

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ
ΤΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΙ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ
ΕΤΗ 1945-1949

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1950

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

ΛΑΪΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ¹⁾

Β' ΕΑΡΙΝΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

α) Ἀπόκριεω.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

1. Γενικά.

1. Ὄνόματα τῶν ἑβδομάδων καὶ τῶν ἡμερῶν τῶν Ἀποκριῶν.

Πρώτη ἑβδομάς τοῦ Τριωδίου: Προφωνή ἢ προσφωνή ἢ προφωνέ-
σιμη (ὅταν ἀρχίζουν καὶ σφάζουν τοὺς σιτευτοὺς χοίρους (Καλάβρυτα), σνκκόκ-
καλη (Κάρπαθος), ἀμολντή ἢ ἀπολντή «γιατὶ ἀπολνοῦνται οἱ ψυχές τῶν ἀποθα-
μένων καὶ βγαίνουν στὸν Ἀπάνω Κόσμο» (Μεσοχώρι Πυλίας) ἢ διότι κατελύοντο
ἡ Τετράδη καὶ Παρασκευή (Λάστα Γορτυνίας). Ποῖον τὸ ὄνομα καὶ ἡ ἐξήγησις
αὐτοῦ ἀλλαχοῦ;

Δευτέρα ἑβδομάς: Κρεατινὴ ἢ δλόκριγια (Λῆμνος), κράτινη (Μονοφάτσι
Κρήτης), «γιατὶ δὲ νηστεύουμ' Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ αὐτὴ τὴ βδομάδα» (Λῆμνος),
Ἀρτσι-βούρτσι (Σινώπη) ἢ Ἀρτσιβούρσι (Θήρα), δηλ. «τρῶν ὅ,τι νά ῥαι» (Σῦρος).

Τρίτη ἑβδομάς: Τυρινή, Τουρνὴ (Λάστα), Μακαρονοῦ, «γιατὶ τρῶνε πολὺ
τὰ μακαρόνια» (Ἀγιάσος Λέσβου).

Ἀποβολές λέγονται ἡ Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ τῆς Κρεατινῆς
ἑβδομάδος «γιατὶ τρῶγονν κριάς» (Σύμη). Εἰς τὴν Κορώνην τοῦναντίον «τίς
νηστεύονν γιὰ τὸ Χριστό· δὲν τρῶνε οὔτε λάδι». Ποία ἡ συνήθεια ἄλλου;

¹⁾ Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου τῆς Ἑπετηρίδος ταύτης, σελ. 144.

2. Ἀρχὴ τοῦ Τριωδίου.

Τρόποι ἀναγγελίας. Π. χ. εἰς τὴν Ὑδραν «ὡς ἀποκριὰ μπαίνει μὲ τὰ ταμποῦρα (τύμπανα) τὴν ἡμέρα τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου (17 Ἰανουαρίου) ἀρχίζουνε καὶ βαρύνε τὰ ταμποῦρα σ' ὅλες τὶς γειτονιὲς καὶ γίνεται ἕνας μεγάλος ἀλαλαγμός». Ποῦ ἄλλοῦ συνηθίζεται αὐτό; Εἰς τὴν Λάσταν «ἕνας ἐφώναζε δυνατά, ὅτι πλησιάζουν αἱ Ἀπόκρεφ καὶ ὅποιος δὲν ἔχει θρεφτάρι ν' ἀγοράσῃ».

3. Μεταμφιέσεις.

(α) Πότε γίνονται; τὴν Κυριακὴν τῆς Κρεωφάγου ἢ τῆς Τυρινῆς; ἢ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Τριωδίου;

(β) Ὀνομασία μετημφισμένων: *μασκαράδες, μούσκαροι, μουσάρια* (Κύνθος, Ὑδρα), *μ'ισοῦν* (Λέσβος), *κουνουνᾶτοι* (Σμύρνη, Αἶνος), *Γιαντίσαροι* (Νάουσα, Κεφαλληνία), *μπουμπουνδάρια* (Σιάτιστα), *κουνκούγεροι* (Τήνος, Δυτ. Κρήτη), *καμουζέλλες*, (Κάρπ. Λειβήσιον), *κασμάδες* (Θράκη) κλ.

(γ) Τύποι μετημφισμένων: *καμπρός* καὶ *νύφη*, *γιατρός* καὶ *γιατρίσσα*, οἱ *ἀτσιγγανοί*, ὁ *διάβολος*, ὁ Ἀρβανίτης, ἡ *καμήλα*, οἱ *νυφάδες*, ὁ *γέρος* καὶ ἡ *κορέλλα* (Σύρος), ὁ *Καδῆς* καὶ οἱ Ἀρναουτῆδες, ὁ *βροαῖος* (Κάρπ.), οἱ *Ζεῖμπέκ*, οἱ *νύφες*, οἱ *λόρδοι* καὶ ὁ Ἀσάπης (Σύρος). Στοιχὴ καὶ τρόποι μεταμφιέσεως. Προσωπίδες. Ποῦ ὡς ἐνδύματα καὶ προσοπτῆα μεταχειρίζονται δέσματα ζώων;

4. Δραματικαὶ παραστάσεις, παρωδίαὶ καὶ σατυρισμοί: Π. χ. τὸ *δικαστήριον*: σύλληψις φυγοδίκου ὑπὸ ἀποσπασματος καὶ προσαγωγὴ ἐνώπιον δικαστηρίου, διότι ἐσκότωσε... τὸ γουροῦνι του· καταδίκη αὐτοῦ εἰς θάνατον καὶ ἀπαλλαγὴ διὰ βασιλικῆς χάριτος (χωρὶα Πυλίας). Ὁμοίως ὁ Ἀγᾶς καὶ ὁ Μῶρος ἐν Χίῳ, ἡ *κηδεῖα* γνωστοῦ τινος φιλαργύρου, ποὺ τοῦ παίρνουν τὴν ψυχὴν οἱ *σατανᾶδες* (Στενήμαχος), τὸ *πανόραμα* (ἄνθρωπος γυμνὸς μέσα στὸ κασόνι (Ἀδραμύτιον), τὸ *ὀβραϊκό* τὸ *λείψανο* (Ἀδραμύτιον), ὁ *γύφτικος γάμος* (Ἁγία Ἄννα), ὁ *μυλωνᾶς* (Γορτυνία), ἡ *λήστευσις* τῶν *λόρδων* ὑπὸ τῶν *Ζεῖμπέκ* (Σύρος) κλ.;

Ποῦ γίνονται (ἢ ἐγίνοντο ἄλλοτε) δραματικαὶ παραστάσεις ἀπὸ τὸν Ἑρωτόκριτον, τὴν Ἑρωφίλην, τὴν Θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ κλ.; Π. χ. εἰς τὸ Καρπενῆσι «τοὺν παλιὸ τοὺν κιορὸ γένουνταν καὶ Χάρους καὶ Πανάριτους βασιλιάς καὶ μαζώνουνταν οὐλ' σὲ νιὰ μεριά καὶ παρᾶστ'ραν». Πρβλ. τὶς «*ὀμιλίες*» τῆς Ζακύνθου: Δυὸ γαμπροὶ—μιὰ νύφη κτλ.

5. Φωτιῆς (κλαδαριές, Βλάστη καὶ Κωσταράζι Δυτ. Μακεδ., *μπουμπουνές* (Καστορία) κτλ.).

Πότε ἀνάπτονται; Π. χ. εἰς τὴν Ἀράχοβαν «μόλις ἀνοίγει τὸ Τριῶδι, ἀνά-

βουν φωτιές σ' όλους τούς μαχαλᾶδες· αὐτὸ γίνεται κάθε βράδυ». Εἰς τὸ Βογατσικόν, τὴν Καστοριάν κ. ἄ. τις ἀνάβουν τὴν Κυριακὴν τῆς Τυρινῆς (βλ. κατωτέρω).

6. Ἑσπερίδες (βεγγέρες).

Παιγνίδια διάφορα· αἰνίγματα, λογοπαίγνια· χοροὶ καὶ ᾠσματα ἀποκριάτικα (σατυρικά ἢ ἄσεμνα). Πρὸβλ. «Τσοὶ μεγάλες ἀποκρῆς

κουζουλαίνουνται κ' οἱ γρές» (Λατσίδα Κρήτης).

Περιγραφή τῶν παιγνιδίων, ποὺ συνηθίζονται εἰς τὰς διασκεδάσεις αὐτάς, ὡς ἡ κολοκυνθιά, ἡ μπερλίνα, τὰ τυφλοπάνια, τὸ ἄλλογο, ἡ παπαδιά, ἡ ἀμπάρα, ἡ γουριζέλλα, τὸ ξύλο τὸ γομάρ' (Λῆμνος).

7. Ὑπάρχει ἡ συνθήθεια νὰ διαιροῦνται οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Ἀπόκρεων καὶ τοῦ Πάσχα εἰς δύο στρατόπεδα καὶ νὰ μάχωνται εἴτε μὲ πέτρες εἴτε μὲ λεμόνια;

2. Ἡ Δευτέρα τῆς Ἀπόκρεω (τῆς πρώτης εβδομάδος τῶν Ἀπόκρεων).

1. Ἡ σφαγὴ τῶν χοίρων καὶ τὰ κατ' αὐτήν. Π. χ. εἰς τὰ χωρία τῆς Πυλίας «τὸ γουροῦνι τὸ σφάζουν τῇ Δευτέρᾳ τῆς Ἀπολυτῆς· μαζεύνονται οὔλοι οἱ συγγενεῖς καὶ βοηθοὶ. Μόλις τὸ σφάζουν, σίχουν ἀπὸ τὸ κατὰ-δὸς κλωνάκι στάρι καὶ ἄρτο καὶ τὸ λιβανίζουν. Τὸν καυρὸ ποὺ τὸ λιβανίζουν, βγάζουν τὸν καρὺ-τζαφλα (λάρυγγα) καὶ τὸν πετᾶνε στὴ φωτιά καὶ τὸν ψήσουν, ἔτσι ὅπως εἶναι μὲ τὰ αἷματα, δίχως νὰ τὸν πλύνουν, καὶ θὰ τὸν φάει μὲ κρασί. Θὰ ψήσουν καὶ τὸ σνκῶπι καὶ θὰ τὸ μεράσουν ἕνα γῦρο στὴ γειτονιά».

2. Ἐξετάζονται τὰ σπλάγχνα καὶ ἡ πλάτη (σπάλα) τοῦ σφαγέντος χοίρου; Ποῖα σημάδια παρατηροῦν καὶ τί μαντεύουν ἀπὸ αὐτά;

3. Πράξεις μαγικαὶ μὲ μέλη τινὰ τοῦ χοίρου· π. χ. εἰς τὰ χωρία τῆς Πυλίας μὲ τὴν φύσιν τοῦ χοίρου ἀμποδένουν τὸν λύκο, τὴν ἀλεπού, τὸ ποντίκι κλ.

3. Ἡ Τετάρτη τῆς Ἀπόκρεω.

Ὀνειρομαντεία. Π. χ. εἰς τὴν Κορώνην ἕνα μαχαῖρι, ἕνα πηροῦνι, ἕνα σαποῦνι, ἕνιά κλωνιά στάρι τὰ βάζουν κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλο, τὰ στανθρώνουν καὶ λένε:

«Τετράδῃ τετραδοῦσα,
ἀρφαροκονομιτοῦσα,
τὸν ἄντρα ποὺ θὰ διαμιληθῶ,
στὸν ὕπνο μου νὰ τὸν ἰδῶ,
νὰ τοῦ εἰπῶ καὶ νὰ μοῦ εἰπῇ,

μαντήλι νὰ τοῦ δώσω
 καὶ ἓνα ζευγάρι στέφανα
 νὰ τόνε στεφανώσω».

4. Ἡ Πέμπτη τῆς Ἀπόκρεω.

1. Ὄνομα (Τσικνοπέφτη πολλαχοῦ), μουρδουλοπέφτη (Κεφαλληνία).

Ἐξήγησις: «κάθε φτωχὸς ἔπρεπε νὰ τσικνώσῃ τὴ γωνιά του κεῖν' ντὴ μέρα» κατ' ἄλλους «τὴν ἡμέρα αὐτὴ λειώνουν τ' ἀλείμματα, τὸ χοιρινὸ λίπος καὶ βγάζει τσίκνα» (Καλάβρυτα).

2. Συνήθειαι τῆς Τσικνοπέφτης. Π. χ. εἰς τὴν Λακωνίαν τὴν Τσικνοπέφτη κατεβάζουν ἀπὸ τὸν καπνὸ τὰ λουκάνικα, τὰ πλύνουν καὶ τὰ θηκιάζουν εἰς τὰ πιθάρια. Εἰς τὴν Ἡπειρον οἱ μαστόροι τὴν ἡμέραν αὐτὴν κάνουν τραπέζι εἰς τοὺς μαθητάς των (καλφάδες). Κατὰ τὴν εὐωχίαν αὐτὴν μαστόροι καὶ καλφάδες θεωροῦνται ἴσοι. Εἰς Τζαῖζι Πυλίας «γυροῦν ἓνα γῦρο τὰ σπίτια καὶ χορεύουν τὸν κατσόλυκα». Ποῖαι αἱ συνήθειαι ἄλλοι;

5. Τὸ Σάββατον τῆς Ἀπόκρεω (Ψυχосάββατον).

1. Δοξαζίαται σχετικαί μετὰ τὸ Σάββατον τοῦτο.

2. Νεκρικά ἔθιμα: παρασκευὴ καλλυβίων, χυλοῦ, χαλβᾶ ἢ φαγητῶν καὶ διανομὴ αὐτῶν «γὰ νὰ σχωρεθοῦν τὰ πεθαμένα». Ἐπίσκεψις εἰς τοὺς τάφους κλ. Ποῦ ἡ συνήθεια αὕτη γίνεται τὴν Τσικνοπέφτη; Π. χ. εἰς τὰς Κυδωνίας τὴν Τσικνοπέφτη ἔβραζαν πιλάφι μετὰ κρέας καὶ τὸ ἐμοίραζαν εἰς τοὺς πτωχοὺς «γὰ τοὺς πεθαμένους». Εἰς τὴν Ἀγιάσον Λέσβου «οἱ τζομπανοὶ παίρνουν ἀπὸ τὰ κόλλυβα τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ ταῖζουν τὰ πρόβατα».

3. Ἄλλαι συνήθειαι τοῦ Ψυχосαββάτου. Π. χ. εἰς τὸ Τζαῖζι τῆς Πυλίας «τὰ δυὸ Σάββατα, τὸ Κρεατίνον καὶ τὸ Τυρνὸ μαζευοῦμαστε στ' ἀλώνια καὶ παίζαμε τὶς ἀμάδες. Μετὰ πετάγαμε καὶ τὸ λιθάρι. Κάνουνε καὶ τραπέζι οὐλα τὰ συγγενικά σπίτια καὶ γλεντᾶνε».

4. Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι. Π. χ. τὰ τρία Ψυχосάββατα (τὸ Κρεατίνον, τὸ Τυρινὸ καὶ τῆς πρώτης ἑβδομάδος τῆς Μ. Σαρακοστῆς) δὲν λούονται οὔτε κλώθουν, γιατί κουφαίνονται, ἂν λουσοῦν (Κάρπαθος).

6. Ἡ Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω (τῆς Κρεατινῆς).

Ποῖαι αἱ κατ' αὐτὴν συνήθειαι;

7. Ἡ Δευτέρα τῆς Τυροφάγου.

1. Ὄνομα: Πιτεροδευτέρα (Σαμόκοβον), Μακαρονοῦ (Ἀγιάσος Λέσβου) κτλ.

2. Ἔθιμα ἀγροτικά. Μεταμφιέσεις: Οἱ *Καλόγεροι* (Βιζύη, Κωστή), ὁ *Κούκερος* ἢ οἱ *Κουκεραῖοι* (Εὐκάρουν, Σιναπλί), ὁ *Χούχοντος*, ὁ *Σταχτᾶς*, ὁ *Μπέης* (Ὁρτάκιοι), ὁ *Κιοπέκμπεης*, οἱ *πιτεράδες* (Σαμόκοβον) κλπ. Πρόσωπα ἀποτελοῦντα τὸν ὄμιλον τῶν μετημφισμένων (π.χ. Καλόγεροι, Μπάμπω μὲ τὸ ἑφταμηνίτικο παιδί της, νύφη, κατσίβελαι, ζαπτιέδες ἐν Βιζύη, Καλόγερος, Βασιλές, κορίτσι, χαρτσιάρηδες, ψωμάδες ἐν Κωστή, Μπέης μὲ τοὺς παραστεκόμενους, Κριτής, ἀράμπδες, Καδίνα ἐν Ὁρτάκιοι). Τρόποι μεταμφιέσεως τοῦ πρωταγωνιστοῦ καὶ τῶν προσώπων τῆς ἀκολουθίας του (μὲ δέρματα αἰγὸς ἢ δορκάδος ἢ λύκου;), κάλυμμα κεφαλῆς, ὅπλα (δοξάρι, ξύλινο σφυρί ἢ ξύλινες μαχαῖρες), ἐξαρτήματα: κουδούνια, σκορδορομαθιές. Ἄλλα σύμβολα: φαλλὸς κλπ. Ἄγερμος ἀνὰ τὸ χωρίον, περιφορὰ φαλλοῦ, ἄσμενοι κινήσεις καὶ χοροί, ἄλλαι ἄσμενοι πράξεις καὶ βωμολοχίαι· καταχύσματα δημητριακῶν καρπῶν, περισυλλογὴ δώρων. Ἀροτριάσεις εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου, ζευγνυομένων ἀνθρώπων καὶ ἰδίᾳ γυναικῶν εἰς τὸ ἄροτρον, σπορὰ σίτου, κριθῆς κ.τ.τ., καὶ ἀνάλογους ἀσέμνους εὐχάς, μαντικαὶ συνήθειαι ἀπὸ τὸν τρόπον πὺν πίπτει τὸ σῖμα μετὰ τὴν σποράν.

Τέλεσις εἰκονικοῦ γάμου, φόνος τοῦ γαμβροῦ καὶ θυῆνος τῆς νύφης, αἰφνιδία ἔγερσις τοῦ νεκροῦ κτλ. Ἐμφατισμοὶ τοῦ πρωταγωνιστοῦ ἢ τοῦ βασικέως εἰς τὸ ὄμμα κτλ.

Πῶς γίνεται ἡ ἐκλογὴ τῶν προσώπων. Κατ' ἔτος ἢ κατὰ τετραετίαν ἢ ἐφ' ὅρου ζωῆς;

Ἄλλαι συνήθειαι: π.χ. εἰς τὴν περιφέρειαν Καβακλί τῆς Β. Θράκης «οἱ Κουκεραῖοι ἀπὸ δυὸ χωριά, ἅμα τελείωνε ἡ τελετὴ, ἔβγαιναν στὸ σύνορο καὶ ἔκαμναν πόλεμο, ποίος ποῖον θὰ νικήσῃ». Ποῦ τὸ ἔθιμον αὐτὸ γίνεται τὴν Τετάρτην τῆς Τυρινῆς καὶ κατὰ ποῖον τρόπον; Π.χ. εἰς τὰ χωρία τῶν 40 Ἐκκλησιῶν «ὁ γελωτοποιὸς τῆς ὁμάδος λεγόταν *Σταχτᾶς*· ἦταν μαυρισμένος καὶ πετοῦσε στάχτη στὰ παράθυρα καὶ στὸν κόσμον». Τὴν Τετάρτη τῆς Τυρινῆς τ' ἀπόγευμα ἡ παρέα τῶν μασκαρευμένων καὶ ὁ κόσμος ἔβγαιναν στὰ χωράφια ἔξω ἀπ' τὸ χωριό. Ἐκεῖ, ὅσοι εἶχαν μασκαρευτὴ γυναῖκες, παίρνανε ἓνα ἀλέτρι καὶ τὸ τρανοῦσαν κι ὠρῶναν λίγο χωράφι. Ὑστερα παίρναν ἓνα δοχεῖο γεμᾶτο στάρι καὶ τὸ πετοῦσαν ψηλὰ νὰ σκορπιστῇ. Ἄν τὸ δοχεῖο ἔπεφτε στὸ ἔδαφος μὲ τὸν πάτο πρὸς τὰ κάτω, ἡ χρονιά θὰ ἔταν καλή, ἂν ἀνάποδα, κακή». (Βλ. περιγραφὴν τῶν τελουμένων ἐν Βιζύη εἰς Θρακ. Ἐπετηρίδα 1897, σ. 102-127, ἐν Κωστή εἰς Ἀρχ. Θρ. θησ. 6, σ. 282-4, ἐν Εὐκαρούφ εἰς Θρακικά Α' σ. 456 κέ. ἐν Ὁρτάκιοι εἰς Θρακ. ΙΓ 311-320, ἐν Σαμοκοβίφ αὐτ. σ. 386-9).

Ποῦ τὸ ἔθιμον αὐτὸ προσέλαβεν ἀστείαν μορφήν; Π.χ. εἰς Χαλκιὸ Χίου «τὸ μεσημέρι τῆς Ἀποκριᾶς ἐπῆγαιναν εἰς τὸ λιβάδι, ἐγίνοντα δυὸ ἀπὲ μᾶς βούδια

κ' ἐσύργαν ἕναζ - ζευγάρι, ἕνας ἄλλος ἦτο ζευγολάτης κ' ἥσπερ γενεῖν ἀλάτιν... ὅστερι ἐστέκουνταν ἄλλοι γύρω κ' ἕνας εἰς τὴν μέσην ἤκαμνεν κάτω κουνήματα (φαλλικά) κι ὅ,τι ἤκαμνεν εὐτός, ἤκαμναν κ' οἱ ἄλλοι». Εἰς τὴν Σκανδαλίην τῆς Λήμνου «τὴν Ἀποκριὰ ἔζευαν τοὺς σκύλους μὲ μικρὸ ἀλέτρι τὸ φκιάναν μὲ ξύλα, εἶδος ἀλέτρι μικρὸ, ζευλιῆτες μικρές, νὰ βαστοῦν τὸ κεφάλι τοῦ σκύλου. Ἐνας τοὺς τρανοῦσε καὶ κατόπιν τοὺς λαλοῦσε. Ἐνας ἄλλος ἀπὸ μπροστὰ μ' ἕνα τροβᾶ στὴν πλάτη ἔσπερ γενεῖν ἀντὶς γὰ σπόρο στάχτη. Ἡ στάχτη πῆγαινε στὰ μάτια τοῦ κόσμου· γελοῦσαν, γινόταν χάρβα».

8. Τὸ Σάββατον τῆς Τυρινῆς.

(Χαλβασάββατον ἐν 40 Ἐκκλησίαις). Διανομὴ χαλβᾶ εἰς συγγενεῖς καὶ γείτονας «γὰ νὰ γλυκαθοῦν καὶ οἱ ψυχῆς τῶν ἀποθαμένων». Ἄλλα ἔθιμα τῆς ἡμέρας αὐτῆς;

9. Ἡ Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου.

1. Παρασκευὴ εἰδικῶν φαγητῶν: μακαρόνια (σπιτήσια), αὐγά, τυρόπιτες, τυροζοῦμι ἢ ἀγιοζοῦμι. Πῶς παρασκευάζεται τοῦτο; Π.χ. εἰς τὴν Ἀρκαδίαν «βράζουν ἄρτια λάχανα (μαρόνια, μαπαρόνια, κανθαλιήθρας κλπ), τὰ μαχνίζουσιν καὶ ρίχνουσιν καὶ τυρὶ μυζήθρα κομματάκια κομματάκια». Εἰς τὴν Κορώνην «εἶναι λίγο ἀπὸ τὸ μακαρονόζουμο, ποὺ τριβοῦν μέσα λίγη μυζήθρα».

2. Προσφοραὶ εἰς τοὺς νεκροὺς. Ἐπίσκεψις εἰς τὸ νεκροταφεῖον. Π.χ. εἰς τὸ Κηπουριὸ Δυτ. Μακεδονίας «κάθε οἰκογένεια φέρνει στὴν ἐκκλησίαν πίττα, στάρι, κρασί, τυρὶ κ. ἄ. Αὐτὰ ὕστερα ἀπὸ τὴ λειτουργίαν τὰ φέρουν καὶ τὰ βάνουν ἀπάνω στοὺς τάφους καὶ ὕστερα τὰ μοιράζουσιν καὶ τὰ τρώγουν». Ποῦ ἄλλοῦ συνηθίζεται τοῦτο;

3. Ἐθιμα τοῦ Ἑσπερινοῦ. Ἀμοιβαία συγχώρησις ἱερέων καὶ ἐκκλησιάσματος, τῶν ἐκκλησιαζομένων παρατασσομένων καθ' ἡλικίαν. Ποῦ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Ἑσπερινοῦ γίνεται χορὸς εἰς τὴν αὐλὴν τῆς ἐκκλησίας ἢ εἰς τὸ χοροστάσι τοῦ χωρίου; Ποῖος προεξάρχει τοῦ χοροῦ αὐτοῦ; Π.χ. εἰς τὴν Ἀρτοτινὰν «πρωτοχοροεῖουν οἱ παπᾶδες, κοντὰ οὐλ' οἱ γερόντοι μὲ τὴν ἀράδα. Τραγδᾶν: Οὐ δέντρος ἦταν οὐ Χριστὸς κ' ἡ Παναῖα ἡ ρίζα κτλ. Πρβλ. τὸν χορὸ τοῦ κύρ Βοριᾶ εἰς τὸν αὐλόγυρον τῆς Παναγίας τῆς Κόχης εἰς τὸ χωρίον Ἀρτεμῶνα τῆς Σίφνου, τὸν ὁποῖον «σέρνει ὁ παπᾶς τῆς ἐνορίας» καὶ κατόπιν τὸν συνεχίζουν εἰς τὸ σπῖτι τοῦ παπᾶ καὶ ἄλλων. Ποῦ ἄλλοῦ γίνεται τοιοῦτος χορὸς καὶ μὲ ποῖα τραγούδια τὸν συνοδεύουν; Εἰς τὴν Ἀγχιάλον, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Ἑσπερινοῦ «ἤθελα πᾶμε στὴ θάλασσα ὅλο τὸ πλῆθος κι ὅσες μάσκες ὑπῆρχαν στὴν πολιτεία,

πηγαίναμε ὅλοι ἐκεῖ συναζούδας' τ' ἀλόγατα τὰ καλύτερα τοῦ χωριοῦ κ' ἐτρέχανε. Κι ὅποιο περνοῦσε—ἦτο τὸ μέρος ἀμμουδιά—τὸ δίνανε δῶρα διάφορα ἀπὸ μπα-
σουμάδες, μαντήλια, τὸ στολίζαν τ' ἄλογο καὶ περνοῦσε 'πομέσ' ἀπὸ τὴν ἀγορά». Ποῦ ἄλλου συνηθίζεται τοῦτο ἢ ἀγὼν πάλης;

4. Πυραὶ εἰς τὰς ὁδοὺς ἢ εἰς τὰς πλατείας.

Ὀνομασίαι: *Φανοὶ* (Κοζάνη), *κλαδαριές* (Βλάστη, Βογατσικόν), *μπουμποῦνες* (Θράκη, Καστορία), *καψαλιές* (Ζουπάνι), *τζαμάλες* (ἙΠειρος), *καλὸς λόγος* (ἙΠειρ.). Πότε τὰς ἀνάπτουν; τὴν Κυριακὴν ἢ τὴν παραμονήν;

Ὑλῃ, τὴν ὁποῖαν ἀνάπτουν: φρύγανα, καλάμια, λινάρια, κοφίνια ἀλειμμένα μὲ κατράμι, κλαδιὰ δένδρων, παλιόψαθες κττ. Εἰς τὸ Βογατσικὸν στήνουν ἕνα δέν-
δρο, τὸν *ροῦρο*, φουντωτὸ εἰς τὴν κορυφήν, καὶ τὸ περικαλύπτουν μὲ κέδρα (μιὰ
σειρὰ κλαδιὰ καὶ ἕνα στρῶμα ἀπὸ ἄχυρα, γιὰ νὰ κάμουν κρότο κατὰ τὸ ἀναμμα)
καὶ τραγουδοῦν:

«Ένας δέντρος φουντουτός,
φουντουτός καμαρυντός
καὶ σὴ μέση εἰς ἀναρός».

Εἰς τὰ Λακκοβίκια τοῦ Πάγγαιου εἰς πιαδιὰ ἀπὸ τῆς πρώτης τῆς Κυριακῆς τῆς
Τυρινῆς συλλέγουν πολλὴν καύσιμον ὕλην, μὲ τὴν ὁποῖαν κατασκευάζουν μεγάλην
στοιβὴν ἔξω τῆς κωμοπόλεως καὶ δὴ εἰς τὰ ὑψηλότερον μέρος αὐτῆς. Ἀφοῦ δὲ
ἀποπερατώσουν ταύτην, ρίπτουν λίθους διαπρεκδόνης λέγοντες: *ὅπ' πάῃ ἡ σαγίττα
κι ὁ ψύλλος καταπόδι*. Ἀνάπτουν δὲ τὰς πυρὰς περὶ τὴν πρώτην ὥραν τῆς νυκτός,
ἄνωθεν τῶν ὁποίων ἐνίοτε πηδῶσι» (Γουσίου, Πάγγαιον 41).

Ὑπερπήδησις τῆς πυρᾶς. Τί λέγουν, ὅταν πηδοῦν τὴ φωτιά; Π.χ. *Ψύλλ' κόρτζις στοὺν Καλόγερν!* (Ἀδριανούπολις). *Φεῦγα, κάλαβρι ἀπ' τ' ἀμπέλια κι καλαν-
ρίνα ἀπ' τὰ χουράφια* (Ἀρτοτίνα). Χοροί. Μήπως μαζεύεται γύρω στὴ φωτιά ὅλο
τὸ χωριὸ καὶ ἐκεῖ χορεύουν καὶ γλεντοῦν ἕως τὸ πρωί; Ποῖα τραγούδια τότε τρα-
γουδοῦν; (σατυρικά, ἄσεμνα).

5. Τράπεζα συγγενική. Ποῖοι παρακάθηνται εἰς τὴν τράπεζαν καὶ πῶς
ἀρχίζει τὸ δεῖπνον; Π.χ. εἰς τὴν Κορώνην ἀρχίζουν μὲ τὸ τραγοῦδι: *Σ' αὐτὴ τὴν
τάβλα πού' ρθαμε νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε...*. Ἄλλα ἔθιμα καὶ πράξεις. Θυμιάσις
τῆς τραπέζης (μὲ τὸ ὕνι τοῦ ἀρότρου, «γιατὶ μ' αὐτὸ εἶν' ἡ ζήσ'» (χωρία Ἀγχιά-
λου). Ὑψωσις τῆς τραπέζης καὶ λόγοι καὶ εὐχαί, συνοδεύουσαι τὴν προᾶξιν αὐτήν.
Τὸ πρῶτον φαγητὸν (ἀγιοζοῦμι-τυροζοῦμι) καὶ τὸ τελευταῖον (αὐγό). Τὰ ἀποφάγια
τῆς ἀποκριᾶς.—Κοινὰ συνεστιάσεις τῶν χωρικῶν.

Παραδείγματα: Εἰς τὴν Ἀρκαδίαν «τὸ βράδυ ποὺν θ' ἀποκρέμουν τὶς τυρινὲς

ἀπόκριες θὰ μαζευτοῦν οἱ συγγενεῖς οἱ στενωτέρωι στοῦ γεροντότερου τὸ σπίτι. Ὡς πρῶτο φαῖ βάνουν στὸ τραπέζι τὸ τυροζοῦμι. Κάνουν τὴν προσευχή τους καὶ κατόπιν σηκώνουν τὸ τραπέζι τὸ κρατοῦν ὅλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, μὲ τὰ μικρά τους δάχτυλα. Τὸ σηκώνουν καὶ τὸ καθίζουν τρεῖς φορές. Κάθε φορά λένε :

Ἄγιοζοῦμι, τυροζοῦμι,
ὅποιος πιῇ καὶ δὲ γελάσῃ,
ψύλλος δὲ θὰ τὸν δαγκάσῃ !

Ἀπὸ φτοῦνο πρέπει νὰ πιῇ ὁ καθένας τρεῖς κονταλιές. Τὸ πίνουνε γλήγορα-γλήγορα, δίχως νὰ γελάσουν κ' ὕστερα βάνουν ὅλοι μαζί τὰ γέλια κα-κα-κά. Ὑστερα τοὺς βάνουν νὰ φᾶνε μακαρονάδα. Τὰ ἀνύπαντρα παιδιά καὶ κορίτσια κοιτάζουν, πῶς νὰ κλέψουν κάνα μακαρόνι, χωρὶς νὰ τοὺς ἀντιληφτῇ κανεὶς. Ὅταν πέσουν νὰ κοιμηθοῦν, τὸ βάνουν στὸ μαξιλάρι τους καὶ ὅποιον νέον ἢ νέαν ἰδοῦν, θὰ εἶναι ὁ ἄντρας ἢ ἡ γυναῖκα τους. Στερνὰ τρῶνε ὅτι ἄλλο φαῖ ἔχουν ἐτοιμάσει καὶ κατόπιν ὁ μεγαλύτερος ἀπ' ὅλους δίνει τὸ σπινθηριὰ σὲ ὅλους, νὰ σηκώσουν τὸ τραπέζι μὲ τὰ μικρά τους δάχτυλα, καὶ τοὺς ἐκτίθει :

— Φάγατε. — Φάγαμε.
— Ἦπιατε. — Ἦπιαμε.
— Χορτάσατε. — Χορτάσαμε.
— Πάντα χορτασμένοι νὰ εἶσθε,

καὶ τοὺς διατάζει ν' ἀφήσουν τὸ τραπέζι στὴ θέση του. — Εἰς τὴν Κάρπαθον γίνονται «κοιναὶ συνεστιάσεις» κατὰ τὴν ἐσπεραν τῆς Κρεατινῆς καὶ τῆς Τυρινῆς Κυριακῆς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ προῖστοῦ (δημάρχου), ὅστις «καλεῖ εἰς τὸν οἶκον του ὅλους τοὺς δημότας νὰ ἔλθουν ν' ἀποκρῶσουν οἰκογενειακῶς» καὶ ἐπιβλέπει εἰς τὴν ἐκ κοινοῦ ἐράνου πανδαισίαν (Μιχαηλίδου-Νουάρου, Λαογρ. Σύμμ. Καρπ. Α' 19 κέ.). Ποῦ ἄλλου γίνεται τοιοῦτος συνεορτασμὸς ὅλων τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου; Τὰ τελούμενα κατὰ τὰς μεγάλας Ἀπόκριews («μεγάλες σήκωσες») ἐν Κύπρῳ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πρεσβυτέρου τῶν συγγενῶν βλ. παρὰ Σακελλαρίῳ, Τὰ Κυπριακά Α 711-2.

6. Συνήθειαι μὲ τὸ αὐγὸ ἢ μὲ τὸν χαλβᾶ (χάσκα ἢ ὁ χάσκαρης). Περιγραφή. Π. χ. εἰς τὰ χωρία τῆς Μεσημβρίας κυλιντροῦσαν ἀπὸν τὸ τραπέζι αὐγά, ὁ καθένας ἀπὸ ἓνα, κ' ἔλεγαν : «Ὅπως κυλιντρᾷ τ' αὐγὸ, ἔτο' νὰ κυλιντρήξ' κ' ἡ Σαρακοστή» καὶ κατόπ' βούλλωναν τὸ στόμα τ'ς μὲ τ' αὐγὸ. Πρβλ. «Μὲ τ' αὐγὸ τὸ κλειῶ, μὲ τ' αὐγὸ νὰ τ' ἀνοίξω» (Κίος) ἢ «Μ' αὐγὸ τὴ βούλλωσα (δηλ. τὴ Σαρακοστή), μ' αὐγὸ θὰ τὴν ξεβουλώσω (Τσατάλτζα). Εἰς τὴν Σῦρον κ. ἄ. «ἓνα αὐγὸ, τὸ τελευταῖο, τὸ κρεμάγαγε ἀπὸ τὸ ταβάνι ψηλὰ καί, ὅταν ἀποτρώγαμε, καθὼς καθόμαστε ὅλοι γύρω στὸ τραπέζι, τοῦ δίναμε μιὰ κονταλιά κ' ἔφερνε βόλτα γύρω στὸ τραπέζι καὶ δοκιμάζαμε ὁ καθένας νὰ τὸ πιᾶσῃ μὲ τὸ στόμα του, Μ' αὐτὸ

κλείναμε τὸ στόμα μας γιὰ τὴ Σαρακοστή καὶ τὴ Λαμπρὴ πάλι μ' αὐτὸ τὸ ξανα-
νοίγαμε». Εἰς τὰ χωρία τῆς Πυλίας «ὅσα μακαρόνια περσεύανε, ταΐζανε τὶς κόττες,
γιὰ νὰ κάνουν αὐγά». Μήπως τὰ ρίπτουν εἰς τοὺς ἀγρούς;

7. Διασκέδασις μετὰ τὸ δεῖπνον. Χοροὶ καὶ τραγούδια ἀποκριάτικα,
παρωδίαὶ ἐκκλησιαστικῶν ᾠσμάτων, αἰνίγματα καὶ γλωσσοδέται, μεταμφιέσεις
ἄσμενοι, δίκαι πλασταί, παιγνίδια (π. χ. ὁ μάγος, τὸ δαχτυλίδι, ὁ λέλεκας, ἡ σκλάβα,
τὸ μουντζούρωμα κλ.), παραμύθια ἄσμενα. Ὁ χορὸς τοῦ Πιπεριοῦ κλπ. Ποία σημα-
σία ἀποδίδεται εἰς τοὺς χοροὺς καὶ τὰς ἄσμενους τυχόν πράξεις τῆς διασκεδάσεως
αὐτῆς; Π.χ. κατὰ τοὺς χωρικοὺς τῆς Βιθυνίας «ἔχουν νὰ κάμουν στὴν βομβυ-
κοτροφία».

8. Πυροβολισμοὶ εἰς χαιρετισμὸν τοῦ γείτονος. (Καλῶς νὰ σ' εὔρω,
ὦρέ... — Καλῶς νὰ ῥθῃς! ("Αγραφα).

Ὅμοιως πυροβολισμοὶ δηλοῦντες βίαιον ἀρραβώνισμα (καλίγωμα) π. χ.
«Γιάννη, (ὄνομα τοῦ πατρὸς τῆς κόρης) δώσε με τὴν καμήλα σου νὰ πάω νὰ φέρω
ἄλλας. Σὺ νὰ πάρῃς τ' ἄλλας κ' ἐγὼ νὰ πάρω τὴν καμήλα». "Εται τὴν καλίγωνε τὴν
κοπέλλα (Σιναπλί, Καβακλί Β. Θράκης).

9. Τὸ βήφτισμα. Διαγωνισμὸς διὰ πλειοδοσίας, πρὸς θὰ βαπτίσῃ τὸν
ἄλλον, ὅπ. ποῖος θὰ ρθῇ τὸν ἄλλον στὸ νερὸ.

10. Ἄλλαι παιδιαί: κρέμασμα τῶν ἀνέλων κτλ.

11. Μαντικαὶ συνήθειαι.

(α) Ὀνειρομαντεία μὲ τὸ μακαρόνι ποὺ κλέβουν ἀπὸ τὸ δεῖπνον κατὰ
τὴν ἐσπέραν τῆς Κυριακῆς τῆς τυροφάγου ἢ μὲ τὴν ἀρμυροκουλλούρα. Τρό-
πος παρασκευῆς μαγικός: προζύμι ἀπὸ τρεῖς Γιαννούδισσες καὶ ἀμίλητο νερὸ ἀπὸ
τὴ βρύση (Βασιλίτσι Πυλίας), ἢ πρώτη μπουκιὰ ἀπὸ ὅλα τὰ φαγητὰ τῆς τελευ-
ταίας ἡμέρας τῶν Ἀπόκρεων, ἀφοῦ τὴν κρατήσουν κρυφὰ καὶ τῆς ρήξουν πολὺ
ἀλάτι (Κορινθία).

(β) Πυρομαντεία. Π.χ. εἰς τὴν Αἰτωλίαν τὴν Ἀποκριὰ τὸ βράδυ «μελε-
τᾶν τ' αὐγά καὶ τὰ ψήνουν στὴ φωτιά ὅποιον σκάση, δὲν εἶναι γερός, ὅποιον
ιδρώση, εἶναι γερός».

(γ) Οἶωνοί: Μερμηγκι κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι, καλὸς οἶωνός· π.χ. εἰς τὰ
χωρία τῆς Πυλίας «τὸ βράδυ τὴν Τυρινή, ποὺ θὰ ξεφᾶμε, λέμε νὰ φέρουν τὸ φῶς,
νὰ σηκώσουμε τὸ τραπέζι καί, ἂν δοῦμε κ' εἶναι ἀποκάτω κανένα μερμηγκάκι, θὰ
πᾶη καλὰ τὸ κονάκι, θὰ ἔχῃ σοδεῖα· εἰδεμή, ξεφτισμένα πράματα».

12. Προλήψεις καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι.

Μερικὰ παραδείγματα: «Τὴν ἐβδομάδα τῆς Τυρινῆς οἱ γυναῖκες δὲν λού-

ζονται, γιατί ἀσπρίζει τὸ κεφάλι τους καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸ φαῖ δὲν σκουπίζουν (Ἦπ.) Εἰς τὴν Κεφαλληνίαν «τὸν πρῶτον μασκαρῶν ποὺ θὰ ἰδῇ κανεὶς πρέπει νὰ τὸν ἐξορκίσῃ: Σίδερο τὸ κεφάλι μου, κοφίνι τὸ δικό σου!». Εἰς τὴν Μεθώνην «τὴν Τυρινὴ τὸ βράδυ πηγαιναιαν στὰ φιλικὰ σπίτια καὶ ἀλείφανε τὶς πόρτες μὲ τὴ γιαιούρη». Διατί;— Εἰς τὴν Σκῦρον «ὅποιος φταρνιστῇ στὸ τραπέζι τῆς Τυρινῆς, λένε πὼς δὲ θὰ τὸν βρῇ ὁ χρόνος. Γιὰ νὰ ξορκίσουν τὸ κακὸ σύμποδο, σκίζουν ἀπὸ μπρὸς τὸ πονκάμισό του, ἀπ' τὴν τραχηλιὰ ὡς τὴ μέση» (Ν. Πέρδικα, Α' 133).

13. Προγνωστικὰ τοῦ καιροῦ.—Π. χ. τὴν Κυριακὴ ποὺ εἶναι οἱ Κρεατίνες Ἀπόκριες, ἂν κἀνῃ ἥλιος καὶ λιαστῇ ἡ ἀρκουδά, θὰ κἀνῃ ἥλιος ὅλο τὸ χρόνο.

β) Καθαρὰ Ἑβδομάς καὶ λοιπὴ Σαρακοστή.

1. Ἡ Καθαρὰ Δευτέρα.

1. Ὄνομα: Καθαροδεντέρα, σκυλοδεντέρα, γαδαροδεντέρα κτλ. Πρωτονήστιμη Δευτέρα (Ἀπύρανθος), Ἀρχιδεντέρα (Πόνητος) κλπ.

2. Καθαρὸς μαγειρικῶν σκευῶν: *ξυρίσμα* (Ὑδρα), *ξουλιάσματα* (Καστορία). Πλύσις μὲ ζεστὸ σταχτόνερο (σινέλη (Κοπή), ζούλια (Καστορία).

3. Εἰδικὰ φαγητὰ καὶ ἄρτοι (*λαράνες*, *μπούρανι*, *πίτα* ἀπὸ *ταουγκάδες*, *λαχανοπίττια*, *χουσάφι* κτλ.) Τρόπος παρασκευῆς. Ἄλλα φαγητὰ νηστήσιμα.

4. Ἐξοδος εἰς τὴν ἐξοχήν. (Τὰ *Κοῦλουμα*, *Μπούκλουβα* (Κορώνη).— Ἐστίασις εἰς τὸ ὑπαιθρον (*παραπόταμος* Χαλκὶ Χίου) χοροὶ καὶ τραγούδια (σατυρικά καὶ ἄσεμνα), χαιρετισμοί, εὐχαὶ καὶ χειρονομίαι ἄσεμνοι («τὰ ἐξ ἀμάξης»). Γίνεται φαλλοφορία (μὲ φαλλοὺς πηλίνους ἢ ξυλίνους ἢ ἀπὸ καρύττα) ἢ περιφορὰ ὁμοιώματος φαλλοῦ ἐφ' ἀμάξης, ὅπως κατὰ τὸ *μπουρανι* τοῦ Τυρνάβου;

Γίνονται καὶ μεταμφιέσεις καὶ μιμικαὶ παραστάσεις; ἢ ἀπλῶς μουντζουρώνονται μὲ καπνιὰ τηγανιοῦ ἢ ἄλλας βαφάς; Π. χ. οἱ *καμουζέλλες* ἐν Καρπάθῳ: ὁ γέρος, ἡ γρά, ὁ Ἀράρης, ὁ Καδῆς καὶ μιὰ *καμουζέλλα* μὲ *τσαμπάλλια* (=κουδούνια) στὸ λαιμὸ καβάλλα στὸ γάδαρο *ἀξανάστροφα*, ὅλοι μὲ δέρματα ζώων στοὺς ὤμους, στὸ κεφάλι, στὸ πρόσωπο. Πρόσωπα τῆς ἀκολουθίας: ὁ ὄβραϊος, ὁ γιατρός, οἱ Ἀρναούτηδες κ' οἱ κόρες. Παράστασις: ἀπαγωγή κόρης, σύλληψις τοῦ ἀπαγωγέως ἀπὸ τοὺς Ἀρναούτηδες καὶ δίκη αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Καδῆ (Μιχαηλίδου αὐτ. σ. 21. (Πρβλ. τὸν Κιοπέκμπετ τῆς Θράκης). Γίνεται ἐμβάπτισις εἰς τὸ ὕδωρ ἢ ἄλλαι ἀστεῖαι ἢ ἄσεμνοι πράξεις; Ποῖαι καὶ πρὸς ποῖον σκοπόν; Π. χ. κύλισμα ἐπὶ τῆς γλῶσσης κτλ.

Παραδείγματα: Εἰς τὴν Μηχανιώνα τῆς Κυζίκου «τὴν Καθαρὰν Δευτέραν ἐξέρχονται ὅλοι μετημφιεσμένοι καὶ ἀμιλλῶνται τίς νὰ ρίψῃ τὸν ἄλλον ἐντὸς τῆς

λίμνης και ἔδουσι: Σήμερά 'ναι μέρα μας | κ' ἡ σκυλοδευτέρα μας | Σήμερα θὰ γανωθοῦμε | καὶ στὴ λούμπα θὰ νιορτοῦμε» (λούμπα=τεχνητὴ λίμνη).

Εἰς τὰ περὶ χώρα Ἀδριανουπόλεως ὁ Κιοπέκμπης καθήμενος εἰς τὸν πρόσθιον ἄξονα ἀνοικτῆς ἀμάξης, συρομένης ὑπὸ βοῶν, ἔφερεν εἰς τὴν κεφαλὴν καλάθι τρυπημένον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκρέμαντο σκόρδα καὶ κρομμύδια. Τὸν συνώδευον ἄνδρες μὲ μαυρισμένα τὰ πρόσωπα (μὲ καπνιά) καὶ μὲ ρόπαλα εἰς τὰς χεῖρας, μὲ τὰ ὁποῖα κατεδίωκον τοὺς σκύλους. Ἡ πομπὴ διέτρεχε τοὺς δρόμους μὲ φωνασκίας καὶ κατέληγεν εἰς ἓνα χωράφι, ὅπου ὁ μπέης ἔλεγε τὰ ἑξ ἀμάξης. Κατόπιν ὁ μπέης ἔσπερνε κριθάρι, ἀπαγγέλλων εὐχὰς τινας, οἱ δὲ συνοδοὶ τοῦ κρατοῦντος αὐτὸν ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τὸν ἐσήκωναν ἐπάνω καὶ σιγὰ σιγὰ τὸν κατέθεταν ὕπτιον εἰς τὸ μέρος, ὅπου πρὸ ὀλίγου ἔσπειρε. (Ἀρχ. θρ. θησ. Ε 92-94).

Εἰς τὴν Σωζόπολιν «οἱ μουντζουρωμένοι σύρουν ἐν βωμολοχίαις διὰ σχοινίων ἱστὸν πλοιαρίου (ἀντένα)». (Εἰδησις ἀσαφής).

5. Κωμικαὶ παραστάσεις. Π.χ. ὁ ~~Βλάχος~~ γάμος (Θήβαι, Μεθώνη: Τροκάνια κρεμασμένα ἀπὸ τὸ λαιμὸ τῆς νύμφης, τὸ συμπεθεριὸ καβάλλα σὲ γαϊδάρους ἀνάποδα κτ.). Ἡ κηδεὶα τοῦ ~~Τυροφάνου~~ (Μεθώνη) ἢ τὸ ~~λείψανο~~ πού τὸ κλαῖνε

οἱ ~~μοιρολόγιατες~~.

~~Χορτάρισε τὸ μνήμα σου, ἄχ-ἰχ!~~ καὶ ~~πᾶν~~ νὰ βοτανίσω, ἄχ-ἰχ,

βοηθᾶτε, φίλοι καὶ δικοί, ἄχ ἀνθρώπη μου, τὸν πόνο μου νὰ δεῖξω.

Καὶ τρανομαδιοῦνται, σὰν τὶς Μανιάτισσες, καὶ χτυπᾶν τὰ κούτελά τους (Κορώνη). Πρβλ. τὴν κηδεῖαν τοῦ Καρνάβαλου εἰς τὰ Λευκόγεια τῆς Κρήτης, τὸν ὁποῖον κηδεύει ἡ Σαρακοστή: ἄνδρας ντυμένος σὰν γυναῖκα ἀδύνατη, ψηλὴ καὶ στὰ κατὰ-μαυρα ντυμένη. Τὸ μοιρολόγι:

Ἐλᾶτε καὶ στὸ ξόδι του, κάμετε τὸ σταυρό σας,

ἕως τὰ χτές γλεντάγατε μὲ τοῦτον στὸ πλευρό σας κτλ.

Ὁ παπᾶς ψάλλει:

Ἡμεῖς ἐτοῦτον κλαίμεν, ἡμᾶς ποίος θὰ μᾶς κλάψῃ,

ὅπου τὸ σκορδοκρέμνυδο, τ' ἄντερα θὰ μᾶς κᾶψῃ;

Εἰς τὸ Κασιδόνι Κρήτης «τὴν Καθαρὴν Δευτέρα βάνουν σ' ἓνα βγόδωμα (σκεῦος) μακαρούνια, τυρί, κρέας καὶ ὅ,τι ἄλλο πασχαλινὸ καί, ἐνῶ κλαῖνε, πᾶνε καὶ τὰ θάφτουν· βαστοῦν ἀκόμη καὶ τὰ λουῖρα καὶ τὰ θυμιάζουν καὶ λένε συγχρόνως πὼς ἦρθεν ὁ Λουμπούνης κ' ἐξώρισε τὸν Μακαρούνη καὶ τὸν Πασκάλη:

Ὁ Λαζανᾶς ψυχομαχεῖ κι ὁ Μακαρούνης κλαίει

κι ὁ Κρόμμυδος σουρσουραδεῖ ἀπάνω στὸ τραπέζι».

6. Διωγμός, κρέμασμα σκύλων ἀπὸ σχοινίου καὶ περιστροφή περὶ αὐτὸ (τραμπάλα ἢ σιραμπάλα).

7. Λήξεις τῶν χορῶν καὶ παραστάσεων. Π.χ. εἰς τὴν Κάρπαθον «περὶ τὸ τέλος τῆς ἡμέρας συναθροίζεται ὅλος ὁ κόσμος εἰς τὴν αὐλὴν τῆς ἐκκλησίας ἢ εἰς ἄλλο τι κεντρικὸν μέρος καὶ χορεύουν τὸν χορὸν τοῦ Πιπεριοῦ κ.ἄ. ἀλλ' εὐθὺς ὡς σημάνη ὁ ἐσπερινὸς διὰ τὸ πρῶτον «Κύριε τῶν Δυνάμεων...», σταματᾷ ὡς ἐκ θαύματος ὅλη ἡ ὀργιαστικὴ τῆς Καθ. Δευτέρας κίνησις». Ποία ἦ συνήθεια ἄλλοι;

8. Μαντικάι συνήθειαι.

(α) Κατάδεσμος τῆς Μοίρας. *Κάλεσμα ἢ προσκάλεσμα ἢ δέσιμο τῆς Μοίρας* πρὸς πρόκλησιν μαντικοῦ ὀνειρίου. Μὲ ποίας πράξεις καὶ ποίους λόγους γίνεται τοῦτο; Π.χ. τὴν ἐσπέραν τῆς Καθ. Δευτέρας ἢ νέα πρὸ τοῦ ὕπνου περιζώνεται χρυσομάντηλο, τοῦ ὁποίου τὰ δύο ἄκρα δένει ἀποπίσω μὲ τρεῖς κόμβους ἐπιλέγουσα: Ἄγια Δευτέρα βγαίνοντας | ἄγια Τρίτη μπαίνοντας, | ἄγια Τετράδ' ἀληθινὴ | ὅπου σὲ στέλνω νὰ διαβῇς | ... τὴ Μοῖρα μου νὰ πᾶς νὰ βρῇς, | νὰ ῥθῃ ἀπόψε νὰ μοῦ εἰπῇ | ποιὸν ἄντρα θελὰ πάρω (Λαογρ. Γ 6).

(β) Ἀρμυροκουλλούρα. Πῶς κατασκευάζεται αὕτη καὶ εἰς τί χρησιμεύει; Διατυπώσεις τῆς κατασκευῆς μαγικαί· ἀπὸ τρία σπίτια ἀπίκραντα ἢ μονοστέφανα· τὸ ζυμώνει παρθένο, μὲ καλὴ ἄλατι ἀνάποδα (δηλ. μὲ τὰ χέρια κίσσω ἀπὸ τὴν πλάτη) κάνει τρεῖς κουλλούρες. Τρεῖς ψήνουν στὰ καθαυτά καὶ παίρνουν ἀπὸ κάθε μιὰ κουλλούρα μιὰ μπουνκούρα. Τὴ μιὰ θὰ τὴ φᾶν, τὴν ἄλλη θὰ τὴν ρίξουν ἀπάν' στὴ σκέπα, καρσὶ (ἀντίκρυ) στὸν ἥλιο, καὶ τὴν ἄλλη θὰ τὴ βάλουν κατ' ἀπὸ τὸ μαξιλλάρ'. Στὸν ὕπνο τους θὰ ἴδουν τὸ παλληκάρ'. Κι ὅταν εἶναι νὰ πάρῃ λεύτερο παιδί, θὰ τὸν ἴδῃ στὸν ὕπνο μὲ ποτῆρ' χρυσό. Κι ὅταν εἶναι χηρευόμενος, θὰ πάῃ μ' ἕνα τοικνωμένο κμάρ' (λαγῆνι καπνισμένο ἀπὸ τὴ φωτιά) (Φυσίνη Λήμν.). Κατὰ ποίους ἄλλους τρόπους ζυμώνεται ἡ ἀρμυροκουλλούρα; (Βλ. Πολίτου, Λαογρ. Σύμμ. Γ' 109 κ.ἑ.) Εἰς τὴν Σκῦρον, ἀπ' τὴν ἴδια ζύμη κάνουν κι ὅλα τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, τὰ ψήνουν καὶ αὐτὰ καὶ τὰ ξαστρίζουν μαζί μὲ τὸ ἀρμερόπιττο.

(γ) Σαρακοστοκουλλούρα: κουλλούρα μὲ προζύμι ἀπὸ τὸ ζυμάρι ποὺ ἐξύμωσαν τὰ μακαρόνια τῆς Ἀποκριᾶς τὴν ψήνουν στὴ γωνιά χάμω καὶ τὸ πρῶτὴν Καθαροδευτέρα, μόλις ξυπνήσουν, τὴν κυλοῦνε. Ἄν πάῃ δεξιά, θὰ πάῃ καλὰ τὸ σπίτι, ἂν κάμῃ ἀριστερά, θὰ εἶναι δύστυχα τὰ εἰσοδήματα καὶ προπάντων τὸ γέννημα. (Βασιλίτσι Πυλίας).

9. Προλήψεις καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι.

Π.χ. Τὴν Καθαρὴ Δευτέρα «δὲν πιάνουν μαχαίρι, δὲν κόφτουν τίποτε, γιὰ νὰ μὴν κόφτουν τὰ ποντίκια τὰ γεννήματα» (Ἡπειρος). Τρῶνε μιὰ μπουκιὰ ἀπὸ τὴν Σαρακοστοκουλλούρα, γιὰ νὰ κομπώσουν τὴ Σαρακοστή, νὰ μὴν τοὺς πιάσῃ

ἡ Σαρακοστή νηστικούς (Πυλία). Τὰ μικρὰ παιδιά νηστεύουν τὴν Καθαρὴ Δευτέρα, γιὰ νὰ βρῖσκουν φωλιές (Αἰτωλία) ἢ τὴν περδικοφωλιά (Κρήτη, Μάδυτος κ.ά.).

2. Τὸ Τρίμερο.

(Τρίσημερο (Μακεδ.), αἰθοδώρισμα (Πόντος), Τριπλῆ (Ἀνακοῦ). Νηστεία ἀπόλυτος τῶν τριῶν πρώτων ἡμερῶν (οὔτε ψωμί, οὔτε νερό). Παράθεσις τραπέζης εἰς τὸν τριοημερίτην κατὰ τὴν Καθαρὰν Τετάρτην μὲ εἰδικὰ φαγητά: καρυδόπιττα, σούπα μὲ φασόλια καὶ μὲ πετιμέζι, ἀφριστός, χυλόπιττες (Σινώπη) κττ. καὶ προσφορά δώρων εἰς αὐτὸν (μαξιλλαρόπαννο, μαντήλια κττ. Σινώπη). Τὰ μαεροκάλα, τὰ Θεοδώρεσια (Πόντος). Παροιμίας. Δεισιδαιμονία σχετικαὶ μὲ τὸ Τρίμερο καὶ ἄλλαι ἀντιλήψεις· π.χ. εἰς τὸ Τσακῆλι (Μετρῶν Θράκης) «ἂν τυχόν πεθάν' κανεῖς πιάνοδας τρίμερο, δὲ βγάζνε τὸ λείψανό τ' ἀπὸ τ' ὀρτα νὰ τὸ θάψνε, γιὰτὶ κολάσ' κε, πὺν σκότωσε τὸν ἑαυτό τ' καὶ γκρεμᾶνε τὸ δβάρ' (=τὸν τοῖχο) καὶ τότε βγάζνε» (Θρακικά Η 350).

Ἄλλαι συνήθειαι τοῦ Τρίμερου:

(α) Καθαρὰ Τρίτη. Π.χ. ἀνοίγουν τὴν σταφυλαρμιά. Θεωρεῖται καὶ ἡμέρα τῶν ψυχῶν. Τί κάμνουν ἐν τοιαύτῃ περιόδῳ;
(β) Καθαρὰ Τετάρτη. (Πρωτοστέφανος, Θράκη). Προσφορά μὲ τὴν ψυχὴ τῶν ζωντανῶν. Εἰς τί συνίστανται αὗται;

3. Ἡ Καθαρὰ Παρασκευή.

Ὀνειρομαντεία μὲ τὰ κόλλυβα τῶν Ἀγ. Θεοδώρων. Τρία (ἢ ἑννέα) σπυριά σιτάρι κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλο μὲ μαυρομάνικο μαχαίρι σ' ἓνα παννάκι κόκκινο ἢ ἄσπρο μὲ μαύρη κλωστή. Κάλεσμα ἢ δέσιμο τῆς Μοίρας, σπορὰ σίτου ἢ κολλύβων. Π.χ. εἰς τὴν Σκῦρον «τ' αἶ Θεόδωρου ἀποσπεροῦ κρεμνιῶνται ἀπὸ τὸ κλῆμα τν ὥρα π' θὰ πὰ νὰ πλαγιάσνε τσαι λένε: Ἐλάτε, Μοῖρες τῶ Μερῶ τσαι ἢ διτσή μ' ἢ Μέρα | νὰ μ' φανερώσετε, ποῖο θὲ λὰ πάρον» κττ. Εἰς τὴν Σιγὴν τῆς Βιθυνίας «τὸ κορίτσι τὰ δένει σ' ἓνα ἄσπρο παννάκι μὲ μαύρη κλωστή καὶ, σὰ νυχτώνει, πᾶει στὴν ἐκκλησίᾳ στὸ προσκυνητάρι ἔχουν τὴν εἰκόνα τῶν Ἀγ. Θεοδώρων τὴ σταυρώνει μὲ τὰ κόλλυβα καὶ λέει: Ἀγιε Θεόδωρε καλέ μου κτλ. Τὸ βράδυ τὰ βάζει κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλλάρι καὶ βλέπει ἐκεῖνον πὺν θὰ πάρη». Εἰς τὴν Βυτίαν τὸ στάρι πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ τὸ σπῖτι ἐνὸς πρωτοστέφανου Θεοδώρου. Ποία ἡ σχετικὴ συνήθεια ἄλλοῦ; Ποῦ ἢ νέα σπέρνει τὸ στάρι καὶ προσκαλεῖ τὸ παλληκάρι νὰ ῥθῃ νὰ τὸ θερίσουν μαζί; Ἐνα παράδειγμα: Εἰς τὴν Ἀράχοβαν Παρνασσίδος «τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ, σπῖτια πὺν ἔχουνε Γιάννη ἢ Θεόδωρο κρεμᾶνε στὴν πόρτα τοὺς ἓνα σακκουλάκι μὲ στάρι. Τὰ κορίτσια πᾶνε σὲ δυὸ Θεοδωῶδες κ' ἓνα

Γιάννη και κλέβουν, δηθεν, από τὰ τρία αὐτὰ σπίτια λίγο σιτάρι. Κατόπιν ἔρχονται στο σπίτι, σκαλίζουν λίγο τὸ χῶμα και σπέρνουν τὸ σιτάρι. Παίρνουν ἀμίλητο νερὸ στο στόμα και τὸ φέρνουν· στο δρόμο ἀκοῦν ὀνόματα. Μὲ τὸ νερὸ ποτίζουν τὸ σιτάρι λέγοντας: Σὲ σπέρνω και σὲ ποτίζω κι ὅποιος εἶναι γιὰ νὰν τὸν ἐπάρω νὰ ῥθῇ νὰ τὸ θερίσουμε μαζί. Προσέχουν και τί ὀνείρατα θὰ ἰδοῦν».

4. Τὸ Σάββατον τῶν ἁγίων Θεοδώρων.

1. Ὄνομα: Τ' ἅη Θεόδωρου, τ' Ἀνυχοῦ (Καστορία) κτλ.

2. Ἐπίσκεψις νεκροταφείων. Προσφοραὶ εἰς τοὺς νεκρούς. (Μόνον κόλλυβα ἢ και πίττες και ψάρια τηγανητά, ψωμὶ και τυρί;). Ποῦ γίνεται εἶδος πανδαισίας εἰς τὸ νεκροταφεῖον; Εἰς τὴν Πάνορμον «μοιράζουν σιμίτια εἰς τὰ παιδάκια, τὰ ὁποῖα περιέρχονται ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα και λέγουν: «Προσφορᾶτο, προσφορᾶτο | εἶδαμε, δὲν εἶδαμε, | Θεὸς χωρὲς τὰ πειθαμέν'».

3. Δοξασίαι σχετικαὶ μὲ τὰς ψυχὰς.

4. Μαγικαὶ και δεισιδαίμονες συνήθειαι: Π.χ. εἰς τὰ Τελώνια Λέσβου μὲ πόλυθα ἀπὸ τὴν ἐκκλησία κάνουν κομπολόι (τὰ περνοῦν σὲ μιὰ κλωστή μὲ τὸ βελόνι) και τὰ δένουν στα κλαδιά πάνω στα δέντρα. Εἰς τὴν Καστορίαν «τ' Ἀνυχοῦ δὲν λούζονται, γιὰ νὰ μὴ θάλουν νεκροπόκκαλα!»

5. Μαντικαὶ συνήθειαι.

(α) Συγκέντρωσις γυναικῶν και κορασίων, χοροὶ και διασκέδασις πρὸς μαντικούς σκοπούς: κόψιμο ἀρμυροκουλλούρας, ψηφία τοῦ ἀλφαβήτου ἀπὸ τὴν ἰδίαν ζύμην κτλ. Π.χ. εἰς τὴν Σκῦρον «ἀνήμερα τῶν ἁγίων Θεοδώρων μαζεύνονται (τὰ κορίτσια) και κόβουν τ' ἀρμερόπιττο, τραγουδοῦν, χορεύουν, κάνουν μεγάλη διασκέδαση—τ' ἀρμερόπιττο τὸ κάνουν τὴν παραμονὴ μὲ ἀλεῦρι και ἀλάτι κλεμμένα ἀπὸ τρία ἀπίκραντα σπίτια, πὺν νὰ ἔχουν Μαριὰ ἢ Γιάννη (πρβλ. ἄνωτ. σελ. 14). Ἀπ' τὴν ἴδια ζύμη κάνουν και ὅλα τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, τὰ ψήνουν κι αὐτὰ πάνω σὲ κληματσοῖδες και τὰ ξαστροῖζουν τὴ νύχτα στο λιακὸ μαζί μὲ τ' ἀρμερόπιττο. Τὰ ψηφιά ἀπὸ τὴ ζύμη τὰ σκεπάζουν μ' ἓνα κόκκινο παννὶ και καθεμιὰ χώνει ἀπὸ κάτω τὸ χέρι της και παίρνει ἓνα. Ὅτι γράμμα πιάσῃ, ἀπὸ κεῖνο θ' ἀρχίῃ τὸ ὄνομα ἐκείνου πὺν θὰ πάρῃ. Τὰ κομμάτια ἀπὸ τ' ἀρμερόπιττο τὰ βάζουν τὸ βράδυ κάτω ἀπ' τὸ προσκέφαλό τους και μελετοῦν νὰ δοῦν, ποιὸν θὰ πάρουν» (Πέρδικα, Σκῦρος τ. Α' σ. 133).

(β) Ἄλλαι μαντικαὶ μέθοδοι τῆς ἐορτῆς τῶν ἁγίων Θεοδώρων. Κατοπτρομαντεία και ὕδατομαντεία κλπ. (Βλ. ἄνωτ. κεφ. Η': Μαντική).

5. Γενικά δι' ὅλην τὴν Σαρακοστήν.

1. Ὄνόματα τῆς Σαρακοστῆς καὶ τῆς πρώτης ἐβδομάδος. (Π.χ. Ἀπονήστεια (Καλάβρυτα), Πρωτοβδόμαδο (Μονοφάτσι Κρήτης), Καθαροβδόμαδο (Θεσσαλ.). Εὐχαί.

2. Εἰκονικὴ παράστασις τῆς Σαρακοστῆς: *Καλόγρια* ἐπτάπους, ὁ *κουκαρᾶς* κλ. Π.χ. εἰς τὴν Χίον «παίρνουν μία κόλλα χαρτὶ καὶ σχεδιάζουν μὲ τὸ ψαλίδι μιὰ γυναῖκα χωρὶς στόμα, γιατί εἶναι ὅλο νηστεία· τὰ χέρια τῆς εἶναι σταυρωμένα γιὰ τὶς προσευχές. Ἔχει 7 πόδια, τὶς 7 ἐβδομάδες τῆς Σαρακοστῆς. Κάθε Σάββατο κόβουν κ' ἓνα πόδι». Εἰς τὸν Πόντον «παίρνουν μιὰ πατάτα ψημένη ἢ ἓνα κρομμύδι· μπήγουν ἐπάνω ἀκτινοειδῶς 7 φτερά κόττας, τὸ δένουν ἀπὸ τὸ ταβάνι καὶ κρέμεται ὅλη τῇ Σαρακοστί. Μιὰ μιὰ βδομάδα πού περνάει, βγάζουν ἀπὸ ἓνα φτερό. Λέγεται *κουκαρᾶς* καὶ εἶναι φόβητρον τῶν μικρῶν».

3. Ἄρτοι καὶ φαγητὰ Σαρακοστιανὰ.

Ὄνομα καὶ τρόποι παρασκευῆς αὐτῶν. Δευτέρω εἰς γείτονας, παιδιά κλ. Π.χ. τὸ *ξυνοφαῖ* τῆς Σινώπης: ρεβίθια, παρόλη, κάστανα, σταφίδες βράζονται πολὺ, μαζί μὲ πλιγούρι ἢ κουροκούτι, ζάχαρη καὶ πετιμέλι μελωμένο καὶ κατόπιν τσιγαρίζονται μὲ κρεμμύδι καὶ λάδι. Τὸ ἐπιτίθεται τῇ Μεγάλῃ Σαρακοστῇ σ' ὅλην τὴν γειτονιά γιὰ ψυχικόν. Εἰς τὴν Ἀμορῶν, μόλις μὲν ἡ Σαρακοστή, ζυμώνουν καὶ κάνουν ἀνθρωπάκια μὲ μύτη, μὲ στόμα, μὲ μιστὰ καὶ τὰ δίνουν στὰ παιδιὰ· αὐτοὶ εἶναι οἱ *Λαζάρου*. Τὰ παιδιὰ τοὺς χορεύουσιν καὶ λένε:

Ποῦ ᾄδουν, Λάζαρε, καὶ ποῦ ᾄδαν ἡ φωνή σου,
καὶ σ' ἐκλαίγανε ἡ μάνα κ' ἡ ἀδερφή σου,
—Ἦμουνε στὴ γῆς, στὴ γῆς θαμμένος,
στοὺς νεκροὺς, νεκροὺς ἀνεστημένος.
—Ἐρτε, Λάζαρε κτλ.

4. Ἔθιμα ἐπικρατοῦντα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Σαρακοστῆς: Τὸ τραγουδιὸν τῶν ξένων (τραγουδία εὐχετικά), οἱ κούνιες (τραγουδία τῆς κούνιας), παιγνίδια κτλ. Κτυπήματα νεανίδων ὑπὸ ἐφήβων καὶ τανάπαλιν.

Π.χ. εἰς τὰ Βέντζια τῆς Δυτ. Μακεδονίας ἀπὸ τὴν Καθαρὰ Δευτέρα ἕως τοῦ Λαζάρου τὰ κορίτσια τραγουδοῦν τὸ Λάζαρο. Μόλις ἐμφανισθῇ ξένος εἰς τὸ χωρίον, ὅλα τὰ κορίτσια, μικρὰ καὶ μεγάλα, τὸν ἐπισκέπτονται εἰς τὴν οἰκίαν ὅπου κατέλυσε καὶ τὸν τραγουδοῦν (τραγουδία τῆς ξενιτειᾶς, ἐγκωμιαστικά κτλ.). Εἰς τὴν Κάρπαθον καθ' ὅλας τὰς Κυριακὰς τῆς Μεγ. Σαρακοστῆς μέχρι τῶν Βαΐων καὶ τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ οἱ κόρες κάνουν κούνια σὲ κάποιο εὐρύχωρο σπῖτι καὶ τραγουδοῦν τὰ καλημεριστά, ἥτοι δίστιχα ἐγκωμιαστικά τῶν νέων, πού ἀνεβαίνουν

στήν κούνια. Κτυπήματα τῶν νέων καὶ νεανίδων μεταξύ των μὲ τὸν στρόπο (χονδρὴ μαντήλα συνεστραμμένη).

5. Αἱ παννυχίδες (δλονυκτίαι) τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς. Ἀφύπνις τῶν κατοίκων μὲ κρότους τυμπάνων ὑπὸ τοῦ τουμπακάρη διὰ τὰς παννυχίδας. Ἀμοιβὴ αὐτοῦ κατὰ τὴν Λαμπρὴν μὲ κουλλούρα, αὐγά, τυρὶ (Σκῦρος). Ποῦ ἄλλου ἀπαντᾷ ἡ συνήθεια αὕτη;

6. Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι.

6. Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.

1. Ἀναθεματισμὸς τοῦ Ἀρείου καὶ τῶν ἄλλων αἵρετικῶν.

2. Σχολικαὶ καὶ ἄλλαι παιδικαὶ ἐορταί. Ἐνα παράδειγμα: «Εἰς τὴν Ἀπέρι (τῆς Καρπάθου) τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας αἱ μητέρες, ποὺ ἔχουν μωρὰ παιδιά χρονιάρικα, πλάσσουν γύλλες, ποὺ εἶναι σὰν Δάζαροι (μεγάλα κουλλούρια) καὶ τὶς παίρνουν στὴν ἐκκλησιὰ τῆς ἐορτῆς τῶν. Παίρνουν καὶ ἄλλα φαγητά, ὅ,τι θέλει κάθε ἕνας, καὶ ρακί. Ὑποστὰς τὴν λειτουργίαν καὶ ἀφοῦ τὰ βλοήσῃ ὁ παπᾶς, κάθονται ὅλοι, ἄντρες καὶ γυναῖκες, στὸ πέργερο τῆς ἐκκλησιᾶς, τῶν καὶ παίρνουν καὶ εἰσπνέονται τῶν παιδιῶν καὶ ἑορτάζουν, ὅταν ἔρχονται στὸ καπνὶ ἀρχίσουν τὸν χορὸν καὶ τὰ τραγοῦδια καὶ ξεματιάθουν» (Μιχαηλίδου Νουάρου, Λαογρ. Σύμμεικτα Καρπάθου Α' 185). Ποῦ ἄλλου καὶ κατὰ ποίας ἄλλας ἐορτὰς γίνεται ὁμοίαις τις ἐορτῇ;

7. Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως.

1. Ὄνομα τῆς ἐορτῆς: Τὸ μεσοσαράκοστο, τῆς μάμπας ἢ τοῦ πουλιοῦ, τὸ Λουλοῦδ', (Θράκη). Ποῖοι ἐορτάζουν τὴν ἡμέραν αὐτήν; Π.χ. εἰς τὴν Θράκην ἢ Λουλούδα, ἢ Μελδὴ καὶ ἢ Μελούδα.

2. Διανομὴ δενδρολιβάνου ἢ ἄλλων κλάδων ἢ ἀνθέων εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους καὶ χρῆσις αὐτῶν εἰς ἐξορκισμοὺς καὶ σταυρώματα. Π.χ. εἰς τὴν Κορώνην «τὸ δεντρολίβανο, ποὺ παίρνουν ἀπὸ τὴ Σταυροπροσκύνηση, τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ ξεματιάσουν ἄνθρωπο ἢ ζῶν ποὺ εἶναι βασκαμένο. Τότε σταυρώνουν μὲ δαῦτο. Τὸ βουτᾶνε σὲ ἀγιασμό ἢ τὸ καῖνε σὲ κάρβουνα καὶ τὸν καπινίζουμε».

3. Ἀγερομοὶ παιδιῶν περιερχομένων τὰς οἰκίας.

Π.χ. εἰς Νέντητα Χίου τὰ παιδιά εἰσερχόμενα εἰς τὰς οἰκίας ἔψαλλον:

Χαῖρε, Πύλη, χαῖρε, Ἀγνή, | χαῖρε, Τίμιε Σταυρέ,
ὦ χαρὰ τῶν προφητῶν, | ψάλλω καὶ ἔρχομαι ἐδῶ,
νὰ μοῦ δώσης ἐν' αὐγό, | νὰ πά' νὰ φύγω ἀπ' ἐδῶ.

8. Τοῦ Μεγάλου Κανόνος (ἡ Τετάρτη τῆς 5^{ης} ἑβδ. τῆς Μεγ. Σαρακοστῆς).

Λειψόπιττες καὶ κουλλούρια διὰ τὰ παῖδια καὶ διὰ τοὺς πτωχοὺς. Π.χ. εἰς τὴν Σκῦρον τοῦ Μεγ. Κανόνος «βάζουν φτάζυμο καὶ ζυμώνουν λειψόπιττες, κουλλουράκια, καὶ σφραγίδες (ψωμάκια μὲ σφραγίδα, ὅπως τὰ πρόσφορα). Τῖς λειψόπιττες τῖς τυλίγουν στῆς δρακοντιᾶς τὰ φύλλα (ποὺ μοιράζουν στὴ ληνυχτιά στὰ σπίτια οἱ φουρνάρισσες), γιὰ νὰ μὴ καίγωνται καὶ νὰ μυρίζουν, καὶ τῖς τρῶνε μὲ μέλι. Τὰ κουλλουράκια τὰ κάνουν ἄρμαθιές καὶ τὰ κρεμοῦν ἀπὸ τὸν λαιμὸ τῶν παιδιῶν γιὰ τὸ καλὸ. Τῖς σφραγίδες, τρεῖς, πέντε, ἑφτά, πάντα μονὸ ἀριθμὸ, βάζουν ἓνα κομματί πίττα, μέλι ἀπὸ πάνω, καὶ τῖς μοιράζουν στοὺς πτωχοὺς γιὰ τὴν ψυχὴ τῶν ἀποθαμένων τους» (Πέρδικα, Σκῦρος, Α' σ. 135).

γ) Ἀπὸ 1ης Μαρτίου μέχρι τοῦ Πάσχα.

1. Πρώτη Μαρτίου.

1. Ἀντιλήψεις περὶ τοῦ Μαρτίου ὁ πρῶτος μὴν τοῦ ἔτους, ἀρχὴ τοῦ καλοκαιριοῦ. Αἱ σχετικαὶ δοξασίαι, παροιμίαι καὶ συνήθειαι π.χ. Ἀπὸ Μαρτίου καλοκαιριὰ κι ἀπ' Αὐγουστο χειμῶνας. Εἰς τὴν Ἀθήναν πιστεύουν ὅτι «τὴν Προκομασίαν πέριξ ἀπ' τὸν οὐρανὸ τὸ καλὸν τῆς γῆς νὰ φεσταῖ ἡ σῆς, κι ἀπὸ τότε ἀρχиноῦν οἱ ζέστες». Ποῦ ἄλλου ἀπαντᾷ ἡ δοξασία αὕτη καὶ μὲ ποίας τυχὸν συνήθειας σχετίζεται; Π.χ. εἰς τὴν Κύζικον, ὅπου θεωροῦν τὸν Μάρτιον ὡς πρῶτον μῆνα τοῦ ἔτους «συνηθίζουσιν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας αὐτοῦ νὰ σπείρουν βασιλικόν, κατ' αὐτὰς δὲ οὐδέποτε πλύνουν ἐνδύματα, διότι τὰ κατακαίουν τὰ ἄνυλα πνεύματα, ποὺ ἐνοικοῦν εἰς τὰ ὕδατα καὶ λέγονται Δρίμνες». Ποῖαι αἱ δοξασίαι ἄλλοι; Ποῖαι ἡμέραι τοῦ Μαρτίου εἶναι δριμέες (ἢ τὰ δρίματα);

2. Παραδόσεις σχετικαὶ μὲ τὸν Μάρτιον (αιτιολογικοὶ μῦθοι). Διὰ τὸν Μάρτην μιὰ γελάει καὶ μιὰ κλαίει; Διὰ τὸν Μάρτην ἔχει 31 ἡμέρες καὶ ὁ Φλεβάρης 28; κτλ. Πρὸβλ. Ν. Πολίτου Παραδόσεις: τὸ βουτσὶ τῶν δώδεκα μηνῶν, οἱ γυναῖκες τοῦ Μάρτη, τῆς γριᾶς οἱ μέρες, τῆς γριᾶς τὰ κατσίκια κτλ.

Αἱ σχετικαὶ παροιμίαι: Στὴν πομπή σ', γερομαλιέξο μου, τ' ἀρνοκάτσικά μου τὰ βγάλα (Ἀράχοβα).—Μάρτη χιόνι βούτυρο, μά, σὰν παγώση, μάρμαρο (Κύζικος).—Ὁ χειμῶνας τρώει κριάσια καὶ ὁ Μάρτης κόκκαλα (Κύζικ.).

3. Ἐθιμα τῆς παραμονῆς: Ἀποπομπὴ τοῦ Κουτσοφλέβαρου. (Τὸν ὑποδύεται ἄνθρωπος χολός; καβάλλα εἰς γάϊδαρον; Ποία πομπὴ τὸν συνοδεύει καὶ μὲ ποίας φωνάς; Π.χ. Ἐξω, Κουτσοφλέβαρε, νὰ ρηθῇ ὁ Μάρτης μὲ χαρὰ καὶ μὲ πολλὰ λουλούδια) (Τρίπολις). Θραῦσις ἀγγείων καὶ σχετικαὶ ἐπιδόσεις.

Βγαίνει ὁ κακόχρονος | μπαίνει ὁ καλόχρονος,

ὄξω ὁ Κουτσοφλέβαρος. | Ὅξω ψύλλοι, ποντικοί,
μέσα Μάρτης καὶ χαρὰ | καὶ κονκάλια δυνατὰ (Κύζικος).

Γίνεται καὶ σβήσιμο τῆς φωτιάς, διὰ ν' ἀνάψουν τὴν ἐπομένην καινούργια φωτιά; Κατὰ ποῖον τρόπον τὴν ἀνάβουν;

4. Τρόποι καὶ μέσα ἀποτροπῆς

(α) κατὰ τοῦ ἡλίου, ἦτοι γιὰ νὰ μὴν τοὺς πιάσῃ ὁ Μάρτης: Κλωστή ἄσπρη καὶ κόκκινη (καὶ χρυσή;) (μάρτης, μάρτα (Κύζικος), μερτοάτανο (Κάρπαθος)). Ἐκτίθεται τὴν νύκτα εἰς τὰ ἄστρα, ἀφοῦ προηγουμένως τὴν τυλίξουν σὲ μιὰ τριανταφυλλιά; Ποῦ φοροῦν τὸν μάρτην καὶ πότε τὸν βγάζουν; Ποῦ τὸν κρεμοῦν; Μὲ ποίους λόγους συνοδεύουν τὰς πράξεις αὐτάς; Συνηθίζουν νὰ στέλλουν «μάρτη» εἰς τοὺς ξενитеυμένους; Π.χ. Εἰς τὴν Πέτρην Λέσβου «τὴν πρώτη τοῦ Μαρτιοῦ δέν'νι λινὴ κλωστή, ἄσπρη καὶ κόκκινη στὸ χέρι τς. Καθὼς τὴ δέν'νι, ρωτοῦν: Τί δέν'ς αὐτοῦ; Δένω τὸν ἥλιο νὰ μὴ σὲ πιάσῃ». Εἰς τὴν Κύπρον «εἰς τὰ βρέφη, τὰ μὴ συμπληρώσαντα τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ, βάνουν ἐφτὰ μάρτηδες». Εἰς τὰς Κυδωνίας «τὸν μάρτη τὸν φοροῦσαμε ὡς τὴν Ἀνάστασιν τότε τὸν βγάσαμε καὶ τὸν δέσαμε στὴν τριανταφυλλιά, γιὰ νὰ πιάσῃ τὸ πρῶμα τῆς. Δέσαμε μάρτη καὶ στὸ μεγάλο δάχτυλο τοῦ ποδιοῦ, γιὰ νὰ μὴ σκοτιάστουμε, καὶ εἰς τὸ χέρι τῆς σάμνας, γιὰ νὰ κάνῃ κρύο νερό.» Ποῦ ἄλλου ὁ Μάρτης δένεται στὸ μεγάλο δάχτυλο τοῦ ποδιοῦ;

Εἰς τὰ Ἄγραφα «τὰ παιδιά, ἅμα πρωτοδόουν χελιδόνι, βγάζουν τὸ μάρτη ἀπ' τὸ χέρι τους καὶ τὸν ἀφήνουν στὰ δέντρα, γιὰ νὰ τὸν πάρουν τὰ χελιδόνια, λέγοντας: Ἄφκα σῦκο κι σταφίδα | κι σταυρὸ κι ἀθημουνίτσα, | γύρσα πίσον, δὲν τὰ βρῆκα | λίσσαρ-λίσσαρ, λίσσαρ-λίσσαρ». Εἰς τὴν Κύζικον, ἅμα ἰδοὺν πελαργὸν κόπτουν τὸν μάρτην καὶ τὸν ρίπτουν, λέγοντες: Λέλεκα, χατζῆ-παμπᾶ | ρίξε γρόσια καὶ φλουριά κτλ. Εἰς τὴν Σωζόπολιν «ὅταν ἰδοὺν χελιδόνα, θέτουν τὸν μάρτην κάτω ἀπὸ μίαν πέτραν καὶ μετὰ 40 ἡμέρας παρατηροῦν καί, ἐὰν εὔρουν εἰς τὴν θέσιν ἐκείνου μυρομήγκια, τὸ θεωροῦν εὐτυχίαν.» Εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν (Κάρπαθον, Πυλίαν κ. ἄλ.) «τοὺς μάρτηδες τὴ Λαμπρὴ τοὺς δένουν στὶς λαμπάδες καὶ καίονται μαζί», εἰς δὲ τὰς Θήβας, (τὰ Μέγαρα καὶ ἄλ.) «τοὺς δένουν γύρω γύρω στὰ ψηνόμενα ἀρνιά τὸ Πάσχα καὶ καίονται». Ποία ἢ συνήθεια ἄλλου;

(β) κατὰ τῶν ψύλλων, κορέων, ποντικῶν κλπ. καὶ κατὰ παντὸς μιάσματος. Καθαρισμὸς τῆς οἰκίας καὶ ἀπόρριψις τῶν σκουπιδιῶν (εἰς τὸ σταυροδρόμι;). Θραῦσις παλαιῶν λαγήνων ἢ ἄλλων πηλίνων σκευῶν μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν

Ὅξω ψύλλοι, ποντικοί,
μέσα Μάρτης καὶ χαρὰ

καὶ καλὴ νοικοκυρὰ

κι ὁ Κουτρούλης μάγειρας (Βιθυνία).

Εἰς μερικοὺς τόπους τὸ σκεῦος αὐτὸ ρίπτεται ὕπισθεν τοῦ παπᾶ μετὰ τὴν ἐπίσκεψίν του διὰ τὸ «φώτισμα», μόλις ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας, ἢ εἰς τὴν θύραν ξένης οἰκίας μετὰ τὴν ἐπιφώνησιν: «Οἱ ψύλλοι μετὰ σᾶς | κι ὁ Μάρτης μετὰ μᾶς (Σιγὴ Βιθυν.). Ποῦ ἡ θραῦσις τοῦ πηλίνου σκεύους γίνεται τὴν παραμονήν;

(γ) κατὰ τῶν δριμῶν: γιὰ νὰ μὴν κόψουν οἱ δρίμες τὰ παννιά. Δεισιδαίμονες συνήθειαι: Π.χ. ρίπτουν εἰς τὸ νερὸ πέταλον.

5. Ἄλλαι συνήθειαι:

(α) Ψευδολογίαι «γιὰ νὰ γελάσουν τὸν Μάρτη». Π.χ. εἰς τὰ Μέγαρα «τὴν Πρωτομαρτιά ἔχουν ἔθιμο νὰ γελοῦν τὸ Μάρτη. Γέλακα τὸ Μάρτη μου! Θὰ ποῦν ἓνα ψέμα, γιὰ νὰ γελάσουν κάποιον. Γελοῦμε τὸ Μάρτη, γιὰ νὰ μᾶς πάῃ καλά!»

(β) Ὑξοδος εἰς τοὺς ἀγρούς, γίγνεται μὲ δρόσον, ἀνάρτησις σταχύων κριθῆς εἰς τὴν θύραν κτλ. Οἷτος εἰς τὰ Μέγαρα «γυναῖκες ἔρχονται στὸ χωράφι πρωὶ - πρωὶ καὶ ρίβονται μὲ δροσιά τοῦ κριθαριοῦ, βγάζουν σιάχνα καὶ τὰ φέρνουν νωπὰ στὸ σπίτι καὶ τὰ κορτάζ'νε στὴ πόρτες τῶν σπιτιῶν, γιὰ νὰ εἶπαι δροσεροὶ ὅλο τὸ γρήγορ». Ποῖα «ἡ δροσιά τοῦ Μάρτη δημοσιεύει» (Κυπρ.).

(γ) Νίψις μὲ ἀμίλητο νερὸ ραντίσκει τοῦ σπιτιοῦ «γιὰ νὰ μπῇ ἡ δροσιά στὸ σπίτι» (Κορώνη). Εἰς τὰς Ἰθάκας ἡ κάθε νοικοκυρὰ ἔπαιρνε πρωὶ - πρωὶ ἀμίλητο νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι, ἔβρεχε ὅλοιο γρασίδι καὶ μὲ αὐτὸ ἐδρόσιζε ὅλους τοὺς ἐνοίκους, ἐνῶ ἀκόμη ἐκοιμῶντο, καὶ κατόπιν ἐρράντιζε τὸ σπίτι, λέγουσα:

Ἡρθες Μάρτη; ἦρθ' ἡ γειά σου,

ἦρθ' ἡ πληθομαμμουνδιά σου.

Μέσα Μάρτης καὶ χαρὰ κτλ.

Χύνουν τὸ νερὸ τῆς προηγουμένης ἡμέρας, διὰ νὰ πάρουν καινούργιο ἀπὸ τὴν βρύσιν;

(δ) Καθρεπτισμοὶ εἰς τὸ λάδι. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ μητέρα (ἢ ἡ γιαγιά) «κρατῶντας λευκὸ ἀνάβαθο πιάτο μὲ λάδι ἔβαζε τὰ παιδιὰ νὰ κοιτάξουν μέσα τὸ πρόσωπόν των, ἐνῶ ἡ ἰδία ἐμονολογοῦσε διαφόρους εὐχάς: καὶ τοῦ χρόνον, νᾶμαστε ὅλοι καλά!» Εἰς τὴν Κορώνην, τὴν Λέσβον κ.ἄ. «τὰ κορίτσια τὴν Πρωτομαρτιά πάνε καὶ κοιτάζ'νε μέσ' στὶς σφίδες (κιούπια) πῶχνε τὸ λάδι, γιὰ νὰ μὴν τ'ς πιάσῃ γῆλιος».

(ε) Παρασκευὴ χυλοῦ. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἔφτειαναν χυλὸ καὶ τὸν ἔτρωγαν «γιὰ νὰ μὴν τοὺς δαγκάνουν οἱ ψύλλοι».

(ς) Κτυπήματα τῶν παίδων μὲ σκιλλοκρέμμυδα ἢ μὲ ἀσφόδελον

Π.χ. εἰς τὸ Κατσιδόνι τῆς Κρήτης «τὴν Πρωτομαρτιά κόβγουνε μιὰν ἀσφεντρολιά (ἀσφρόδελον) καὶ χτυποῦνε μ' αὐτὴ τὰ βούγια καὶ λένε: «Μάρτης εἶναι σήμερο, κι ἄλλαξε τὴν τριχιά σου, | καὶ βάλε πῆχες τὸ λαρδί καὶ πιθαμὲς τὸ ξύγκι». (Ἐπ. Κρητ. Σπ. Γ 419). Εἰς τὴν Κῶν χτυποῦν τὴν γάταν μ' ἓνα ραβδί λέγοντες: Μάρτης καὶ πάνω νορά! Τὸ κάμνουν δι' ὑγείαν.

6. Ἀγερμοὶ παίδων (χελιδόνισμα).

Συνηθίζουν τὰ παιδιὰ τὴν πρώτην Μαρτίου νὰ περιέρχονται ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν κρατοῦντα ξύλινον ὁμοίωμα χελιδόνος; Τί τραγουδοῦν καὶ ποῖα δῶρα ζητοῦν; Δίδουν εἰς τὴν οἰκοκυρὰν φύλλα κισσοῦ ἀπὸ τὸ καλάθι τῆς χελιδόνας καὶ πρὸς ποῖον σκοπόν; Π.χ. εἰς τὰς Μέτρας Θράκης «δύο παιδιὰ περιφέρουν τὴν χελιδόνα, ξύλινον ὁμοίωμα πτηνοῦ, προσηρμοσμένον εἰς τὸ ἄκρον ράβδου, περασμένης δι' ἑνὸς καλαθίου πλήρους κλάδων κισσοῦ. Περὶ τὸν λαιμὸν τῆς χελιδόνος, ὑπάρχουν κωδωνίσκοι, οἱ ὁποῖοι ἤχοῦν, ἐφ' ὅσον κινῆται ἡ ράβδος, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξαετᾶται ἡ χελιδὼν. Τὰ παιδιὰ τραγουδοῦν: «Μάρτης μᾶς ἦρτε, | καλῶς μᾶς ἦρτε, | τὰ ὄρη ἀνθίζουνε, | οἱ κάμποι λουλουδιάζουνε, | οἱ χελιδόνες ἔρχονται | καὶ πᾶνε στὶς φωλιές τους. | Μάρτη, Μάρτη μου καλέ, | καὶ Ἀπρίλη λαμπερέ, | τὴν Ἀπριὴ μᾶς ἐφύρε, | τὸν παπᾶ μᾶς ἐχάρε. | Μπῆς μῆνες θάλασσα, | θάλασσα τὴν πέρασε | ἔκατσε καὶ λάλησε κτλ. Ἡ νοικοκυρὰ παῖνει ὀλίγα φύλλα κισσοῦ ἀπὸ τὸ καλάθι τῆς χελιδόνας καὶ τὰ τοποθετεῖ εἰς τὴν φωλεάν τῶν ὀρνίθων, διὰ νὰ γεννοῦν πολλὰ αὐγά, δίδει ἓν ἢ δύο αὐγά εἰς τὰ παιδιὰ, τὰ ὁποῖα πηγαίνουν εἰς ἄλλην οἰκίαν». «Πρβλ. ἄλλο χελιδόνισμα: . . . Θάλασσαν ἀπέρασα | καὶ στεριά δὲν ξέχασα, | κύματα κι ἂν ἔσχισα, | ἔσπειρα, ἰκονόμησα. | Ἐφυγα κι ἀφῆκα σῦκα | καὶ σταυρὸν καὶ θημωνίτσα, | κ' ἦρθα τώρα κ' ἡῦρα φύτρα, | κ' ἡῦρα χόρτα, σπάρτα, βλίτρα | βλίτρα, βλίτρα, φύτρα, φύτρα. | Σὺ καλὴ νοικοκυρά, ἔμπα στὸ κελλάρι σου κτλ.»

7. Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαρτίου καὶ μαντεῖαι ἐξ αὐτῶν. (Μερομήνια).

Ὁργάνωσις τῶν παρατηρήσεων: «Εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν αἱ γυναῖκες τῆς συνοικίας συνερχόμεναι τὴν πρώτην Μαρτίου διεμοιράζοντο μεταξύ των τὰς ἡμέρας τοῦ Μαρτίου καὶ κατόπιν κάθε μία παρατηροῦσε τὸν καιρὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ποῦ τῆς ἀνῆκε. Ἄν ἐπεκράτει αἰθρία, καὶ τὸ ἔτος ὁλόκληρον θὰ παρήρχετο αἰθριον, ἂν ἐπεσχιάζετο ὁ οὐρανὸς ἀπὸ σύννεφα, κακὰ προοιωνίζοντο διὰ τὴν οἰκογένειαν ἐκείνην». Ποία ἡ συνήθεια ἄλλου;

8. Δεισிடαιμονία. Π.χ. Τὴν Πρωτομαρτιά δὲν κἀν' νὰ σκοτώσης ψύλλο (Λέσβος). Εἰς τὴν Αἶνον τὸν Μάρτιον ὅλοι δὲν δανεῖζον φωτιά, οὔτε πλύνουν ροῦχα χοντρά.

2. Τῶν ἁγίων Σαράντα (9 Μαρτίου).

1. Σαραντόπιττες (πίττες μὲ σαράντα φύλλα ἢ 40 τηγανίτες (λαλαγάκια), ἢ φαγητὰ ἀπὸ 40 εἰδῶν χόρτα ἢ ὕσπρια. Τρόπος παρασκευῆς καὶ διανομὴ αὐτῶν «γιατὴν τὴν ψυχὴν τῶν ζωντανῶν». Πρὸβλ. τὴν παροιμίαν: «Σαράντα φᾶς, σαράντα πιῆς, σαράντα δῶς' γιὰ τὴν ψυχὴν σ'». Εἰς τὰς Ἀθήνας ἄλλοτε τὴν ἡμέραν αὐτὴν «ἐφτειαγναν πίττες μὲ σαράντα φύλλα, ἄλλοι ἐφτειαγναν σαράντα κονταλίτες· ἀφοῦ ἔτρωγαν καὶ ἔπιναν καλὰ συγγενεῖς καὶ φίλοι, ἔφερναν καὶ τρεῖς βόλτες γύρω ἀπ' τὸ τραπέζι καὶ ἔσερνε τὸ χορὸ ὁ μεγαλύτερος τῆς συντροφίᾳς τραγουδῶντας: "Ἀς χορέψωμε κι ἄς εἶναι, τῶν ἁγίων Σαράντων εἶναι." Ὑστερα εὐχότανε ὁ ἕνας στὸν ἄλλον χρόνια πολλὰ καὶ καλὰ». (Πολίτου Παροιμίαι Α' 214). Ποῦ ἀλλοῦ συνηθίζεται τοῦτο; Εἰς τὸ Μανιάκι «καρφώνουν στὰ χωράφια λαλαγκίδες μὲ ξυλάκι γιὰ τοὺς διαβάτες. "Ὅσα χωράφια ἔχουνε, τόσες καρφώνουνε».

2. Συνήθεια νὰ καίουν τὰ σκουπίδια καὶ νὰ πηδοῦν τὴ φωτιά «γιατὴ νὰ κάψουν τοὺς ψύλλους, τὰ φίδια κτλ.». Εἰς τὴν Ἀττικὴν τὴν ἡμέραν αὐτὴν τρώγουν ζῶχο (χορταρικὸ) «γιατὴ νὰ μὴν τοῖς τῶν τῶν φιδίων» λέγοντες: «Ζῶχο, ζῶχον ἔφαγα, | σαράντα κι μαράντα, | σαράντα φίδια φεύγουνε, | σαράντα γκουστερίτσες». Εἰς τὴν Βλαστίην βγάζουν τοὺς μάοτες καὶ τοὺς κοεμοὺν στὰ δένδρα, γιὰ νὰ τοὺς πάρουν τὰ χελιδόνια, νὰ κάμουν φαλά!

3. Λειτουργήμα τοῦ μεταξοστόρου εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Π.χ. Εἰς Σκῦρον «οὐκ ἔκαναν καματερὸ (κουκοῦλι) ἐπαύσαν τὴν ἡμέραν τῶν Ἀγίων Σαράντα μιὰ δαχτυλήθρα γεμάτη σπόρο ἀπ' τὸ σκουλήκι, ἔχωναν τὸ σπόρο μέσα στὸν κόρφο τοὺς καὶ πήγαιναν στὴν ἐκκλησίαν νὰ τὸν λειτουργήσουν. "Ὡς νὰ πῇ ὁ παπᾶς τὸ Εὐαγγέλιο, ὁ σπόρος ἔσκαζε. Μόλις ἐνοιωναν τὰ σκουληκάκια νὰ ζωντανεύουν καὶ νὰ μαμμονιάζουν μέσ' στὸ στήθος τοὺς, ἔφευγαν καὶ πήγαιναν γρήγορα-γρήγορα σπῖτι τοὺς, τὰ ἔβγαζαν ἀπ' τὸ στήθος τοὺς καὶ τὰ ἔβαζαν νὰ μεγαλώσουν στὸ ἀναθροφάρι». (Ν. Πέρδικα). Πλὴν τούτου κατὰ τοὺς Κυπρίους τὴν ταχύτεραν ἐκκόλαψιν ἐπιβοηθεῖ καὶ ἡ διάδοσις ψευδοῦς εἰδήσεως.

4. Ἄλλαι προλήψεις καὶ συνήθειαι, σχετικαὶ μὲ τὸν ἀριθμὸν σαράντα. Π.χ. εἰς τὴν Μεσημβρίαν «σαράντα κλωστὲς κεντοῦν τὰ κορίτσια, σαράντα πιοτὰ πίνουν οἱ ἄντρες καὶ σαράντα κερνοῦν καὶ σαράντα ψέματα λέν». Εἰς τὴν Λακωνίαν «ἂν τὴν ἡμέραν αὐτὴν βροχήση, πιστεύουν ὅτι τὰ φίδια κατεβαίνουν σαράντα ὀργγιῆς κάτω στὴ γῆ· ἄλλως ἀνεβαίνουν σαράντα ὀργγιῆς». Εἰς τὴν Λήμνον «τ' Ἀγιῶ Σαράντα φυτεῦνε δένδρα, κλήματα, λουλουδία· ἄλλη μέρα δὲν πιάνουν. Τότε ἀποκόβουν καὶ τ' ἀρνιά». Εἰς τὰς Μέτρας Θράκης τότε σπέρνουν βασιλικόν, «γιατὴ νὰ γίνῃ φουντωτὸς καὶ σαραντάκλουνος». Ποῖαι συνήθειαι ἐπικρατοῦν ἀλλοῦ;

5. Μαντικάι συνήθειαι: Π.χ. «μιά κληματοίδα από ξεφτάκοιλο κλημα με τρεῖς κόμπ', τὸ βάν'ν κατ' ἀπ' τὸ μαξιλλάρ', νὰ ἰδοῦν ποιόν θὰ πάρουν».

3. Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (25 Μαρτίου).

1. Ἀπόλυτος ἀποχή ἀπὸ πάσης ἐργασίας: Δὲν σαρώνουν, δὲν βγάζουν νερό ἀπὸ τὸ πηγάδι, οὔτε λάδι ἀπὸ τὸ κιουπι, δὲν ἀνοίγουν σεντοῦκι, δὲν πᾶνε στὰ περιβόλια κτλ. Δεισιδαίμονες φόβοι ἐκ τῆς παραβάσεως. Π.χ. εἰς τὴν Ἀράχοβαν δὲν σαρώνουν «γιατὶ βγαίνει μελιγκοῦνι (μυρμηγκι) στοῦ σπίτι».

2. Συνήθειαι τῆς παραμονῆς καὶ τῆς ἡμέρας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Π.χ. εἰς τὴν Ἡπειρον τὰ παιδιὰ παίρνουν ἓνα ταψάκι ἢ ταβὰ χωματένιο, τὸ χτυποῦν μ' ἓνα κουτάλι καὶ λένε: *Φευγάτε, φίδια, γκουστερίσια, σήμερα εἰν' τοῦ Εὐαγγελισμοῦ!* ἢ ἀνάβουν φωτιά καὶ χτυποῦν κουδούνια. Ἐπίσης ἀνάβουν φωτιά με κοπριά ζώων καὶ τὰ καπνίζουν *τὴν νὰ μὴν ἀρρωστοῦν*. Ἄλλοι τὰ κορίτσια ἐξέρχονται εἰς τοὺς ἀγρούς, καθήνται ἐπὶ τὰ σπαρτά καὶ τὰ ἐναγκαλιζονται. Ἄλλοι κάνουν κούνια καὶ κοινοῦνται (κοινοῦδια καλημεριστά).

3. Πίστες ὅτι τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐπιτρέφουν καὶ αἱ χελιδόνες. Παράγωγη συνήθειαι: προσφορά τοῦ μιστοῦ καὶ χαιρετισμός τῆς χελιδόνας. Π.χ. *Ἀφκα σῶκο καὶ σταφύλ' | καὶ σταυρό καὶ λογιότητ' | κ' ἦρτα, ἡῦρα τὸν Ἀπρίλ'* (Μέτραι Θράκης).

4. Ἐξοδος τῶν ποιμνίων ἀπὸ τὰ χειμαδιά. Π.χ. εἰς τὴν Σητεῖαν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ λένε: *Κούρευγε, κουδούνωνε, καὶ στὰ ὄρη ἀνέβαινε*, ἐπειδὴ τότε μεταφέρουν τὰ αἰγοπρόβατα ἀπὸ τὰ θερμὰ μέρη εἰς τὰ ὄρεινά.

5. Ἄλλαι τυχὸν συνήθειαι. Π.χ. «Σήμερα οἱ κλέφτες βγαίνουν στοῦ κλαρί διὰ τοῦτο οἱ χωρικοὶ δὲν ἐξέρχονται τῶν χωρίων, μήπως εἰς βάρος των ἐγκαινιάσουν τὴν τέχνην των» (Μέτραι Θράκης).

4. Πρωταπριλιά.

1. Τὸ ἔθιμον νὰ γελοῦν. Μὲ ποῖαν πρόληψιν συνδέεται; Π.χ. *Τόχουν γιὰ καλὸ ψεματοῦν γιὰ τὸ μετάξι* (Περιστερὰ Θράκης).

2. Δεισιδαιμονίαι: ἡ βροχή τῆς Πρωταπριλιάς θεωρεῖται γιαντρικὸ γιὰ τὴν θέρμη. *τὴ βάζουν σ' ἓνα μπουκάκι καὶ ποτίζουν δι, ἅμα ἔχουν θέριμ γιὰ γιαντρικό*. (Κομοτινί).

δ) Ἑορταὶ τοῦ Πάσχα.

Ἑβδομάς τῶν Βαΐων.

1. Σάββατον τοῦ Λαζάρου.

1. Ὄνομα τῆς ἑορτῆς: *Φτουχονλάζαρους* (Μακ.) *Κουφουλάζαρους* (Παραμυθία), *Πρώτη Λαμπρὴ* (Νίσυρος).

2. Παραδόσεις περὶ τοῦ Λαζάρου, ποὺ «σ' ὅλη τὴ δεύτερη ζωὴ του δὲ γέλασε ποτὲ καὶ μόνο μιὰ φορὰ χαμογέλασε». Παροιμίας καὶ φράσεις σχετικαί π. χ. *ἀγέλαστος Λάζαρος*.

3. Εἰδικὰ ψωμιά καὶ κουλλούρια (*λαζάρ'*, *λαζαράκια*, *λαζόνια*). Ὄνομα, σχῆμα, τρόπος παρασκευῆς καὶ χρῆσις. Π. χ. εἰς τὴν Λῆμνον «τὴν Παρασκευὴν θὰ κόψουν τὰ σῦκα κομμάτια μικρὰ καὶ τὸ Σάββατο θὰ ζυμῶσιν μετὰ τὴ μαγιά. Θὰ κόψουν ἓνα κομμάτι ἴσαμε μισὴ ὀκά, θὰ διπλώσουν μέσα σῦκα καὶ θὰ κάνουν τρίγωνο. Θὰ τὸ ζώσουν μετὰ κομμάτι ζυμαρόν, ὥπως γίνεται ἡ φασκιά καὶ τὰ λέν *Λαζάρ'*. Δίνουν σὺς φτωχοὺς καὶ γιὰ σφύρα».

Εἰς τὴν Λέσβον «κάνουν *λαζαρέλλια* στὰ σταβδέλλια μετὰ σταφίδα, καρύδια καὶ μύγαλα· κάνουν μετὰ τὴ ζύμη ἓνα κομμάτι καὶ τὸ σταυροῦν κάνουν καὶ τὴ σταφίδα σταυρῶ. Τὰ παιδιά ἀνελθόντων σ' ἓνα βουνό, σὲ μιὰ ράχη καὶ τυλίγουν τὰ *λαζαρέλλια* ὅπου σταματήσουν, ψάχνουν ἐκεῖ κοτὰ γὰ βροῦν περδιοκοφωλιά». Εἰς Πλαγιάριον Θράκης τὰ τυλίγουν σὲ φύλλα σπύνης καὶ τὰ δίνουν στὰ παιδιά.

4. Ἀγερμοὶ παίδων. Τὰ Κάλαντα τοῦ Λαζάρου.

Ποιοὶ τὰ λένε; Μόνον κορίτσια ἢ καὶ ἀγόρια; Εἶναι μεταμφιεσμένα καὶ τί κρατοῦν εἰς χεῖρας; Παράστασις τοῦ Λαζάρου, περιφορὰ αὐτοῦ. Τραγούδια *λαζαρικά* κλπ. Τραγουδοῦν καὶ τὴ χελιδόνα ἢ τὴν Καλαντήρα; Ποῖα δῶρα δίδονται εἰς τὰ παιδιά;

Π. χ. εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα γυρίζουν μόνον κορίτσια (*Λαζαρίτσες* ἢ *Λαζαρίνες*) 10-12 χρόνων ἢ καὶ μεγαλύτερα. «Μιὰ βαστᾷ στὴν ἀγκυλιά της ἓνα κόπανο (ποὺ κοπανίζουν τὰ ροῦχα, ὅταν τὰ πλύνουν) τυλιγμένο μετὰ πολλὰ παρδαλὰ καὶ πολύχρωμα κομμάτια παννίων· ἔτσι φαίνεται πῶς κρατεῖ μωρό». Ἄλλοι γιὰ Λάζαρο ἔχουν μιὰ ρόκα ἢ καλάμια δεμένα σταυρωτὰ ἢ μιὰ κούκλα, ποὺ τὴ στολίζουν μετὰ πολύχρωμα λουλούδια καὶ μετὰ παρδαλὰ παννιά καὶ κορδέλλες. Ἄλλοι «ἀντὶ γιὰ κόπανο, ἔχουν ἓνα καλαθάκι στολισμένο μετὰ πολύχρωμες κορδελλίτσες καὶ χίλιω λογιῶ λουλούδια». Εἰς τὴν Κρήτην «κάνουν ἓνα σταυρὸ μετὰ καλάμια καὶ τὸν στολίζουν μετὰ *κολαῖνες* (δερμαθοὺς) ἀπὸ λεμονανθοὺς καὶ *μαχαιρίδες* (ἀγριόχορτο μετὰ κόκκινο λουλοῦδι). Αὐτὸς εἶναι ὁ Λάζαρος καὶ τὸ πρωὶ τοῦ Σαββάτου τὰ παιδιά πᾶνε ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι καὶ λένε τὸ Λάζαρο».

Εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον τὰ παιδιὰ μασκαρεύονται καὶ γυρίζουν στὰ σπίτια ἀρματωμένα μετὰ γιαταγάνια καὶ χαντζάρια καὶ μετὰ κουδούνια. Μπροστὰ πηγαίνει ὁ Μπαϊραχτάρης (σημαιοφόρος) κατάφορτος ἀπὸ κουδούνια καὶ μετὰ μεγάλη πάλαι στὸ χέρι, ἀκολουθοῦν οἱ ἄλλοι κουμπουράδες καὶ κουδονοφόροι, ἔπειτα ἡ νύφη καὶ ὁ γαμπρὸς καὶ τέλος ὁ γέρος κ' ἡ γριά. Ὅταν ἡ πομπὴ αὐτὴ (οἱ Λάζαροι) φθάνουν ἐμπρὸς στὰ σπίτια, ἀρχίζουν νὰ χτυποῦν τὰ κουδούνια δαιμονιωδῶς καὶ νὰ σαλεύουν ἀπειλητικὰ τὰ χαντζάρια τοὺς καὶ τὰ γιαταγάνια τοὺς. Ἐπειτα τραγουδοῦν τὸ Λάζαρο καὶ οἱ νοικοκυρὲς τοὺς δίνουνε αὐγά, ὀπωρικὰ κλ.

Εἰς τὴν Κύπρον «τὸν Λάζαρον παρίστανε ἓνα παιδί, ποὺ τὸ ἐντυναν ὅλο μετὰ σιμυλλούδικια (κίτρινα ἄνθη), ὥστε δὲν φαινόταν οὔτε αὐτὸ τὸ πρόσωπόν του. Τὸν Λάζαρον τὸν περιέφερεν ὁμᾶς νέων ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν καί, ὅταν ἀρχίζαν νὰ τραγουδοῦν, αὐτὸς «κατεκλίνετο ἐκτάδην ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ὑπεκρίνετο τὸν νεκρόν, ἠγείρετο δέ, ὅτε ἐξεφωνεῖτο τὸ Λάζαρε δεῦρο ἔξω!» Ποῦ ἄλλου γίνεται τοιαύτη παράστασις; Εἰς τὰ χωρία τοῦ Μ. Λάζαρου «τὰ κορίτσια λαζαρίζνε πιάν»-ται χορό, τραγουδοῦνε καὶ πᾶν' στὰ σπίτια χορεύουσιν». Εἰς τὴν Νίσυρον τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου (πρώτῃ Λαμπρῇ) οἱ μετέπειτα ἀπὸ κατασκευάζουσιν τὴν «καλαντήραν» (καὶ εἶναι ἄνθη); περιέρχονται ἐν ποίᾳτι τὰς οἰκίας καὶ συλλέγουσιν αὐγά, ἄδοντες διάφορα ῥήματα π.χ. «Ἡ καλαντήρα πέρασε | ἀπὸ τῆς Μαύρης θαλάσσης | ἔκατσε κ' ἐλάλησε | καὶ πύργον ἐκοδόμησε». Ὅποιος δὲ μᾶς δεῖ αὐγὸ | μέσα ψύλλος καὶ κορυγὸς | καὶ μέγας φοερὸς. | Μᾶστις μᾶς ἦρτε | καλῶς μᾶς ἦρτε | ὅρη ἀνθεῖτε, | πουλάκια κελαδεῖτε. | Ὡ καλὴ νοικοκυρά, | ἔμπα στὸ κελλάρι σου, | φέρ' αὐγὰ σαρακοστὰ | γιὰ τὸν μῆνα τὸν καλόν, | ποὺ ἦρτε καὶ ἐφάνηκε | στὸν Ἰορδάνην ποταμόν...».

5. Ἄλλαι πράξεις σχετικαὶ μετὰ τὸν Λάζαρον. Π.χ. εἰς τὴν νῆσον Θήραν, «στήνουν τὸ Λάζαρο».

2. Κυριακὴ τῶν Βαΐων.

1. Ὄνομα τῆς ἐορτῆς: Τὰ Βάγια (Θεσσαλία, Ἡπειρος), Βαγιοσυριατῆ (Κύθνος), τῇ Βαγίου (Πόντος), Τσερκατζῆ τῆς ἐλιᾶς (Ἀμμόχωστος Κύπρου) κτλ.

2. Οἱ κλάδοι τῶν βαΐων. Τίνος φυτοῦ κλάδοι χρησιμεύουν πρὸς στολισμόν τῆς ἐκκλησίας καὶ πρὸς διανομὴν εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους; (π.χ. δάφνης ἐν Αἰτωλίᾳ, Ἡπείρῳ κ. ἄ., ἱτέας ἐν Ἀν. Θράκῃ, μύρτου, ἄλ.). Ποῖον τὸ κοινὸν ὄνομά των; (Π.χ. βάγια (πολλ.). τάταλο (Κεφαλλ.), ματισίδι (Σύμη). Σχήματα, εἰς τὰ ὅποια διασκευάζονται οἱ κλάδοι τῶν βαΐων ἢ τὰ φύλλα τῶν φοινίκων. (Π.χ. σταυροί, φεγγάρια, ἄστρα ἐν Καρπάθῳ).

3. Ποιοι προμηθεύουν τὰ «βάγια» εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ μὲ ποίαν πομπὴν γίνεται τοῦτο; Κτυπήματα μὲ τὰ βάγια, προλήψεις κτλ.

Ἐν παραδείγμα. Εἰς τὸ Λοζέτσι τῆς Ἡπείρου «ὅσες νύφες γίνουσι τὴ χρονιά μέσα, ὅλες θὰ πᾶν τοῦ Λαζάρου γιὰ τὰ βάγια. Κάθε νύφη στολίζεται μὲ πράσινο φόρεμα, σὰν τὸ χρῶμα τῆς βέργας, καὶ μὲ κόκκινη μάλλινη φούστα ἀπὸ μέσα. Φορεῖ καὶ κεντητὰ τσαρούχια, κόκκινα μὲ ὠραῖες φουντίτσες, καινούργια, καὶ ἄσπρες κάλτσες. Προσκαλεῖ πρωτίτερα ὅλες τὶς συγγενισσὲς της, κάνουν ρυζόπιττα, ψήνουν φασούλια, παίρνουν ἐλιές, χαλβᾶ, παίρνουν κ' ἓνα βουτσέλι κρασί κι ἄλλο ἓνα νερό καὶ πηγαίνουν στ' Ἀλωνάκι (ἓνα ἰσάδι τοῦ βουνοῦ) κ' ἐκεῖ κάθονται. Πρὶν νὰ κινήσῃ ἡ νύφη μὲ τὴ συνοδεία της, ἔχει στείλῃ τὴν κονιιάδα της καὶ τὴν ἀδερφή της, κορίτσια ἀνύπαντρα—ὄχι παντρεμένα, νὰ ἔχουν καὶ μάννα καὶ πατέρα—καὶ πηγαίνουν στὸ λόγγο. Κόβουν ἓνα φόρτωμα βάγια καὶ τὰ ζαλώνονται καὶ τὰ πηγαίνουν στ' Ἀλωνάκι, ὅπου περιμένουν οἱ νύφες. Στὸ δρόμο τραγουδοῦν:

«Ὅλες οἱ δάφνες εἰν' ἐδῶ καὶ ὅλες δάφνοιοιοῦνται,
καὶ νὰ βεργούλα δὲν εἰν' ἐδῶ,
πάει σὴν βρύση γιὰ νερό καὶ...»

Ἀκολουθεῖ γεῦμα, τραγούδια καὶ χοροί. Κατὰ τὸν ὥρος μέσα ἐτοιμάζονται καὶ κατεβάν. Φορτωμένοι τὴν ὥρα στὴν πλάτη οἱ νύφες τὸ ζαλὸν τὴ δάφνη καὶ κατεβαίνουν εἰς φορτωμένους στὴν Ἀη Μαρίνα. Ἐνὰ ξωκλήσιον κάνουν τρεῖς μετάνοιες ἀμίλητες καὶ ἔρχονται στὴν ἄκρᾳ τοῦ χωριοῦ καὶ νὰ ραχοῦλα, χαμηλὴ ραχοῦλα. Θὰ ξεφορτωθοῦν, θὰ χορέψουν τρεῖς τέσσερεις χορούς. Ἀμα τελειώσῃ ὁ χορός, οἱ νύφες φιλοῦν τὰ χέρια ἢ μὲ τὴν ἄλλη, φιλοῦνται κι ὅλας κι ἀλλάζουν δεκάρες. Κάθε μιὰ γυναῖκα παίρνει κομμάτι βάγια, χτυπᾷ ἐλαφρὰ τὴ νύφη καὶ λέει: «Μὲ γειὰ σὰ βάγια σου!» Ἀπ' ἐκεῖ χωρίζουν οἱ νύφες καὶ πάει κάθε νύφη στὴν ἐκκλησίαν τῆς ἐνορίας της. Τὰ παιδιά χτυποῦν τὶς καμπάνες, μόλις τὶς δοῦν νὰ ἔρχονται. Ἀμα φτάσουν στὴν ἐκκλησίαν, πᾶνε μὲ τὴ σειρὰ πὺν παντρεύτηκαν κάθε νύφη καὶ χτυπᾷ λίγο τὴν καμπάνα «γιὰ τ' ἀντέτι» (=γιὰ τὸ ἔθιμο) καὶ περνάει μέσα στὴν ἐκκλησίαν καὶ ξεφορτώνεται τὴ βάγια. Κάθε γυναῖκα, πὺν εἰν' ἐκεῖ, παίρνει ἓνα κλαράκι βάγια καὶ χτυπάει τὴ νύφη καὶ τῆς λέει: «μὲ γειὰ σ'». Ὅστερα βγαίνουν πάλι ἔξω μὲ τὴν σειρὰ, χτυπάει κάθε μιὰ τὴν καμπάνα, πὺν πολὺν τώρα, κ' ὅστερα χωρίζονται καὶ πάει κάθε μιὰ σὺν οἴῳ της.—Εἰς τὴν Θράκην, Αἰτωλίαν, Μάνην κ. ἄ. τοὺς κλάδους τῶν βαίτων παρέχουν τὰ ζεύγη τῶν νεονύμφων ἐκάστου ἔτους. Ὅποιος φέρῃ πρῶτος τὰ βάγια στὴν ἐκκλησίαν, θὰ πρωτογεννήσῃ ἀγόριον.

4. Διανομὴ τῶν βαίτων, οἰωνισμοὶ ἐξ αὐτῶν καὶ χρῆσις. Π.χ. εἰς τὰς Κυθωνίας «καθένας πὺν παίρνει τὸ κλωνί του ἀπὸ τὸν παπᾶ τὸ κοίταζε, κι ἂν εἶχε πολλὰ ἄνθη, ἔλεγε πὺν θὰ ἔχουν τὰ κτήματά του μαζοῦλι (εἰσόδημα)

πολύ, ἂν εἶχαν λίγα, λίγο.» Εἰς τὴν Σύμην κ. ἁ. φυλάττουν τὰ βάγια καὶ μὲ αὐτὰ καπνίζονται, γιὰ νὰ μὴ τοὺς πιάνη τὸ μάτι. (Πρβλ. βαγίζω=θυμῶ διὰ βαΐων, Τήνος). Εἰς τὴν Σωζόπολιν πιστεύουν, ὅτι «οἱ βάιες, ἀφοῦ ἁγιασθοῦν καὶ μεταφερθοῦν εἰς τὰς οἰκίας, ἔχουν τὴν δύναμιν ν' ἀποδιώκουν ἔξ αὐτῶν τοὺς ψύλλους καὶ τοὺς κορέους, ἔξ οὗ καὶ τὸ «Μέσα βάγιες καὶ χαρές, ὅξω ψύλλοι, κόριζες». Εἰς τὴν Ἑπειρον «κρεμοῦν σιὰ καρποκλάδια (καρποφόρα δένδρα) ἀπὸ ἓνα κλωνι βάγια, γιὰ νὰ καρπίζουν, καὶ σιὰ κήπια τὸ ἴδιο, γιὰ νὰ μὴν τὰ κόβῃ τὸ σκουληκι». Εἰς τὴν Σκῦρον, τὸ βράδυ τοῦ Λαζάρου οἱ νοικοκυρὲς θὰ πλέξουν κ' ἓνα σταυρὸ ἀπὸ βάγια καὶ βιόλες, νὰ τὸν πᾶνε τὸ πρωὶ στὴν ἐκκλησία, νὰ τὸν εὐλογῇ ὁ παπᾶς. Σὰν ἀπολύσῃ ἡ ἐκκλησία τὴν ἄλλη μέρα, τῶν Βαγιῶν τὸ πρωί, θὰ πάρουν ὅλοι τοὺς σταυροὺς των, νὰ πᾶνε νὰ βατσάσουν τὰ δέντρα, τὰ κλήματα, τὰ βόδια, τὰ περιβόλια, τὶς βάρκες, τοὺς μύλους. Ὅλα τὰ βατσάζουν γιὰ τὸ καλὸ. Ὅσοι ἔχουν μάντρες παίρνουν λαζόνια, λαχανόπιττα καὶ μακαρόνια γιὰ τοὺς βοσκούς, πάνω πάνω στὸ καλάθι καρφώνουν τὸ σταυρὸ τῶ βάγινου καὶ πᾶνε πρωὶ πρωὶ στὴ μάντρα καὶ βατσάζουν τὰ πρόβατα τοὺς δύναν δηλ. μιὰ στὴ ράχη μ' ἓνα κλαδι ἀπὸ μυρτιά καὶ μὲ τὸ βάγινου σταυρὸ καὶ τοὺς λένε: τσαι τοῦ χρόνου! καλὴ Λαμπρή! Βάισα-βάισα τοῦ Βαγιῶ! τσαι τὴν ἀέλι, τσεριατοῖ! μὲ τὰ κόκκινα τ' ἀνὰ τσαι μὲ τ' ἄσπρα τὰ χλωρά! (Πέροια 135). Ποῦ τὰ μεταχειρίζονται διὰ τὸ προζύμι; Π.χ. εἰς τὸ Κατσιδόνι τῆς Κρήτης καίνε (τὸ σταυρὸ τῶ Βαγιῶ) καὶ μὲ τὴ σκόνῃ του ζυμώνουν τὸ ψωμί, χωρὶς νὰ βάλλουν προζύμι, καὶ ἀνεβαίνει ἡ ζύμη.

5. Κτυπήματα μὲ τὰ βάγια (βαγοκτυπήματα). Π. χ. εἰς τὴν Καρδαμύλην Λακωνίας «οἱ γυναῖκες μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας χτυποῦν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη μὲ τὰ βάγια πὺν τοὺς μοίρασεν ὁ παπᾶς. Πιστεύουν ὅτι, ἅμα μιὰ ἔγκυος χτυπηθῇ μὲ βάγια, ἐκείνη τὴν ἡμέρα, θὰ γεννήσῃ ἐνδολωτέρα». Εἰς τὴν Μάδυτον τὰ παιδιὰ κτυποῦνται μεταξὺ των μὲ τοὺς κλάδους τῶν μύρτων, λέγοντα: «καὶ τ' χρόν' νὰ μὴ σὲ πιάν' ἡ μυῖα».

6. Ἀγερμοὶ παίδων κρατούντων κλάδους βαΐων, (τὸ βάϊσμαν ἐν Πόντῳ). Ἄσματα καὶ δῶρα (αὐγά, φρούτα). Μοιράζουν τὰ παιδιὰ καὶ βάγια εἰς τὰ σπίτια;

Δύο παραδείγματα: Εἰς τὴν Λέσβον, τὸ Ἀδραμύττιον κ.ἁ. τὰ παιδιὰ κάθε ἐνορίας ἔχουν ἓνα δεμάτι ἀπὸ κλαδιὰ δάφνης: «τὰ στολίζουν μὲ βαλάδια (παννάκια κόκκινα - πράσινα ἀπὸ καινούργιο φουστάνι) στὴν κορφή βάζουν ἓνα κουνδοῦνι ν' ἀκούγεται. Ὅταν ἀπολύσῃ ἡ ἐκκλησία, γυρίζουν στὴ γειτονιά τοὺς ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι ἀφήνουν τὸ δεμάτι ὄρθιο ἀπομέσα ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ ἀρχίζουν νὰ ψάλλουν τὸ τροπάριον «τὴν κοινὴν Ἀνάστασιν». Κατόπιν χτυποῦν κάτω τρεῖς φορὲς τὸ δεμάτι καὶ λένε: Ἐξω ψύλλοι, ποντικοί, μέσα σὲ βαθὺ ρομάνι! Κόβουν ὕστερα ἀπὸ ἓνα

κλαδάκι καὶ τὸ δίνουν στὴ νοικοκυρά, λέγοντας: Χρόνια πολλά, ἐν ὀνόματι Κυρίου, δό μ' τ' ἀγὸ νὰ φύγω!»

Εἰς τὰς Κυδωνίας «τὴ βαγιοβδομάδα πήγαινε ὁ καντηλανάφτης στὰ περβόλια καὶ ἔκοβγεν ἕνα κομμάτι, ἕνα μεγάλο κλωνὶ βάγια, καὶ τό'βαζε στὸ κελλί του. Κάθε κοριτσάκι πήγαινε καὶ κρεμοῦσεν ἕνα κουρελλάκι ἀπὸ τὸ καινούργιο τὸ φουστάνι του καὶ ἔτσι ἡ βάγια γέμιζεν ἀπὸ κουρελλάκια. Τὸ πρῶτ' τῷ Βαγιῷ, μετὰ τὴ λειτουργία, ὁ καντηλανάφτης ἔπαιρνε τὴ βάγια σιτὸν ὄμο του καὶ γύριζεν ὅλη τὴν ἐνορία καὶ ἐπάαινε στὰ σπίτια καὶ πίσω του ὅλα τὰ μωρὰ (=παιδιὰ) φώναζαν τραγουδιστά:

«Βάγια, βάγια τῷ βαγιῷ | τρῶνε ψάρι καὶ κολιό,
καὶ τὸν ἄλλο Κυριακὸ | τρῶν τὸ κόκκινο τ' ἀγόν».

Ὁ καντηλανάφτης πάαινε σὲ κάθε σπίτι καὶ ἔβαζε τὴ βάγια μέσα, τὴν κοννοῦσε καὶ ἔλεγε: «Ὁξω ψύλλοι, ὀξω κοριοὶ | νὰ πᾶτε στὰ ρουμάνια, | νὰ φᾶτε ρουμανόφυλλα. | Πέσετε, ψοφήσετε | καὶ πίσω μὴ γυρίσετε. | Ρά, ρώ, Μαργαρώ, | ἡ τοιοὶ παράδες ἢ τ' ἀγόν. | Γυρίσαμε, γυρίσαμε | τὴ βασιλιὰ δὲν ἤβραμε (δηλ. τὸ Χριστό). Οἱ νοικοκυρεὶς τοῦ ὄναν ἕνα ἀγόν ἢ ἑπτά».

7. Ἄλλα παιδικὰ ἔθιμα. Χοροὶ, ἐστιασεῖς κλπ.

Πρὶν εἰς τὸν Ναιόμονα καὶ τ' ὅλα χωρία τοῦ Μικροῦ Ἀἰμοῦ πρὶν ἡμέρα πρὸ Βαγιῷ τὰ κορίτσια πάγαιναν στὴν ἐκκλησίαν, ἔπαιρναν βάγιες ἀπ' τὸν παπᾶ καὶ ὕστερα μαζεῦοντες σὲ μιὰ πλατέα, στὸ ἄλμα τοῦ χωριοῦ ἔδεναν τὰ βάγια μὲ κόκκινη κλωστή, τὰ γυρνοῦσαν ὅπως κουλούρα, καὶ τὰ κατὰ στεφάνι μικρό. Κάθα μιὰ χώρια, τὸ κρατοῦσε στὸ χέρ'—βαί τὸ λέγαμε.—Ὑστερα τραγουδῶντας καὶ χορεύοντας πήγαιναν μακρυνὰ σ' ἕνα ρέμα (τὴ Μιχαλιὰ) ἔσκυφταν καὶ τὰ ριχναν. Τὰ παιρνε τὸ νερό. Ἐνα κορίτσι ἦταν πρόβodos καὶ τ' ἄλλα ὅλα στὴ σειρὰ πάαιναν καὶ τραγουδοῦσαν: Ἄντε μωρὴ Μαρούλα, κλπ. Ἀμα πήγαιναν σὲ ρέμα, ἔσκυβαν καὶ κοννοῦσαν τὰ χέρια μέσ' στὸ νερὸ καὶ ἔλεγαν: «Ὅποιο βαί περάσ' μπροστά, κείνο θὰ γέν' σὺ δέκνισσα». Ὑστερα τὰ ἔβλεπαν τὰ βάγια, ποιὸ πήγαινε πρῶτο, κείνο τὸ κορίτσι γένδανε σὺ δέκνισσα. Στὸ γυρισμὸ ἦταν κείνο τὸ κορίτ' μπροστά, ἔσερνε τὸ χορὸ, γένδανε πρόβodos. Γύριζαν καὶ πήγαιναν σὲ σπίτι τοῦ κοριτσιοῦ αὐτοῦνοῦ, τῆς συντέκνισσας. Ἐκεῖ, τοῦ κοριτσιοῦ ἢ μάνα μαγέρενε καὶ τὰ φίλευε φασόλια, ἐλιές, μιληγούρια, τέτοια πράματα. Χορεύανε, ὕστερα γυρνοῦσαν, χόρηναν πιασμένα ἀπὸ τὰ χέρια ὅλα τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ καὶ οἱ γυναῖκες ἔπο κατόπι ἔβλεπαν. Στὸ δρόμο πρὸ γυρίζουν λένε καὶ τὸ τραγοῦδι τῆς Βάγιας:

«Ἐσύ, κυρά μ', μὲ μάλωσες, μὰ θὰ σὲ παραδώσω.

— Τὸ τί εἶδες, Βάγια μ' καὶ τὸ πῆς, τὸ τί θὰ μαρτυρήσης;

Τὸ τί εἶδιαν τὰ ματάκια μου, κείνο θὰ μαρτυρήσω κτλ.»

8. Καθαρμοί, προλήψεις, δεισιδαιμονία. Π.χ. Εἰς τὴν Ὑδραν τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων τὸ βράδυ, μετὰ τὸν νυμφίον «λούζεται ὅλη ἡ φαμίλια, γὰρ νὰ ᾖ καθαρὴ ὅλη τῇ Μ. Βδομάδᾳ». Εἰς τὴν Κρήτην «πρέπει νὰ φᾶνε κείνη τὴν ἡμέρα ψαρικὸ παστό ἢ φρέσκο· εἶναι ἀνάγκη νὰ γλείφουν ἔστω καὶ κόκκαλον τοῦ ψαριοῦ γὰρ τὸ καλό».

Μεγάλῃ Ἑβδομάς (Μεγαλοβδόμαδο)

1. Γενικά.

1. Νηστεία (τριήμερος). Π.χ. εἰς τὴν Καστορίαν «Μ. Δευτέρα, Μ. Τρίτη, καὶ Μ. Τετάρτη δὲν τρῶν τίποτε, παρὰ τὸ βράδυ μόνον λίγο νερό, ἰδίως τὰ κορίτσια, γιὰτὶ πιστεύουν δι νηστικῆς καρδιάς πιάνει ἡ εὐκὴ καὶ ἔτσι ἐλπίζουν νὰ βροῦν τὸ γαμπρό». Πρβλ. «Κραταίει τριήμερον αὐτὴ καὶ θὰ πιάσῃ τὸ ποντάκι».

2. Ἀπαγόρευσις ἁσμάτων, μουσικῆς καὶ πάσης διασκεδάσεως. Εἰς τὴν Πάρον οἱ κώδωνες τῶν ναῶν καθ' ὅλην τὴν Μ. Ἑβδομάδα δὲν κρούονται, ἡ δὲ πρόσκλησις εἰς τὴν ἐκκλησίαν γίνεται μεγαλοφώνως ἀπὸ τὸν κρᾶχτην.

3. Προλήψεις περὶ τῶν Ἑβδομάων. «Κλέρονται στὰ σπίτια τους, διαβάθνε καὶ κλαῖνε καὶ τσολίζνε».

4. Διὰ τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ ἐργαλείου. Π.χ. εἰς τὴν Ἀθήνῃν τῇ Λαδονίᾳ (=τῇ Μ. Ἑβδομάδᾳ), ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἶναι ὁπλοοπόνοτος, θὰ ξεκάμουν τὸ λάκκο (τ' ἀργαλειά), τὸν ξεβιδώνουν».

5. Παροιμίαι καὶ παιδικὰ ἁσμάτια, σχετικὰ μὲ τὰς ἡμέρας τῆς Μ. Ἑβδομάδος. Π.χ. Μεγάλῃ Δευτέρα—μεγάλῃ μαχαίρα, Μεγάλῃ Τρίτῃ—μεγάλῃ θλίψῃ... Μεγάλῃ Σαββάτῳ—χαρὲς γιομᾶτο, Λαμπρῇ—χάσκα μπουκά,—αὐγὰ καὶ ἀρνὶ (Κεφαλληνία).

2. Μεγάλῃ Δευτέρα.

1. Καθαρισμὸς τῶν οἰκιῶν: ἀσβέστωμα, σφουγγάρισμα κλ.

2. Ἀγερόμοι παιδιῶν. Τί κρατοῦν εἰς τὰς χεῖρας καὶ τί ᾄδουν εἰς κάθε σπίτι; Εὐχαί, ἔρωτα καὶ κατάδεσμοι κατὰ τῶν ψύλλων. Δῶρα.—Ἐν παράδειγμα: Εἰς τὴν Μάδυτον τὰ παιδιὰ τὴν Μεγ. Δευτέραν κρατοῦντα σταυρὸν ἐστεμμένον μὲ μύρτα (τὸ ρουμάνι) περιφέρονται ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν, ἀπαγγέλλοντα πρὸ τοῦ εἰκονοστασίου τὴν εὐχήν:

«Σήμερ' εἶν' ἄλλους οὐρανός, σήμερ' εἶν' ἄλλη μέρα,
σήμερα καταδέχεται Σταυρός μὴ τὸν Δεσπότην κτλ.

Χαῖρε πύλη, χαῖρε ἀμνέ, | χαῖρε Τίμω Σταυρέ,
καὶ ἡμεῖς οἱ μαθηταὶ | ψάλλειν ἤλθαμεν ἐδῶ...

᾽Οἷ' οἱ ψύλλ' καὶ ποντικοί, | νὰ πάρουν ὄρη καὶ βουνοί,
νὰ φάγουν κλαδοκούμαρα | νὰ πέσουν νὰ φοφήσουν....
Τὰ κονκούλια σας πολλά, | τὰ βάρη σας μετάξι,
πάρτε σεῖς τὴν κόττα | κ' ἡμεῖς τὰ πέντ' αὐγά».

Ποῦ ἀλλοῦ συνηθίζεται τοῦτο καὶ κατὰ ποίαν ἄλλην ἡμέραν; Π.χ. ἐν Λέσβῳ καὶ Δαρδανελίοις τὸ «ρουμάνι» γίνεται τὴν «Κόκκινη Πέφτη».

3. Μεγάλη Τετάρτη.

1. Τέλεσις εὐχελαίου. Γίνεται τοῦτο καὶ κατ' οἴκους καὶ κατὰ ποίαν τάξιν; Π. χ. ἐν Κοτρώροις, ὁ παπᾶς τῇ Μεγ. Τετάρτῃ γύριζε στὰ σπίτια γιὰ εὐχέλαιο. Εἶχαν σὲ κάθε σπίτι ἔτοιμα αὐγά ὦμά, ἄλεῦρι καὶ ἄλατι, τὰ εὐχέλιαζε αὐτὰ ὁ παπᾶς καὶ τῇ Μεγ. Πέμπτῃ, ἀφοῦ ἔβαφαν τ' αὐγά, τὰ πήγαιναν μαζὶ μὲ τὸ εὐχελιασμένο ἄλεῦρι καὶ τ' ἄλατι στὴν ἐκκλησιά, στὸν Ἑσπερινό, μέσα σὲ καλαθῆκια σκεπασμένα καλὰ μὲ παννί». Εἰς τὴν Σάμῳ τὸ ἄλεῦρι, ποὺ ἄκουσε τις εὐχὲς τοῦ εὐχελαίου, τρῶνε κάθε πρῶτ' ἑκατομῆτακι».

2. Παρασκευὴ νέας ζύμης (τὴ παρασκευὴ τῆς χρονιάς). Π.χ. εἰς τὰς Ἀθήνας «τῇ Μεγ. Τετάρτῃ ἡ κληρὺς αὐτῶν πρὸ σπύτι καὶ μύλωνε ἄλεῦρι καὶ τὸ ζύμωνε χωρὶς προζύμι. Ὁ παπᾶς ἀγωνιστοῦσε ἀπάνω τὸν Στανρό μὲ τὸ Τίμο Εὐλο καὶ τὸ ζυμάρη ἀνέβαινε. Αὐτὸ δὲ ἦταν τὸ προζύμι τῆς χρονιάς».

3. Τελετὴ τοῦ νικητῆρος. Ποῦ γίνεται αὕτη καὶ κατὰ ποῖον τρόπον;

4. Μεγάλη Πέμπτη.

1. Ὄνομα: Κόκκινη Πέφτη ἢ Κοκκινοπέφτη.

2. Τὸ ζύμωμα. Οἱ κουλλοῦρες, οἱ πίττες τῆς Λαμπρῆς. Ὄνομα αὐτῶν (κουτσοῦνες, κοσόνες, κουζουνάκια, κοφίνια, καλαθῆκια, δοξάρι, αὐγοῦλα, λαζαράκι κλπ.) Τρόποι κατασκευῆς καὶ σχήματα. Ἰδιαίτεροι χρήσεις πρὸς ἴασις ἢ ἐξορκισμὸν ἀσθενειῶν κλπ. Π.χ. Τὶς λαμπριάτικες κουτσοῦνες εἰς τὴν Κορώνην «τὶς ζυμώνουν μὲ λάδι, μύγδαλα καὶ γλυκάνισο» βράζουνε καὶ δαφνόφυλλα καὶ βάζουνε τὸ ζουμὶ γιὰ νοστιμάδα. Τὶς κουτσοῦνες τὶς πλάθουνε στρογγυλὰς ὡς κουλλοῦρες ἢ μακρουλὰς καὶ τὶς περιπλέχουνε (=στολίζουνε) μέσα μὲ ζυμάρη. Βάνουνε στὴ μέση τὸ κόκκινο τὸ αὐγὸ καὶ στολίζουν τὴν κουτσούνα μὲ ἀγκιναρίτσες, μὲ πουλάκια, μὲ μύγδαλα καὶ σουσάμι. Αὐτὰς ποὺ εἶναι νὰ τὶς μεράσουνε σὲ μικρὰ παιδιὰ τὶς κάνουνε σωσιτὲς κουτσουνίτσες, μὲ πόδια, μὲ χέρια, μὲ κεφάλι (ἀπεικόνισις τοῦ σχήματος ἀπαραίτητος). Ζυμώνουν τότε καὶ κουλλοῦρι γιὰ τὴν Πρωτομαγιά; Π.χ. εἰς τὸν Ναίμονα «τῇ γόκκιν' τῇ βέφτ' ποὺ θὰ ζυμώσουν, κάμνουν τρία μικρὰ κουλικάκια

μέ σταυρό και τὰ σκῶν'ν στο εἰκόνημα. Κι ἅμα λυσσάξ' κἄνα σκυλί, τοῦ δὴν'ν λίγο ἀπ' αὐτό, γὰ νὰ ξελυσσάξ'».

«Λειτουργία» τῆς Μεγ. Πέμπτης. Πῶς ζυμώνεται καὶ ὑπὸ τίνων; Π.χ. εἰς τὴν Ζάκυνθον «ἐπτα ἄγναι παρθένοι καθαρίζουν τὸν σῖτον ἀνὰ κόκκον, πλύνουν, ἀπλώνουν εἰς τὸν ἥλιον, ἀλέθουν, ζυμώνουν καὶ κατασκευάζουν λειτουργία».

3. Τὸ βάψιμο τῶν αὐγῶν. Εἶναι ὠρισμένος ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐγῶν ποὺ βάφουν; Χρῶμα, τρόποι καὶ μέσα βαφῆς (π.χ. με τὸ *βάρζι*=κόκκινο ξύλο, με φύλλα ἀμυγδαλιᾶς κλπ.). Τὸ πρῶτο αὐγὸ ποὺ βάφουν (τὸ αὐγὸ τῆς *Παναγίας*). Θαυμασταὶ αὐτοῦ ιδιότητες· σταύρωμα τῶν παιδίων με αὐγὸ, ἄλλαι ποικίλαι χρήσεις αὐτοῦ. Δεισιδαιμονίαι διὰ τὸ δοχεῖον, ὅπου βάφουν τὰ αὐγά (πρέπει νὰ εἶναι καινούργες;), διὰ τὴν βαφήν (δὲν τὴν βγάζουν ἀπ' τὸ σπίτι οὔτε τὴν χύνουν, διατί;). Βάφουν αὐγά οἱ πενθοῦντες; καὶ με ποῖον χρῶμα; Ἀποστολὴ κόκκινων αὐγῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ λειτουργηθοῦν. Αὐγά «εὐαγγελισμένα». Αὐγά ζωγραφιστὰ (*ξοδλωτά*, ἢ *κεντημένα*, *πέρδικες*), εὐχαί ἐπὶ τὸν αὐτὸν εἰς αὐτά. Διασκευὴ τῶν αὐγῶν εἰς πουλιὰ κτλ. Π.χ. εἰς τὴν *Σινωπὴν* ὅσα άτομα ἔχει τὸ σπίτι, τόσα αὐγά κόκκινα βάφουν κ' ἓνα τῆς *Παναγίας*· τὸ βράδυ τὰ βάζουν σ' ἓνα κουτάκι καὶ τὰ πηγαίνουν στὰ 12 Εὐαγγέλια τὴν ἐκκλησίαν, γὰ νὰ διαβάσουν. Τὰ βάζουν κατόπιν στο Ἱερό, στὴν Ἁγίαν Τράπεζα ποκάται, αἰσθ' ἀπὸ τὸ θρόνο τοῦ δεσπότη, καὶ τ' ἀφήνουν ἐκεῖ ὡς τὴν Ἀνάστασι. Τὴν ἡμέραν κείνη, στὴν ἀπέλυσή, τότε ὅλες ἔπαιρναν τὰ κουτάκια με τ' αὐγά καὶ γύριζαν στὸ σπίτι. Τὰ τσέφλια τῶν «εὐαγγελισμένων αὐγῶν» τὰ βάζαμε στὸν μπαχτσέ, στῶν δεντρῶ τὶς ρίζες κ' ἐλέγαμε: «νὰ πιάσουν ὅλοι οἱ καρποί». Εἰς τὸ *Σινίχοβον* τῆς Δυτ. Μακεδονίας «τὸ αὐγὸ ποὺ θὰ πρωτοβάψουν τὴ Μ. Τετάρτη τὰ μεσάνυχτα (γιατὶ τότε βάφονται τὰ αὐγά) θὰ ταφῇ στὴν πρώτη αὐλακίᾳ τοῦ χωραφιοῦ, ἅμα ἀρχίσουν νὰ σπέρνουν, καὶ ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου πρωταρχίσῃ τὸ ἀλέτρι, γὰ νὰ ᾖναι παστρικὸ καὶ τὸ σιτάρι, ὅπως τὸ αὐγὸ». Εἰς τὴν *Σῦρον* «τὰ βάφουν καὶ κίτρινα με τῆς μυγδαλιᾶς τὰ φύλλα». Εἰς τὴν *Λήμνον* «ἓνα κόκκινο αὐγὸ βάζουν στο εἰκονοστάσι. Ἄμα εἶναι τριῶ χρονῶ αὐγὸ στο εἰκονοστάς, γίνεται κρατ' *τήρα*, δηλ. μιὰ πέτρα ποὺ ἅμα τὴ βάλῃς ἀπάν' σὲ ἔγκυρα γυναῖκα, εἴτε ζῶο ἔγκυο, ἔχουν τὴν ιδέα ὅτι κρατεῖ, (δὲν ἀποβάλλει). Τὰ κορίτσια βάζουν στ' αὐγά καὶ φτερά ἀπὸ χαρτὶ χρωματιστό, βάζουν οὐρά, μύτη με ζ' *μάρ'* σὰν πουλὶ καὶ τὰ κρεμνοῦν ἀπ' τὴ σκεπή. Σὰν μπλούδια ἦταν, γὰ νὰ πετάξ' τ'».

4. Τὰ μεγαλοπεφτιάτικα αὐγά.

Ὅλα τὰ αὐγά ποὺ γεννοῦν αἱ ὄρνιθες τὴν Μεγάλην Πέμπτην θεωροῦνται ἐξαιρετικά ἢ μόνον τῆς μαύρης κόττας ἢ τῆς πρωτόγεννης; Ποία ἡ χρῆσις τῶν; Π.χ. εἰς *Σοποτὸν Καλαβρύτων* «τὰ αὐγά ποὺ γεννιοῦνται τὴ Μεγ. Πέμπτη τὰ πηγαί-

νουνε στην ἐκκλησία τὴν ἴδια ἡμέρα καί, ἅμα διαβαστοῦν, τὰ θάρτουν πάλι τὴν ἴδια ἡμέρα σταυρωτὰ στοὺ ἀμπέλι, γιὰ νὰ μὴν τὸ τρώῃ τὸ σκαθάρι ἢ γιὰ νὰ μὴν πλησιάζῃ χαλάζι στοὺ ἀμπέλι» (Ἀρκαδία). Εἰς τὴν Κορώνην «τὰ φυλᾶνε στοὺ σπῖτι καὶ τὰ τρώνε, ὅποτε τοὺς πονάει ὁ λαιμός. Κάνουνε πολὺ καλό».

5. Τὸ κοκκινοπεφτιάτικο παννί.

Ἀνάρτησις ἐρυθρῶν ὑφασμάτων ἀπὸ τῶν παραθύρων. Π.χ. εἰς τὴν Μεσημβρίαν «τὴν κόκκινη τὴν Πέμπτη βάρνε τ' αὐτὰ καὶ βουτᾶνε ἓνα παννί. Τὸ βάρνε κόκκινο καὶ θὰ τὸ κρεμάσνε ἀπέξω πὲρ τὸ παράθυρο 40 μέρες καὶ ὀνομάζεται κοκκινοπεφτιάτικο καὶ χρειάζεται γιὰ ὅλα τὰ πράματα» (δηλ. εἰς ἐπρώδης κλπ.). Εἰς τὴν Κίον, «τὸ πρωὶ τῆς Μεγ. Πέμπτης, πολὺ αὐγὴ, πρὶν ἀνατεῖλῃ ὁ ἥλιος, σηκωνόταν ἡ νοικοκυρὰ καὶ κρεμοῦσε σ' ἓνα ἀπὸ τ' ἀνατολικά παράθυρά της ἓνα κόκκινο παννί, γιὰ νὰ τὸ ἰδῇ ὁ ἥλιος. Ἄμα ἤθελ' ἂ τὸ ἰδῇ, τὸ ἔπαιρνε μέσα». Εἰς τὴν Καστορίαν «ἀπλώνουν» στὰ παράθυρα κόκκινες βελόντζες καὶ κόκκινα μαντήλια. Ποία ἡ σημασία τοῦ ἐθίμου; Π.χ. εἰς τὴν Σκόπελον (Θράκη) «τὸ κόκκινο παννί, ποὺ κρεμοῦν στοὺ πάνω μέρος τῆς πόρτας, λένε, συμβολίζει τὴν παρθενιὰ τῆς Παναγίας» (Ἀρχ. Θρ. Θησ. Η', 150).

6. Γεντὶ βάρνε τ' αὐτὰ κόκκινα. Παραδόσεις αἰτιολογικαί. Π.χ. «Ὅταν ἀναστήθῃκεν ὁ Χριστός, τὸ πᾶν σὲ μιὰ χρονιά κι αὐτὴ δὲν πίστεψε καὶ εἶπεν: ὅταν τ' αὐτὰ ποὺ κρατῶ γίνουν κόκκινα, τότε θ' ἀναστήθῃ καὶ ὁ Χριστός. Καὶ αὐτὰ κοκκίνησαν. Καὶ ἀπὸ τότε τὰ βάρνε κόκκινα» (Καστορία).

7. Τὸ ὕψωμα τῆς Μεγάλης Πέμπτης. Προσφοραὶ διὰ τοὺς ζωντανούς. Π.χ. εἰς τὰς Κυδωνίας «αἱ γυναῖκες τὸ ὕψωμα ἀπὸ τῆ λειτουργίας τῆς Μεγ. Πέμπτης τὸ ἔβαζαν σ' ἓνα σακκουλάκι, ποὺ εἶχε ἄνθη μέσα, καὶ τὸ φύλαγαν πίσω ἀπὸ τὰ εἰκονίσματα». Εἰς τὴν Δυτ. Μακεδονίαν «φέρνουν στὴν ἐκκλησίαν κουλλουράκια, ὅχι γιὰ τοὺς πεθαμένους, ἀλλὰ γιὰ τοὺς ζωντανούς. Ἄμα τελειώσῃ ἡ ἐκκλησία, μοιράζονται τὰ κουλλουράκια αὐτὰ γιὰ τὸ καλό. Ἐνα κουλλοῦρι θὰ στείλουν στὸν τσοπάνο κάθε σπῖτι· θὰ τὸ στείλουν στοὺ μαντρί, γιὰ νὰ γίνουν τ' ἀρνιά καλά».

8. Προσφοραὶ διὰ τοὺς νεκρούς. Πίστις περὶ ἐξόδου τῶν ψυχῶν. Π.χ. εἰς τὸ Λοζέτσι τῆς Ἡπείρου «τὴν Μεγ. Πέμπτη κάνουν ὕψωμα, βράζουν καὶ στάρι καὶ τὸ πᾶνε στὴν ἐκκλησία. Ὁ παπᾶς κάνει συλλειτουργοὺ καὶ μνημονεύει τὰς ψυχὰς. Λέμε πὼς ἐκείνη τὴν ἡμέρα βγαίνουν οἱ ψυχὰς ἀπὸ τὸν Ἄδη καὶ ξανασαίνουνε κι αὐτές, ὅπως ἀνασταίνεται ὁ Χριστός. Βγαίνουν καὶ πᾶνε στὰ λουλουδάκια. «Βγῆκαν» κ' οἱ ψυχὰς στὰ λουλουδάκια» λέμε ἐμεῖς. Κάνουνε ἔξω 50 μέρες,

ὡς τῆς Γονοκλισιᾶς. Τότε γονατίζομε, γιατί τότε γονατίζουν κ' οἱ ψυχές καί προσκυνᾶνε τὸ Θεὸ καί γυρίζουν πάλι στὸν τόπο τους». Ποία ἡ πίστις ἄλλου;

9. Τὸ Μεγαλοπεφτιατικὸ εὐχέλαιο. Τρόπος τελέσεως αὐτοῦ κατ' οἶκον. Χρησις τοῦ ἀλεύρου, τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ἐλαίου, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν εἰς τὸ εὐχέλαιον, τοῦ βάμβακος, τῶν ἀγγείων κλπ. Εἰς τὴν Κορώνην «τὰ τρία ριγανόξυλα, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ παπᾶδες ἐμύρωσαν ὅσους ἦταν στὸ εὐκέλαιο, τὰ φυλᾶνε στὸ εἰκονοστάσι κι ὅταν χτίσουνε καινούργιο σπιτί, τὰ βάνουνε στ' ἀγκωνάρια τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ λάδι καὶ τὸ κρασί, ποὺ καῖνε στὸ φλυτζάνι, τ' ἀφήνουνε νὰ κάφουνε ὡς κάτω καὶ τὸ φλυτζάνι ἐκεῖνο τὸ πλένουνε στὸ γιאלό, ὅχι ἄλλου». Ποία ἡ συνήθεια ἄλλου;

10. Ἀγερμοὶ παιδιῶν μὲ κλάδον μύρτου (τὸ ρουμάνι), ὡς κατὰ τὴν Μεγ. Δευτέραν. Εἰς τὴν Λέσβον τὰ παιδιὰ κάμνουν ἓνα στεφάνι κ' ἔχουν πάνω σ' αὐτὸ δεμένα διάφορα κουρέλια καὶ λένε τραγουδιστά: Ρό, ρό, τὸ μωρὸ | κάτω (=κάθεται) μέσ' στὸν ἀγωγὸ | καὶ γυρεύει ἐν' αὐγὸ κλπ. Μετὰ δὲν' ἐνα κουρέλι στὴ νοικοκυρὰ καὶ λένε: Ἐξω ψύλλοι, ποντικοὶ | καὶ μέσα τὸ ρουμάνι. Τὸ κουρελάκι τὸ δένουν σ' ἓνα καρφὶ τοῦ σπιτιοῦ γιὰ τοὺς ψύλλους καὶ τοὺς ποντικούς. Ἄλλοι «ἀπάν' στὰ βάγια βάζουν μὲν ἀπὸ κνίδα κόκκιν, ψηλαί σ' ἓνα κλαδέλλ' βάζουν ἓνα κερδονέλλ'. Γράζουν τὰ σπιτὰ καὶ λέει: Ὡ καὶ νοικοκυρὰ, σηκω δῶς μας πέντ' αὐγά, μὴ μὲ δείξ' ὁ δάσκαλος κτλ. Ὁξον ψύλλοι καὶ μαρτάκοι | μέσα τὸ καλὸ ρουμάνι». Εἰς τὰς Μέτρας (Θράκ.) «τὰ παιδιὰ κάμνουν τὸ ὁμοίωμα τοῦ Ἰούδα ἀπὸ παλαιὰ ράκη καὶ τὸ περιφέρουν ἀνὰ τὰς οἰκίας ἐπαιτοῦντα «καυτίδια». Κάθε νοικοκυρὰ δίδει κλάδους ἀμπέλου ἢ λινάτσα ἢ ἑλλείψει τούτων ἐπιχέει ὀλίγον πετρελαιοὺν ἐπὶ τοῦ ὁμοιώματος. Τὰ παιδιὰ σηκώνουν τὸν Ἰούδαν καὶ τραγουδοῦν: Ράτσα, κεράτσα | δῶς' μιὰ κληματσίδα | νὰ κάφουμε τὸν Ὀβριγιὸ | πῶχει πολλὴ κασσίδα. | Ὀβριγὸς φορεῖ φτερό | στὸ κεφάλι τ' τὸ ξερό... Τὸ ὁμοίωμα καίεται τὴν ἐπομένην εἰς τὸν ἐπιτάφιον. Μόλις ἐξημερώσῃ, κρεμοῦν ἓνα κόκκινον ὕφασμα εἰς τὸ ἀνατολικὸν παράθυρον τοῦ σπιτιοῦ νὰ τὸ διῇ ὁ γῆλιος».

11. Τὰ δώδεκα Εὐαγγέλια. Ἀγιασμὸς ἄρτου, ἄλατος καὶ αὐγῶν προσεγομένων ὑφ' ἐκάστης οἰκογενείας εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἢ ὕδατος ἐν φιάλῃ. Πράξεις τελούμεναι κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Εὐαγγελίων πρὸς ἀποτροπὴν ἀσθενειῶν ἢ παρασκευὴν φυλακτῶν καὶ ἄλλων μαγικῶν μέσων. Πυρραί, εἰς τὰς ὁποίας τὰ παιδιὰ πηδοῦν καὶ καίουν τὸ μάρτη τους (καλαφουνοὶ ἐν Ρόδῳ μὲ χονδρούς κορμούς πεύκων, ἀναπτόμενοι τὴν Μεγ. Πέμπτην εἰς τὰ 12 Εὐαγγέλια).

Μερικὰ παραδείγματα. Εἰς τὴν Κεφαλληνίαν «μερικὲς γυναῖκες παίρνουν μιὰ λουρίδα, τὴ δένουν στὴ μέση τους καί, μόλις τελειώνει ἓνα ἓνα Εὐαγγέλιο, δένουν ἀπὸ ἓναν κόμπο καὶ παρακαλοῦν νὰ γίνη μέσ' στὸ χρόνον τὸ ποθούμενον.»

Εἰς τὴν Λῆμνον «στὸ τρισκέλι, πὺν ἀκουμπάει ὁ παπᾶς τὸ Βαγγέλιο, δένανε ἕνα σπάγγο κ' ἐκεῖ κρεμνοῦσαν τὰ τοσμπέρια τῶν παιδιῶν, γιὰ νὰ ἔχουν τὴ φύλαξη. Στὰ δώδεκα Βαγγέλια φέρουν μπουκάλια γεμάτα νερό, τὰ βάζουν στὸ Βαγγέλιο ποκάτ' κι ἅμα τελειώσουν, τὰ παίρν' ὁ παπᾶς μέσα στὸ ἱερό, ποκάτ' ἀπ' τὴν Ἁγία Τράπεζα, καὶ τὰ παίρνουν μόνη τὴ Λαμπρή, στὴν Ἀγάπ'. Ἄμα εἶναι κανεὶς ἄρρωστος, θὰ πλυνθῇ μ' αὐτὸ τὸ νερό καὶ τὸν σαραντίζουν, δηλ. τὸν ραντίζουν 40 φορὲς μ' ἕνα κλωνὶ βασιλικό. Καὶ ζῶο ἅμα ἔχ' ἄρρωστο, κι αὐτὸ τὸ σαραντίζ'». Ὅμοιως «νερὸν τῶν δεκατεσσάρων Εὐαγγελίων» θεραπεύει τὴν ἡμικρανίαν (ἐν Κύπρῳ). Εἰς τὴν Σιγὴν τῆς Βιθυνίας «στὸ πρῶτο Εὐαγγέλιο, τὸ μεγάλο, τὰ παιδιὰ ἔγραφαν «πιστεῦοι», ὅσους ἐπρόφταναν νὰ γράφουν. Γύριζαν κατόπιν στὴν ἐκκλησία μέσα, τὴν ὥρα πὺν ἀρχιζεν ἡ ἐκκλησία ν' ἀπελάη, καὶ φώναζαν: «πιστεῦοι, πιστεῦοι»! Οἱ γριὲς τοὺς ἀγόραζαν, τοὺς ἔκαναν χαμαγλί (φυλαχτὸ) καὶ τὸ φοροῦσαν στοὺς ἀρρώστους». Εἰς τὰ Κούρεντα τὰ κορίτσια εἰς τὴν ἐκκλησίαν «γνέθουν νήματα διαφόρων χρωμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ προσδεθοῦν εἰς τοὺς κωδωνίσκους τῶν ζώων, γιὰ νὰ προκόψουν τὰ κόκκινα τὰ κρατοῦν κι ἂν τὰ πρόβατα ἀρρωστήσουν ἀπὸ παρμάρα, τοὺς τρυποῦν τ' αὐτιά καὶ περνούν τὸ κόκκινο νήμα, γιὰ νὰ γιαιρευτοῦν».

12. Τὰ χερά τῶν δώδεκα Εὐαγγελίων

Θαυμάσαι ἰδιότητες, ἀποδιδόμεναι εἰς αὐτά. Π.χ. εἰς τὴν Σπάρτην «τὸ κερὶ αὐτὸ πὺν μένει ἄκαντο, τὸ φυλάγουμε γιὰ φυλαχτὸ κι ὅταν μπουμπουνίξῃ τὸ χεῖμῶνα καὶ βρέχῃ δυνατὰ καὶ κἀνὴ καταλειπὸν ἀνάβομε τὸ κερὶ καὶ δὲν πέφτει ἀστροπελέκι». Εἰς τὴν Ἀγιάσον Λέσβου «στὰ 12 Εὐαγγέλια παίρνανε οἱ γυναῖκες κερεῖ, κ' ἕνα ἕνα Εὐαγγέλιο πὺν τελειῶνε, κάνανε ἀπὸ τὸ κερεῖ μ' ἕνα κομματέλλι ἕνα σταυρό. Μαζεύανε 12 σταυρέλλια καὶ τὰ πηγαίνανε στὸ σπίτι νὰ τὰ κολλήσ' νε παντοῦ στ' ἀντιγώνια τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ νὰ ψοφήσ' νε οἱ ψύλλοι, οἱ κοριοὶ» κτλ.

13. Διανυκτέρευσις γυναικῶν καὶ παρθένων ἐν τῷ ναῷ. (Τὸ φύλαγμα τοῦ Χριστοῦ). Τὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ, τὸ Μοιρολόγι τῆς Παναγίας κτλ.

14. Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι τῆς Μεγάλης Πέμπτης.

Π.χ. εἰς τὸ Γύθειον «τὴν Μεγ. Πέμπτην ἀνοιγαν τὴν κασσέλλα διὰ τὸν ποντικόν, ὅπως ἐξαλειφθῇ. Δὲν ἐσκουπίζαν, διὰ νὰ μὴ ἐμφανισθοῦν οἱ μύρμηκες». Εἰς τὸ Λοζέτσι Ἡπείρου «τὴ Μεγ. Πέμπτη πρῶτ' -πρῶτ' θὰ πλύνουν τὰ χοντροσκοῦτια τό' χουν σὲ καλὸ, τ' ἀγιάζουν, δὲν τὰ τρώει ὁ σκῶρος». Τοῦναντίον εἰς τὴν Θράκην «ἡ Κόκκινη Πέμπτη καὶ αἱ δύο μετ' αὐτὴν Πέμπται θεωροῦνται δρίματα καὶ δὲν πλύνουν ροῦχα, οὔτε ἀπλώνουν ροῦχα, διότι καταστρέφονται τὰ σπαρτὰ καὶ τ' ἀμπέλια». Εἰς τὸ Γιανιτσαροχωρὶ Κυδωνιῶν «οἱ πιὸ θρησκοὶ ἔτρωγαν μιὰ φορὰ τὴν ἡμέρα, μόνο τὸ μεσημέρι, γιὰτὶ μιὰ φορὰ ἔγινεν ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος».

15. Ἀποστολὴ δώρων εἰς ἀνάδοχον, πενθερὸν κλ.

Εἰς τὴν Καστορίαν στέλνουν τὶς πασχαλιές : δύο κομμάτια ἀρνιοῦ, δύο παρμάκια (=τσουρέκια), ἀγὰ 12 ἢ 24, πάντως ζυγὸς ἀριθμὸς, ζάχαρη ζυγὸς ὀκάδες κλ.

5. Μεγάλη Παρασκευή.

1. Ὄνομα: π.χ. Καπινοπαρασκευὴ ἐν Ὀλυμπίᾳ, διότι «τότε αἱ γυναῖκες πίνουν καπνιά».

2. Ἀγεσμὸς παιδίων. Τί κρατοῦν εἰς τὰς χεῖρας καὶ τί τραγουδοῦν ; Τί δῶρα λαμβάνουν; Π.χ. εἰς τὴν Κορώνην «τὴ Μεγ. Παρασκευὴ τὸ πρῶτ' ἡμερᾶν τὰ παιδιὰ ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι καὶ λένε τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ. Κρατᾶνε ἓνα σταυρὸ στὸ χέρι καὶ τὰ φιλεῦν με κολλούρια ἢ αὐγὰ κόκκινα ἢ λεπτὰ». Εἰς τὸ Καστανόφυτον Καστορίας «τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ παίρνουν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τὸ χελιδόνι (ξύλινον ὁμοίωμα περιστρεφῶς), ποὺ τὸ κρατοῦν μ' ἓνα ξύλο ψηλὰ καὶ τὸ στολίζουν με ἄνθη καὶ τὸ περιφέρουν στὰ σπίτια καὶ μετ' αὐτῶν δῶρα, αὐγὰ κόκκινα ἢ χρήματα». Ποῦ ἄλλοι συνηθίζονται τοῦτο;

3. Περιοδεία ἀνὰ τὰ ἐξωκκλήσια. Εἶναι ὁρισμένος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκκλησιῶν ποὺ θὰ ἐπισκεφθοῦν; Π.χ. εἰς τὰ Τελώνια τῆς Λέσβου κατὰ Μεγ. Παρασκευὴ συνηθίζον καὶ σηκώνονται πρῶτ', χαράματα, καὶ γυρίζουν στὰ ἐξωκκλήσια. Πρέπει νὰ ἐπισκεφθοῦν 9 ἢ 13 ἐξωκκλήσια. Παίρνουν κι ἀνάβουν κερία καὶ θυμιάμα.

Ἐπίσκεψις εἰς τὸ νεκροταφεῖον. Ἀνάθεσις στεφάνων, θυμιάματα κλπ.

4. Ἡ λιτανεὶα τοῦ Ἑσταυρωμένου. Π.χ. εἰς τὴν Ζάκυνθον τὴν μεσημβρίαν τῆς Μ. Παρασκευῆς περιφέρουν ἐν πομπῇ τὸν Ἑσταυρωμένον ἀνὰ τὴν πόλιν. Ποῦ ἄλλοι συνηθίζονται τοῦτο καὶ με ποίαν πομπήν; Παραδόσεις περὶ τοῦ Ξύλου τοῦ Σταυροῦ.

5. Στολισμὸς καὶ προσκύνησις τοῦ Ἐπιταφίου. Ὁ θρῆνος τῆς Μεγ. Παρασκευῆς. Αἱ μυροφόροι.

Π.χ. εἰς τὴν Κορώνην «τὸν Ἐπειτάφιο τότε στολίζουνε τὰ κορίτσια με ἄνθη ποὺ τὰ στέλνουν ἀπὸ τὰ σπίτια. Μπουρλιάζουν λειμονόφυλλα καὶ λειμονάνθια καὶ τὰ κρεμᾶνε γύρω-γύρω στὸν Ἐπειτάφιο κάνουν καὶ σταυροὺς με ἄνθια καὶ τὰ βάνουν πάνω ἀπ' τὸ Χριστό. Δίπλα ἀπ' τὸν Ἐπειτάφιο, σὺς τέσσερες ἄγκωνες στέκονται τέσσερες μυροφόρες με κάνιστρα γεμᾶτα λειμονόφυλλα καὶ τριαντάφυλλα μαδημένα καὶ ρεντᾶνε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ πάνε νὰ προσκυνήσουν. Τὸ βράδυ θὰ ψάλλουν πρῶτα οἱ μυροφόρες, ὕστερα οἱ ἄντρες καὶ τελευταῖα τὰ παιδιὰ». Εἰς τὴν Κίον τὰ κορίτσια τὴν ὥραν ποὺ στόλιζαν τὸν Ἐπειτάφιο ἔψαλλαν τὸ μοιρολόγι τῆς

Παναγίας.—Τὸ πέρασμα κάτω ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιον κατὰ ποίους τρόπους γίνεται καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν; Π.χ. εἰς τὰς Μέτραις «γιαὶ νὰ τοὺς πιάσ᾽ ἡ χάρ'».

6. Ἡ ἀκολουθία καὶ ἡ περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου.

Ποίαν ὥραν γίνεται; Πρόσκλησις ἀπὸ τὸν «κράχτη» ἢ τοὺς «σημαντηρᾶδες». Πῶς καταρτίζεται ἡ πομπή τοῦ Ἐπιταφίου; Περνᾷ καὶ ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖον; Ποῖαι συνήθειαι ἐπικρατοῦν κατὰ τὴν περιφορὰν; (Δίοδος κάτωθεν τοῦ Ἐπιταφίου, πυραῖ, θυμιάματα, πινάκια μετ' ἁλὸν κριθῆς, καῦσις ὁμοιώματος τοῦ Ἰούδα κλπ.). Τί γίνεται, ἂν τύχη νὰ συναντηθοῦν οἱ Ἐπιτάφιοι δύο ἐνοριῶν;

Π.χ. Εἰς τὴν Λατσίδα Ἀν. Κρήτης «πολὺν νύχτα τὸ Μ. Σάββατο τὸ πρῶτ' οἱ σημαντηρᾶδες παίρνουν τὰ σημαντήρια ντως καὶ γυρίζουνε τὸ χωριὸ ἀπὸ πόρτα, χτυποῦν τὰ σημαντήρια καὶ ξυπνοῦν τοὺς ἀνθρώπους νὰ πάνε στὴν ἐκκλησία... Αφοῦ ψάλλουν ὅλη τὴν ἀκολουθία, κατόπιν σηκώνουν τέσσερεις ἄνθρωποι τὸν Ἐπιτάφιο. Πηγαίνουν μπροστὰ οἱ σημαντηρᾶδες καὶ παίζουν τὰ σημαντήρια. Πίσω ἀκολουθοῦν τὰ ἐξαπτέρυγα καὶ ὁ Σταυρός, κατόπιν ὁ Ἐπιτάφιος καὶ κατόπιν ὅλος ὁ κόσμος καὶ γυρίζουν ὅλο τὸ χωριό. Σταματοῦν στὴν ἐκκλησία, χαλασμένη καὶ γερή, καὶ ψάλλουν παρακλήσεις. Τελευταῖα πάνε πρὸ νεκροταφεῖο καὶ περνᾷ ὁ Ἐπιτάφιος πᾶν ἀπὸ τοῦ τάφου. Γνωρίζοντας στὴν ἐκκλησία αὐτοὶ (ποὺ κρατοῦν τὸν Ἐπιτάφιο) τὸν σηκώνουν ψηλὰ στὴν πόρτα τῆς ἐκκλησίας καὶ περνοῦν ὅλοι ἀπὸ κάτω». Εἰς τοῦ Μετριά «τὴ Μετριά. Παρασκευὴ τὸ βράδυ ἀνάβουν φουνταρίες. Κάθε νοικοκυρὰ, ὅταν σημαίνει ἡ καμπάνη γιὰ τὸν Ἐπιτάφιο, θὰ ῥίξῃ μπρὸς στὴν πόρτα τῆς δυὸ τρία μάτσα λουῖρες (κληματόβεργες) καὶ θὰ τοὺς βάλλῃ φωτιά. Ὡστε νὰ βγῇ ὁ Ἐπιτάφιος, οἱ λουῖρες θὰ ἔχουν γίνει θράκα. Τὴν ὥρα πού περνάει ὁ Ἐπιτάφιος ἀπὸ τὸ δρόμο βγαίνει κάθε νοικοκυρὰ καὶ ῥίχνει ἐπάνω στὴ θράκα μιὰ χούφτα μοσχολίβανο καὶ μοσχοβολαίει ὁ τόπος καὶ στέκεται καὶ ὁ παπᾶς καὶ κάνει παραστάσιμο». Εἰς τὴν Κίον «ὅσην ὥρα γυρίζουν τὸν Ἐπιτάφιο, οἱ πόρτες μένουν ἀνοιχτές, γιὰ νὰ μπῇ ἡ θεία χάρις μέσα». Εἰς τὰς Μέτραις (Θράκη), «περιφέροντες τὸν νεκρὸν τοῦ Χριστοῦ ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τοῦ χωρίου σταματοῦν εἰς ἓνα παρεκκλήσι, ὅπου ἔχουν στοιβαγμένα τὰ καψίδια καὶ τὸν Ἰούδαν ἐστημένον ἐπ' αὐτῶν. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει τὸ σχετικὸν εὐαγγέλιον, ἀνάπτουν τὴν πυρὰν καὶ καίουν τὸν Ὀβριό. Ἀπὸ τὴν στάκην ἐκείνην λαμβάνουν μιὰν φούκταν, διὰ νὰ τὴν ῥίψουν τὴν ἐπομένην εἰς τὰ μνήματα ἢ διὰ μαγικὴν χρῆσιν».

7. Τὰ κεριὰ καὶ τὰ λουλούδια τοῦ Ἐπιταφίου. (Τὰ χρυσολούλουδα) (Κυθωνίαι), τὰ σταυρολούλουδα (Σπάρτη). Διανομὴ αὐτῶν καὶ χρῆσις.

Π.χ. εἰς τὴν Σπάρτην «ἅμα γυρίζουνε τὸν Ἐπιτάφιο, τὸν ξεστολίζει ὁ κλητῆς, παίρνει καὶ τὰ κεριὰ καὶ τὰ φυλάει. Τὴν ἄλλῃ μέρα τὰ βάζει ὁ παπᾶς

σ' ἓνα δίσκο μὲ τὰ σταυρολούλουδα, γυρίζει σ' ὅλη τὴν ἐκκλησία καὶ τὰ μοιράζει σὺν γυναικας. Τὰ φυλάνε σὰ φυλαχτὸ καὶ σὰν ἀρρωστήση κανένα παιδάκι, βάνουνε στὰ κάρβοντα λίγο νερὸ καὶ μερικά σταυρολούλουδα καὶ τὸ λιβανίζουν». Εἰς τὰ Τελώνια τῆς Λέσβου «τὰ λουλούδια ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο τὰ παίρναμε καὶ τὰ καπνίζομασταν. Εἶναι πιὸ καλύτερα νὰ τὸ κλέψῃς. Εἶναι καδεμλίδ' κο». Εἰς τὴν Πάρον «τὰ κεριά τοῦ Ἐπιταφίου τὰ φυλάνε καί, ὅποτε εἶναι κακοκαιρία, φουρτούνα, βρέχει καὶ ἀστράφτει, τ' ἀνάβουν, γιὰ νὰ περάσῃ ἡ κακοκαιρία...»

8. Χῶμα ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιον ὡς ἀποτρεπτικὸν κατὰ τῶν ζωφίων. Πράξεις ἀποτρεπτικά. Εἰς τὴν Κίον, «τὴ Μ. Παρασκευὴ πὺν γυρίζουν τὸν Ἐπιτάφιο, σταματοῦν στὰ τριδρόμια καὶ μνημονεύουν. Οἱ ἄνθρωποι πηγαίνουν πρωτύτερα καὶ βάζουν χῶμα στὸ μέρος πὺν ξέρουν, πὺς θὰ σταματήσῃ ὁ Ἐπιτάφιος. Ἀμα τελειώσῃ ἡ ἐκκλησία, πηγαίνουν καὶ παίρνουν ἀπ' ἐκεῖνο τὸ χῶμα καὶ τὸ σκορποῦν στὸ σπῆτι καὶ χάνονται οἱ κοριοί». Εἰς τὸ Κατσιδόνι Κρήτης, «τὴν ὥρα πὺν λέει ὁ παπᾶς στὴν ἐκκλησία «ὦ καλάμι» κάνουνε σταυροὺς ἀπὸ καλάμι, γιὰ νὰ διώξουνε τοὺς ποντικοὺς ἀπὸ τὰ κουτιά».

9. Τὸ προζύμι τῆς Μ. Παρασκευῆς. Εἰς τὴν Ἀν. Κρήτην «τὴν ὥρα πὺν λέει ὁ παπᾶς τὸ πρῶτο Εὐαγγέλιον τῆς Μ. Παρασκευῆς, ἡ παπιδιά βαστᾷ λίγο ἀλευρι καὶ νερὸ καὶ κάνει προζύμι μὲ τὶς εὐχὰς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὸ προζύμι ἀνέβαινε».

10. Ἀνάθεσις στεφάνου, ἀνθέων ἢ κλάδου ἐλαίας εἰς τὸ εἰκονοστάσιον τῆς οἰκίας.

Π. χ. εἰς τὰ χωριά τῆς Πυλίας «ὅταν ἀπορραβδίσουμε τὶς ἐλιές, θὰ κόψουμε ἓνα κλαράκι, τὸν ἀιτό, καὶ θὰ τὸν φέρουμε νὰ τὸν κρεμάσουμε στὰ εἰκονίσματα. Ὅλα αὐτὰ τὴ Μεγ. Παρασκευὴ τὰ καίμε καὶ βάνουμε καινούργια. Κρεμᾶμε κ' ἓνα στεφάνι μὲ λουλούδια κ' ἓνα ματσάκι κορφοξυλάνθη, πὺν θὰ τὰ κόψουμε τὴν Πρωτομαγιά ἢ τῆς Ἀναλήψεως. Ὅλα αὐτὰ εἶναι καλὰ γιὰ τὸ ματόπονο».

11. Φαγητὰ καὶ ποτὰ τῆς Μεγ. Παρασκευῆς. Νηστεῖαι. Εἰς τὴν Κρήτην τὴ Μεγ. Παρασκευὴ τρῶνε νερόβραστα φαγητὰ μὲ ξίδι, τρῶνε χοχλιοὺς βραστούς, πὺν μοιάζει τὸ ζουμί των μὲ χολή. Εἰς τὴν Κορώνην τὴ Μεγ. Παρασκευὴ οὔτε φωτιά ἀνάβουνε οὔτε μαγερεύουνε οὔτε βάνουνε μπουκιά στὸ στόμα τους. Καμπόσοι βάνουνε σ' ἓνα ποτήρι ξίδι καὶ ρίχνουνε μέσα καὶ λίγη ἀράχνη καὶ πίνουνε τρεῖς γουλιές, γιὰ τὴν ἔτσι ποτίσανε καὶ τὸ Χριστό.

12. Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονία. Π. χ. τὴ Μεγ. Παρασκευὴ ἄλλοτε εἰς τὰς Ἀθήνας «μάστορης-ξεμάστορης καρφὶ δὲν ἐκάρφωνε». Ὅμοιως εἰς τὴν Κίον «δὲν κάρφωναν καθόλου καρφί»,

6. Μέγα Σάββατον.

1. Ὁ μέγας ἑσπερινός, ἥτοι ἀκολουθία τῆς πρώτης Ἀναστάσεως τε-
λουμένη τὴν πρωίαν τοῦ Μεγ. Σαββάτου. Τὰ ἐπιζόμενα, ὅταν ὁ ἱερεὺς ἐκφωνῇ τὸ
«Ἀνάστα ὁ Θεός!»: διασκόρπισις δαφνοφύλλων, πυραί, κωδωνοκρουσαί καὶ κρό-
τοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κτλ. Θραῦσις πηλίνων ἀγγείων εἰς τὰς ὁδοὺς κλ.

Π. χ. εἰς τὴν Σινώπην «τὸ Μεγ. Σάββατον τὸ πρῶν, πρὶν ἀρχίσῃ ὁ Μεγάλος Ἑσπερινός, στολιζοῦν τὴν ἐκκλησίαν μὲ κλαδιὰ δάφνης γύρω-γύρω καὶ γεμίζουσιν καὶ ἕνα πανέρι δαφνόφυλλα. Ὅταν πῇ ὁ παπᾶς: «Ἀνάστα ὁ Θεὸς κρῖναι τὴν γῆν», παίρνει τὰ δαφνόφυλλα καὶ τὰ σκορπᾷ σ' ὅλην τὴν ἐκκλησίαν. Οἱ γυναῖκες προσπαθοῦν νὰ πιάσουν στὸν ἀέρα ἀπ' αὐτὰ τὰ φύλλα, γιὰ νὰ τὰ καίγουν στὸ βάσκαμα καπνίζοντας τὸ βασκαμένο (40 Ἑκκλησίουι) ἢ τὰ ρίχνουν στὰ χοντρικά καὶ ἄλλα ροῦχα καὶ δὲν τὰ πιάνει ὁ κόπιτσας (σκῶρος) ἢ τὰ ἔχουν γιὰ τὸ ποντίκι (Κορώνη). Εἰς τὴν Μάδυτον ἀνάπτεται ὁ ἀρσφάκος ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ ναοῦ ἀπὸ κληματίδας καὶ κορμούς δένδρων, ἡχοῦσιν οἱ κώδωνες καὶ τὰ σήμαντρα καὶ ἄρχονται οἱ πυροβολισμοί». (Πρβλ. *ἔγινεν Ἀνάστα ὁ Θεός*.) Εἰς τὴν Κορώνην «ὅσοι δὲν ἔχουν ὅπλα σπάζουσιν ἕνα τσουκάλι, ἕνα ἀγγεῖον τὴν ὥρα πού πετάει ὁ παπᾶς στὴν ἐκκλησίαν τὰ δάφνης καὶ βασκῶνε οἱ καμπάνες. Εἰς τὴν Ζάκυνθον, ροιπτοῦν ἀπ' ἐκ παραθύρου ὅτι ἀγγεῖον ἄχρηστον πρὸς χάριν τοῦ Χριστοῦ καὶ πομπὴ τῶν Ὁβραίων ἐνῶ δαγκάνουν καὶ κλειδιὶ λέγοντες «Σιδερένιον τὸ κεφάλι μου, κοφίνι τῶν Ὁβραίων», ἔπειτα δὲ τρίβουν τοὺς ὀφθαλμούς μὲ τὸν ἀμνόν, δηλαδὴ μὲ τὰ πέταλα ἀπὸ τριαντάφυλλα καὶ νεραντζάνθια, πού παίρνουν τὴν Μεγ. Παρασκευὴν ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιον. Ἀλλοτε ὑπὸ σωρούς δάφνης ἔθετον σουσουράγιας (σεισοπυγίδας) καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἱερεὺς ἔξεφώνει «Ἀνάστα ὁ Θεός» ἐλάκτιζον τοὺς σωρούς καὶ τὰ πτηνὰ ἀφίπταντο» (Λαογρ. Α 376).

2. Παρασκευὴ νέας ζύμης μετὰ τὰ ἄνθη τοῦ Ἑπιταφίου.

Π.χ. εἰς τὸ Λασθήτι «τὸ Μεγ. Σάββατο, ὅντι θ' ἀπολειτρουήσῃ ὁ παπᾶς, παίρνουνε τὰ μυρωδικὰ κάτω ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο καὶ κάνουνε προζύμι· ἢ βράζουνε τὰ μυρωδικὰ μὲ νερὸ καὶ ζυμώνουν τὸ προζύμι ἢ τὸ ζυμώνουνε μὲ ζεστὸ νερὸ καὶ κατόπιν τὸ σκεπάζουνε μὲ μυρωδικὰ κι ἀνεβαίνει.
*Εἰσι καινοουργιώνουνε τὸ προζύμι».

3. Ζύμωμα. Οἱ κουλλοῦρες τῆς Λαμπρῆς. Ὄνομα αὐτῶν, σχῆμα, χρῆσις. Πασχαλινὲς πίττες κλπ. Π. χ. εἰς τὰς Κυδωνίας «ἔκαναν καὶ μιὰ μεγάλη κουλλούρα μὲ στανθρὸ στῆ μέση καὶ μὲ πέντε κόκκινα αὐγὰ καὶ τὴν κρεμοῦσαν στὰ κονίσματα, ἀφοῦ τὴν κάνανε παξιμάδι, τὴν ἄφηναν ὥς τὴν Πρωτομαγιά (μαγιοκουλ-

λούρα) και τότε την βουτούσαν σὲ γλυκὸ κρασί και τὴν τρώγανε». Εἰς τὸ Λοζέτσι Ἡλείρου φκιάνουν ψωμιὰ και πίττες, μιὰ τυρόπιττα, μιὰ γαλατόπιττα και μιὰ λαχανόπιττα».

4. Σφαγὴ ἁμνῶν. Ἐκλογή τοῦ λαμπριώτη ἢ πασκάτη ἁμνοῦ (γένος, χρῶμα κλπ.). Σταύρωμα τῶν θυρῶν, ὡς και τῶν παρειῶν τῶν παιδίων, μὲ τὸ αἷμα τῶν ἁμνῶν. Π. χ. εἰς τὴν Ρόδον «για πασκάτη οἱ μαντρατόρισσες ἐκλέγουν τὸ καλύτερο ρίφι ἢ ἀρνὶ τῆς μάντρας, ποὺ τὸ ἔχουν κλεισμένο μέσα στοῦ ριφῶμα ἢ μέσα σ' ἓνα κοφίνι ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ θὰ γεννηθῇ και τὸ βγάλουν μόνον, ὅταν θέλῃ νὰ βυζάσῃ τὴ μάννα του».

5. Δῶρα πασχαλινά: πρὸς μνηστήν, πρὸς πενθεράν ἢ μητέρα, πρὸς ἀναδεκτοὺς κλπ. Π. χ. εἰς τὴν Κορώνην «ὄγοια ἔχει πεθερὰ ἢ μάννα θὰ τῆς στείλῃ τὴν κουτσούνα της (τσουρέκι), τὸ κερί της, αὐγὰ κόκκινα, κουλλούρια και ἓνα τάλληρο ἢ ἓνα τσεμπέρι ἢ μιὰ ποδιά».

6. Ἐπίσκεψις νεκροταφείων, προσφασαὶ ὑπὲρ τῶν νεκρῶν. Π. χ. Εἰς τὰς Μέτρας (Θράκη), «ὁ ἱερεὺς τρισαίνει ἐπὶ τῶν μνημάτων, αἱ δὲ γυναῖκες μοιράζονται εἰς τὰ παιδιά αὐγὰ, μοιστολιστάδες, καυδία και λαδερὰ κουλικιάκια. *Φέρνουν και μιὰ φουχία ἀπ' τὴ στάχτ' ἑ' Ὀθριάδου ποὺ πήρανε ἐνὸς, και τὴ σπέρνουν ἀπάν' στοῦ μνήμα*». Εἰς τὴν Κορώνην «τὸ Μὲν Σάββατο, ὅποιος ἔχει πεθαμὲνον, βράζει σιτάρι και μεράζει ἓνα γῦρο μιὰ φουχία στάρι μὲ μιὰ φέτα ψωμί. Εἶναι καλὸ και νὰ μεράζῃ κανεὶς ὅ,τι μπορεῖ σὲ φτωχοὺς».

7. Προλήψεις και δεισιδαιμονίαι: «Καλὸ εἶναι νὰ πεθάνῃ ὁ ἄνθρωπος τὸ Μέγα Σάββατο, γιατί πεθαίνει μαζί μὲ τὸ Χριστὸ» (Κυδωνία). «Τὸ βράδυ, λίγο πρὶν ἀναστήσουνε, τρέχανε οἱ νοικοκυράδες και σηκώνανε τὶς κλωσσεσ ἀπ' τ' αὐγὰ τους, για νὰ μὴ δουλεύουν κι αὐτὲς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς Ἀναστάσεως» ἔπειτα, ἅμα τελείωνε ἡ λειτουργία, τὶς ξαναβάζανε πάλι νὰ κλωσθήσουνε».

7. Κυριακὴ τοῦ Πάσχα.

(α) Γενικά.

1. Λέξεις και φράσεις σχετικαὶ μὲ τὴν ἑορτὴν και μὲ τὰ ἐθιζόμενα κατ' αὐτήν: Πασκαλιά, Λαμπρὴ, Λαμπροφόρα πασκάτης ἢ λαμπριάτης (ἁμνός) λαμπρεύω Καλολόγος (ἐκάνανε Καλολόγο=ἀνεστήσαμεν, Καλάβρυτα), Ἀγάπη, Ἀποκερασιά, Διπλανάσταση κτλ.

2. Ἑορτάσιμος στολισμὸς τῆς ἐκκλησίας, σκορπιζομένων κλώνων δενδρολιβάνου. Διατὶ τὸ δενδρολίβανον θεωρεῖται ἁγιασμένον φυτόν;

(ποῖαι αἱ θαυμασταὶ του ἰδιότητες); ἡ δὲ δάφνη *προδότρα* καὶ κατηραμένη; Αἱ σχετικαὶ παραδόσεις.

3. Αἱ λαμπάδες τῆς Λαμπρῆς. Χρῶμα, ποικιλικὴ καὶ στολισμός (ἄνθη, κορδέλλες κλπ.). Προσφορά ὑπὸ ἀναδόχων, μνηστήρων κλπ. Αἱ παιδικαὶ λαμπάδες κλπ.

(β) **Ἡ Ἀνάστασις.**

1. Πότε τελεῖται; Προσέλευσις εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Γίνεται ἰδιαίτερα πρόσκλησις ὑπὸ τοῦ κανδηλανάπτου (*κράχτη*); Προσέρχονται εἰς τὴν τελετὴν καὶ αἱ χῆραι καὶ οἱ πενθοῦντες, τὰ ἀνύπανδρα κορίτσια;

Πότε σβήνονται ὅλα τὰ φῶτα εἰς τὴν ἐκκλησίαν; Σβήνεται καὶ ἡ φωτιὰ εἰς ὅλα τὰ σπίτια καὶ διατί;

2. Τὰ γινόμενα, ὅταν ὁ ἱερεὺς ἐκφωνῇ τὸ «δεῦτε λάβετε φῶς». Π.χ. εἰς τὰ Καλάβρυτα «τὰς λαμπάδας τὸν πατὴρ ἀνάπτουν κατ' οἰκογενείας ἠνωμένας ψάλλοντες τὸ Δεῦτε λάβετε φῶς». Εἰς τὸ Ραψομάτι Ἀρκαδίας «*πρώτη παίρνει φῶς μὰ νιόννη φη καὶ φιλεῖ τὸ χεῖρ τοῦ παπᾶ καὶ τοῦ δίνει καὶ τοιμπιλχανέ*» (*χοήματα*). Ποῖα ἡ συνήθεια ἄλλου. Εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ κορίτσια ἔνάβουν τὴν λαμπάδα τὸν ἀπὸ λαμπάδα ἀνδρός, *γὰ καὶ πατρίτσαν*.

3. Τὰ γινόμενα, ὅταν ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκων τὸ Εὐαγγέλιον εἴπῃ: «καὶ σεισμός ἐγένετο μέγας». Π.χ. εἰς τὴν Χίον «*ὅλοι χτυποῦν τὰ στασίδια καὶ γίνεται ἓνα νταβατοῦρι, ἓναν κακό!...*» Ποῦ ἄλλου γίνεται τοῦτο;

4. Τὰ γινόμενα, ὅταν ψάλλεται τὸ *Χριστὸς Ἀνέστη*: κωδωνοκρουσαί, πυροβολισμοί, κρότοι (*χαλκούνια, καρυδάκια, σαῖτες* (Λακ. Μεσσην.), *ανοιγάρια* (Πόντος). Περιγραφή. Ἀσπασμός ἐκκλησιαζομένων, τσούγκρισμα κόκκινων αὐγῶν κλπ.

Π.χ. εἰς τὴν Χίον «*ἅμ' ἀκούσουν τὸ Χριστὸς Ἀνέστη τρανοῦν μέσ' στὴν ἐκκλησιὰ τσουκαριστὰ (=πολύκροτα) καὶ γεμίζει πιά ἡ ἐκκλησιὰ μπαροῦττι*». Εἰς τὴν Κορώνην «*τὰ παιδιὰ πετοῦν τοῦ παπᾶ καρυδάκια, τρακατροῦκες, ρουτσέττες στὸ κεφάλι καὶ κάθε λογῆς μπαροῦτες*. Ἄλλοτε ἔβλεπε τὴ μαύρη του τὴ συφορὰ ὁ παπᾶς στὴν Ἀνάσταση».

Ἄλλαι σύγχρονοι πράξεις: θραῦσις πηλίνων ἀγγείων εἰς τὰς ὁδοὺς «*γὰ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν πομπὴ τῶν Ὀβραίων*» (Ζάκυνθος), καῦσις δαφνοφύλλων, νίψις προσώπου καὶ χειρῶν, δάγκωμα σιδηροῦ ἀντικειμένου κττ. Π.χ. εἰς τὴν Κέρκυραν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα γεμίζουν εἰς τὴν ἀγορὰν ἓνα κάδο μὲ νερὸ καὶ τὸν στολίζουν μὲ πρασινάδες καὶ λουλούδια. Ὅποιος περάσῃ ἀπὸ κεῖ πρέπει νὰ ρίξῃ στὴ μαστέλλα ἓνα νόμισμα. Καὶ μόλις σημάνουν οἱ καμπάνες τῆς Ἀνα-

στάσεως, ὅσοι βρεθοῦν κατὰ τύχην ἐκεῖ κοντά, παίρνουν νερό ἀπὸ τὸν κάδο καὶ πλένουν τὸ πρόσωπο καὶ τὰ χέρια τους, γιὰ νὰ καθαριστοῦν ἀπὸ κάθε ρύπο καὶ ἁμαρτία. Συγχρόνως οἱ γυναῖκες δαγκώνουν, στὸ σπῖτι τους, ὅποιο σιδερένιο ἀντικείμενο βροῦν πρόχειρο, (ἓνα κλειδὶ στὴ Ζάκυνθο, λέγοντας «Σιδερένιο τὸ κεφάλι μου!») Εἰς τὴν Σινώπην, «ὅταν πῇ ὁ παπᾶς τὸ Χριστὸς Ἀνέστη, τότε θὰ πάρῃ ὁ καθένας ἀπὸ κάτω ἓνα δαφνόφυλλο νὰ τὸ κάψῃ, γιατί ἡ δάφνη εἶναι καταραμένο δέντρο, γιατί ἀπ' τὴ δάφνη κρεμάστηκε ὁ Ἰούδας». Εἰς τὴν Φθιώτιδα «τὴ νύχτα ποὺ γίνεται ἡ Ἀνάσταση, ἓνας Ἐπίτροπος τῆς Ἐκκλησίας παίρνει μιὰ σκλίδα (καλάμην βρίζας) ἁγιασμένη ἀπὸ τὸν ἁγιασμό τῶν Φώτων, ἀνεβαίνει στὸ καμπαναρεῖο ψηλὰ καὶ τὴν ἀνάβει. Ὁ τόπος γύρω ποὺ θὰ ἰδῇ τὸ φῶς αὐτῆς τῆς σκλίδας δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ χαλάζι. Δὲν θὰ πέσῃ σ' αὐτὸν χαλάζι». Ποῦ ἄλλοῦ συνηθίζεται τοῦτο;

5. Περιφορὰ τῆς εἰκόνος τῆς Ἀναστάσεως περὶ τὸν ναόν, εἴσοδος εἰς αὐτὸν (κεκλεισμένων τῶν θυρῶν) καὶ ἀποδοχὴ πόμπης τοῦ διαβόλου, παρασιτανόμενου ὑπὸ τοῦ νεωκόρου: «Ἄρατε πύλας!—Ποῖος εἶσαι;—Ἄρχων ἰσχυρός!» Λακτισμὸς τῆς θύρας καὶ εἰσόρμησις τοῦ ἱερέως μετὰ τὴν λαμπάδα προτεταμένην.

6. Τὰ πόγκινα ἀπ' τὰ Καθαγιασμοὺς αὐτῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. (Τὰ αὐτὰ τοῦ Καλοῦ λόγου (Σινώπη), τ' ἀνεστημένα αὐτὰ (Λέσβος, Κυδωνίαι, Σέριφος). Π. χ. εἰς τὴν Σινώπην τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, τὸ πρωῒ, ἔβαζαν σ' ἓνα καλαθάκι τόσα αὐγά, ὅσα ἄτομα εἶχεν ἡ οἰκογένεια, καὶ τὰ πηγαινεν στὴν Ἀνάσταση, γιὰ ν' ἀκούσουν τὸν Καλὸ Λόγο, τὸ Χριστὸς Ἀνέστη! Εἰς τὴν Δυτ. Μακεδονίαν τὰ παραθέτουν παραπλεύρως τῆς Ὠραίας Πύλης, κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν Σέριφον κάτω ἀπὸ τὸ προσκυνητὰρι «γιὰ ν' ἀκούσουν τὸ Χριστὸς Ἀνέστη». Εἰς τὸ Γουρουνάκι Χασίων «ἅμα τελειώσῃ ἡ λειτουργία καὶ διαβάσῃ ὅλα τ' αὐτὰ ὁ παπᾶς, θὰ βγοῦνε οἱ κάτοικοι ἔξω καὶ θὰ πάῃ ἓνας-ἓνας νὰ σπᾶσουν τὸ αὐγὸ τους ἀπὸ τὸ ξύλινο σήμαντρο, ποὺ εἶναι κρεμασμένο ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν».

7. Διανομὴ ὀπτοῦ ἁμνοῦ ἢ αὐγῶν καὶ ἄρτου εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους, οἱ ὅποιοι τὰ φέρουν ὡς καθηγιασμένα εἰς τὸν οἶκον των καὶ ὅλοι μεταλαμβάνουν ἐξ αὐτῶν. (Τὸ «καταβόλι» ἐν Κερκύρα, Ἑστία 27, 334).

8. Τὸ Πάσχα τῶν ποιμένων (Σαρακατσαναίων, Βλάχων). Πῶς γίνεται εἰς τοὺς στανοτόπους; Περιγραφή.

9. Ἀναστασιμὸς χαιρετισμοὶ: Χριστὸς Ἀνέστη!—Ἀληθῶς ἢ ἀληθινῶς ἀνέστη! Τὸ φίλημα τῆς ἀγάπης.

Π. χ. εἰς τὰ χωρία τῆς Πυλίας «παλαιότερα τῇ νύχτᾳ στήν Ἀνάσταση καὶ στήν Ἀποκρυσά (β' Ἀνάσταση) ἕνας ἕνας βγαίνανε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ καὶ ἀνασπαζότανε τοὺς ἄλλους καὶ στεκότανε στήν ἀράδα, γιὰ νὰ τὸν ἀνασπαστοῦνε κι αὐτὸν ὅσοι θὰ βγαίνανε σιερνότερα. Ἔτσι κάναν νὰ ἀράδα ὡς τὴν ἄκρη. Δίναν τὰ χέρια, λέγαν Χριστὸς Ἀνέστη, φιλιόντανε καὶ ὅσοι ἦτανε μαλωμένοι καὶ θέλανε νὰ συχωρεθοῦνε, συχωριότανε κιόλα». Εἰς τὰ Νένητα Χίου «καθ' ἣν ὥραν ἐγένετο ὁ ἀσπασμὸς τῆς Ἀναστάσεως καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐγένετο συγχρόνως συνασπασμὸς μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαζομένων, οἵτινες ἀντήλλασσον καὶ τὰ στασίδια των εἰς σημεῖον ἐγκαρδίου ἀγάπης».

10. Ἐπίσκεψις νεκροταφείων. Προσφοραὶ εἰς νεκρούς. Τὸ μερτικὸ τοῦ πεθαιμένου.

Δοξαοῖαι περὶ ἐξόδου τῶν ψυχῶν ἐκ τοῦ Ἄδου ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς καὶ αἱ σχετικαὶ μὲ αὐτὰς συνήθειαι. Π. χ. εἰς τὰς Σαράντα Ἐκκλησιᾶς «τῇ νύχτᾳ τῆς Πασχαλιᾶς οἱ γυναῖκες πηγαίνουν στὰ λημόρια (=νεκροταφεῖον), καὶ θυμιάζουν, γιὰτὶ οἱ ἀποθαμένοι νομίζονται καὶ ἐρπύοντα πὲρ τὸ Χριστὸ μαζίσσα». Εἰς Καστανιὰν Λακεδαιμόνος «πλείστα εἰσπράττειται μετὰ τὴν νυκτερινὴν ἀκολουθίαν τῆς Ἀναστάσεως, παραλαμβάνουσι μετ' αὐτῶν τὰ πασχαλινὰ τυράκια καὶ ἄρτον μεταβαίνουν εἰς τὸ κοιμητήριον καὶ ἀποθέτουν ταῦτα ἐκάστη ἐπὶ τῶν τάφων τῶν ἰδίων αὐτῆς οἰκείων. Πτωχοὶ καὶ παῖδιά συλλέγουσιν ὕστερον τὰ τρώφιμα ταῦτα». Εἰς τὴν Κορώνην «ἂν τύχη μιὰ γυναῖκα νὰ εἶναι χήρα, τὸ πρῶτο πιάτο τὸ φαί, ποὺ θὰ τῆς βάνουνε τὰ παιδιὰ τῆς στὸ πιάτο τῆς, δὲν θὰ τὸ φάῃ, ἀλλὰ θὰ τὸ στείλῃ μαζί μὲ μιὰ ἀγκωνὴ ψωμί σὲ μιὰ γερόντισσα φτωχιά· αὐτὸ εἶναι τὸ μερτικὸ τοῦ ἀνδρός τῆς». Ποία ἡ συνήθεια ἄλλου;

(γ) Ἡ ἐπιστροφὴ ἀπὸ τὴν Ἀνάστασιν καὶ τὰ ἐθιζόμενα κατὰ τὴν εἰσόδον εἰς τὴν οἰκίαν καὶ μετ' αὐτήν.

1. Τὸ ἅγιο ἢ καινούργιο ἢ νιὸ φῶς. Σταύρωμα τῆς πόρτας μὲ τὸ κερί τῆς Ἀναστάσεως, σβήσιμο τῆς κανδήλας καὶ ἄναμμα αὐτῆς μὲ τὸ καινούργιο φῶς, βούλλωμα τῶν ζωντανῶν ἢ φόβισμα τῶν βοδιῶν καὶ τῶν ἀκάρπων δένδρων, ἐξορκισμὸς τῶν ψύλλων κλπ. Διὰ ποίους σκοποὺς γίνονται ταῦτα; Μερικὰ παραδείγματα:

Εἰς τὴν Κορώνην «ἅμα γυρίζουνε σπῆτι ἀπὸ τὴν Ἀνάσταση, θὰ κουβαλήσουν καὶ τ' Ἅγιο Φῶς μαζί τους. Θὰ κάνουν πρῶτα-πρῶτα ἕνα σταυρὸ στὰ κουνφώματα τοῦ σπιτιοῦ, πόρτες καὶ παρεθύρια καὶ ἔτσι σφρίζεται τ' Ἅγιο Φῶς ὅλο τὸ χρόνον στὸ σπῆτι. Ὑστερα τὸ πᾶνε στὰ εἰκονίσματα, θὰ κάνουνε τὸ σταυρὸ τους, θὰ σβήσουνε τὸ καντήλι καὶ θὰ τ' ἀνάψουνε μὲ τὸ καινούργιο φῶς. Ὑστερα θὰ κατε-

βοῦνε κάτω νά βουλλώσουνε τὰ ζωντανά : γίδια, πρόβατα, τὰ βόδια, τὰ γαϊδούρια, ὅ,τι ἔχει κανεῖς· τὰ τσουρουφλᾶνε· πᾶνε καὶ στίς κόττες». Εἰς τὰς Πάτρας κ. ἄ. σβή-
νοντας τὴ λαμπάδα τους ἀποκάτω ἀπ' τὸ εἰκονοστάσι λέγουν : «Ὁξω ψύλλοι καὶ
κορέοι | νά μποῦμε μεῖς οἱ νοικοκυραῖοι !» Εἰς τὸ Καστανόφυτον Καστορίας «τὸ
Πάσχα, μετὰ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη, τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ πᾶνε στὸ σπίτι μὲ τὰ
κεριά ἀναμμένα· καὶ μὲ αὐτὰ φοβίζουν τὰ βόδια, φέρονοντας ξαφνικά τὸ ἀναμμένο
κερὶ σ' αὐτὰ καὶ φωνάζοντας ζοῦρ-ζοῦρ. Αὐτὸ τὸ κάμουν, γιὰ νὰ μὴ στρακαλοῦν
τὰ βόδια τὸ καλοκαῖρι (δηλ. νὰ μὴν τὰ πειράζῃ ἡ μύγα)». Εἰς τὸ Καπλάνι Πυλίας
«τὰ πρόβατα ἀνήμερα τὴ Λαμπρὴ στέλνουν ἓνα κορίτσι νὰ τὰ προγυλῇ μὲ τὴν
ποδιά του, ἂν θέλουνε νὰ γεννήσουνε θηλυκὰ ἀρνιά. Ἄν στείλουν σερνικό, γεννᾶνε
σερνικά». Εἰς τὸ Λασιθι τὴ νύχτα τῆς Λαμπρῆς «ἅμα ἔχουνε κιανένα ὀζὸ πού δὲ
γεννᾷ, πᾶνε μὲ τὸ φῶς καὶ τοῦ κάνουνε τὸ Χριστὸς Ἀνέστη καὶ γαστρώνεται
ὔστερα». Μὲ τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως εἰς τὴν Ὑδραν καῖνε λιγάκι καὶ τὰ δέντρα
πού δὲν κάνουνε καρπὸ, τὰ καῖνε στὸν κόμπο τους.

Εἰς τὴν Κίον λέγουν ὅτι εἶναι πολὺ καλὸ νὰ διατηρηθῇ ἡ καντήλα, πού
ἀνάβουν μὲ τὸ κερὶ τῆς Ἀναστάσεως, 40 μέρες χωρὶς νὰ σβήσῃ. Γι' αὐτό, γιὰ νὰ
μὴν τυχὸν καὶ σβήσῃ, ἔχουν κ' ἓνα κορίτσι σπύτα μαζί τους στὴν ἐκκλησίαν τὴ
νύχτα τῆς Ἀναστάσεως καὶ παίρνουν κι αὐτὰ τίς ἐργές (ἀνεστημένα σπύτα) καὶ
μ' αὐτὰ τὴν ἀνάβουν πάλι τὴν καντήλα (Κίος, Λέσβος, Ἀδραμύτιον).

2. Ἄλλαι χρήσεις τῶν κεριῶν τῆς Ἀναστάσεως. Π. γ. «Τὸ λαμπρο-
κέρει εἶναι καλὸ, γιὰ νὰ σταυρώσῃ κανεῖς μὲ δαῦτο ὅποιον εἶναι βασκαμένος ἢ ἄρρω-
στος καὶ γιὰ ὅλα τὰ γήτια. Κ' οἱ καμνιαραῖοι τὸ πρῶτο καμίνι θὰ τ' ἀνάβουν μὲ
τῆς Ἀνάστασης τὸ κερὶ» (Κορώνη). Εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν «τὸ κερὶ τῆς Ἀνάστα-
σης τὸ κρύβουν κι ὄντα πέφτ' χαλάζ' τ' ἀνάπτουν νὰ σταθῇ. Εἰς τὴν Κίον «τὸ φυ-
λάουν ἓνα χρόνον κι ἅμα κάμῃ τρικυμία, βροντὲς κι ἀστραπές, τὸ ἀνάβουν, θνυμά-
ζουν κιόλας καὶ σταματᾷ ἡ τρικυμία».

3. Χαιρετισμὸς τῶν δένδρων ἢ φοβέρισμα τῶν ἀκάρπων.

Εἰς τὴν Λεμεσὸν «ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὸν Καλὸν Λόγον εἰς τὴν οἰκίαν των
θεωροῦσιν ἱερὰν ὑποχρέωσιν ν' ἀπευθύνωσι τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Χριστοῦ Ἀνέστη
πρῶτον εἰς τὰ δένδρα τῆς οἰκίας ἢ τοῦ κήπου των καὶ ἔπειτα μεταξύ των, λέγον-
τες τρεῖς «Χριστὸς Ἀνέστη, δεντρά μου !» Εἰς τὸ Λασιθι Κρήτης «ὅτινα μὴ κἀνῃ
τὸ δέντρο καρπὸ, πᾶνε τὴ Λαμπρὴ καὶ τοῦ κάνουνε τὸ Χριστὸς Ἀνέστη. Τοῦ λένε
τρεῖς φορές τὸ Χριστὸς Ἀνέστη καὶ κατόπιν τὸ πετρώνουνε· τοῦ βάνουνε δηλ. μιὰ
πέτρα στὴ ρίζα καὶ κάνει καρπὸ». Εἰς τὴν Κάρπαθον «ὅταν ἡ καρυδιά δὲν κἀνῃ
καρύδια, πηγαίνουν μετὰ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη (στὴν ἀ' Ἀνάσταση) καὶ κτυποῦν τὸν

κορμό της με τὸ *μαννάρι* (πέλεκυν) τρεῖς βολές καὶ λέγουν: «Χριστὸς Ἀνέστη! κάνεις κατὰ καρδίαι ἢ νὰ σὲ κόψω ;» (Μιχ. Νουάρου Λαογρ. Σύμμ. Καρπ. Α 184).

4. Ἐξορκισμὸς τῶν ψύλλων καὶ τῶν κορέων. Π. χ. εἰς τὴν Δαμασκηϊαν (Κοζάνης) «μετὰ τὴν Ἀνάστασιν πηγαίνει ἡ μητέρα στὸ σπίτι πρώτη καὶ μετὰ πηγαίνει ἓνα παιδί καὶ λέει: Τί θὰ φᾶμε; Κ' ἐκείνη: — Ὅτι ἔδωσεν ὁ Θεός. — Οἱ κόριτζες (κοριοί) τί θὰ φᾶν; Ἀπάντησις: — Θὰ φαγωθοῦν ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη. Τὸ λὲν τρεῖς φορές, γιὰ νὰ χαθοῦν οἱ κοριοί».

5. Ἀνανέωσις τοῦ αὐγοῦ τῆς Παναγίας. Τσούγκρισμα. Π. χ. εἰς τὴν Σινώπην «ἅμα τελείωνεν ἡ Ἀνάστασις, ἐρχόντανε σπίτι, ἔπαιρναν ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι τὸ κόκκινο αὐγὸ τοῦ περασμένου χρόνου, κάθονταν στὸ τραπέζι, πάστρευαν τὸ παλιὸ αὐγὸ κ' ἔτρωγε ὁ καθένας λίγο γιὰ χάριν τοῦ Χριστοῦ. Κατόπιν ἔπαιρναν τὰ καινούργια, τὰ αὐγὰ τοῦ Καλοῦ Λόγου, καὶ ἔκαναν τὸ Χριστὸς Ἀνέστη (=τσουγκρίζανε) καὶ τὰ ἔτρωγαν. Ἐνα ἀπὸ τὰ καινούργια αὐγὰ τοῦ Καλοῦ Λόγου ἔβαζαν πάλι στὸ εἰκονοστάσι».

6. Τὰ λαμπροκουλλούρα καὶ τὰ σχετικά με αὐτὰ πράξεις. Τοποθέτησις κουλλούρου εἰς τὰ εἰκονίσματα τοῦ ἀγίου: χάρις πρὸς ἀποτροπὴν καλῆς κλπ. Π. χ. εἰς τὸν Νάυμονα «τὸ Πάσχα ἔκαμαν μιὰ κουλλούρα με στανθὸ ἄλων τὸ λέγαμε—ἔβαναν καὶ πέντε αὐγά, ἓνα ἄστρο στὴ μέσ' καὶ τέσσερα κόκκινα στὶς ἄκρες καὶ τὸ πάσαν σ' ἀμπέλ' καὶ τὸ ἔτρωγαν καὶ παράχωναν τὰ τσέφλια σ' ἀμπέλ' γιὰ τὸ χαλάξ'». Εἰς τὴν Ἀρκαδίαν φυλάνε καὶ μιὰ κουλλούρα γιὰ τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναλήψεως καὶ γιὰ τὴν Πρωτομαγιά (μαγιοκουλλούρα).

7. Νυκτερινὸν γεῦμα. Τί τρώγουν ἐν ἀρχῇ; Τί κάμνουν τ' ἀπορρίμματα (ψίχουλα) τῆς τραπέζης; τὰ κελύφη τῶν αὐγῶν; Φαγητὰ ἀπαραίτητα τῆς πασχαλινῆς τραπέζης: π. χ. ἡ σαλάτα με τὶς σαρδέλλες, ἡ μαγειρίτσα, τὸ ψητὸ τῆς κατσαρόλας, τὸ τουλουμοτύρι καὶ τὰ φροῦτα εἰς τὴν Ὑδραν, ἡ τυρόπιττα καὶ ἡ γαλατόπιττα εἰς τὴν Ἡπειρον. Εἰς τὴν Σινώπην γιὰ πρῶτο φαγὶ τρῶνε κόκκινο αὐγόν. Πρὸβλ. «Μὲ τ' αὐγὸ τὸ ἔκλεισα, μὲ τ' αὐγὸ νὰ τ' ἀνοίξω». Εἷς τινὰ μέρη τὸ τραπέζι δὲν τὸ σηκώνουν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, τὰ δὲ ψιχία τὰ ρίπτουν εἰς τ' ἀμπέλια «διὰ νὰ μεταδοθῇ εἰς αὐτὰ ἡ ἀφθονία». Ποία ἡ συνήθεια ἄλλου;

8. Ὁ πασχαλινὸς ἀμνός. Τρόπος παρασκευῆς (στὴ σούβλα; ἢ γεμιστὸς με ρύζι, κουκουνάρια καὶ σταφίδες στὸ φουρνο;); Ἀνάγνωσις εὐχῆς ὑπὸ ἱερέως κλπ. Π. χ. «Κάθε Ροδίτης, φτωχὸς ἢ πλούσιος, τὸ θεωρεῖ καλὸ στὸ σπιτικό του νὰ σφάξῃ τὴ Λαμπρὴ ἓνα ρίφι ἢ ἀρνί, πού τὸ λέγουν πασκάτη ἢ λαμπριώτη. Τὸ παραγεμίζουν με χόντρο (σιτάρι ἁλεσμένο στὸ χερόμυλο) καὶ βάλλοντάς το σὲ μιὰ

λεκάνη τὸ ψήνουν στὸ φοῦρνο. Μετὰ τὴν ἀπόλυση, στὴν πρώτη Ἀνάσταση ὁ παπᾶς τοῦ χωριοῦ γυρίζει ὅλους τοὺς φούρνους καὶ εὐλογῶντας ὅλες τὶς λεκάνες μὲ τὴν σχετικὴ εὐχὴ τοῦ εὐχολογίου, παίρνει τὸν κόπο του, ἓνα κομμάτι ψημένο κρέας καὶ λίγη γέμωση».

9. Ὁμοπλατοσκοπία. Εἰς ποῖον ἀνήκει ἡ ὁμοπλάτη τοῦ ὀβελίου ἁμνοῦ; Ἐξέτασις τοῦ ὁστοῦ τῆς ὁμοπλάτης πρὸς μαντευτικούς σκοπούς. Πότε «δείχνει», ἡ πλάτη; ποῖα εἶναι τῆς πλάτης τὰ σημάδια (βλ. Λαογραφίαν, τ. Θ', σελ. 3-51). Π.χ. τὸ ἀρνὶ τοῦ Πάσχα πρέπει νὰ κοιμηθῇ τοῦλάχιστο δυὸ νύχτες σπῖτι καὶ τότε μόνον δείχνει ἡ πλάτη του (Παλαιὰ Ἀθήνα).

(δ) **Ἡ Δευτέρα Ἀνάστασις** (Ἀγάπη, Διπλανάσταση (Ἰνναχωρὶ Κρήτης), Αποκερασά (Μεσσηνία).

1. Ἡ λιτανεία. Πῶς βγάζουν τὴν Ἀνάσταση; Ἐκδοσις τῆς εἰκόνης τῆς Ἀναστάσεως εἰς τὸν πλειοδοτοῦντα καὶ προηροῦσά αυτής ἐν πομπῇ συνάντησις λιτανειῶν («ἐποῖναν ἀσπασμόν» Κοτύωσα) καὶ ὕπαιθεσι συνήθεια νὰ φέρουν τὰ βρέφη εἰς τὴν δευτέραν Ἀνάστασιν καὶ διὰ ποῖον λόγον;

2. Εὐλόγησις καὶ ποῦ τοῦ τυροῦ, γαστρονομία καὶ διανομὴ εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους. Π.χ. εἰς τὴν Ρόδον «ὅλες οἱ μαντρατοῦρισσες παίρνουν τὴ Δεύτερη Ἀνάσταση στὴν ἐκκλησιὰ φρέσκα τυριά, τὰ ὅποια, ἅμα φυχολογήσῃ ὁ παπᾶς, μοιράζονται ὅλοι οἱ ἐκκλησιαζόμενοι».

3. Τὸ φίλημα τῆς ἀγάπης. Ἀδερφοποιτοί. Π.χ. εἰς τὴν Ὑδραν «στὴ δεύτερη Ἀνάσταση ὅλοι οἱ ἐνοριῖτες κάνανε τὸ «Ἀνέστη», δηλ. ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν παπᾶ δίνανε τὸν ἀσπασμὸ τῆς Ἀναστάσεως στὰ χεῖλια, εὐχόμενοι «Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ ἀπαντῶντες: «Ἀληθῶς Ἀνέστη». Μετὰ δὲ τὸν Ἑσπερινὸ ὁ παπᾶς ἐμοίραζε εἰς ὅλους καὶ ὅλες τὸ κόκκινο αὐγὸ καὶ κρατοῦσε σὲ τραπέζι ὅλους τοὺς ἐνοριῖτες του». Εἰς τὰς Ἀθήνας (ἄλλοτε) εἰς τὸν Ἑσπερινὸν τῆς Λαμπρῆς ἐγίνοντο οἱ ἀδερφοποιτοί· ἔπρεπε νὰ ἔχουν καὶ ἓνα κορίτσι μαζί τους· ὁ παπᾶς, ἀφοῦ τοὺς ἐδιάβαζε, τοὺς ὥρκιζεν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, τοὺς ἐπερίζωνε μὲ ἓνα μακρὸ κόκκινο ζουναρί καὶ τοὺς ἐτρανοῦσε πρὸς τὸ ἱερόν. Ὑστερὰ ἐφιλοῦσεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ἐφιλοῦσαν καὶ τοῦ παπᾶ τὸ χεῖρι καὶ ἐγίνονταν ἀδερφοποιτοί».

4. Δεισιδαίμονες συνήθειαι: κροῦσις τῆς καμπάνας ὑπὸ κοριτσιῶν (ἢ καὶ ὑπὸ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν) καὶ διατί; Π.χ. εἰς τὴν Νάξον «στὴν Ἀγάπην πηγαίνουν ὅλα τὰ κορίτσια καὶ σημαίνουν τὴν καμπάνα, γιὰ νὰ μὴν κόβεται ἡ μέση τους, ὅταν θὰ πηγαίνουν στὸ θέρος ἢ νὰ μαζεύουν τὶς ἐλιές».

(ε) Ἕθιμα τοῦ Πάσχα.

1. Πυραὶ (Φανός (Αἰτωλία), ἀφανός (Σάμος), ἀρφανός (Μάδυντος), φουνάρα (Κρήτη), φουνταρίες (Μελιγαλᾶ Μεσσην.) κλ.

Πότε καὶ ποῦ ἀνάπτεται ἡ πυρὰ καὶ πῶς αἰτιολογεῖται τὸ ἔθιμον; Ποιοὶ παρέχουν τὴν καύσιμον ὕλην; Πηδοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν φωτιὰν αὐτήν;

Π. χ. εἰς τὰ Τελώνια τῆς Λέσβου «ἀπὸ τῆ Μεγ. Τετάρτη μέχρι τὸ Μέγα Σάββατο τὸ πρωῒ ἀνάβουνε ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά στὸ μεϊντάνι φωτιές. Ἡ πιὸ μεγάλη φωτιά ἦτανε τῆς Μεγ. Παρασκευῆς. Συνερίζονταν τὰ χωριά, ποιοὗ θ' ἀνάψη τὴν πιὸ μεγάλη φωτιά. Γιὰ τὶς φωτιές ἐκλέβγανε ξύλα ἀπὸ τὶς αὐλές. Τὴν Μεγ. Παρασκευὴ φτείναν κ' ἓνα Ὀβραῖο καὶ τὸν καίγανε. Καίγανε τ' Ὀβριοῦ τὰ γένεια. Αὐτὲς τὶς φωτιές δὲν τὶς πηδούσανε». Εἰς τὴν Βινίαν τῶν Ἀγρᾶφων «τὴν ὥρα πού θὰ πῇ ὁ παπᾶς τὸ Χριστὸς Ἀνέστη, τότε καίουν τὸ φανό. Μαζεύουν τὰ παιδιὰ ξερὰ κλαδιὰ πάνω στὸ βράχο, πού εἶναι ἀντίκρυ στὸ χωριὸ καὶ λέγεται Σουφλί. Ἀκούοντας τὸ πρωῒτο Χριστὸς Ἀνέστη τρέχουν μὲ τὴν λαμπάδα στὸ χέρι (πού τὴν ἀναφαν ὅταν ὁ παπᾶς εἶπε «Δεῦτε λάβετε φῶς») καὶ βάζουν φωτιά στὸ φανό». Εἰς τὰ Σβέρδια τῆς Λήμνου «στὴ Δευτερανάσταση θέλει πᾶν κληματοῖδες, τὶς στήναν ὀλόρθες καὶ τὶς ἐβάναν φωτιά. Πήγαιναν οὐκ οἱ αὐτοὶ ἀπὸ τὰ κληματοῖδα».

2. Καῦσις τοῦ Ἰουδα ἢ τοῦ Ἑβραίου.

Πότε ἐγίνετο; Συλλογὴ ἐράνου διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὁμοιώματος τοῦ Ἰουδα ἢ τοῦ Ἑβραίου, ἢ σακκούλα μὲ τὰ 30 ἀργύρια, τὰ πανέρια τοῦ Ἑβραίου ἄλλα στοιχεῖα διακωμωδήσεως. Περιφορὰ τοῦ ἀνδρεικέλου καὶ καῦσις διὰ πυρᾶς ἢ πυροβολισμῶν. Μερικὰ παραδείγματα:

Εἰς τὴν Κορώνην «στὴν Ἀποκερασὰ καῖνε καὶ τὸ Γιούδα. Κάνουν ἓναν ἄνθρωπο, τὸν ντύνουν μὲ ροῦχα, παντελόνι, πόλκα καὶ μιὰ ντρίτσα (ψάθινο καπέλλο) στὸ κεφάλι. Εἶναι οὗλος ἀπομέσα παραγεμισμένος μὲ κάθε λογῆς μπαρούτια τοῦ ἔχουνε κι ἀπὸ μιὰ ρουτσέττα στὸ στόμα, στὰ χέρια, στ' αὐτιά, στὰ μάτια. Ἡ ντρίτσα του ἀπὸ μέσα εἶναι οὐλὴ παραγεμισμένη μὲ ρουτσέττες. Τὸν κρεμᾶνε ἀπὸ ἓνα στυλο στὴν πλατιά τῆς Ἑλεῖστρας καὶ ἀπὸ τὸ ποδάρι του εἶναι κρεμασμένο ἓνα φυτίλι καὶ σὰ σχολάση ἡ ἐκκλησιά τοῦ βάνουνε φωτιά. Χαλάει ὁ κόσμος ἀπ' τὰ μπᾶμ καὶ τὴ μπούμ!» Εἰς τὴν Πέτραν Λέσβου «ὅταν τελείωνεν ἡ λιτανεία τοῦ Χριστοῦ, τότε γύριζαν τὸν Ὀβραῖο. Γέμιζαν ἓναν Ὀβραῖο μὲ ἄχρεα τοῦ ἔβαζαν μπροστὰ πανέρια κρεμασμένα μὲ παλιοτσονγκράνες, παλιοχτένια, πατσαβοῦρες, παλιομπουκάλια. Τὸν σεργιανοῦσαν μέσ' στίς δρόμ' καὶ λέγαν: «Ὀβριγιὸς μὴ τὰ πανέρι-για». Τοῦ βάζαν κ' ἓναν τσιγάρο στὸ στόμα τ'. Τὸν παγαῖναν ἀπὸ τὴν Παναγιά, τὸν καθίζαν κεῖ στὴ γωνιά καὶ τοῦ ρίχναν ντουφεκιές. Ὑστερα τρέχαν τὰ μωρέλλια καὶ τὸν σκίζαν, τοῦ βάναν καὶ φωτιά». Ἀσματα σατυρικά διὰ τὸν Ὀβριὸ κλπ.

3. Ὁ χορὸς τοῦ Πάσχα. Ποῦ γίνεται καὶ ποιοὶ λαμβάνουν μέρος εἰς αὐτόν; Κατὰ ποίαν τάξιν πιάνονται εἰς τὸν χορόν; (καθ' ἡλικίαν;) Πιάνεται καὶ ὁ παπᾶς; Εἶδος χοροῦ, τραγούδια. Οἱ χοροὶ τῶν ἄλλων ἡμερῶν τοῦ Πάσχα.

Π. χ. εἰς τὰ Πεερβόλια Δυτ. Κρήτης «μετὰ τῇ Διπλανάστασιν βάζουν χορὸν στὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησίας», εἰς Σκυλόγιαννη Εὐβοίας «χορεύουν γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ῥιζοντες:

*Σήμερα Χριστὸς Ἀνέστη | καὶ στοὺς οὐρανοὺς εὐρέθη,
σήμερα τὰ παλληκάρια | στέκονται σὰν τὰ βλαστάρια κλπ.»*

4. Ἀγῶνες: πήδημα, τρέξιμο, λιθάρι, πάλη. Βραβεῖα, ἀθλοθεσία. Π. χ. εἰς τὴν Πελοπόννησον τίς κουλλοῦρες καὶ τὰ κεντημένα μαντήλια, ποὺ ἔπαιρναν ὅσοι νικοῦσαν, τὰ ἔβαζαν οἱ γυναῖκες. Ποία ἡ συνήθεια ἄλλου;

5. Κούνιες.

Ὅνομα κοινόν: *Κούνια, ροδάνη (Καστορία), τὰ τουλάπια (Σινώπη)* κλπ.

Πότε στήνονται οἱ κούνιες καὶ πόσον διαρκοῦν; Σκοπὸς τοῦ ἐθίμου. Π. χ. εἰς τὴν Αἴνον «τὸ Πάσχα οἱ χωρικοὶ κουνιέται σὴν κούνια, γιὰ νὰ κάμουν πολὺν σουράμι». Εἰς τὴν Βεζύην «ἡ κούνια πρέπει νὰ γινῇ σὲν χλωρό, σὲν δέδρο ποὺ θὰ βλαστήσῃ, ὅχι σὲν ξερὸ». Ποῦ ἡ δοξασιὰ ἄλλου;

Τρόπος κατασκευῆς, τραγούδια τῆς κούνιας, π. χ.:

*«Κουνήσετε τίς ἔμορφες, κουνήσετε τίς ἄσπρες,
κουνήσετε τίς λεμονιές, ποὺ ἔναι ἀνθὺς γεμάτες».*

6. Προλήψεις καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι σχετικαὶ μὲ τὸ Πάσχα. Π.χ. «τὴν Πασκαλιὰ δὲν ἀναβάνουν ψύλλους καὶ κόρτσες, γιὰτὶ πληθαίνουν» (Ἡπειρος). «Ὅγοιός ἀρμέγει τὴ γίδα δὲν κάνει νὰ πιάσῃ κόκκινα αὐγά τὸ Πάσχα» (Φαλαισία Ἀρκαδίας). «Κι ὅσοι ἔχουν πρόβατα δὲν τρών, οὔτε πιάνουν τὴν Πασκαλιὰ κόκκινα αὐγά, γιὰτὶ μασταριάζονται τὰ πρόβατα (Ἀρκαδία), «βγάνουν αὐγολίθι, ἓνα ἐξόγκωμα ποὺ πονεῖ» (Ἡπειρ. Αἰτωλ.). «Τὴ Λαμπρῇ θὰ φορέσουν ὅλοι καινούργια, πρέπει νὰ βάνουν κάποιο καινούργιο σκουτί, γιὰ νὰ μὴν τοὺς πειράξῃ ὁ βρικόλακας» (Κορώνη). Τότε καίουν τὰ παιδιὰ τὸ Μάρτη κτλ.

7. Ἐπισκέψεις, εὐχαὶ καὶ δῶρα.

Π. χ. «Χριστὸς Ἀνέστη! Χρόνια πολλὰ, εὐτυχὰ καὶ καλοπερασμένα! — Ἀληθῶς Ἀνέστη! Νὰ δώκ' ἀφέντης ὁ Χριστὸς κ' ἡ Παναγὰ ἡ Παρθένα! — Ἐλπίς «νὰ τύχῃ ὦρα ἀνοιχτὴ καὶ νὰ βγῇ σωστὴ ἡ περκάλεσί τους» (Ἀρκαδία).

Ἀποστολὴ δώρων ὑπὸ τῆς νύμφης εἰς τὴν πενθερὰν (ἐν Καρπ. γίπλα, μεγάλο κουλλοῦρι μὲ χονδρούς κλώνους καὶ μὲ πλουμιὰ πάνω).

Διακαινήσιμος Ἑβδομάς

1. Γενικά.

1. Ὄνόματα δημώδη: Ἀσπροβδόμαδο, Λαμπρόσκολα, Λαμπρόημερα κλπ. Δευτέρα τῆς Λαμπρῆς, Ἀσπροδευτέρα ἢ Νιὰ Δευτέρα, Ἀσπροτρίτη ἢ τὸ Νιότριτο, Ἀσπροπέφτη ἢ τὸ Πρωτόπεφτο (Σκῦρος) ἢ Λαμπροπέφτ' (Ἀδραμύτιον). Ξόλαμπρα=ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ.

2. Συνήθεται τηρούμεναι καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα. Π. χ. εἰς τὴν Αἰτωλίαν «τ' Ἀσπροβδόμαδου δὲν κάν' νὰ δ'λεῦν τοὺν φυλᾶν' γιὰ τοὺν χαλάζ'». Ὁμοίως εἰς τὴν Ἡπειρον δὲν λούζονται οὔτε βρέχουν τὰ μαλλιά τους, γιὰ νὰ μὴν ἀσπρίσουν γλήγορα.

2. Ἡ Δευτέρα τῆς Λαμπρῆς.

1. Ἐναρξίς τῆς λειτουργίας χωρὶς τὴν συνήθη κωδωνοκρουσίαν ἀπότισις προστίμου ὑπὸ τοῦ τελευταίου προσελεύοντος ἢ ὑπὸ τῶν προσελθόντων μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου (ἢ καὶ τῆς Σάβης).

2. Ἐπίσκεψις νεκροταφείων καὶ προσφοραὶ κουλλουρίων καὶ κόκκινων αὐγῶν εἰς τοὺς νεκρούς, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα.

3. Ἀπόρριψις κόκκινων αὐγῶν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ κορηνοῦ εἰς «βουλιαγμένους τόπους». Π.χ. οἱ Σοβολοκκίτες (Εὐρυτανίας) «τὴ Δευτέρα τῆς Λαμπρῆς πηγαίνουν καὶ λειτουργιοῦνται στὴ Βουδοχο Πηγὴ, ἕνα ξωκκλήσι πάνω στὸ βράχο, ποὺ ἔμεινε ὕστερα ἀπὸ τὸ βύθισμα τοῦ Σοβολοκκίου. Ὄντας ἀπολήρῃ ἡ ἐκκλησιὰ καὶ βγοῦν ὅλοι ὅξω, ρίχνουν κόκκινα αὐγὰ κατ' ἀπ' τὸ βράχο. Τὰ παλιὰ τὰ χρόνια μιὰ γυναικὰ ἄφησε τὸ παιδί της ὅξω κι αὐτὴ ἐπῆγε στὴν ἐκκλησιὰ μέσα ν' ἀκούσῃ τὴ λειτουργίαν. Τὸ παιδάκι κρατῶντας κόκκινο αὐγὸ στὸ χέρι πῆγε σὶ ἀχεῖλι τοῦ βράχου, παρασκάλισε κ' ἔπεσε κάτω, μὰ οὔτε τὸ παιδί ἔπαθε τίποτε οὔτε τ' αὐγὸ ἔσπασε. Ἀπὸ τότε κ' ὕστερα τὸ πῆραν ἔθιμο νὰ κυλᾶνε κάτω τὰ κόκκινα αὐγὰ. Πολλὰ σπᾶνε, ἄλλα ὄχι». Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Μαργαρίτας «ἔχουν προκατάληψη πῶς, ἂν μιὰ χρονιά δὲν ρίξουν τὰ κόκκινα αὐγὰ στὸ βράχο, ἡ ἔσοδεῖα τους θὰ καταστραφῇ». Ποῦ ἄλλοῦ συνηθίζεται τοῦτο;

4. Τὰ Ρουσάλια καὶ τὸ τάξιμο. Ἀγερός παιδίων (ἢ καὶ ἀνδρῶν) περιφερομένων ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν μὲ ἕνα σταυρὸν ἀπὸ ἄνθη, ἐμπεπηγμένον εἰς τὴν κορυφὴν μιᾶς σημαίας. Τί τραγουδοῦν καὶ τί λαμβάνουν ὡς δῶρα; Πῶς ἀξιώνουν τὰ παιδιὰ; Ποῖα ἄλλα ἰδιάζοντα ἔθιμα ἐπικρατοῦν; Πρβλ. τὰ Ρουσάλια τῶν Μεγάρων:

Νὰ σᾶς ποῦμε τὰ Ρουσάλια; | — Πέστε τα, βρὲ παλληκάρια. | — Νὰ σ' τὰ ποῦμε

σένα πρώτα | πού σὲ ἤῤαμε στὴν πόρτα, | κ' ἐξ ὑστέρου τῆς κυρᾶς μας | καὶ τῆς
ρουσοπέρικας μας. | Κάτω σ' ἕνα περιβόλι | δάφνη καὶ μυλιὰ μαλώνει. | — Δάφνη,
πῆρες μου κλωνάρι, | νὰ μὲ πάρῃ τὸ ποτάμι, | νὰ μὲ πάῃ τῇ Δύση - Δύση | κάτω
στὴ γυαλέρνια βρύση κτλ.

Ποῦ τὰ Ρουσάλια γίνονται κατ' ἄλλην ἡμέραν τῆς Διακαινησίμου;

5. Χοροί, γεύματα ἐξοχικά καὶ διασκεδάσεις.

Εἰς τὸ Βασιλίσσι Πυλίας «χορεύουν στοὺς πλάτωμα τῆς ἐκκλησιᾶς ἀπὸ τὴν
αὐγὴ ὥστε νὰ βασιλέψῃ ὁ ἥλιος. Θὰ χορέψουν ὅλοι, καὶ οἱ γέροι καὶ τὰ παιδιά.
Ὁ παπᾶς θὰ κἀνῃ πρῶτος τὴν ἀρχή, θὰ χορέψῃ τὸ Χριστὸς Ἀνάστη κ' ὕστερα θὰ
στηθοῦν τρεῖς - τέσσερις χοροί, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἄντρες κ' ἕνας ἀπὸ τὶς γυναῖκες».

3. Ἡ Τρίτη τῆς Λαμπρῆς.

Ἐξοδος εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ γεῦμα. Ἀγερομοὶ χωρικῶν εἰς τὰς πόλεις· ἀξίωμα
παιδίων. Ποῖον τὸ ὄνομα τοῦ ἀγερομοῦ αὐτοῦ;

4. Ἡ Τετάρτη τῆς Λαμπρῆς.

Ἀρχίζει «τὸ βότανο», δηλ. τὸ ἐξοχικὸν τῶν σπαρτῶν. Ἀπαγόρευσις ὥρι-
σμένων ἐργασιῶν κτλ.

5. Ἡ Πέμπτη τῆς Λαμπρῆς.

Χορὸς διὰ τὸν μετριασμόν τοῦ βορρᾶ (τοῦχ. βορεασμοί). Ποῦ γίνεται καὶ
ποῖος προεξάρχει τοῦ χοροῦ τούτου;

Π.χ. οἱ Καρύστιοι «πᾶσαν Πέμπτην τριῶν ἐβδομάδων μετὰ τὸ Πάσχα ἐορ-
τάζουν, ὥπως πέσῃ ὁ βορρᾶς, ὁ ὁποῖος ἐν Καρύστῳ πνέει σφοδρότατος καταστρέ-
φων ἀμπέλους, ὀπώρας, σιτηρά, δένδρα κλπ. Κατὰ δὲ τὸ παράλιον τῆς Φιλάγρας,
ὅπου ναὸς τῆς Παναγίας, τὴν Πέμπτην τῆς Διακαινησίμου πανηγυρίζουν οἱ κάτοι-
κοι τῶν ἐπὶ χωρίων εἰς ἀποδίωξιν τοῦ ἀνέμου. Πρβλ. τὸν χορὸν τοῦ κυρ - Βοριά
τοῦ χωρίου Ἀρτεμώνα τῆς Σίφνου, τὸν ὁποῖον χορεύουν μετὰ τὸν Ἑσπερινὸν
τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς.

Ἀπαγορεύσεις πρὸς ἀποσόβησιν πτώσεως χαλάζης. Π.χ. δὲν μπαίνουν
στ' ἀμπέλια, δὲν γνέθουν ὕσες ἔχουν ἀμπέλια καὶ δένδρα, φοβούμεναι τὴν χάλαζαν
(Γύθειον). Δὲν πᾶνε στὰ χτήματα, γιὰτὶ κουφαίνουν οἱ καρποί, δὲν ψωμώνουν.

6. Παρασκευὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

Ὄνομα: ἡ Ζωοτόκοπη (Κάρπ.) κλ.

Πανήγυρις, λιτανεία, μεγάλος χορὸς. Προσκύνησις ἀγιασμάτων. Ἀφιέρωσις
εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν λαμπάδων τοῦ Πάσχα.

7. Τὸ Σάββατον τοῦ Πάσχα.

(Τὸ Νιωσάββατο (Κίος), τὸ Μανροσάββατο (Ἀδραμύτιον), τὸ Ἀσπροσάββατο (Μέτραι Θράκ.). Ἐπίσκεψις νεκροταφείων, διανομὴ κουλουριῶν καὶ κόκκινων αὐγῶν εἰς μνήμην τῶν νεκρῶν. Π.χ. εἰς τὴν Κίον τῆς Βιθυνίας τὴν Παρασκευὴν τοῦ Πάσχα, ὅσοι ἔχουν κορίτσια ἢ ἀγόρια πεθαμένα μέσα στὸ χρόνον ζυμώνουν τσουρεκάκια καὶ βάφουν κόκκινα αὐγά. Στὴ μέση κάθε τσουρεκάκι ἔχει ἓνα κόκκινο αὐγό. Τὸ Σάββατο πρωτὶ ἓνα κορίτσι παίρνει ἓνα μεγάλο δίσκο γεμῆτο τσουρεκάκια, σὲ κάθε τσουρεκάκι καρφώνει ἓνα λουλοῦδι, γαρούφαλλο, τριαντάφυλλο, καὶ κατόπιν τὰ μοιράζει στὰ σπίτια ὅλων ὅσοι ἀκολούθησαν τὴν κηδεία.

Προλήψεις: Τὸ ἀσπροσάββατο λούζονται, γιὰ ν' ἀσπρίσουν (Μέτραι Θράκ.).

8. Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ (Ξώλαμπρα, Ἀντίπασκα).

Τέλεσις πανηγύρεως, λιτανεία, χοροί. Ἄλλαι συνήθειαι. Π.χ. εἰς τὰς Μέτρας Θράκης «τὸ ἀδίπασκα ὅ,τι κερί ἀπόμκε ἀπο τῆς Πάσχα, τὰ παγαίν'νε καὶ τ'ἀνάφ'νε στὴν ἐκκλησιά».

9. Δευτέρα τοῦ Θωμᾶ.

Ὄνομα τῆς ἑορτῆς: Τῆς Πανύγας τῆς Πειρατοκρατιούσας (Μέτραι Θράκης, ὅπου ἐγένετο πανηγυρίς καὶ ἀγῶνες κώλης) ἢ τοῦ Μαιμονιοῦ, γιὰτὶ ὁποῖος βοσκὸς φάη τὴν ἡμέραν αὐτὴ τυρὶ γῆ γάλα, βγάιν'νε μαμόνια στὰ μάτια καὶ μαμονινοῦνε καὶ τὰ ὀζὰ στὸν κῶλο. Ἀνὲ φάη αὐγό, κάνου'νε φοῦμες (=πονέματα) τὰ ὀζὰ στὰ πόδια» (Κατσιδόνη Κρήτης).

Ἐπανάληψις ἐργασιῶν ἔναρχίζουσιν οἱ γυναῖκες νὰ γνέθουν (ἀδραχτανάστασις Αἴνος), ἀφιερώνουν τὸ νέο ἀδράχτι εἰς τὰ εἰκονίσματα (Ἀθῆναι, Ἑβδομάς Α' 56).

ε) Ἀπὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου μέχρι τέλους Μαΐου.

1. Τοῦ ἁγίου Γεωργίου (23 Ἀπριλίου).

(α) Ἑθιμα τῆς παραμονῆς.

1. Λιτανεία μετὰ τὸν Ἑσπερινόν, περιφορὰ τῆς εἰκόνος τοῦ Ἁγίου περὶ τῆς ἐκκλησίας ἢ καὶ εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ κατόπιν μεγάλος χορὸς. Τὸ τραγοῦδι τοῦ ἁγ. Γεωργίου. Γίνονται τότε καὶ «ἐγκαίνια» ὁλοκλήρου τοῦ χωρίου; Π.χ. εἰς τὴν Ἀράχοβαν (Παρνασσ.) «μετὰ τὸν Ἑσπερινὸν βγάζουσιν τὴν εἰκόνα μὲ λάβαρα, τήνε φέρουσιν μιὰ γύρα τὸν Ἀη Γιώργη (τοῦτέστιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου) καὶ μετὰ γκαινιάζουν ὅλο τὸ χωριό. Ἀφοῦ πᾶνε ὅλοι καὶ ἀνασπαστοῦν, ἀρχίζει ὁ χορὸς

μὲ τούμπανα καὶ καραμουῆζες. Ἀρχίζουν πρῶτα οἱ γερόντοι καὶ χορεύουν τραγουδώντας τὸ «Πανηγυράκι». Κάθε μπροστέλλα (τ. ἔ. ἑξαρχος τοῦ χοροῦ) ποὺ θὰ μπῇ ἀρχινεῖ τὸ τραγοῦδι τὸ «Πανηγυράκι», ἔστω κι ἂν πῇ ἔπειτα ἄλλο τραγοῦδι. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔχουν κόψει τὸ νερό, καὶ τὴν ὥρα ποὺ λέν: «Ἀπόλα, δρόκο μ', τὸ νερὸ νὰ πῇ τὸ πανηγύρι», ἀπολᾶν πάλι ἀπ' τὴ δεξαμενὴ τὸ νερό». Ποῦ ἄλλοι συνηθίζονται ταῦτα; Πιάνεται εἰς τὸν χορὸν καὶ ὁ παπᾶς; Χορεύουν καὶ ἕνα γῦρο στὴν ἐκκλησία; Εἰς τὸν Δρυμὸν Μακεδονίας γίνεται περιφορὰ τῶν εἰκόνων τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν οἰκιῶν εἰς τοὺς ἀγρούς. Αἱ εἰκόνες στολίζονται μὲ στάχνας καὶ οἱ ἱερεῖς εὐχονται ὑπὲρ εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς κλ.

2. Πυραΐ. Ὄνομα αὐτῶν. Π.χ. οἱ κάρες τοῦ Ἀη Γιωργιοῦ, πυραὶ ἀναπτόμεναι τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς ἐν Σύμῃ. Ποῦ ἄλλοι συνηθίζονται αὗται καὶ κατὰ ποῖον τρόπον ἀνάπτονται;

3. Πότισμα τοῦ ἀλόγου τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ἐν παραδείγμα: Εἰς τὸ Κωστὶ Θράκης «τὸ βράδυ, ξημέρωσε τὴν Ἀη Γιώργη, ἡπαίρναμε νερὸ μὲ τὴ βρύση πὲ τὰ ποιτήρια καὶ πηγαίναμε στὴν ἐκκλησίαν. Τὸ βάναμε πεκάτ' πὲ τὸν Ἀη Γιώργη γιὰ τὰ ζῶγα».

4. Μαγικαὶ πράξεις ἀποσοπεύσας εἰς τὴν ἀλοπῆν τοῦ γαλακτοῦ ἔκταν ἀγελάδων, γινόμεναι τὴν νύκτα πρὸς τὴν 23ην Ἀπριλίου: κοπὴ τεμαχίου ξύλου ἀπὸ τὸ κατώφλιον τοῦ γείτονος, τοῦ ἑαυτοῦ, καλυτέρας ἀγελάδας, κατὰ μαγικὸν τρόπον (γυμνός, ἀμίλητος κτ.).

(β) Ἑθιμα τῆς 23ης Ἀπριλίου.

1. Πρωϊνὴ μετάβασις γυναικῶν καὶ κορασίων εἰς τὴν βρύσιν πρὸς ὕδρευσιν, στολισμὸς τῶν λαγῆνων μὲ πρασινάδα καὶ ἄνθη, καθὼς καὶ τῶν θυρῶν τῶν οἰκιῶν. Σταύρωμα τῶν θυρῶν μὲ πρασινάδα κτλ. Π.χ. εἰς τὸν Ναίμονα (Αἷμου) «τ' Ἀη Γιωργιοῦ (καὶ τὴν Πρωτομαγιά) παγαίν'νε τὰ κορίτσια νυχτίτσα στὸ νερό, κόβνε πρασινάδα καὶ βάν'νε στὰ μπακίρια καὶ στὶς πόρτες τοῦ σπιτιοῦ: κάν'νε καὶ σταυρὸ πὲ τὸ πρασινάδ' στὴν ὁξω πόρτα (πρασινίζ'νε τὴν πόρτα). Στ' ἀχίρ', γελάδια, βόδια ἅμα νῆχ' κανεῖς, παίρν' πὲ τὸ δάχλο κουμπριγιὰ καὶ κάν' σταυρὸ στ' ἀχιριοῦ τὴν πόρτα κείν' τὴ μέρα».

2. Πρωϊνὴ ἐξοδος τῶν γυναικῶν εἰς τὴν ἐξοχήν: κύλισμα αὐτῶν ἐπὶ τῆς χλόης, κατασκευὴ στεφάνων κλ. Ποῦ ἡ ἡμέρα αὕτὴ ἑορτάζεται ὑπὸ τῶν γυναικῶν ὡς Πρωτοχρονιά; Ποῖα τὰ σχετικὰ ἔθιμα; Δύο παραδείγματα:

Εἰς τὸ Κωσταράζι (Καστορίας), ἀφοῦ πάρουν νερὸ ἀπ' τὴ βρύση (οἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια) πάνε στὰ χωράφια καὶ τυλίγονται στὶς πρασινάδες: παίρνουν τοῦ

Μάη τῇ δροσιά, φέρουν καὶ Μάη (δηλ. πρασινάδες) καὶ βάζουν γιὰ καλὸ στίς πόρτες, στὰ παράθυρα. Εἰς τὴν Μεσημβρίαν «τ' Ἀη Γιωργιοῦ τὸ εἶχαμε Πρωτοχρο- νιά. Σκώνημαστας τὸ πρωὶ (οἱ γυναῖκες), προμὴ νὰ βγῇ ὁ ἥλιος καὶ πηαίναμε πίσ' στὸ Κουμούλ' (ὑψηλὸν ὄχθον ἐπὶ τῆς παραλίας). Πρωῶτα θὰ κυλιντρήξ' με τ' ἀγὰ τὰ κόκκινα. Ἐκεῖ στὸ Κουμούλ' ἦταν κατήφορος· ἡ μὲν ποπάν' ἡ ἄλλ' ποκάτ' οἱ γυναῖκες κυλιντρούσαμε τ' ἀγὰ καὶ λέγαμ' : Νὰ μπῇ ὁ καλόχρονος, νὰ βγῇ ὁ κακό- χρονος! Ἔπειτα θανά τὰ πάρ' με στὰ χέρια μας, νὰ τὰ κόψ' με, νὰ τὰ μοιράσ' με. Ὑστερα πιάν' μαστας στὸ χορό. Θανά πάρ' με τὶς πέρδικες στὰ χέρια. Κάθε γυναῖκα τὴ γόκκινη δὴ δέμπι' ἔκανε τὴ βέρδικα πὲ τὸ ζυμάρ'—ἔθετε ἓνα ἄσπρο ἀγὸ πὰν' στὸ κεφάλ' κ' ἓνα κόκκινο ἀγὸ στὴ μέσ'—Βαστούσαμε τὶς πέρδικες, ἡ μὲν ἔπεδω, ἡ ἄλλ' πεκεῖ καὶ χορεύαμε. Θάν' ἀρχινήσαμε πὲ τὸ τραβοῦδ' τ' ἦν Γεωργιοῦ: Ἡ μέρα ἡ σημερινὴ κτλ. Μετὰ μὲ τὸ Κουμούλ' θανά πᾶμε στὴν Ἀγιανάληψη. Θανά γένη ὁ χορὸς πὲ τὰ ὄργανα μέσ' στὴν ἀλλὴ τῆς Ἀγιανάληψης—μόνο γυναῖκες πάλε—Ὅσο νὰ χτυπήσ' ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησίας, τελείωνε ὁ χορὸς. Ὑστερα ἡ καθαμὰ θανά πάη σπύι δης, νὰ πᾶν ἔαυτ' στὴν ἐκκλησία, νὰ τὸ διαβάσ' ὁ παπᾶς κ' ἔπειτα νὰ τὸ πάη στὸ σπύι νὰ τὸ σφάξουν καὶ τὸ ἐτοιμάσ' γιὰ τὸ φοῦρνο».

3. Θυσίαι (καὶ τῶν Κουρμπάσι) εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐχθὲς ἀπὸ τᾶμα ἡ προσφορά αὐτῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς πωλῆσιν ἢ πρὸς θυσίαν.

Γένος καὶ χρῶμα τοῦ θύματος. Εὐλογίαις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἱερέως, σφαγὴ αὐτοῦ καὶ παρατηρήσεις κατ' αὐτήν. Σταυρώματα τοῦ μετώπου καὶ τῶν παρειῶν τῶν παιδίων διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἀρνίου. Διανομὴ τεμαχίων κρέατος (ῥομοῦ ἢ ἐψημένου), τυροῦ κτλ. Π. χ. εἰς τὸν Πόντον «τ' Ἀεργί' συνήθιζαν νὰ προσφέρουν εἰς τὴν ἐκ- κλησίαν γουρπάνια, συνήθως κριοῦς, οἱ ὅποιοι ἐπωλοῦντο πρὸς ὄφελος τοῦ ναοῦ. Εἰς παλαιότερους καιροὺς τὸ γουρπάνι (τὸ θῦμα) περιεφέρετο πέριξ τοῦ ναοῦ τρεῖς, αἱματώνετο τὸ ἀντί του καὶ μὲ τὸ αἷμα ἠλείφοντο αἱ τέσσαρες γωνίαι τοῦ ναοῦ καὶ κατόπιν ἐθνισιάζετο καὶ τὸ κρέας ψηνόμενον ἐμοιράζετο εἰς τὸ ἐκκλησίασμα. Σπα- νίως προσεφέροντο καὶ μεγάλα ζῶα, ὡς μοσχάρια, βόες κλ.». Εἰς τὸν Ναίμονα «τ' Ἀηγιωργιοῦ, ὁποῖος ἔχ' τᾶμα καὶ κεῖνος πῶχ' ἀρνιά, σφάζ' κουρμπάν' ἓνα ἀρνὶ ἀρσενικὸ καὶ τὸ σφάζ' ποκάτ' πὲ τὸ εἰκόνισμα, στὸν τοῖχο, καὶ κοιτάζνε τὰ αἵματα νὰ δροῦμε, θὰ γίν' Ἀηγιώρ'ς; Ἀμα γέν' Ἀηγιώρ'ς πὲ τ' ἄλλογο, πὲ τὸ κονιάρ' τ', τὸ ἔχε σὲ καλὸ, θὰ γέν'ν τὰ πρόβατά τ' καλὰ. Γιὰ τὰ πρόβατα τὸ γάμνε. Καὶ κεῖνο τὸ ἀρνὶ τὸ μοιράζνε εἴτε ψημένο εἴτε καὶ ἄψητο. Τὸ σκροποῦνε στὰ σπύτια· βάν'ν ἓνα κομμάτ' κονλίκ' κ' ἓνα κομμάτ' κρέας κ' ἓνα σκόρδο πράσινο ποπάν' καὶ τὸ στέρν'νε στὰ σπύτια τὰ συγγένια καὶ στὴ γειτονιά. Κεῖνο τὸ αἷμα στὸν δόιχο τοῦχανε σαράντα μέρες».

4. Προσφοραὶ ἄρτων καὶ γάλακτος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εὐλόγησις αὐτῶν καὶ διανομὴ εἰς τὸ ἐκκλησίασμα. Π.χ. εἰς τὸ Κωστί (Θράκης) «τ' Ἀγιωργιοῦ οἱ γεωργοὶ θανά κάνουν πέντε ἄρτ', κεῖνοι πού 'χαν ζῶα θανά κάνουν ξυνὸ γάλα καὶ θανά τὰ στείλουν στὴν ἐκκλησία νὰ διαβαστοῦν, ὠφέληση γιὰ τὰ ζῶγα».

5. Ἡ πανήγυρις τοῦ ἁγίου Γεωργίου: Λιτανεία, ἀγῶνες δρόμων, ἵπποδρομιῶν, πάλης κλπ. μετὰ τὴν λειτουργίαν, ἔπαθλα διὰ τοὺς νικητάς, χοροὶ.

Π.χ. εἰς τὴν Ἀράχοβαν (Παρνασσ.) «τὸ πανηγύρι κρατᾷ τρεῖς ἡμέρες. Μετὰ τὴ λειτουργία γίνεται τὸ τρέξιμο τῶν γερόντων. Οἱ γέροντες πᾶνε στὸ στάδιο καὶ παραβγαίνουν κι ὅποιος πάει πρῶτος παίρνει ἓνα ἀρνί. (Τὸ στάδιο εἶναι ἀποτομος κοῦλος κατήφορος, γεμᾶτος κροκάλες. Τρέχουν ἀπὸ κάτω πρὸς ἐπάνω ξυπόλυτοι· ἐπάνω εἶναι τὸ ἀρνί ἢ τὸ κριάρι, βραβεῖον τοῦ νικητοῦ, διδόμενον ὑπὸ τῶν κτηνοτρόφων γιὰ τὸ καλὸ τῶν ποιμνίων. Ἀνακοίν. Α. Κεραμοπούλλου). Τῇ δευτέρῃ μέρᾳ γίνεται τὸ πῆδημα καὶ τὴν τρίτῃ μέρᾳ ἡ πάλη καὶ ἡ σφαιροβολία· σηκώνουν καὶ βάρος τότε. Μετὰ τοὺς ἀγῶνες γίνεται χορὸς καὶ κατόπιν βγάζουν τὴν εἰκόνα, ἀφοῦ πῆση τὸ κανόνι. Ἐρχονται ἓνα γέροντ' ἐπὶ χοροῦ καὶ ἔπειτα μπαίνουν πάλι μέσα, ἀφοῦ πῆση πάλι τὸ κανόνι». Εἰς τὴν Δοξαδάμ, Μεσσηνίαν, Λήμνον «παραπλάζονται ἄλλα. Μετὰ τὴν λειτουργία βάνουν ἓ ἓνα μακρινὰ μέρος μιὰ κονιλλούρα καὶ παρατρέχουν μὲ τ' ἄλλα οἱ νέοι, ποίος θὰ τὴν ποιοπάσῃ. Αὐτὸς θὰ τὴν κόψῃ κομμάτια καὶ θὰ δώσῃ σὲ ὅλους, ὅσοι παρατρέσῃσι μαζί του». Στοῦ Μπάστα Μεσσηνίας οἱ Ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας ὀρίζουν βραβεῖα: σέλλες, χάμουρα, ντουφέκια. Εἰς τὴν Αἶνον καὶ Μεσημβρίαν νικητὴς εἰς τὴν πάλην ἀνεγνωρίζετο ὁ νικήσας τρεῖς κατὰ σειρὰν ἀντιπάλους. Ποία ἢ συνήθεια ἄλλου;

6. Ζύγισμα ἀνθρώπων καὶ κούνιες. Μὲ ποίας προλήψεις συνδέονται τὰ ἔθιμα αὐτά; Π.χ. εἰς τὴν Μεσημβρίαν «τ' Ἀη Γιωργιοῦ ζυγιάζονται, κάνουνε καὶ κούνιες στὰ δέντρα καὶ κουνιοῦνται τό 'χνε σὲ καλό». Εἰς τὴν Ζαγοράν συνηθίζουν ὅλοι νὰ κουνιῶνται, τοῦλάχιστον τρεῖς φορὰς ἕκαστος λέγων συγχρόνως: «Ἐγὼ στὸ χωριὸ καὶ τὰ φιδία στὸ βουνό».

7. Ποιμενικὰ ἔθιμα. Πρόσκλησις συγγενῶν καὶ φίλων εἰς τὴν στάνην καὶ ἐστίαις αὐτῶν. Διανομὴ τεμαχίων κρέατος καὶ τυροῦ εἰς γείτονας καὶ συγγενεῖς (Ἀηγιωργίτης=ἄμνός σιτευτός, προωρισμένος διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγ. Γεωργίου). Π.χ. εἰς τὰ χωρία τῆς Πυλίας «κάθε στιανολόγος ἔσφαζε τ' Ἀη Γιωργιοῦ ἓνα ἀρνί ἢ κατσίκι (τὸν ἀηγιωργίτην), ἔπηξε γιαοῦρτι, τυρί, ἔκανε γαλόπιτες καὶ καθόντασε οὗλοι μαζί οἱ στιανολοοὶ μὲ τοὺς κομπάρους τους καὶ γλεντάγανε. Τὸ μεσημέρι θὰ ἐρχότανε καὶ ὁ παπᾶς, θὰ πέραγε ἀπ' οὐλές τις στάνες νὰ χαιρετήσῃ. Τοῦ παπᾶ

τοῦ εἶχανε φυλαμένη πάντα τὴν πλάτη τοῦ ἀρνιοῦ. Ἀπὸ τὸν ἀηγιωργίση δὲν ἔπρεπε νὰ μείνῃ τὴν ἄλλῃ μέρα. Ὅσα κομμάτια δὲν τρώγανε, τὰ μεράζανε στοὺς κουμπάρους νὰ τὰ πάρουνε μαζί τους». Παρακλήσεις (θυμιάματα, λειτουργίαι) καὶ τάματα εἰς τὸν Ἅη Γιώργην διὰ τὴν ἀνεύρεσιν ἀπολεσθέντων προβάτων, βοῶν κλ.

8. Μαγικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι πρὸς ἀποτροπὴν κακῶν ἀπὸ τῆς μάνδρας. Ἐν παραδείγμα: «Ὁ τζομπάνος τὸ βράδ' τ' Ἅη Γιωργιοῦ, ἅμα χωρὶς τὰ πρόβατα, θὰ τὰ βάλλ' στ' ἀγίλ' (=μάδραν), θὰ πάρ' ὕστερα μιὰ χουφτιά κεχρί, θὰ τὸ ρίξ' ὁλόγυρα στὸ μαντρί καὶ ροματίς: ὅποιος εἶναι νὰ πάρ' τὸ μαζούλ' (=εἰσόδημα) νὰ μετρήσ' πρῶτα τὸ κεχρί κ' ὕστερα νὰ πάρῃ τὸ μαζούλ'. Βάνουνε ὕστερα στὴν πόρτα τὰ μιτάρια καὶ τὸ ξυλόχιετο καὶ περνοῦνε τὰ πρόβατα ποκάτω καὶ ἀραδίζουνε πομέσα, γιὰ νὰ μὴ μπορῇ νὰ τὰ πειράξῃ κανένας, καὶ ροματίζ'νε: «ὅποτε μπορέσ' νὰ μετρήσ' αὐτά, τότε νὰ τὰ πάρ'». Ὁ παπποῦς μ' ἦταν τζομπάνος κ' ἡ μητέρα μας τὰ καμνεν αὐτά».

9. Προλήψεις σχετικαὶ μὲ τὴν ἐξόστην. Π.χ. εἰς τὴν Κίον «τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγ. Γεωργίου συλλέγουν τὰ χαμόμηλα τ' Ἅη Γιωργιοῦ τὰ πουλούδια), διότι νομίζουν ὅτι μόνον, ἂν τὰ ἀναθεῖν τὴν ἡμέραν αὐτήν, τότε τὰ χαμόμηλα ἐνεργοῦν».

10. Ἐναρξίς θερινοῦ ἐξαμήνου καὶ γενικῶς τοῦ ἔτους διὰ τὴν σύναψιν συμβάσεων ἐργασίας (πρόσληψιν ἐπὶ κτηνῶν (ψυχογιῶν), πιστικῶν, ἀγροφυλάκων, ἱερέων κλπ.). Π.χ. εἰς τὰ χωρία τῆς Φωκίας «Ὅλα τὰ πράγματα τὰ συμφωνάγανε ἄλλοτε μὲ τ' Ἅη Γιωργιοῦ. Χρήματα ἂν παίρνανε δανεικά, θὰ τὰ δίνανε πίσω τ' Ἅη Γιωργιοῦ, ἂν παίρνανε ψυχογιό, θὰ τότε πλερώνανε τ' Ἅη Γιωργιοῦ, κι ἂν τοὺς ἔκανε, τὸν κρατήγανε, ἂν δὲν τοὺς ἔκανε, παίρνανε ἄλλον. Γι' αὐτὸ λέμε: «Τ' Ἅη Γιωργιοῦ πρώτη γιορτὴ τοῦ χρόνου». Πρβλ. Ἐμβρατικιάστηκε ὁ παπᾶς τ' Ἅη Γιωργιοῦ».

2. Τοῦ ἁγίου Μάρκου (25 Ἀπριλίου).

Ἑορτὴ γεωργικὴ: δὲ ζεύουν ἀλέτρι, δὲ βαροῦν τσαπισιὰ σὲ χωράφι (Αἰτωλ.) Ἀποδιοπόμπησις ὄφεων κλ. μὲ κτυπήματα χαλκωμάτων καὶ ἑξορκισμοὺς: π.χ. «Μᾶρκο, Μᾶρκο, μάρκωσέ τα | κι Ἅη Γιώργη, τύφλωσέ τα ἢ Μέσα γειά, μέσα χαρά | ὅξω φίδια καὶ γκουστέρεις».

3. Μάιος.

1. Ὄνόματα: Καλομηνᾶς (Κοτύωρα) κλ.

2. Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι γενικαὶ τοῦ Μαΐου. Παροιμίαι, εὐχαί

κατάραι. Π. χ. «ἡ ὥρα τοῦ Μάη γὰρ σ' εὖρη!», γιατί, λέγουν, αὐτὸς ὁ μήνας ἔχει πολλές κακὲς ὥρες (Καστελλόριζον). "Ερθεν κι ὁ Καλομηναῖς | γάλαν φά' ὄνταν πει-
 νᾶς (Κοτύωρα). Προβλ. τὴν δοξασίαν, ὅτι «τὸ γάλα τὸν Καλομηναῖν καθαρὶζ' τὸ
 γαῖμα». Δι' αὐτὸ καὶ συνηθίζουν τὸν Μάιον νὰ παίρνουν αἷμα μὲ τὶς βδέλλες· τὸ
 θεωροῦν καλὸ γιὰ τὴν ὑγεία. Τὸν Μάιον δὲν κόβγουν ροῦχα οὔτε παντρεύονται,
 διότι «τοὺς παίρνει ὁ Μάης». Προβλ. «ὁ γάμος ὁ μαγιάτικος πολλὰ κακαποδίδει»
 (Κρήτη). Καὶ νὰ ταξιδέψῃ κανεὶς τὸν Μάιον δὲν εἶναι καλὸ. "Αν μπῇ ὁ Μάης τὸ
 Σάββατο, εἶναι κακό· τὸ λέει καὶ ἡ παροιμία: «Σάββατο ἔμπαίν' ὁ Μάης; Σάβ-
 βανα πολλὰ στὸν Ἄη (= Ἄδη, Κάρπαθος). Τὸν Μάιον «δὲ φυτεύουν λουλούδια
 οὔτε μεταφυτεύουν τίποτε· εἶναι κακό· θὰ πεθάνῃ ὅποιος τὰ φυτεύει καὶ θὰ τοῦ τὰ
 βάλουν στὴν κάσσα του» (Κάρπαθος). «Καὶ σκούπα καὶ ροῦχα δὲν ἀγοράζουν».
 (Κρήνη Μ. Ἀσίας).

4. Πρωτομαγιά.

(α) "Εθιμα τῆς παραμονῆς (30^η Ἀπριλίου)

1. "Εξοδος εἰς τοὺς ἀγρούς ἢ τοὺς κήπους, κατασκευὴ στεφάνου
 ἢ ἀποδομῆς (Μάης). Ποῖα ἄνθη εἰς τὰς ἐξοχὰς πρὸς τούτο; (ἢ κοινὴ τῶν
 ὀνομασία, ἢ ἀποδοδομένη εἰς αὐτὰ ἰδιόχρηστος σημασία). Τί τραγουδοῦν, ὅταν τὰ
 μαζεύουν; Πότε ἀναρτᾶται ὁ Μάης εἰς τὴν πόρταν ἢ τὸν ἐξώστην τῆς οἰκίας; τὴν
 νύκτα (ἀφώτητα) ἢ τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ὅταν ἐπιστρέφουν ἐκ τῆς ἐξοχῆς; Ποῖαι
 αἱ σχετικαὶ δοξασταί; "Εως πότε μένει ἐκεῖ κρεμώμενος ὁ Μάης;

Π. χ. εἰς Ρεΐσδερε Σμύρνης «τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτομαγιάς πηγαίναμε
 στὴν ἐξοχὴ καὶ ἠκόβγαμε ἀπὸ ὅλα τὰ πράματα πού ἔχουν καρπὸ: σιτάρι, κριθάρι,
 σνκιά μὲ σῦκα, σκόρδο, κρομμύδι, ἀμυγδαλιὰ μὲ τ' ἀμύγδαλα, ροδιὰ μὲ τὸ ρόδι καὶ
 τὰ κρεμούσαμε στὴν πόρτα ἀποπάνω. Αὐτὸς εἶν' ὁ Μάης καὶ τὸν ἔχομε κρεμα-
 σμένο ὥς τ' Ἄη Γιαννίου τοῦ Θεριστῆ. Τότε τὸν βγάζομε καὶ τὸν ῥίχτομε στὴ φου-
 νάρα». Εἰς τὰς Κυθωνίας σὲ κάθε στεφάνι ἔβαζαν καὶ ἓνα σκόρδο γιὰ τὴ βασκανία,
 καὶ ἓνα ἀγκάθι γιὰ τὸν ἐχθρὸ καὶ ἓνα στάχυν, γιὰ νὰ φέρῃ εὐφορία. Εἰς Ἀγιάσον
 «κάνανε στεφάνια ἀπ' ὅλα τὰ λουλούδια καὶ βάζανε μέσα δαιμοναριά, ἓνα ἄγριο
 χόρτο μὲ πλατιὰ φύλλα καὶ λουλούδια κίτρινα, γιὰ νὰ δαιμονίζωνται γοὶ γαδροί.
 Εἰς τὰ χωρία τῆς Πυλίας «κρεμᾶνε ἀφώτητα ἀπὸ τὰ παράθυρα στάχνα, παπα-
 ροῦνες, μπιτοῖκια, σκόρδα γιὰ τὸ μάτι». Εἰς τὴν Σέριφον «ἀποβραδὶς κρεμοῦν
 στὴν πόρτα στεφάνι ἀπὸ λουλούδια καὶ τσουνκίδα, σκόρδο ὀλάκαιρο, κορφὲς κρι-
 θάρι», εἰς τὴν Σύμην «δέσμην ἐκ κλώνων ἐλαίας, ἀκάνθης τινός, φύλλον μαύρης
 σνκῆς καὶ κλώνων ἀμᾶ».

2. Κτυπήματα γυναικῶν με κλάδους ἢ χόρτα. Π.χ. εἰς τὴν Λέσβον τὴν παραμονὴν τῆς Πρωτομαγιάς αἱ γυναῖκες κτυποῦν ἢ μία τὴν ἄλλην με τσουνίδα εἰς τὴν ράχιν, διὰ νὰ μακρύνουν τὰ μαλλιά τους.

3. Τρόποι καὶ μέσα ἀποτροπῆς κακοῦ ἀπὸ τὴν οἰκίαν, ἀπὸ τὰ παιδιά καὶ πρὸς ἐπίτευξιν εὐτυχίας.

Π.χ. εἰς τὴν Ἑσθίαν Κρήτην «*κάνουνε μὲ κατράμι ἕνα σταυρὸ στοὺς πορτομά-
γουλο τῆς πόρτας, γιὰ νὰ μὴν πιάνη τὸ σπῖτι μάτι*». Εἰς Ἀγιάσον (Λέσβον) «*ἀποβρα-
δὸς κάνουν σταυροὺς πὰ στὴ βόρτα ὅτ' ἐπὶ τὸ μέλ' γιὰ νὰ περνοῦν γοῖ γαῖροι καὶ νὰ
κολλοῦν*». Εἰς τὸν Πόντον (Ἀμισός) «*κρεμοῦν σταυροὺς ἀπὸ ἄνθη εἰς τὰς καπνοδό-
χους, τὰ ἀνώφλια τῶν θυρῶν, τὰ ἐνδύματα τῶν παιδιῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ράπτουν
ἐντὸς παννίου καὶ τεμάχιον ἄρτου τῆς Μεγ. Πέμπτης*». Εἰς Ρεῖσοδερε «*τὴν παρα-
μονὴ τῆς Πρωτομαγιάς ράβαμε στοὺς φουστάνι τοῦ παιδιοῦ ἕνα σκόρδο καὶ ἕνα
γαρύφαλλο καὶ τοῦ τὰ βγάξαμε τὸ πρωῒ, γιὰ νὰ μὴν τὰ πιάσῃ ὁ Μάης τὰ παιδιὰ,
νά' ναι σὰν τὸ σκόρδο καὶ σὰν τὸ γαρύφαλλο*».

4. Ἀποδιοπώμησης ὄψεων, πανηγύριον ψύλλων καὶ ἄλλων ζωῶ-
ν. Π.χ. εἰς τὴν Ἑσθίαν τὴν παραμονὴν τῆς Πρωτομαγιάς τῆς 1^{ης} Μαΐου τὰ παι-
διὰ περικυκλόμενα τοὺς κήπους κρούουσιν χαλὰς καὶ τὴν τοῦ μαγευομένου λέγοντας: «*Ὁ ξα-
φύλλος καὶ σουτὶκι, μὰς ἀπὸ μὲ τὰ κατσίκι*».

(β) *Ἑθίμα τῆς 1ης Μαΐου.*

1. Τί τρώγουν μόλις ἐξυπνήσαντες. (Μιά μπουκιά ψωμί, ἕνα κουκκὶ φρέσκο ἢ σκόρδο, ἀντίδωρο τῆς Μεγ. Πέμπτης, λαμπροκουλλούρα ἢ μαγιοκουλ-
λούρα, φυλαγμένη ἀπὸ τὸ Μ. Σάββατον κτ).

Τί φοβοῦνται μὴν πιάθουν, ἂν τοὺς κομπώσῃ (ἢ τοὺς τσακίσῃ) ὁ γάϊδαρος, ὁ κοῦκκος κλ.; Π.χ. κατὰ τοὺς Ἀγιασιῖτες (Λέσβον), «*μόλις
ἐξυπνήσῃς, πρέπει κάτι νὰ βάλῃς στοὺς στόμα σ' : ἕνα σῦκο νὰ φᾶς καὶ ἕνα βλαστὸ ὅ-
τ' ἐπὶ τὸ κλῆμα καὶ ἀντίδωρο τῆς Μεγ. Πέμπτης, γιὰ νὰ μὴ σὲ κομπώσῃ γάϊδαρος. Ἀμα γὰρ ὅ-
τ' ἐπὶ γάϊδαρος καὶ τὸν ἄκουγες καὶ ὅτ' ἤσουν ἡσυχίως, δὲν περνοῦσε λόγος σου. Λέγαμε:
κόμπωσέ σε γάϊδαρος καὶ δὲν περνοῦ ὁ λόγος σου*». Εἰς τὴν Σινώπην «*τὴν παρα-
μονὴ τῆς Πρωτομαγιάς εὗρισκαν ἐπὶ εἰδῶν ἄνθη, τριαντάφυλλα, βιολέττες, ἄνθη
ροδακινιάς, μπιορνελιάς, ἐπὶ τέτοια τῆς ἐποχῆς τὰ ἔβαζαν ὅλα σ' ἕνα βαθυνὸ δοχεῖο,
πιάτο ἢ λεκάνη, ἔβαζαν καὶ καρύδια μέσα καὶ νερὸ καὶ τ' ἄφηγαν ὅλη τὴ νύχτα. Τὸ
πρωῒ, νύχτα ἀκόμη, ἐξυπνοῦσαν ὅλα τὰ ἄτομα τῆς οἰκογενείας καὶ ἔπιναν ἀπὸ λίγο
καὶ ἔτρωγαν καὶ τὸ κάλαντο (=λαμπροκούλλουρο). Κατόπιν πῆγαιναν στοὺς Μάη».*

2. Μετάβασις πρωῒν ἢ εἰς τὴν βρύσιν, στολισμὸς αὐτῆς με ἄνθη καὶ τάγισμα με βούτυρον, ὕδρευσις καὶ ἀνανέωσις τοῦ νεροῦ τῆς

οικίας με καινούργιο (ἀμίλητο;) νερό, χοῆσις αὐτοῦ κτλ. Π.χ. «τὴν Πρωτομαγιά ἀδειάζουν ἀπὸ τὸ βράδυ τ' ἀγγεῖά· δὲν ἀφήνουν στάλα νερό μέσα. Τὸ πρωῒ, νύχτα, παίρνουν τὰ κορίτσια τὶς σιάμνες καὶ πᾶνε στὴ βρύση, τὴν ἀλείφουν μὲ βούτυρο, τὴ στολίζουν μὲ λουλούδια, παίρνουν νερὸ καὶ τὸ φέρνουν στὸ σπίτι. Μὲ τὸ νερὸ αὐτὸ βρέχουν τὶς καρδάρες, τὰ μποτινέλια (κάδους), ὅπου κοπανοῦν τὸ γάλα, καὶ τὰ πράματα στὸ μαντρί. Βάζουν μικρὰ παιδιὰ καὶ τὸ κάνουν αὐτό, πὺν εἶναι καθαρὰ» (Ἄγραφα).

3. Προσκόμισις πέτρας μαλλιαρῆς ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ραντισμὸς τῆς οἰκίας μὲ θαλασσινὸ νερό. Ποῖος ὁ σκοπὸς τῶν πράξεων τούτων;

Π.χ. εἰς τὴν Κορώνην «τὴν Πρωτομαγιά πολλὰ πρωῒ, ἄβγαλτος ὁ ἥλιος, θὰ κατεβοῦνε στὸ γιολό, νὰ γιομίσουν ἕνα μπουγιέλο θάλασσα καὶ νὰ βροῦνε μιὰ πέτρα μαλλιαρὴ καὶ νὰ τὰ φέρουν καὶ τὰ δυὸ στὸ σπίτι. Τὴν πέτρα τὴ βάνουνε κάτω ἀπ' τὸ κρεβάτι, γιὰ νὰ διώχνη τοὺς ψύλλους, καθὼς λένε. Μὲ τὴ θάλασσα ρεντᾶνε οὐλο τὸ σπίτι, καθὼς κάνουν μὲ τὸν ἁγιασμὸ τὴν ἁγιασμένη. Βουτᾶνε μέσα ἕνα κλαράκι λόφ'το καὶ ρεντᾶνε ἕνα γῦρο. Ρεντᾶνε τὰ κεφάλια τῶν παιδιῶν τους, οὐλές τὶς ἀγκωνές, γιὰ τοὺς ψύλλους».

4. Ἐξόδος προφῆτ' εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ κατ' αὐτήν· συλλογὴ ἀνθῶν διὰ τὴν κατασκευὴν στεφάνου (ὡς καὶ κατὰ τὴν παραμονήν), ἀναζητήσεις φυτῶν τινῶν ἢ ἀνθῶν μὲ θαυμαστὰς ἰδιότητες (Π.χ. κατὰ τοὺς Καλυμνίους ὁ ἀνοιχτομάτης ἢ γουρλομάτης, φυτὸν μὲ ἀκάνθωδη φύλλα, «κάνει ἐκείνους πὺν τὸ κρατοῦν ἀπάνω τους ἔξυπνους, γερούς καὶ τυχερούς». Τραγοῦδια τῆς Πρωτομαγιάς δημῶδη.

Ὁ Μᾶης ἢ τὸ μαγιόξυλο: φαλλὸς ἐκ ξύλου ἢ πηλοῦ, στολισμένος μὲ ἄνθη καὶ γλὸχιν. Χοροὶ καὶ κύλισμα γυναικῶν καὶ κορασιῶν ἐπὶ τῆς γλὸχης, νήψις αὐτῶν μὲ τὴν δρόσον τῆς πρωΐας, περιζώσις τῆς ὁσφύος μὲ λυγαριὰν ἢ μολόχαν, ἐναγκαλισμὸς χονδρῶν δένδρων, κατάποσις μικροῦ πρασίνου καρύου. Διὰ ποῖον λόγον γίνονται ταῦτα; Π.χ. εἰς τὴν Μεσημβρίαν «οἱ γυναῖκες δὴ πρωτομαγιά γέντασ' παρέες-παρέες καὶ πῆαιναν στοῦ κῦρ Ἀνεγνώστ' τ' ἀμπέλ' ἑποῖς, σὶν πέρτινο δὲ μύλο. Θανά πάρ' καθαμιὰ τὰ φαγιά της, τὰ ψωμιὰ, τὰ ρυζόγαλα, νὰ πᾶνε ὅξω στὸ Μάιο, νὰ καθῆσιν νὰ φᾶνε, νὰ πιοῦνε, νὰ πιάσ'νε τὸ Μάιο. Στὸ δρόμο τραβουδούσανε «Καλῶς τοιε τὸ Μάη...» καὶ μαζεῦανε διάφορα εἰδῶ χόρτα, ὅσο νὰ βγιοῦνε πέρα στὸ ἰσιάδι, νὰ καθῆσ'νε νὰ φᾶνε. Μόνε γυναῖκες. Παιδιὰ μεγάλα δὲ βαίρνανε μαζί τους. Ἐπειτα σκόντασ' καὶ χορεύανε, τραβουδούσανε κ' ἕνα: Καλόγερε τ' ἀδράχτια σου καὶ ἄλλα τραβοῦδια, πὺν ἔλεγε καὶ τὶς ἀποκριές. Σέγγουντασ' οἱ γυναῖκες πάν' στὸ πρασινάδ' κ' ἔλεγε: Φάε, μ., χορτάρ' καὶ τὰ

κορίτσια: και τοῦ χρόν' βηλάρα. Εἶχανε καὶ μιὰ βηλάρα (φαλλόν) κανωμένη με κεραμυδόχωμα ἢ ξύλο, δὴ στολίζανε με πρασινάδες καὶ με λουλούδια καὶ δὴ σερβίριζε ἢ μιὰ στήν ἄλλην· δὴν εἶχανε ὁμορφα φοιαγμέν', τὸ σχῆμα καθαρό καθαρό· τὴν βάφανε κόκκινη καὶ δὴν λέγανε Μάιο». Ποῦ ἄλλοῦ συνηθίζεται (ἢ ἐσυνηθίζετο ποτε) τὸ ἔθιμον τοῦτο; Εἰς τὴν Πέργαμον «τὰ κορίτσια πηγαίνοντας στήν ἐξοχὴ ἐμάζευαν δροσιὰ πάνω ἀπ' τὰ στάχνα καὶ τὴν ἔβαζαν στὸ στόμα τους, γιὰ νὰ ἔναι δροσερὲς ὅλον τὸ χρόνο». Μερικοὶ εἰς τὴν Αἴμνον «τὸν Μά, τὴν Πρωτομαγιά, κυλιένται μέσ' στὰ κ'θάρια, μέσ' στὰ χορτάρια, γιὰ νὰ ἔναι δροσινό».

Εἰς τὴν Κοζάνην «κόπτουν λυγαριὰν καὶ τὴν τυλίσουν περὶ τὴν ὀσφύν, διὰ νὰ γίνουν εὐλύγιστοι, ἀγκαλιάζουν χονδρὰ δένδρα, διὰ νὰ παχύνουν καὶ ζήσουν, ὡς ἐκεῖνα, πολλὰ ἔτη». Εἰς τὴν Περιστερὰν Θράκης «αἱ γυναῖκες τὴν Πρωτομαγιάν γονατίζουνσαι δαγκάνουν τρεῖς με χεῖρας ὀπίσω ἀπὸ χόρτον λεγόμενον χόρτον τῆς ζάλης καὶ λέγουν: Ἡ γνώμη στὸ κεφάλι κ' ἡ ζάλη στὴ γῆ». Εἰς τὸν Μέγαν Πλάτανον Λοκρίδος «τὴν ἡμέραν αὐτὴν οἱ παλαιότες ἐκ τοῦ ὀμφαλοῦ καταπίνουν μικρὰ πράσινα καρῦδια, διὰ νὰ προφυλαχθῶν ἀπὸ τὸ ξέστριμμα τοῦ ὀμφαλοῦ».

5. Ἀγερμοὶ παιδίων καὶ ἀνδρῶν περὶ τὸν Μάιον. Τί κρατοῦν εἰς τὰς χεῖρας (μαγιόξυλο) καὶ τί τραγουδοῦν περὶφερόμενοι ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν. Ποῦ ἀντὶ καταρτίσσει τὸν δάδου δένδρου περιάγουσιν ἀνδρῶν (ἄνδρα ἢ παιδίον) στολισμένον με ἄνθη καὶ στεφάνους; (τὸ Μαγιόπουλο, ἢ Πιπεριά κτ.) Κροῦσις κωδῶνων καὶ ἄλλαι πράξεις γινόμεναι κατὰ τὴν περιφορὰν. Ποία ἡ σημασία τοῦ ἐθίμου; Γίνονται καὶ μεταμφιέσεις καὶ μιμικὴ τις παραστάσις; Λεπτομερὲς περιγραφὴ. Δῶρα διδόμενα εἰς τὸν Μάη.

Π.χ. Εἰς τὴν Πάργαν «ἀπὸ τὸ πρῶτ' τῆς Πρωτομαγιάς τὰ παιδιὰ γυρίζαν τὰ σπίτια καὶ τραγουδοῦσαν τὸ τραγοῦδι τοῦ Μαΐου, στεφανωμένα με λουλούδια καὶ κρατῶντας στὰ χεῖρα τους μεγάλους κλώνους πορτοκαλιάς ἢ νεραντζιάς, γεμάτους ἄνθη. Ἐτραγουδοῦσαν: «Ἐμπῆκε ὁ Μάης, ἐμπῆκε ὁ Μάης, ἐμπῆκε ὁ Μάης ὁ μήνας, | ὁ Μάης με τὰ τριαντάφυλλα κι ὁ Ἀπρίλης με τὰ ρόδα. | Μάη μου, Μάη δροσερὲ κι Ἀπρίλη λουλουδάτε | Ἀπρίλη, ροδοφόρετε κτλ.

Εἰς τὴν Κέρκυραν περιάγουσιν κορμὸν τρυφεροῦ κυπαρισσιοῦ, ἴσιον καὶ φουντωτοῦ· τὸ ἔχουν σκεπασμένο με κίτρινες μαργαρίτες καὶ ἄλλα ἄνθη, τοῦ κρεμοῦνε κ' ἔνα στεφάνι· ἀπὸ τὰ χλωρὰ κλαδιά του δένουνε μεταξωτὰ μαντήλια, ζουνάρια καὶ κορδέλλες· ἀπὸ τὸ στεφάνι τέλος κρεμᾶνε φροῦτα (μούσμουλα κλπ.) καὶ χορταρικά προφαντά. Ἔτσι «με τὸ μαγιόξυλο αὐτό, οἱ νέοι ἐργάτες ντυμένοι γιορτινὰ με κάτασπρα παντελόνια καὶ πουνάμισα, με κόκκινα ζουνάρια καὶ κόκκινα μαντήλια στὸ λαιμὸ γυρίζαν τὴν πόλιν, τραγουδώντας τὸ Μάη, με τὴ συνοδεία ἐνὸς ντεφιῶ κ' ἐνὸς ἀτσαλένιου τριγώνου».

Στὸν Ἅγιο Λαυρέντιο τοῦ Βόλου «χορὸς ἀπὸ προσωπιδοφόρους συνο-
δεύουν τὸ Μαγιόπουλο, παιδί στολισμένο μὲ λουλούδια καὶ τραγουδᾶνε τὰ μαγιά-
πριλα τραγούδια τους στοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ, ἐνῷ χορεύει τὸ Μαγιόπουλο».
Στὴν Ναύπακτο γέροι φουστανελλᾶδες βαστώντας στὸ ἓνα χέρι κουδούνια στολι-
σμένα μὲ ἀνθισμένη ἱτιά συντροφεύουν κι αὐτοὶ τὸ Μαγιόπουλο στὰ μαγαζιά,
ὄχι ὅμως προσωπιδοφορεμένοι. Στὴ μέση τὸ παιδί, φορῶντας στεφάνια ἀπὸ μαρ-
γαρίτες κίτρινες στὸ κεφάλι, στὸ λαιμό, στὰ χέρια, σ' ὅλο τὸ κορμί, χορεύει, ἐνῷ οἱ
ἡμίχοροι τῶν γέρων βροντᾶνε ρυθμικά, μὲ τὴ σειρὰ τους, τὰ χοντρά κουδούνια καὶ
λένε τὰ τραγούδια. Εἰς τὴν Πορταριά (πρὸ 80 περίπου ἐτῶν) «τὴν Πρωτομαγιά
βγαίνουν πέντε πρόσωπα: τὸ κορίτσι, ὁ γιανίσαρος, ὅλο ἄρματα κι ἀσῆμι, ὁ για-
τρος μὲ ψηλὸ φράγκικο καπέλλο, καὶ δύο ἄλλα πρόσωπα. Πηγαίνουν ἐν πομπῇ ἀνά
τὸ χωριὸν καὶ στὴν πλατεῖα ἀρχίζουν ἡ παράστασις. Ὁ γιανίσαρος δοκίμαζε νὰ
κλέψῃ τὸ κορίτσι· τὸ κορίτσι ἀπ' τὴν τρομάρα του πέφτει λιγωμένο. Ἀκολουθοῦν
μοιρολόγια καὶ κοπετοί. Ὁ γιατρός ἀνασταίνει τὸν κοπέλλα. Ἀκολουθοῦν χοροί,
τραγούδια καὶ χαρές». Εἰς τὴν Ἀγόριαν «χορεύει ὁ Μᾶης κι ὁ κόσμος τὸν φίλενε
μπαμπάκι κι αὐγά, στάγ' καὶ λεφτά κι εἰς τὸν χορὸν ἔδωκε ἓνα ποκάρ' μαλλί». Εἰς
τὴν Ἰσθμιαὶν τὴν 1^{ην} Μαΐου «μετὰ ὅρας καὶ ὁ ἀνδρὼν περφόρεται τὰς
οἰκίας εἰς αὐτὸ χωριὸν καὶ τραγουδᾷ τὴν Πιπεριά. Ὁλόκληρον τὸ σῶμα ἐνὸς τῶν
χωρικῶν περιβάλλουν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν δι' ἀνθέων καὶ κλάδων δένδρων,
ἐλαίας, καρύας κ. ἄ. ἀναρτῶσι δὲ ἀπ' αὐτὸν μέγαν κώδωνα. Ὁ οὕτως ἐνδεδυμένος
χωρικὸς καλεῖται Πιπεριά. Πρὸ ἐκάστης οἰκίας χορεύουν ἔχοντες ἐν τῷ μέσῳ τὴν
Πιπεριὰν καὶ ἔδοντες: Πιπεριά, γλυκεῖά ροῖδιά | γρήγορα στὸν Ἄη Λιᾶ | κι Ἄη
Λιᾶς στὸν οὐρανό, | γιὰ νὰ βρέξῃ Θεὸς νερό | γιὰ τὰ στάγια, γιὰ τὰ κ' θάρια, | γιὰ
τ' φτωχοῦ τὰ παρασπόρια. | Γοῦρνες γοῦρνες τὸ κρασί, | ἀλλάκια ἀλλάκια τὸ νερό. |
Πιπερὸς μὲ τὸ τσαπὶ | νὰ στομώσῃ τὸ νερό». Ἐνῷ ἔδονται οἱ δύο τελευταῖοι στί-
χοι, εἷς ἐκ τῶν χορευτῶν λεγόμενος Πιπερός, σκάπτει ὀλίγον εἰς τὸ ἔδαφος μὲ
μικρὸν σκαλιστήριον. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χοροῦ ραίνουν ἐξ ἐκάστης οἰκίας
τὴν Πιπεριὰν μὲ νερό καὶ προσφέρουν εἰς τοὺς χορευτὰς χρήματα ἢ καρπούς, σίτον,
κριθὴν, ἀραβόσιτον κτλ.

Εἰς τὸ Κεφαλόβρυσον «πολλοὶ γίνονταν Μᾶηδες, δηλ. γέμιζαν πρόσωπο, κεφάλι
καὶ κορμί μὲ μαϊάτικα λουλούδια. Κρατῶντας κ' ἓνα κουδούνι στὸ χέρι καὶ τρα-
γουδῶντας τὸ Μᾶη, γύριζαν μαγαζιά καὶ σπίτια καὶ χόρευαν τὸ Μᾶη. Καὶ τώρα
ἀκόμα τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτομαγιάς καὶ τὴ νύχτα γλεντᾶνε παιδιὰ καὶ γερον-
τότεροι κρατοῦν βάντες (κλάδους) ἀπὸ καρυὰ, χτυποῦν κουδούνια τραγουδῶντας τὸ
Μᾶη. Εἰς τὸ Ζαγόρι τὸ ἔθιμον τελεῖται ὄχι μόνον τὴν Πρωτομαγιά, ἀλλὰ καθ' ὅλην
τὴν ἄνοιξιν. Τὰ κορίτσια ἐκεῖ πού βγαίνουνε καὶ βόσκουνε τ' ἀρνάκια στὰ γρασί-

δια, παίζουν τὸ *Ζαφείρη*. «Ἐνα παιδί κάνει τὸν πεθαμένο· ξαπλώνεται ἀπάνω στὸ χλωρὸ-χορτάρι καὶ τὰ κορίτσια τὸν στολίζουν με ἀνθή καὶ με πράσινα κλαδιά. Ὑστερα κάθονται τριγύρω καὶ ἀρχίζουνε τὸ θρήνο καὶ τὸν ὀδυρμὸ (τὸν *κοιμό*, ὅπως λένε):

«Γιὰ ἰδέτε νὺ ποὺ ξάπλωσα, γιὰ ἰδέτε κυπαρίσσι!

Δὲ σειέται, δὲ λυγίζεται, δὲ σέρν' τὴ λεβεντιά του.

Ποιὸς σοῦ ἔκοψε τίς ρίζες σου καὶ στέγνωσε ἡ κορφή σου;

Τί μοῦ ἔκαμες, λεβέντη μου, τί μοῦ ἔκαμες, ψυχὴ μου;

Τώρα ποὺ ἦρθ' ἡ ἄνοιξη καὶ ἦρθε τὸ καλοκαίρι,

παίρνουν κι ἀνθίζουν τὰ κλαδιά καὶ οἱ κάμποι λουλουδίζουν,

ἦρθαν πουλιὰ τῆς ἄνοιξης; ἦρθαν τὰ χελιδόνια...

καὶ ἐσύ, καλὲ λεβέντη μου, μέσα στὴ γῆ τὴ μαύρη!...

Ἔπειτα φωνάζουν: «Σήκον, *Ζαφείρη*, σήκον! καὶ ὁ *Ζαφείρης* ξεπετιέται καὶ τρέχουν ὅλοι τραγουδώντας στὰ χωράφια».

Ποῦ ἀλλοῦ γίνεται ὁμοία μιμικὴ παράδοση, ἡ παιδιὰ; Πρὸβ. τὸν *Κάνναβον* ἐν Πόντῳ, τὸν *Κραντωνέλλο* ἐν Μυκόνῳ. Λεπτομερὴς περιγραφὴ τοῦ ἐθίμου μετὰ φωτογραφιῶν τῶν διαφορῶν σκηνῶν ἐκτενέστερα ἀναλύει τὴν ἐρευναν.

6. Ὁ κλήδονος, τρόπος μαγείας (ἐν 1^ῳ Μαΐου). Περιγραφή αὐτοῦ. Π. χ. εἰς χωρία τινὰ τῆς Θεσσαλίας «τὰ κορίτσια, μετὰ τῶν 15 ἐτῶν, τὴν 1^{ην} Μαΐου χωρίζονται εἰς μικρὰς ομάδας, εἰς τὰς ὁποίας τὸ μεγαλύτερον ὑποδύεται τὴν νύμφην. Τὰ δύο ἀπὸ τ' ἄλλα κορίτσια εἶναι αἱ ἀντιθέσεις καὶ τὴν κρατοῦν ἀπὸ τὰ χέρια. Τὰ ὑπόλοιπα κρατοῦν μίαν στάμναν, τὴν ὅποیان ἔχουν γεμίσει μὲ ἀμίλητο νερὸ καὶ με διάφορα ἀντικείμενα (δακτυλίδια, καρφίτσες ἢ βραχιόλια), ἀνήκοντα εἰς ἄγαμα κορίτσια καὶ ἀγόρια. Τὰ δύο τελευταῖα κορίτσια προπορεύονται καὶ σὲ κάθε πηγᾶδι ποὺ θὰ συναντήσουν στέκονται καὶ ἀδειάζουν λίγο ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς στάμνας εἰς αὐτό. Τὴν ἐπομένην τῆς Πρωτομαγιάς ἀνοίγουν τὸν κλήδονα καὶ ἐξάγουν τὰ ἐντὸς τῆς στάμνας ἀντικείμενα. Ἀναλόγως δὲ τῶν στιγμάτων, τὰ ὅποια φέρουν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ὕδατος, ἐξάγεται ὅτι ὁ κάτοχός του θὰ παντρευθῇ γρήγορα, ποιά θὰ πάρῃ, ἐὰν θ' ἀποθάνῃ κτλ.» Διὰ τὸ «τραγοῦδι τοῦ *Mā*» ἐν Κύπρῳ βλ. Σακελλαρίον, τὰ Κυπριακά Α 709.

7. Ποιμενικαὶ συνήθειαι τῆς Πρωτομαγιάς.

(α) Κτυπήματα τῶν ζώων με χλωροὺς κλάδους ἀγριοτριανταφυλλιάς κλ. διὰ νὰ γεννοῦν εὐκολα. Π. χ. εἰς τὸν Πόντον τὴν 1^{ην} Μαΐου ὠδήγουν τὰ ζῶα ἐκ τῆς μάνδρας εἰς τὴν βοσκήν με τρία χλωρὰ κλαδιά λεφτοκαρνῶς, ἀγρίας ροδῆς καὶ *κισσομασσοῦδας* (ἀγρίου θάμνου), διὰ νὰ μὴν ἀρρωστήσουν τὰ ζῶα καὶ διὰ νὰ γεννοῦν ἐλεύθερα. Κτυπῶντες δὲ με τὰς ράβδους αὐτὰς τὰ ζῶα ἔλεγαν: «Χίλια κεφάλια! χίλια κεφάλια!».

(β) Ἀνάρτησις τεμαχίου ἀγριοτριανταφυλλιάς ἐκ τοῦ τραχήλου ζώων καὶ πτηνῶν (κερατίσα ἐν Πόντῳ).

(γ) Πῆξις τυροῦ τὴν Πρωτομαγιά με νερό τῆς βροχῆς.

8. Σημασία τῆς Πρωτομαγιάς διὰ τὴν μαγείαν. Πίστις, ὅτι τὰ μάγια πιάνουν πολὺ τὴν ἡμέραν αὐτὴν (τεκνιάζουν, Δαμασκηναὶ Κοζάνης), ὅτι αἱ συλλεγόμεναι κατ' αὐτὴν βοτάναι ἔχουν μαγικὴν δύναμιν κτλ.

Ἐξοδος νυκτερινῇ τῶν μαγισσῶν γυναικῶν εἰς τοὺς ἀγρούς, διὰ νὰ κλέψουν τὴν ἐσοδείαν τῶν ἄλλων, παρασκευὴ ἰσχυρῶν φυλακτῶν, ἄλλαι σχετικαὶ συνήθειαι. Π. χ. εἰς Τσακῆλι (Θράκη) «οἱ μάγισσες π' ξί' ὦ'νε ἀπ' τὰ ὄζω, βγαίν'νε τοῖσιδεσ με τὴ σκοτίδα, ἀγγίτσα, καλ' κ'εῦνε τ βάνα, παγαίν'νε στὰ γιουρδέδικα (=εὐφορα) τὰ χωράφια, διαβά'νε τὰ μαγικά τς, κόφνε ἀπὸ 'να στάχ' ἀπὸ τς τέσσερες ἄκρες τ χωραφιοῦ, τὸ παγαίν'νε στὰ δικά τς καὶ τὰ ρήχ'νε κεὶ καὶ παίρν'νε τὸ βερεκέτ» (Θρακ. Θ 327). Εἰς Δαμασκηναίαν Κοζάνης «τὴν Πρωτομαγιά δὲν βγαίνουν ἔξω, γιατί φοβοῦνται τὰ μάγια καί, ἂν βροῦν κάτι στὸ δρόμο, δὲν τὸ παίρνουν, γιατί εἶναι μάγια». Εἰς Μεγ. Πλάτανον Λοκρίδας τὴν Πρωτομαγιά «μερικοὶ τρέχουν καὶ πιάνουν μίαν ἔχιδναν, τὴν θέτουν ἐντὸς αὐτοῦ με νερό καὶ κόπτουν με ἓνα φλουρὶ τὴν κεφαλὴν τῆς κατὰ τὴν ἀγγαίον τὴν κεφαλὴν αὐτὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, δια γὰρ λειτουργηθῇ 40 ἡμέρας καὶ ἔπειτα τὴν φέρουσιν ἐπάνω τῶν, διὰ νὰ μὴ θαμβῶνται ἀπὸ τὸν μαγνητισμόν».

9. Δεισிடαιμονίαι καὶ δεισிடαιμόνες συνήθειαι τῆς Πρωτομαγιάς. Π. χ. «Τὸ νερὸ τῆς βροχῆς τῆς Πρωτομαγιάς τὸ εἶχαν σὲ πολλὴ ἐκτίμησιν. Στέκανε με ἑξέλεκα μαλλιά στὴ βροχή, γιὰ νὰ βραχοῦν κ' ἔτσι νὰ φουντώσουν καὶ νὰ μεγαλώσουν. Τὸ χρησιμοποιοῦσαν καὶ σὰν μαγιά, γιὰ νὰ πῆξουν τὸ τυρί» (Κοτύωρα). Ἐπίσης τὰ μικρὰ κορίτσια ἄλειφαν τὰ νύχια τοὺς με διάφορα χόρτα κοπανισμένα ἢ με κινὰ ἢ με κοπριά ἀγγελάδας, τέντωναν τὰ χέρια στὸν ἥλιο καὶ τραγουδοῦσαν: «*Ἦλε, ἦλε, κάντηλε | σί'αζον τὰ χέρια μ' | κοκκίνισον τὰ νύχια μ'.*»

Εἰς τὴν Ἱεράπετραν τὴν Πρωτομαγιά *μονζώνουνε* (μουντζουρώνουνε) τὰ παιδιὰ με κατράμι πάνω ἀπὸ τὰ φρύδια, γιὰ νὰ μὴν τὰ πιάνη ὁ τζίμπλης (=πονόματος). Καὶ γιὰ νὰ μὴ βγάνουνε πονέματα, δοκιμάζονε τὴν Πρωτομαγιά *σαράντα λογιῶ πράματα*. Γι' αὐτὸ τὴν ἡμέρα *ἐκείνη* τρῶνε μέλι *καινούργιο*, πὺν τὸ *ἔχει πάρει ἡ μέλισσα ἀπὸ 40 λογιῶ φυτὰ*. Εἰς τὴν Κύμην τὴν Πρωτομαγιά πετοῦν ἐπάνω εἰς τὴν στέγην τῆς οἰκίας μιὰ *δρακοντιά* (φυτόν), γιὰ νὰ μὴ πέσῃ ἐπὶ τῆς οἰκίας ἀστροπελέκι. Εἰς τὴν Σινώπην «δένουν περὶ τὴν χεῖρα λινὴν κλωστήν, τὴν ὁποίαν θεωροῦν καλὸν νὰ ἐγγίζουσιν, ὅποτε πτύουν χάριν μεταβολῆς τύχης, ρίπτουν δὲ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγ. Ἰωάννου.

10. Συνήθεια ψευδολογίας. Πού λένε ψέματα την Πρωτομαγιά, καθώς την Πρωταπριλιά;

5. Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου (2 Μαΐου).

1. Ἀνοιγμα τοῦ Κλήδονα (τοῦ Κουκουμᾶ ἐν Σύμῃ). Περιγραφή τῶν κατ' αὐτὸ τελουμένων.

2. Πανηγυρις μετὰ λιτανείας καὶ θυσίας δημοτελοῦς ταύρων ἢ ἄμνων. Ποῖα τυχὸν ἔθιμα τοπικοῦ χαρακτήρος τελοῦνται κατὰ τὴν ἐορτήν; Π. χ. εἰς Τσακῆλι (Θράκ.) ἁγῶν δρόμου, εἰς τὴν Δημηνίτσαν Χασίων μετὰ τὴν θεϊὰν λειτουργίαν «τὰ κοράσια, ἱστάμενα παρὰ τὸ χεῖλος τῆς ὁχθῆς τοῦ Ἀλιάκμονος, τραγουδοῦν τὸ ποτάμι: «Δὲ οἱ θαρροῦσα, πόταμι, νὰ ᾿σι κατιβασμένους κτλ.».

6. Τῆς ἁγίας Μαύρας (3 Μαΐου).

Ἀπαγόρευσις τελέσεως γάμου καὶ πάσης ἐργασίας κατ' αὐτήν. Δεισιδαίμονες φόβοι. Π.χ. «τῆς Ἀγίας Μαύρας εἰς τὴν Κασπαρίαν δὲν δουλεύουν, γιὰ νὰ μὴ βγάλουν μαῦρα σπυριά στὰ χέρια». Εἰς τὴν Μεθώνην «ὄγοια μέρα πέση τῆς ἁγιά Μαύρης, αὐτὴ τὴ μέρα τὴνε φυλάττει οὐκ ἐν χρόνῳ. Δὲν κόβουνε ροῦχο, δὲν λευκαίνουνε παῖνι, δὲν ἀλωνίζουν, δὲν κάνουνε ἐλίας στὸ μάγοθεῖ, γιὰτὶ γένετα μαῦρο τὸ λάδι». Κατὰ τοὺς Κυπρίους «ὅποιο παιδί δὲν τιτῇ τῆς ἁγίας Μαύρας γάλα μαυρίζει, ἀλλὰ δὲν τυροκομοῦν, γιὰτὶ γεμίζει τὸ σπίτι καὶ τὸ τυρὶ ἀπὸ μαῦρες (κατσαρίδες)».

7. Τῆς ἁγίας Πελαγίας (4 Μαΐου).

Δεισιδαιμονίαι. Δὲν θερίζουν, γιὰτὶ σηκώνεται ἀνεμοστρόβιλος καὶ διασκορπίζει τὰ γεννήματα (Γύθειον).

8. Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (8 Μαΐου).

1. Ἀργία γεωργῶν. «Ὁ ἅγιος Γιάννης αὐτὸς στέλνει τὸ χαλάζι καὶ καταστρέφει τὰ σπαρτά, ἐξ οὗ ἅγιος Γιάννης χαλαζιάς (Ἀγραφα). Ἀλλὰ αὐτοῦ ὄνόματα: Τριανταφυλλᾶς (Αἴνος), Βροχάρης (Τῆνος), ἅγιος Γέρος (Τσακῆλι Θράκης).

2. Πανηγύρεις. Θυσία ἄμνων, κοινὴ τράπεζα εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ, ὡς ἐν Λαδᾷ Ἀλαγονίας.

3. Ἀποδιοπόμψεις ζωῶν κλ. Π.χ. εἰς τὴν Ἱόν κάθε οἰκογένεια τὴν παραμονὴν προμηθεύεται νερὸ καὶ χόρτα καὶ τὴν πρωτὰν ὁ οἰκοδεσπότης θέτει δύο - τρεῖς κατσαρίδες ἐντὸς τοῦ κοίλου τοῦ καλάμου καὶ τὰ ρίπτει εἰς τὴν θάλασσαν. Ἔτσι καταστρέφονται οἱ κατσαρίδες.

9. Τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου (21 Μαΐου).

1. Πανήγυρις καὶ δημοτελὴς θυσία ταύρων ἢ κριῶν καὶ διανομὴ τῶν κρεάτων εἰς τοὺς πανηγυρίζοντας. Λιτανεία, ἀγῶνες, χοροί.

2. Τελετὴ ἀναστεναρίων ἐν Κωστί καὶ ἄλλοις χωρίοις τῆς ΒΑ Θράκης. Ἀναστεναρήδες, κονάκι, εἰκόνες. Τὸ ἁγίασμα τοῦ Ἁγίου καὶ τὸ περὶ αὐτὸ ἄλσος. Περιφορὰ τῶν εἰκόνων ἀνὰ τὸ χωρίον, ἁγιασμός καὶ θυσία δημοτελὴς ταύρου μέλανος, τριετοῦς, τελείου. Διανομὴ κρεῶν εἰς τοὺς πανηγυρίζοντας, χοροί. Ἑκστασις, καταλαμβάνουσά τινας ἐκ τῶν χορευτῶν (τοὺς πιάνει ὁ Ἅγιος) καὶ χορὸς αὐτῶν ἐπὶ τῆς πυρᾶς· χρησιμοὶ καὶ μαντεῖαι. — Ποῦ ἄλλοῦ γίνονται ὅμοιαι τελεταὶ καὶ κατὰ ποίας τιχὸν ἄλλας ἡμέρας; Π.χ. ἐν τῷ χωρίῳ Ἁγίῳ Ἰωάννῃ τῆς Βιζύης τὰ *ρεστενάγια* ἐγίνοντο τὴν παραμονὴν τῆς ἐορτῆς τοῦ ἁγ. Ἰωάννου (7 Ἰανουαρίου).

3. Ἀγερμοὶ παίδων. Π.χ. εἰς τὴν Σινασσὸν (Καππαδ.) τὰ παιδιὰ κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου περιεφέροντο ἀντημφιεσμένα καὶ ἔδοντα:

Ἄγιε μ', ἄγιε μ', Κωνσταντίνε μα, δὸς ἐξ ἐμοῦ βροχός, δὸς ἐξ ἐμὲ πέλός, | στὰ χοστάγια μας, στὰ ἀστάχνα μας | στὰ ἐλπίδα μας καὶ τζιμένα μας. | Μιὰ ἐδῶ, μιὰ ἐκεῖ | μιὰ στὸν Χόρον τὴν καλή. | Οἱ τοικοκύρηδες τοῦ ἔδιναν ὄσση, αὐτὰ καὶ στὰ γόστα. Ποῦ ἄλλοῦ συνήθιζετὶ τοῦτο.

4. Πράξις μαγικαὶ πρὸς καθάρσιν τῶν δένδρων: τὸ ἀρραβώνιασμα π.χ. εἰς τὴν Ρόδον «ἀνήμερα» τῆς Κωνσταντίνου βάλλοντες πάνω στοὺς κλάδους τῶν ροδιῶν καὶ σκυῶν βλαστήρια προοδάφνης καὶ ἀριγανιές. Αὐτὸ τὸ λέν ραώνιασμα (ἀρραβώνιασμα) καὶ τὸ κόμνουν, γιὰ τὰ πιάσουν τὰ δέντρα περισσότερους καρπούς. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα περιμένει τὸν τοικοκύρη του τὸ δέντρο, γιατί, σὰν δὲν τὸ ροιασιῇ, ρομίζει πὸς πέθανε καὶ λυπᾶται». Ὅμοιως εἰς τὴν Κάρπαθον «τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου ρωνιάζουν τὰ δέντρα καὶ λέγουν: «Νά, τουρά, τὸν ἄντρας σου τσαὶ κρύτει τὸν καρπὸς σου». Ὑστερα βάζουν σὴν ρίζα τως μιὰ πέτρα ἢ καὶ ἓνα κλωνάρι ἀπὸ σφάκα», (δηλ. πικροδάφνη).

5. Δεισιδαιμονίαι καὶ δεισιδαίμονες πράξεις. Π.χ. τ' ἦν Κωσταντίνου νὰ μὴ σὲ χτυπήσ' ἢ Πούλια τὴν ἀνγὴ βγαίν' μαζί μὲ τὸν ἥλιο. Καὶ τὰ ζῶα τὰ κρύβνε νὰ μὴ δᾶ δγῇ ἢ Πούλια, γιατί πέφτ' ἢ τρώχα τς, βγάν' νι ἀμγκάδης, ἅμα τὰ χτυπήσ' ἢ Πούλια» (Πέτρα Λέσβου). Εἰς τὸ Μπαϊντίρι (Μ. Ἀσίας) «τὴν παραμονὴ τοῦ ἁγ. Κωνσταντίνου ἔπαιρναν φύλλα κυδωνιάς καὶ ἄντρες καὶ γυναῖκες τὰ φορούσανε ὥς ἀνήμερα τὸ μεσημέρι, γιὰ τὰ μὴν τοὺς χτυπήσ' ἢ Πούλια καὶ βγάλνε ποῦλιες (=πανάδες) στὸ πρόσωπο. Ἀκόμα, καὶ οἱ τοσμπάνηδες ἔφερναν τὰ πρόβατα, τὰ ἀγελάδια καὶ τὰ ἄλλα ζῶα σὲ μέρος, ποὺ νὰ μὴν τὰ ἀντικρύσ' ὁ ἥλιος τὸ πρωΐ».

5) Μεσοπεντηκοστή, Ἀνάληψις, Πεντηκοστή.

1. Τῆς Μεσοπεντηκοστῆς.

1. Ὄνομα: *Τὰ εἰκοσιπεντάρια*, ἥτοι 25 μέρες ἀπὸ τῆς Λαμπρῆς (Λῆμνος).

2. Συνήθειαι ἀποτρεπτικά:

Λιτανεία καὶ ἀγιασμοὶ πρὸς προφύλαξιν τῶν ἀμπέλων. Π. χ. εἰς τὴν Στενήμαχον «τῆς Μεσοπεντηκοστῆς γιορτάζουν τὴν Παναγία (Παναγία ἢ Μεσοπεντηκοστή). Μετὰ τὴν λειτουργία παίρνουν τὶς εἰκόνες καὶ βγαίνουν στ' ἀμπέλια. Ἐκεῖ κάνουν ἀγιασμό καὶ κάθε μιὰ γυναῖκα μ' ἓνα μπουκαλάκι ρίχνει στ' ἀμπέλι τῆς ἀγιασμό. Εἶναι γιὰ τὶς ἀρρώστειες καὶ γιὰ τὸ χαλάζι. "Ὅσο κραταίει ἡ λιτανεία, σημαίνουν οἱ καμπάνες κ' ἓνα παιδί μπροστὰ ἀπὸ τὴν πομπὴ κραταίει στὰ χέρια του ἓνα μικρὸ σήμαντρο καὶ τὸ χτυπάει».

3. Ἐξοδος εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ μιμικαὶ παραστάσεις: Ἐνταφιασμοὶ ὁμοιώματος ἀνθρώπου, θρῆνος ἐπ' αὐτῷ καὶ διανομὴ κολλύβων. Ἀνάστασις καὶ συμπόσιον. Π. χ. ἐν Ἀνω Ἀμισῷ τὴν ἡμέραν τῆς Μεσοπεντηκοστῆς ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά ἐξέρχονται εἰς ἐξοχὴν τινα καὶ κάμνουν ἐκ πηλοῦ ἀπείκασμα (Κάναβον) καὶ, ἀφ' οὗ διακείμενοι κατὰ τὴν νεκροτάφον τὰ κολλύβια του, τὰ ὁποῖα φέρονται ἐκκοδὲν ἐταίμα καὶ κλαύσονται δι' αὐτόν, θάψοντες ἐκεῖ εἰς μέρος τι, καὶ ἔπειτα ἄρχονται τῆς εὐθυμίας, τρώγοντες καὶ συνεισάγουσιν. Τοῦτο καλοῦσι *κανναβοῦρι*. Ποῦ ἄλλου γίνεται (ἢ ἐγίνετο ἄλλοτε) ἡ παράστασις αὕτη;

4. Δεισιδαιμονίαι καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι. «*Δὲ δουλεύουν γιὰ τὰ ποτικία, γιατί κόβουν τὰ ροῦχα, τὰ γεννήματα καὶ τὰ μπιστανικά*» (Γρίζι Πυλίου).

2. Τῆς Ἀναλήψεως.

(α) Ἔθιμα τῆς παραμονῆς καὶ δοξασίαι.

1. Ἡμέρα τῶν ψυχῶν. Προσφοραὶ ὑπὲρ αὐτῶν. Π. χ. Τὴν παραμονὴν τῆς Ἀναλήψεως εἰς τὴν Κομοτινὴν «*ἀὴ λὲν "Ἀπὸν σκῶν' δι τοῦ Χριστοῦ Ἀνέστη,, κὶ εἶναι ψ' χοῦ, μοιράζουσι κιοράσα κὶ ψουμί*».

2. Ἐσπερινός. Καῦσις τῶν κλώνων τῆς δάφνης, οἱ ὅποιοι ἔμενον σκορπισμένοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τοῦ Μεγ. Σαββάτου, καὶ ὑπερπήδησις τῆς πυρᾶς (πρὸς ἀφανισμόν τῶν ψύλλων κλ.). Π. χ. εἰς τὴν Σινώπην «τὴν παραμονὴν τῆς Ἀναλήψεως πᾶνε ὅλοι στὴν ἐκκλησίαν καὶ παίρνει ὁ καθένας κὶ ἀπὸ ἓνα κλωνί ἀπὸ τὶς δάφνες ποὺ ἔμεναν ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Μεγ. Σάββατο, τὸ πάει στὸ σπίτι του καὶ τὸ βράδυ, μετὰ τὸν Ἑσπερινό, τὸ ἀνάβει καθένας στὴν αὐλὴ του καὶ ὅλοι πηδοῦν

ἀπὸ πάνω: *κάνουν τσαλαφῶτα, ὅπως λένε. Καθὼς πηδοῦν, λένε: Νὰ καοῦν οἱ ψύλλοι μας καὶ τὰ κοριδία μας*». Ποῦ ἄλλοῦ συνηθίζεται τοῦτο;

3. Διανυκτέρευσις. Πίστις ὅτι τὰ μεσάνυκτα ἀνοίγουν οἱ οὐρανοί. Π.χ. εἰς τὴν Κορώνην «ποὺ ξημερώνει τῆς Ἀναλήψεως, ὅσοι εἶναι καθαροὶ ξαγρυπνοῦν ὅλη τὴ νύχτα νὰ ἰδοῦν τὸ Χριστὸ ποὺ ἀναλήφεται. Ὅσοι εἶναι ἄξιοι βλέπουν ἕνα φῶς καὶ ἀνεβαίνει στοὺς οὐρανούς».

(β) Ἑθιμα τῆς Ἀναλήψεως.

1. Ὄνομα τῆς ἑορτῆς: τοῦ *Συναληψιοῦ* (Ρόδος), τῆς *Γαλατοπέφτης* (Σκυρ, Σίφνος), τῆς *Πληθερῆς* (Νάξος), τῆς *Ἀρμυρῆς* (Μονοφάτσι Κρήτης), τὰ *Σαράντα τῆς Πασκαλιᾶς* (Κομοτινὴ) κτλ.

Σημασία αὐτῆς: π.χ. ἀπ' ὅλες τὶς γιορτὲς τοῦ χρόνου ἡ πιὸ μεγάλη γιὰ τοὺς τσοπαναράιους εἶναι ἡ Ἀνάληψη (Αἰτωλία).

2. Ἐπίσκεψις νεκροταφείων, προσφορὰ εἰς νεκρούς. Ἀλλὰ ἔθιμα σχετικὰ μὲ τὴν δοξασίαν, ὅτι τὴν ἡμέραν αὐτὴν αἱ ψυχαὶ ἐπανέρχονται εἰς τὸν Κάτω Κόσμον, κτλ. Π.χ. «Ὅταν ἀναστηθῇ ὁ Χριστός, ὅλοι οἱ πεθαμένοι καὶ κτεῖνοι πάλιν εἶναι στὴν Κόλαση, βγαίνουν, καὶ εἰς τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» εἶναι κι αὐτοὶ μὲ τοὺς δίκαιους. Φεύγουν πάλι μετὰ τῆς Ἀναλήψεως. Τότε περιμένουν τὸ πιάτο τους τὰ κόλλυβα, καὶ τὰ πᾶσαν νὰ φύγουν» (Σινώπη). Εἰς τὴν Μεσημβριάν «τῆς Ἀνάληψης πηγαίν'ν στὰ μνημεία, βγάν'ν τὰ χόρτα, καθαρίζουν τὸ μνημόρ', ἀνάβουν κεριὰ, ρίχνουν κρασί, θυμιάζουν τρεῖς φορὲς (πρῶτ', μεσημέρ' κι ἀνάμεσα πρῶτ' καὶ μεσημέρ'), ὕστερα γυρίζουν στὸ σπίτι καὶ κάνουν πίττα, κλικ' ἄμα ψηθῇ, τὸ θυμιάζουν καὶ τὸ δώνουν σὲ μιὰ γειτόνισσα φτωχὴ νὰ τὸ φάῃ». Εἰς Κιλκίς «τῆς Ἀναλήψεως τὸ μεσημέρι μαζεύονται οἱ γυναῖκες στὸ σπίτι μιᾶς γειτόνισσας καὶ περνᾶνε ἐκεῖ τὸ μεσημέρι τους κουβεντιάζοντας, σὰν νὰ ξενυχτᾶνε νεκροί, γιὰτὶ ἐκείνη τὴν ὥρα γυρίζουν, λέει, οἱ ψυχὲς στὴν Κόλαση, ὕστερα ἀπὸ σαράντα ἡμερῶν ἐλευθερία». Εἰς τὴν Ἰστιαίαν «τὸ μεσημέρι τῆς Ἀναλήψεως ρίχνουν μέσα στὸ πηγάδι τὶς ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου μ' ἕνα καθρέφτη, ἀφοῦ σκεπάσουν τὸ κεφάλι τους μ' ἕνα κόκκινο παννὶ καὶ ἐκεῖ βλέπουν τοὺς πεθαμένους νὰ περνοῦν μὲ τὴ σειρὰ, γιὰτὶ ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἐπιτρέπεται στοὺς πεθαμένους νὰ βοῶν μὲ τὴν ἄδεια τῆς Παναγίας».

3. Ἑορτασμός εἰς τὰς μάνδρας τῶν ποιμένων.

Τέλεσις ἁγιασμοῦ ὑπὸ τοῦ ἱερέως εἰς τὰς μάνδρας τῶν ποιμνίων (στάνες, στροῦγκες κλ.) καὶ ἁγιασμός αὐτῶν μὲ τὴ βρεχτούρα. Προσφορὰ ὄλου τοῦ τυροῦ, ποὺ πῆζει κάθε τσοπάνης τὴν ἡμέρα αὐτὴν, εἰς τὸν ἱερέα. Ἑστίασις κεκλημένων,

διανομή τοῦ γάλακτος, τῆς γιαούρτης καὶ τῶν ψητῶν τῆς ἡμέρας εἰς αὐτοὺς. Χαι-
ρετισμοὶ καὶ εὐχαί. Διασκεδάσεις, χοροί, κούνιες.

4. Ἄλλαι ποιμενικαὶ συνήθειαι τῆς Γαλατοπέφτης: διανομὴ γά-
λακτος, παρασκευὴ πολλοῦ ἕξ ἀλεύρου καὶ γάλακτος, γαλατόπιπτες, ἐνέργειαι σκο-
ποῦσαι εἰς ἀποτροπὴν τῆς στειρεύσεως τοῦ γάλακτος κλπ. Πχ. εἰς τὰ Τελώνια
Λέσβου «τῆς Ἀναλήψεως οἱ τζομπανοὶ μοιράζ'νε στὰ σπίτια γάλα. Ἄν περισσέψη
πρέπει νὰ τὸ χύσῃ κάτω· δὲν τὸ κάνει τυρί. Αὐτὴ τὴν ἡμέρα φτειάνουν ψειροκοῦκκι,
ἓνα φαγητὸ πολλό, ἀλεῦρι μὲ τὸ γάλα· εἶναι καλὸ νὰ τὸ τρῶμε, γιατί ἀναλήβεται
ὁ Χριστός». Εἰς τὴν Ἡπειρον τῆς Ἀναλήψεως «ἀπάνω στὸ καρδάρι πῶχει τὸ γάλα
βάνουν γαλατοίδες, γιὰ νὰ μὴν ἀναλήβεται (στειρεύῃ) τὸ γάλα τῶν σφαχτῶν τοῦ
σπιτιοῦ». Εἰς τὴν Σκῦρον οἱ τσοπάνηδες ἔβαζαν πάνω ἀπ' τὴν πόρτα τῶν σπιτιῶν
μπουκέττα γαλατόχορτα (κίτρινα λουλούδια).

5. Κάθοδος εἰς τὴν θάλασσαν, τὸ πρῶτον κολύμβημα τοῦ θέρους.
Ἀνατάραξις θαλάσσης. Νερὸ ἀπὸ 40 κέρματα, δι' ἐξορκισμόν τῶν κακῶν,
πέτρα μαλλιαρὴ δι' εὐτυχίαν (γοῦρη) ἢ ἄλλους εἰδικούς σκοπούς· π.χ. τὴν βάζουνε
κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι, γιὰ νὰ φεῖται ὁ πῆλορ καὶ οἱ κοροὶ (Υδρα). Εἰς τὰς
Κυθῶνας «τῆς Ἀναλήψεως κατέβαιναν γυναῖκες καὶ ἄντρες στὴ θάλασσα, μπαῖναν
ὡς τὰ γόνατα στὴ θάλασσα καὶ ποῦναν ἀπὸ 10 κέρματα νερὸ σ' ἓνα μπουκάλι.
Κατόπιν σταυροκοπιῶντιαν καὶ κατευόδαυαν τὸ Χριστὸ λέγοντας: «Ἄντε, Χριστέλλι
μ', στὸ καλό». Ἐπαιρναν καὶ τὰ θυμιατὰ καὶ θυμιάτιζαν στὴ θάλασσα». Εἰς τὴν
Σάμον, μὲ τὸ νερὸ αὐτὸ τῆς θάλασσας ραντίζουν τὸ σπίτι ὁλόκληρο, ὅπως μὲ τὸν
ἀγιασμό τῶν Φώτων λέγοντας: «Ὅπως ἀνελήφτηκεν ὁ Χριστός, ἔτσι ν' ἀνεληφτῇ
ἀπὸ τὸ σπίτι μας ἡ κακογλωσσιά, ἡ ἀρρώστεια, τὸ κακὸ μάτι καὶ ὅλα τὰ κακά».
Τὸ νερὸ αὐτὸ τὸ φυλᾶνε ὅλο τὸ χρόνον, καὶ ὅποτε τύχῃ πρίξιμο ἢ πόνος ἢ δάγκωμα
ἢ ὅ,τι δῆποτε ἄλλο, βρέχουν μ' αὐτὸ ἓνα παννάκι καὶ τὸ βάνουν ἐπάνω στὸ πονεμένο
μέρος κ' εὐθὺς περνάει. Μὰ κι ὅποτε τύχῃ ἀρρώστεια ἢ κακὸ μάτι ἢ μπη̃ στὸ σπίτι
ἄνθρωπος μὲ κακὸ ποδαρικό, ραντίζουν πάλι τὸ σπίτι κ' εὐθὺς φεύγει τὸ κακό».
Πρὸς τούτοις «τῇ Γαλατοπέφτ' εἶναι καλὸ νὰ πᾶς νὰ πέσῃς στὴ θάλασσα, νὰ κάνῃς
μπάνιο. Ἄν ἔχ'ς καὶ καμμιὰ ἀρρώστεια, φεύγ' ὥρα ἅμα λάχ'» (Λῆμνος).

6. Συλλογὴ φαρμακευτικῶν βοτανῶν, προμήθεια καθαριστι-
κοῦ πηλοῦ κλ. Πχ. εἰς τὸ Γύθειον τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως αἱ γυναῖκες συλ-
λέγουν χαμαίμηλα καί, ἀφοῦ τ' ἀφήσουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ λειτουργηθοῦν,
τὰ φέρουν ἔπειτα εἰς τὴν οἰκίαν των. Εἰς τὴν Ἡπειρον κ. ἄ. τὴν ἡμέραν ταύτην
αἱ γυναῖκες ἐφοδιάζονται «πανηγυρικῶς» μὲ πηλὸν διὰ τὸ λούσιμον.

7. Δοξασία, ὅτι τὴν ἡμέραν ταύτην αἱ ἀσθενεῖαι (ψώρα, λειχήνες) ἀναλήβγονται, ἤτοι ἐξαλείφονται. Αἱ σχετικαὶ ἐνέργειαι. Π. χ. «οἱ ἔχοντες λειχήνας τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐγείρονται πρῶτ' καὶ χωρὶς νὰ ὁμιλήσωσι εἰς τινὰ, ἀμίλητοι, ἐμβλέπουσιν εἰς πύθον ἐλαίου».

8. Πίστις, ὅτι καὶ ὁ ἄνθρωπος εἰς ὠρισμένας περιστάσεις ἀναλήβγεται. Π. χ. εἰς τὴν Θράκην τῆς Ἀναλήψεως «δὲν κοιμοῦντι, γιατί ἀναλήφουντι». Εἰς τὴν Αἴνον «τῆς Ἀναλήψεως κάνουν βόλτες μὲ βάρκες μέσα στο λιμάνι τραγουδώντας καὶ λένε πὼς ἀναλήβγονται». Εἰς Ρεῖσδερε Σμύρνης τὸ πρῶτ' τῆς Ἀναλήψεως πλύνονται καὶ λένε «Ἀνελήβγει ὁ Χριστὸς καὶ ἀνελήβομαι καὶ ἐγώ» Ποία ἡ ἀκριβὴς ἐννοία τῶν φράσεων τούτων;

9. Μαντικαὶ συνήθειαι. Κλήδονας (βορτουβάρια ἐν Καπαδοκίᾳ). Ὀνειρομαντεία. Π. χ. εἰς τὴν Σάμον «τὰ ἀνύπαντρα κορίτσια παίρνουν ἀπὸ τὸ γιὰ τὴν πέτρα τὴ μαλλιαρὴ καὶ τὸ βράδυ τὴ βάζουν κάτω ἀπὸ τὸ κρεββάτι τους, γιὰ νὰ δοῦν ποιὸν θὰ πάρουν. Τὴν ὥρα καὶ τὴ βάζουν κάτω ἀπ' τὸ κρεββάτι τους, τὴ σταυρώνουν τρεῖς φορὲς καὶ λένε: Ὁσας φορές, Χριστέ μου, τὴν Ἀνάληψή σου, εἶσι νὰ μοῦ δείξης καὶ αὐτὸν ποὶ εἶσαι τὴς τιμῆς μου». Ὑστερα πέφτουν καὶ κοιμοῦνται καὶ στὸν ὕπνῳ τους βλέπουν ποῖον θὰ πάσθῃ ἄνθρωπος. Ὀμοιοπαθοκρατία.

3. Τὸ Σάββατον τῆς Πεντηκοστῆς.

1. Ὄνομα: Τὸ Ψυχασάββατο σὲς πενήντα, τοῦ Ρουσαλιοῦ τὸ Σάββατο, (Αἶγινα, Καλάβρο., Βούρβουρα, Ἄργος, Γύθειον κ. ἄ.), τ' Ἀρσαλιοῦ (Ἡπειρο.), τὸ Ψυχασάββατο τοῦ Μάη, Μαγιόνυχος (Σινώπη), τοῦ Μυροθανάτου (Πόντος) κτλ.

2. Δοξασίαι περὶ ψυχῶν, παροιμίαι καὶ αἱ σχετικαὶ μὲ αὐτὰς συνήθειαι καθ' ὅλον τὸ μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς διάστημα. Ἀποστολὴ κολλύβων ἢ καὶ τεμαχιῶν ἄρτου, τυροῦ καὶ φαγητῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ μνήματα καὶ διανομὴ αὐτῶν. Π. χ. «Ὅλα τὰ Ψυχασάββατα νὰ ἔρτοῦν καὶ νὰ περάσῃ | τοῦ Μάη τὸ Ψυχασάββατο μὴν ἔρη, μὴν περάσῃ». Οἱ ψυχὲς αὐτὸ τὸ Ψυχασάββατο δὲν τὸ θέλουν, γιατί τὴν αὐριανὴ τὴ μέρα θὰ πᾶνε πίσω στὸν τόπο τους καὶ θὰ κλεισθοῦν μέσα καὶ θὰ κλαῖνε. Ἀπὸ τὸ Πάσχα ὡς τῆς Γονατιστῆς εἶν' ἔξω καθοῦνται ἀπάνω στὰ δέντρα καὶ τὰ βλαστάρια τοῦ ἀμπελιοῦ, γι' αὐτὸ δὲν κόφτουν ὡς τότε βλαστάρια, μήπως πέσουν οἱ ψυχὲς ποὺ εἶναι καθισμένες ἐπάνω σ' αὐτὰ καὶ κλάψουν. Δὲν ξεραχνίζουν, γιατί καὶ ἐκεῖ καθοῦνται οἱ ψυχὲς, καὶ τὰ ἀπλωμένα ροῦχα τῆς πλύσης, ιδίως τὰ ἄσπρα, τὰ μαζεῦνε, πρὶν βασιλέψῃ ὁ ἥλιος, μὴν καθῆσεν τὴ νύχτα οἱ ψυχὲς. Ἄν τὰ ξεχάσουν μετὰ τὸ ἡλιοβασιλεῖμα, δὲν τὰ μαζεύουνε, παρὰ τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρῶτ' τὰ νεροπερνᾶνε (Θράκη). Εἰς Ἀθήνας

ἄλλοτε κατὰ τὰ ρουσάλια ἀξίωναν δηλ. πετοῦσαν ψηλὰ τὸ παιδί «διὰ τὰ γιάνη» (Ἐβδ. Α' 56). Περιγραφὴν τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς τῶν κολλύβων βλ. εἰς Θρακικὰ Β', 147 κέ. τῶν δὲ ἐθιζομένων κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν *Ρουσαλιῶν* ἐν Φράγκῳ Αἰγίου βλ. Ζητήμ. Ἑλλ. Λαογρ. τευχ. α' σ. 133, 4, ΕΛΑ 2, 197.

3. Δεισιδαιμονίαι: δὲν ράπτουν, δὲν πλύνουν κτλ.

4. Κυριακὴ τῆς Πεντηκοστῆς.

1. Ὄνομα: ἡ *Γονατιστὴ* (Θράκη, Κάρπαθος κ. ἄλλ.), *Γουνουκλισιά* (Ἡπειρ.) ἡ *Γονογλισιά* (Κρήτη), *Κουνουκλῆσά* (Ἡπ.), *Γονατιά* (Παραμυθιά), ἡ *Γονάτιση* (Ἀδριανούπολις), τ' *Ἀρσαλιοῦ* (Βέροια) ἢ τ' *ἀηρουσαλιοῦ* (Πωγων. Ἡπ.), τὰ *Γονατίσματα* (Φιλιππούπολις), τὰ *πενήντα* τῆς *Πασκαλιᾶς* (Σινώπη).

2. Προσφοραὶ κολλύβων, γαλατόπιπτας κλ. εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὑπὲρ τῶν νεκρῶν καὶ διανομὴ αὐτῶν εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους. Π. χ. εἰς τὴν Αἴνον «φέρουν ἐντὸς πινακίων διαφόρους πίπτας καὶ γαλατόπιπτας, μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας παρακαθύνται ὅλοι εἰς τὸν ναὸν καὶ διανεμόμενοι τὰς πίπτας πρὸς συγχώρησιν τῶν κεκοιμημένων».

3. Ὁ *Γονατισμός* ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τὰ κατ' αὐτὸ ἐθιζόμενα Π. χ. εἰς τὴν Καστορίαν «τῆς Πεντηκοστῆς φέρουσι λουλούδια ἀπ' τὸ σπῖτι τους καὶ κρατοῦν κερί. Πέφτουν στὰ γόνατα, ἀφήνοντάς τὰ λουλούδια μπροστά τους. Ἀνάβουν τὸ κερί, γιὰ τὰ φωτίζουν τοὺς νεκροὺς πρὸς περῶνε». Εἰς τὸ Ὁρεστικὸν Ἄργος «τὴν ὥρα πρὸς σκύβουν βάζουν στὸ στόμα μικρὸ λουλούδι, πέλινο, (=ἀμπαρόριζα). Ἔτσι βρέθηκε. Ἀραδιάζουν τέτοιο καὶ στὸ κόλλυβο.» Εἰς τὸ Κωσταραζί «πρέπει νὰ σκύβουν μὲ κλεισμένα μάτια, στὰ ὁποῖα βάζουν φύλλα ἢ τριαντάφυλλα, γιὰ νὰ μὴ βλέπουν καθόλου, ἐπειδὴ, ἂν τὴν ὥρα πρὸς περῶν οἱ πεθαμένοι ἔχουν ἀνοιχτὰ τὰ μάτια τους, γνωρίζουν, κλαῖνε καὶ λυπιοῦνται καὶ δὲν θέλουν νὰ πᾶνε μὲ τοὺς ἄλλους στὴ σειρά». Εἰς τὴν Κορυτσάν κλείνουν τὰ μάτια τους μὲ φύλλα καρυδιᾶς, εἰς τὰς Μέτρας (Θράκη) «καθαρίνας παγαίν' σὴν ἐκκλησιᾷ μ' ἓνα κλωνὶ καρυδιᾶ στὸ χέρ', γιὰ νὰ τὸ βάν' νὰ γονατίσ' ἀπάν'. Εἶναι ἡ μέρα πρὸς περῶνε οἱ ψυχὲς τοῦ Τρίχας τὸ Γιοφύρ' κι ὅσες εἶναι καθαρεῖς μπαίν'νε στὸ βαράδεισο, εἰδεμὴ πέφτνε μέσ' στὸ γόλας».

4. Δεισιδαίμονες συνήθειαι, τελούμεναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ὥραν τῆς γονουκλισίας πρὸς ἐπίτευξιν ὑγείας, καρποφορίας κλπ. Π. χ. εἰς τὴν Ἰμβρον «αἱ γυναῖκες ἐσχυμμένα οὔσαι βάλλουσι μίαν μικρὰν πέτραν ἐπὶ τῆς ράχως των πρὸς τὴν ὁσφὺν εὐχόμεναι «νὰ βαστᾷ ἡ μέση των εἰς τὸ θέρος». Εἰς τὴν Κάρπαθον «παίρνουν τὸ κλειδί τοῦ σπιτιοῦ στὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν ὥρα πρὸς

διαβάξει ὁ παπᾶς τὶς εὐχές, τὸ βάζουν στὸ κεφάλι των, γιὰ νὰ μὴν πονῇ, ἢ δαγκάνουν τὸ κλειδί μὲ τὰ δόντια των, νὰ μὴ πονοῦν καὶ νὰ σιδερώσουν». Ἐπίσης «πηγαίνοντας στὴν ἐκκλησία παίρνουν μιὰ χούφτα χῶμα, τὸ δένουν στὸ μαντηλάκι τους καὶ τὸ βάζουν μπροστὰ στὶς εἰκόνες νὰ ᾿φχολογηθῇ. Κατόπιν τὸ ρίχνουν στὴ ρίζα τῶν δένδρων, ποὺ δὲν καρποφοροῦν, καὶ διορθώνονται».

5. Κτυπήματα διὰ κλώνων καρύας. Π.χ. εἰς τὴν Ἄνω Ἀμισὸν (Πόντον), μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, κτυποῦνται μὲ κλώνους καρύας ἐπὶ τῆς ράχεως. Ποῖος ὁ λόγος τῆς πράξεως ταύτης;

6. Ἐξοδος εἰς τὴν ἐσοχὴν καὶ συμπόσιον. Μεταμφίσεις γυναικὸς μὲ φύλλα, κλάδους δένδρων καὶ ἄνθη· χοροί, ἄσεμνα ἔσματα. Βλ. περιγραφὴν ἐν Λαογραφίᾳ τ. 6, σ. 177 κέ.

7. Ἀπαγορεύσεις: δὲν ἀνοίγουν τὸ σενοῦκι, γιὰτὶ πᾶν τὰ ποτιῖκια καὶ τρῶν τὰ προικιά.

5. Τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἢ τῆς Ἁγίας Τριάδος.

1. Προσφοραὶ τροφῶν καὶ δεῖπνα ἐπὶ τῶν τάφων. Π.χ. εἰς τὸν Πόντον κατ' *Ἁγίου Πνεύματος* ἐσυνήθιζαν νὰ προσφεροῦν ἐπὶ τῶν τάφων οὐζογάλα, φούστωρον (σφουγγάτο) καὶ ξύγαλα. Μετὰ τὸ τρισάγιον τοῦ ἱερέως καθήμενοι πέριξ τῶν τάφων ἔτρωγον τὰ προσφερόμενα φαγητά. Εἰς δὲ τὴν οἰκίαν πρὸ τοῦ φαγητοῦ ἔτρωγον τρία κουτάλια ξύγαλα.

2. Ἀπαγορεύσεις ἐκ δεισιδαίμονος φόβου. Π.χ. κατὰ τοὺς Κοτυωρίτας «τὴν ἡμέρα αὕτῃ οἱ ψυχὲς εἶναι ἔξω στὸν κόσμον, γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ᾿ναι ἄγρυπνοι, γιὰ νὰ μὴ πάῃ καὶ τὸ δικό τους πνεῦμα, μέσ' στὸν ὕπνο, μαζὶ μὲ τ' ἄλλα κ' ἐπισκεφθῇ τὸν Ἄδην. Ἐπίσης δὲν ἀνεβαίνουν σὲ δέντρα οὔτε λούζονται στὴ θάλασσα, διότι πιστεύουν πὼς ἡ μέρα αὕτῃ ἔχει τὴν κακὴ τῆς ὥρας. Ποῖαι αἱ σχετικαὶ δοξασίαι ἄλλου;

3. Πανηγύρεις καὶ τὰ κατ' αὐτάς. Π.χ. θυσία ἁμῶν καὶ κοινὴ ἐστίασις ἐορταστῶν πολλαχοῦ τῆς Θράκης, τὸ ἔθιμον τῆς ρόδου ἐν Ζακύνθῳ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκάθιζον παιδιὰ ἀναρρώσαντα ἐκ βαρείας ἀσθενείας (Λαογρ. Β 131), τὸ τοῦ «κατακλυσμοῦ» ἦτοι βρέξιμο μὲ θαλάσσιον ὕδωρ ἐν Κύπρῳ «εἰς τὴν θάλασσαν, ἣν Ἄιν Γιάλὸν τότε καλοῦσι» (Σακελλαρίου Κυπρ. Α' 702).

4. Μαντική. Κλήδονας κλπ.

5. Συνήθειαι ἀγροτικά. Πρβλ. τὴν παροιμίαν: τ' *ἄη Πνεύματος* βάλ' *ὄρνθ* καὶ τ' *ἄη Λιᾶ* φά' *σῦκα*, τ.ἔ. κατὰ τὴν κινητὴν ἐορτὴν τοῦ ἁγ. Πνεύματος γίνεται ὁ ἐρινασμὸς τῶν συκῶν, τοῦ δὲ ἁγίου Ἡλίου ὠριμαῖουν τὰ σῦκα.

Γ' ΘΕΡΙΝΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

α) Τὸ Γενέθλιον Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου
καὶ ἄλλαι ἐορταὶ τοῦ Ἰουνίου.

1. Τοῦ ἁγίου Ὁνουφρείου (12 Ἰουνίου).

Ὄνομα δημῶδες: ἄης Ρούφνης (Σύμη).

Δεισιδαιμονίαι: δὲν θερίζουν, δὲν ἄλωνίζουσιν, διότι ὁ ἄης Ρούφνης ρουφᾷ τὰ στάχνα (Σύμη).

2. Τοῦ Προφήτου Ἐλισσαίου (14 Ἰουνίου).

Ὄνομα δημῶδες: ἄη Λυσσαίς.

Δεισιδαιμονίαι: Οἱ γεωργοὶ δὲν καματεύουν τὴν ἡμέραν αὐτὴν, διότι παθαίνουν λύσσα αὐτοὶ καὶ τὰ ζῷα τους (Γραμματικὸ Ἀττικῆς).

3. Τὸ Γενέθλιον Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (24 Ἰουνίου).

1. Ὄνομα τῆς ἐορτῆς: τὴν ἄνδρα τοῦ Λιοτροπιοῦ (Κύθν.) ἢ Λιτροπιοῦ (Κύμῃ) ἢ Λιοτρόπου (Σινώπη) ἢ τοῦ Φανιστοῦ (Χίος) τοῦ Λιμπεροφόρου (Κύπρος), τοῦ Κληδόπου (Νάξος), τοῦ Παναῖ (Αἰτωλ. Ἀταλάντη, Σπάρτη, Μεθών), τοῦ Μελά (Ἀγραφα), τοῦ Ἀπαρνιαστοῦ (Κύθνος), τοῦ Ριζικάρη κλ.

2. Δοξασίαι: ὅτι τὰ μεσάνυχτα ἀνέβαιναν οἱ οὐρανοὶ καὶ ὅ,τι ζητήσῃ ὁ ἀγρυπνῶν τὴν ὥραν ἐκείνην γίνεται ὅτι ὁ ἥλιος τὸ πρωῒ τῆς ἡμέρας ταύτης «τρέμει ἢ γυρίζει καὶ εἶναι θαμπερός». Πρωῖνῃ ἔγερσις, διὰ νὰ ἴδουν τὸν ἥλιον περιστρεφόμενον, καὶ ἔθιμα σχετικὰ μὲ τὴν δοξασίαν αὐτὴν. Π.χ. εἰς τὴν Σινώπην διενυκτέρευον καθ' ὁμάδας συμποσιάζοντες καὶ χορεύοντες καθ' ὅλην τὴν νύκτα καὶ «τὸ πρωῒ μόλις χάραζε, ἔβαζαν τὴ μαγείρισσα μέσα στὸ καζάνι, περνοῦσαν ξύλα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ καζανιοῦ καὶ τὴ σήκωναν τέσσερεις. Οἱ ἄλλοι χορεύανε καὶ μὲ τὸ χορὸ πηγαίνανε ὡς τὴ Φοινικίδα (ἔξοχὴ τῆς Σινώπης). Ἐκεῖ περιμένανε νὰ βγῇ ὁ ἥλιος, νὰ δοῦνε τὸν ἥλιο πῶς γυρνᾷ κείνη τὴν ἡμέρα καὶ βγαίνει. Πάλι μὲ τὸ χορὸ γύριζαν πίσω καὶ πῆγαιναν στὴν ἐκκλησίαν». Εἰς Νένητα Χίου «ἅμα ἐξέλθουν τῆς ἐκκλησίας, συνέρχονται καθ' ὁμάδας εἰς τ' ἁλώνια καί, ἀφοῦ φάγωσι διάφορα ὀπωρικά, ἀρχίζουν νὰ συστρέφονται (νὰ κουρδουβαλίζουν) μέχρι τῆς μεσημβρίας». Εἰς Οἰνίον Πόντου «μικροὶ παῖδες περιέρχονται τὰς οἰκίας καὶ ῥίπτοντες εἰς αὐτὰς λαλάτσια (λιθαράκια) ἐπάρδουσιν ἐν χορῷ: «Τρόπον, τρόπον, ἦλιε, πὺν γυρίζουν τὰ λαλάτσια, σὰ μέτερα καὶ σὰ σέτερα...» Ποῦ ἄλλου συνηθίζεται τοῦτο ἢ τι παρόμοιον;

(α) "Εθιμα τῆς παραμονῆς (23 Ἰουνίου).

1. Καθαρισμὸς οἰκιῶν: «Ἐπρεπε νὰ ξεσκονίσουν, νὰ σφουγγαρίσουν, νὰ περιμένουν τὶς τύχες, γιατί ὁ ἄη Γιάννης φέρνει τύχες» (Σινώπη). Ἐκθεσις τῶν κλινοσκεπασμάτων εἰς τὸ ὑπαιθρον καθ' ὅλην τὴν νύκτα. (Πρὸς ποῖον σκοπόν;).

2. Συλλογὴ ἀνθέων (ἀγιάννηδες, γιαννάκια κλ) καὶ τοποθέτησις αὐτῶν εἰς τὰς θύρας ἢ τὰς στέγας. Εἰς τὴν Κρήνην (Μ. Ἀσίας) ἀποβραδὶς τ' ἄη Γιαννιοῦ ἔκαμναν στεφάνι μὲ λούλουδα· ἔπαιρναν κ' ἓνα μεγάλο σκόρδο, ἓνα στάχν, ἓνα φύλλο συνκιῶς, ἓνα ἔλαιοφούνταρο καὶ φύλλο ἀμπელიοῦ μὲ τὸ βλαστάρι, ὅλα μαζί τὰ ἔδεναν πάνω στὸ στεφάνι καὶ τὸ κρεμούσανε. Τὸ στεφάνι τῆς περασμένης χρονιάς τὸ ἔκαιγαν στὸ φανό. Ποῦ ἄλλοι συνηθίζεται τὸ στεφάνι τοῦ ἄη Γιάννη;

3. Προετοιμασία τοῦ κλήδονα. Ποῖος καὶ κατὰ ποῖον τρόπον φέρει τ' ἀμίλητο (ἢ βουβὸ ἢ ἀρπαχτικό) νερό; Ποῖα σημάδια (ριζικάρια) ρίπτονται εἰς τὸ ἄγγειον καὶ κατὰ ποῖον τρόπον τοῦτο σκεπάζεται καὶ στολίζεται καὶ ἐκτίθεται εἰς τὸ ὑπαιθρον «για νὰ τὸ ἰδῇ τὸ ἄστρο, ν' ἀναπέμνηται»;

4. Ποῖαι ἄλλαι συνήθειαι συνοδεύουσιν τὴν προετοιμασίαν τοῦ κλήδονα; Ἐν παραδείγμα: Εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν τῆς Ἀθήνας «τὰ κορίτσια παίρνουν ἓνα μαξιλάρι μακρὸν καὶ τὸ πτυῖουν, τὸ κάνουν πλάγια, τοῦ πλάζουν χέρι καὶ τὸ κλειδώνουν με κλειδαριά—σταυρώνουν τὰ χέρια καὶ τὰ κλειδώνουν.—Τὸ στήνουν ὀρθοῖα στὸ σ' κλὶ (πεζοῦλι εἰς τὸ ὀπίσω μέρος τοῦ ἀπτεροῦ) καὶ τὸ φυλάγουν ὡς τὴ νύχτα τραγουδώντας καὶ χορεύοντας. Τὸ πρωτὶ τὸ ξαναφῶν. Ἀποβραδὶς γεμίζουν κ' ἓνα κ' μᾶρ' νερὸ ἀμίλητο ἀπ' τὸ π' γὰδ', ρίχνουν καὶ τὰ δαχτυλίδια, τὰ σκουλαρίκια μέσα στὸ κ' μᾶρ, ὕστερα τὸ κλειδώνουν καὶ λέγουν:

«Κλειδώσετε τὸν κλήδονα, τ' ἄγιο Γιαννιοῦ τὴ χάρη,
κι ὅποιος ἔν' καλορίζικος, πρωτὶ θὰ ξεεφάνη».

Ὁλη τὴ νύχτα τὰ κορίτσια κάθονται καὶ φυλάγουν τὸν κλήδονα». Εἰς τὴν Καστορίαν στολίζουν τὸν κλήδονα ὡς ἑξῆς: εἰς τὸ στόμιον τοῦ ἀγγείου ποὺ ἔχει τὸ βουβὸ νερὸ ἀπὸ τὴν λίμνην στερεώνουν τὸ ἀγκάθι ποὺ φέρνει ἓνα ἀγόρι ἀπ' τὸ βουβὸ καὶ ἐπάνω σ' αὐτὸ καρφώνουν διάφορα φρούτα τῆς ἐποχῆς καὶ στὴν κορυφὴν λουλούδια». Ποία ἡ συνήθεια ἄλλου;

5. Οἱ φωτιᾶς τ' Ἀη Γιαννιοῦ.

Τὸ κοινόν των ὄνομα: Φανὸς (Χίος, Κρήνη κ.ά.), ὄφανὸς ἢ φουνάρα (Κρήνη), ἀφανὸς (Σύρος, Σάμος, Κυζίκος), φανούδα (Κρήνη), φουνταρία (Πυλία), κάψαλος (Κίμωλος), κακανοὶ ἢ κακανέρια (Λήμνος), λαμπατίνα (Κέρκυρα) κτλ.

Μία πυρὰ ἀνάπτεται ἢ τρεῖς εἰς τὴν σειρὰν; Μὲ ποίαν ὕλην ἀνάπτεται (μὲ καλάμιες ἢ παλιοκόφινες;) ρίπτεται εἰς τὴν πυρὰν τὸ στεφάνι τῆς Πρωτομαγιάς

ἢ τοῦ "Αη Γιαννιοῦ; καίονται καὶ τὰ κλαδιὰ τοῦ καματεροῦ ἤτοι τοῦ μεταξοσκώληκος; ἢ τί ἄλλο; Τί λέγουν, ἐνῶ πηδοῦν τὴ φωτιά; Π.χ. εἰς τὴν Λήμνον «κάθα σπὶτ' ἀνάφτ' μὲ καλαμινὲς τρία κακανέρια, τρεῖς φωτιὲς μπρὸς στήν αὐλὴ καὶ τὶς πηδοῦν καὶ λέν: "Οἷω φύλλοι καὶ κοριοὶ | μέσα ἢ ῥόγα ἢ χρυσή».

Εἰς τὸ Βασιλίτσι (Πυλίας) λένε: *Νὰ πηδήσω τὴ φωτιά | μὴ μὲ πιάσ' ἢ ἀρρωστιά!* Εἰς τὴν Κάρπαθον αἱ γυναῖκες καθὼς πηδοῦν τοὺς καλαφωνοὺς φωνάζουν «τὸ (β)άρος μου μετὰξι» ἢ «τὸ (β)άρος μου νά 'ραι μάλαμα στοὺ σπῖτι».

Χρησὶς τῆς στάχτης ἀπὸ τὴ φωτιά δι' ἀποτρεπτικoὺς σκοποὺς. Π. χ. εἰς τὴν Κρήνην (Μ. Ἀσίας) *ἔκαιγαν στοὺ φανὸ τὸ στεφάνι τῆς περασμένης χρονιάς καὶ μὲ κεῖνη τὴ στάχτη τὸ πρῶτ' κούκκιζαν ἐπάνω τὶς σνκιὲς γιὰ νὰ μὴ πέφτουν τὰ σῦκα*.

6. Μεταμφιέσεις καὶ πομπὴ κοριτσιῶν καὶ ἀγοριῶν μὲ τὴ «Νεράιδα τοῦ μαχαλᾶ», τ. ἔ. τὸ ὁμορφότερο κορίτσι ἐπὶ κεφαλῆς πρὸς τὴ βρύση, γιὰ νὰ βρέξουν τὸν Ἀγιάννη, δηλ. τὴ γλάστρα μὲ τὰ λουλούδια. Στὸ δρόμο τραγουδοῦν: *"Αγιε Γιάννη μου, σταυροβότανε, | ποιοὺς σ' ἐπείσας, | ἔμαράγκισες...* Ταῦτα ἐν Βλάστη Μακεδονίας (βλ. Ἑστίαν 1890 Β' 64).

7. Μαντικὴ μέθοδος πρὸς προσέλευσιν τοῦ μέλλοντος συζύγου (ὁ ὄνειρομαντεία μὲ τὴ στάχτη τῆς φωτιάς τ' Ἀη Γιαννιοῦ ἢ ἄλλα πράγματα (καθρέφτην, ριζικάρι) ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον καὶ μὲ τὴν ἀρμυροκουλλούρα ἢ τὸ ἀρμυροπιττάρι. (Τρόπος τῆς κατασκέλης μαγικός: νερὸ ἀμίλητο ἢ τοῦ κλήδονα, ἀλευρι ἀπὸ τρεῖς Μαρῖες, κοσκίνισμα μὲ τὴν σήτταν ὀπισθεν τῆς ράχεως (ἀνάκωλα), ψήσιμο τῆς πίττας στὴ φωτιά τοῦ κλήδονα). Εἰς τὴν Ἀπύρανθον τῆς Νάξου ὁποῖος φάγη ἀπὸ τὸ ἀρμυροπιττάρι «σεῖει διὰ τῶν χειρῶν τὴν ρίζαν τῆς κληματαριᾶς ἐπάρδων: *"Εὼ σῶ τὸ κλῆμα | καὶ τὸ κλῆμα νὰ σεῖση τὴ 'ἡς | κ' ἢ 'ἡς νὰ σεῖση τὴν ἀπαῶ, | νά 'ρῃ νὰ μοῦ δώσῃ νερὸ νὰ πιῶ* (Λαογραφία Γ' 512). Ὁνειρομαντεία καὶ μὲ τὸ προσκέλευσμα ἢ τὸ δέσιμο τῆς Μοίρας. Παράδειγμα ἐκ Κεφαλληνίας ἐν Ν. Πολίτου, Λαογρ. Συμμ. Γ' 107-8.

(β) Τεφρομαντεία. Στάχτη ἀπὸ τρεῖς φωτιὲς τ' Ἀη Γιαννιοῦ, πὺν νὰ τὶς ἔχη πηδήσει ἢ μαντευομένη, κοσκινίζεται κατὰ τρόπον μαγικόν: γυμνὴ πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα ἐνὸς δωματίου κρατεῖ τὴν κρισάραν ὀπισθεν τῆς, ὥστε νὰ μὴ τὴν βλέπῃ τὴν ἐπομένην τὸ πρῶτ' ἐξετάζει τὰς γραμμὰς ἢ τὰ σχήματα πὺν φαίνονται ἐπάνω εἰς τὴν στάχτην καὶ ἀναλόγως συμπεραίνει διὰ τὸ ὄνομα ἢ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μέλλοντος συζύγου.

(γ) Ὑδατομαντεία. Π.χ. εἰς Ζιζάνι Πυλίας «τὰ μεσάνυχτα τηρᾶνε τὸ πηγάδι καὶ βλέπουνε τί θὰ γίνη. Φέτο εἶδανε πὺν περνάγανε στρατιῶτες καὶ λένε πὺν θὰ γίνη πόλεμος (1939).

(δ) Ἀγγουρομαντεία. Π.χ. «κόβουν ἓνα ἀγγοῦρι στὴ μέση, ὡς τὴ ρίζα, ἀλλὰ τὸ ἀφήνουν λιγάκι στὴν ἄκρη, γιὰ νὰ μὴ χωρίσῃ ὅλως διόλου καὶ λένε: "Ἄν εἶναι νὰ πάρω τὸν τάδε, νὰ ἐνώσῃ τὸ ἀγγοῦρι, καὶ τὸ ἀφήνουν τὴ νύχτα στ' ἄστρα δλόρθο. Ἄν εἶναι νὰ τὸν πάρῃ, τὸ πρῶτ' θὰ τὸ βρῇ ἐνωμένο τὸ ἀγγοῦρι».

(ε) Κατοπτρομαντεία. Π.χ. εἰς τὴν Κέρκυραν «αἱ ἄγαμοι γυναῖκες τὸ μεσο- νύκτιον γυμνούμεναι ἴστανται ἐνώπιον καθρέπτου καὶ ἀπαγγέλλουν τὰ ἐξῆς: "Ἄη Γιάννη λαμπατάρη... δεῖξε καὶ φανέρωσε ποιόνε θὰ πάρω. Τὴν ἐπιούσαν τὸ ὄνομα, ποὺ θ' ἀκούσουν πρῶτον ἅμα τῇ ἐγέρσει, θὰ φέρῃ ὁ μέλλων σύζυγος. "Ενίοτε κατακλινόμεναι πολλαὶ γυναῖκες φέρουσιν ἀφ' ἐσπέρας ἐνδύματα ἀνδρικήα».

(ς) Κυαμομαντεία: τρία κουκκιά ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον, τὸ ἐν μετὰ φλοιοῦ, τὸ ἄλλο ἡμίκοπον καὶ τὸ τρίτον ξεφλουδισμένον· ἀπὸ τὸ κουκκί, ποὺ θὰ πάρῃ ἡ νέα κατὰ τύχην, μόλις ἐξυπνήσῃ τὸ πρῶτ', μαντεύει, ἂν θὰ γίνῃ τὸ μελέ- τημά της, ἂν θὰ παντρευτῇ πλούσιον ἢ πτωχόν, νέον ἢ χῆρον.

(ζ) Ἄλλαι μέθοδοι μαντικά, ὡς πρὸς τὰ σκόφυλλα τοποθετούμενα εἰς τὸ ὑπαιθρον. Π.χ. εἰς τὴν Ἀράχοβαν Παρνασσῆς βγάζουν ἔξω σκόφυλλα, νὰ ξα- στριστοῦν ὅλη τὴ νύχτα, βάζοντας λίγα ἀλάτι ἀπὸ πάνω. Τὸ μελετᾶν τοῦ καθενός·

ἀπὸ τὸν ἑαυτοῦ τὸ κεφάλι, θὰ πεθάνῃ αἰὲν ἐν χροῖνι.»

(β) **Ἔθιμα τῆς 24ης Ἰουνίου.**

1. Τὸ ἄνοιγμα τοῦ κλήδονα. Ποῦτε καὶ ποῦ γίνεται καὶ κατὰ ποῖον τρόπον; Δίστιχα τοῦ κλήδονα. Οἰωνισμοὶ μετὰ τὸ νερὸ τοῦ κλήδονα. Χοροί, τραγού- δια. Π.χ. εἰς τὴν Ἀράχοβαν τῆς Παρνασσίδος «τὸ πρῶτ' βγαίνοντα ὁ ἥλιος, θὰ βγαίνουν τὰ ριζικάρια. Τὸ παιδί ποὺ τὰ κλείδωσε—ἓνα παιδί τυχερό—θὰ τὰ ξεκλει- δώσῃ (εἰς τὴν Κορώνην τοῦ σκεπάζουν τὸ κεφάλι μετὰ τὸ κόκκινον παννί, ποὺ εἶχαν σκεπασμένο τὸν κλήδονα). Εἰς τὰς Μέτρας τῆς Θράκης ἀνοίγει τὸν κλήδονα ἓνα πρωτοπαῖδι, συν. κορίτσι τοῦ βάζουν τουλπάνι ἄσπρο στὸ κεφάλι καὶ τὸ κάνουν νύφη τοῦ δίνουν κ' ἓναν καθρέφτη στὴν ἀγκαλιά· πρῶτα βγάζουν τὸ ἀγγοῦρι λέγον- τας: Ἀνοίξαμε τὸν κλήδονα, νὰ βγῇ χαριτωμένος, βγῇκε κ' ἓνας ἀγγοῦραρος, θεριός, θεωριακωμένος. Ἐπειτα καθαρίζουν τὸ ἀγγοῦρι καὶ τρώγουν ὅλοι ἀπὸ ὀλίγον. ("Ἀσεμνοὶ πράξεις κατὰ τὸ καθάρισμα τοῦ ἀγγοῦριου). Μετὰ τὸ φάγωμα τοῦ ἀγγοῦριου ἡ νύφη ἐξάγει τὰ σημάδια, ἐνῶ κοιτάζει διαρκῶς εἰς τὸν καθρέφτην.

2. Προσκόμισις μαλλιαρῆς πέτρας καὶ θαλασσίου ὕδατος ἢ πέντε βούρλων εἰς τὴν οἰκίαν. Ποῦ τὰ τοποθετοῦν καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν; Π.χ. εἰς τὴν Πέτραν τῆς Λέσβου «ξημέρωμα τ' ἦν Γιαννιοῦ πάει ἓνα κορίτσο· στὴ θάλασσα καὶ παίρνει ἀπὸ σαράντα κύματα νερό. Νὰ μὴν τὴ δῇ κανεῖς, νὰ μὴ μιλήσ', ἀμίλητο. Ὅπ' ἀλείφουνε πρὸς αὐτὸ νερό, κἀν' νε σαράντα ὁμορφιές». Εἰς τὴν Κάτω Πανα-

για Κρήνης «αἱ γυναῖκες, ὕπανδροι καὶ μή, μεταβαίνουσαι ἀπὸ τῆς αὐγῆς εἰς τὴν παραλίαν λαμβάνουν ἐκ 40 κυμάτων σταγόνas θαλασσίου ὕδατος καὶ γεμίζουν ποτήριον· λαμβάνουσαι δὲ καὶ λίθον μετὰ βρύων ἐκ τῆς παραλίας ἐπιστρέφουν εἰς τὰς οἰκίας των· καὶ τὸ μὲν ποτήριον ἐκκενοῦται εἰς τὰς τέσσερας γωνίας τῆς οἰκίας, τὸν δὲ λίθον θέτουν εἰς μίαν τῶν τεσσάρων γωνιῶν αὐτῆς. Εὐχονται δὲ τὸ μὲν ὕδωρ νὰ μεταβληθῇ εἰς ἄργυρον, ὃ δὲ λίθος εἰς χρυσόν.» Εἰς τὴν Μάδυτον «ἐκρίζουν πέντε σχοίνους, τοὺς ὁποίους τοποθετοῦν, καθὼς καὶ τὴ μαλλιαρὴ πέτρα, εἰς τὸ εἰκονοστάσι τοῦ σπιτιοῦ καὶ τοὺς φυλάγουν διὰ τὸ δωδεκαήμερον, ἂν τοὺς καβαλλ' ἐψ' ἢ γκαλκάτζαρους, νὰ τὸν δέσουν μὲ τ' ἄη Γιαννιοῦ τὸ βουῖλο».

3. Ἐναρξεις τῶν θαλασσίων λουτρῶν. Βιαία κατάδυσις καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι. Ἴπποδρομίαι παρὰ τὴν ἀκτὴν κτλ. Μερικὰ παραδείγματα: Εἰς τὰ Τελώνια τῆς Λέσβου «τ' ἄη Γιαννιοῦ τ' Ἀλιτροπιῶ πρῶτο-πᾶνε στὴ θάλασσα νὰ κολυμπήσουν· θὰ δέσ' νε μιὰν ἀλυγαριά στὴ μέση τους ἢ στὸ κεφάλι τους, γιὰ νὰ ᾖ γεροί. Πρέπ' νὰ φάσ' καὶ καρπούζ'». Εἰς τὸν Πόντον «διάφοροι ὁμάδες πρῶτ' πρῶτ' ἔπιαναι τοὺς δρόμους κι ὅποιον ἐτύχαιναν τὸν ἄρπαζαν καὶ τρεχάλα τὸν πηγαίναν στὴν ἀκρογιαλιά καὶ τὸν ἔριχναν στὴ θάλασσα, ντυμένον ὅπως ἦταν· Μόνον ἂν ἔταξ κανένα καλὸ κεφάλαιον ἢ μποροῦσε τὸ σῶμα ν' ἀποφυγῇ τὴν ταλαιπωρίαν». Εἰς τὸ Γύθειον τὴν ἡμέραν αὐτὴν «οἱ πάσχοντες ἐξ ἀσθενείας χρονίας πηγαίνον εἰς τὴν θάλασσαν ἀμίλητοι καὶ κολυμβῶντες θεραπεύονται». Εἰς τὴν Μάδυτον ἐγίνετο ἵπποδρομία ἢ γαίδουροδρομία μὲ γυμνοὺς τοὺς ἀναβάτας καὶ «ὅταν τὸ ἔχνε σὲ καλὸ νὰ βγαίν' ἀπ' τὴ θάλασσα ἐκεῖν' τὴ μέρα».

4. Τ' ἀξιώματα τῶν ἀρραβωνιασμένων. Εἰς τὴν Φιλιππούπολιν καὶ τὴν Στενήμαχον τὴν ἡμέραν τοῦ Προδρόμου οἱ συγγενεῖς «ἀξιῶνουν τοὺς ἀρραβωνιασμένους» δηλ. τοὺς καθίζουν εἰς ἓνα προσκέφαλον (ἢ εἰς τάπητα), τὸ πιάνουν ἀπὸ τὰ ἄκρα καὶ τοὺς σηκώνουν ὑψηλὰ τρεῖς φορὲς, ἐπιφωνοῦντες «ἄξιος, ἄξιος, ἄξιος! καὶ τοῦ χρόνου».

5. Συλλογὴ ἱαματικῶν βοτανῶν, ὀριγάνου καὶ ἄλλων χόρτων Θεραπεία τῆς κεφαλαλγίας καὶ ἄλλαι θεραπευτικαὶ συνήθειαι. Π. χ. εἰς τὸ Δαδὶ Λοκρίδος «μαζεῦνουν τὸ πρῶτ' ῥίγανη, ὅση χρειάζονται γιὰ τὸ χρόνο· τὴ μαζεῦνουν, προτοῦ νὰ βγῇ ὁ ἥλιος, γιὰ νὰ εἶναι καλὴ. Εἰς τὴν Σιτίσταν (Αἰτωλ.) τ' Ἀη Γιαννιοῦ τοῦ Ριγανᾶ μαζεῦνουν ῥίγανη καὶ φέρνουν μπουκέττα ἀπ' αὐτὴ στὴν ἐκκλησιά, καθένas τὸ δικό του. Τὴν ψέλνει ὁ παπᾶς, ψέλνει κι ἀγιασμό. Παίρνει ὁ καθένas τὸ μπουκέττο του καὶ λίγο ἀγιασμό καὶ πάει κι ἀγιάζει (ραντίζει) τὰ κτήματά του». Εἰς τὸ Κατιρλί Βιθυνίας «αἱ γυναῖκες, αἱ πάσχουσαι ἀπὸ χρονίαν κεφαλαλγίαν

ἔξερχονται τὴν 24ην Ἰουνίου εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ περιδένουν τὴν κεφαλὴν διὰ λυγέας».

6. Ἔθιμα Σαρακατσάνικα. Ἀγερόδες παίδων κρατούντων δοχεῖον ὕδατος καὶ περιερχομένων τὰς μάνδρας. Εἰς τὸ Πισοδέρι «ἀποβραδὶς τὸν Κλήδονα τὰ παιδιὰ μαζεύουν καλογιάννηδες καὶ τὸ πρῶτ' τοὺς χορεύουν : δένουν δ' αὐτὰ τὰ λουλούδια δαχτυλίδι καὶ τὰ βάζουν ἀπάνω στὸ κεφάλι τους καὶ χορεύουν. Κρατοῦν κ' ἓνα μπακράτσι μὲ νερὸ ἀπὸ τρεῖς βρύσες καὶ γυρίζουν τὰ κονάκια καὶ τραγουδοῦν : Ὁ Γιάννη, Γιάννη, Καλογιάννη, | ἔχασα γαῖράνι στὴν Κρονόβρουση | κι ἂν θὰ τὸ βρῇς πάλ' νὰ μ' τὸ στείλῃς». Ὅσο τραγουδοῦν, χύνουν νερὸ σὲς καλύβες. Τοὺς δίνουν ἄλλος δραχμὲς, ἄλλος ὅ, τι ἔχει».

7. Ἔθιμα ἀποσκοποῦντα τὴν καρποφορίαν τῶν δένδρων (συκῶν, ἐλαιῶν κλ.): στάκτη τῶν πυρῶν εἰς τὰς ρίζας τῶν συκῶν, χῶμα ἐπὶ τῶν συκῶν κτλ. Π.χ. εἰς τὸν Μαραθόκαμπον τῆς Σάμου «νὰ σκουθῇς προπρὶν τοῦ (τῆς 24ης Ἰουνίου), νὰ τρέξ'ς γλήγουρα-γλήγουρα νὰ μαζέψ'ς τὴ στάχτ' ἀπὸ τὴν τρανιὲς π' ἀνάψανι ἀποβραδὶς κι νὰ τρέξ'ς νὰ τὴ ρίξ'ς στὴ ρίζα τῆς συκῆς, μὰ νὰ μὰμ' πουλλὰ σῦκα». Εἰς τὴν Νάξον, τὴν Κύθνον κ. ἄ. «πᾶνε καὶ μαζεύουν χῶμα κάτω ἀπὸ τὴν συκιά καὶ τὸ ρίχνουν πάλω σὲς συκῆς καὶ τὶς γυρεύουν. Ὁ βασιτὴ Χριστὸς τὸν κόσμον καὶ ἡ Γιάννης τὴν ἀλήθεια | βάσταξε καὶ σὲ συκιά πελῶμα (=τὰ μικρὰ συκάκια). Πρὸβλ. ἄγης Γιάννης ὁ Ἀπορησστής, γιατί τότε πελῶμαί το ὄργιασμα τῶν σύκων (Κύθνος) Ἄν λεμονέα ἢ πορτοκαλέα ἢ οἰονδήποτε δένδρον δὲν παράγῃ καρπὸν, θέτουν καθρέπτην πρὸ αὐτοῦ καὶ μὲ πέλεκυν εἰς τὰς χεῖρας λαμβάνουν στάσιν ὑλοτόμου καὶ βλέποντες τὸ ἐν τῷ καπτόπρῳ ἵνδαλμα τοῦ δένδρου προσποιοῦνται τὸν θυμωμένον καὶ λέγουν μεγαλοφώνως: Κάμε καρπὸ ἢ σὲ κόβω. Ποῦ γίνεται τοῦτο;

8. «Ἀπλωμα» τῶν ἐνδυμάτων εἰς τὸν ἥλιον πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τὸν σκῶρον (ἢ ἀπὸ φθοροποιόν τινα δαίμονα). Π.χ. εἰς Ἀγιάσον Λέσβου «ἡ Γιουῖλου (Γιῶ), ἅμα εἶχες ἄσπρα ροῦχα μέσ' στὰ μπαούλα, πῆγαινε καὶ τὰ κατούρει καὶ κυτρίνιζαν. Γι' αὐτὸ τὰ βγάζαν τῇ Λιτροπιῶ καὶ τ' ἀπλώναν στὸν ἥλιο».

9. Δεισιδαιμονία. Δὲν ἀρχίζουν καμιὰ δουλειά, διότι, ὥς λέγουν, εἶναι λιτρόπι. Καὶ «ὅποια μέρα πέσῃ τὸ Λιτρόπι τ' Ὁ Γιαννιοῦ τὴ φυλᾶνε ὅλο τὸ χρόνον δὲν κάνουν γάμους, δὲν κόβουν ροῦχα, δὲν φυτεύουν, δὲν ἀρχίζουν σπορά. Εἶναι κακιὰ μέρα κι ὅ, τι ἀρχινήσῃς, δὲν πάει ἐμπρὸς» (Ν. Πέρδικα, Σκύρος Α' 138).

10. Ἄλλαι μαντικαὶ μέθοδοι.

(α) Μολυβδομαντεία καὶ αὐγομαντεία. Π.χ. εἰς τὴν Σῦρον «παίρνουν νερὸ ἀμίλητο τοῦ Κληδόνον καὶ τὸ χύνουν μέσα σὲ μιὰ μπουκάλα· ἔπειτα

ρίχτουνε μέσα ένα άσπράδι από αυγό ή μολύβι λειωμένο και δείχνει ὅ,τι δουλειά κάνει ὁ ἄντρας πού θά πάρουν. «Αν εἶναι βαποριέρης, θά σχηματίσῃ βαπόρι, ἂν εἶναι κτηματίας, θά δείξῃ ἀμπέλι, κλήμα, ἂν εἶναι μάστορης, θά δείξῃ τὰ ἐργαλεῖα του.»

(β) Ὑδατομαντεία καὶ κατοπτρομαντεία. Π. χ. εἰς τὴν Μεθώνην, «τ' ἦν Γιαννιοῦ μέσ' στοῦ μεσημέρι, κοιτάζονται τὰ κορίτσια μέσα στοῦ πηγάδι, γιὰ νὰ ἰδοῦν τί τοὺς μέλλεται. Βάζουν ἕναν καθρέφτη, τὸν στερεώνουν στοῦ κούτελό τους, ὥστε νὰ ρίχνῃ ὁ ἥλιος τὴ λάμψη του μέσα στοῦ πηγάδι καὶ ὕστερα σκεπάζουν τὸ κεφάλι τους μ' ἕνα κόκκινο παννὶ καὶ κοιτάζουν μέσα. Λένε πὼς ὅ,τι εἶναι νὰ τοὺς γίνῃ, θά τὸ ἰδοῦν καὶ μάλιστα ἂν εἶναι ἀνύπαντρα κορίτσια, θά ἰδοῦν πρόσωπο, ἐκεῖνον πού θά πάρουν». Ὅμοιως εἰς τὴν Σκῦρον «βλέπουν ὅποιον μελετήσουν, ξενιτεμένο, πού εἶναι τώρα καὶ πού εὐρίσκεται, ἢ πεθαμένο». Ἄλλες κοιτάζονται γυμνές μέσα στὸν καθρέφτη. Ἄλλες «παρατηροῦν τὴ σκιά τους, μόλις σκάσῃ ὁ ἥλιος. Ἀν δὲ φαίνεται καθαρή, τό 'χουν σὲ κακό, θ' ἀρρωστήσουν» (Σκῦρος).

(γ) Ὀνειρομαντεία. «Φυλᾶνε ἕνα κοκκιναῖο παννὶ ἀπὸ τὸ κόκκινο πού ἐχρησιμοποίησαν στὸν κλήδονα, τὸ ἑτοιμάζουν καὶ τὸ βάζουν κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό τους. Τὴ νύχτα βλέπουν ὅτεναι ἔχεται πάντα μὲ τὸ γάμο (Ἀταλάντη).

Ἄλλα μέσα ὀνειρομαντείας: Ἀγιάντης ὁρᾷ τὸν καθρέφτη μὲ κόκκινον κτλ.
(δ) Κριθομαντεία. Βάζουν σ' ἕνα πιάτο νερό καὶ ρίχνουν δύο κόκκινους κριθαριοῦ. Προσέχει τότε κάθε μία πού θέλει νὰ πιστορευτῇ ἐκεῖνο τὸ χρόνον, ἂν οἱ δύο κόκκοι ἐπιπλεύσουν καὶ σμίξουν, θά πιστευτῇ, ἄλλως ὄχι.

(ε) Ἀλευρομαντεία, στακτομαντεία κτλ.

4. Πέτρου καὶ Παύλου (29 Ἰουνίου).

1. Πανηγύρεις καὶ θυσίαι ἢ προσφορὰ σφαγίων ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας.
2. Μαντικαὶ συνήθειαι : μολυβδομαντεία καὶ αὐγομαντεία (μὲ νερό φυλαγμένο ἀπὸ τὸν κλήδονα), ὕδατομαντεία καὶ κατοπτρομαντεία.

5. Τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων (30 Ἰουνίου). Τὰ ἴδια μὲ τὴν προηγούμενην.

β) Ἀπὸ τῆς Παναγίας τῆς Καψοδεματούσας μέχρι τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος (2—27 Ἰουλίου).

1. Κατάθεσις τῆς ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου (2 Ἰουλίου).

Ὄνομα τῆς ἐορτῆς: τῆς Παναγίας τῆς Καψοδεματούσας ἢ Καψοχεροβολοῦς ἢ τῆς Βλαχέρας (Κεφαλ.), τῆς ἁγίας Βλαχέραινας (Σωζόπολις), τς Ἀγιαβλαχέρας (Μέτραι Θράκ.).

Δεισιδαιμονίαι: Δὲν ἄλωνίζουσιν. Δηγήσεις περὶ τιμωρίας τῶν παραβατῶν.

Π. χ. «βούλιαξε τὸν παπᾶ μὲ τὰ χερόβολα στ' ἄλῳνι. Καὶ σήμερα ἀκόμα ἀκούγεται ἐκεῖ κάθε χρόνο τὴν ἡμέρα ἐκείνη νὰ φωνάζῃ ὁ παπᾶς τ' ἄλογά του «ὦπλα, ὦπλα, ὦπλα!» (Μεσοχώρι Πυλίας).

2. Τῆς ἀγίας Κυριακῆς (7 Ἰουλίου).

Δὲν ἄλωνίζουσιν, δὲν ζυμώνουσιν «γιατὶ γίνεται τὸ ψωμί μαῦρο» (Λῆμνος). Ἐνιαχοῦ τῆς Θράκης ἐγένετο πανηγυρὶς «τὸ πανηγύρι τῶν ἀγγουριῶν».

3. Τοῦ ἀγίου Βαρθολομαίου (11 Ἰουλίου).

Δὲν δουλεύουσιν στ' ἀμπέλια, γιατί πέφτει χαλάζι καὶ τὰ καταστρέφει.

4. Τῆς ἀγίας Μαρίας (17 Ἰουλίου).

1. Ἐκδρομαὶ εἰς ἀμπέλους καὶ λαχανοκήπους καὶ προσφοραὶ ἀπαρχῶν (σύκων, σταφυλῶν κλπ.) Εἰς τὴν Μεσημβρίαν τότε κόβουν καὶ καρποῦξι πρώτ' ἀρχή. Εἰς Μέτρας (Θράκη) τότε ἔκοβαν τὸ πρῶτο σταφύλι καὶ τὸ ἐπήγαιναν σὶ τὸ σπίτι μέσα σὲ κούτρολο (χωρὶς λάβην) καλάθι. Εἰς τὸν Κισσὸν (Πηλίου) «κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην συνηθίζουσιν νὰ τραγοῦν τὰ πρωτοφανῆ σῦκα.»

2. Πανηγυρὶς καὶ θυσία δημοτέλης (Πορμπάν). Τί ζῶον σφάζεται καὶ πῶς γίνεται ἡ διανομὴ τῶν κρεάτων εἰς τοὺς πανηγυρίζοντας. Κοινὴ πρόεξι. Π. χ. εἰς τὸ Δεμάτι Ἡλείου «μετὰ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν θυσιάζεται βοῦς καὶ τέμνεται εἰς 30—32 τεμάχια, τὰ ὅποια διανεμοῦνται εἰς τοὺς ἀπογόνους ὠρισμένων οἰκογενειῶν τοῦ χωρίου». Ποῦ ἄλλου γίνεται παρομοία διανομὴ καὶ πῶς αἰτιολογεῖται αὕτη; Παραδόσεις περὶ ἐλάφου οἰκιοθελῶς προσερχομένης εἰς θυσίαν. Πρὸς ποῖον σκοπὸν γίνεται ἡ θυσία; (δι' ἀποτροπὴν νόσου ἢ πρὸς πρόκλησιν βροχῆς ἢ ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ θερισμοῦ;)

3. Ἀγιασμός καὶ ραντισμός τῶν σπαρτῶν, «γὰ τὰ σκαθάρια καὶ ἄλλα ζούμπερα» (Αἰτωλ.).

4. Δεισιδαιμονίαι: δὲν ἄλωνίζουσιν, δὲν κάνουν καμιά δουλειά. «Ὁ παπᾶς τῆς Ἀλωνίσταινας ἄλωνισε τῆς ἀγίας Μαρίας καὶ ἄνοιξε ἡ γῆς καὶ τὸν κατάπιε μαζί μὲ τ' ἄλογα ... φαίνεται ἀκόμα τ' ἄλῳνι. Καὶ λένε πὼς κάθε χρόνο τῆς Ἀγίας Μαρίας ἀκούγεται ὁ παπᾶς ποὺ σκούζει: «Ἄ Μαρίνα, ἦ!» (Γριζί Πυλίας) Πρβλ. Ἐγία Μαρίνα μάρανε μάννα καὶ θυγατέρα» (Ἀράχοβα).

5. Τοῦ Προφήτου Ἡλία (20 Ἰουλίου).

1. Λατρεία τοῦ Προφ. Ἡλία ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων καὶ παραδόσεις, σκοποῦσαι νὰ ἐξηγήσουν «διατὶ τὸν ἅγιον Λιᾶ τὸν βάνουν πάντα στὰ ψηλῶματα» Δοξασίαι, ὅτι ὁ ἅγιος Λιᾶς «εἶναι στὰ ψηλὰ γὰρ τὸν καιρὸ, γὰρ τὴν βροχή», ὅτι διώ-

κει δράκοντα ἢ τὸν διάβολον, ἔχων ὄπλον τὸν κεραυνὸν καὶ τρέχων εἰς τοὺς οὐρανοὺς μὲ τὸ ἄμάξι του (ἔφορος βροχῆς, βροντῶν καὶ κεραυνῶν). Αἱ σχετικαὶ παραδόσεις καὶ παροιμίαι. Ἀπεικονίσεις τῆς ἀναλήψεως τοῦ Προφ. Ἡλία εἰς τοὺς οὐρανοὺς (ἵπποι καὶ ἄρμα Ἡλίου) (βλ. Ν. Πολίτου, Λαογρ. Σύμμ., Β' 146 κ.ε).

Ποία συντεχνία θεωρεῖ προστάτην τῆς τὸν Προφ. Ἡλίαν ; Π. γ. εἰς τὴν Καστορίαν τοῦ Προφήτ' Ἡλία γιορτάζουν οἱ γουναραῖδες. Ὁ Προφήτ' Ἡλίας ἦταν γουναραῖς. Οἱ Κύπριοι εἰς τὸ ἄλῳν ἐπικαλοῦνται τὸν Προφήτην «νὰ πέψη τὸν ἄεραν του».

2. Πυραὶ καὶ θυμιάματα. Ἀνοδος εἰς κορυφὰς ὄρεων ποὺ φέρουν τ' ὄνομα τοῦ Ἁγίου Ἡλία, μεγάλαι πυραὶ καὶ καυσις ἀφθόνου λιβάνου εἰς τὸν ἅγιον. (Πρβλ. τὴν ἀνάβασιν πανηγυριστῶν εἰς τὸν Ἀγιολιᾶν, ἐπὶ τῆς ἀκροτάτης κορυφῆς τοῦ Ταυγέτου, καὶ τὰς πυράς, ποὺ ἀνάπτουν οἱ περίοικοι, μόλις ἴδουν τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀγιολιᾶ μεγάλην πυράν). Εἰς τὸν Πολύγυρον «ἀπ' τὸν Ἀηλιᾶ ὡς τὴν 1η Σεπτεμβρίου ἀνάβουν ἀδιάκοπα ἀεράδες φωτιᾶς (παρακαμνιοί)».

3. Πανηγύρεις καὶ θυσίαι δημοτελεῖς ταύρων ἢ κριῶν, τελούμεναι εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ. Ἐκτελεῖται ἡ θυσία (ταῦρος ὑγῆς, τέλειος, ἀδμῆς), ἀγνισμὸς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἱερέως καὶ ἀνάγη παρὰ τὸ χεῖλος ἀνοίγμενον τοῦ ποσὸς. Διανομὴ τῶν κρεάτων καὶ περισυλλογὴ τῶν ὄστων κ.λ. Σκοπὸς τῆς θυσίας ἡ ἀποτροπὴ λοιμικῶν νόσων (βλ. περιγραφὴν τῶν τελευτήων ἐν Λαογραφίᾳ Γ', σ. 148 κ.ε). Ἀλεκτοροθυσίαι. Εἰς τὸ Ἀλμαλί Μοναστήριον «τοὺς ἀλέκτορας δὲν θυσιάζουν οἱ προσφέροντες, ἀλλὰ ἀπολύουσιν καὶ ἕτεροι τρεχόντες συλλαμβάνουσι καὶ θυσιάζουσι ἢ μᾶλλον τρώγουσι αὐτούς.» Ποῦ ἄλλοῦ συνηθίζονται ταῦτα ; Εἰς τὸ Σιναπλί (Βορ. Θράκη) ἡ θυσία (κουρμπάν' χωριαν' κὸ) καὶ ἡ δέσσις πρὸς τὸν Προφήτ' Ἡλίαν «δὲν γίνεται τ' Ἀη Λιᾶ, γιατί βροχή τότε δὲν χρειάζεται γίνεται μετὰ τὸν Ἀη Γιώργη καὶ πρὶν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου (2 Μαΐου), ὅποια Δευτέρα τύχ', νὰ γιορτάσουν ἐπίτηδες, νὰ τιμήσουν τὸν Προφήτ' Ἡλία, νὰ τοὺς λυπηθῇ ὁ Θεὸς καὶ νὰ βρέξ'. Σφάζουν 10—15 πρόβατα ἀρσενικὰ ὅλα». Τὴν προηγούμενην ἡμέραν γίνεται περπερούνα : τὰ κορίτσια στολίζουν ἓνα ὄρφανὸ κορίτσι μὲ πράσινα χόρτα καὶ πηγαίνοντας στὸ ποτάμι βρέχονται ὅλα μὲ τὰ ροῦχα τους καὶ μὲ ἓνα μπακιράκι νερὸ γυρίζουν χορεύοντας καὶ τραγουδώντας τὴν Περπερούνα σ' ὅλο τὸ χωριό.

4. Περισχοινισμὸς (ζώσιμο) τοῦ ναοῦ ἢ τοῦ χώρου, ὅπου τελεῖται ἡ λειτουργία, διὰ λεπτοῦ κηρίνου νήματος. Πρβλ. ἡ δεῖνα ἔξωσε τὸν Προφήτην μὲ ζῶσμα (Θράκη).

5. Θεραπευτικαὶ συνήθειαι. Π.γ. εἰς τὸν Πόντον «μεταβαίνουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν αἱ γυναῖκες ἔδενον εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ σώματος,

ὅπου εἶχον πόνους, στάχuas· μετὰ δὲ τὴν Μεγάλην Εἵσοδον ἀπέκοπτον αὐτούς, διὰ νὰ κοπῇ καὶ ὁ πόνος».

6. Ἀποτρεπτικαὶ συνήθειαι: τοποθέτησις λίθου ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τῆς ἐλαίας, διὰ νὰ κρατήσῃ καὶ νὰ μὴν ἀπορρίψῃ τὸν καρπὸν τῆς (Κρήτη).

7. Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις. Π.χ. Τοῦ Προφήτ᾽ Ἡλία τὸ μεσημέρι, ἂν ὁ οὐρανὸς εἶναι καθαρὸς, ὁ χειμῶνας θὰ εἶναι μαλακός, κι ἂν ὁ οὐρανὸς ἔχῃ σύννεφα, θὰ κάνῃ βαρὺ χειμῶνα (Μαυρικᾶτο). Οἱ Καρπάθιοι «τὴν ἐσπέραν τῆς 19 Ἰουλίου, ἐσπερινὸν τοῦ προφ. Ἡλία, ἂν ἐπὶ ὁρέων τινῶν ἐπικιάθηνται σύννεφα ἢ ἂν ὁ καιρὸς εἶναι συννεφώδης, προσοιωνίζονται πολυβροχὲς καὶ καλοσποριές».

8. Μαντικαὶ συνήθειαι:

(α) Ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ καπνοῦ τοῦ καιομένου θυμιάματος.

(β) Ἐκ σχημάτων παρατηρουμένων ἐν τῷ σπασίονας ἐλαίου ἔναντι τοῦ ἡλίου.

Π.χ. «τὸ πρῶτ' τοῦ Προφήτ᾽ Ἡλία, ἄμα σπᾶσ' ὁ ἥλιος, γ' ἀνάψῃς μόνῃ σου τὸ καντήλι θὰ βουτήσῃς τὰ δύο σου ρύχια (δηλ. τὸν δῶν ἀντιχείσιν) μέσ' στὸ λάδι καὶ βλέποντας ἀγνάντια στὸν ἥλιο θὰ τὰ βάλῃς κόνει' ἐνὰ χιμῶνα ὁ ἥλιος μέσ' στὰ ρύχια καὶ θὰ πῇς: "Ἀγιέ μου Προφῆτ᾽ Ἡλία, ποῦ ἀπορρίπτεις τὸ ὅλον τὸν κόσμον καὶ φανερώνεις, φανέρωσε κ' ἐμέναρε τὴν τύχη μου, τί εἶν' τὸ τέλος μου. Καὶ θὰ σοῦ φανερώσῃ τὴν τύχη σου." Ἐτεῖ κάποια εἶδε ἀπὸ καὶ πῆρε τοσπάνη. Ἄλλῃ εἶδε τὸ φέρετρό της καὶ πέθανε.»

(γ) Ὀνειρομαντεία. Π.χ. εἰς τὰ περίχωρα Πατρῶν «μαζώνουν τὴν ἡμέρα τ' ἂν Λιᾶ τραγουδῶντας ἀγριολούλουδα σαράντα εἰδῶν. Μ' αὐτὰ πλέκουν ἕνα στεφάνι καὶ τὸ βάζουν τὸ βράδυ κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι τους, γιὰ νὰ ἰδοῦν τὴν τύχη ποῖον θὰ πάρουν».

(δ) Ἀπὸ τὸ πλάγιασμα τοῦ σκύλου τῆς μάνδρας. "Ἄν εἶναι γυρισμένος κατὰ τὸ βοριά ἢ τὸ μαῖστρο, θὰ κάνῃ βαρυχειμωνιά, ἂν εἶναι κατὰ τὸ νοτιῶ, ὁ χειμῶνας θὰ εἶναι καλοκαιρινὸς (Σκυρὸς).

(ε) Ἀπὸ τὰ πρῶτα καρύδια ποὺ ἔκοπταν τὴν ἡμέραν αὐτήν: ἂν ἦταν γεμάτο, ὅλα θὰ πηγαιναν καλά, ἂν ἄδειο, κλάψε τὴν τύχη σου (Μέτραι Θράκ).

9. Ἄλλαι μαγικαὶ συνήθειαι: Π.χ. «Τ' Ἀηλιὸς οἱ Ἀηλιασιτες (Εὐρυτανίας) λειτουργιοῦνται στὸν Ἀηλιᾶ τους, ἕνα ξωκκλήσι στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ. Μόλις ἀπολύση ἢ ἐκκλησιά, βγαίνουν στὴν ἄκρη, π' ἀρχίζει ἀπότομος βράχος. Παίρνει καθένas χαλίκια καὶ τὰ ρίχνει κάτω στὸ βράχο λέγοντας: "Ὅσα χαλίκια ρίχνω, τόσα χρόνια νὰ ζήσω!"»

6. Τῆς ἁγίας Παρασκευῆς (26 Ἰουλίου).

1. Πανηγύρεις καὶ θυσίαι δημοτελεῖς. Κοινὴ τράπεζα τῶν ἐορταστῶν εἰς τὸ προαύλιον τῆς ἐκκλησίας.

2. Ὁργιαστικὴ λατρεία. Ἐκστασις ἢ μανία (τρέλλα) καταλαμβάνουσα τοὺς λάτρεις τῆς Ἁγίας, ἰδίᾳ τὰς γυναῖκας Π.χ. τοῦ Βαθυνοῦ ἢ τρέλλα: «γυναῖκες πιάνονταν ἀπ' τὶς εἰκόνες στὸ τέμπλο καὶ χτυπιῶνταν στὸ κεφάλ', στὸ στήθος, ξεμαλλιάρες κ' ἔλεγαν: Σῶσε μας, Ἁγία Παρασκευή. Ἡμαρτον, σῶσε μας! Ἔτσι τὶς ἔπιανεν ἡ τρέλλα, ἔπαιρναν τὶς εἰκόνες καὶ ἀρκονδῶντας, σὺν τὰ μικρὰ παιδιὰ, τριγύριζαν στὸ χωριό, πῆγαιναν καὶ σ' ἄλλα χωριὰ ἀρκονδῶντας» (Κύζικος).

3. Ἀγιάσματα καὶ θεραπείαι. Ἐν παράδειγμα: «Στὴν Ἀλικαριὰ τῆς Ἀγχαΐλου τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ὅς' εἶχανε ἄρρωστο τὸν πῆγαιναν στὸ ἅγιασμα, ἔσκαφταν λάκκο, τὸν ἔκαιγαν μὲ ξύλα γιὰ νὰ ζεσταθῇ, ὅσπερα τὸν καθάριζαν, ἔβαζαν μέσα τὸν ἄρρωστο ντυλιγμένο μὲ πάπλωμα, γιὰ νὰ ἰδρώσῃ, κ' ἔσφαζαν ταυτόχρονα πετεινό» (Λαογρ. 13, 112, 49).

7. Τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος (27 Ἰουλίου)

Ἅγιος ἱατρός, ὁ καὶ ἐξοχὴν πορεύετο τὰς ἀναπήρων. Ποβλ. «Κοντοί, κόντοί, οἱ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος». Ἐξόχως ἐξοχίας Π.χ. εἰς τὴν Κίτον φέρεται: πορεύσε, πῆγαινε στὸν ἅγιο Παντελεήμονα, κ' ἐπῆγαινε ἓνα βιάσταγμα (ἀφιέρωμα) ἀπὸ τὴν εἰκόνα του καὶ τὸ κρεμοῦσε στὰ ἀνταπόριά σου. Τὸ εἶχεν ἐκεῖ, ὥσπου νὰ γινότανε καλὰ ὁ ἄρρωστος· κατόπιν ἔκανε κι αὐτὸ ἓνα ὅμοιο βιάσταγμα κ' ἐπῆγαινε καὶ τὰ κρεμοῦσε καὶ τὰ δυὸ στὸν Ἅγιο Παντελεήμονα.

γ) Ἀπὸ τῆς 1ης Αὐγούστου μέχρι τῆς Ἀποτομῆς τῆς τιμίας κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (29 Αὐγούστου).

1. Πρώτη Αὐγούστου.

(α) Ἐθίμα καὶ δοξασίαι τῆς παραμονῆς (31 Ἰουλίου).

1. Πυραὶ καὶ ὑπερπήδησις αὐτῶν. Μὲ ποίους λόγους συνοδεύεται τὸ πῆδημα τῆς φωτιᾶς; Ἀλλαι σχετικαὶ ἐνέργειαι. Π.χ. εἰς τὰ Τελώνια τῆς Λέσβου «τὴν Πρωτανγροστιά, νὰ ξημερών', ἀνάβουμε μέσα σὲ τριστόρατο φωτιά (καφάλα) καὶ τὴν ξεπερνοῦμε λέγοντας: ὦ, καλῶς τὸν Ἀκσο! Σὺκα τσαὶ καρύδια τσαὶ καλὰ σταφύλια! Ψήρουν μέσα στὴ φωτιά κ' ἓνα σκόρδο, παίρνουν τὶς σισελίδες (τὰ λουβιά) κι τὶς τρών γιὰ τὸν πυρετό.» Εἰς τὴν Ἱμβρον πηδοῦν τὸ φανὸ λέγοντες: «Ἀκσο, Παράκσο, σὺν ἀπ' μ' ἡῶρις νὰ μ' ἀφήσης». Εἰς τὴν Μάδυτον: «Ἀκσους, Παράκσους, καλῶς μᾶς ἡῶρ ἢ γι' Ἀκσους!».

2. Δοξασία, ὅτι τὴν νύκτα τῆς 31^{ης} Ἰουλίου πρὸς τὴν 1^{ην} Αὐγούστου ἀνοίγουν οἱ οὐρανοὶ καὶ «ὅ,τι προφτάσῃς τὰ ζητήσῃς θὰ τὸ ᾗς, θὲς πλούτη, θὲς γειά, θὲς χωράφι. Ἀποσπεροῦ στοὺς πανηγύρι τοῦ Ἀγιάσος πλαγιάζουσιν στὰ τριόστρατα, γιὰ τὰ δοῦν τ' ἄγιο φῶς» περιμένουν ὡς τὸ πρῶτ'. Τό ᾗς σὲ καλὸ» (Τελώνια Λέσβου).

(β) Ἑθιμα τῆς 1ης Αὐγούστου.

1. Ἑναρξίς νέας χρονικῆς περιόδου. Πρβλ. Ἐπλάκωσεν ὁ Ἄουστος, ἡ ἄκρα τοῦ χειμῶνα (Κάρπαθος). Δεισιδαίμονες συνήθειαι, σχετικαὶ μὲ τὴν ἀντίληψιν αὐτήν. Π.χ. εἰς τὴν Τήλον τὴν πρωΐαν τῆς 1^{ης} Αὐγούστου σκορπιίζουν ἐντὸς τῆς οἰκίας ἄμμον εἰς σημεῖον εὐτυχίας καὶ ἀφθονίας. Δὲν σκουπίζουν κλπ.

2. Ἀγιασμός ὑδάτων καὶ κατοικιῶν, ἔξοδος εἰς ἀμπέλους καὶ διασκεδάσεις. Π.χ. εἰς τὴν Μεσημβρίαν τὴν 1^{ην} Αὐγούστου «γυναῖκες, ἄδροι πῆαινανε καὶ κῆνανε ἀγιασμό στὰ πηγὰδια καὶ ἀπὸ κεῖ πῆαινανε στ' ἀμπέλια καὶ γλέντιζανε ὡς τὸ βράδ'». Εἰς τὴν Αἰτωλίαν «τὴν Πρωταυγουστιά ὁ παπᾶς γυρίζει τὰ σπίτια τῶν γεωργῶν καὶ διαβάζει ἀγιασμούς καὶ τίς εὐχὲς τ' αἱ Τρύφωνα, τὰ φυλάη τὰ σπατιά τους». Εἰς τὴν Τεσσάρον «τὸ πρῶτ' ἐπαιρναν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἀγιασμό καὶ τ' ἄγιαζαν τὰμπέλια καὶ ἄλλους μέρησιν τὰ πρῶτα σταφύλια».

3. Ἑθιμα νηστεύεσθαι. Καθαρσμός καὶ κίνησις ἀγγέλων, προσφορὰ σταυρῶν, σύκων κ. ἄ. ὁπωρῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ διανομὴ αὐτῶν εἰς τοὺς νηστεύοντας κατὰ τὸν Ἑσπερινόν. Κτυπήματα τῶν παλαιωμένων μὲ τὴν ἐπιφώνησιν: «Κούδου, κούδου τὰ σαχάνια, | Κύριε, Κύριε, ἔλεησον, | δῶσ' μου, Χριστέ μου, δύναμι καὶ ἐγὼ τὰ σὲ νηστεύω» (Κάτω Παναγία Κρήνης).

4. Προσφοραὶ ὑπὲρ τῶν νεκρῶν. Π.χ. εἰς τὰς Κυθωνίας «τὴν πρώτη τ' Αὐγούστου κάθε καλὴ νοικοκυρὰ ἔβαζε ἕνα πιάτο ἐλιές, μισὲς μαῦρες, μισὲς ἄσπρες, καὶ τίς ἔστελνε στὴ γειτονιά, σ' ὅσες δὲν εἶχαν, γιὰ τὰ φᾶνε κείνη τὴν ἡμέρα».

5. Γίνονται κατ' Αὐγούστου μεταμφιέσεις; Κατὰ ποῖον τρόπον.

6. Ἀπαγορεύσεις σχετικαὶ μὲ τίς δριμέες τοῦ Αὐγούστου: δὲν πλύνουν, δὲν λούζονται, δὲν κόβουν ξύλα στοὺς λόγγους, δὲν ἀφήνουν τὰ παιδιὰ τους ἔξω τὸ μεσημέρι κτλ. Ποῖαι ἡμέραι τοῦ Αὐγούστου εἶναι δριμάτα; Αἱ σχετικαὶ δοξασίαι.

7. Ἑναρξίς ἡμερομηνίων. Προγνώσις τοῦ καιροῦ ἐκ μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων, γινομένων κατὰ τὰς 6 ἢ 12 ἢ 14 πρώτας ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου: *μηνολογιάζουν* παρατηροῦντες τὰς ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου (Κάρπαθος). *Μηναλάγια*, τὰ μερομήνια ἐν Κύπρῳ.

2. Τῆς Μεταμορφώσεως (6 Αὐγούστου).

1. Ὄνομα: Τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Χριστοσωτήρα, τῆς Ἀησωτήρας κτλ.

2. Προσκόμισις ἀπαρχῶν σταφυλῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εὐχολόγησις αὐτῶν· διανομὴ εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους. Προσφορὰ τῶν ἀπαρχῶν τοῦ ἐλαίου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σωτῆρος.

3. Εἰδικὰ φαγητά: Ψάρι ἢ μπακαλιάρος ἢ μπιργιάνι (ὡς τῶν Βαίων καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ). Τρόπος παρασκευῆς. Ψάρευμα καὶ πρόγνωσις περὶ τῆς ἀλείας ὀλοκλήρου τοῦ ἔτους.

4. Πίστις ὅτι ἀνοίγουν τὴν νύκτα οἱ οὐρανοί.

5. Ἀπαγόρευσις θαλασσίων λουτρῶν, «γιατὶ βγαίνει ἡ Λάμια τοῦ γαλοῦ» (Κορώνη).

3. Τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (15 Αὐγούστου).

1. Ὁ Ἐπιτάφιος τῆς Παναγίας. Στολισμός αὐτοῦ μὲ ἄνθη, ἀγρυπνία καὶ προσευχαί. Περιφορὰ αὐτοῦ μὲ ἀναμμένα κηρία. Ποῦ συνηθίζεται ἡ τελετὴ αὕτη;

2. Πανηγύρεις καὶ λιτανεῖαι. Προσφορὰ ἀπαρχῶν μέλιτος.

3. Ἐναρξεις χοιροσφαγιῶν.

4. Ἡμέρα συνάψεως συμβαλαίων μεταξὺ πιστικῶν καὶ τσελιγκάδων ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῶν ἀποκριῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς εἰσόδου εἰς ἀμπέλους καὶ κήπους.

5. Παραδόσεις σχετικαὶ μὲ εἰκόνες τῆς Παναγίας: εὑρεσις αὐτῶν καὶ θαυματουργὸς δύναμις. Τρόποι πρὸς εὑρεσὶν τοῦ τόπου, ἔνθα πρέπει νὰ ἰδρυνθῇ ἡ εἰκὼν κλπ.

4. Τὰ Ἐννιάμερα τῆς Παναγίας (24 Αὐγούστου).

Πανηγύρεις, λιτανεῖαι. Θυσίαι τελούμεναι κατ' αὐτάς.

5. Τοῦ ἁγίου Φανουρίου (27 Αὐγούστου).

1. Παράστασις: Μορφὴ ἀνδρὸς μ' ἓνα κερὶ στὸ χέρι.

2. Τάματα διὰ τὴν φανέρωσιν ἀπολεσθέντων πραγμάτων: «Ἄγιέ μου Φανούριε, φανέρωσέ μου τὸ . . . καὶ θὰ σοῦ κάνω μιὰ κοιλλούρα γιὰ τὴν ψυχὴ τῆς μάνας σου!» (Ἡ μάνα τοῦ ἁγίου εἶχε πολλὰς ἁμαρτίες). Ὑστερὰ ρειθεύονται αὐτὸ ποῦ ἔχασαν καὶ τὸ βρίσκουν. Τότε κάνουν μιὰ κοιλλούρα καὶ τὴ μοιράζουν σὰ μικρὰ παιδιὰ λέγοντας: «Πάρτε νὰ σ'χωρέσετε» (δηλ. τὴ μάνα τοῦ ἁγίου) (Ἀράχοβα). Πίττα κάνουν καὶ οἱ ἀνύπαντρες, γιὰ νὰ τοὺς βρῇ γαμπρό (Κρήτη).

6. Ἀποκεφάλισις ἁγίου Ἰωάννου (29 Αὐγούστου).

1. Ὄνομα τῆς ἐορτῆς: τ' ἄη Γιαννιοῦ τοῦ Ἀποκεφαλιστῇ (Ἀδραμύτι).

ἢ τοῦ Κορυοκέφαλου (Καστορία) ἢ τοῦ Κουτσοκέφαλ' (Πόντος), τοῦ Νηστευτῆ (Κορώνη) ἢ τοῦ Νηστικοῦ (Λέσβος), τοῦ Θερμολόγου (Γορτυνία) ἢ τοῦ Ριγολόγου (Κρήτη) ἢ Παροξυσμοῦ (Λήμνος) ἢ τοῦ Κρυαδίτη (Σκύρος), τοῦ Πετειναρᾶ (Κυδωνίαι), τοῦ Σπασσοκάδ' (Γορτυνία), τοῦ Κυρηγοῦ, τοῦ Σταφυλᾶ (Σαμακόβιον Θράκ.) κτλ. Πίστις ὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ Προδρομοῦ ἀναπηδᾷ ἐν τῷ δίσκῳ τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου· δι' αὐτὸ πολλοὶ (ἐν Κύπρῳ) ἐγείρονται λίαν ἐνωρίς, διὰ ν' ἀπολαύσουν τοῦ θεάματος».

2. Πανηγύρεις καὶ λιτανεῖαι, παρακλήσεις εἰς ἐξωκκλήσια ἢ ἀγιάσματα.

3. Νηστεία καὶ δεισιδαιμονίαι: «Δὲν τρώγαμε μαῦρο σταφύλι, μαῦρο σῦκο, ὅ,τι μαῦρο φροῦτο ἦτανε, γιατί τὸ αἷμα τοῦ Ἁγίου τὰ ἔβαρε. Δὲν τρώγαμε οὔτε καρύδι, γιατί τοῦ ἔκοψαν τὸ καρύδι, ὅταν τὸν ἀποκεφάλισαν. Δὲν πιάναμε μαχαῖρι κεῖνη τὴν ἡμέρα καὶ τὸ ψωμὶ τὸ κόβαμε μὲ τὰ χέρια» (Κίος). «Δὲν κόβνε τὸ καρποῦζι μὲ τὸ μαχαῖρι στὸ πάνω μέρος, γὰρ μὴ ξεκεφαλίζομ' εἶσι τὸν ἅγιον Γιάννη. Κεῖν' τὴ μέρα τίποτε δὲν τρῶνε· εἶναι νηστεία τῆς ἡμέρας» (Τελώνια Λέσβου).

4. Δοξασίαι περὶ προσελήψεως τῶν πυρετῶν καὶ τρόποι καὶ μέσα θεραπείας. Προσφοραὶ ἑλαίου, λίβανος καὶ θυσίαι πετεινῶν ἢ ἐριφίλων ἀπὸ τάμα, κλπ. Μεταβίβασις τῆς καύσεως εἰς δένδρον κλπ. δι' ἀναδέσας τριχὺς ἢ ῥάκους εἰς αὐτά. Κατὰ τοὺς Λημνίους χωρικοὺς «ἀπὲ τότε ποὺ ἀποκεφάλισαν τὸν Ἀγιογιάνν', ἀπὲ τότε ἔπεσαν τ' ἄνθρωποι τὸν κόσμον ταράχων τὸν κιφάλ' τ' κ' ἔπεισι ταράχη, σννερίγ', παραξ' σμός. Γι' αὐτοὺς τ' Ἀγιογιάνν' τ' Παραξ' σμοῦ εἶναι γιὰ τς θέρμες. Κεῖνος ποὺ θερμαίνεται πάει στὸν Ἀγιογιάνν' λάδ', κερὶ, λίβανο καὶ θυμιάζ'» (Σβέρδια). Εἰς τὸ Ἀδραμύττιον «τὸν ἅγιον Γιάννη τὸν Ἀποκεφαλιστὴ τὸν ἔκαναν τάμα, ἄλλος πετεινάρ' ἄλλος κατσικάκ' γιὰ τὸν πυρετό. Πήγαινε μιὰ οἰκογένεια κ' ἔσφαζε· παίρνανε τὸ κεφάλι τοῦ πετεινοῦ καὶ τὸ κρεμάγανε σὲ μιὰ συκιὰ καὶ τ' ἀφήγανε κεῖ. Ἡ κόφτανε μιὰ τρίχα πὶ τὰ μαλλιά τς, μιὰ λουρίδα πὲ τὸ φουστάνι τς καὶ τ' ἀφήγανε πάνω στὸ δέντρο, ὅ,τ' ἡ γὰρ ἔτανε καλύτερα ἡ γὰρ ναί ἀνυγαριά. Καὶ τὸ τάμα ποὺ ἔκανεν ὁ νοικοκύρ'ς στὸν ἅγιον Γιάννη (τὸ πετεινάρ' ἢ τὸ κατσικ') δὲν τὸ ἔρωγεν ὁ ἴδιος. Ἄλλοι τὸ τρώγαν' τ' ἀφήγαν ἐκεῖ κι ὅποιος τό βροσκε τό τρώγε. Ψυχικὸ ἦτανε.» Εἰς τὴν Κορώνην «τὴν ἡμέρα ποὺ γιορτιάζει ἡ χάρη του, ὅσοις θέλει μετράει μιὰ κλωνὰ μὲ τὸν ἅγιον Γιάννη, ὅσο δηλαδὴ εἶναι τὸ εἰκόνημα τοῦ τέμπλου, καὶ τὴ ζῶνει στὴ μέση του. Κοιμᾶται μὲ δαυτήνη δυὸ - τρεῖς βραδιὲς κ' ὅσπερα τήνε χύνει κερὶ καὶ τὴν ἀνάβει στὴ χάρη του καὶ καίγονται οὔλες οἱ ἀρρώστειες.»

5. Πυρεαὶ καὶ τὰ κατ' αὐτάς. Π.χ. εἰς τὴν Ἀπολλωνιάδα τῆς Προύσης «τ' ἅγιον Ἰάννου (29 Αὐγούστου) ἀνάβανε φωτιὲς καὶ πετιοῦνταν ἀπάνω· λένε: ἀφή-

ρουμε τὸν κακὸ καιρὸ καὶ πᾶμε στὸν καλὸν καιρὸ. Ἐνάβανε καὶ σκόρδα καὶ βάζαν στὰ χέρια τους, γιὰ νὰ μὴ βγάζουν παραινχίδες».

6. Ἑορτὴ τῶν παιδίων· παρασκευὴ κουλλουρίων καὶ εὐλόγησις αὐτῶν· προσφορὰ εἰς τὰ χρονιάρικα παιδιὰ. Ἐστίασις κοινὴ «στὸ πέργερο τῆς ἐκκλησιᾶς» καὶ εὐχαὶ ὑπὲρ τῶν παιδίων (Κάρπαθος).

7. 31^η Αὐγούστου (Κλειδοχρονιά).

Ποῖαι αἱ καὶ αὐτὴν συνήθειαι; Π. χ. εἰς τὴν Λέρον «αἱ γυναῖκες συνηθίζουσι τὴν ἐσπερίαν τῆς παραμονῆς τῆς 1^{ης} Σεπτεμβρίου νὰ παραθέτουν τράπεζαν ἐστρωμένην εἰς τὸ μέσον τῆς αἰθούσης καὶ ἐπ' αὐτῆς πινάκια γλυκυσμάτων, διὰ νὰ φάγῃ τὴν νύκτα τὸ στοιχεῖο τοῦ σπιτιοῦ, ὡς λέγουσιν» (Οἰκονομοπούλου, Λερισκὰ 97). Ποῦ ἄλλοῦ συνηθίζεται ἡ προσφορὰ αὐτὴ εἰς τὸ στοιχεῖο τοῦ σπιτιοῦ;

Δ' ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΑΙ ΕΘΡΤΑΙ

α) Ἑορταὶ Σεπτεμβρίου

1. Πρώτη Σεπτεμβρίου (Πρωτοχρονιά).

1. Ἀρχιμηνιά, ἀρχιχρονιά. Συνήθειαι σχετικαὶ μὲ τὴν ἀντίληψιν, ὅτι εἶναι ἀρχὴ τοῦ ἔτους. Π. χ. εἰς τὴν Αἰώνιον τὴν πρώτην τοῦ Τρινητητῆ πάει ὁ παπᾶς σ' ὅλα τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ καὶ διαβάσει ἀγιασμὸ καὶ λένε ὁ κόσμος «χρόνια πολλά». Ἡ μέρα αὕτη εἶναι πρωτοχρονιά, λένε. Κλειδώνει ὁ χρόνος σήμερα».

2. Ἄλλαι ὀνομασίαι τῆς ἡμέρας καὶ αἱ σχετικαὶ δοξασίαι· π. χ. τοῦ Χρονογράφου· πίστις ὅτι τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ Ἄγγελος «ἀπογράφει τίς ψυχὰς ποὺ θὰ πεθάνουν μὲς τὸν χρόνο».

3. Συνήθειαι γεωργικαί· εὐχαὶ καὶ προετοιμασίαι διὰ τὴν καλοχρονιά· εὐλόγησις τοῦ σπόρου, σύμβολα ἀφθονίας· ἡ ἀρχιχρονιά κτλ. Μερικὰ παραδείγματα: Εἰς τὴν Κάρπαθον τὴν ἀρχιχρονιά (1^{ην} Σεπ.) οἱ γυναῖκες φέρουν πρῶτ' ἡμέρᾳ καὶ λαντουροῦν (ραιντίζουν) τὸν πᾶτο τοῦ σπιτιοῦ καὶ βάζουν σταθόρια (λουλούδια), βασιλικούς, κατηφέδες, στοὺς στέλους τοῦ σπιτιοῦ καὶ κρεμάζουν ἄρμαθιές τὰ ρόδια, ποὺ τὰ φυλάγουν ὅλον τὸ χρόνο. Ἐνὰ ἀπὸ τὰ ρόδια σπάνουν καταμεσῇ εἰς τὸν πᾶτο τοῦ σπιτιοῦ καὶ σκορπίζονται τὰ κουνκιά του. Ἀκόμη κρεμοῦν καὶ κεδώνια καὶ μῆλα Κορητικά. Εἶναι καλόν. Τὴν ἀρχιχρονιά τοῦ Στανταϊτῆ γυρίζει καὶ ὁ παπᾶς τὰ σπίτια καὶ εὐχεται τὸν καλὸ χρόνο καὶ τοῦ δίνοντι κουλλούρια μελι-

τωμένα». (Μιχαήλ. Νουάρου, Λαογρ. Σύμμ. Καρπ. Α 182). Ἐκτὸς αὐτοῦ κάθε γεωργὸς φέρει τὸν σπόρον εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ τὸν *φκολοῖση* (εὐχολογήσῃ) ὁ παπᾶς, ὅστις ἐν ἀνάγκῃ προσκαλεῖται καὶ εἰς τὸ σπίτι. (Αὐτ. Β 17). Εἰς τὴν Ρόδον «τὴν ἡμέρα αὐτὴ κρεμοῦν στὸν μεσιᾶ (μεσαῖο χονδρὸ δοκάρι, ποὺ βαστάζει τὴ στέγη) ἓνα ἄσπρο σακκουλλάκι, γεμάτο σιτάρι ἀπὸ τὰ στάχυα τοῦ ποθεριοῦ, καὶ γῦρο σ' αὐτὸ βάλλει κάθε νοικοκυρὰ μιὰ ἄρμαθιὰ καρύδια, ἓνα κρομμύδι, ἓνα σκόρδο, ἓνα κερσί, δυὸ καρύδια (τὸν καρπὸν τοῦ μπαμπακιοῦ, ὅταν μεστῶσῃ), παμπάκι, ἄσκινοκαρπο κ' ἓνα τσαμπὶ σταφύλλι. Τοῦτο τὸ λέγουν ἀρχιχροσιά, γιατί γίνεται στὴν ἀρχὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. Ἄν δὲν κάμουν τὴν ἀρχιχροσιά, καμμὶ γεωργικὴ προετοιμασία δὲν ἀρχίζει. Τὴν ἀρχιχροσιά αὐτὴ τὴν ξεκρεμοῦν ἀπὸ τὸν μεσιᾶ τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, τὴν Πρωτοχροσιά, τὸ πρωῒ, ἀφοῦ τὴν θυμιάσῃ τρεῖς φορὲς ἡ σπιτονοικοκυρὰ. Τὰ καρύδια καὶ τὸ τσαμπὶ τὸ σταφύλλι ποὺ γίνεται σταφίδα, τὰ τρώγουν, ἐνῶ τὸ σιτάρι ποὺ βρίσκεται στὸ σακκουλλάκι, τὸ σκόρδο καὶ τὸ κρομμύδι, τὰ φυλάγουν, γιὰ νὰ τὰ ρίφουν μέσα στὸν σπόρο, ὅταν θ' ἀρχίσουν τὴν σποράν. Τὸ θεωροῦν καλὸ ν' ἀνακατευθοῦν μὲ τὸν σπόρο οἱ *κατοὶ τῆς ἀρχιχροσιάς*» (Λαογραφία IB' σ. 104-105). Εἰς τὴν Κῶν ἡ ἀρχιχροσιά εἶναι μιὰ ἄρμαθιὰ ἀπὸ ρόδι, σταφύλι, σκόρδο καὶ φύλλο ἀπὸ τὸν πλατάνο τοῦ Ἱπποκράτη. Τὸ πρωῒ τῆς 1 Σεπτεμβρίου *κοιτᾶ ἄνωμα βγῇ ὁ ἥλιος ἀπὸ τὰ ἀγρία καὶ χορτεροὶ ἀνοιάζονται στὴν παραλία, ρίχνον τὴν παλαιὰ ἀρχιχροσιά στὴ θάλασσα καὶ βοττοῦν τὴν καινούργια στὸ νερό. ἔπειτα παίρνοντας νερό ἀπὸ 40 κύματα γυρίζουν στὸ σπίτι καὶ κρεμοῦν τὴν ἀρχιχροσιά στὸ εἰκονοστάσι. Γυρίζοντας περνοῦν ἀπὸ τὸν πλατάνο καὶ ἀγκαλιάζουν τὸν κορμό, γιὰ νὰ πάρουν τὸ χόντρος καὶ τὴ δύναμή του.*

4. Ἄλλαι συνήθειαι τῆς 1 Σεπτεμβρίου ὡς Πρωτοχροσιάς: ἀνταλλαγὴ δώρων μεταξὺ νονοῦ καὶ βαπτιστικοῦ κλ. Π.χ. εἰς τὴν Κάρπ. στὰ παλιὰ χρόνια τὴν Πρωτοχροσιά (τὴν πρώτη τοῦ Σεπτεμβρίου) ἡ μάνα ἢ ἡ ἀδερφή τοῦ παιδιοῦ τὼς ποὺ βαπτίσθηκε ἐκεῖνο τὸ χρόνο ἔφερνε εἰς τὸν τατᾶ ἢ τὴ ναννά ἓνα πανιέρι γεμάτο ρόδια, καρύδια, κινδάνια, σῦκα, μήλα κρητικὰ κι ἄλλους καρπούς. Ὁ τατᾶς ἢ ἡ ναννά ἐγύριζε τὸ πανιέρι μὲ χαρίσματα, φουστάνι, μαντήλια μεταξωτὰ καὶ ἄλλα δῶρα γιὰ τὸ βαπτιστικό του. (Μιχαήλ. Νουάρου, Λ. Σύμμ. Καρπ. Α 185).

2. Τοῦ ἁγίου Μάμαντος (2 Σεπτεμβρίου).

1. Ἁγιος βοσκός. Εἰκονογράφησις: μὲ τὸ στραβοράβδι στὸ χέρι.

2. Πανήγυρις. Προσφοραὶ καὶ θυσίαι ἀμνῶν. Κοινὴ τράπεζα. Εἰς τὴν Σκῦρον «οἱ τσοπάνηδες τοῦ πᾶνε ἀρνιά νὰ ᾄχῃ καὶ κείνος τὸ κοπάδι του, νὰ μὴν παραπονιέται καὶ ζηλεύῃ, νὰ τοὺς φυλάῃ καὶ τὰ δικά τους. Στὸ πανηγύρι του, τὴν παραμονὴ τὸ βράδυ, σφάζουν ἀρνιά κάτω ἀπὸ τὴν καρυδιά. Γυρίζουν τὸ

κεφάλι τοῦ ἀρνιοῦ κατὰ τὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας, τ' ἀκουμποῦν στὸ πεζοῦλι, πάνω ἀπ' τὸ μεγάλο ἄγνε (τὴ λυγαριὰ) καὶ τὰ σφάζουν, προσέχοντας τὸ αἷμα νὰ τρέξη μέσ' στὸ αὐλάκι τὸ νερό, ποὺ βγαίνει κάτω ἀπ' τὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας. Κατόπιν τὰ κόβουν, τὰ μαγερεύουν καὶ κάθονται ὅλοι καὶ τρῶνε καὶ διασκεδάζουν». (Ν. Πέρδικα, Σκύρος Α' 140).

3. Τὸ Γενέθλιον τῆς Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου).

1. Ὄνομα τῆς ἑορτῆς: *Τῆς Παναγίας τῆς Καρυδοῦς* (Καστοριά), *τῆς Παναγίας τῆς ἀποσοδειᾶς* (Αἰτωλία), *τῆς σταφυλόνης* (Σινώπη). Αἰτιολόγησις τῆς ἐπωνυμίας. Π. χ. εἰς τὴν Σινώπην «τὴν ἡμέραν αὐτὴν κόβουν σταφύλια καὶ ροδάκινα καὶ τὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησίᾳ, ἀφοῦ δὲ τὰ εὐλόγησεν ὁ παπᾶς τὰ μοιράζουν στὸν κόσμον καὶ τότε πρωτοτρῶγουν σταφύλι οἱ εὐσεβεῖς».

2. Πανηγύρεις καὶ λιτανεῖαι καὶ τὰ κατ' αὐτὰς ἐθιζόμενα. Πλειοδοσία διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας, ἐκτίσεις τῶν πανηγυριστῶν κτλ. Π. χ. εἰς τὴν Λίμνην τῆς Εὐβοίας τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τελεῖται λιτανεῖα, μεταφερομένης τῆς εἰκόνος τῆς Θεομήτορος εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Ἄννης. Εἰς ἀπόπασιν τῶν ἀπὸ τοῦ ναοῦ ὁ ἱερεὺς ἀναφωνεῖ: *Ποῖός καλὸς χρηματὶς κατὰ τὸ εὐχμα τοῦ τόπων μας θέλει νὰ παρὴν τὴ Νάση τῆς, γὰ μὴ κοροσθῇ, καὶ νὰ τὴν πάη νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν μητέρα τῆς; Ὁ ποσάφρων τὰ περισσότερα δικαιούται νὰ μεταφέρῃ τὴν εἰκόνα, διὰ τῶν χρημάτων δὲ ἀγοράζεται ταῦρος πρὸς κοινὴν ἐστίασιν ὅλων τῶν πανηγυριστῶν.* — Πώλησις παιχνετικῶν παιδιῶν εἰς τὴν Παναγίαν: *ὁ σκλάβος τῆς Παναγίας.* Ἐξαγορὰ αὐτοῦ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

3. Λήξις μισθώσεως ὑπηρετῶν, γεωργικῶν ἐργασιῶν (Θράκη).

4. Τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου).

Ὄνομα τῆς ἑορτῆς: *Τ' ἄγιο Λελοῦδι* (Μεθώνη), τοῦ *Σταυροῦ τοῦ κλέφτη* (Σίφνος, Κίμωλος), *τῆς μάπας* κτλ.

(α) Ἔθιμα τῆς παραμονῆς.

1. Ἐλευθέρᾳ εἴσοδος τῶν παιδιῶν εἰς ἀμπέλους καὶ κήπους, ὥς καὶ τῶν βοσκημάτων εἰς τοὺς ἀγρούς.

2. Πυρραὶ (κάφαλοι, Σίφνος), ἀναπτόμεναι μὲ τὶς σημαμιές· σταύρωμα τῶν δωματίων μὲ αὐτὰς κτλ.

3. Διανομὴ πίττας (μπογάτσας) εἰς ὅλα τὰ σπίτια ἀπὸ τὸν εὐρόντα τὸν σταυρὸν εἰς τὸ λαχὸν εἰς αὐτὸν τεμάχιον κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Ποῖος ὁ σκοπὸς τοῦ ἐθίμου;

(β) Ἔθιμα τῆς 14ης Σεπτεμβρίου.

1. Διανομὴ βασιλικοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, «γιατὶ στὸ μέρος ποὺ βρῆκαν τὸ σταυρὸ φύτερων βασιλικὸς» (Καστοριά). Ποῖοι προσφέρουν τὸν βασιλικό;

2. Γεωργικά συνήθειαι: Ἀποστολὴ πολυσπορίου εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εὐλόγησις αὐτοῦ. Ποῖων εἰδῶν σπόροι ἀποστέλλονται πρὸς εὐλογίαν; Στέλλουν καὶ σπόρους ἀπὸ τὴν τελευταίαν δέσμην σταχύων, τὸν λεγόμενον «σταυρὸν» ἢ «χτένι»; Ποία κατόπιν ἢ χοῖσις τοῦ λειτουργημένου σπόρου; Παραδείγματα. Εἰς τοὺς Γαλανάδες τῆς Νάξου τὴν ἡμέραν αὐτὴν «κάθε γεωργὸς θὰ βάλῃ σὲ μιὰ πετσέτα λίγο κριθάρι, λίγα φασόλια, κουκιὰ καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχει, γιὰ νὰ σπείρῃ, καὶ τὰ πάει στὴν ἐκκλησιὰ καὶ ἀφήνει τὴν πετσέτα του δεξιὰ τῆς Ἀγίας Θύρας· ἐκεῖ σχηματίζεται σωρὸς ὁλόκληρος, τὸν ὅποιον ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας. Καθένας κατόπιν παίρνει τὴν πετσέτα του μὲ τὸν λειτρονημένο σπόρο. «Ὅταν πρόκειται νὰ σπείρῃ, ὁ γεωργὸς θὰ βάλῃ μέσα στὸ δισάκκι του, ποὺ περιέχει τὸν σπόρο ποὺ θὰ σπείρῃ, καὶ λίγο λειτρονημένο σπόρο, λέγοντας: Ὁ ὁ Θεὸς μου καὶ Παναγία μου, ἡ ὥρα ἡ καλή.» Εἰς τὴν Ἐπίδαυρον τὸ σπέρει, καὶ θὰ εὐλογήσῃ ὁ παπᾶς τὸ πρῶτὸ τοῦ Σταυροῦ στὴν Ἐκκλησιὰ, εἶναι ἀπὸ τὸ σταυρὸν δηλ. ἀπὸ τὴν τελευταία χεράδα, ποὺ κόνιζε τὸ θέρε στὸ χωράφι (Λαογ. Γ. 678). Εἰς Κλουττοκοχάρια Κελαδωνῶν «πάνε πολυσπόρι στὴν ἐκκλησιὰ, δηλ. ἕνα σπέρει ἀπὸ ὅλους τοὺς καρπούς (σιτάρι, κριθάρι, φασόλια κλπ.) μέσα σ' ἕνα ματῆτς, τὸ ὅποιον θέτουν κατὰ τὴν λειτουργίαν ὑπὸ τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν· ἐπανερχόμενοι ἔπαιτουν τὸ καθὲν εἰς τὸν σωρὸν του». Εἰς τὴν Σκῦρον «βράζουν κόλλυβα γιὰ τὴν ὑγεία τῶν παιδιῶν τους. Τὰ παιδιά, παίρνει καθένα τὴ χαδοῦλα του (ταψάκι μπακιρένιο βαθουλὸ) καὶ τὴν πάει μονάχου του στὴν ἐκκλησιὰ, σιὸν Ἐσπερινό.»

3. Παρασκευὴ νέου προζυμιοῦ μὲ τὸν ἁγιασμὸν καὶ τὸν βασιλικὸν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ (Σταυρολούλουδο). Τὸ πρῶτο ψωμί. Αἱ σχετικαὶ δεισιδαιμονίαι. Π. χ. εἰς τὸν Κατάλακκον Λήμνου «κάθε σπίτι, κάθε νοικοκυρὰ φέρνει ἕνα κονμάρ' μὲ νερὸ στὴν ἐκκλησιὰ· τ' ἀφήνουν στὴ μέση τῆς ἐκκλησιᾶς, ὅπου γίνεται ὁ ἁγιασμὸς, καὶ μετὰ τὸ παίρνουν. Μὲ τὸν ἁγιασμὸ αὐτὸ κάνουν τὸ προζύμι τῆς χρονιάς· τὸ κάνουν καινούργιο. Τὸ παλιὸ τὸ σβοῦν· τὸ ζυμώνουν ὅλο τὴν τελευταία ἐβδομάδα». Εἰς τὴν Κορώνην «κάνουν ζυμάρη καὶ βάνουν ἀπάνω τὸ κλωνιὶ τὸ βασιλικὸ ποὺ παίρνουν τοῦ Σταυροῦ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ· ὡς τὴν ἄλλη μέρα φουσκώνει καὶ γίνεται προζύμι ἀπὸ μόνο του. Τὸ προζύμι αὐτὸ 40 μέρες δὲν τὸ δανεῖζουν, καὶ τὸ πρῶτο ψωμί ποὺ θὰ ζυμώσουν μ' αὐτὸ θὰ τὸ κάνουν λειτουργιὰ καὶ θὰ τὸ μοιράσουν.»

4. Ἐναρξεις χειμερινῆς περιόδου δι' ἀγρότας καὶ ναυτίλους:

παῦσις συνηθειῶν τινων τοῦ θέρους (μεσημβρινοῦ ὕπνου, δειλινοῦ γεύματος κτλ.), διακοπή μακρινῶν πλόων. (Ποβλ. *Τοῦ Σταυροῦ σταύρωνε καὶ δένε ἢ τοῦ Σταυροῦ κοιτά καὶ τ' ἄη Γιωργιῶν ξεκοίτα*). Ἐναρξίς τῆς σπορᾶς (τοῦ Σταυροῦ σταύρωνε καὶ σπέρνε).

5. Μιμικὴ παράστασις θρήνου καὶ ταφῆς τοῦ Δειλινοῦ, τελουμένη ἐν Αἰγίνῃ κατὰ τὰ ἐκτεθέντα ὑπὸ Π. Ἡρειώτου ἐν Λαογραφίᾳ τ. Η', σ. 289 - 296. Συνηθίζεται τυχὸν ἄλλου τὸ ἔθιμον τοῦ Δειλινοῦ;

6. Ἄλλαι δεισιδαιμονίαι. Π.χ. τὴν ἡμέραν τοῦ Σταυροῦ δὲν κοιμῶνται (Λασιδα Κρήτης). Διὰ ποῖον λόγον;

5. Τῆς ἁγίας *Εὐφημίας* (16 Σεπτεμβρίου).

Ἑορτασμός ὑπὸ τῶν μοδιστρῶν. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας «ἐμοίραζαν βελόνες εἰς τὸ ἐκκλησίασμα». Τὸ ἔθιμον συνεχίζεται εἰς τὴν Ἁγίαν Εὐφημίαν, ἐνοριακὸν καὶ τῆς Νέας Χαλκηδόνης τῶν Ἀθηνῶν. Παράδοσις ὅτι «ἡ Ἁγία Εὐφημία πρὸς ποδῶντα».

6. Τοῦ ἁγίου *Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου* (26 Σεπτεμβρίου).

Ὄνομα τῆς ἑορτῆς: *Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἢ τοῦ Θεολογῆ*. Ἐστίν ὁ λόγος ἔλαβεν ὁ ἅγιος τὰς ἐπωνυμίας ταύτας. Ποῖαι αἱ σχετικαὶ συνήθειαι;

β) Ἑορταὶ Ὀκτωβρίου.

1. *Πρώτη Ὀκτωβρίου.*

Ποῖα τὰ ἐθιζόμενα κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν; Π.χ. εἰς τὴν Αἰγίνα τὴν 1^{ην} Ὀκτωβρίου σφάζουν ἓνα πουλὶ (κόττα ἢ κόκορα ἢ ὅ,τι ἄλλο)· τοῦ κόβουν ἐντελῶς τὸ κεφάλι καὶ τὸ κρεμοῦν ἀνάποδα. Ἄν τὸ αἷμα τρέχῃ συνεχῶς χωρὶς διακοπὴ, σημαίνει ὅτι θὰ πᾶνε καλὰ οἱ δουλειᾶς τῆς χρονιάς.

2. *Πρώτη Κυριακὴ Ὀκτωβρίου.*

Γίνονται μεταμφιέσεις κατ' αὐτήν; Ἄλλαι συνήθειαι;

3. Τῆς ἁγίας *Μαύρας* (8 Ὀκτωβρίου).

Δεισιδαιμονίαι: δυστυχεῖς οἱ γεννώμενοι τὴν ἡμέραν αὐτήν· δὲν ξεκινοῦν σὲ ταξίδι κτλ.

4. Τοῦ ἁγίου *Λουκά* (18 Ὀκτωβρίου).

Δεισιδαιμονίαι: «δὲν καματεύουνσι, διότι ψοφοῦσι τὰ βόδια» (Μάνη).

5. Τοῦ ἁγίου *Ἀρτεμίου* (20 Ὀκτωβρίου).

Δεισιδαίμονες συνήθειαι: «Οἱ ἄνδρες πᾶνε στὴ χάρη του καὶ κάνουν κατρακύλα πάνω στὸ βράχο γιὰ τὴν υἡεία τους, γιὰ τὸ σπάσιμο, γιὰ τὸ κατέβασμα» (Σκῦρος).

6. Τοῦ ἁγίου Ἀβερκίου (22 Ὀκτωβρίου).

Γεῦσις νέου οἴνου. Εἰς τὸ Ἐμπορεῖο Θήρας, ὅπου ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου, «κανεῖς δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ξεμέθυστος».

7. Τοῦ ἁγίου Δημητρίου (26 Ὀκτωβρίου).

1. Ἔθιμα τῆς παραμονῆς γιὰ τὴν καλὴ χρονιά. Π.χ. ἡ τζαμάλα: σκελετὸς καμῆλας καμωμένος μὲ ξύλα καὶ τυλιγμένος μὲ παννιὰ καὶ προβιές· συνοδοὶ μὲ παρᾶξενα ροῦχα καὶ μὲ στεφάνια κληματαριᾶς στὸ κεφάλι· ἀγερωδὸς μετὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα· εὐχαί: *Αἰ κερά! Καλὴ χρονιά, καλὸ μπερεκέτι καὶ πολύχρονη*. Φιλοδωρήματα. (Τζαντὸ Θράκη).

2. Πανηγύρεις, χοροί.

3. Ἐναρξίς χειμερινῆς περιόδου. Αἰεὶ συμπάσεων ἐργασίας, σύναιμις νέων (Σύνορο χρόνου, Πρωτοχρονιά). Πασιπύσια καὶ χειμερινὰ ἐφόδια οἰκιῶν κτλ. Καθὼς πομπὴν εἰς τὴν χειμαδιά, συμπάνται πυχρῶν ὅλη τὴν χειμερινὴν ἐξάμηνον (μέχρι 23 Ἀπριλίου).

4. Ἀνοιγμα τῶν κρασιῶν Γεῦσις τοῦ νέου οἴνου.

γ) Ἑορταὶ Νοεμβρίου.

1. Τῶν ἁγίων Ἀναργύρων (1 Νοεμβρίου).

Πανηγύρεις. Θυσίαι ζώων.

2. Τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Σποριάρη ἢ τοῦ Μεθυστή (3 Νοεμβρίου).

1. Ἐξήγησις τῆς ἐπωνυμίας τοῦ Ἀγίου ἐκ τῶν ἐθίμων τῆς ἡμέρας.

2. Ἔθιμα γεωργικά: Προετοιμασία τοῦ σπόρου τῶν δημητριακῶν καὶ ἔναρξις τῆς σπορᾶς κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην. Τοπικαὶ συνήθειαι. Π.χ. εἰς τὴν Ρόδον, «τὸ πρῶτ, ρυχατὰ ρυχατὰ, σηκώνεται κάθε νοικοκυρὰ καὶ θυμάζοντας βάλλει τὸν σπόρον τοῦ σπαρατοῦ στὸ δισάκκι, καθὼς καὶ ἕνα σκόρδο, κρομμῦδι, καρῦδι, ποὺ κόβουν ἀπὸ τὴν ἀρχιχρονιά». (Βλ. 1^{ην} Σεπτεμβρίου). Στὴ Λάρδο τῆς Ρόδου οἱ γεωργοὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν «βάλλουν σὲ μιὰ σκάφη τὸ σπόρο καὶ ἀνάφτουν τρεῖς κεριά. Μέσα στὸ σπόρο ἀνακατεῦν διαφόρους καρπούς καὶ λίγο σιτάρι, ποὺ τὸ εἶχαν φυλαγμένο στὸ σακκουλάκι τῆς περασμένης ἀρχιχρονιάς. Ἀπὸ τὴ σκάφη αὐτὴ βάλλουν λίγο σπόρο στὸ δισάκκι καὶ μαζί ἕνα ρόδι, ποὺ θὰ τὸ φάγουν σὰν ποσπείρουν». (Α. Βρόντης, Λαογραφ. IB' 111).

3. Ἄνοιγμα τῶν κρασιῶν· π.χ. εἰς τὴν Κάρπ. «τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Μεθυστῆ γυρίζουν οἱ φίλοι τὰ διάφορα κελλάρια καὶ ἀνοίγουν τὰ πιθάρια τοῦ κρασιοῦ, διὰ νὰ δοκιμάσουν τὸ καινούργιο κρασί καὶ μεθύουν». Ὁμοίως εἰς Κρήτην.

4. Πανήγυρις ἐορταστικὴ μετὰ θυσιῶν καὶ εὐχίας.

3. Τῶν Ταξιαρχῶν (8 Νοεμβρίου).

1. Ὄνομα τῆς ἐορτῆς: τ' ἄη Ταξιαρχιοῦ (Ἀράχοβα) τ' Ἀγιοστρατοῦ (Σβέρδια Λήμνου), τ' ἄγιο Μιχαλίου (Κορώνη), τ' ἄγι Σιράτκου (Σκοπὸς Θράκης), τ' Ἀξεστράτηγον (Κάρπ.).

2. Θεραπευτικαὶ καὶ ἀποτρεπτικαὶ συνήθειαι. Π.χ. εἰς τὸν Πόντον «οἱ μητέρες τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἔφερναν τὰ παιδάκια τους στὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐτύλιγαν τὸ λαιμὸ τους στὴν ἄκρη ἀπὸ τὸ παραπέτασμα τῆς Ὁραίας Πύλης, γιὰ ν' ἀποτρέψουν τὸν πονόλαιμο». Εἰς τὴν Αἶνον «ἀφ' ἐσπέρας τῆς ἐορτῆς τῶν Ἀρχιστρατήγων δὲν ἀφήνουν τὰ ὑποδήματά των ἔξω τῆς οἰκίας, ὥς συνηθίζουν πάντοτε, ἀλλὰ τὰ παίρνουν μέσα, ἵνα μὴ ἰδὼν αὐτὰ ὁ Ἀρχιστράτης Μιχαὴλ ἐνθυμηθῇ αὐτοὺς καὶ ἀναλάβῃ ἐκ τῆς ζωῆς».

3. Θυσίαι πεπεινῶν. Αὐταὶ ἐν Στάτῳ τῆς Θράκης ἐτελείοντο ὑπὸ μένοντος τινος ὑπὸ τὸ φῶς ἀνημμένων λαπίων εἰς ἡσυχασμένον ἐξωκκλησίον. (Ἀρχ. Θρακ. Θησαυροῦ, 6, 213). Ποῦ ἄλλου συνήθεται τοῦτο;

4. Νηστεία. Π.χ. εἰς τὰ Κοτύωρα «οἱ τοῦ νηστεύαντε στὴ χάρη τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ, γιὰ νὰ τίς πάρῃ εὐκόλα τὴν ψυχὴν καὶ νὰ μὴν παιδεύονται, ὅταν ἦταν νὰ πεθάνουν».

4. Τοῦ ἁγίου Μηνᾶ (11 Νοεμβρίου).

1. Μεγάλῃ ἐορτῇ γιὰ τοὺς τσοπάνηδες: «Αὐτὸς ὁ ἅγιος κόβει τὸ στόμα τῶν ζουλαπιῶν» (Αἰτωλία), καταδιώκει τοὺς κλέπτας καὶ φανερώνει τὰ κλοπιμαῖα καὶ ἐν γένει τ' ἀπολεσθέντα (Μέτραι Θράκης).

2. Δεισιδαιμονία. Δὲν ἀνοίγουν ψαλίδι, δὲν κόβουν τίποτε μὲ μαχαίρι «γιὰ τὸ λύκο» (Πεντάλοφος, Δυτ. Μακεδονίας).

3. Μαγικαὶ συνήθειαι. Π.χ. εἰς τὴν Φθιώτιδα αὐτὴ τὴ μέρα οἱ γυναῖκες ράβουν τὰ κακὰ στόματα τοῦ χωριοῦ· δηλ. μὲ γυναῖκα παίρνει ἓνα κομμάτι παννὶ καὶ μὲ βελόνα μὲ κλωστή καὶ ἀρχίζει νὰ περνᾷ βελονιὰς ξμπρὸς καὶ σ' ἄλλες γυναῖκες. — Ράβω, ράβω, λέει. — Τί ράβεις; τὴ ρωτοῦν. — Ράβω τῆς . . . τὸ στόμα, ἀπαντᾷ.

4. Παροιμίαι σχετικαὶ μὲ τὴν ἑναρξιν τοῦ ψυχους. Π.χ. «Ὁ ἄη Μηνᾶς

τὸ μῆνυσε καὶ ὁ Φίλιππος τὸ καρτερεῖ (δηλ. τὸ χιόνι) (Μέτραι Θράκης) ἢ «τ' ἄη Μηνὸς μῆνυσσά καὶ τ' ἄη Φιλίππ' αὐτοῦ εἰμι (ἐνν. ὁ χειμὼν, Ἕπειρος).

5. Τοῦ ἁγίου Φιλίππου (14 Νοεμβρίου).

1. Παραδόσεις καὶ συνήθειαι γεωργικαί. «Λέγε πὺς ὁ Ἅγιος ἦταν γεωργὸς καὶ ἀπόκρενε στὸ χωράφι του· γι' αὐτὸ καὶ στὴ γιορτὴ του δουλεύουν οἱ γεωργοὶ στὸ χωράφι τους καὶ οἱ γυναῖκες κάνουν μακαρόνια μὲ τὸ ζυμαρί καὶ τὰ πᾶνε στοὺς ἄνδρες στὰ χωράφια (Αἰτωλία).

2. Παροιμίαι σχετικαὶ μὲ τὸν ἁγ. Φίλιππον καὶ τὴν ἔναρξιν τοῦ χειμῶνος· π.χ. Ὁ φτωχὸς ὁ Φίλιππος | ὅλημέρα δούλενε | καὶ τὸ βράδυ ἀπόκρενε· — Ἄν τ' ἄη Φίλιππον λείπω, | τ' Ἄγια τῶν ἀγῶν δὲ λείπω.

3. Μικρὴ Ἀποκριά. (Μικρὲς σήκωσες ἐν Κύπρῳ).

6. Σαρακοστή Χριστουγέννων (Σαραντάήμερο).

Συνήθειαι νηστευτικαὶ καὶ λατρευτικαὶ ὁμοτάτοι ἢ σαρανταλείτουργο (μνημόνευσις τῶν ψυχῶν ὑπὸ τοῦ ἱερέως εἰς τὴν λειτουργίαν καθ' ὅλην τὴν Σαρακοστήν)· ἰδιαίτεραι συμφωνίαι, ἀμοιβὴ ἱερέως.

7. Τοῦ ἁγίου Πλατάνος (18 Νοεμβρίου).

1. Ὄνομα: Τ' Ἀη Πλατάν'.

2. Προλήψεις περὶ τοῦ καιροῦ. Π.χ. Ὁ καιρὸς κἀνὴ τ' ἄη Πλατάν' θὰ κἀνὴ καὶ ὥς τὰ Χριστούγεννα» (Μέτραι Θράκης).

8. Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου (τῆς Μεσοσπορίτισσας) (21 Νοεμβρίου).

1. Ὄνομα τῆς ἐορτῆς: τ' ἁεσόφια (Σούρμενα), τ' Ἄγια τῶν Ἀγῶν (Χίος, Σίφν. κ. ἄ.), τῆς Παναγίας τῆς Ἀρχισπειρίστρας (Μακρὰ Γέφυρα Θράκης), τῆς Μεσοσπορίτισσας (Πελοπόννησος, Κάρπ. Κρήτη κ. ἄλ.), τῆς Μισοσπορίτρινιας (Λήμνος), τῆς Ξισπορτίτσας (Ρουμλοῦκι Μακεδονίας), τῆς Πολυσπορίτισσας (Εὐρυτανία, Δυτ. Μακεδονία), τῆς Ἀποσουδιᾶς (Βιτρινίτσα), τῆς Πορτοκαλούσας (Ἄργος). Ἐξήγησις τῆς ὀνομασίας. Π.χ. διότι τότε οἱ ξενεῶδες εὐρίσκονται εἰς τὰ μισὰ ἢ τὰ μέσα τῆς χειμερινῆς σπορᾶς των (Κάρπ.). Αἱ σχετικαὶ παροιμίαι: π.χ. Μισόσπειρες, μισόφαες, μισοκονόμα νά'χης» (Γοῖζι Πυλίας) «Τὰ μ' σόσπειρα, τὰ μ' σόφαγα, τὰ μ' σόχου σὴν κονφίνα» (Βιτρινίτσα).

2. Ἔθιμα καὶ δοξασίαι γεωργῶν. Π.χ. εἰς Δρυμὸν Μακεδονίας «ὑπάρχει ἡ γνώμη, ὅτι τὰ σπαρτὰ πὺν σπείρονται μέχρι τῆς 21 Νοεμβρίου φυτρώνουν ἀμέσως, ἐνῶ ἑκείνα πὺν σπείρονται κατόπιν, διὰ νὰ φυτρώσουν, πρέπει νὰ παρέλθουν 40 ἡμέραι». Παρασκευὴ πολυσπορίου. Π.χ. εἰς πολλὰ χωρία τῆς Αἰτωλίας τὴν

ἡμέραν αὐτὴν ἀντὶ ἄλλου φαγητοῦ «βράζουν πολὺ σπόρια, τρώνε καὶ μοιράζουν καὶ σὲ δικoὺς γιὰ τὰ χρόνια πολλὰ.»

Τάγισμα ἢ νίψιμο τῆς βρύσης μὲ πολυσπόρια. Ὅμοίως εἰς τὴν Αἰτωλίαν, γιὰ νὰ γένουντι καλὰ τὰ σπαρτιά, πρέπ' νὰ πααίνουμι τῆς Παναγίᾶς τς Πουλνσπουρίτσας, νὰ ρίβουμι τὴ βρύσ' μὲ σπόρια, «δηλ. παίρνουν πολυσπόρια (σιτάρι, καλαμπόκι, κουνιά, φασόλια κτλ.) καὶ πᾶνε στὴ βρύση, τὰ ρίχνουν μέσα καὶ λένε: «Ὅπως τρέχει τὸ νερό, νὰ τρέχῃ τὸ βιό.» Παίρνουν νερὸ καὶ γυρίζουν».

3. Συνήθειαι ποιμένων. Κατεβαίνουν εἰς τὰ χειμαδιά.

4. Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις. «Αὐτὴ τὴ μέρα βασιλεύει ἡ Πούλια, κι ὅπως θὰ κάμῃ αὐτὴ τὴ μέρα, θὰ κάμῃ καὶ τίς σαράντα κατοπινὲς μέρες» (Αἰτωλία).

9. Τῆς ἀγίας Αἰκατερίνης (25 Νοεμβρίου).

1. Ὄνομα. «Λέγεται καὶ τοῦ Χριστοῦ τὰ κωλοπάνια, γιὰτὶ πλησιάζει νὰ γεννηθῇ ὁ Χριστὸς» (Καστορία).

2. Παρασκευὴ ἐδεσμάτων. Π.χ. εἰς τὴν Καστορίαν κάνουν πιπτονλίτσες μὲ καρύδια καὶ ζάχαρη, εἰς τὴν Κέρκον ~~ἐτοιμασθαι~~ ^{ἐτοιμασθαι} διὰ νὰ κάμουν πολὺ μετὰξι.

3. Ὁμιλοῦσιν ἐπὶ τῇ ἀεικατερίνῃ δι' ἁγιογραφικὰς ἀποφθέγματα. Ἐπίκλησι τῆς ἀγίας Αἰκατερίνης «Ἄγια μου Κατερίνα μου, πειτόσου μενιγάτερα κτλ.»

10. Τοῦ ἀγίου Στυλιανοῦ (26 Νοεμβρίου).

Ἅγιος προστάτης τῶν βρεφῶν. Παροιστᾷς αὐτοῦ εἰς εἰκόνας. Τάματα.

11. Τοῦ ἀγίου Ἀνδρέου (30 Νοεμβρίου).

1. Πίστις ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς ἀρχίζει τὸ χρόν ν' ἀντρειεύῃ ἢ ὅτι ἀντρειεύεται ἡ νύχτα ἢ ὅτι ὁ ἅγιος ἀντρειεύει τὰ σπαρτιά. Ποβλ. Στοὺς τριάντα Ἀγναντριάς, | ἀντρειεύετ' ὁ βορῆς (Μέτροι Θρόνης).

2. Γεωργικαὶ συνήθειαι: Πολυσπόρια (μπόλια, κονγκάτζια, ἀντριλλούσια), τηγανίτες. Σκοπὸς τοῦ ἐθίμου καὶ αἱ σχετικαὶ δεισιδαιμονίαι. Π.χ. εἰς τὸ Λοζέτσι Ἡλείου «τ' Ἀγν' Ἀντρέα βράζουν καλαμπόκι καὶ σιτά' μαζί, (μπόλια), καὶ τὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησίᾳ καὶ τὰ διαβάζ' ὁ παπᾶς· τό' χουν σὲ καλὸ νὰ τὰ βλογήσ' ὁ Θεός, νὰ γένουν περισσότερα παρέκεια. Τὰ μοιράζουν σιὰ σπίτια, γιὰ ν' ἀντρειωθοῦν τὰ σπαρτιά.» Εἰς τὴν Νάξον «τ' ἄη Ἀδριᾶ ἀρχίζουν νὰ γένουν τίς τηγανίτες κι ὅποιος δὲν κάνει ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα, θὰ τρυπήσῃ τὸ τηγάνι του (Ποβλ. Τ' ἄη Ἀδριᾶ τοῦ Τρυποτηγανῆ (Νάξος), τοῦ Τρυποτηγανίτη (Χίος).

3. Παροιμίαι καὶ ᾠσμάτια: Π.χ. Ἀγναντρέα, φύσα, | Ἀε - Βαρβάρα, βρέξον, | Ἀε - Σάββα, σιώντσον, | Ἀε - Νικόλα, βόγηθα! (Πόντος).

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΕΘΙΜΑ

α) Ἔθιμα τῆς σπορᾶς.

1. Εὐλόγησις τοῦ σπόρου ὑπὸ τοῦ ἱερέως κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς 1^{ης} ἢ τῆς 14^{ης} Σεπτεμβρίου. (Βλ. ἀνωτ. σ. 85 καὶ 88). Ποῦ ἡ εὐλόγησις τοῦ σπόρου γίνεται κατ' ἄλλας ἡμέρας; Π.χ. εἰς τὴν Ρόδον καὶ Αἷμνον γίνεται κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγ. Γεωργίου τοῦ Σποριοῦ ἢ τοῦ Σποριάρη (3 Νοεμβρίου). (Βλ. σ. 90).

2. Πότε γίνεται ἔναρξις τῆς σπορᾶς τῶν δημητριακῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ σίτου εἰς τὸν τόπον σας; Δοξασίαι καὶ ἐνέργειαι σχετικαὶ μὲ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς σπορᾶς. Π.χ. εἰς τὴν Κάρπαθον «διὰ νὰ εἶναι καλοῦ σπέρου (ἥτοι καλοῦ φεγγαριοῦ) ἡ σπορά, ὁ γεωργὸς κάποιαν ἡμέραν μετὰ τὴν πανσέληνον, ὅταν ὀλιγοστεύῃ τὸ φεγγάρι, σπέρνει ὀλίγον σπόρον κάπου εἰς τὸ κρηθῆρι καὶ ἄλλως πετᾷ ὀλίγον σπόρον ἐπάνω εἰς τὸ δῶμα τοῦ σπιτιοῦ εἰ. ἔκαστος οὕτως ἤρτισεν ἤδη ἡ σπορά καλοῦ σπέρου». Ποῖας ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος σπέρνουν οἱ γεωργοὶ καὶ κάπου ἕναρξιν τῆς σπορᾶς; Π.χ. εἰς τὴν Κάρπαθον τὴν Τσίτην, τὴν Παρασκευὴν καὶ τὴν ἡμέραν, ποῦ ἔτυχε νὰ πέσῃ τὸ λιτρόπαι, ἢ μὲ τὴν εἰσοτὴ τοῦ Κληδόπου. — Ἄλλαι προλήψεις. Π.χ. εἰς τὴν Σκῦρον τὴ μέρα ποῦ ἡ ἀρχὴ τῆς σπορᾶς, δὲ δύνουν τίποτα μὲς' ἀπ' τὸ σπύρι' τὸ ἔχουν σὲ κακὸ' λένε πὼς δὲ φυτρώνουν τὰ σπαρμένα. Κι ὅσο σπέρνουν, δὲ δύνουν φωτιά, γιατί δαυλιάζει τὸ στάρι καὶ τὸ κρηθῆρι... Σὰ σπέρνουν, τὰ ὄνειρα δὲ βγαίνουν (Πέρδικα, Σκῦρος Α 157). Πρβλ. Λαογρ. Γ' 676. Σ' 140. ΙΒ' 93.

3. Μιμικαὶ παραστάσεις τελούμεναι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς σπορᾶς. Π.χ. εἰς τὰ Μάλγαρα τῆς Θράκης στὴν ἀρχὴ τῆς σπορᾶς (μεταξὺ Ὀκτωβρίου καὶ Νοεμβρίου) ἢ τὸ πρῶτον Σάββατον τοῦ Ὀκτωβρίου (ἐν Χατζηγυρίῳ) «μαζεύνονται κανένα βράδυ καμμιὰ δεκαριά ἄντροι καὶ παρασταίνουν τὴν Τζαμάλα. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς γίνεται καντίνα (κυρά), ντύνεται γυναικίσια ροῦχα καὶ λέγεται καὶ Τζαμάλα, δύο ἄλλοι φοροῦν προβιὲς μὲ κονδούνια στὰ γόνατα καὶ λέγονται Τζαμάλ'δες. Ἐνῶ ὁ ένας ἀπ' αὐτοὺς χορεύει μὲ τὴ Τζαμάλα, ὁ ἄλλος τὸν χτυπᾷ μὲ τὸ ραβδί του καὶ παίρνει αὐτὸς τὴ Τζαμάλα καὶ χορεύει μαζί της. Ἐπανέρχεται ὁ πρῶτος καὶ χτυπῶντας τὸν δεύτερον, παίρνει πίσω τὴ γυναῖκα, ἀλλὰ σὲ λίγο γυρίζει ὁ δεύτερος καὶ τουφεκῶντας δῆθεν μὲ τὸ ραβδί του σκοτώνει τὸν πρῶτον. Ἐνῶ δὲ ὁ φονεὺς καταγίνεται δῆθεν νὰ ἐκδάρῃ τὸν σκοτωμένον, αὐτὸς ἔξαφρα σηκώνεται

καὶ κάνουν καὶ οἱ δύο τους, χωρὶς νὰ μιλοῦν, κάτω χειρονομίες βωμολοχικές. Τὸ ἴδιο ἐπαναλαμβάνεται κατόπιν ὡς τὸ πρῶτ' εἰς ὅλα τὰ στίγια τοῦ χωριοῦ. Οἱ σπιτονοικοκύρηδες τοὺς φιλοδωροῦν 2-3 ὀκάδες σιτάρι». (Ἀρχ. Θρακ. Θησαυροῦ Β' σ. 110). Ποῦ ἄλλοῦ συνηθίζεται παρομοία παράστασις καὶ ποῖος ὁ σκοπὸς τοῦ ἐθίμου; Βλ. καὶ ἄνωτ. τὰ ἐθίμα τῆς παραμονῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου.

4. Ἐναρξεις τῆς σπορᾶς καὶ τὰ κατ' αὐτήν. Τί βάζουν εἰς τὸ σακκὶ ἐκτὸς τοῦ σπόρου; (ρόιδο, σταφίδες, κονιλλούρια καὶ εἴ τι ἄλλο). Ποῖος γεμίζει τὴν σποροσακκούλα καὶ τὴν παραδίδει εἰς τὸν γεωργόν; Π.χ. εἰς τὴν Κάρπαθον ὁ γουρλῆς (=τυχερὸς) τοῦ σπιτιοῦ. Μὲ ποίας πράξεις καὶ εὐχὰς κάμνει ὁ ζευγολάτης ἔναρξιν τῆς σπορᾶς; Π.χ. εἰς τὴν Ἐπίδαυρον τὴν ἡμέραν ποὺ θὰ σπείρουν «βαίνουν μέσα στὸ σακκὶ τὸ σπόρο (ποὺν βλογήθηκε τοῦ Σταυροῦ στήν ἐκκλησίαν), ἓνα ρόιδο ἀλάκερο καὶ τὸ πρῶτ'-πρῶτ', γιὰ νὰ μὴν κάμουν κακὸ ἀπάντημα, πᾶνε στὸ χωράφι. Ζεύουν τὰ βόδια καί, πρὶν ἀρχίσουν τὸ σπόρο, παίρνουν τὸ ρόιδο καὶ τὸ βαρᾶν ἐπάνω στὸ ἐνὶ τοῦ ἀλετριοῦ (ἐν τῷ) ἀνταυτεῦν κάμποσα σπυριά ρόιδο μὲ τὸ σπόρο στήν ποδιά τους καὶ τὸν πῆγαν ἀπὸ τὰ: Καλὰ μερεζέτια! "Ἄμα ρήξουνε μιὰ σποριά, δηλ. ἓνα στρέμμα, καὶ ἀπὸ τὴν καὶ τρῶνε τὸ ἄλλο ρόιδο, κ' εὐ-
 χέονται» (Λαογραφία Γ' 675). Εἰς τὰ Βουρβούρων τῆς Κυνουρίας «ὅταν προετοι-
 χίσουν νὰ σπείρουν, βάζουνε μέσ' στὸ σποροσακκούδι, ῥῶγες ἀπὸ σταφύλι κ' ἓνα ρόιδο. Τὰ σπέρνουν μαζί μὲ τὸ σπόρο χέουσ' ἐπ' αὐτὴ καὶ λένε: Νὰ γένη τὸ γέννημα γλυκὸ σὰν τὸ σταφύλι, τσουπωτὸ σὰν τὸ ρόιδο καὶ ἀφράτο καὶ ἄσπρο σὰν τὸ καρύ-
 δι» (Ἐπετ. Βουρβούρων, 1939, σ. 137). Πρβλ. Λαογρ. 140,10. IB' 92 κέ.

Ρίπτει ὅλον τὸν σπόρον ὁ σπείρων ἢ κρατεῖ μικράν τινα ποσότητα σίτου ἐντὸς τοῦ σάκκου; Τί γίνεται ὁ ὀλίγος αὐτὸς σπόρος; Π.χ. εἰς τὸν Δρυμὸν «μετὰ τὸ τέλος τῆς σπορᾶς ρίπτεται εἰς τὴν σιταποθήκην μὲ τὴν εὐχήν: Ὅσα σπυριά, τόσα κοιλὰ τοῦ χρόν'».

5. Ἐπιστροφὴ ἐκ τῆς σπορᾶς. Καταχύσματα κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ζευγολάτη εἰς τὸ σπίτι. Π.χ. εἰς τὴν Ἐπίδαυρον ἡ νοικοκυρὰ τὸν καλοκαρτερεῖ (τὸ ζευγολάτη ποὺ πῆγε στὸ χωράφι γιὰ τὸ σπόρο), κόβει ρόιδα, βαίνει σταφίδα, τραγάλια καὶ ἐκεῖνος εὐχέεται καὶ λέει: «Χρόνια πολλά, καλὰ μερεζέτια, χίλια κονβέλια ἢ χίλια μόδια» (Λαογρ. Γ' 675). Ποῦ ἄλλοῦ ἡ νοικοκυρὰ ὑποδέχεται τὸν ζευγολάτην μὲ καταχύσματα;

6. Ἐδέσματα. Πίττα μὲ σπανάκια ἢ ἄλλα διάφορα χόρτα κατὰ τὸ δεῖπνον. Αἱ σχετικαὶ εὐχαί. Π.χ. νὰ φυτρώσουν γλίσχοντα τὰ στάρια καὶ νὰ πρᾶσ' ῥίσουν σὰ δὲ λάχανα τς πίττας (Δρυμός).

β) *Ἔθιμα τοῦ θερισμοῦ.*

Συνήθειαι ἐπιζωοτοῦσαι κατὰ τὸν θερισμὸν τῶν γεννημάτων καὶ ἐπὶ τῷ πέρατι αὐτοῦ.

1. Τὰ ἐθιζόμενα κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ θερισμοῦ. Π.χ. εἰς τὴν Σκῦρον «βάν' νε μπροστά τ' νε στὸν ὄργο μιὰ πέτρα, τὴ σταυρών' νε τρεῖς βολές τσαὶ λένε: "Ὅπου εἶν' ἡ πέτρα γερό, νὰ τ' ὁ καρπὸς γερὸς τσαὶ μεῖς π' θερίζουμε». Εἰς τὸν Δρυμὸν «οἱ θεριστὰὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ρίπτουν εἰς τὸ φαγητὸν τῶν, τὴν λεγομένην *σκοινρδάσημ*, *μιὰ κοινὴ ἀγριά* (= ἓνα κλωνοράκι ἀγριάδας), διὰ νὰ εἶναι γεροὶ σὰν τὴν ἀγριάδα». Τοποθέτησις τῶν θεριστῶν εἰς στοίχους (*προτωκατής, λαύρης, ραάρης* ἐν Κύπρῳ).

2. Τὰ πρῶτα δράγματα τῶν σταχύων, τὸ πρῶτο δεματί. Π.χ. εἰς τὸν Δρυμὸν «τὰ πρῶτα δύο δράγματα σταχύων τοποθετοῦνται ἐπὶ τῆς γῆς σταυροειδῶς. Ἐπειτα οἱ θεριστὰὶ κόπτουν ἀπὸ ἓνα στάχυν καὶ τοποθετοῦν ὀπίσω εἰς τὴν μέσσην τῶν, *γὰ νὰ μὴ τοὺς ποτῇ ἡ μέσ'*. Ταῦτα πρῶτα δεματί σταχύων, τὸ ὁποῖον δένεται, στήνεται ὀρθιον καὶ οἱ θεριστὰὶ τὸ περισκοῦν, ἐνῶ ὁ νοικοκύρης ρίπτει νομίσματα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὡς δῶρα τῶν θεριστῶν. Φαγητὸν τοῦ δείπνου *πίττα*» (Σαίνης, Λαογρ. IB' 98). Ποῖα ἢ συνηθιστὰ ἄλλα. (Π) Θερίζεις γενηγοὶ «τὸ βράδυ κάνουν ἓνα δεματικό, κόβουν μιὰ χειροβολιά, ὅσο παίρνει τὸ χέρι μὲ τὴν παλαμιαριά, καὶ τὴν ἀφήνουν ὀρθιον πρὸ δεματικό, *γὰ νὰ δλεῦ' τὴ νύχτα ἡ μοῦρα τς*» (Λαογρ. IB' 405). Γίνεται τοῦτο αὐτοῦ;

3. Κατὰ ποῖον τρόπον ἐνεργεῖται ὁ θερισμὸς τῶν τελευταίων σταχύων καὶ ὑπὸ τίνων; Ποίας λέξεις ἢ φράσεις ἀναφωνοῦν οἱ θεριστὰὶ μετὰ τὴν κοπὴν τῶν τελευταίων σταχύων; (Π.χ. *Πιάστε τον, πιάστε τον!*) Τί ὑπονοοῦν μὲ τὰς λέξεις αὐτάς; Μήπως ἀφήνουν ἀθέριστους μερικοὺς στάχυν; Π.χ. εἰς τὸ Μανιάκι «*ἀφήνουνε καὶ καμπόσα στάχνα ἀθέριγα καὶ λένε: ἀφήνω τοῦ ζευγολάτη τὰ γένεια*». Εἰς τὴν Σκῦρον «*σὰν ἀποθερίσουν, ἀφήνουν δυὸ λιμάγια ἀποθερί στο χωράφι ἄθερα, γὰ χαρὰ τοῦ χωραφιοῦ καὶ γὰ νὰ φῶνε τὰ ποινιά καὶ τ' ἀγρίμια*». Ποῖαι πράξεις τελοῦνται τότε γύρω εἰς αὐτοὺς; Ὑπάσχει ἡ συνήθεια οἱ θεριστὰὶ νὰ ρίχνουν τὸ δρεπάνι τους ψηλὰ ἕνας ἕνας μὲ τὴ σειρὰ καὶ νὰ συνάγουν μαντεύματα ἀπὸ τὴν θέσιν πού θὰ πάρῃ τὸ δρεπάνι μὲ τὸ πέσιμο; ἢ ἡ συνήθεια νὰ πιάδουν τὸν νοικοκύρην καὶ νὰ τὸν σηκώνουν ὑψηλά, διὰ νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ τάξῃ «*μιὰ κόττα εἶτε κρασὶ εἶτε ὅτι ἄλλο θέλει*»;

Μερικὰ παραδείγματα: Εἰς τὰ Βούρβουρα Κυνουρίας «*στὸ τέλος τοῦ θερισμοῦ ἀφήνουν ἓνα κομμάτι γέννημα ἀθέριστο*». Αὐτὸ τὸ θερίζουν ὅλοι μαζὶ βιαστικὰ καὶ ἀμέσως, ὅταν τελειώσουν, πετοῦν τὰ δρεπάνια καὶ φωνάζουν «*Πιάστε τον!*»

Πιάστε τον! νομίζοντας ὅτι κάτι ἀόρατο ξεφεύγει καὶ τρέχει. Μερικοὶ νομίζουν, ὅτι εἶναι γιὰ τὸν τυφλοπόντικα πὺν τὸν κυνηγοῦν, γιὰ νὰ μὴν ξανακάνη ζημιὲς στὸ χωράφι.» Εἰς τὰ χωρία τῆς Καρπάθου «ὅταν τελειώσῃ τὸ θέρος, οἱ θερίστρες ἀφήνουν εἰς τὸ τελευταῖο χωράφι μερικοὺς στάχυν ἀθέριστους καὶ ὀλόγυρα κάνουν μὲ τὸ δρεπάνι ἓνα κύκλον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τότε ἡ νεαρωτέρα θερίστρα, τῆς ὁποίας καὶ οἱ δύο γονεῖς ζοῦν, στέκεται ἐντὸς τοῦ κύκλου, σταυροκοπεῖται καὶ ἔπειτα πετᾷ πρὸς τὰ ἐπάνω τὸ δρεπάνι τῆς φωνάζουσα ἐνθουσιωδῶς: *Κι ἀπὸ χρόνου, καλαλωνεμένα! καλοφαωμένα! καλοπρονκισμένα!* (Μιχαηλίδου Νουάρου, Λαογρ. Σύμμεικτα Καρπάθου Β, 30).

4. Κατασκευὴ δέσμης ἐκ τῶν τελευταίων (ἢ τῶν πρώτων;) σταχύων τοῦ ἀγροῦ. Ὄνομα τῆς δέσμης (σταυρός, ψάθα, χτένι, τ' ἀφεντικοῦ τὰ γένεια). Ποῦ ἀναρτᾶται ἡ κατασκευαζομένη δέσμη; Εἰς τὸ εἰκονοστάσιον ἢ εἰς τὴν μεσουδόκην τῆς οἰκίας; Ἔως πότε διατηρεῖται ἐκεῖ καὶ ποῖα ἡ χρῆσις τῆς εἰς τὴν σποράν; (Εὐλόγεῖται πρῶτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ κατόπιν ἀναμειγνύεται μὲ τὸν σπόρον;) Π.χ. Εἰς τὰ χωρία τῆς Πυλίας «ὅταν *κι ἀποθεριάζουμε, ἀφήνουμε ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ χωράφι ἄθερο, ὡς ἓνα μέτρο, νὰ τίναί τ' ἐπὶ τὴν γῆν, εἴτε στὴν ἄκρη, εἴτε στὴ μέση τοῦ χωραφιοῦ, κι ἂν' ἔκει κάνουνε τὸ σταυρὸ μας κι ἀρχίζουμε καὶ φερρίζουμε ἀπὸ τὴν πᾶν ἄκρη εὐτοῦ τοῦ κομματιοῦ, ὥστε νὰ βγοῦμε στὴν ἄλλη σὰν θερισμένο.* Ὑστερα πιάνουμε πάλι τὴν ἄλλη μετὰ τὴν ὥστε νὰ γίνη σταυρός. Τὰ στάχνα πὺν θὰ κόψουμε τὰ δένουμε τέσσερα *σάκια* κι αὐτοῦνα πάλι τὰ δένουμε σὰ σταυρὸ καὶ τὰ βάνουμε στὸ εἰκονοστάσι *στὰ εἰκονίσματα.* Ὅταν ἔρθῃ τοῦ Σταυροῦ, θὰ πάρουμε τὸ σταυρὸ, θὰ βάνουμε μέσα σ' ἓνα σακκουλάκι λίγο ἀπὸ τὸ γέννημα πὺν ἔχουμε στὸ σωρό, καὶ θὰ τὰ πᾶμε στὴν ἐκκλησιά. Θὰ κάνουνε καὶ λειτουργία νὰ λειτουργηθοῦνε. Θὰ τὰ ξαναβάνουμε (τὸ σταυρὸ καὶ τὸ σακκουλάκι) *στὰ εἰκονίσματα.* Τὸ χινόπωρο, ὄντας βρέξῃ καὶ θέλ' με νὰ σπείρουμε, θὰ τὰ τρίβουμε φτοῦνα τὰ στάχνα, θ' ἀνακατώσουμε τὸ σιᾶρι μαζί μὲ τ' ἄλλο, πὺν εἶναι στὸ σακκουλάκι, καὶ θὰ κάνουνε ἀρχὴ νὰ σπείρουμε ἀπ' αὐτά». (Πρβλ. Λαογραφίαν Γ', 675).

5. Ὑπάρχει ἡ συνήθεια νὰ διαγωνίζωνται οἱ θερισταὶ δύο παρακειμένων ἀγρῶν μεταξύ των, ποῖοι θὰ τελειώσουν τὸ ἔργον πρῶτοι «διὰ νὰ κυνηγήσουν τὸ λαγὸ εἰς τὸ ἄλλο χωράφι»; Ποῖαι φράσεις λέγονται εἰς παρομοίας τυχὸν περιστάσεις; (Βλ. Λαογραφ. Γ' 681).

6. Ποῖα τὰ παιγνίδια τῶν θεριστῶν εἰς ὥραν ἀναπαύσεως; Π.χ. τὸ παίξιμον τοῦ δρεπανιοῦ ἐν Κύπρῳ. Περιγραφὴ αὐτοῦ. Τραγούδια τοῦ θερισμοῦ.

7. Συγκομιδὴ τῶν καρπῶν. Μὲ ποῖαν τυχὸν πομπὴν μεταφέρονται τὰ τελευταῖα δεμάτια τῶν σιτηρῶν ἀπὸ τὸν ἀγρὸν εἰς τὸ ἀλῶνι ἢ εἰς τὸ σπίτι

τοῦ γεωργοῦ; Ἐπακολουθεῖ συμπόσιον καὶ πανήγυρις τῶν θεριστῶν καὶ θεριστριῶν διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ θερισμοῦ; Ποῖα φαγητὰ παρατίθενται εἰς τὴν τράπεζαν; (Πετεινὸς ἢ ὄρνιθα; ἢ ἄλλο τι;). Χοροί, τραγούδια, εὐχαί.

γ) **Ἔθιμα τοῦ ἁλωνισμοῦ.**

Πράξεις καὶ ἐνέργειαι κατὰ τὸν ἁλωνισμόν καὶ ἐπὶ τῷ πέρατι αὐτοῦ:

1. Ἔθιμα τῆς πρώτης ἡμέρας, ὅταν ὁ γεωργὸς «καταστρώνη» π.χ. ἀφήνει ἓνα δεμάτι ὄρνιθι στὴ μέση τοῦ ἁλωνιοῦ. Εἰς τὴν Σκῦρον «προσέχουν, ὅσοι θ' ἁλωνίσουν, νὰ ῥαὶ καθαροί».

2. Ὄταν λικμίζῃ τὰ σιτηρὰ (τὸ μάλαμα, Ρόδ. Κύπρ.) καὶ ἔξαφνα παύσῃ νὰ πνέῃ ἄνεμος. Π.χ. εἰς τὴν Κύπρον ἐπικαλοῦνται τὸν Προφήτην Ἡλίαν νὰ πέγῃ τὸν ἄεραν του καὶ τοῦ προσφέρουν θυσίαν *μίαν τηανιά*, τὴν ὁποίαν ἐκθέτουν εἰς ὑψηλὸν μέρος, ἕως ὅτου πνεύσῃ ἄνεμος. (Φαρμακίδου, Κυπρ. Λαογρ. 1938, 43 καὶ 82).

3. Ὄταν «διρμονίζῃ, δηλ. κοσκινίζῃ τὸν καρπὸν μετὰ μεγάλο κόσκινο: π.χ. τοποθετεῖ κλαδιὰ ἀπὸ παλιούρια καὶ ζεῦλα σιδερένια ἐπάνω στὸ σωρὸ πρὸς ἀποτροπὴν τῆς βασκανίας καὶ διὰ νὰ εἶναι ὁ σίτος *εὐδαίσα τοῦ σίδερον*» (Δρυμὸς Μακεδονίας, Λαογρ. IB 192).

4. Ἔθιμα ἐπὶ τῷ πέρατι τοῦ ἁλωνισμοῦ:

(α) Σταύρωμα τοῦ σωροῦ τοῦ σίτου καὶ κύκλος μαγικός, χαρασσό-μενος πέριξ αὐτοῦ. Κάρφωμα τοῦ πύου ἢ τοῦ ληνιστήρος εἰς τὸ μέσον τοῦ σωροῦ, προσκύνσεις τοῦ σίτου, εὐχαὶ καὶ καταχύσματα. Ἀπόνιψις τῶν χειρῶν ἐν τῷ ἁλωνίῳ κτλ. Εἰς τὸ Λαοῦθι τῆς Κρήτης «ἅμα ῥολιχνίσουνε τὸν καρπὸ, τότε σταίνουνε σωρό. Τοῦ κάνουνε ἓνα σταυρὸ στὴ μέση καὶ κατόπιν ἓνα στεφάνι (κύκλο) γύρω-γύρω. Ὅστερα καρφώνουνε τὴν παλάμη (τὸ φτυάρι) στὴ μέση στὸ σταυρὸ μετὰ τὸ χέρι της (δηλ. τὴν λαβὴν), καὶ εἶναι ἡ χούφτα (τὸ πλατὺ μέρος) ἐπάνω. Κάνουνε ὅστερα τρεῖς μετάνοιες καὶ πιάνουνε μιὰ χαχαλιὰ καρπὸ, τὸν προσκυνοῦνε καὶ ὅστερα τότε χύνουνε πάνω ἀπὸ τὴν παλάμη. Ξανακάνουνε τρεῖς μετάνοιες καὶ ἀρχίζουνε νὰ σακκιάζουνε τὸν καρπὸ». Εἰς τὸ χωρίον Γουῖβες Εὐβοίας, ἀφοῦ περισυναχθῇ τὸ λειῶμα εἰς ἐπιμήκη καὶ ὑψηλὸν σωρόν, λαμνὶ καλούμενον, «ἣ οἰκοδεσποῖνα κρατοῦσα λάγνηνον, προσφέρει ὕδωρ εἰς ἓνα ἕκαστον, ἵνα νιφθῇ, καὶ ἐκεῖνος νιπτό-μενος ραντίζει τὸ γέννημα καὶ τὸ ἁλώνιον κύκλῳ, εὐχόμενος καὶ τοῦ χρόνου! Ἐν τέλει δ' ἡ οἰκοδεσποῖνα πλαγίως κρατοῦσα τὴν λάγνηνον, δρομαίως περιτρέχει τὸν σωρόν, χωρὶς νὰ πέσῃ οὐδὲ σταγὼν ὕδατος κατὰ γῆς, εὐχομένη καὶ αὐτὴ νὰ γίνῃ τοῦ χρόνου τόσος ὁ σωρὸς, ὅσος εἶναι ὁ κύκλος, τὸν ὁποῖον ἔκαμε». (Λαογρ. Γ' 681=Πολίτου, Λαογρ. Σύμμεικτα Γ' 196).

β) Τὸ μέτρημα καὶ τὸ σήκωμα τοῦ σωροῦ. Ἐν παράδειγμα: Εἰς τὴν Κάρπαθον τὸ μέτρημα καὶ τὸ σήκωμα τοῦ σωροῦ γίνεται τὴν ἐπομένην πρωΐαν καὶ μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Ὁ γεωργὸς στρέφεται πρὸς Ἀνατολάς, κάνει τὸν σταυρόν του καὶ μὲ τὸ φτυάρι, ποῦ ἔμεινε ἐμπηγμένον ὅλην τὴν νύκτα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ σωροῦ, λαμβάνει ὀλίγους κόκκους, τοὺς ρίπτει εἰς τὴν δεξιὰν παλάμην καὶ τοὺς πτύει: *Φτού, φτού, φτού!* εὐχόμενος συγχρόνως: *Χίλια μόδια!* Ἐπειτα ἀρχίζει τὸ μέτρημα μὲ τὸν ἀπλοπίνακα ($\frac{1}{4}$ μοδίου) λέγων: — *Ἐνα!* καὶ ἀπαντᾷ ὁ κρατῶν τὸν σάκκον: — *Ἐνας ὁ Θεός!* — *Δύο!* — *Ἡ Παναγία καὶ ὁ μονογενής της.* — *Τρία!* — *Ἡ Ἁγία Τριάδα.* — *Πέντε!* — *Πέμπε, Κύριε, πέμπε!* — *Ἐξε!* — *Πέψε, Κύριε, πέψε!* — *Ἐφτά!* — *Ἐφτά χιλιάδες (καὶ πλέον οὐ).* Καὶ τὸ μέτρημα ἔξακολουθεῖ. (Μιχαηλίδου Νουάρου, Λαογρ. Σύμμ. Καρπάθου, Β' 36).

5. Δεισιδαιμονίαι καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι κατὰ τὸ μέτρημα καὶ τὸ ἀλώνισμα τοῦ σωροῦ τοῦ σίτου. Π.χ. ἀπαγορεύεται νὰ δρασκελίσῃ κανεὶς τὸν σωρὸ κατὰ τὸ λίνισμα ἢ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ ἄλων, πρὶν τελειώσῃ τὸ μέτρημα κττ.

6. Ὁ πρῶτος ἐκ τῆς συγκομιδῆς ἄρτος. Αἱ σχετικαὶ μὲ αὐτὸν συνήθειαι. Π.χ. εἰς τὸ Σαμόκοβον «τὴν πᾶσιν πᾶσα σου ζυμώνων ἀπὸ τὸ νέο ψωμί, τὴν ἔνε τσιποβολλίκο, γιατί εἶναι τὸ τέλειον τοῦ τραγονδεῖ Θεοῦ» ἀλωνίστε, δεματοκουβανήσετε, | καὶ ἐγὼ τὸ κουλλοῦμαι μοι | θέλω νὰ με τὸ δώσετε. Ποῦ τὸ πρῶτο αὐτὸ κουλλοῦρι τὸ ἀφήνουν στὴ βούρα τοῦ χωριοῦ; Βλ. τὰ περὶ ἀπαρχῶν ἀνωτέρω σελ. 24 (ΕΛΑ 1943-44 σελ. 104).

δ) Ἑθιμα τοῦ τρυγητοῦ.

1. Ἐναρξεις τοῦ τρυγητοῦ. Πῶς καθορίζεται ἡ ἡμέρα τῆς ἐνάρξεως καὶ πῶς γνωστοποιεῖται εἰς τὸ κοινόν; Συμφωνίαι τρυγητῶν, μέσα μεταφορᾶς φαγητὰ κλ.

2. Ἡ πρώτη ἡμέρα τοῦ τρυγητοῦ: τυμπανοκρουσίαι, ἄσματα καὶ χοροὶ κατὰ τὴν ἐκκίνησιν τῶν τρυγητῶν, πομπὴ κατὰ τὴν μετάβασιν. Πῶς γίνεται ἡ μεταφορὰ τῶν σταφυλῶν εἰς τὴν οἰκίαν ἢ εἰς τὸν ληνὸν καὶ μάλιστα ἡ μεταφορὰ διὰ τῆς τελευταίας ἀμάξης; (Πομπὴ ἐορταστικὴ μὲ μουσικὰ ὄργανα καὶ χορούς. Μεταμφίσεις κλπ.).

3. Ἀφήνουν κανένα κλῆμα ἀτρύγητο καὶ διὰ ποῖον λόγον; Ἀπόνιψις τῶν χειρῶν τῶν ἐργατῶν κλπ. Παραδείγματα: Εἰς τὴν Μεσημβρίαν «τὰ σταφύλια τὰ κουβανοῦσαν μὲ τὸ βουβαλάμαξο. Μπρὸς πῆαιναν τὰ νταβούλια καὶ μέσ' στ' ἀμάξ' χόρευαν οἱ πατητῶδες. Τὸ βράδ' ἔνδαν μεγάλο γλέντι». — Εἰς τὰ Βούρ-βουρα Κυνουρίας, ἅμα ἀποτρυγᾶνε, ἀφήνουν ἓνα κλῆμα ἀτρυγο. Πηγαίνει ἓνας καὶ φέρνει ἓνα κανάτι νερὸ ἀμίλητο καὶ νίβονται ὅλοι ἀπάνω στοῦ κλῆμα. (Ἐπ. Βουρ-

βούρων Γ', 1939, 137). Εἰς τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας «ἡ πρώτη ἡμέρα τοῦ τρυγη- τοῦ χαιρετίζεται διὰ τυμπάνων καὶ ᾠσμάτων· οἱ ληνοὶ συνοδεύονται δι' ὁμάδων ὁρχουμένων καὶ ᾄδόντων καὶ κατὰ τὴν ἀπέλευσιν καὶ κατὰ τὴν ἄφιξιν. Τὴν νύκτα ὅμιλοι προσωπιδοφόρων ἐν τυμπάνοις καὶ ἀλαλαγμοῖς περιερχόμενοι τὰς ἀγυῖας μέχρι βαθείας νυκτὸς ἐπιδίδονται εἰς ποικίλας παιδιὰς καὶ διασκεδάσεις».

4. Δεισιδαιμονίαι καὶ δεισιδαίμονες συνήθειας. Π.χ. Εἰς τὸ Μα- νιάκι «ἅμα ἐν' τῆς ἄσπρης, κόβουνε ἀπὸ τὸ λειδινὸ τῆς ἄλλης ἡμέρας ἓνα κοφίνι κάνουνε ἀρχή. Τρίτη δὲν ξετρυγᾷνε. Καλόπιοτο ἐνκιάμαστε, ἅμα ἀποτρυγήσουμε».

ε) **Ἔθιμα τῆς συγκομιδῆς τῶν ἐλαιῶν.**

Οἱ χαμάδες. Τὸ πρῶτο χέρι καὶ τὸ τελευταῖο χέρι. (Τὸ κοκκολόημα, ὁ ράβδος, τ' ἀπόραβδα [Τριφυλία]).—Ἀνάρτησις χλωροῦ κλάδου ἐλαίας εἰς τὸ εἰκονοστάσιον κλπ. Π.χ. εἰς τὰ χωρία τῆς Πυλίας «ὅταν ἀποσραβδίσουμε τὶς ἐλιές, θὰ κόψουμε ἓνα κλαράκι, τὸν αἰτό, (τὸ καινούργιο κλαρί, ποὺ ποτὶς ἔχει καὶ εἶναι φουντωτὸ καὶ φρέσκο καὶ γεμᾶτο καρπὸ καὶ βρῖσκεται ψηλά, στὴν κορυφὴν τοῦ δέντρον) καὶ θὰ τὸν φέρουμε νὰ τὸν κρεμάσουμε στὰ εἰκονίσματα γιὰ νὰ εἶναι ἡμεῖς θὰ ντόνε μαθήση καὶ θὰ ντόνε ρίξω στὶς ἄλλες ἐλιές νὰ βγῇ λάδι». — Ἄλλαι ἀρεταίαι. Π.χ. εἰς τὸ Σκῦρον «ὅταν θὰ μαζεύουν τὸν καρπὸ ἀπὸ τὰ δέντρα, ἀπέναντι ἀπὸν καρπὸ ἀπάνω, δὲν τὸν μαζεύουν ὅλο, γιὰ νὰ μὴν παραπονιέται τὸ δέντρο. Καὶ σὰν πρωτοκαρπίση ἓνα δέν-τρο, δίνουν τὸν πρῶτο καρπὸ νὰ τὸν φᾶν τρεῖς γυναικὰ προκομμένη καὶ πὺν νὰ ἔχη κάνει πολλὰ παιδιὰ, γιὰ νὰ γίνῃ καὶ τὸ δέντρο καρπερὸ καὶ προκομμένο». (Πέροδικα Σκῦρος Α' 159). Ἡ ἀλεσιὰ στὸ λιωτρίβι κτλ.

A STRING FIGURE SERIES FROM GREECE

BY

PAUL G. BREWSTER AND GEORGIA TARSOULI

GENERAL INTRODUCTION

String figures—cat's cradles, as they are sometimes called—have been known to ethnologists and folklorists only since about the middle of the 19th century. In 1843 Dieffenbach called attention to their presence in New Zealand¹), and some half a dozen years later Petrie found them being made by Australian natives²). The making of string figures was noted among the Eskimos in 1864³) and among various Polynesian peoples in 1876⁴). However, these earlier writers contented themselves with merely reporting what they had observed, and made no attempt to describe the techniques employed in the construction of the figures or to draw the patterns which they saw made.

It was not until 1879 that scientific interest in string figures was aroused by Tylor's article stressing the ethnological significance of games in general⁵). To Boas, who was working among Eskimo groups in 1888, goes the credit for having made the first attempt to describe in detail the intricate string manipulation employed⁶). A method devised for the recording of figures and published in 1902 by its originators, Rivers and Haddon, stabilized descriptive procedure by furnishing investigators with a terminology which is still standard⁷).

¹) Travels in New Zealand, II, 32.

²) See Roth's report in *American Anthropologist*, V (1903).

³) Hall, *Life with the Esquimaux*, p. 366.

⁴) Gill, *Life in the Southern Isles*, p. 65.

⁵) «Remarks on the Geographical Distribution of Games», *Journal of the Royal Anthropological Institute*, IX (1879), 26.

⁶) «The Game of Cat's Cradle», *Internationales Archiv für Ethnographie*, I, (1888), 229.

⁷) «A Method of Recording String Figures and Tricks», *Man*, CIX (1902).

The first decades of the 20th century saw a great increase in the number of collections—from New Guinea, India, many parts of Africa, the Fiji Islands, Hawaii, Korea, North and South America, and the British Isles¹⁾. It is during this period, too, that we find some attention being given for the first time to the comparative study of string figures, particularly by Kathleen Haddon²⁾ and Carolyn F. Jayne³⁾.

A glance at the subjects of string figures reveals a very wide variety. We note, for example, a great number of animal patterns (caribou, bear, wolf, dog, coyote, kangaroo, whale, fish, turtle, crocodile, lizard, owl, seagull) and less numerous figures of houses (hogan, tipi), tools and weapons (fish net, fish spear, bellows, axe, boomerang), topographical features (mountains, rivers, trees), and boats (canoe, kayak). In addition, there are figures representing clouds, stars, lightning, parts of the body, etc.

As for complexity, string figures range all the way from the very simplest to the most highly intricate. In the making of one particularly complicated Eskimo figure, twenty-eight distinct movements are necessary⁴⁾. Although the simplest forms require only the two hands of the operator, the making of others may necessitate the use of toes, knees, teeth,

¹⁾ One of the most puzzling questions with regard to string figures is that of their strikingly uneven distribution. Although they are widespread in North America, South America, Australia, Africa, and Oceania, their appearance in Europe and Asia is limited almost entirely to four peripheral areas: Western Europe, India, the Philippines, and northeastern Siberia. It must be borne in mind, however, that the mere fact that they have only rarely been recorded in other parts need not necessarily imply their non-existence there. It may well be that string figures are present in these latter areas and that, because of a fear of being ridiculed, the people who know how to make them have been particularly reluctant to divulge their knowledge. Eskimos are beyond doubt the most skillful exponents of the art of string figure construction, owing in some measure perhaps to the fact that they have at their disposal a great amount of leisure time in which to practice. Polynesian natives are also particularly adept. Just as string figures as a whole are distributed very unequally over the world, so, too, are individual figures. A few, like «Crow's Foot», have a rather wide distribution, but in general they are much less widespread than are, for example, riddles or folk tales.

²⁾ Cat's Cradles from Many Lands (1911) and Artists in String (1930).

³⁾ String Figures (1906).

⁴⁾ Gordon, «Notes on the Western Eskimo», Transactions of the Free Museum of Science and Art, II, 94.

neck, or elbow as well. And in the construction of the more elaborate figures, two, or even three, manipulators are needed and sometimes two strings must be used.

Despite the fact that the making of string figures is commonly regarded by the layman as merely a particularly intriguing pastime, it is actually much more than that. It is frequently a real aid to the ethnologist, who learns from the figures something of the *mores* of a people, its relations with natives of contiguous areas, the role (magical, religious, social) of the figures in their *milieu*, etc. Whether string figures had in earlier times a magical or a religious significance is still problematical. However, if one may judge from some widely scattered bits of evidence, it appears quite possible that they may have had. In Oceania, figures occasionally represent persons or objects connected with religion or mythology. For example, a Papuan figure from Kiwai Island depicts Méuri, the mythical being who brought death into the world¹). Prohibitions and taboos regarding the making of string figures also suggest that the latter had at one time something of a sacred nature. Among the Eskimos, for instance, they were not to be made during the summer season²). Eskimos of Hudson Bay restricted the making of string figures to adults, fearing that the engaging in it by boys would result in their hands being entangled in the harpoon line when they grew up to be hunters³). Among the Papuans, string figures are not to be made during the turtle-fishing season⁴). In both Torres Straits and Hawaii, the construction of string figures was done to the accompaniment of a (? magical) chant⁵). We know, too, of at least one instance in which the cat's cradle pattern was used as a means of divination, the performer foretelling the sex of the unborn child from the appearance of the string figure⁶). In Hawaii it seems to have been used

¹) Figures and description are given in *Haddon*, *Artists in String*, pp. 89-90. For the story, see *Landtmann*, 'Folk-Tales of the Kiwai Papuans', *Acta Societatis Scientiarum Fennicae*, XLVII, 101-113.

²) See *Haddon*, *Artists in String*, pp. 75-76; *Jenness*, 'Eskimo String Figures', Report of the Canadian Arctic Expedition, 1913-1918, XXX, B. 300. Cf. the taboo against telling folk tales at certain times of the year.

³) *Haddon*, *Cat's Cradles from Many Lands*, p. xv.

⁴) *Riley*, *Among Papuan Headhunters*, p. 163.

⁵) *Haddon*, *Cat's Cradles from Many Lands*, p. xv; *Artists in String*, p. 145.

⁶) *Parson's*, 'American Indian Life', p. 181 (The Hawasoupi Indians).

also by a priest in the healing of the sick¹⁾. Among the Hudson Bay Eskimos, cat's cradles are made in the autumn to entangle the sun and thus prevent his disappearance during the winter season²⁾. And the making of string figures is said to play an important part in certain initiation ceremonies in North Australia³⁾.

Negative evidence is provided by the fact that 'apparently women have always been permitted to engage in the constructing of string figures. We are told that, in Australia at least, women know and are able to produce a greater number of figures than can the male informants. It was taboo for them only during the period of pregnancy lest through sympathetic magic the manipulation of the string cause the unborn infant to become entwined in and possibly strangled by the umbilical cord. Had the string figures been regarded as sacred or magical, it is hardly likely that women would have been allowed to participate in their construction.

TERMINOLOGY

A loop is a string passed over a finger or thumb. Each loop consists of two strings or lines. The ones on the thumb side of the operator's hands are called the *radial* strings; those on the little finger side are termed *ulnar*. A string that passes across the front of the hand is *palmar*; one lying across the back of the hand is *dorsal*.

Frequently there will be two loops on a finger or thumb. The lower loop, i.e. the one nearer the point where the finger or thumb joins the hand, is *proximal*; the loop nearer the tip of the digit is called *distal*.

First Position is the most common of all openings, and a great variety of figures are developed from it. To form it, place the string over the thumbs and little fingers of both hands in such a way that on each hand the string passes round the back of the little finger, between the little and ring fingers and across the palm, and then between the index finger and

¹⁾ Dickey, «String Figures from Hawaii», Bernice P. Bishop Museum, Bulletin 54, p. 143.

²⁾ Haddon, *Artists in String*, p. 20. The folk tale motif of the snaring of the sun is very widespread, especially among Polynesian peoples. It occurs with great frequency also in Africa and among many American Indian tribes (Sioux, Cree, Chipewewa, Ojibwa, Seneca, and others).

³⁾ Davidson, «Aboriginal Australian String Figures», *Proceedings of the American Philosophical Society*, LXXXIV, 782.

the thumb and around the back of the latter to the radial side of the hand. When the hands are drawn apart, there will be a single radial thumb string and a single ulnar little finger string on each hand, with a string lying across the palm.

Opening A, developed from *First Position*, is also extremely common in all parts of the world. Having formed *First Position*, with the back of the right index finger pick up from below the left palmar string and return to position. Next, with the back of the left index finger pick up from below the right palmar string between the strings of the right index finger loop. Draw out and return to position.

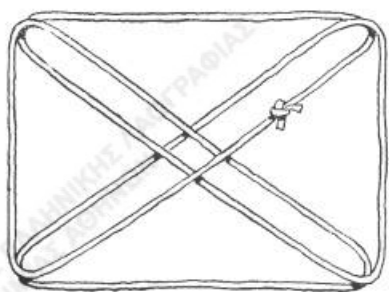
THE GREEK FIGURES

String games are very popular in Greece and the making of them is a favorite pastime of children, particularly of little girls. For the most part, however, they have been ignored by folklorists. Even collectors of folklore materials fail to include them along with other games and sports of children. So far as the present writer is aware, the first folklorist who mentioned the Greek string figures is Kall. Hearnimziadis, whose study «The child in the Ecclesiastical District of Metra and Athyra in Eastern Thrace»¹⁾ contains a series of string figures under the heading «The String Merrils». After having described several figures, he adds regarding the pastime: «This game is played during the cold days of winter, when the children must remain within doors». Later, in 1944 the German Georg Eckert, who spent some time in Saloniki and became seriously interested in Greek folklore, published in German a monograph titled *Griechische Fadenspiele*, in which he examines and describes string games played by the children of Macedonia, Thrace, Epirus, Asia Minor and the Koutsovlachi of Samarina (Macedonia). Eckert distinguishes two series of string games, both of which he describes with great detail, listing also the local terms applied to each of the figures.

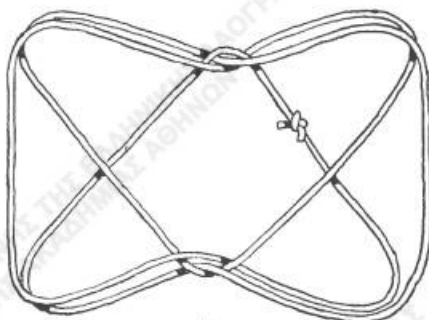
The forms presented in the present study were collected in Athens and in the Southern Peloponnese by Georgia Tarsouli, some assistance being given also by persons originally from Western Greece and the islands of the Aegean.

¹⁾ Ἀρχαῖον Ὁρακκικοῦ Ὁησαυροῦ, VII (1940-41), pp. 66-133.

The general name for string games or string figures, used throughout the whole of Greece, is the *Saw* (τὸ Πιόνι), although the saw is only one of the ten figures comprising it. According to Eckert's informations¹⁾ it

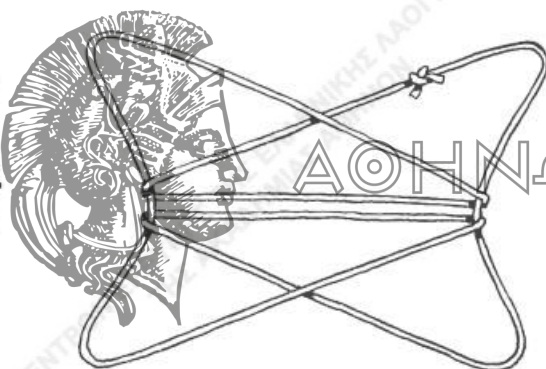
a

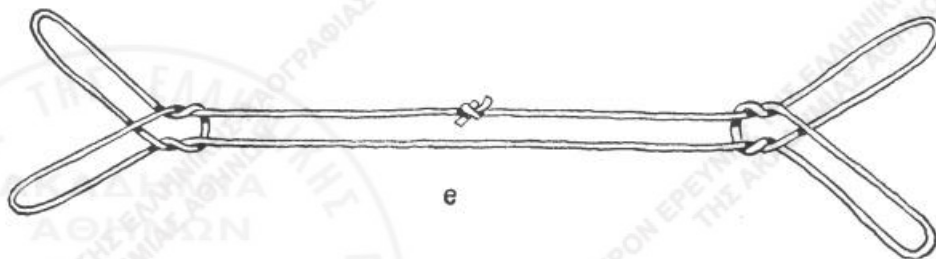
c

b

d

e

PLATE

has been known as the *Lyre* (ἡ Λύρα) by the Greeks of Cars (Asia Minor). The name *String Merrils* used in Eastern Thrace is probably due to the

¹⁾ Op. cit p. 10.

resemblance of some figures to the diagram of the Merrils' game. The players (usually two girls) stand facing each other. The string used is four feet or more in length.

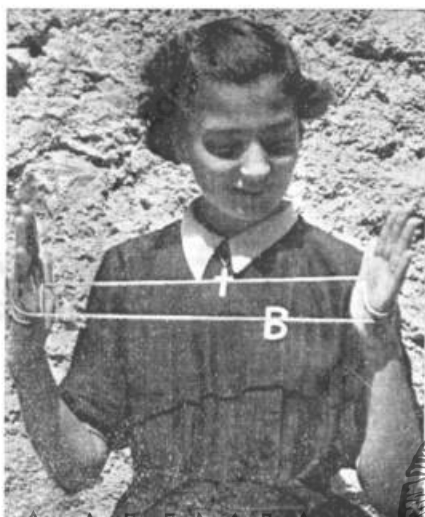

Fig. 1

Fig. 2

Figure 1 (Preparatory)

An opening much less common than *First Position*, though not unusual, is employed for this figure. The first player loops the string around the back of each hand, with the radial string passing between thumbs and forefingers. She then passes the four fingers of the right hand under the radial string and extends the hands. Next, she does the same with the four fingers of the left hand. Each hand now has two dorsal strings and one palmar string.

Figure 2 (Preparatory)

She now takes up the left palmar string on the back of the right middle finger and the right palmar string on the back of the left middle finger, and separates the hands so that all strings are taut¹⁾.

¹⁾ After having manipulated the string exactly as here, an American player will point both hands straight downward. The resulting figure is called *Cat's Cradle*.

Figure 3

In Athens this figure is known as the *Mattress* (ὁ Σομμιάς), in the Aegean Islands as the *Net* (τὸ Δίκτυο), in Western Greece as the *Cakes* (τὰ Γλυκά), and in the Southern Peloponnese as the *Eye* (τὸ Μάτι)¹. Also, according to Eckert's informations, it is called the *Mat* (ἡ Ψάθα) in Chalkidiki, the *Squares* (Μπακλαβαδωτό) in Epirus, and the *Fish* (τὸ Ψάρι) in Macedonia and by the nomad shepherds of Chalkidiki.

From above, the second player grasps with thumb and forefinger of the left hand the point of intersection of the ulnar middle finger string and

Fig. 3 (and 7).

Fig. 4

the ulnar little finger string. With the thumb and forefinger of the right hand she grasps the intersection of the radial middle finger string and the radial forefinger string. She pulls these over and under the horizontal ulnar and radial strings, spreading thumbs and forefingers as she does so. At the same time the first player releases all strings, so that the completed figure is on the hands of the second. (See Plate, fig. a).

¹) The English name for this figure is the *Soldier's Bed*; see *Gomme*, I, 62.

Figure 4

This figure is known as the *Door* (ἡ Πόρτα) and the *Little Bed* (τὸ Κρεββατάκι). According to Eckert it is called the *Sea* (ἡ Θάλασσα) in Trebizonde, the *Cistern* (ἡ Δεξαμενὴ) in Nigrita (Macedonia), and the *River* (Ἀρραού) by the Koutsovlachi of Samarina. The name usually given in England (and in the United States) is the *Candles*¹⁾.

To form this figure, the first player grasps the long transverse strings at their intersections, pulls them over and beyond the side strings as before,

Fig. 5

and pushes both hands up through the center, at the same time spreading thumbs and forefingers apart. The figure is now clear of the second player's hands. (See Plate, fig. b).

Figure 5

The common term for this figure appears to be the *Cradle* or the *Sec-Saw* (ἡ Κούνια). It is also called in Athens the *Goal* (ἡ Φύλαξη) or the *Pit* (ἡ Γούβα). In Thrace and the Peloponnese it is known as the *Trough* (ἡ Σκάφη), and in Epirus and Chalkidiki, according to Eckert, as the

¹⁾ See *Gomme*, I, 61-62.

Stool (τὸ Σκαμνί). It is known in Eastern Macedonia and by the nomad shepherds of Chalkidiki as the *Boat* (ἡ Βάρκα), and as the *Font* (ἡ Κολυμήθρα) in Nigrita.

The second player crosses her hands and with the little finger of the right takes up from below the ulnar thumb string. With the little finger of the left hand she takes up in the same way the radial little finger string. Then she pulls these loops over the strings which form the sides

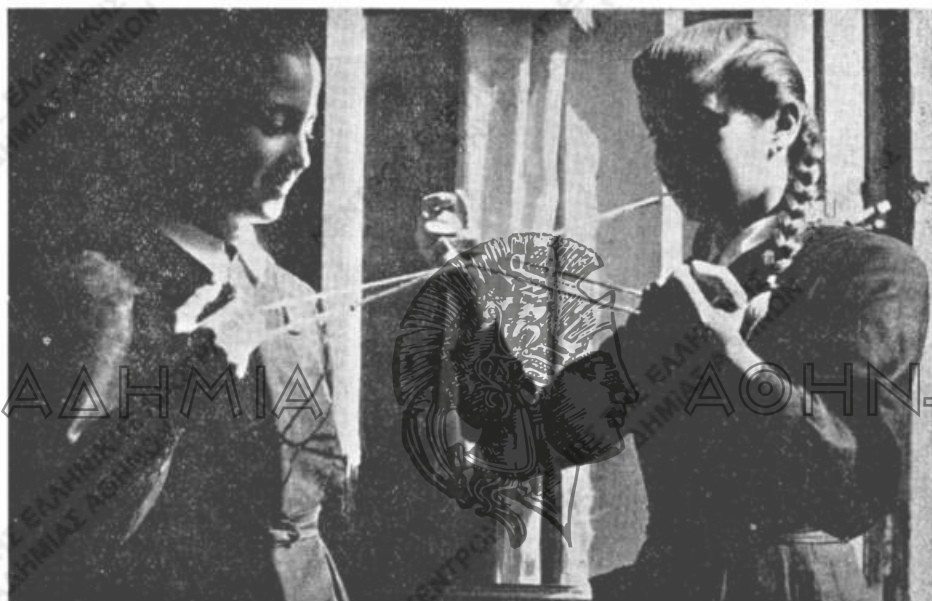

Fig. 6

of Figure 4 and passes both thumbs and forefingers up through the center of the figure, being careful to retain the little finger loops.

Figure 6

This construction, called in Greece the *Saw*¹⁾ (τὸ Πιρίονι), appears in the string figures of many peoples²⁾.

¹⁾ According to Eckert the nomad shepherds of Chalkidiki call it the *Scissors* (τὸ Ψαλίδι) and the Greeks of Kars (Asia Minor) the *Lyre* (ἡ Λύρα).

²⁾ See, for example: *Haddon*, *Cat's Cradles from Many Lands*, p. 78 (India); *Culin* p. 30 (China); *Haddon*, *Artists in String*, p. 135 (Africa). The latter figure is unique in that the «sawing» is done by one player, who employs the left thumb, the left little finger, thumb and forefinger of the right hand, and the right wrist to hold the loops. The name given to it is Afá (Bellows). The term used in India is Qainchi (Scissors). Chinese players call it simply «sawing wood».

The second player, on whose hands Figure 5 is extended, takes with her teeth the radial thumb string and the first player takes on her forefinger the ulnar little finger string. The second then pulls the loops held by her little fingers, allowing all the others to drop. The figure thus constructed has the form of a cross. To «saw», both players pull simultaneously with head and forefinger, and then the second player pulls with both little fingers. As they «saw», they sing one of the following verses:

The saw, the saw
grows bigger and bigger (Athens)

or

The saw, the saw
uproots the olive tree (West. Greece)

or

I saw, I saw
and I cut the one to two (Athens)

If the players prefer not to end the game by «sawing», they can make additional figures with Figure 5 as a starting point.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Figure 7

ΑΘΗΝΩΝ

This is called the *Lattice* (τὸ Κασίδι) and is exactly identical with 3, though constructed differently. In Trebizende, according to Eckert, it has been called the *Frying Pan* (τὸ Τηγάνι).

The first player, from above grasps between thumb and forefinger the point of junction of the crossing strings which form the sides of 5, brings them up and over the horizontal strings, pushes the hands up through the center of the figure, and spreads thumbs and forefingers apart.

Figure 8

This figure is known as the *Little Door* (ἡ Πορτούλα). According to Eckert, in Chalkidiki it is called the *Window* (τὸ Παράθυρο), in Asvestochori (Macedonia) the *Triangle* (τὸ Τρίγωνο), in Epirus the *Cake* (Κουραμπιές), and the *Toilet* (Ἀπόπατος) by the Koutsovlachi of Samarina. English names for it are *Cat's Eyes* or *Diamonds*¹⁾, and Chinese children know it as *Cow's Eyeball*²⁾. It can be formed from either Figure 7 or Figure 3 by the same manipulation.

The second player grasps with thumb and forefinger the point of intersection of the transverse strings, then pulls one *under* the other and

¹⁾ *Gomme*, I, 61-62.   ²⁾ *Culin*, p. 30.

over and under the side strings, pushing the hands up through the center of the figure and then separating thumbs and forefingers. (See Plate, fig. c).

Figure 9

This figure is known as the *Fish* (τὸ Ψάρι) in Athens, Macedonia, Thrace, and Trebizonde. In the Peloponnese and Chalkidiki it is called the *Shuttle* (Σαῖτα), and in Epirus the *Fish-bone* (Ψαροκόκαλο).

Fig. 8

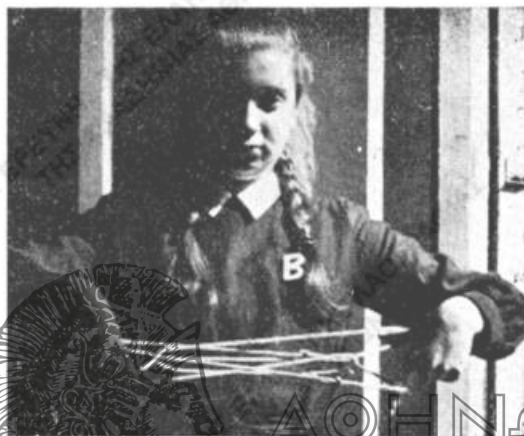

Fig. 9

To form this figure the first player inserts from below the thumb and the forefinger of the right hand into the angles formed by the meeting of the central diamond and the side strings, and *outside* the diamond. She then inserts the thumb and the forefinger of the left hand into the corresponding angles on the other side of the diamond. Next, she turns the fingers from above through the center of the figure¹). (See Plate, fig. d).

Figure 10

This figure is known as the *Scissors* (τὸ Ψαλίδι) in Athens and the Peloponnese, and as the *Needles* (οἱ Βελόνες) in Eastern Thrace. It is of very frequent occurrence in the string figures of many widely separated peoples. Although the completed forms are identical, methods of construction vary greatly. In Scotland the figure is called the *Leashing of Lochiel's Dogs*; in the United States the usual name is *Crow's Foot*²). It is called *Cock's*

¹) American children know this string figure as *Job's Coffin*. The parallel lines in the center represent the body of Job.

²) *Haddon, Cat's Cradles from Many Lands*, p. 73; *Man*, LVI (August, 1903), 118; *American Anthropologist*, V (1903), 213.

Feet in France and Algeria¹). The Ulungu of Africa know it as *Umuzwa* (Wooden Spoon), while the Dogon call it *Bird's Foot*²). The usual name for it among Australian natives is *Emu* or *Emu Foot*³). It has been found also among the Eskimo, who do not regard it as a particularly good figure⁴).

The form constructed in the United States, which is made in exactly the same way as the Scottish, is extended on the second and little fingers

Fig. 9

of both hands. Australian natives extend it on forefingers and little fingers⁵).

To make this, the final figure of the series, the second player takes from below with thumb and forefinger the point of intersection of each pair of crossing strings, pulls them out from the rest of the figure, and passes them from above into the spaces between the crossed strings and the two horizontal strings in the center. The intersection held by the thumb and forefinger of the right hand is passed down through the space on the *opposite* side of the horizontal strings and vice versa. The player then spreads thumbs and forefingers apart to complete the figure. (S. Plate, fig. e).

¹) Jayne, p. 116.

²) Griaule, p. 78.

³) Davidson, p. 817 (with drawing).

⁴) Gordon, p. 17.

⁵) Davidson, pp. 816-817.

WORKS REFERRED TO IN THE TEXT

1. *Boas F.*, «The Game of Cat's Cradle», Internationales Archiv für Ethnographie, I, (1888).
2. *Culin, Stewart*, Korean Games: with Notes on the Corresponding Games of China and Japan. Philadelphia, 1895.
3. *Davidson D. S.*, «Aboriginal Australian String Figures», Proceedings of the American Philosophical Society, LXXXIV, No 6 (1941).
4. *Dickey, Lyle A.*, «String Figures from Hawaii», Bernice P., Bishop Museum, Bulletin 54. Honolulu, 1928.
5. *Dieffenbach E.*, Travels in New Zealand. 2 v. London, 1843.
6. *Eckert, Georg*, Griechische Fadenspiele, (Volkskundliche Miszellen aus Mazedonien, Heft 6), Thessaloniki, 1944.
7. *Gill W. W.*, Life in the Southern Isles. London, 1876.
8. *Gomme, Alice B.*, The Traditional Games of England, Scotland, and Ireland. 2 v. London, 1894-1898.
9. *Gordon G. B.*, «Notes on the Western Eskimo», Transactions of the Department of Archaeology, Free Museum of Science and Art, II, No 1. Philadelphia, 1906.
10. *Griffith C. L. T.*, and *Haddon, Kathleen*, «Some Brahminic String Figures», Man, XIV, No 6, No 45 (1914), 93.
11. *Griaule M.*, «Jeux Dogons», Travaux et Memoires de l'Institut d'Ethnologie XXXII (1938).
12. *Haddon A. C.*, «A Few American String Figures and Tricks», American Anthropologist, II (1903).
13. *Haddon, Kathleen*, Cat's Cradles from Many Lands. London, 1911.
14. — Artists in String. London, 1930.
15. *Hall C. F.*, Life with the Esquimaux. London, 1864.
16. *Hornell J.*, «String Figures from Gujarat and Kathiawar», Memoirs of the Asiatic Society of Bengal, XI (1932).
17. *Jayne, Carolyn F.*, String Figures. New York, 1906.
18. *Jenness, Diamond*, «Eskimo String Figures», Report of the Canadian Arctic Expedition, 1913-1918, 13, Part B. Ottawa, 1924.
19. *Landtman G.*, «Folk-Tales of the Kiwai Papuans», Acta Societatis Scientiarum Fennicae, XLVII. Helsingfors, 1917.
20. *Parsons, Elsie Clews*, American Indian Life. New York, 1922.
21. *Riley E. Baxter*, Among Papuan Headhunters. London, 1925.
22. *Rivers W. H. R.*, and *Haddon A. C.*, «A Method of Recording String Figures and Tricks», Man, CIX (1902).
23. *Tylor E. B.*, «Remarks on the Geographical Distribution of Games», Journal of the Royal Anthropological Institute, IX (1879).
24. *Χουρμουζιάδου, Καλλιस्थένους*, «Τὸ παιδίον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν Μετρῶν καὶ Ἀθύρων», Ἀρχεῖον Ἑθναγικῶν Ἑθναγωγῶν, τ. Ζ (1940-41).

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΗΜΑΤΟΠΑΙΓΝΙΑ

ΥΠΟ

PAUL G. BREWSTER ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

(ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ)

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μόλις από τὰ μέσα τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἤρχισαν νὰ γίνωνται γνωστὰ εἰς τοὺς ἐθνολόγους καὶ τοὺς λαογράφους τὰ νηματοπαίγνια. Τὸ 1843 ὁ Dieffenbach παρετήρησε τὴν ὑπαρξίν των εἰς τὴν Νέαν Ζηλανδίαν¹⁾ καὶ μετὰ ἕξ περὶπου ἔτη ὁ Pietri τὰ συνήντησε μεταξὺ τῶν Ἰθαγενῶν τῆς Αὐστραλίας²⁾. Ἡ συνήθεια τῶν νηματοπαιγνίων παρὰ τοῖς Ἑσκιμώοις παρατηρήθη τὸ 1864³⁾, καὶ εἰς διαφόρους λαοὺς τῆς Πολυνησίας τὸ 1870⁴⁾. Οἱ παλαιότεροι ὅμως αὐτοὶ συγγραφεῖς περιωρίσθησαν εἰς τὸ ν' ἀναφέρουν ἀπλῶς ὅτι εἶδον παρατηρήσει καὶ δὲν ἐδοκίμασαν νὰ περιγράψουν τὴν τεχνικὴν τῆς κατασκευῆς τῶν σχημάτων ἢ νὰ σχεδιάσουν τὰ πρότυπα, τὰ ὁποῖα εἶδαν νὰ σχηματίζονται.

Μόλις κατὰ τὸ 1876 προεκλήθη τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπιστημόνων διὰ τὰ νηματοπαίγνια ἀπὸ τὸ ἄρθρον τοῦ Tylor⁵⁾, ὁ ὁποῖος ἐτόνισε τὴν ἐθνολογικὴν σημασίαν τῶν παιδιῶν ἐν γένει. Εἰς τὸν Boas, ὁ ὁποῖος κατεγίνετο εἰς ἐρεῦνας μετὰ τὴν διαφόρων ὁμάδων Ἑσκιμῶων, πρέπει ν' ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι ἔκαμε τὴν πρώτην ἀπόπειραν λεπτομεροῦς περιγραφῆς τῶν πολυπλόκων χειρισμῶν τῶν νηματοπαιγνίων⁶⁾. Τὸ 1902 οἱ Rivers καὶ Haddon ἐδημοσίευσαν μέθοδον, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐπινοήσει αὐτοὶ οἱ ἴδιοι διὰ τὴν καταγραφὴν τῶν χειρισμῶν. Χάρις εἰς αὐτὴν τὴν μέθοδον ὁ τρόπος τῆς περιγραφῆς ἐσταθεροποιήθη καὶ οἱ ἐρευνῆται ἀπέκτησαν μίαν ὁρολογίαν, ἔκτοτε καθιερωθεῖσαν⁷⁾.

¹⁾ Travels in New Zealand II, 32.

²⁾ Βλ. τὴν ἐκθεσιν τοῦ Roth ἐν τῷ American Anthropologist, V (1903).

³⁾ Hall, Life with the Esquimaux, σ. 366.

⁴⁾ Gill, Life in the Southern Isles, σ. 65.

⁵⁾ «Remarks on the Geographical Distribution of Games», Journal of the Royal Anthropological Institute, IX (1879), 26.

⁶⁾ «The Game of Cats Cradle», Internationales Archiv für Ethnographie, I (1888), 299.

⁷⁾ «A Method of Recording String Figures and Tricks», Man CIX (1902).

Κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν τοῦ 20^{ου} αἰῶνος ὁ ἀριθμὸς τῶν συλλογῶν ἠυξήθη κατὰ πολὺ, ἀπὸ τὴν Ν. Γουινέαν, τὰς Ἰνδίας, πολλὰ μέρη τῆς Ἀφρικῆς, τὰς νήσους Φίτζι, τὴν Χαβάην, τὴν Κορέαν, τὴν Βόρειον καὶ Νότιον Ἀμερικὴν καὶ τὰς Βρεττανικὰς νήσους¹⁾. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐπίσης βλέπομεν ὅτι δίδεται διὰ πρώτην φορὰν κάποια προσοχὴ εἰς τὴν συγκριτικὴν μελέτην τῶν νηματοπαιγνίων, ἰδίως ὑπὸ τῆς Cathleen Haddon²⁾ καὶ τῆς Carolyn F. Jayne³⁾.

Ἐν σύντομον βλέμμα ἐπὶ τῶν ὀνομασιῶν τῶν διαφορῶν σχημάτων ἀποκαλύπτει τὴν μεγίστην ποικιλίαν τῶν θεμάτων των. Ἀρκεῖ ἐπὶ παραδείγματι νὰ σημειώσωμεν μέγαν ἀριθμὸν ζώων, τὰ ὅποια χρησιμεύουν ὡς πρότυπα (καριμπού, ἀρκούδα, λύκος, σκύλος, κογιότης, καγκουρού, φάλαινα, ψάρι, χελώνη, κροκόδειλος, σαύρα, κουκουβάγια, γλάρος) καὶ μικρότερον ἀριθμὸν οἰκημάτων (χόγκαν, τιπί), ἐργαλείων καὶ ὄπλων (δίκτυ, καμάκι, φυνερό, πέλεκυς, μπούμεραγκ), τοπογραφικῶν γνωρισμάτων (βουνό, ποταμός, δένδρον) καὶ πλοίων (κάνοε, καγιάκ). Ἐπὶ πλέον ἀπαντῶνται σχέδια, τὰ ὅποια παριστάνουσιν ἄνθρωπον, ἀστραπὴν, μέλη τοῦ σώματος κλπ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς των, τὰ νηματοπαίγνια παρουσιάζουν ὅλας τὰς δυνατάς μορφὰς σχημάτων (ἀπὸ τῶν ἀπλούστερων ἕως τὰ πλέον περίπλοκα). Ἀπὸ τὴν κατασκευὴν ἑνὸς ἰδιαιτέρως περιζήτητου σχήματος τῶν Ἑσκιμῶν

¹⁾ Ἐνα ἀπὸ τὰ πλέον ἀνεξακρίβωτα σημεία τα σχετικά μὲ τὰ νηματοπαίγνια, εἶναι ἡ καταπληκτικὸς ἄνισος ἐξάπλωσίς των. Μολονότι εὐρίσκονται εὐρέως διαδεδομένα εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν, Ν. Ἀμερικὴν, Αὐστραλίαν, Ἀφρικὴν καὶ Ὠκεανίαν, ἡ παρουσία των εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν περιορίζεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τέσσερας γεωγραφικὰς περιφερείας: Δυτικὴν Εὐρώπην, Ἰνδίας, Φιλιππίνας νήσους καὶ ΒΔ. Σιβηρίαν. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ ἔχη κανεὶς ὑπ' ὄψιν του ὅτι ἀπλῶς καὶ μόνον τὸ γεγονός, ὅτι σπανίως ἔτυχε νὰ καταγραφοῦν νηματοπαίγνια καὶ εἰς ἄλλας περιοχάς, δὲν προϋποθέτει κατ' ἀνάγκην τὴν μὴ ὑπαρξίν των. Πιθανώτατα εἶναι γνωστὰ τὰ νηματοπαίγνια καὶ εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς, ἀλλ' οἱ γνωρίζοντες τὴν κατασκευὴν των ἐφάνησαν πολὺ ἀπρόθυμοι νὰ ἐπιδείξουν τὰς ἱκανότητάς των ἀπὸ τὸν φόβον μήπως γελοιοποιηθοῦν. Οἱ Ἑσκιμῶι εἶναι ἀναμφισβητήτως οἱ πλέον ἐπιδέξιοι τεχνῖται εἰς τὴν ἐπιδείξιν νηματοπαιγνίων. Τοῦτο ἴσως νὰ ὀφείλεται ἐν μέρει εἰς τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τοὺς μῆνας τῆς συνεχοῦς νυκτὸς διαθέτουν πολλὰς ὥρας σχολῆς, κατὰ τὰς ὁποίας ἡμποροῦν νὰ ἐξασκοῦνται. Ἐπίσης ἰδιαιτέραν ἐπίδοσιν ἐμφανίζουν οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Πολυνησίας. Ὅπως τὰ νηματοπαίγνια γενικῶς, οὕτω καὶ τὰ καθ' ἕκαστον σχήματα εὐρίσκονται κατανεμημένα γεωγραφικῶς κατὰ πολὺ ἄνισον τρόπον. Μερικά, ὅπως π.χ. «τὸ πόδι τῆς καρακάξας» (ἡ ἑλληνικὴ ὀνομασία εἶναι «τὸ ψαλίδι»), εἶναι μᾶλλον εὐρέως διαδεδομένα, γενικῶς ὁμως ἡ ἀκτίς τῆς διαδόσεώς των εἶναι πολὺ μικροτέρα ἀπ' ὅτι π.χ. τῶν αἰνιγμάτων ἢ τῶν λαϊκῶν παραμυθίων.

²⁾ Cats Cradles from Many Lands (1911), καὶ Artists in String (1930).

³⁾ String Figures (1906).

ἀπαιτοῦνται εἰκοσιοκτὶ ξεχωριστὰ κινήσεις¹⁾. Διὰ τὰς ἀπλουστέρας μορφάς των εἶναι ἀρκετὰ μόνον αἱ δύο χεῖρες τοῦ παίκτη, διὰ τὸν σχηματισμὸν ὅμως ἄλλων εἶναι ἀπαραίτητος ἡ βοήθεια τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν, τῶν γονάτων, τῶν ὀδόντων, τοῦ τραχήλου ἢ τοῦ ἀγκῶνος. Διὰ τὴν κατασκευὴν δὲ συνθετωτέρων σχημάτων ἀπαιτοῦνται δύο καὶ τρεῖς ἀκόμη χειριστὰ καὶ ἐνίοτε χρησιμοποιοῦνται δύο χωριστὰ νήματα.

Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ νηματοπαίγνια θεωροῦνται κοινῶς ἀπὸ τοὺς μὴ εἰδήμονας ἀπλῶς ὡς μία εἰδικῶς ταχυδακτυλουργικὴ ἀπασχόλησις, εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι κάτι πολὺ σημαντικώτερον. Συχνὰ τὰ νηματοπαίγνια ἀποτελοῦν πραγματικὸν βοήθημα διὰ τὸν ἀνθρωπολόγον, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὰ σχήματά των κατατοπίζεται ἐπὶ τῶν ἡθῶν ἐνὸς λαοῦ, τῶν σχέσεών του πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς γειτονικῶν περιοχῶν, τοῦ ρόλου τὸν ὁποῖον διαδραματίζουν τὰ νηματοπαίγνια εἰς τὸ περιβάλλον των (μαγικοῦ, θρησκευτικοῦ, κοινωνικοῦ κλπ.). Κατὰ πόσον τὰ νηματοπαίγνια εἶχον εἰς παλαιότερας καταστάσεις μαγικὴν ἢ θρησκευτικὴν σημασίαν, τοῦτο ἀποτελεῖ ἀκόμη ἄλυτον πρῶτον πρόβλημα. Ἐν τούτοις, ἐὰν θελήσωμεν νὰ κρίνωμεν ἀπὸ ὥρισμένας εὐρέως κατεστραμμένας ἐνδείξεις, εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ εἶχον τοιαύτην σημασίαν. Εἰς τὴν Ὠκεανίαν τὰ σχήματα τοῦτοῦ λαοῦ ἐνίοτε προσομοιοῦν ἢ πράγματα συνδεόμενα μὲ τὴν θρησκείαν ἢ τὴν μυθολογίαν. Π.χ. ἓνα νηματοπαίγνιον τῶν Παπούα τῆς νήσου Κιβου, ποιεῖται τὸν Μεουρί, τὸ μυθικὸν ὄν, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸν θάνατον εἰς τὸν κόσμον²⁾. Ἀπαγορεύσεις καὶ ταμποῦ ἀναφερόμενα εἰς τὰ νηματοπαίγνια ὁδηγοῦν ἐπίσης εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ταῦτα θὰ εἶχον κάποτε ἱερὰν τινα χροιάν. Ἐπὶ παραδείγματι εἰς τοὺς Ἑσκιμῶους ἀπαγορεύεται ἡ ἀπασχόλησις μὲ νηματοπαίγνια κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον³⁾. Οἱ Ἑσκιμῶοι τοῦ κόλπου τοῦ Οὐδσωνος ἐπιτρέπουν τὴν κατασκευὴν νηματοπαιγνίων μόνον εἰς τοὺς ἐνγλήκους, διότι φοβοῦνται ὅτι, ἂν τὰ ἀγόρια ἐπιδίδωνται εἰς τὴν ἀπασχόλησιν αὐτήν, ὅταν εἶναι μικρά, κινδυνεύουν, ὅταν μεγαλώσουν καὶ γίνουν κυνηγοί, νὰ ἐμπλακοῦν τὰ χέρια των εἰς τὸ σχοινὶ τοῦ καμακιῦ⁴⁾. Εἰς τοὺς

¹⁾ Gordon, «Notes on the Western Eskimo», Transactions of the Free Museum of Science and Art, II, 94.

²⁾ Τὰ σχέδια καὶ ἡ περιγραφή των σχημάτων δίδονται ἐν Haddon, Artists in String, σσ. 88-90. Διὰ τὸν θρύλον βλ. Landtman, «Folktales of the Kiwai Papuans», ἐν Acta Societatis, Scientiarum Fennicae XLVII, 101-113.

³⁾ Βλ. Haddon, Artists in String, σσ. 75-76. — Jennes, «Eskimo String Figures», Report of the Canadian Arctic Expedition, 1913-1918, XXX, B. 300. Ταμποῦ τῆς ἀφγίσεως παραμυθιῶν εἰς ὥρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἔτους.

⁴⁾ Haddon, Cats Gradles from Many Lands, σ. xv.

Παπούας απαγορεύεται ἡ ἐπίδοσις εἰς τὰ νηματοπαίγνια κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ψαρεύματος τῶν χελωνῶν¹⁾. Εἰς τὴν Χαβάην καὶ τὸ Τόρρες Στραίτης ἡ κατασκευὴ τοιούτων σχημάτων συνοδεύεται καὶ ὑπὸ (μαγικῆς;) ἐπωδοῦ²⁾. Γνωρίζομεν ἐπίσης μίαν τουλάχιστον περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ σχέδιον τοῦ νηματοπαιγνίου ἐχρησίμευσεν ὡς μαντικὸν μέσον πρὸς πρόβλεψιν τοῦ φύλου τοῦ ἀναμενομένου τέκνου, τὸ ὁποῖον θὰ ἐμάντευεν ὁ χειριστὴς τοῦ νήματος ἐκ τῆς μορφῆς πού θὰ ἐλάμβανεν τὸ σχῆμα³⁾. Εἰς τὴν Χαβάην ἐπίσης φαίνεται ὅτι τὰ νηματοπαίγνια ἐχρησιμοποιοῦντο ἀπὸ ἑνα ἱερέα διὰ τὴν ἴασιν ἀσθενῶν⁴⁾. Εἰς τοὺς Ἑσκιμῶους τοῦ κόλπου τοῦ Οὐδσωνος ἡ ἐνασχόλησις εἰς νηματοπαίγνια συνηθίζεται τὸ φθινόπωρον, διὰ νὰ ἐμπλακῇ εἰς τὰ νήματα ὁ ἥλιος καὶ παρεμποδισθῇ οὕτω ἡ ἐξαφάνισις του κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον⁵⁾. Τέλος ἡ κατασκευὴ νηματοπαιγνίων λέγεται ὅτι διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλον εἰς ὠρισμένας τελετουργίας μνήσεως μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Βορείου Αὐστραλίας⁶⁾.

Ἀρνητικαὶ ἐξ ἄλλου ἐνδείξεις διὰ τὴν μαγικὴν σημασίαν τῶν νηματοπαιγνίων μᾶς παρέχονται ἀπὸ τὸ ὅτι ἀνεκὰθεν ἐπιτρέπετο εἰς τὰς γυναῖκας ἡ ἐπίδοσις εἰς αὐτά. Εἰς τὴν Αὐστραλίαν τουλάχιστον κατὰ τινὰς πληροφορίας, αἱ γυναῖκες γνωρίζουν καὶ ἔχουσιν τὴν ἱκανότητα νὰ ἀπορροήσουν πολλὰ μεγαλύτερα πηκτικὰ σχήματα ἀπ' ὅ,τι οἱ ἄρρενες πληροφορεῖσθαι. Μόνον κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐγκυμοσύνης εἶναι ἡ ἐπίδοσις εἰς τὰ νηματοπαίγνια ταμποῦ διὰ τὰς γυναῖκας. Τοῦτο δὲ διὰ νὰ μὴ προκληθῇ ἀπὸ τοὺς χειρισμοὺς τοῦ νήματος περιπλοκὴ τοῦ ὁμφαλίου λώρου γύρω ἀπὸ τὸ ἔμβρυον καὶ ἐνδεχόμενος στραγγαλισμὸς του. Ἐὰν ἀπεδίδοτο εἰς τὰ νηματοπαίγνια ἱερὰ ἢ μαγικὴ σημασία, εἶναι δύσκολον νὰ πιστεῦσωμεν ὅτι θὰ ἐπετρέπετο εἰς τὰς γυναῖκας ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτῶν.

¹⁾ *Riley*, Among Papuan Headhunters, σ. 163.

²⁾ *Haddon*, Cat's Gradles from Many Lands, σ. xv. — Artists in String, σ. 145.

³⁾ *Parson's*, American Indian Life, σ. 181 (Ἐρυθρόδερμοι τῆς φυλῆς Χαβασουπι τῶν Ν.Δ. Πολιτειῶν).

⁴⁾ *Dickey*, «String Figures from Hawaii», Bernice P. Bishop Museum Bulletin 54, σ. 143.

⁵⁾ *Haddon*, Artists in String, σ. 20. (Τὸ θέμα τοῦ παραμυθιοῦ περὶ δεσμεύσεως τοῦ ἡλίου εἶναι εὐρέως διαδεδομένον ἰδίως μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Πολυνησίας. Συναντᾶται ἐπίσης εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς πολλὰς φυλάς Ἀμερικανῶν Ἐρυθροδέρμων).

⁶⁾ *Davidson*, «Aboriginal Australian String Figures», Proceedings of the American Philosophical Society, LXXXIV, 782.

ΟΡΟΛΟΓΙΑ

Δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν *θηλειὰν* (loop) τὸ νῆμα, τὸ ὁποῖον περνᾷ ἐπάνω ἀπὸ ἓνα δάκτυλον. Κάθε θηλειὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο γραμμάς ἢ σειρὰς νημάτων. Τὸ νῆμα, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἀντίχειρος, ὀνομάζεται *κερκιδικόν*· ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται πρὸς τὸ μέρος τοῦ μικροῦ δακτύλου, ὀνομάζεται *ὠλένιον*. Τὸ νῆμα, τὸ ὁποῖον διασχίζει τὴν παλάμην, ὀνομάζεται *παλαμιαῖον* καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διέρχεται ἀπὸ τὴν ράχιν τῆς χειρὸς, ὀνομάζεται *ραχιαῖον*.

Συχνάκις ἐπάνω εἰς τὸν ἴδιον δάκτυλον εὐρίσκονται δύο θηλειές. Ἡ κατωτέρα, ἡ εὐρισκομένη δηλαδὴ πλησιέστερον πρὸς τὸ σημεῖον τῆς ἐνώσεως τῶν δακτύλων, ὀνομάζεται *κεντρικὴ*. Ἐκεῖνη, ἡ ὁποία εὐρίσκεται πλησιέστερον πρὸς τὰς ἄκρας τῶν δακτύλων, ὀνομάζεται *περιφερικὴ*.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνοιγμάτων κοινοτέρα εἶναι ἡ ὀνομαζόμενη *Πρώτη θέσις*, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀφειτηρίαν διὰ τὸν σχηματισμὸν μεγάλης ποικιλίας ἄλλων σχημάτων. Διὰ νὰ τὴν κατασκευάσῃ ὁ χειριστὴς περνᾷ τὸ νῆμα ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἀντίχειρα καὶ τὸν μικρὸν δάκτυλον ἐκάστης χειρὸς, οὕτως ὥστε τοῦτο νὰ διέρχεται μεταξὺ τοῦ μικροῦ δακτύλου καὶ τοῦ παλαμίου, νὰ διασχίῃ τὴν παλάμην, κατόπιν δὲ νὰ διέρχεται μεταξὺ τοῦ δείκτη καὶ τοῦ ἀντίχειρος καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἀντίχειρα πρὸς τὴν κερκιδικὴν πλευρὰν τῆς γαστρός. Ὅταν αἱ χεῖρες ἀπομακρυνθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων, οὕτως ὥστε νὰ τεντωθῇ τὸ νῆμα, τότε θὰ ἔχωμεν ἓν κερκιδικὸν νῆμα εἰς τὸν ἀντίχειρα καὶ ἓν ὠλένιον εἰς τὸν μικρὸν δάκτυλον ἐκάστης χειρὸς καὶ ἀνὰ ἓν παλαμιαῖον νῆμα.

Τὸ *ἄνοιγμα Α'*, τὸ ὁποῖον παράγεται ἐκ τῆς *Πρώτης θέσεως*, εἶναι ἐπίσης κοινοτάτον εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ἀφοῦ ὁ χειριστὴς τοποθετήσῃ τὸ νῆμα εἰς τὴν *Πρώτην θέσιν*, τότε μὲ τὸν δείκτην τῆς δεξιᾶς χειρὸς συλλαμβάνει ἐκ τῶν κάτω τὸ παλαμιαῖον νῆμα τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς καὶ τὸ σύρει πρὸς τὴν δεξιάν. Κατόπιν μὲ τὸν δείκτην τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς συλλαμβάνει ἐκ τῶν κάτω τὸ παλαμιαῖον νῆμα τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ τὸ σύρει πρὸς τ' ἀριστερά.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΗΜΑΤΟΠΑΙΓΝΙΑ

Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ νηματοπαίγνια εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένα, ἀποτελοῦν δὲ μίαν ἐκ τῶν πλέον ἀγαπητῶν ἀπασχολήσεων, ἰδίως μεταξὺ τῶν κορασίων. Μολαταῦτα μέχρις ἐσχάτων δὲν εἶχον τύχει τῆς δεούσης προσοχῆς ἐκ μέρους τῶν ἐρευνητῶν, καὶ οὔτε κἂν οἱ συλλογεῖς λαογραφικοῦ ὕλικου εἶχον ἐνδιαφερθῇ νὰ τὰ περιλάβουν μεταξὺ τῶν ἄλλων παιδιῶν, τὰς ὁποίας κατέγραφον εἰς τὰς συλλογὰς των.

Ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, πρῶτος ὁ Καλλισθένης Χουρμουζιάδης εἰς τὴν πραγμα-

τείαν του: «Τὸ παιδί εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν Μετρῶν καὶ Ἀθύρων»¹⁾ καὶ εἰς τὸ περὶ παιδιῶν κεφάλαιον παραθέτει ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τὸ σχοινένιο τριόδ'» μίαν σειρὰν νηματοπαιγνίων, τὴν ὁποίαν περιγράφει διεξοδικῶς, λέγων ὅτι: «Τὸ παιγνίδιον τοῦτο παίζεται κατὰ τὰς ψυχρὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος, ὅτε τὰ παιδιά ἀναγκαστικῶς ἔμεναν ἐν τῇ οἰκίᾳ».

Ἀργότερον, τὸ 1944, ὁ γερμανὸς Georg Eckert, ὁ ὁποῖος εὗρισκόμενος ἐν Θεσσαλονίκῃ ἠσχολήθη σοβαρῶς μὲ τὴν ἑλληνικὴν Λαογραφίαν, ἐξέδωσε γερμανιστὶ εἰς φυλλάδιον ἐνδιαφέρουσαν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον: «Griechische Faden-spiele». Εἰς αὐτὴν ἐξετάζει τὰ νηματοπαίγνια, τὰ γνωστὰ μεταξὺ τῶν ἑλληνοπαίδων τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τῆς Ἡπείρου, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ μεταξὺ τῶν Κουτσοβλάχων τῆς Σαμαρίνας. Ὁ Eckert κατέγραψε δύο σειρὰς νηματοπαιγνίων, τὰς ὁποίας καὶ διακρίνει ὑπὸ τοὺς ἀρ. I καὶ II, περιγράφει δὲ λεπτομερῶς τοὺς διαφόρους χειρισμοὺς καὶ ἀναφέρει τὰς κατὰ τόπους διδομένας εἰς ἕκαστον σχῆμα ὀνομασίας.

Τὰ εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην δημοσιευμένα στοιχεῖα συνεκεντρώθησαν ἐκ παρατηρήσεων τῆς Γεωργίας Ταρσούλη ἐν Ἀθήναις καὶ Ν.Δ. Πελοποννήσῳ καὶ ἐκ πληροφοριῶν αἱ ὁποῖαι παρεσχέθησαν εἰς αὐτὴν ὑπὸ ἀτόμων καταγομένων ἐξ Αἰτωλίας καὶ τῶν νήσων τῆς Αἰγαίου.

Ἡ κοινὴ ὀνομασία διὰ τὰ νηματοπαίγνια αὐτὰ εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα εἶναι τὸ *Πριόνι*²⁾, ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ὀνόματος ἑνὸς ἐκ τῶν σχημάτων τῆς σειρᾶς, τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6 τῆς παρούσης μελέτης. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νηματοπαιγνίων τούτων ἀπαιτεῖται ἡ σύμπραξις δύο προσώπων (συνήθως κορασίων), τὰ ὁποῖα στέκονται τὸ ἐν ἀπέναντι τοῦ ἄλλου. Τὸ χρησιμοποιούμενον νῆμα, συνήθως κοινὸς σπάγγος, ἔχει μῆκος δύο καὶ πλέον πήχεων, αἱ δὲ δύο ἄκραι του ἐνώνονται διὰ κόμβου.

Σχῆμα 1ον (προκαταρκτικὸν)³⁾

Πρὸς σχηματισμὸν αὐτοῦ ἀπαιτεῖται ἐν ἄνοιγμα ὀλιγώτερον κοινὸν ἀπὸ τὴν *Πρώτην θέσιν*, ἀλλ' ὅχι ἀσύννηθες. Ἡ πρώτη παίκτρια τυλίγει τὸ νῆμα πέριξ τῆς ῥάχews ἐκάστης χειρὸς, οὕτως ὥστε τὸ παλαμιαῖον νῆμα νὰ διέρχεται μεταξὺ τοῦ

¹⁾ «Ἀρχεῖον Θρακ. Θησαυροῦ», τ. Z (1940-41), σ. 66-133.

²⁾ Κατὰ τὸν Χουρμουζιάδην (ἐ.ἀ σ. 126) τὰ νηματοπαίγνια εἰς τὴν Ἀν. Θράκην φέρουν τὸ ὄνομα «Τὸ σχοινένιο τριόδ'», προφανῶς λόγῳ τῆς ὁμοιότητος ἐνίων ἐκ τῶν σχημάτων του πρὸς τὰς διασταυρουμένας ὀριζοντίους καὶ διαγωνίους γραμμὰς τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τριόδι* ἢ *Τρίλια* παιγνίου. Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ περιγραφομένην σειρὰν δὲν περιλαμβάνεται τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πριόνι* γνωστὸν σχῆμα.

³⁾ Βλ. τὰς εἰκόνας τῶν σχημάτων εἰς τὸ ἀγγλικὸν κείμενον καὶ τὸν πίνακα τῆς σελ. 106.

δείκτου καὶ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τὸ ὠλένιον ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ μικροῦ δακτύλου. Κατόπιν περνᾷ τοὺς τέσσερας δακτύλους τῆς δεξιᾶς χειρὸς ὑπὸ τὸ κερκιδικὸν νῆμα καὶ τεντώνει τὴν χεῖρα, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐπαναλαμβάνει τὸ αὐτὸ μὲ τοὺς τέσσερας δακτύλους τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς. Κάθε χεῖρ ἔχει τώρα δύο ραχιαῖα νήματα καὶ ἓνα παλαμιαῖον.

Σχῆμα 2^{ον} (προκαταρκτικὸν)

Ἐν συνεχείᾳ ἡ ἰδίᾳ παίκτης σύρει μὲ τὸν δεξιὸν μέσον δάκτυλον τὸ παλαμιαῖον νῆμα τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς καὶ μὲ τὸν ἀριστερὸν μέσον δάκτυλον τὸ παλαμιαῖον νῆμα τῆς δεξιᾶς χειρὸς, κατόπιν δὲ ἀπομακρύνει τὰς χεῖρας ἀπ' ἀλλήλων, ὥστε νὰ τεντωθοῦν ὅλα τὰ νήματα. Τὸ σχῆμα τοῦτο ἐν Ἀθήναις θεωρεῖται προκαταρκτικὸν καὶ δὲν φέρει ὄνομα. Κατὰ τὸν Χουρμουζιάδην ἐν Θράκῃ ἀποκαλεῖται *Κουρτούνα*, κατὰ δὲ τὸν Eckert *Κούνια* ἐν Τραπεζοῦντι, *Ψαλίδι* ὑπὸ τῶν Σαρακατσανῶν τῆς Χαλκιδικῆς, *Κουπάνα* εἰς τὰ Βασιλικά Χαλκιδικῆς, *Σαρμανίτσα* ὑπὸ τῶν Κουτσοβλάχων τῆς Σαμαρίνας καὶ *Σαομάτι* εἰς τὴν Κόνιτσαν τῆς Ἡπείρου¹⁾.

Σχῆμα 3^{ον}

Εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ σχῆμα τοῦτο ὀνομάζεται ὁ *Σοιμμές*, εἰς τὰς Κυκλάδας τὸ *Λόζι*, εἰς τὴν Αἰτωλίαν τὰ *Γλοῦ*, εἰς τὴν Ν. Πελοπόννησον τὰ *Μίσι*. Κατὰ τὰς πληροφορίες τοῦ Eckert εἰς τὰ Βασιλικά τῆς Χαλκιδικῆς ὀνομάζεται ἡ *Ψάθα*, εἰς τὴν Κόνιτσαν τὸ *Μπακλαβαδωτὸ* καὶ τέλος εἰς Νιγρίταν, Ξάνθην καὶ ἀπὸ τοὺς Σαρακατσανῶν τῆς Χαλκιδικῆς ἀποκαλεῖται τὸ *Ψάρι*. Ἐπίσης, κατὰ τὸν Χουρμουζιάδην, ἡ ὀνομασία, ἡ διδομένη εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο ἐν Ἀν. Θράκῃ, ἦτο τὸ *Καφάσι*²⁾.

Διὰ νὰ σχηματίσῃ τοῦτο ἐκ τοῦ προηγουμένου σχήματος, ἡ δευτέρα παίκτης λαμβάνει μεταξὺ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ ἀντίχειρος τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὸ ὠλένιον νῆμα τοῦ μέσου δακτύλου καὶ τὸ ὠλένιον νῆμα τοῦ μικροῦ δακτύλου εἰς τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεώς των, μεταξὺ δὲ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ ἀντίχειρος τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸ κερκιδικὸν νῆμα τοῦ μέσου δακτύλου καὶ τὸ κερκιδικὸν νῆμα τοῦ ἀντίχειρος εἰς τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεώς των. Κατόπιν σύρει πρὸς τὰ ἔξω τὰ νήματα αὐτὰ καὶ τὰ περνᾷ, ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω, ὑπὸ τὰ ὀριζόντια κερκιδικὰ

¹⁾ Ἕνας Ἀμερικανὸς παίκτης, ἀφοῦ χειρισθῇ τὰ νήματα κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον θὰ στρέψῃ τὰς χεῖρας πρὸς τὰ κάτω. Τὸ σχῆμα ποὺ θὰ ἐμφανισθῇ ὀνομάζεται: *Τὸ λίκνον τῆς γάτας*, (*Cat's cradle*) ἐκ τοῦ ὁποίου εἰς τὰς ἀγγλοσαξωνικὰς χώρας ἔχει ἀποκληθῇ ὁλόκληρος ἡ σειρά τῶν νηματοπαγνίων.

²⁾ Τὸ ἀγγλικὸν ὄνομα τοῦ σχήματος αὐτοῦ εἶναι: *Τὸ κρεβάτι τοῦ στρατιώτου* (*Soldier's bed*). Βλ. Gomme, 1, 62.

καὶ ὠλένια νήματα, ἀπομακρύνουσα τοὺς δακτύλους ἀπ' ἀλλήλων. Συγχρόνως ἡ πρώτη παίκτρια ἀποσύρει τὰς ἰδικὰς τῆς χεῖρας, οὕτως ὥστε τὸ σχῆμα νὰ ἀπομείνῃ εἰς τὰς χεῖρας τῆς δευτέρας. (Βλ. πίνακα, σχ. α).

Σχῆμα 4ον

Ἡ ἐπικρατεστέρα ὀνομασία διὰ τὸ σχῆμα τοῦτο εἶναι ἡ *Πόρτα*, εἰς τὰς Ἀθήνας ὅμως συναντᾶται καὶ ἡ ὀνομασία *Κρεββατάκι*. Κατὰ τὸν Eckert εἰς τὴν Τραπεζοῦντα τὸ σχῆμα ἀποκαλεῖται *Θάλασσα*, εἰς τὴν Νιγρίταν *Δεξαμενὴ* καὶ μεταξὺ τῶν Κουτσοβλάχων Σαμαρίνας *Ἀρράον* (ποταμός). Εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς Ἡν. Πολιτείας ἡ ἐπικρατεστέρα ὀνομασία εἶναι τὰ *Κεριὰ* (the Candles)¹).

Διὰ τὴν σχηματίσιν τὸ σχῆμα τοῦτο, ἡ πρώτη παίκτρια λαμβάνει μεταξὺ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ δείκτου τῶν δύο χειρῶν τὰ κατὰ μῆκος διασταυρούμενα νήματα τοῦ προηγουμένου σχήματος εἰς τὰ σημεῖα τῆς ἐνώσεώς των, κατόπιν δὲ, ὅπως διὰ τὸ προηγουμένον, τὰ σύρει πρὸς τὰ ἔξω καὶ τὰ περνᾷ ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω ὑπὸ τὰ ὀρίζοντια κερκιδικὰ καὶ ὠλένια νήματα, ἐκ νέου τοὺς δακτύλους εἰς τὸ κέντρον καὶ ἀπομακρύνουσα ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ δευτέρα παίκτρια ἐν τῷ μεταξὺ ἔχει ἀποσύρει τὰς ἰδικὰς τῆς χεῖρας (Βλ. πίνακα, σχ. β).

Σχῆμα 5ον

Ἡ κοινὴ ὀνομασία διὰ τὸ σχῆμα τοῦτο εἶναι ἡ *Κούνια*. Εἰς τὰς Ἀθήνας συναντᾶται ἐπίσης καὶ ἡ ὀνομασία *Γούβα* ἢ *Φυλακὴ*. Εἰς τὴν Θράκην καὶ τὴν Ν. Πελοπόννησον εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σκάφη*. Κατὰ τὸν Eckert εἰς τὴν Κόνιτσαν καὶ τὰ Βασιλικά Χαλκιδικῆς ὀνομάζεται τὸ *Σκαμνί*, εἰς τὴν Ξάνθην καὶ ὑπὸ τῶν Σαρακατσαναίων τῆς Χαλκιδικῆς ἀποκαλεῖται *Βάρκα*, εἰς τὴν Νιγρίταν *Κολυμβήθρα*, οἱ δὲ Κουτσόβλαχοι τῆς Σαμαρίνας τὸ ἀποκαλοῦν *Σαρμανίτσα* (λίκνον).

Πρὸς σχηματισμὸν τοῦ ἡ δευτέρα παίκτρια σταυρώνει τὰς χεῖρας καὶ μὲ τὸν μικρὸν δάκτυλον τῆς ἀριστερᾶς συλλαμβάνει ἐκ τῶν κάτω τὸ ὠλένιον νήμα τοῦ ἀντίχειρος, ἐνῶ μὲ τὸν μικρὸν δάκτυλον τῆς δεξιᾶς συλλαμβάνει τὸ κερκιδικὸν νήμα τοῦ μικροῦ δακτύλου. Κατόπιν σύρει τὰ νήματα αὐτὰ πρὸς τὰ ἔξω, ὑπεράνω τῶν νημάτων ποὺ σχηματίζουν τὰς ἐξωτερικὰς πλευρὰς τοῦ σχήματος 4 καὶ συγχρόνως περνᾷ τὸν ἀντίχειρα καὶ τὸν δείκτην ὑποκάτω, οὕτως ὥστε νὰ ἐξέλθουν εἰς τὸ κέντρον τοῦ σχήματος, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ νήματα, τὰ ὁποῖα κρατεῖ μὲ τοὺς μικροὺς δακτύλους.

¹) Βλ. Gomme, ἔ. ἀ., I, 61-62.

Σχήμα 6ον

Ἡ κατασκευὴ αὐτὴ ὀνομάζεται γενικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ *Πριόνι*¹⁾, ἐμφανίζεται δὲ εἰς τὰ νηματοπαίγνια πλείστων λαῶν²⁾.

Ἡ δευτέρα παίκτρια, ἐπὶ τῶν χειρῶν τῆς ὁποίας εὐρίσκεται τὸ σχῆμα, συλλαμβάνει διὰ τῶν ὀδόντων τὸ κερκιδικὸν νῆμα τοῦ ἀντίχειρος, ἡ δὲ πρώτη λαμβάνει διὰ τοῦ δείκτου τὸ ὠλένιον νῆμα. Τότε ἡ δευτέρα σύρει τὰ νήματα, τὰ ὁποῖα συγκρατεῖ διὰ τῶν μικρῶν δακτύλων, ἐλευθερώνουσα τοὺς ὑπολοίπους. Τὸ σχῆμα τὸ ὅποιον ἐμφανίζεται κατόπιν τῶν χειρισμῶν αὐτῶν ἔχει μορφήν σταυροῦ. Διὰ νὰ θέσουν εἰς κίνησιν τὸ «πριόνι», αἱ δύο παίκτριαι τραβοῦν ταυτοχρόνως τὰ νήματα, τὰ ὁποῖα κρατοῦν, διὰ τοῦ δείκτου ἡ πρώτη καὶ διὰ τῶν ὀδόντων ἡ δευτέρα, κατόπιν δὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κρατεῖ ἡ δευτέρα διὰ τῶν μικρῶν δακτύλων. Καθὼς «πριονίζουν» τραγουδοῦν ἓνα ἀπὸ τὰ κατωτέρω ᾠσμάτια:

Τὸ πριόνι, τὸ ποιόνι
ὅσο πάει καὶ μετρίανει (Αἰτωλία)

Τὸ πριόνι, τὸ ποιόνι
τὴν ἑλὶα τὴν ἐφορῶναι (Ἀθῆναι)

Πριονίζοι, πριονίζοι
καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο (Ἀθῆναι).

Ἐὰν αἱ παίκτριαι ἀντὶ νὰ τελειώσουν τὸ παιχνίδι μὲ τὸ *Πριόνι* προτιμοῦν νὰ συνεχίσουν τὸν σχηματισμὸν σχημάτων, τότε ἐξακολουθοῦν μὲ ἀφετηρίαν τὸ σχῆμα 5.

Σχήμα 7ον

Τοῦτο ὀνομάζεται *Καφάσι* ἢ φέρει τὰς αὐτὰς ὀνομασίας μὲ τὸ 3ον σχῆμα. Κατὰ τὸν Eckert εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ἀπεκαλεῖτο *Τηγάνι*, κατὰ δὲ τὸν Χουρμου-

¹⁾ Κατὰ τὸν Eckert οἱ Σαρακατσαναῖοι τῆς Χαλκιδικῆς ὀνομάζουν αὐτὴν τὸ *Ψαλίδι* καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ Κὰρς ἡ *Λύρα*.

²⁾ Βλ. Haddon, *Cat's Cradles from Many Lands*, σ. 78 (Ἰνδία).—Culin, σ. 30 (Κίνα).—Haddon, *Artists in String*, σ. 135 (Ἀφρική). Τὸ ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ἀναφερόμενον σχῆμα εἶναι μοναδικὸν κατὰ τοῦτο, ὅτι τὸ «πριόνισμα» γίνεται ὑπὸ ἑνὸς μόνον προσώπου, τὸ ὅποιον χρησιμοποιεῖ τὸν ἀριστερὸν ἀντίχειρα, τὸν ἀριστερὸν μικρὸν δάκτυλον, τὸν ἀντίχειρα, τὸν δείκτην καὶ τὸν καρπὸν τῆς δεξιᾶς χειρός, διὰ νὰ κρατῇ τὰς θηλειάς. Ἡ ὀνομασία, ἡ διδομένη εἰς τὸ σχῆμα εἶναι Afa (φυσερό). Εἰς τὰς Ἰνδίας χρησιμοποιεῖται ὁ ὄρος Qainchi (ψαλίδι). Οἱ Κινέζοι παῖται ἀποκαλοῦν τὴν κατασκευὴν «πριονίζω ξύλα».

ζιάδην εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μετρῶν ὠνομάζετο Ἀγκαῖγκος. Ἡ ἐμφάνισίς του εἶναι καθ' ὅλα ὁμοία μὲ τὸ βον, σχηματίζεται ὁμως κατὰ διάφορον τρόπον.

Ἡ πρώτη παίκτρια λαμβάνει μεταξὺ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ δείκτου τὰ σημεῖα ἐνώσεως τῶν διασταυρουμένων νημάτων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὰς πλαγίας πλευρὰς τοῦ δ, καὶ κατόπιν τὰ φέρει ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὀριζόντια νήματα, εἰσάγει τοὺς δακτύλους ἐκ τῶν ἄνω εἰς τὸ κέντρον τοῦ σχήματος καὶ ἀπομακρύνουσα τὰς χεῖρας ἀπ' ἀλλήλων τεντώνει τοὺς δακτύλους.

Σχῆμα 8ον

Τὸ σχῆμα τοῦτο ὀνομάζεται *Πορτούλα*. Κατὰ τὸν Eckert εἰς τὰ Βασιλικά Χαλκιδικῆς ἀποκαλεῖται *Παράθυρο*, εἰς τὸ Ἀσβεστοχώρι *Τρίγωνο*, εἰς τὴν Κόνιτσαν *Κουραμπιές*, οἱ δὲ Κοντσόβλαχοι Σαμαρίνας τοῦ διδουν τὴν ὀνομασίαν Ἀπόπατος. Τὰ ἀγγλικά ὀνόματα εἶναι *Τὰ μάτια τῆς γάτας* (Cat's Eyes) ἢ Ἀδάμαντες (Diamonds)¹⁾ εἰς δὲ τοὺς μικροὺς Κινέζους εἶναι γνωστὸν μὲ τὴν ὀνομασίαν Ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ τῆς ἀγελάδος (*Goat's eyeball*)²⁾. Δύναται νὰ κατασκευασθῇ εἴτε ἐκ τοῦ σχήματος β εἴτε ἐκ τοῦ σχήματος γ διὰ τῶν αὐτῶν χειρισμῶν.

Πρὸς σχηματισμὸν του ἡ δευτέρα παίκτρια λαμβάνει μεταξὺ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ ἀντίχειρος τὰ διασταυρούμενα κατὰ πλατὺς νήματα εἰς τὰ σημεῖα τῆς ἐνώσεως τῶν, κατόπιν τὰ φέρει ὑπεράνω τῶν ὀποσθενῶν πλευρῶν, τῶν μεταξὺ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ ἀντίχειρος τῆς συμπαικτρίας τῆς, καὶ τὰ περνᾷ ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ μέσα, ἐξάγουσα τοὺς δακτύλους εἰς τὸ κέντρον τοῦ σχήματος καὶ ἀπομακρύνουσα αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων. (Βλ. πίνακα, σχ. c).

Σχῆμα 9ον

Τὸ γενικὸν ὄνομα διὰ τὸ σχῆμα τοῦτο εἶναι τὸ *Ψάρι* (Ἀθῆναι, Ἀσβεστοχώρι, Θράκη, Τραπεζοῦς). Εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰ Βασιλικά Χαλκιδικῆς ὀνομάζεται ἡ *Σαῖτα* καὶ εἰς τὴν Κόνιτσαν *Ψαροκόκκαλο*.

Διὰ νὰ τὸ σχηματίσῃ ἡ πρώτη παίκτρια εἰσάγει τὸν ἀντίχειρα καὶ τὸν δείκτην τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐκ τῶν κάτω εἰς τὰς γωνίας, τὰς σχηματιζομένας ὑπὸ τῆς διασταυρώσεως τῶν γραμμῶν τοῦ κεντρικοῦ ῥόμβου καὶ τῶν πλαγίων νημάτων, καὶ πράττει τὸ αὐτὸ μὲ τοὺς δακτύλους τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς. Κατόπιν, στρέφουσα τὰς χεῖρας ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ πρὸς τὰ ἔσω, εἰσάγει τοὺς δακτύλους εἰς τὸ κέντρον τοῦ ῥόμβου, ἀπομακρύνουσα αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων³⁾. (Βλ. πίνακα, σχ. d).

¹⁾ *Gomme* I, 61 - 62.

²⁾ *Culin*, σ. 30.

³⁾ Οἱ Ἀμερικανόπαιδες ὀνομάζουν τὸ σχῆμα τοῦτο: *Τὸ φέρετρον τοῦ Ἰώβ* (Job's Coffin) Αἱ δύο παράλληλοι γραμμαὶ εἰς τὸ κέντρον παριστάνουν τὸ σῶμα τοῦ Ἰώβ.

Σχήμα 10ον

Τὸ σχῆμα τοῦτο ὀνομάζεται τὸ *Ψαλίδι* ἐν Ἀθήναις καὶ Ν. Πελοποννήσῳ καὶ οἱ *Βελόνες* ἐν Θράκῃ, κατὰ τὸν Χουρμουζιάδην. Ὁ Eckert τὸ ἀγνοεῖ, ἀναφέρει ὅμως ὑπὸ τὸν ἀριθ. 8α ἐν σχῆμα, τὸ ὁποῖον περιγράφει καὶ τὸ ὁποῖον ὀνομάζει *Παπισπόδαρα*. Συναντᾶται συχνότατα εἰς τὰ νηματοπαίγνια πολλῶν μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχόντων λαῶν. Μολονότι ἡ τελικὴ μορφή εἶναι ἡ αὐτή, οἱ χειρισμοὶ πρὸς σχηματισμὸν τοῦ διαφέρουν μεγάλως. Εἰς τὴν Σκωτίαν τὸ σχῆμα ἀποκαλεῖται τὸ *Λουρὶ τῶν σκυλιῶν τοῦ Λόσιελ* (The leashing of Lochiel's dogs), εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας ἡ συνήθης ὀνομασία του εἶναι τὸ *Πόδι τῆς Κίσσας* (Crow's foot)¹⁾, εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀλγερίαν τὰ *Πόδια τοῦ Πετεινοῦ* (Pattes du Coq)²⁾, εἰς τοὺς Οὐλουγκοὺς τῆς Ἀφρικῆς εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σύλινο Πηροῦν* (Umuwza), εἰς δὲ τοὺς Ντογκὸν ὡς *Τὸ Πόδι τοῦ Πουλιού*³⁾. Ἡ συνήθης ὀνομασία του μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Αὐστραλίας εἶναι *Ἐμός*, ἢ τὸ *Πόδι τοῦ Ἐμός*⁴⁾. Παρατηροῦνται ὅμως καὶ εἰς τοὺς Ἑσκιμῶους, οἱ ὅποιοι ὅμως δὲν θεωροῦν τοῦτο ὡς ἰδιαιτέρας κατὸν σχῆμα⁵⁾.

Εἰς τὰς Ἑν. Πολιτείας, ὅπου οὐκ ἐν κατασκευῇ του χρησιμοποιοῦνται οἱ ἴδιοι ἀκροβατοὶ χειρισμοί, ὅπως καὶ εἰς τὴν Σκωτίαν, τὸ σχῆμα τοῦτο ἐμφανίζεται ἐπὶ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ μικροῦ δακτύλου τῶν ἀπὸ χειρῶν. Οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας χρησιμοποιοῦν τοὺς ἀντίχειρας καὶ τοὺς μικροὺς δακτύλους⁶⁾.

Πρὸς σχηματισμὸν τοῦ σχήματος τοῦτου τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ τελευταῖον τῆς σειρᾶς, ἡ δευτέρα παίκτηρια συλλαμβάνει ἐκ τῶν κάτω, μεταξὺ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ ἀντίχειρος, τὰ διασταυρούμενα κερκιδικὰ καὶ ὠλένια νήματα : εἰς τὰ σημεῖα τῆς συναντήσεώς των, τὰ ἀπομακρύνει ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ σχήματος καὶ κατόπιν, στρέφουσα τὰς χεῖρας ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, περνᾷ τοὺς δακτύλους εἰς τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τῶν διασταυρουμένων νημάτων καὶ τῶν δύο ὀριζοντιῶν γραμμῶν. Κατόπιν τεντώνει τὰς χεῖρας καὶ ἀπομακρύνει τοὺς δακτύλους ἀπ' ἀλλήλων, διὰ νὰ ἐμφανίσῃ τὸ σχῆμα εἰς τὴν τελικὴν του μορφήν. (Βλ. πίνακα, σχ. e).

¹⁾ Haddon, Cat's Gradles from Many Lands, σ. 73. — Man, LVI (Αὔγουστος 1903), 118. — American Anthropologist, V (1903), 213.

²⁾ Jayne σ. 116.

³⁾ Griante, σ. 78.

⁴⁾ Davidson, σ. 817 (μετὰ σχεδίου).

⁵⁾ Gordon, σ. 17.

⁶⁾ Davidson, σ. 816-817.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ἈΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΥΠΟ

ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΤΟΥΡΤΟΓΛΟΥ

Ἡ ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως ἐξερεύνησις τῶν δημῳδῶν μνημείων τοῦ λόγου, πλὴν τῆς γνώσεως τῶν περὶ δικαίου ἀντιλήψεων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὴν ὁποίαν συνεπάγεται, δύναται νὰ προσκομίσῃ πλουσιώτατα στοιχεῖα καὶ διὰ τὴν θεωρητικὴν καὶ ἰδίᾳ ἱστορικὴν μελέτην τῆς ἐπιστήμης τοῦ Δικαίου.

Ἰδίᾳ αἱ παροιμίαι, τὰ δημῳδὰ ἄσματα, οἱ μῦθοι, αἱ παραδόσεις καὶ τὰ δημῳδὰ βιβλία εἶναι πλουσιώτατα εἰς γνώμης καὶ ἄλλας ἐνδείξεις, αἵτινες ὑπεμφαίνουσι τὰς περὶ τοῦ δικαίου ἀντιλήψεις τοῦ ἡμετέρου λαοῦ. Αὗται δὲ ἀναφέρονται εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ Δικαίου καὶ πρὸς ἡδὴ πάντας, ὡς νομίζω, ἐκ τῆς ἐνδελεχοῦς αὐτῶν μελέτης νὰ διαφανέσθῃ θέματα τινὰ ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τὴν ἐπιστήμην.

Ὁ ἀείμνηστος Νικόλαος Δημητρακόπουλος πρὸ ἡμίσεως ἤδη αἰῶνος κατανοήσας τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἐνέχει διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ Δικαίου ἡ Λαογραφία, προέβη εἰς σύντομον ἐπισκόπησιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν παροιμιῶν, τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ Δικαίου¹). Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὰ δημῳδὰ ἄσματα περιορίσθη νὰ ὑποδείξῃ δύο μόνον ἄσμάτων τὴν ὑπεμφαινομένην νομικὴν ἔννοιαν.

Ἐνεκα τῆς πενιχρότητος τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπ' ὄψει του ὁ βαθὺς ἐκεῖνος ἐρευνητὴς τοῦ ἑλληνικοῦ Δικαίου, ἡ μελέτη αὐτοῦ δὲν ἐξήντηλσε τὸ θέμα. Ἡ συμβολὴ τῆς ὅμως εἰς τὰς σχετικὰς ἐρεῖνας καὶ ἰδίως ἡ ὠθησις πρὸς πληρεστέραν μελέτην τοῦ θησαυροῦ τῶν λαϊκῶν παροιμιῶν καὶ ἄσμάτων εἶναι ἀναμφισβήτητος. Δεδομένου μάλιστα, ὅτι ἔκτοτε αἱ λαογραφικαὶ ἔρευναι μεγάλως ἀνεπτυχθήσονται καὶ παρ' ἡμῶν καὶ ὅτι μέγας πλοῦτος λαογραφικοῦ ὑλικοῦ ἀπεθησαυρίσθη εἰς χειρογράφους καὶ ἐντύπους συλλογὰς, ἡ ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως

¹) Βλ. Ν. Π. Δημητρακόπουλος, «Τὸ Δίκαιον ἐν ταῖς Παροιμίαις» Νομικαὶ Ἐνασχολήσεις τ. Β', 1925 σ. 79.

ἐξέτασις τῶν λαϊκῶν μνημείων τοῦ λόγου καθίσταται σήμερον ἔτι μᾶλλον ἐπιβεβλημένη καὶ διαφωτιστική.

Ἡ παροῦσα μελέτη, τμήμα γενικωτέρας ἡμῶν ἐργασίας περὶ τῶν παροιμιῶν καὶ τῶν ἰσμάτων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ καθόλου Δίκαιον, ἀφορᾷ εἰδικώτερον εἰς ζητήματα Ποινικοῦ Δικαίου καὶ Ἑγκληματολογίας.

Εὐχταία βεβαίως θὰ ἦτο ἡ ταυτόχρονος πρὸς τοῦτο χρησιμοποίησις καὶ ὅλων τῶν λαογραφικῶν μνημείων, (μύθων, παραδόσεων κλπ.). Ἀλλὰ νομίζω ὅτι καὶ μόνη ἡ ἐξέτασις τοῦ ὕλικου τῶν τραγουδιῶν καὶ τῶν παροιμιῶν τοῦ λαοῦ ἀρκεῖ, ἵνα μᾶς παράσχη σαφῇ ὅπως οὖν εἰκόνα τῆς λαϊκῆς περὶ δικαίου συνειδήσεως.

Αἱ πολλαὶ καὶ ἀξιόλογοι συλλογαὶ παροιμιῶν καὶ ἰσμάτων, αἱ ὁποῖαι εἶδον τὸ φῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, προστιθέμεναι εἰς τὴν μεγάλην συλλογὴν τοῦ ἀειμνήστου Ν. Γ. Πολίτου καὶ εἰς τὸ ὕλικόν, τὸ ὁποῖον συνεκέντρωσε καὶ κατέταξε μεθοδικῶς εἰς τὰς συλλογὰς αὐτοῦ τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, μοὶ παρέσχον τὴν εὐχέριαν νὰ ἀρευνήσω καὶ θέματα τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, τὰ ὁποῖα ὁ μακ. Ν. Δημητρακόπουλος οὐκ ἔδωκεν εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν μελέτην του, ὥς καὶ θέματα νέας ἐπιστήμης τῆς Ἑγκληματολογίας, παρουσιάζοντα ἀπὸ τῆς ὑπόθεσιν τῶν λαϊκῶν ἀντιλήψεων ἐξαιρετικὰν ἐνδιαφέρον.

Ἐκπλήττει πολλὰκις τὸ γεγονός, ὅτι ὁ λαὸς ἔχει πρὸ πολλοῦ ἐκπεφρασμένας καὶ οἶονεὶ παγίας ἀντιλήψεις διὰ θέματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐπιστήμη μόλις ἐσχάτως ἔχει καταλήξει εἰς πορίσματα. Αἱ νεώτεραι ἐπὶ παραδείγματι ἔρουναι ἀπέδειξαν, ὅτι εἶναι χρήσιμος καὶ ἡ μαρτυρία τῶν παίδων καὶ τῶν ἐχόντων ἡλαττωμένην διανοητικὴν ἱκανότητα, διότι οὗτοι προσέχουν ἀκριβέστερον τῶν ἐνηλίκων εἰς τὰς λεπτομερείας. Τοῦτο ἀκριβῶς διδάσκει καὶ ἡ γνωστὴ λαϊκὴ παροιμία :

Ἀπὸ λωλὸ καὶ ἀπὸ μωρὸ μαθαίνεις τὴν ἀλήθειαν.

Πλεῖστοι ἐξ ἄλλου παροιμίαι, ὥς καὶ δημοτικὰ ἴσματα, ἀποκαλύπτουν πεποιθήσεις περὶ δικαίου, αἵτινες ἀπετέλουν τὸ ἐφαρμοζόμενον ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοινοτικῶν ἀρχῶν δίκαιον κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους. Ἐκρίνα δὲ σκόπιμον εἶς τινα κεφάλαια τὴν παράθεσιν καὶ βυζαντινῶν παροιμιῶν καὶ μάλιστα ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν πλήρη ὁμοιότητα πρὸς τὰς νεωτέρας, ἐπειδὴ οὕτω διαφωτίζεται ἔτι μᾶλλον ἡ νομικὴ παράδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὅμοιως εἰς ὠρισμένα ἴσματα ἔχομεν ἐμφανεῖς ἐνδείξεις περὶ τῶν ἀντιλήψεων, αἱ ὁποῖαι ἴσχυον εἰς ἐποχὰς ἀρχαίων δικαίων. Οὕτω π.χ. ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἴσματος τοῦ σινευρεθέντος πρὸς νεκρὸν φέρει σπέρματα θεοκρατικῶν περὶ ποινῆς ἰδεῶν.

Διὰ τὰς παροιμίας δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ πλήρης αὐτῶν κατανόησις καὶ

ἐν προκειμένῳ ἢ ἀνεύρεσις τῆς τυχὸν λανθανούσης ἐν αὐταῖς νομικῆς ἐννοίας εἶναι ἔργον δυσχερές. Τὸ ἔδαφος εἶναι ἐξαιρετικὰ ὀλισθηρὸν, ἀκόμη καὶ διὰ τοὺς ἔχοντας ἱκανὴν πείραν εἰς τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν. Ἰδιαιτέρως ὁ ἐμποτισμένος ἀπὸ διαφόρων νομικῶν ἐννοίας κινδυνεύει, παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν, τὴν φραστικὴν μορφήν, νὰ προβῇ εἰς τὴν «νομικοποίησιν» παροιμιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν παρὰ τῷ λαῷ ὅλως διάφορον σημασίαν. Τοῦτον ἀκριβῶς τὸν κίνδυνον προσεπάθησα, ὅσον ἡδυνάμην, ν' ἀποφύγω.

Τοὺς στίχους τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων καὶ τὰς παροιμίας, αἵτινες ἀνάγονται εἰς ἕκαστον τῶν θεμάτων τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου καὶ τῆς Ἑγκληματολογίας, παραθέτω ἐν παραλληλισμῷ, ἵνα οὕτως ἐξακριβώνεται καὶ διασαφηνίζεται καλύτερον ἡ λαϊκὴ περὶ ἑκάστου ἀντίληψις. Διάγραμμα τῶν θεμάτων τούτων, ἐμφαίνον τὴν ἀκολουθουμένην ἐν τῇ διαπραγματεύσει τῆς ὕλης σειράν, παραθέτω κατωτέρω.

Τέλος ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω χάριτας εἰς τὴν σεβαστὴν Σύγκλητον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἣτις μοι ἐπέτρεψε τὴν μελέτην καὶ χοῦσιν τοῦ ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχεῖῳ ἀποκειμένου πλουσιωτάτου ἱεροῦ δημοτικῶν ᾠσμάτων καὶ παροιμιῶν, ὡς καὶ εἰς τὸν σεβαστὸν μου Διευθυντὴν τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου κ. Γεώργιον Α.

Μέγαν δὲ τὰς πολυτάκτους ὑποδείξεις τοῦ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Α'. Ποινικὸν Δίκαιον

- 1) Δικαιολογητικὴ βίασις καὶ σκοπὸς τῆς ποινῆς
- 2) Ἐλευθερία βουλήσεως — Στίγματα
- 3) Καταλογισμὸς
- 4) Συνέργεια
- 5) Ἐμπρακτος μετάνοια
- 6) Ἑγκλήματα κατὰ τῆς τιμῆς
- 7) Παιδοκτονία
- 8) Βιασμὸς — Ἀποπλάνησις
- 9) Μοιχεία
- 10) Κλοπὴ
- 11) Ὑπεξαίρεσις

Β'. Ἑγκληματολογία

- 1) Φυλὴ
- 2) Ἐπάγγελμα
- 3) Ἡλικία
- 4) Τυχρὰ παίγνια
- 5) Ναρκωτικά
- 6) Ἑταιρισμὸς
- 7) Δεισιδαιμονία
- 8) Ἰχνη
- 9) Μάρτυρες
- 10) Νεκροφιλία

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- * *Αποστολάκη Γιάννη*, Δημοτικά Τραγούδια, 1929.
- * *Αραβαντινοῦ Π.* Συλλογὴ δημοδῶν ᾠσμάτων τῆς Ἠπείρου. Ἐν Ἀθήναις 1880.
- Βενιζέλου Ἰ.* Παροιμιαὶ δημοδαί. Ἐν Ἐρμουπόλει 1867.
- Γαρούδα Κ.* Ἑγκληματολογία, τ. Α' 1948, τ. Β' 1938 - 1947.
- » Τὸ ἔγκλημα τῆς μοιχείας, 1923.
- » Τὸ ἔγκλημα τῆς μοιχείας ἐν τῷ τῆς Βυζαντιακῆς Αὐτοκρατορίας Δικαίῳ, 1925.
- Δημητρακοπούλου Ν. Π.* Τὸ δίκαιον ἐν ταῖς παροιμίαις. Νομικαὶ ἐνασχολήσεις, τ. Β', 1925.
- * *Πλιοπούλου Τιμ.* Σύστημα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, τ. Α', 1923.
- * *Πλιοπούλου Τιμ. - Χωροφᾶ Ν.* Σύστημα Ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, 1927.
- Κανελλάκη Κ. Χιακά* Ἀνάλεκτα, Ἀθ. 1890.
- Κυριαζῆ Ν. Γ.* Κυπριακαὶ παροιμιαί, ἐν Λευκωσίᾳ, 1940.
- Κυριακίδου Στίλπ.* Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημόδους νεοελληνικῆς ποιήσεως (Λόγος πρυτανικός), ἐν Θεσσαλονίκῃ, 1934.
- Κωστοῦ Κ.* Ἐρμηνεῖα τοῦ ἐν Ἑλλάδι Ποινικοῦ Νόμου, τ. Β' καὶ Γ', 1928 - 1929.
- Λαογραφία.* Δελτίον τῆς Ἑλλ. Λαογραφ. Ἑταιρείας, τόμ. Α'-ΙΓ'.
- Λελέκου Μιχαήλ*, «Ἐπιδόρπιον» τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1889.
- Λιοντάκι Μ.* Λαογραφικὰ Κρήτης, τόμ. Α', Βιέννη, Ἀθῆναι 1936.
- Λόντεκε Ἐνρίκης*, Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια, Ἐν Ἀθήναις 1943.
- Μαριδάκη Γ.* Τὸ Ἀστικὸν Δίκαιον ἐν ταῖς ἑσπερίαις τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατορῶν, Ἀθῆναι 1922.
- Μαργαρίδου - Μουδρῶν Μ.* Κασσιανὰ μέλητα - Ἀ. Δημοτικὰ τραγούδια Κασσίου, Ἀθῆναι 1928.
- Νεοελληνικὰ Ἀνάλεκτα*, τ. Α' καὶ Β', ἐν Ἀθήναις 1870 - 1876.
- Πανδέκται*, 47.2.77 καὶ 47.2.11.
- Παπακυριακοπούλου Ι. Π.* Ἡ διαπαρθένευσις κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἰδίᾳ δίκαιον, 1943.
- Πασαγιάννη Κ.* Μανιάτικα μοιρολόγια καὶ τραγούδια, 1928.
- Πειρούνια Β.* Μανιάτικα μοιρολόγια. Σειρὰ Α'. Ἀθῆναι 1934.
- Πολίτου Ν. Γ.* Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Παραδόσεις, Τόμ. 1-2. Ἐν Ἀθήναις 1904.
- » Παροιμιαί, τόμ. 1-4, Ἀθῆναι 1899 - 1902.
- Τσουκαλά Κ.*, Ποινικὴ Δικονομία, 1938.
- Χωροφᾶ Ν.* Ἡ μέθῃ ἐν τῷ Ποινικῷ Δικαίῳ, τ. Α, 1924.
- Fauriel C.*, Chants populaires de la Grèce moderne, Paris 1824.
- Jeannarakis Anton.* ᾠσματα κρητικὰ μετὰ διστίχων καὶ παροιμιῶν, Leipzig 1876.
- Kurtz Eduard*, Die Sprichwörtersammlung des Maximus Planudes, 1886.
- Passow Arnoldus*, Popularia carmina Graeciae recentioris, Lipsiae 1860.

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ

- Βενιζέλος** Ι. Βενιζέλου, Παροιμιαί δημώδεις. Ἐν Ἐρμουπόλει, 1867.
- Δημητρακόπουλος** Ν. Π. Δημητρακοπούλου, Τὸ δίκαιον ἐν ταῖς παροιμίαις. Νομικαὶ ἐνασχολήσεις, τ. Β' 1925.
- Κυριαζῆς** Γ. Ν. Κυριαζῆ, Κυπριακαὶ παροιμιαί. Ἐν Λευκωσίᾳ, 1940.
- Λ Α** Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον. — Οἱ ἀριθμοὶ καὶ τὰ στοιχεῖα, ἅτινα συνήθως συνοδεύουν τὴν βραχυγραφίαν ταύτην, εἶναι κατὰ σειρὰν: ὁ ἀριθμὸς τοῦ χειρογράφου καὶ τῆς σελίδος, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται παροιμία τις ἢ ᾄσμα, τὸ ὄνομα τοῦ συλλογέως, ὁ τόπος τῆς προελεύσεως, ὁ χρόνος τῆς συλλογῆς. Π. χ. ΛΑ 1380 Β', 193. Μ. Λιουδάκη, Λασηθι, Ἅγιος Γεώργιος, 1939 = Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον, ἀριθμὸς χειρογράφου 1380 Β, σελὶς 193. Συνέλεξεν ἡ Μαρία Λιουδάκη εἰς τὸ χωρίον Ἅγιος Γεώργιος τοῦ Λασηθίου τὸ 1939.
- Λαογραφία** Λαογραφία, Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Τόμ. Α' - ΙΙ'.
- ΝΕΑ** Νεοελληνικὰ Ἀνάλεκτα. Ἀθ. 1871 καὶ τ. Α' Β'.
- Passow** Arn. Passow, Popul. carminia Graeciae recent., Lipsiae 1860.
- Π Π** Πολίτου Παροιμιαί. — Πρόκειται περὶ τῆς μεγάλης συλλογῆς ἑλληνικῶν παροιμιῶν τοῦ Νικολάου Γ. Πολίτου, ἀνεκτὰ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Παροιμιαί. Τόμ. Α' - Δ' (1899-1902). Τὸ ἀνέκδοτον αὐτῆς μέρος (στοιχεῖα Ε — Ω) εὐρίσκεται κατεσκευασμένον εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Εἰς τὰς βραχυγραφίας, τὰς ὁποίας χρησιμοποιοῦμεν, ἡ παραπομπὴ εἰς τὸ ἀνέκδοτον μέρος ἐμφαίνεται μόνον ἐκ τοῦ λήμματος, ἀρχωμένου ἀπὸ τινος τῶν μετὰ τὸ ε (ἐλπὶς) στοιχείων.

Α'. ΠΟΙΝΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

1. Δικαιολογητική βάση και σκοπός της ποινής.

Αἱ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου διατυπωθεῖσαι θεωρίαι περὶ ποινῆς, αἱ ὁποῖαι μεγάλως ἀπασχολοῦν τὸ Ποινικὸν Δίκαιον, εὐρίσκονται ἐν ἀφθονίᾳ διατυπωμέναι εἰς τὰς παροιμίας καὶ τὰ δημοτικὰ ἔσματα.

Ἡ λαϊκὴ ἀντίληψις δὲν φαίνεται ἀποκλίνουσα μονομερῶς ὑπὲρ ὁρισμένης θεωρίας περὶ ποινῆς· τόσον ὅμως αἱ ἰδέαι τῆς ἀνταποδόσεως, ὅσον καὶ τῆς προλήψεως ἔχουν εὐρεῖαν ἀπήχην εἰς τὴν λαϊκὴν συνείδησιν. Οὕτως εἰς τὰς παροιμίας:

Ὁ κακὸς θέλ' ἀντίκακο ¹⁾,
Κακὸ τὸ κακὸ θεωρεῖται ²⁾,
Ὅ, τι σοῦ κάναμε νὰ κάμῃς
καὶ ποτὲ κακὸ δὲν κάμεις ³⁾.

ἐκδηλοῦται ἡ ἰδέα τῆς ἀνταποδόσεως ἢ ὅπως, ὡς ἐκδήλωσις ἰσχυροτάτης ὁρμῆς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πεῖται ἐκ τῆς λαϊκῆς γνώμολογίας.

Αἱ ἀνωτέρω παροιμίας ἔχουν τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι θεωροῦν ὄχι μόνον ἐπιβεβλημένην, ἀλλὰ καὶ ἀπληλαγμένην εἶναι τὴν ἀνταπόδοσιν, προκειμένου νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἐξιλέωσις τοῦ προσγενομένου κακοῦ ⁴⁾.

Ἄλλ' ἡ ἰδέα τῆς ἀνταποδόσεως δὲν εἶναι ἡ μόνη κυριαρχοῦσα εἰς τὴν λαϊκὴν συνείδησιν. Καὶ ἰδέαι γενικῆς προλήψεως ἐμφανίζονται εἰς δημῶδη ἔσματα, ὡς εἰς τοὺς κατωτέρω στίχους, ὅπου ὁ σύζυγος, ὁ φονεύσας τὴν ἐπ' αὐτοφῶρῳ καταληφθεῖσαν μοιχαλίδα, λέγει:

Γιὰ νὰ τὸ μάθουν οἱ λύγκες, ἄλλη νὰ μὴ τὰ κάμῃ,
τῆς Μάρως τὰ καμώματα, τοῦ Κωσταντῆ τὸ χάλι ⁵⁾.

Φανερόν εἶναι, ὅτι ἐνταῦθα τίθεται ὡς σκοπὸς τῆς ποινῆς ἡ πρόληψις καὶ ἡ συγκράτησις τῶν ἄλλων γυναικῶν ἀπὸ παρομοίας φύσεως ὀλισθήματα. Ἀφ' ἐτέρου ἡ παροιμία:

¹⁾ ΛΑ 249, 86, Βιάννος Κρήτης, 1919.

²⁾ Βενιζέλος, σ. 127, 152. Πρβλ. καὶ παρ' ἀρχαίοις «Κακὸν κακῷ ἰᾶσθαι» (Θουκυδ. 5, 65).

³⁾ Μιχ. Δελέκου, «Ἐπιδόρπιον» τ. Α', σ. 163.

⁴⁾ Παρομοίαν ἰδέαν ἀνταποδόσεως ἐκφράζει καὶ ἡ βυζαντινὴ παροιμία: «Σὺ κατὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ μου, καὶ γὰρ τοῦ νότον σου» (Π Π νῶτον, 1. Krumbacher, Mosk. Samml. 55).

⁵⁾ Λαογραφία τ. Η', 1921, σ. 89, 36-37.

Δείρε τονε γιά τ' αὐγόν, νά μὴν πάρῃ τὴν κόττα ¹⁾,

θεωροῦσα ὅτι, ἂν ὁ μικροκλέπτης δὲν τιμωρηθῇ, θὰ ἀποτολμήσῃ εἰς τὸ μέλλον μεγαλυτέρας κλοπᾶς, ἐκφράζει τὴν ἰδέαν τῆς εἰδικῆς προλήψεως ὅτι δηλαδὴ σκοπὸς τῆς ποινῆς εἶναι ἡ συγκράτησις τοῦ ἐγκληματήσαντος ἀπὸ τῆς τελέσεως νέων ἐγκλημάτων ²⁾.

2. Ἐλευθερία τῆς βουλήσεως. Στίγματα.

Εἰς τὰς παροιμίας:

“Ὁ,τι παθαίνει τὸ κορμὶ τὰ φταίνει τὸ κεφάλι ³⁾,

“Ὁ,τι τρανάει ὁ ἄνθρωπος τὸ τρανάει ποὺ τὸ κεφάλ' εἶναι (ἢ ποὺ τὴ γνώμ' εἶναι) ⁴⁾

θεωρῶν ὁ λαὸς, ὅτι ἕκαστος εἶναι ἀπολύτως ὑπεύθυνος διὰ τὰς πράξεις του, λαμβάνει θέσιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ κλασσικὴ σχολὴ ἐδράζει τὴν ποινικὴν εὐθύνην τοῦ δράστου.

Ἐμφαντικώτερον ὅμως εἰς ἄλλην παροιμίαν διατυπῶται ἡ λαϊκὴ ἀντίληψις, ὅτι ὁ δράστης ἐγκληματικῆς πράξεως ἔχει ἀκέραιαν τὴν ποινικὴν εὐθύνην ταύτης, ὥς ἀπολαμβάνων πλήρους ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως. Ἡ παροιμία αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς:

“Ὁ περσινὸς κ' ἡ παντοῦ εἶναι γραμμένα
ἡ κλεψιά κ' ἡ παντοῦ εἶναι γραμμένα ⁵⁾.

Ἐδῶ γίνεται σύγκρισις ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ θανάτου καὶ τοῦ γάμου, τοὺς ὁποίους ρυθμίζει ἡ μοῖρα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς κλοπῆς καὶ τῆς πορνείας, εἰς τὰς ὁποίας μόνος ρυθμιστὴς εἶναι ἡ ἐλευθέρα βούλησις τοῦ ατόμου.

Ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ σημασία, τὴν ὁποίαν ἀποδίδει ὁ λαὸς καὶ εἰς τὰ στίγματα τῶν ἀνθρώπων, ἰδίως δὲ εἰς τὰ μορφολογικὰ στίγματα ⁶⁾.

¹⁾ ΠΠ τ. Δ', σ. 340 δέρον, 7α.

²⁾ Συναφῆς ὑπὸ ἔποψιν ἀποτελεσμάτων εἶναι ἡ παροιμία:

“Ἀπ' τ' αὐγὸ στήν ὄρεθρα, κι ἀπὸ τ' ἀργὶ στὸ βόϊδι

(Π Π τ. Β', σ. 595) ὡς καὶ ἡ βυζαντινὴ: “Ὁς κλέπτει τὸ ὄρνι, κλέβει δὴ καὶ τὴν ὄρεν» (Ed. Kuntz, Die Sprichwörtersammlung des Maximus Planudes, 1886. Πρβλ. Π Π κλέφτω, 26.

³⁾ ΛΑ 1151, 25, Μ. Λιουδάκι, Σινώπη, 1938.

⁴⁾ ΛΑ 498, 8, Τ. Γρέζος, Βογατσικό Μακεδονίας.

⁵⁾ ΛΑ 867, 510, Λουκόπουλος, Αἰτωλία.

⁶⁾ Ὁ θεμελιωτὴς τῆς Ἰταλικῆς θετικῆς Σχολῆς Καῖσαρ Lombroso καθώρισε σειρὰν ἰδιαιτέρων σημείων, σωματικῶν καὶ ψυχικῶν, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνεται ἑξωτερικῶς ὁ τύπος τοῦ ἐγκληματίου ἀνθρώπου. μάλιστα δὲ καὶ ἐκ τῆς φυσιογνωμίας αὐτοῦ. Εἶναι δὲ ταῦτα: α') στίγματα μορφολογικὰ (ἀνατομικαὶ ἀνωμαλίας τοῦ κρανίου, τοῦ μήκους καὶ τοῦ βάρους τοῦ σώματος, χειρῶν, ποδῶν καὶ τῶν ἄλλων μελῶν, β') βιολογικὰ στίγματα καὶ γ') ψυχολογικὰ στίγματα.

Ἡ πεποίθησις ὅτι οἱ ἔχοντες στίγματα εἶναι κακῆς προδιαθέσεως καὶ ἐγκληματικοὶ τύποι εἶναι βαθέως ἐρριζωμένη εἰς τὴν λαϊκὴν συνείδησιν¹⁾. Ἡ λαϊκὴ δογματολογία συμβουλεύει:

Ἀπὸ σημαδεμένον ἄνθρωπον ἀλλάργα τὰ ροῦχα σου²⁾.

Ὁ Θεὸς γὰρ σὲ φυλάει ἀπὸ σημαδιακόνε³⁾.

Μὲ μεγαλυτέραν ὅμως ἔμφασιν ἀποδίδει τὴν ἔννοιαν ταύτην ἡ παροιμία:

*Ἀπ' ἀστραπῆς, φωτιάς, σεισμοῦ, πανοῦκλα, πείνα, χιόνι
καὶ ἀπὸ καμπούρη καὶ σπανὸ ὁ Θεὸς γὰρ σὲ γλυτώνει⁴⁾.*

3. Καταλογισμός.

Ὁ καταλογισμός, ἀποτελῶν τὸν θεμελιώδη ὅρον τῆς ποινικῆς εὐθύνης τοῦ δράστου ἐγκληματικῆς πράξεως, δὲν ἔμεινεν ἀπαρατήρητος ἀπὸ τὴν λαϊκὴν σοφίαν. Διὰ τῆς καθαρωῆς νομικῆς παροιμίας:

Τὸν λωλὸν ὁ νόμος δὲν εὖ κρίνει,⁵⁾

ἂν καὶ ἐκφράζεται ὑπὸ στενὴν ἐρμηνείαν τὸ ἀτιμώρητον τοῦ παράφρονος, ὅμως θίγεται ὑπὸ γενικωτέραν ἔννοιαν τὸ ἔγκλημα τῆς ἀνιούσης πρὸς καταλογισμόν. Ἐκ τῆς ὅλης δὲ φραστικῆς διατυπώσεως τῆς παροιμίας ταύτης εἶναι ἔμφανές, ὅτι δὲν πᾶναι νὰ ὑφίσταται ὁ ἄδικος χαρακτὴρ τῆς πράξεως.

Εἰς ἄλλας περιπτώσεις, χωρὶς ὅμως νὰ διατυπῶνται καὶ τὸ ἀτιμώρητον τοῦ δράστου, ἐκφράζεται ἡ αὐτὴ ἔλλειψις κυριαρχίας ἐπὶ τῆς χρήσεως τοῦ λογικοῦ. Τὸν ὑπὸ τὸ κράτος ὀργῆς ἐνεργοῦντα ἡ λαϊκὴ ἀντίληψις ἐξομοιοῖ μὲ τὸν παράφρονα ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῆς ἱκανότητος πρὸς καταλογισμόν. Τὰς περιπτώσεις ταύτας ἀνευρίσκομεν εἰς τὰς παροιμίας:

Ὁ θυμωμένος καὶ ὁ τρελλὸς ὁμοιάζουν καὶ οἱ δύο⁶⁾.

Ὁ θυμωμένος καὶ ὁ δαιμονισμένος λίγο διαφέρουν⁷⁾.

Τὴν αὐτὴν ἔλλειψιν καταλογισμοῦ καὶ μάλιστα εἰς ὀξυτέραν βαθμίδα θεωρεῖ

1) Εἶναι ἀκράδαντος ἡ λαϊκὴ πίστις, ὅτι οἱ κακοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἐστιγματισμένοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ διακρίνονται ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία «*Τὸν κακὸν ἄνθρωπον τὸν σημαδεύει*» ὁ Θεός» (Π Π σημαδεύω, 1 Κρήτη, Καλαῖσάκης).

2) Κ. Κανελλάκη, Χιακά Ἀνάλεκτα, 224, 80, Ἀθῆναι 1890.

3) ΠΠ σημαδιακός, 1 Δ. Π. Παναγουλᾶκος, Γύθειον.

4) ΠΠ σπανός 2, Κρήτη.

5) ΛΑ 1357 Β', 131, Ε. Ἰωαννίδης, Ἀμοργός, 1876.

6) ΠΠ θυμῶνω, 9. Πρβλ. καὶ Εὐριπίδου Μήδειαν, 447: «*Τραχεῖαν ὀργὴν ὡς ἀμήχανον κακόν*». 7) ΠΠ θυμῶνω, 8.

ὁ λαὸς ὑπάρχουσιν εἰς τὸν ἐν καταστάσει μέθης διατελοῦντα, διὰ τὰς πράξεις τοῦ ὁποίου φοβεῖται καὶ αὐτὸς ὁ παράφρων. Διὰ τῆς παροιμίας:

‘Ο ζουρλὸς παραμεράει, ὅταν βλέπῃ μεθυσμένον¹⁾

ἐκφράζεται παραστατικώτατα ἡ εἰκὼν τῆς καταστάσεως τῆς ὀξείας διαταράξεως τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν τοῦ μεθυσθέντος²⁾ καὶ τῆς ἐκβανανυσώσεως τοῦ χαρακτη-
ρος αὐτοῦ.

Καὶ εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω παροιμίας (τοῦ «μεθυσμένου» καὶ τοῦ «θυμω-
μένου») ὁ παράφρων, ὁ ἀναντιρρήτως ἀκαταλόγιστος, χρησιμοποιεῖται ὡς μέτρον
συγκρίσεως τοῦ βαθμοῦ τῆς νοητικῆς συγχύσεως τούτων.

Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον, ὅτι διὰ τὸν ἐν μέθῃ ἢ ἐν ὀργῇ διατελοῦντα, τῶν
ὁποίων ἡ σύγχυσις εἶναι ὑπαίτιος, παρ’ ὅλον ὅτι διαπιστοῦται ἀνικανότης καταλο-
γισμοῦ—καὶ μάλιστα εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν ἐπὶ μέθης—ἡ λαϊκὴ κρίσις δὲν
ἐπεκτείνει τὴν ἀρχὴν ὅτι «ὁ νόμος δὲν τοὺς πιάνει».

4. Συνένοια

Ἡ λαϊκὴ συνείδησις θεωρεῖ τὸν παρὰ τὸν νόμον τὴν συνδρομὴν τοῦ πρὸς
περαίωσιν τῆς ἀξιοποιήσουσας πράξεως συνεργόν, ὡς τὸν κυρίως ἀπαιτῶν τῆς τέλει
τῆς πράξεως. Τούτο δὲ δηλοῖ ἀνεκδοκίμως διὰ τῆς ἀπαντήσεως, τὴν ὁποίαν δίδει
μὲ τὴν παροιμίαν:

*«Ποὺς ἔκαμε τὸ φόνον;
—“Οποῖος ἔδωσε τὸ μαχαῖρι! ³⁾*

Διὰ ταύτης χαρακτηρίζει ὡς αὐτουργὸν φόνου τὸν χορηγῆσαντα τὸ ὑλικὸν μέσον
διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ ἐγκλήματος, καὶ οὐχὶ ὡς συνεργόν, ὡς θεωρεῖ τοῦτον ἡ κει-
μένη νομοθεσία⁴⁾.

Παρά δὲ τὴν φραστικὴν διατύπωσιν, ἡ ὁποία ὁμιλεῖ μόνον διὰ τὸν ὑλικῶς
συνδραμόντα, πολλάκις ἡ παροιμία ἐν τῇ μεταφορικῇ αὐτῆς ἐφαρμογῇ φέρεται
χαρακτηρίζουσα ὡς αὐτουργὸν καὶ τὸν ψυχικῶς διὰ συμβουλῶν καὶ ὁδηγιῶν συν-
δραμόντα πρὸς περαίωσιν τῆς ἀξιοποιήσουσας πράξεως.

Ἄφ’ ἐτέρου διὰ τῆς παροιμίας:

¹⁾ ΠΠ μεθυσμένος, 13. Ἐνάλογος καὶ ἡ παροιμία «Ὁ ζουρλὸς ἐφοβήθηκε τὸ μεθυσμένο»
ΠΠ μεθυσμένος, 12.

²⁾ Πρβλ. Ν. Χωραφᾶ, Ἡ μέθη ἐν τῷ Ποινικῷ Δικαίῳ, τ. Α’. τευχ. α’, σ. 41.

³⁾ ΠΠ μαχαῖρι, 9. Τὴν ἰδίαν ἔννοιαν ἐκφράζει καὶ ἡ παροιμία: «Δὲ φταίει ὁ φοιᾶς,
ἀλλὰ ἐκεῖνος πῶδωσε τὸ μαχαῖρι». (ΛΑ 3, 1338, Κορύλλος, Πάτραι).

⁴⁾ Ἀρθρ. 72 § 2 Π. Ν.

Ἀδελφὸς τὸν ἀδελφὸν τότε σφάζει, μὰ δὲν τονε προδίνει¹⁾

διατυπῶνται ἢ ἐκ φυσικῶν λόγων ἀπορρέουσα ἀρχή, ἥτις εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις ἰσχύει καὶ εἰς τὸ Ποινικὸν Δίκαιον, ὅτι ἀπαλλάσσονται τῆς ποινῆς πρόσωπα συνδεόμενα διὰ συγγενικοῦ δεσμοῦ πρὸς τὸν δράστην, καθιερουμένου οὕτως ὑπὲρ αὐτῶν προσωπικοῦ λόγου, ἀποκλείοντος τὴν ποινὴν²⁾.

5. Ἑμπράκτος μετάνοια.

Τὰς δημόδεις ἀντιλήψεις ἐπὶ τῆς «μετανοίας» ἐκφράζουν μετ' εὐγλώττου σαφηνείας αἱ παροιμίαι:

Ὅστερη μετανόηση, τίποτε (δ)ὲν ἀξίζει³⁾

Χίλια μεταναιώματα ἓνα ἄσπρο, καὶ πάλι κρῖμας τ' ἄσπρο⁴⁾.

Ἡ λαϊκὴ ἀντίληψις δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ τὰς περιπλόκους δι' αὐτὴν νομικὰς διακρίσεις τῶν οὐσιαστικῶν καὶ τυπικῶν ἐγκλημάτων, τὰς ὁποίας καθιεροῖ ἡ νομοθεσία, μὴ ἀπαιτοῦσα διὰ τὴν κατηγορίαν τῶν δευτέρων ὠρισμένον ἀποτελεσμα πρὸς τελείωσιν τῆς ἀξιοποίου πράξεως⁵⁾. Ὁ λαὸς ἐπισκοπεῖ γενικῶς τὸ ἐγκλημα ἐκ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀποτελέσματος, καὶ ἀναγορεύει τὴν γενικὴν ἀρχήν, ἥτις ἄλλως συμφορεῖται ἀπολύτως μετὰ τὸ πνεῦμα τῶν διατάξεων τῆς κειμένης νομοθεσίας, ὅτι μετὰ τὴν ἐπέλευσιν τοῦ ἀποτελέσματος πᾶσα ἐκ τῶν ὑστέρων μετάνοια οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν⁶⁾.

¹⁾ ΠΠ προδίνω, 1.

²⁾ Π. χ. ἀρθρα 76, 130, 242 κλπ. τοῦ Ποινικοῦ Νόμου.

³⁾ Κυριαζῆς, σελ. 275

⁴⁾ ΛΑ 1380 Β, 193, Μ. Λιουδάκη, Λασηθί, Ἁγιος Γεώργιος, 1939.

⁵⁾ Ἡ φαρμακεία π. χ. (ἀρθρ. 289 Π. Ν.) εἶναι ἐγκλημα τυπικόν, διότι ἡ ἀντικειμενικὴ ὑπόστασις τοῦ ἐγκλήματος τούτου ἐξαντλεῖται ἀπλῶς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸν ἀλλότριον ὁργανισμόν δηλητηρίου ἢ ἄλλων οὐσιῶν, δυναμένων νὰ ἐπιφέρωσι τὸν θάνατον, καὶ δὲν περιλαμβάνει τὴν ἐπέλευσιν τοῦ ἀποτελέσματος.

⁶⁾ Ἡ ἰσχύουσα νομοθεσία μόνον εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν ἀρθρων 378, 393 καὶ 402 τοῦ Π. Ν. δέχεται ἐξαιρέσεις. Ὁ Ν. Δημητρακόπουλος, τ. Β' σ. 96-7, ἀναφέρων τὴν παροιμίαν «προσκυμένο κεφάλι σπαθὶ δὲν τὸ κόβει» ὁρθῶς παρατηρεῖ ὅτι αὕτη «μορφωθείσα πιθανῶς ἐπὶ Τουρκοκρατίας εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς Ἀρχῆς τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου περὶ μεταχειρίσεως αἰχμαλώτων, ὡς καὶ ὅτι ἡ παροιμία αὕτη παρεκταθεῖσα τῆς ἀρχικῆς σημασίας καὶ ὑπὸ πλατυτέραν ἐννοιαν φερομένη, φέρει τὰ στοιχεῖα τῆς εἰς τὰς ποινικὰς νομοθεσίας ἀνεγνωρισμένης νομικῆς ἀρχῆς τῆς ἐμπράκτου μετανοίας». Σημειωτέον ὅτι ἡ παροιμία αὕτη, ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν παλαιοτάτην συλλογὴν δημῶδων παροιμιῶν τοῦ Ἰωαννίτου Ἱερομονάχου Παρθενίου Κατζιοῦλῃ ὑπὸ τὸν τύπον «προσκυνοῦσαν κεφαλὴν οὐ τέμνουσιν» (ΠΠ τ. Α' σ. 107 ἀρ. 2070), ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν συλλογὴν Κρητικῶν παροιμιῶν τοῦ Στεφάνου Ξανθουδίδου ὑπὸ τὴν φραστικὴν διατύπωσιν «κεφαλὴ πὺν κλίνει σπαθὶ δὲν τὴν κόβει» (ΠΠ κεφάλι 117, Ἀνατ. Κρήτη) ἐκφράζει εἰς

6. Ἑγκλήματα κατὰ τῆς τιμῆς.

Μεγάλη εἶναι ἡ σημασία, τὴν ὁποίαν ἀποδίδει ὁ λαὸς εἰς τὴν ἠθικοκοινωνικὴν ὑπόστασιν τῶν ἀτόμων. Ἐκαστος πρέπει νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἐκτιμῆσεως ἐκ μέρους τῶν ἄλλων καὶ νὰ προφυλάσσεται ἀπὸ τὴν δημιουργίαν διαδόσεων εἰς βάρος του. Ἡ παροιμία: *Ὡλὶς του ποὺ τοῦ βγει*¹⁾, ἀναφερομένη εἰς τὸ κακὸν ὄνομα τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἀποκτήσῃ τις ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐκφράζει χαρακτηριστικῶς τὸν οἶκτον (*ὦλὶς*=ἀλίμονον), τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς αἰσθάνεται δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἀτυχίαν νὰ κακολογηθῇ, πολὺ περισσότερον ποῦν ἢ συκοφαντία δυσκόλως ἐξαλείφεται.

Μὲ μεγαλύτεραν ὅμως ἔμφασιν ἀποδίδουν τὴν ἔννοιαν ταύτην αἱ παροιμίαι:

*Κάλλιον νὰ βγῇ τὸ μάτι σου παρὰ τὸ ὄνομά σου*²⁾,

*Κάλλιο λείψανο τῇ γῆς, παρὰ πομπὴ τοῦ κόσμου*³⁾.

Εἰς τὰς παροιμίας ταύτας πλὴν τῆς ἐπισημάνσεως τῆς τεραστίας βλάβης τῆς προξενουμένης εἰς τὰ ἄτομα, διαφαίνεται καὶ ἡ ἠθικὴ βάσις διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς προστασίας τῶν ἀτόμων τούτων, ἡ ὁποία εἰσάγει πλήρη ἀνταπόκρισιν εἰς τὴν κειμένην νομοθεσίαν, ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς δικαστικῆς προστασίας τῆς προσβληθείσης τιμῆς⁴⁾.

τὴν κοινὴν τῆς ἔννοιαν, ὅτι διὰ τῆς μετανοήσεως καὶ εὐπειθείας ἀποφεύγεται ἡ ἐπαπειλουμένη καταστροφή. Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν εὐρίσκομεν ἀπαιτότερον διατυπωμένην εἰς τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους, στ. 712-4.

*«Ὁρᾷς παρὰ ρεῖθροισι χειμάρροισι ὅσα
δένδρων ὑπείκει, κλώνας ὡς ἐκσφύζεται
τὰ δ' ἀντιτείνοντ' αὐτόπρεμν' ἀπόλλυται».*

¹⁾ ΠΠ τ. Α', σ. 504 (ἀλί, 5.)

²⁾ ΠΠ ὄνομα, 11.

³⁾ ΠΠ πομπή, 21.

⁴⁾ Κρίνομεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα δύο παροιμίας, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον ἔχει σχέσιν μὲ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν κεφάλαιον: α') Ἡ παροιμία *«βοῇ λαοῦ, ὀργὴ Θεοῦ»* λέγεται μᾶλλον πρὸς ἔνδειξιν τῆς δυνάμεως καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς λαϊκῆς κατακραυγῆς. Εἰς ὠρισμένας δὲ περιπτώσεις ἀπαντωμένη ὡς *«Ὁργὴ λαοῦ, ὀργὴ Θεοῦ»*, λέγεται καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς παντοδυναμίας τοῦ ὄχλου καὶ οὐχὶ τῆς κακῆς φήμης ὡς ἐσφαλμένως θεωρεῖ ὁ Δημητρακόπουλος (τ. Β' σ. 103). β') Ὁ Πολίτης εἰς τὴν παροιμίαν *«Μ' ἔβρισες; ποῦ 'ντο; μ' ἔδειρες; γιὰ το»* (ΠΠ τ. Δ' σ. 346 δέρονω, 20) δίδει τὴν ἐρμηνείαν «Ὅτι τῶν μὲν ὕβρεων ἡ μνήμη ἐξαλείφεται, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῶν αἰκιῶν». Θὰ ἦδυνάτο νὰ ὑποστηρικθῇ καὶ ἡ ἔννοια, ὅτι ἐπὶ ἐξυβρίσεως ἀπαιτεῖται ἀπόδειξις ὅτι αὕτη συνετελέσθη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν δαρμόν, ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ, διότι ὁ δαρεὶς φέρει ἐκδηλὰ τὰ ἔχνη τῆς κακοποιήσεως. Ὑπὲρ τῆς δευτέρας ἐκδοχῆς συνηγοροῦν καὶ αἱ λαϊκαὶ ἀντιλήψεις, αἱ θεωροῦσαι ὅτι αἱ ὕβρεις καὶ κακολογίαι μένοντες ἀνεξίτηλοι εἰς τὴν μνήμην, τὰς ὁποίας ἐκφράζουν αἱ παροιμίαι *«ἡ μαχαιριὰ γαίνει, ὁ λόγος ὁ κακὸς δὲν γαίνει»*, καὶ *«ἡ τσεκουριὰ ἐπέρασε, ὁ λόγος δὲν ἐπέρασε* κλπ. (ΛΑ 883, 254, Νεστορίδης, Μεσσηνία).

Δυσφημῆσεις.

Εἰς τὴν παροιμίαν:

«Μάδκια ποὺ εἶδαν τζ' εἶπαν, ἐβγῆκαν.

Μάδκια πὺν εἶδαν τζ' εἶπαν; » ¹⁾

(Μάτια ποὺ εἶδαν καὶ εἶπαν ἐβγῆκαν,

Μάτια ποὺ δὲν εἶδαν καὶ εἶπαν;)

συνοψίζεται ἡ ὅλη ἐπὶ τοῦ ἀδικήματος τῆς δυσφημῆσεως ἀντίληψις τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία διαγράφεται σχεδὸν ἀπαράλλακτος καὶ εἰς τὴν κειμένην νομοθεσίαν.

Διὰ μὲν τῆς πρώτης φράσεως (*Μάδκια ποὺ εἶδαν τζ' εἶπαν, ἐβγῆκαν*) ὁ λαὸς ἐκφράζει τὴν θρησκευτικὴν του πεποίθησιν περὶ τῆς θείας τιμωρίας τοῦ δυσφημοῦντος διὰ τῆς τυφλώσεως τῶν ὀφθαλμῶν του. Τοῦτο εὐρίσκεται ἐννοιολογικῶς ἐν πλήρει ὁμοφωνίᾳ μὲ τὴν ἀπλὴν δυσφημῆσιν τοῦ ἰσχύοντος δικαίου, ἐφ' ὅσον θεωρεῖ ἄξιον κολασμοῦ καὶ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος μετέδωκεν ἀληθὴ γεγονότα ²⁾.

Διὰ τῆς δευτέρας φράσεως (*Μάδκια πὺν εἶδαν τζ' εἶπαν;*) διατυπωμένης ὑπὸ τύπον ἐρωτήσεως ἀποδίδει παραστατικῶς ὁ λαὸς τὴν ἐννοιαν τῆς συκοφαντικῆς δυσφημῆσεως, θεωρῶν ἄξιον μείζονος κολασμοῦ τὸν ἐν γνώσει διαδίδοντα ψευδὲς γεγονός.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ Κυπριακὴ παροιμία: *Λόγια ἀκακα ἐν—τ—βλάπτουν* ³⁾, τ. ἔ. λόγια ποὺ λέγονται χωρὶς κακίαν δὲν βλάπτουν, διδάσκει ὅτι δὲν εἶναι ἐπιζημιοὶ διὰ τὸν δυσφημούμενον ἀνυστεροβόλοι ἐκφράσεις, οὕτω δὲ θεμελιοῦται ἐμμέσως ἡ ἀντίληψις, ὅτι ὁ δόλος ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν ἀπαραίτητον τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐγκλήματος τῆς δυσφημῆσεως.

Ἐξυβρίσεις.

Ἀξία προσοχῆς ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως εἶναι ἡ παροιμία: *Ὁ δαρμένος ἔχει κα' ἓνα λόγο παραπάνω* ⁴⁾ διδάσκουσα ὅτι «ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἀδικηθέντα καὶ νὰ διαμαρτυρηθῇ μετὰ τραχύτητος καὶ νὰ ὑβρίσῃ τὸν ἀδικήσαντα» ⁵⁾.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ κειμένη νομοθεσία εὐρίσκεται πλήρως ἐνηρμοσμένη μὲ τὴν λαϊκὴν συνείδησιν, καθιεροῦσα δυνητικὸν προσωπικὸν λόγον ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς ποινῆς διὰ τὸν ὑπαίτιον ἐξυβρίσεως, ὅσάκις οὗτος παρεσῶρη εἰς

¹⁾ Κυριαζῆς, σ. 270.

²⁾ Ἐκ τῆς διατυπώσεως «εἶδαν τζ' εἶπαν» εἶναι φανερόν, ὅτι πρόκειται περὶ μεταδόσεως ὠρισμένου γεγονότος, ἀκριβῶς ἐκεῖνον τὸ ὁποῖον εἶδον.

³⁾ Κυριαζῆς, σ. 258.

⁴⁾ ΠΠ τ. Δ', σ. 346 (δέξνω, 22).

⁵⁾ Αὐτόθι.

τὴν προᾶξιν «ἐκ δεδικαιολογημένης ἀγανακτήσεως ἔνεκα πράξεως τοῦ παθόντος ναντίον του ἢ τελουμένης ἐνώπιόν του καὶ ἰδιαζόντως σκληρᾶς ἢ βαναύσου» ¹⁾.

7. Παιδοκτονία.

Ἡ παιδοκτονία δὲν εἶναι ἄγνωστος εἰς τὰ λαϊκά μας κείμενα. Οὕτως εἰς δημοτικὸν ἔρμα παρέχεται μὲ πλήρη ἐνάργειαν ἡ εἰκὼν τοῦ ἐγκλήματος τούτου.

*Κοράσιο κυρφογάστρωτο καὶ μωρογαστρωμένο
μονάχον του ἐθέριζε κ' ἐδεματοκουβάλιε,
τοσοὶ μῆνες ἐλογάριαζε, ποῖο μῆνα θὰ γεννήσῃ.
"Ερχετ' ὁ μῆνας τοῦ παιδιοῦ πού 'θελε νὰ τὸ κάμῃ.
Δραπάνι βάν' ἀντὶς σκαμνί, δεμάτ' ἀντὶς γιὰ κλίνη.
Κι ἀπῆλτις καὶ τὸ γέννησε κ' ἐβολοκόπησέν το,
εἰς τὴν ποδιά τῇ τό 'βαλε πὰ νὰ τὸ καταλύσῃ* ²⁾.

Ἀποτρέπεται ὅμως ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐγκληματικῆς πράξεως ἀπὸ τὰς ἐπιτιμήσεις μιᾶς πέрдικας, ἡ ὁποία προσωποιεῖται εἰς τὸ ἔρμα ἐκφράζουσα διὰ τοῦ στόματος της τὴν λαϊκὴν ἀποδοκιμασίαν τῆς πράξεως.

*Ἐγὼ 'χω δώδεκα πουλιά, κανένα δὲ σκοτῶσω
καὶ σὺ ἔχεις ἓνα μοναχό, καὶ δὲ θὰ τὸ φυλάξῃς;*

Τὸ ἔρμα παρ' Ἀραβαντινῶ ἔχει ἐν κατεκλείδι τοὺς ἐξῆς δύο στίχους:

*"Αν ἔχῃς δώδεκα πουλιά, τὰ 'χῃς μὲ τὴν τιμὴ σου,
κ' ἐγὼ 'χω ἓνα μοναχό, μόν' τό 'χω δίχως ἄντρα* ³⁾.

¹⁾ § τοῦ ἀρθρου 25 τοῦ Νόμου 5060/1931. Ὁ ἀείμνηστος Ν. Δημητρακόπουλος, (τ. Β', σ. 97) εἰς τὴν παροιμίαν: "Ἀπὸ πίσω του καθένas καὶ τὸν βασιλιᾶ τὸν βρίζει, διαβλέπει λαϊκὴν ἀντίληψιν, ὅτι πρὸς ὑπαρξιν τοῦ ἀδικήματος τῆς ἐξυβρίσεως ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ἐκτόξευσις τῆς ὕβρεως ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ προσβαλλομένου προσώπου καὶ ὅτι, ἀπόντος τοῦ ὑβριζομένου, παύει νὰ ἀποτελῇ κολάσιμον προᾶξιν. Νομίζω ὅτι ἡ τοιαύτη ἔννοια δὲν ὑποκρύπτεται εἰς τὴν ἐν λόγῳ παροιμίαν, ἥτις ἀφορᾷ μᾶλλον τὸν τύπον τοῦ θρασυδεῖλου, ὁ ὁποῖος δὲν τολμᾷ ἐνώπιον τοῦ ὑβριζομένου νὰ ἐκστομίσῃ τὰς ὕβρεις του.

²⁾ Α. *Jeanmarakis*, Ἀσματα Κρητικά, σ. 207-8, ἀρ. 269. Ἐκ τῆς λέξεως «κυρφογάστρωτο» τοῦ πρώτου στίχου οὐδεμία ἀμφιβολία καταλείπεται, ὅτι πρόκειται περὶ νόθου. Ἰδὲ καὶ παρατηρήσεις ἐπὶ παραλλαγῇ τοῦ ἔρματος τούτου ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Τριανταφυλλοπούλου εἰς τὴν Ἐφημερίδα «Πολιτεία» τῆς 21 ης Νοεμβρίου 1921.

³⁾ II. Ἀραβαντινοῦ, Συλλογὴ δημοδῶν ᾠσμάτων τῆς Ἡπείρου. Ἐν Ἀθήναις 1880, 182 281. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι οἱ δύο οὗτοι στίχοι μόνον εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Ἀραβαντινοῦ καὶ εἰς οὐδεμίαν ἄλλην παραλλαγὴν τοῦ αὐτοῦ ᾠσματος ἀπαντοῦν, τοῦτο δ' εἶναι ἀπόδειξις ὅτι οἱ στίχοι οὗτοι ἐπλάσθησαν ὑπ' αὐτοῦ. Πιθανώτατα ὅμως ἐκφράζουν εὐρύτατα παγιωμένην λαϊκὴν ἀντίληψιν.

Εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως ἡ ἀπάντησις, τὴν ὁποίαν δίδει ἡ τεκοῦσα εἰς τοὺς δύο αὐτοὺς στίχους, ἐκ τῆς ὁποίας παρουσιάζονται διὰ τοῦ λαϊκοῦ στόματος οἱ λόγοι, οἵτινες ὤθησαν τὸν νομοθέτην εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς πράξεως ταύτης ἀπὸ τῆς κοινῆς ἀνθρωποκτονίας, καὶ εἰς τὴν θέσπισιν ἡπιωτέρας ποινῆς. Εἶναι ἔκδηλος ἐκ τοῦ δημοτικοῦ ἔσματος ἡ ἰδιάζουσα ψυχολογικὴ κατάστασις τῆς τικτούσης νόθον τέκνον, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ὁ φόβος τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ἀθεμίτου σχέσεως καὶ τοῦ μέλλοντος νὰ ἐπακολουθήσῃ κοινωνικοῦ ἐξευτελισμοῦ της¹⁾.

Τὸ φάσμα τοῦ φόβου τῆς ἀποκαλύψεως τῆς παρεκτροπῆς, ἔνεκα τοῦ ὁποίου δημιουργεῖται ἡ ἔκρυθμος ψυχολογικὴ κατάστασις, διαφαίνεται καὶ ἐκ τῶν κατωτέρω στίχων ἄλλου δημοτικοῦ ἔσματος:

*Παρά ν' ἀκούσ' ἡ μάννα μου πὼς εἴμ' ἀγκαστρωμένη,
κάλλιο ν' ἀκούσ' ἡ μάννα μου στὴ γῇ νά 'μαι θαμμένη ...²⁾.*

8. Βιασμός - ἀποπλάνησις.

Ἐκ τῶν δημοτικῶν ἔσμάτων διαφαίνεται, ὅτι ὁ ἔνοχος βιασμοῦ ὑπέκειτο εἰς τὴν κρίσιν τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς, κατόπιν προσαγωγῆς τῆς βιασθεΐσης. Οὐδαμῶς προκύπτει, ὅτι αὐτὴ αὕτη ἡ πράξις τοῦ βιασμοῦ ἦτο ποινικῶς κολάσιμος, ἀλλὰ μόνον ὅτι ὑπεχρεοῦτο δικαστικῶς ἡ ἀρχὴ νὰ συζηνηθῇ τὴν βιασθεΐσαν, ἀποκαθισταμένων οὕτω τῶν πραγμάτων³⁾.

Παραθέτομεν κατωτέρω ἔσμα ἀρκετὰ σπάνιον, ὅπου ἡ κατόπιν ἀποναρκώσεως τῶν αἰσθήσεών της βιασθεῖσα προσφεύγει εἰς τὴν δικαιοσύνην, ἐπικαλουμένη τὴν κρίσιν της.

*Ὑπνο πολὺν τὴν πότισε, κ' ἤπεσε λιγωμένη
καὶ τὸ πρωῒ σηκώθηκε, κ' ἦτον ἀρρωστημένη ...*

— Φίδ' ἤρρωσα στὴ μέση μου καὶ βάρος στὸ λαιμό μου.

— Ἐγὼ 'μουνε τὸ φίδι σου, ἐγὼ 'μουν κ' ἡ τιμὴ σου.

Τρίβγει τὸ μουντακάκιν του, στὸ μαῦρον του καθίζει.

Σηκώνεται κ' ἡ κόρ' αὐτὴ, τραυᾷ δικαιοσύνη⁴⁾.

¹⁾ Πρβλ. *Τιμ. Ἡλιοπούλου - Ν. Χωραφᾶ*, Σύστημα Ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, 1927 σ. 2. ²⁾ ΛΑ 1122, 2 - 3, Βίτα Ξανθάκη, Χίος.

³⁾ Κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νομοκάνονος τοῦ Μανουὴλ Μαλαξοῦ, ὅστις ἀπηχεῖ τὸ δίκαιον τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὁ βιάσας ἀμνήστευτον παρθένον ὑπεχρεοῦτο νὰ τὴν νυμφευθῇ. (Βλ. *Ἱ. Π. Παπακυριακοπούλου*, Ἡ διαπαρθένευσις καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἰδίαι δίκαιον, 1943, 121).

⁴⁾ Τετράδια Σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου, Ν' 30-32.

Εἰς ἄλλην παραλλαγὴν τοῦ αὐτοῦ ἔσματος εἶναι ἐμφανὲς ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν δικαστικὴν κρίσιν διὰ τὸν ἐξαναγκασμὸν τοῦ δράστου πρὸς σύναψιν γάμου μετὰ τῆς βιασθείσης.

*Γιὰ σήκον, θνατέρα μου, καὶ λούσου καὶ χτενίσου,
νὰ πᾶμ' ἀπὰ στοῦ ποδοσιῦ, τὴν κρίση νὰ μᾶς κάμῃ¹⁾.*

Ἡ ἰδία ἐξουσία τῶν δικαστηρίων καὶ νομικὴ ὑποχρέωσις πρὸς σύναψιν γάμου διατυπῶνται εἰς τὰ δημοτικὰ ἔσματα καὶ δι' ἐκεῖνον, ὅστις διέφθειρε παρθένον, χωρὶς ὅμως νὰ διαφαίνεται καὶ ποινικὴ κύρωσις κατὰ τοῦ φθορέως. Οὕτως ὁ ἐξ αἰτίας τῶν ἄρῶν ἐγκαταλειφθείσης ἐγκύου, αἰτίνες εἰσηκούσθησαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὑποφέρων ἐραστής, — τὸν ὁποῖον ἀσθενοῦντα «τὸν κόβουν οἱ γιατροὶ μὲ ξουράφια» — ἀποτεινόμενος πρὸς αὐτὴν λέγει:²⁾

*Μωρὴ σκύλα, κόρη ἄνομη, μωρὴ καταραμένη,
δὲν ἦτον κρίση νὰ μὲ πᾶς, καρτῆς γιὰ νὰ μὲ κρίνης,
μόν' ἔρριξές με στὸν Θεόν, ποὺ νὰ δικαιοκρίτης;³⁾*

Ἡ αὕτὴ στερεότυπος ἐπωδός:

*Μωρὴ σκύλα, μωρὴ ἄνομη, μωρὴ καταραμένη,
δὲν εἶχε κρίση νὰ μὲ πᾶς, καρτῆς γιὰ νὰ μὲ κρίνης,
μόνον μὲ ἐκάλεσες στὸν Θεόν, καὶ ὁ Θεὸς ἐπάκουσέ σου;⁴⁾*

ἣτις εἶναι ἐνδεικτικὴ ἐξουσίας τῶν δικαστηρίων, ἐπαναλαμβάνεται, ὥς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ παραδείγματι, καὶ διὰ τὸν ἐγκαταλειφθέντα τὴν σύζυγον.

Νομικὴ ὅμως ὑποχρέωσις πρὸς σύναψιν γάμου δὲν διαγράφεται εἰς τὰ δημοτικὰ ἔσματα καὶ κατ' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος παρέβη τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν γάμου. Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις, διὰ νὰ γεννηθῇ τοιαύτῃ ὑποχρέωσις, ὥς διαφαίνεται ἐκ τῶν δημοτικῶν ἔσμάτων, εἶναι νὰ ὑπάρχῃ φθορὰ τῆς κόρης· ἄλλως ἢ ὑποχρέωσίς του εἶναι ἀπλῶς ἠθικὴ, τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως ἀποδοκιμαζούσης ἐντόνως τὸν ἀθετοῦντα τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν.

Διὰ τοῦτο ἡ κόρη, μὴ ἔχουσα τὴν δυνατότητα τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δικαιοσύνην, περιορίζεται νὰ ζητῇ τὴν τιμωρίαν τοῦ ἀπίστου ὑπὸ τῆς Θείας Δίκης.

1) Τετράδια Σημειώσεων Ν. Γ. Πολίτου, Ν' 28-29. Ποδοσιῶς = βασιλεύς.

2) Βλ. καὶ *Δημητρακόπουλον*, τ. Β', σ. 157.

3) *Passow*, σ. 333, ἀριθ. 452. Χαρακτηριστικὴ τῶν ἐκ ὀρησκειτικῶν ἐπιδράσεων πεποιθήσεων τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ ἐκ τῶν ἀνωτέρω στίχων ἐμφανιζομένη λαϊκὴ πίστις, ὅτι ἡ μεγαλύτερα τιμωρία τοῦ ἐνόχου προέρχεται ἀπὸ τὴν θεϊάν δικαιοσύνην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἐνόχος παραπονεῖται, διὰτὶ δὲν προσέφυγεν εἰς τὰ ἀνθρώπινα δικαστήρια, τῶν ὁποίων ἡ κρίσις θεωρεῖται ἡπιωτέρα.

4) Νεοελλ. Γράμματα, 16 Ἀπριλίου 1938, Ν. Σφυρόερας, Ἀπύρανθος Νάξου.

— ὦ Κυρά Παναγία μου καὶ κάμε δίκαια κρίση,
 ἢ μπάλλα ἢ τελλίδικη στὰ στήθη του νὰ σβήσῃ¹⁾).

Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἀθετήσεως ὑποσχέσεως γάμου, δοθείσης εἰδικῶς πρὸς ὀρφανήν, ὅτε ἡ ἐξέγερσις τῆς λαϊκῆς ἀγανακτήσεως ἐμφανίζεται ἔτι μεγαλύτερα, οὐδεμία νομικὴ ὑποχρέωσις διὰ τὸν ἀθετήσαντα ὑφίσταται, τῆς λαϊκῆς μούσης ἐξαντλουμένης εἰς τὴν ἐκτόξευσιν ἁρῶν.

Ὅπου ἀγαπήσῃ ὀρφανὴ καὶ τήνε παρατήξῃ
 στῆς Πόλης τὰ ψηλὰ βουνὰ σκλάβος νὰ προσκυνήσῃ,
 νὰ τὸν βαρῇ ἢ θάλασσα, νὰ τὸν χτυπᾷ τὸ κῦμα,
 ν' ἀναστενάξῃ καὶ νὰ πῇ τῆς ὀρφανῆς τὸ κρῖμα²⁾).

9. Μοιχεία.

Ἡ μοιχεία θεωρουμένη ὡς ποινικὸν αἵτημα καὶ τιμωρουμένη ὑπὸ τοῦ Ποινικοῦ Νόμου³⁾ διὰ τῆς ποινῆς τῆς φυλάξεως, ἀπασχολεῖ πολὺ, ὡς ἐκ τῆς κοινωνικῆς τῆς σημασίας, τὸν δημοτικὸν καὶ ποιητὴν.

Εἰς τὴν λαϊκὴν συνείδησιν ἡ μοιχεία παραλαμβάνεται ὡς ἓν ἀπὸ τὰ βαρύντατα ἔγκληματα, τὰ ἀξία τοῦ σκληροτέρου κατὰ τὸν νόμον⁴⁾. Περιπτώσεις μοιχείας, ἀποτελοῦσαι τὸ θέμα δημοτικῶν ᾠσμάτων, ἐκφραίνουν τὴν ἀντίληψιν τοῦ δικαιώματος τῆς ποινῆς, ὡς μέσου ἀτομικῆς ἐκανοποιήσεως ἢ ἐκδικήσεως τοῦ παθόντος, ἀντίληψιν ἢ ὁποία, ὡς γνωστόν, ἐπεκράτει εἰς ἀποχὰς ἀρχαιοτάτων (προρρωμαϊκῶν) δικαίων, ὡς καὶ κατὰ τὴν τοῦ ἀρχαίου Ρωμαϊκοῦ Δικαίου⁵⁾.

Οὕτως εἰς δημοτικὸν ᾠσμα ἐκ Μακεδονίας, ὃ σύζυγος συλλαβὸν μοιχευομένην τὴν σύζυγόν του φονεῦει ταύτην κατὰ τὸν ἀγριώτερον τρόπον.

Καὶ τὸ σπαθὶ του ἔβγαλε, λιανὰ - λιανὰ τὴν κάμει,
 εἰς τὸ σακκὶ τὴ μάζωνε, στὸ μύλο τὴν πηγαίνει.

1) Μ. Μιχαηλίδου - Νουάρου, Δημ. Τραγ. Καρπάθου, σ. 170, 29. Τελλίδικη — ἡ σφαῖρα ἢ τυλιγμένη μὲ σύρμα (τέλι), ἣτις καὶ θεωρεῖται μᾶλλον ἀποτελεσματικὴ.

2) ΛΑ 1401, 137, Ἀ. Ἀδαμαντίου, Τήνος, Δυὸ Χωριά, 1895.

3) Ἀρθρον 286 Π.Ν.

4) Παρομοία ἀντίληψις ἐπεκράτει ἐπὶ βυζαντινῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἔγκλημα τῆς μοιχείας ἐθεωρεῖτο ὡς λοιμῶδες νόσημα, οὐδόλως κατώτερον τῆς ἀνδροφονίας. (Πρβλ. Κ. Γαρυδάκη, Τὸ ἔγκλημα τῆς μοιχείας ἐν τῷ τῆς Βυζαντιακῆς Αὐτοκρατορίας Δικαίῳ. 1925, σ. 2).

5) Πρβλ. Τιμ. Ἡλιοπούλου, Σύστημα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ποιν. Δικαίου, τ. Α', σ. 16 καὶ Γ. Μαριδάκη, Τὸ Ἀστικὸν Δίκαιον ἐν ταῖς Νεαραῖς τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, σ. 115.

— Ἄλεθε, μύλε μ', ἄλεθε, τῆς κούρβας τὸ κορμάκι,
φκειάνε τ' ἄλεῦρι κόκκινο καὶ τὸ πασπάλι μαῦρο¹⁾).

Εἶναι τόσον ἔντονος ἡ λαϊκὴ ἀποδοκιμασία τῆς μοιχείας καὶ τόσον ἰσχυρὰ ἡ κοινωνικὴ πρὸς αὐτὴν ἀποστροφὴ, ὥστε καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ μητρικὰ αἰσθήματα τῆς ἀγάπης ὑποχωροῦν καὶ ἡ μήτηρ τῆς ἐνόχου δὲν συγκινεῖται, ἀλλ' ἐμφανίζεται δριμύνς καὶ ἀλύγιστος κατήγορος.

— Δὲν μὲ λυπᾶσαι, μάννα, ὅπου μ' ἐγέννησες
μὲ βάσανα, μὲ πόνους μ' ἐκοιλιόπνευσες ;
— Δὲν σὲ λυποῦμαι, σκύλα, γιατί μ' ἀπάτησες,
τ' ἀντρός σου τὸ στεφάνι τὸ τσαλαπάτησες...²⁾.

Αὐτὴ ὅμως ἡ ἀκαμπτος λαϊκὴ ἀντίληψις καὶ ὁ σκληρὸς καὶ αὐτοδύναμος κολασμὸς τῆς μοιχείας, ἐκδηλούμενος εἰς τὰ δημοτικὰ ᾠσματα, ἀρχίζει νὰ ὑποχωρῇ εἰς ἄλλας παραλλαγὰς τοῦ αὐτοῦ ᾠσματος, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὑπάρχει ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ ἀγρίου μίσους διὰ τοῦ «ἀλέσματος» εἰς τὸν μύλον. Ὑπὸ τὴν πνοὴν τῶν νεωτέρων ἀντιλήψεων τοῦ δικαίου ἐξεγείρεται κατὰ τοῦ φονέως συζύγου ἡ λαϊκὴ ἀγανάκτησις διὰ τὴν αὐτοδυναμίαν τιμωρίαν τῆς ἐνόχου. Ἡ παλαιὰ καὶ ἰσχυρὰ αὐτοδύναμος τιμωρία καὶ ἡ ἱκανοποίησις τῆς συγγενεῖς τιμῆς παραχωρεῖ τὴν θέσιν τῆς εἰς τὴν κρίσιν τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς.

Οὕτως ἡ μήτηρ τῆς φονευθείσης λέγει εἰς τὸν γαμβρόν της:

— Δὲν εἶχες κρίση νὰ τὴν πᾶς, κρίση νὰ πὰ τὴν κρίνης
μόν' ἦκατσε καὶ ἦκαμες μονάχος σου τὴν κρίση ;³⁾ ἢ ἄλλως
— Βρὲ σύ, σκύλε, βρὲ ἄνομε, βρὲ σύ, γεβεντισμένη,
δὲν εἶχε κρίση νὰ τὴν πᾶς, κριτὴ γιὰ νὰ τὴν κρίνης ;⁴⁾

Καὶ εἰς ἄλλην παραλλαγὴν τοῦ ᾠσματος λέγεται:

Δὲν εἶχε κρίση νὰ κριθῇς, δεσπότης νὰ χωρίσης
καὶ τέτοιο ἔκαμες κακό, σὺ γνιέ μου καὶ γαμπρέ μου ;⁵⁾

¹⁾ ΛΑ 1912,77 Ἄν. Διαμάντης, Δυτ. Μακεδονία. Τὸ «ἀλέσμα» εἰς τὸν μύλον καὶ ἡ κοινοποιήσις τῆς ἀπίστου συζύγου ἐμφανίζεται ὡς μία τῶν σκληροτέρων ποινῶν καὶ εἰς τὰ παραμῦθια, τὰ ὅποια ὡς πραγματιστικώτερα προσθέτουν καὶ τι ἀπογίνεται ἡ κόνις ἐκ τοῦ ἀλέσματος· δηλονότι παραδίδεται εἰς τοὺς ἀνέμους ἢ ῥίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς τέλειον ἐξαφανισμόν τῆς ἀπίστου. Τοῦτο καὶ εἰς τὰ ᾠσματα ἀποτελεῖ τὴν τυπικὴν ἔκφρασιν τῆς σκληρᾶς ποινῆς τῆς ἐνόχου (βλ. καὶ Γ. Ἀποστολάκη, Δημοτικὰ Τραγούδια, 1929, σ. 125).

²⁾ ΛΑ 1161 Α, 67,8, Μ. Λιουδάκη, Ἰνναχώριον Κρήτης, 1938.

³⁾ ΛΑ 1079,15-16, Βίτα Ξανθάκη, χωρίον Βίκι Χίου, 1936.

⁴⁾ ΛΑ 312, 76-77, Α. Ι. Πουλᾶκη.

⁵⁾ Ἀρχεῖον Ὁρακικοῦ Ὁησαυροῦ, τ. Α' 1934-6, σ. 250-1.

Εἶναι ἄξιον προσοχῆς, ὅτι ὅλαι αἱ παραλλαγὰὶ τῶν ἁσμάτων, αἱ ἐμφανίζουσαι τὴν μεταστροφὴν αὐτὴν τῆς λαϊκῆς ἀντιλήψεως, ἀνάγονται εἰς χρονικὴν περιόδον νεωτέραν, εἰς οὐδεμίαν δὲ ἀπὸ τὰς παλαιότερας συλλογὰς ἀπαντᾷ ἢ ἀποδοκιμασία αὐτῇ.

Τοῦτο ἀποτελεῖ ἀποδείξιν, ὅτι ἡ μεταστροφή, ἡ παρατηρουμένη εἰς τὰ δημοτικά ἅσματα, δὲν εἶναι τυχαία, ἀλλὰ φέρει τὴν σφραγίδα τῶν ἀντιλήψεων ἐποχῆς νεωτέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ποινὴ ἀποτελεῖ δικαίωμα ἀνῆκον εἰς τὴν Πολιτείαν, καὶ οὐχὶ μέσον ἀτομικῆς ἐκδικήσεως ἢ ἱκανοποιήσεως τοῦ παθόντος.

Τοιαῦτα στοιχεῖα ἐνδεικτικά ἀρχαιοτάτων ἀντιλήψεων περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ποινῆς, ὡς καὶ τῆς μεταγενεστέρας ἐξελικτικῆς μορφῆς ταύτης, ἀνευρισκόμενα εἰς δημοτικά ἅσματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὸ ἐγκλημα τῆς μοιχείας, θὰ ἠδύναντο νὰ προστεθοῦν εἰς τὰ φιλολογικὰ τεκμήρια¹⁾ ὡς ἐπιχειρήματα νομικὰ ἐνισχύοντα τὴν ἄποψιν, ὅτι ἡ σημερινὴ δημόδης ποίησις ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς ἀρχαίας ποιήσεως, ἴσως δὲ μάλιστα καὶ ἐποχῆς χρονικῶς πολὺ προγενεστέρας τῆς ὑποστηριζομένης.

Ὑπ' αὐτὴν τὴν μορφολογικὴν ἐξέλιξιν, ἡ ὁποία ἀπηχεῖ τὰς ἐκάστοτε κρατήσας λαϊκὰς ἰδέας περὶ δικαίου καὶ ἠθικῆς, ἐμφανίζεται εἰς τὰ δημοτικά ἅσματα τὸ ἀδικημα τῆς μοιχείας.

Παροιμίας ἀναφερομένας εἰς τὸ ἀδικημα τοῦτο δὲν ἔχομεν ἄλλας εἰμὴ περιγραφούσας τὴν ποινὴν τῆς διαπομπεύσεως τῶν μοιχῶν.

Ἡ παροιμία: «Τὸν ἐβάνανε στὸ γαῖδοῦρον»²⁾ εἶναι λείψανον τῆς διαπομπεύσεως τῶν μοιχῶν διὰ τῆς περιαγωγῆς αὐτῶν ἐπὶ ὄνου ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως. Αἱ ποιναὶ αὗται ὑπῆρχον καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινούς³⁾.

Ἄλλ' ἀπὸ τὸν λαϊκὸν ὀφθαλμόν, προσεκτικὸν παρατηρητὴν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὸ σύνηθες φαινόμενον, τὸ ὅποιον παρουσιάζεται ὡς ἐπακολούθημα τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ τῆς μοιχείας εἰς χεῖρας ἐκμεταλλευτῶν, τὴν ἀνοχὴν δηλαδὴ τοῦ συζύγου διὰ τὴν συντελουμένην μοιχείαν καὶ τὴν μετατροπὴν μάλιστα αὐτῆς εἰς κερδοσκοπικὴν ἐκμετάλλευσιν. Αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἔχει ἡ παροιμία:

¹⁾ C. Fauriel, Chants popul. de la Grèce moderne, Paris 1824, τ. Α', σ. CXII, Στίλπωνος Κυριακίδου, Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημόδους νεοελληνικῆς ποιήσεως σ. 7.

²⁾ ΠΠ τ. Γ', σ. 356. (γάδαρος, 96).

³⁾ Πρβλ. Κ. Γαρόδικα, Τὸ ἐγκλημα τῆς μοιχείας, 1923, σ. 15-16, καὶ Κ. Κωσιῆ, Ἑρμηνεία Ποιν. Νόμου, τ. Β', 1928 σ. 395, σημ. 2.

“Όταν ακούσῃ ὁ κερατᾶς τὴν γλύκα τοῦ κεράτου,
μέλι καὶ γάλα γίνεται μετὰ τὴν νοικοκυρά του¹⁾).

Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ὅχι μόνον τὴν τοιαύτην ἀνεκτικὴν στάσιν τοῦ ἐκμεταλλευομένου τοὺς καρποὺς τῆς μοιχείας συζύγου καταδικάζει, ἀλλὰ τὸν θεωρεῖ καὶ κυρίως ὑπεύθυνον.

Τοῦ κερατᾶ καὶ ραβδιῆς²⁾).

Πὸ πανωθιὸ τοῦ κερατᾶ ξυλιὲς τοῦ πρέπου κιόλας³⁾).

Ἡ ἐκδηλουμένη διὰ τῶν ἀνωτέρω δύο παροιμιῶν λαϊκὴ ἀντίληψις ἐμφανίζεται ταυτιζομένη κατὰ τὴν ἔννοιαν μετὰ τὴν βυζαντινὴν παροιμίαν :

Τῷ τῆς μοιχαλίδος ἀνδρὶ καὶ πληγαὶ πρόπουσιν⁴⁾,
ἡ ὁποία ἀντικατοπτρίζει τὸ δίκαιον τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, ὅτε ὁ ἐπ’ αὐτοφώρῳ καταλαβὼν τὴν γυναῖκα μοιχευομένην καὶ ἀνεχόμενος λαμβάνων κέρδος, ἐτιμωρεῖτο ὡς προαγωγὸς καὶ τυπτόμενος ἐξωρίζετο⁵⁾.

10. Κλοπή.

I. Ἀφθονοὶ εἶναι αἱ παροιμίαι, αἱ ἀναφέρονται εἰς τὸ συνηθέστατον ἀδίκημα τῆς κλοπῆς. Εἰς πολλὰς ἐξ αὐτῶν διαφαίνεται λαϊκὰ πεποιθήσεις, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν μέγιστον ἐνδιαφέρον ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως. Οὕτω διὰ τῆς παροιμίας : *Κλέψεως ἀντικλέψεως ἁμαρτία ἐν ἔσθῃ*¹⁾ ἐκφράζεται ἀντίληψις, μὴ συμπίπτουσα μετὰ τὰς ἀπόψεις τῆς κειμένης νομοθεσίας, ὅτι ἡ κλοπὴ πράγματος κατεχομένου ὑπὸ κλέπτου δὲν θεωρεῖται ἐπιμέμεπτος, διότι πρόκειται περὶ πράγματος προελθόντος ἐκ κλοπῆς²⁾). Οὐδεμίαν δὲ διώξιν συνεπάγεται ἡ κλοπὴ πράγματος κλοπιμαίου, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς συμβουλῆς, τὴν ὁποίαν δίδει ἡ ἐκ Μακεδονίας παροιμία :

¹⁾ ΛΑ 28, 126, ἀδήλου τόπου.— Συναφὲς καὶ τὸ κατωτέρω δίστιχον : *Ὁ κερατᾶς τοῦ κερατᾶ σὰν κλίνει τοῦ κεράτου, μέλι καὶ γάλα γίνεται μετὰ τὴν νοικοκυρά του. (Μ. Λιονδάκι, Λαογραφικὰ Κρήτης, Α', Μαντινάδες. Ἐν Ἀθήναις 1936, σ. 523).

²⁾ ΛΑ 883, σ. 686, 708, ἀδήλου τόπου, Νεστορίδης.

³⁾ ΠΠ κερατᾶς, 10 (Κρήτη).

⁴⁾ *Eduard Kurtz*, Die Sprichwörtersammlung des Maximus Planudes, 1886, σ. 16, 20.

⁵⁾ Κ. Γαργάκι, Τὸ ἔγκλημα τῆς μοιχείας ἐν τῷ τῆς Βυζαντιακῆς Αὐτοκρατορίας Δικαίῳ, 1925, σελ. 7.

⁶⁾ ΠΠ κλέπτω, 41 (Καρπάθος).

⁷⁾ Ἡ αὐτὴ ἀποψις φαίνεται διατυπωμένη καὶ εἰς τὴν βυζαντινὴν παροιμίαν : *Ἀπὸ κλέπτου κλέψον καὶ κρῖμα οὐχ ἔξεις (Ed. Kurtz, ἔνθ' ἄν.).

*Κλέψ' τὸν κλέφτη καὶ μὴ φοβᾶσαι*¹⁾.

Ἐν σχέσει ἐπίσης πρὸς τὴν κλοπὴν εὐρίσκομεν παρὰ τῷ λαῷ παροιμίας τινάς, αἵτινες, καίτοι δὲν ἐκφράζουν νομικὴν τινα ἔννοιαν, εἶναι χαρακτηριστικαὶ τῶν σχετικῶν λαϊκῶν πεποιθήσεων. Ἐκ τούτων:

α') Ἡ παροιμία «Ὁ κλέφτης κι ὁ ψεύτης τὸν πρῶτο χρόνο χαίρονται», εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς λαϊκῆς πεποιθήσεως, ὅτι ὁ κλέπτης τελικῶς θὰ ἀνακαλυφθῇ²⁾.

β') Ἡ παροιμία «Ὁ κλέφτης τὸ γεβέντισμα γιὰ πανηῦρι τό'χει³⁾», εἰλημμένη ἐκ τοῦ ἐθίμου τῆς διαπομπεύσεως τῶν κλεπτῶν, εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ ἐγκληματολογικῆς ἀπόψεως, ὡς ἐνδεικτικὴ τῆς ψυχικῆς προσωπικότητος τῶν κλεπτῶν καὶ

γ') Ἡ παροιμία «Βάλε τοὺς παράδες σου στ' ἄστρα, νὰ κάνης τοὺς ἀγγέλους κλέφτες», διδάσκουσα νὰ μὴ δίδωμεν ἀφορμὴν κλοπῆς καὶ εἰς τοὺς ἐντιμοτάτους, ἔχει τὴν βαθυτέραν ἔννοιαν, ὅτι ἡ ἐγκληματικότης ὑπολανθάνει εἰς ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους.

II. Ἡ κλοπὴ ἐκκλησιῶν θεωρεῖται ἐξ τὴν λαϊκὴν συνείδησιν ὡς μέγα ἁμάρτημα καὶ συνεπάγεται αὐστηροτάτην ποινὴν. Τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἀνευρίσκουμεν τόσον εἰς τὰ δημοτικὰ ἄσματα, ὅσων καὶ εἰς τὰς παροιμίας.

Ένας ἀετός γκιζέραε στὰ κλεφτικά ἐκκλησία

Πέτρα στὴν πέτρα περπατᾷ βιάζοι ἀπὸ κινδύρι,

βαστοῦσε καὶ στὰ νύχια τοῦ ἀνθρώπου κεφάλι.

Φορὲς φορὲς τὸ τοίμπαε, φορὲς καὶ τὸ ρωτάει.

— *Κεφάλ' μου κακοκέφαλο, κακὸ καιρὸ γραμμένο,*
κεφάλ' μου, τί κακὸ 'κάμες καὶ σὲ κρατῶ στὰ νύχια;

— *Ἄλλοτες στὸν παλιὸ καιρὸ καὶ στὰ παλιὰ ζαμάνια*
ἄλλοι κορσεῦαν πρόβατα κι ἄλλοι κορσεῦαν γίδια
κ' ἐγὼ τὸ δόλιο κόρσευα 'κλήσιες καὶ μοναστήρια.

— *Κεφάλ' μου δίκιο τό 'παθες καὶ σὲ κρατῶ στὰ νύχια*⁴⁾.

Ἐκ τῶν τριῶν τελευταίων στίχων τοῦ ἄσματος τούτου εἶναι ἔμφανως σαφὲς ἡ ὑπάρχουσα ἐξ ἀκραιφνοῦς θρησκευτικῆς ἐπιδράσεως διαφορὰ μεταξὺ κλοπῆς

1) ΠΠ κλέφτης, 59 (Μακεδονία). Καὶ κατὰ τὴν Ἰουστινιάνειον νομοθεσίαν ὁ πρῶτος κλέπτης δὲν εἶχε ἀγωγὴν κλοπῆς, διότι δὲν ἐνδιέφερετο ἐξ ἐντίμου αἰτίας. (Παν. 47.2.77 καὶ 47.2.11).

2) Ἡ παροιμία αὕτη λέγεται μεταφορικῶς διὰ πάντα ἐγκληματίαν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποφύγῃ τὴν σύλληψιν.

3) ΠΠ κλέφτης, 81.

4) «Παρνασσός», τ. ΙΔ' (1891) 172.

ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐν γένει κλοπῶν, τῆς κλοπῆς τῶν ἐκκλησιῶν χαρακτηριζομένης ὡς βαρυτάτου ἐγκλήματος εἰς τὴν λαϊκὴν συνείδησιν. Ἡ διαφορὰ αὕτη ὑφίσταται καὶ κατὰ τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν, θεωρουμένης ὡς ἐπιβαρυντικῆς περιπτώσεως τῆς κλοπῆς τῶν ἐκκλησιῶν¹⁾.

Καὶ εἰς τὰς παροιμίας εἶναι ἐκδηλος ἡ αὐτὴ ἔντονος ἀποδοκιμασία, συννοουμένη μάλιστα ὑπὸ τῆς πίστεως τῆς βεβαίας καταστροφῆς, ἡ ὁποία ἀναμένει τὸν κλέπτην ἱερῶν πραγμάτων.

Θέλεις νὰ κάμῃς κακὸ εἴ οὐχί σου; Πᾶρε ἓνα κεραμίδι ἐκκλησιᾶς καὶ βάλ' το ἀπάνου στοῦ σπίτι του, νὰ πάῃ ξύλον λίθου²⁾.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι κατὰ τὴν παροιμίαν ταύτην καὶ ὁ ἐν ἀγνοίᾳ γενόμενος ἱερόσυλος ἐξολοθρεύεται³⁾.

III. Ὁ λαὸς ὑπολαμβάνει, ὅτι ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς κλοπῆς εἶναι ἡ ἀπόκρυψις τῶν κλοπιμαίων. Τοῦτο δηλοῖ διὰ τῆς παροιμίας:

Ξέρεις νὰ κλέψῃς; — Ξέρω.

— Νὰ κρύψῃς;⁴⁾

Λόγω δὲ τῆς τοιαύτης πλήρους ἐξαρτήσεως καὶ τοῦ ἀρρήκτου συνδέσμου τῆς ἀποκρύψεως πρὸς τὴν κλοπὴν, ἡ λαϊκὴ συνείδησις εἰς πᾶσαν περιπτώσιν καὶ χωρὶς διάκρισιν θεωρεῖ τὸν κλεπταποδόχον ὡς αὐτουργὸν κλοπῆς καὶ οὐχὶ ὡς συνεργόν, ὡς χαρακτηρίζει τοῦτον ἡ ἰσχύουσα νομοθεσία⁵⁾.

Ταύτην τὴν ἔννοιαν ἔχει ἡ παροιμία:

Καὶ ὁ κλέφτης κλέφτης,
καὶ ὁ ἀποδοχάρης κλέφτης⁶⁾.

¹⁾ Ἀρθρον 376 Ποιν. Νόμον.

²⁾ ΠΠ τ. Δ' σ. 681 (ἐκκλησιά, 4).

³⁾ Ὁμοίως ἡ παροιμία «Ὅποιος τρώει ἀπὸ κλησιά, τρώει ἀνθρώπινα σκατά», (ΠΠ. τ. Δ' σελ. 681, ἐκκλησιά, 7) ἂν καὶ λέγεται διὰ τὸν δολίως διαχειριζόμενον ἢ σφετεριζόμενον ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν, εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς ὑφισταμένης διαφορᾶς ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν, θεωρουμένην ἱερὰν.

⁴⁾ ΛΑ 520, 158, Δημητσάνα, I. Κανδηλῶρος.

⁵⁾ Ἡ κειμένη νομοθεσία μόνον εἰς τὴν «ἐξ ἐπιτηδεύματος» ἀπόκρυψιν τῶν ἀντικειμένων τοῦ ἐγκλήματος ἐπιβάλλει τὴν ποινὴν τοῦ αὐτουργοῦ (ἄρθρ. 73 Π. Ν.), ἐνῶ πᾶσαν ἄλλην ἀπλῶς «ἐξ ἰδιοτελείας» ἀπόκρυψιν χαρακτηρίζει ὡς συνέργειαν (ἄρθρ. 72 § 5 Π. Ν.).

⁶⁾ ΠΠ κλέφτης, 45, Λακωνία, Γεννάδιος. Τὸ ὅτι ἡ λαϊκὴ συνείδησις κατατάσσει τὸν κλεπταποδόχον εἰς τὴν βαθμίδα τοῦ αὐτουργοῦ εἶναι ἀναμφισβήτητον ἐκ τοῦ ἀπεριφράστου χαρακτηρισμοῦ «καὶ ὁ ἀποδοχάρης κλέφτης». Διότι εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι εἰς τὰς παροιμίας τονίζεται καὶ ἡ ἐλάχιστη ὑπάρχουσα διαφορὰ, ὅπως ἐπὶ καταλογισμοῦ «ὁ θυμωμένος καὶ ὁ δαιμονισμένος λίγο διαφέρουν» κ. ο. κ.

11. Ὑπεξαίρεσις.

Τὴν ἄμεσον καὶ στενὴν συγγένειαν τῆς ὑπεξαίρεσεως πρὸς τὸ ἔγκλημα τῆς κλοπῆς δηλοῖ ἑναργέστατα ἡ φερομένη εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, καθαρῶς νομική, παροιμία:

Τὸ κράτημα ἀπὸ τὴν κλεψιὰ ὀλίγο διαφέρει ¹⁾,

διὰ τῆς ὁποίας τονίζεται ἡ μικρὰ ἀπόστασις, ἡ χωρίζουσα τὸν ἀθεμίτως ιδιοποιούμενον τὸ ἐν τῇ κατοχῇ του ξένον κινητὸν πρᾶγμα τοῦ ἀφαιροῦντος αὐτὸ ἀπὸ τῆς κατοχῆς ἐτέρου ²⁾.

B. ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

1. Φυλή.

Θέμα βεβαίως τοῦ παρόντος δὲν ἀποτελεῖ ἡ ἐξέτασις, ἂν τὸ ἔθιμον τῆς ἀντεκδικήσεως, τὸ ὁποῖον ἐπὶ μακρὰν αἰῶνα γενεῶν ἐκυρίαρχησεν εἰς τὴν Μάνην καὶ εἰσέτι δὲν ἔχει πλήρως ἐκριζωθῇ, εἶναι δείγμα φυλετικῆς ιδιορρυθμίας. Ἐνδιαφέρουσα ὅμως εἶναι ἡ μελέτη παροιμιῶν καὶ μοιρολογίων τῆς Μάνης, τὰ ὁποῖα μετὰ τὴν δύναμιν ἐκφράσεως ἀποδίδουν τὸ παλαιότερον ἔθιμον τοῦ φόνου πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ αἵματος, διότι πράγματι εἶναι χαρακτηριστικὰ μιᾶς ιδιομόρφου ψυχικῆς ιδιοσυστάσεως.

Ἡ παροιμία: *Θὰ πάρω τὸ αἷμα μου πίσω ³⁾* εἶναι ἀπολύτως συνδεδεμένη μετὰ τὸ ἔθιμον τοῦτο. Ἡ παροιμία:

Οἱ ἀδύνατοι καταγγέλλουνε, κ' οἱ δυνατοὶ ἐκδικειοῦνται ⁴⁾

εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς γνώμης, ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ ἐν Μάνη, περὶ τῆς ἐπιβαλλομένης αὐτοδυνάμου τιμωρίας τοῦ ἀδικήματος καὶ τῆς μὴ προσφυγῆς εἰς τὴν δικαιοσύνην.

Εἰς τὰ μοιρολόγια τῆς Μάνης φαίνεται διάχυτος ἡ λαϊκὴ συνείδησις, ὅτι ἀδυσώπητον καθήκον ἐκείνου, τοῦ ὁποίου ἔχει φονευθῇ συγγενής, εἶναι νὰ θέσῃ ὡς μόνον σκοπὸν τῆς ζωῆς του τὴν ἐκδίκησιν. Ἐκπλήσσει ἀληθῶς ὁ εἰς τὸ κατωτέρω ἄσμα ἀναφερόμενος τρόπος ἀνατροφῆς τῶν τέκνων ὑπὸ μητρὸς μετὰ τὸν μοναδικὸν σκοπὸν νὰ ἀνδρωθοῦν « *γὰ νὰ πάρουνε τὸ δίκιο τοῦ πατέρα τους* ».

¹⁾ Π Π κράτημα (Κεφαλληνία).

²⁾ Εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὅτι ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ νομοθεσίᾳ οὐδεμία ἐγένετο διαστολὴ τοῦ ἐγκλήματος τῆς ὑπεξαίρεσεως ἀπὸ τῆς κλοπῆς (Πρβλ. Κ. Κωστῆ, Ἑρμηνεία τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος Π. Ν., τ. Γ', 1929, σ. 90).

³⁾ ΔΑ 487, 12, Μάνη, Ἀναστ. Κουκουλέ.

⁴⁾ ΠΠ τ. Δ' σ. 678 (ἐκδικειοῦμαι, 1. Γυθείου).

Γιατί ἦταν τὰ παιδιὰ μικρὰ
 κ' ἐγὼ τὰ χαϊδανάσταινα,
 νὰ μεγαλώσουν γλήγορα,
 νὰ πάρουνε τὸ δίκιο τους,
 τὸ δίκιο τοῦ πατέρα τους,
 ὅπου τὸν ἐσκοτώσασι
 ἄδικα καὶ παράλογα

Τὶ ἐπέρασε πολὺς καιρὸς
 κι ὅλο περηφανεύεται (ὁ φονεὺς).
 Ἀλλιῶς καὶ δὲν τὸ κάμετε,
 χαίρει νὰ μὴν ἔχετε,
 κι ἡ μαύρη νῆ κατάρα μου

Ἐπίσης εἰς τὸ κατωτέρω προσκαλεῖται ὁ ἀδελφὸς ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ « γδοιμαίου »:

Μὰ τώρα ἄς στήναι ἀποδοῖ
 ἅς πᾶμε στὸ ξενοῖμα,
 ὅτ' ἔχασον μὲ ἐπιστάτη
 μὲ ματωμένα γράμματα,
 νὰ στείλουν στὸ Γενεὸν ἄκρη μου
 ἓνα χαμπέρι χλιβερό,
 τ' ἔμεινε δίχως ἀδερφό,
 νὰ καταφθάσῃ καὶ νὰ ῥῥθῇ
 ὁ Μόκος (ὁ φονευθεὶς) γιὰ νὰ δικιωθῇ¹⁾).

2. Ἐπάγγελμα.

Τὴν μεγίστην ἐπίδρασιν τοῦ ἐπαγγέλματος ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀσκούντων αὐτὸ ἀτόμων τονίζει μὲ σοφὴν ἀπλότητα ἡ παροιμία:

Κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα, τὰ φέσματα⁴⁾.

Διὰ ταύτης ὑποδηλοῦται εἰδικώτερον ἡ ἐνδιαφέρουσα καὶ ἀπὸ ἀστυνομικῆς πλευρᾶς διαπίστωσις, ὅτι αἱ ἐξωτερικαὶ ἐκδηλώσεις τῶν ἀτόμων προδίδουν τὸ ἀσκούμενον παρ' αὐτῶν ἐπάγγελμα.

¹⁾ κεσέμι = τὸ τραγὶ ἢ τὸ κριάρι. πὺν πάει μπροστὰ κι ὁδηγεῖ τὸ κοπάδι.

²⁾ Κώστα Πασαγιάννη, Μανιάτικα Μοιρολόγια, 1928, σ. 85, 146.

³⁾ Βασ. Πετρούρια, Μανιάτικα Μοιρολόγια. Σειρὰ Α', Ἀθήνα 1934, σ. 49.

⁴⁾ ΠΠ ἐπιτήδευμα, 1. Φέσματα = φερσίματα, τρόποι.

3. Ἡλικία.

Ἡ ἡλικία διαδραματίζει πρωταγωνιστικὸν ρόλον εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ εἵδους τῶν τελουμένων ἐγκλημάτων. Τὰ ἐγκλήματα τῶν νέων, εἰς τοὺς ὁποίους μεγάλη εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῶν μυϊκῶν δυνάμεων, εἶναι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα πρὸς τὰ τῶν γερόντων, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ πονηρία καὶ ἡ δολιότης ὑποκαθίστανται εἰς τὰς ἐξησθενημένας μυϊκὰς δυνάμεις¹⁾.

Τὸν τοιοῦτον συσχετισμὸν τῶν τελουμένων πράξεων πρὸς τὴν διανομένην ἡλικίαν τῶν ἀτόμων δέχεται καὶ ὁ λαὸς. Οὕτω διὰ τῆς παροιμίας: «Ὅταν ἐρῇ ἡ γνώση, πάει ἡ ἀνδρεία»²⁾, δηλοῖ ὅτι τὰς πράξεις τῶν εὐρισκομένων εἰς ὄριμον ἡλικίαν ἀτόμων χαρακτηρίζει μεγαλυτέρα περίσκεψις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς νέους, οἱ ὅποιοι εὐχερῶς ἀποτολμοῦν καὶ τὰ βαρυτάτα ἐγχειρήματα.

Ἀφ' ἐτέρου ἡ παροιμία: «Παλιὸς γάτους, τρυφερά πουντίκια»³⁾ εἶναι ἀποκαλυπτικὴ τοῦ παρατηρουμένου ἱκανοῦ ἀριθμοῦ προσβολῶν κατὰ τῶν ἡθῶν ὑπὸ γερόντων κατ' ἀνθρίκων.

Διὰ πολλῶν ἄλλων παροιμιῶν ἐπισφραγίζεται ἡ προσοχὴ ἐπὶ τοῦ ἐπικινδύνου τῆς συναναστροφῆς νέων μετὰ γερόντων. τοὺς ἀπείρους ὁ λαὸς θεωρεῖ ἐπιρρεπεῖς δι' ἐγκλήματα κατὰ τῶν ἡθῶν.

Στοὺς γερόντιους τὸ βράκι ἐκτετασσόν· οἱ διαβόλοι⁴⁾.

Ἄντρας γέρος, γυναῖκες νέες,

κάνουν πάντα κακὰς δουλειὰς⁵⁾.

Συναφὴς εἶναι καὶ ἡ παροιμία:

Παίζει ὁ νιὸς μὲ τὴ νιά; Ἄς τους, κι ἂς παίζουνε.

Παίζει ὁ γέρος μὲ τὴ νιά; Τρέξε πρόφτασε!⁶⁾.

4. Τυχρὰ παίγνια.

Εἰς πολλὰς παροιμίας διαπιστοῦνται, μὲ τὴν διακρίνουσαν λαϊκὴν φιλοπαίγμονα διάθεσιν, τὰ θλιβερά ἀποτελέσματα τῶν ἐπιδιδομένων εἰς τυχρὰ παίγνια.

Ὅποιος ἀγαπᾷ τὸν ἄσσο,

πάει στὸ σπῖτι τ' χωρὶς ράσο⁷⁾ καὶ

¹⁾ Βλ. Κ. Γαρθία, Ἑγκληματολογία, τ. Β', τευχ. Α' (1947) σ. 68 κ.ε.

²⁾ ΠΠ τ. Δ', σ. 72 (γνώση, 28).

³⁾ Ἡμερολόγιον Δυτικῆς Μακεδονίας, 1934 σ. 87.

⁴⁾ ΠΠ τ. Γ' σ. 614 (γέρος, 87).

⁵⁾ Κατὰ τὸν Ν. Πολίτην «ἡ παροιμία αὕτη λέγεται καὶ ἐπὶ δυσαρμόστου γάμου γερόντος καὶ νέας» (ΠΠ τ. Β', σ. 221, 16).

⁶⁾ ΠΠ παίζω, 23.

⁷⁾ ΠΠ τ. Β' σ. 563 (ἄσσοις, 2) Φολέγανδρος.

Τοῦ χαρτοπαίχτη, τοῦ ψαρᾶ, τοῦ κυνηγοῦ τὸ πιάτο
ἐννιά φορὲς εἶν' ἄδειανὸ καὶ μιὰ φορὰ γιομᾶτο ¹⁾).

Διὰ δὲ τῆς παροιμίας: «Τοῦ τζογαδόρου ἡ μάνα μιὰ μέρα γελᾷ καὶ μιὰ μέρα κλαίει» ²⁾ ὑποδηλοῦται ὁ νόμος τῶν πιθανοτήτων, ὁ ὁποῖος διέπει τὴν διεξαγωγὴν τῶν τυχερῶν παιγνίων, κατὰ τὸν ὁποῖον οὐδεὶς παίζων δύναται νὰ καταστῇ πλουσιώτερος.

Ὅτι δὲ ἡ ἀπάτη εἶναι πλήρως συνυφασμένη μὲ τὰ παίγνια καὶ ἀποτελεῖ τὴν μοιραίαν ιδιότητα τῶν κατ' ἐπάγγελμα παικτῶν, δηλοῖ ἡ παροιμία: «Κάνει τσοὶ ἄσσοις» ³⁾, ἡ ὁποία, ληφθεῖσα ἐκ τῶν κατ' ἐπάγγελμα χαρτοπαικτῶν, λέγεται γενικῶς ἐπὶ τῶν διὰ δόλου καὶ ἀπάτης χρηματιζομένων.

5. Ναρκωτικά.

Εὐρυτάτη εἶναι ἡ χρῆσις παροιμιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐνδεικτικαὶ τῶν λαϊκῶν παρατηρήσεων ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν διεγερτικῶν καὶ ναρκωτικῶν οὐσιῶν. Οὕτως ἡ παροιμία: «Ὁ ζουρλὸς παραμερᾷ, δὴν βλέπη μεθυσμένον» ⁴⁾, εἶναι παραστατικὴ τῆς ὀξείας διαταράξεως τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ τοῦ ἐπικινδύνου τοῦ μεθυσθέντος. Ἡ δὲ παροιμία «Δὲν ἔκαμα τ' ἀφιόνι» ⁵⁾, ἡ ὁποία λέγεται ἐπὶ οὐσιῶν, ἐργῶν πολλὴν διανοσίαν, εἶναι εἰλημμένη ἐκ μεταφορᾶς ἐκ τῶν ποιουμένων χρῆσιν ὀπίου.

Ἐπίσης ἐκ μεταφορᾶς ἀπὸ τὴν κατάσταση τῶν ὀπιοφάγων λέγεται ἡ παροιμία, Πιν' ἀφιόνι ⁶⁾ διὰ τὸν κατεχόμενον ὑπὸ ἑλῆς καὶ μὴ ἔχοντα συναίσθησιν τῶν πράξεών του.

6. Ἐταιρισμός.

Κλασσικὴν μορφήν εἰκότος ἐταιρισμοῦ εἰς τὰ δημοτικὰ ἄσματα παρουσιάζει τὸ κατωτέρω ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ἐπυλλίων εἰλημμένον ἄσμα. Εἰς τὸ ἄσμα τοῦτο παρουσιάζεται ἐκδιδομένη ἐπὶ χρήμασι «Βουλγάρα».

- Βουλγάρα, δὸς μου 'να φιλή, ξανθὴ τσαὶ μαυρομάτα.
- Βρὲ σύ, σὰ θέλῃς φίλημα, σὰ θέλῃς μαῦρα μάτια,
πόσα φλωριά 'χεις στὸ πονγγὶ τσαὶ πόσα θὰ μοῦ δώσης;
- Χίλια φλωριά καζάντηκα σὲ μιὰ τσουρὰ κοπέλλι,
ὅλα στὰ δίνω μιὰ βραδυνὰ νὰ τσοιμηθοῦμ' ἀντάμα.
Τὸ βράδυ ποὺ πηγαίνανε νὰ πέσουν στὸ κρεββάτι...

¹⁾ ΠΠ ψαρᾶς, 20 (Ἀθῆναι).

²⁾ ΠΠ τζογαδόρος, 1 (Κεφαλληνία).

³⁾ ΠΠ τ. Β', σ. 563, (ἄσσοις, 1) Ζάκυνθος.

⁴⁾ ΠΠ μεθυσμένος, 13.

⁵⁾ ΠΠ. τ. Β', σ. 681 (ἀφιόνι, 1 = ὀπιον).

⁶⁾ ΛΑ 161, 43, Χαβιαρᾶς, Σύμη.

⁷⁾ ΛΑ 672, 38β, Π. Σταμπόλας, Μέγαρο.

Τὴν ἐπομένην ὅμως ὁ νέος μὴ κατορθώσας νὰ ἱκανοποιηθῇ ζητεῖ νὰ τοῦ ἐπιστραφοῦν τὰ χρήματά του.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀπάντησις, τὴν ὁποίαν δίδει ἡ ἐταιριζομένη «Βουλγάρα», ἡ ὁποία, ὑποδεικνύουσα τὴν ἀνικανότητα τοῦ νέου μὲ μίαν θαυμασίαν ἀλληγορικὴν παρομοίωσιν, θεωρεῖ τοῦτον μόνον ὑπαίτιον καὶ ἀρνεῖται νὰ τοῦ ἐπιστρέψῃ τὰ χρήματα. Εἶναι δὲ πρόθυμος νὰ προσφύγῃ καὶ εἰς τὴν δικαστικὴν κρίσιν διὰ τὴν προστασίαν τῶν «ἐπαγγελματικῶν» τῆς συμφερόντων, διότι θεωρεῖ τὸν νέον ὡς μοναδικὸν ὑπαίτιον τῆς ματαιώσεως τῆς συμβάσεως.

— Βουλγάρα, δὸς μου τ' ἄσπρα μου, δὸς μου καὶ τὰ φλωριά μου.

— Τί τζαμπουνᾶς, μπρὲ γάϊδαρε, καὶ τ' εἶν' αὐτὰ ποὺ κρίνεις;

ποὺ 'δῶ 'χει κρίση καὶ μουχτὴ νὰ πᾶμε νὰ μᾶς κρίνῃ,

ποὺ 'γὼ χωράφι σοῦ 'δωσα νὰ σπείρῃς, νὰ θερίσῃς,

μὰ 'ταν τὰ βόδια σου κουτζά, τ' ἄλέτρι τζακισμένο¹⁾.

Ὁ λαὸς ἔχει ἐδραιωμένην τὴν πεποιθήσιν, ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐκρίζωσις τοῦ ἐταιρισμοῦ, πεποιθήσιν, ἡ ὁποία ἀλλοῦς εὐθίσκει πλήρη δικαίωσιν ἐκ τῆς ἐπισκοπήσεως τῆς ἱστορίας τοῦ ἐταιρισμοῦ²⁾. Αὐτὸ τοῦτο δογματολογεῖ ὅτι:

Ὅπου ἐκκλησιὰ χωρὶς καμπάνα
οὔτε χωριὸ χωρὶς πουτᾶνα³⁾.

Εἰς πλείστας παροιμίας ἐπίσης ἐκφράζει ὁ λαὸς τὰς ἀντιλήψεις του ἐπὶ τῆς ψυχικῆς προσωπικότητος τῶν ἐταιρῶν. Οὕτω διὰ τῆς παροιμίας:

Τὰ γνέφια τοῦ καλοκαιριοῦ, τ' ἀστέρια τοῦ χειμῶνα,

τὰ λόγια τῆς πολιτικῆς⁴⁾ ποτέ σου μὴν πιστεῦνῃς⁵⁾,

ἀναγορεύει τὸ ψεῦδος, ὡς κύριον γνώρισμα τῶν ἐταιρῶν.

Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔχει καὶ ἡ παροιμία:

Ἡ πουτᾶνα μὲ τὰ κλάματα,
κι ὁ κλέφτης μὲ τοὺς ὄρκους⁶⁾,

εἰς τὴν ὁποίαν παρουσιάζεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ψυχικὴ ἀντιστοιχία τῶν ἐταιρῶν πρὸς τὴν κατηγορίαν τῶν κλεπτῶν.

1) ΛΑ 121, 3-4. Π. Χατζηδημητρίου, ἀδ. τ.

2) Πρβλ. Κ. Γαρόδικα, Ἑγκληματολογία, Α' (1948) σ. 297.

3) ΠΠ πουτᾶνα, 13 (Γορτυνία).

4) Πολιτικὴ = πόρνη.

5) ΠΠ πολιτικὴ, 5 (Κεφαλληνία).

6) ΠΠ κλέφτης, 40 (Λειβάρτζι Καλαβρύτων).

Ἀπολύτως συνυφασμένην μετὰ τῆς πορνείας θεωρεῖ ὁ λαὸς τὴν προαγωγίαν. Τὸν στενὸν δὲ τοῦτον σύνδεσμον τονίζει διὰ τῆς παροιμίας:

*Χωρὶς τὴ ρουφιάνα
δὲ γίνεται πουτάνα¹⁾.*

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ δημοτικὰ ἄσματα δὲν ἐλλείπουν περιπτώσεις προαγωγίας. Οὕτω βαρεῖα μορφὴ προαγωγίας ἀπαντᾷ εἰς τὸ κατωτέρω ἄσμα, ὅπου ἡ προαγωγὸς πενθερὰ δι' ἀπατηλοῦ τεχνάσματος πείθει τὴν νύμφην της, ὅτι δῆθεν πρόκειται νὰ κοιμηθῇ μετὰ τοῦ ἐπιστρέψαντος συζύγου της.

*Δὲν φταίεις, μαύρη Κώσταινα, δὲν φταῖς ἐσὺ καημένη,
μόν' φταίει ἡ σκύλ' ἡ πεθερά, ποὺ σοῦ 'πε γιὰ νὰ στρώσης.*

— Στρώσε, νυφοῦλα, σὶν ὄντᾶ, στρώσε καὶ τὸ κρεβάτι,
γιατὶ θὰ νά 'ρτ' ὁ Κωσταντῆς, νὰ σὲ γλυκοφιλήσῃ.

*Κι' αὐτοῦ πρὸς τὸ ξημέρωμα, δὴ ὥρες προτοῦ νὰ φέξῃ,
βαροῦν τ' ἀσήμια στὰ βυζιά καὶ τὰ κομπὰ στὰ στήθη
καὶ τότε τὸν κατάλαβε, πῶς ἦταν ὁ Ζαβέσης.*

Βάνει καὶ σκούζει τρεῖς βολές, ἀσὸς κε ἀν' ἡμποροῦσε.

— *Τ' ἐκαμὲς, σκύλα πεθερά, τοῦ Κωσταντῆ τοῦ γνιστ' σου.²⁾*

Ὅμοιως ἀπὸ τὰς παροιμίας δυνάμει νὰ θεωρήσωμεν ὡς πόρισμα σοφῆς ἐκτιμήσεως τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τὴν ἐξῆς:

Ὁ περαινὸς κερατᾶς φτεταρὸς ρουφιάνος³⁾,

κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀνεχόμενος τὴν μοιχείαν τῆς συζύγου του καταλήγει εἰς τὴν προαγωγίαν.

Ἡ λαϊκὴ πεῖρα ἐπίσης ἔχει πλήρως διαπιστώσει, ὅτι προαγωγοὶ γίνονται συνήθως γηράσασαι πόρναι, αἱ ὁποῖαι ἀδυνατοῦν πλέον νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὰ ἴδια αὐτῶν θέληγτρα. Αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἔχει ἡ παροιμία:

*Ὅποια εἶναι στὰ νιάτα της πουτάνα,
θὰ γίνῃ στὰ γεράματα ρουφιάνα⁴⁾.*

Ἀξία δὲ πολλῆς προσοχῆς, ἀπὸ ἐγκληματολογικῆς ἀπόψεως εἶναι ἡ ὀξυτάτη λαϊκὴ παρατήρησις, ἡ ὁποία ἀπαριθμοῦσα καθορίζει τὸ σύννηθες ἔδαφος ἀπασχολήσεων τῶν πορνῶν, ὅταν γηράσκουν.

¹⁾ ΠΠ πουτάνα, 1

²⁾ Passow, No 454.

³⁾ ΠΠ κερατᾶς, 6.

⁴⁾ ΛΑ 1148, 178, Μ. Λιουδάκι, Σιγὴ Βιθυνίας, 1938.

Ἡ πουτάνα σὰ γεράση,
 πέντε τέχνες θὲ νὰ πιάσῃ·
 μάγισσα, μαμμή, μεσίτρα,
 φκιασιδοῦ ἢ χαρτορίχτρα¹⁾), καὶ
 Ἡ πουτάνα, ὅταν γεράσῃ,
 πέντε τέχνες θὲ νὰ πιάσῃ·
 ρουφιάνα, κλέφτρα, μάγισσα,
 μαμμή καὶ ψευτογιάτρισσα²⁾).

7. Δεισιδαιμονία.

Ἡ ἔρευνα τῶν δημοτικῶν ἁσμάτων καὶ ἰδίως τῶν παροιμιῶν δύναται νὰ φέρῃ εἰς φῶς πλῆθος λαϊκῶν δεισιδαιμονιῶν. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ πρῶμα τῆς αὐστηρᾶς ἐγκληματολογικῆς ἐξετάσεως, τῆς ἀνευρέσεως δηλαδὴ δεισιδαιμονιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον αἰτίαν ἐγκλημάτων, μόνον ἓν δημοτικὸν ᾄσμα μᾶς προσφέρει σχετικὴν ὕλην.

Εἰς τὸ ᾄσμα τοῦτο, κοινῶς γνωστὸν ὡς τὸ «Πεφύρι τῆς Ἀρτας», ἐμφανίζεται ἡ ἐγκληματικὴ δεισιδαιμονία τοῦ «στοιχειώματος», διὰ τοῦ ὁποῦ ἀνθρώπου πρὸς θεμελίωσιν οἰσμοῦ³⁾.

Ἐκ τῶν στίχων τοῦ ᾄσματος εἶναι ἐκδηλὸς ἡ λαϊκὴ πεποιθῆσις, ὅτι ἄνευ τῆς ἀνθρωποθυσίας εἶναι ἀδύνατος ἡ στερέωσις τῶν θεμελίων τοῦ οἰκοδομήματος.

Σαράντα πρωτομάστοροι κ' ἑξήντα μαθητᾶδες
 καμάρα χτίζουν στοῦ γιαλό, καμάρα δὲ στεργιώνει·
 ὀλημερὶς ἐχτίζανε κι ὀλονυκτὶς ἐχάλνα.
 Πουλᾶται πῆγε κ' ἔκατσε πάνου σ' ἐλιᾶς κλοννᾶρι,
 ἔν ἐκελάϊδει σὰν πουλί, νὰ λέῃ σὰν ἀηδονάκι,
 μόν' ἐκελάϊδει κ' ἔλεγε ἀνθρώπινη λαλοῦσα.
 «Ἄν δὲν στοιχειώσετε ἀνθρώπο, καμάρα δὲ στεργιώνει
 οὔτε φτωχό, οὔτ' ἄρχοντα, οὔτε κανὰ στρατιώτη,

¹⁾ ΛΑ. (Κατ' ἀνακοίνωσιν Γ. Ν. Πολίτου) ἀ.τ.

²⁾ ΠΠ πουτάνα, 6.

³⁾ Αἱ μέχρι σήμερον τελούμεναι δεισιδαιμονες θυσίαι ζώων (ἀλέκτορος ἢ ἀμνοῦ) διὰ τὴν στερέωσιν τῶν θεμελίων οἰκοδομήματος εἶναι κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ἀντιλήψεις ἀπλὴ ἀντικατάστασις τῶν ἀνθρωποθυσιῶν τοῦ παρελθόντος. (Πρβλ. Πολίτου, Παραδόσεις, τ. Β' σ. 1004). Αἱ ἀνθρωποθυσίαι πρὸ τῶν ἐκστρατειῶν ἦσαν τὸ σύνηθες φαινόμενον τῶν παλαιωτάτων χρόνων (αὐτ. τ. Β' σ. 1091-2). Ἐπίσης πλεῖσται εἶναι αἱ λαϊκαὶ παραδόσεις, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς ἀνθρωποθυσίας διὰ τὴν στοιχειώσιν καὶ σύλησιν θησαυρῶν (Πρβλ. Πολίτην, Αὐτ. τ. Β' σ. 1003 κ. ἐ., καὶ Γ. Μέγαν ἐν Λαογράφῳ, τ. Δ' σ. 22 κ. ἐ.).

μόνε τοῦ πρωτομάστορη, τοῦ πρώτου τῇ γεναῖκα
στοιχείῳ νὰ τήνε βάλετε, καμάρα νὰ στεργιώσῃ...»
— Τρεῖς ἀδερφάδες εἴμαστε κ' οἱ τρεῖς κακογραμμένες,
ἡ μὰ στοιχείῳ στῇ Παναγιά κι ἄλλη στὸ μοναστήρι
κ' ἐγὼ ἡ κακορίζικη στοιχειώον το γιοφύρι¹⁾...

Οἱ τρεῖς τελευταῖοι στίχοι, τοὺς ὁποίους ἀναφωνεῖ ἡ σύζυγος τοῦ πρωτομάστορα, ὅταν ἀντελήφθῃ ὅτι ἔπесε θῦμα τῆς ἀνθρωποθυσίας, μαρτυροῦν περὶ τῆς εὐρείας διαδόσεως τῆς ἐγκληματικῆς δεισιδαιμονίας τῆς στοιχειώσεως καὶ τῶν πολυπληθῶν θυμάτων ταύτης.

Ἄν καὶ ἐκτὸς τοῦ θέματος, ὡς μὴ ἀποτελοῦσα ἐγκληματικὴν δεισιδαιμονίαν ὑπὸ τὴν ἐκτεθεῖσαν ἔννοιαν, ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ χρησιμοποίησις τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς τῆς νύμφης διὰ τὴν κατασκευὴν μαγγανείας κατὰ τῶν νεονύμφων, ἡ ὁποία γίνεται πολλάκις ἀφορμὴ τραυματισμῶν καὶ ἀδίκων ἐπιθέσεων κατὰ τῶν ὑποτιθεμένων μάγων.

Ἐκ τῶν κατωτέρω παρατιθεμένων στίχων γαμηλίου ἔσματος, τὸ ὁποῖον ᾄδεται κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ «κτενίσματος» τῆς νύμφης,

Μάστε τὰ μαλλιά μου, μὴ μ' τὰ μασούν ξένοι
καὶ μ' τὰ κόβουν μάγια

μάγια τοῦ κορμοῦ μου καὶ τοῦ κεφαλιοῦ μου,²⁾

εἶναι ἐμφανεῖς οἱ φόβοι, μὴ τυχὸν χρησιμοποιοῦν τὰ μαλλιά τῆς νύμφης ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πρὸς πρόκλησιν κακοῦ.

8. Ἵχνη.

Ἡ σημασία, τὴν ὁποίαν κέκτηται ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἰχνῶν τοῦ ἐγκλήματος πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ἀγνώστου ἐνόχου, ἔχει πλήρως ἐκτιμηθῇ ὑπὸ τοῦ λαϊκοῦ αἰσθητηρίου. Ἡ παροιμία: Ἐπὶ τ' ἀχνάρι τὸ θεριὸ³⁾ ἐκφράζει τὴν λαϊκὴν πίστιν, ὅτι διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἰχνῶν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀσφαλὴς ἀνεύρεσις τοῦ ἐνόχου.

9. Μάρτυρες.

Ἡ ἔννοια τοῦ ἄκρως ἐπισφαλοῦς τῆς μαρτυρικῆς ἀποδείξεως εὐρίσκει ἀπήχησιν εἰς τὴν λαϊκὴν δογματολογίαν ὑπὸ τὴν γενικωτάτην παροιμίαν:

Ἐπὶ ἓνα στόμα βγαίνει καὶ τὸ ψέμα κ' ἡ ἀλήθεια⁴⁾.

¹⁾ Λαογραφία ζ', 562, 14, Ἀλεξανδρῆς, Εὐβοία.

²⁾ Ἡμερολόγιον Δυτικῆς Μακεδονίας, 1933, σ. 119.

³⁾ ΠΠ τ. Β', σ. 695, ἀχνάρι, 1. (Σύρος).

⁴⁾ ΠΠ στόμα, 3 (Κεφαλληνία).

Εἶναι ἄξιον ἐξάρσεως ὅτι ὁ λαὸς ἔχει πλήρως ἐμβαθύνει ἐπὶ τῶν τεχνικῶν ἀτελειῶν τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων, ἰδίᾳ δὲ τῆς ὁράσεως καὶ τῆς ἀκοῆς. «Ἡ ἀντίληψις καὶ περιγραφὴ οἰουδῆποτε ἀντικειμένου ἢ συμβάντος εἶναι πάντοτε ἑλλιπὴς καὶ ἀνακριβής, ἀκόμη καὶ ἂν καταβληθῇ μεγάλη καὶ ἐλλικρινὴς προσπάθεια πρὸς πιστὴν περιγραφὴν»¹⁾. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς διατυπώνει τὴν ἀρχήν:

Ἄπ' ὅσα γλέπεις νὰ πιστεύῃς τὰ μισά· ἀπ' ὅσ' ἀκοῦς, ὁλότελα²⁾.

Ὅσ' ἀκοῦς μὴν τὰ πιστεύῃς καὶ ὅσα βλέπεις τὰ μισά³⁾.

Ἦσως ἡ διατύπωσις τῶν παροιμιῶν τούτων ἐνέχει ποιὰν τινα ὑπερβολήν, ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τῆς ὑπερβολῆς, ἣ ὅποια εἶναι συνήθης εἰς τὰς παροιμίας, θέλει νὰ ἐξάρῃ καὶ νὰ τονίσῃ ἔτι μᾶλλον ὁ λαὸς τὴν ἀτέλειαν τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων. Δὲν ἀλλοιοῦται δὲ ποσῶς ἡ ἔννοια τῆς ἀνωτέρω παροιμίας διὰ τῆς μετατροπῆς αὐτῆς ὑπὸ τοῦ χαριτολογούντος λαοῦ εἰς δίστιχον:

Ὅσ' ἀκοῦς μὴν τὰ πιστεύῃς καὶ ὅσα βλέπεις τὰ μισά
καὶ ὅσα βάνεις μέσ' στήν ἐξέστη· καὶ εἶναι τὰ σωστά⁴⁾.

Ἡ ποικίλλουσα καὶ ὑπὸ διαφορετικὴν ποσὴν παρουσιαζομένη εἰς τὰ διάφορα ἄτομα ἱκανότης τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων καθιστᾷ δυσχεροτάτην τὴν ἀνέυρεσιν τῆς ἀλήθειας. Τοῦτο ἐμφαίνεται ἰδίως καὶ ἐκ τῆς ἀρχικῆς ἀφορμῆς τῆς διατυπώσεως τῆς παροιμίας:

Ἀπὸ τὰ μάτια σου ὥς τὸν κῶλο σου δὲν μεροῦς νὰ μάθῃς τὴν ἀλήθεια⁵⁾.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ παλαιαὶ δοξασαὶ περὶ τῆς ἀναξιοπιστίας ὡς μαρτύρων τῶν παιδῶν καὶ τῶν ἐχόντων ἡλαττωμένην διανοητικὴν ἱκανότητα ἔχουν πλέον ἐγκαταλειφθῇ. Αἱ νεώτεραι ἔρευναι ἀπέδειξαν, ὅτι οὐδόλως πρέπει νὰ ὑποτιμᾶται ἡ μαρτυρία τῶν κατηγοριῶν τῶν ἀτόμων τούτων, τὰ ὅποια, ἂν καὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν γενικὴν εἰκόνα συμβάντος τινός, παρατηροῦσιν ὅμως ἀκριβέστερον τῶν ἐνηλίκων τὰς λεπτομερείας καὶ τοιοιτοτρόπως δύνανται νὰ συντελέσουν ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν διαλεύκανσιν διαπραχθέντος ἀδικήματος.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ λαϊκὴ σοφία ἀποδεικνύεται προπορευομένη τῶν

¹⁾ Κ. Γαρδίκας, Ἑγκληματολογία, τ. Β' τευχ. Β', 1938, σ. 194. Βλ. καὶ Κ. Τσουνκαλᾶ, Ποιν. Δικονομία (1938) σ. 246 κ. ἑ.

²⁾ Π Π πιστεύω, 3 (Γορτυνία).

³⁾ Π Π πιστεύω, 12 (Κεφαλληνία).

⁴⁾ Π Π πιστεύω, 11 (Πελοπόννησος).

⁵⁾ Ἡ παροιμία αὕτη θεωρεῖται κοινῶς ρητὸν τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ὡς τοιοῦτο τὸ ἀναγράφει ὁ Τερτσέτης.

προσφάτων ἐπιστημονικῶν θεωριῶν, ἔχουσα ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐκπεφρασμένην τὴν ἀντίληψιν:

¹⁾ Ἀπὸ λωλὸ κι ἀπὸ μωρὸ μαθαίνεις τὴν ἀλήθεια ¹⁾.

Εἰς τὰς κατωτέρω μάλιστα παροιμίας ἐμφανίζεται αὕτη ἐπεκτείνουσα τὴν κατηγορίαν τῶν ἀτόμων, ἀπὸ τὰ ὅποια δύναται νὰ ἀνευρεθῇ ἡ ἀλήθεια.

²⁾ Ἀπὸ παιδί, τρελλὸ καὶ μεθυσμένο μαθαίνεις τὴν ἀλήθεια ²⁾.

³⁾ Ἀπὸ κονζουλὸ κι ἀπὸ μεθυσμένο μαθαίνει ὁ φρόνιμος τὴν ἀλήθεια ³⁾ καὶ
Δὸς κρασὶ νὰ βγῇ ἡ ἀλήθεια ⁴⁾.

⁵⁾ Ἀφ' ἐτέρου διὰ τῆς παροιμίας:

⁶⁾ Ὁ τρελλὸς τὴν καρδιά του σιὸ στόμα του τὴν ἔχει ⁵⁾

διατυπῶνται, ὅτι οἱ ἐν ἡλαττωμένη διανοητικῇ καταστάσει εὐρισκόμενοι, μὴ ἔχοντες ἀναστολάς, εἶναι χρησιμώτατοι μάρτυρες, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς διανοητικῶς ὑγιεῖς, οἱ ὅποιοι εἴτε ἐκ φόβου διακινδυνεύουσιν τοῖς συμφερόντων εἴτε ἐξ ἄλλων λόγων σιγοῦν. Τὴν ἀντίθετον ταύτην ἐννοίαν ἐκφράζει ἡ παροιμία:

⁶⁾ Ὁ φρόνιμος τὴν γλῶσσαν του ἔχει τὴν στὴν καρδιά του ⁶⁾.

Εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀπόφιν τῆς ἐπιστήμης ἡ ὅποια ἀποκρύνει τὴν ἀντίληψιν, ὅτι πάντες ἡ ὁμολογῶν τοῦ κατηγορουμένου ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἀλήθειαν, εὐρίσκεται ἡ λαϊκὴ παροιμιολογία. Πολλοὶ εἶναι οἱ λόγοι, ἔνεκα τῶν ὁποίων ὁ ὁμολογῶν κατηγορούμενος εἶναι δυνατόν νὰ ψεύδεται ⁷⁾.

Εἰς τὴν λαϊκὴν ὅμως συνείδησιν εἶναι βαθέως ἐρριζωμένη ἡ πεποίθησις,

¹⁾ ΠΠ τ. Α', σ. 472 (ἀλήθεια, 11).

²⁾ ΠΠ. τ. Α', σ. 476 (ἀλήθεια, 15).

³⁾ ΠΠ τ. Α', σ. 472 (ἀλήθεια, 9). Παρόμοιαι καὶ αἱ βυζαντιναί: Ἀπὸ σαλὸν καὶ μεθυστὴν ἀκούσεις τὴν ἀλήθειαν (Αὐτόθι, ἀλήθεια 17) καί: Ἐξ ἀνοήτου καὶ μεθύοντος μαθήσει τὸ ἀληθές, Ed. Kurtz, Die Sprichwörterammlung des Maximus Planudes (1886) σ. 15, 10 καὶ Τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ νήφοντος ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ μεθύοντος. Κατσίουλῆς II. 83 Diog. VIII 43. Πρβλ. Archiv für Slavische Philologie, τ. 30 (1909) σελ. 352 καὶ ΠΠ. τ. Α', σ. 129.

⁴⁾ ΠΠ τ. Α', σελ. 483 (ἀλήθεια, 27). Ἴδὲ καὶ Ν. Χωροφᾶ, Ἡ μέθη ἐν τῷ Ποινικῷ Δικαίῳ, τ. Α', 1924, σ. 62. Συναφὴς εἶναι καὶ ἡ Κυπριακὴ παροιμία: Μέθυσε τὸν ἀνθρώπον νὰ μάθῃς τὰ μέσα του, (Κυριαζῆς, σ. 273), προτρέπουσα τὴν χρησιμοποίησιν τῆς μέθης, ὡς μέσου διὰ τὴν ἀσφαλῆ ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας.

⁵⁾ Κ. Κανελλάκη, Χιακά Ἀνάλεκτα, 1890, σ. 275, 476.

⁶⁾ Κ. Κανελλάκη, αὐτ. σ. 275, 477.

⁷⁾ Π.Χ. «ὅταν ὁμολογῇται ἐνοχὴ εἰς ἐγκλημά τι, ἵνα συγκαλυφθῇ βαρύτερον ἢ διότι συγγενεῖς ἢ φίλοι θυσιάζονται, ἵνα σώσωσι τὸν ἐνοχον» κ.ο.κ. (Κ. Γαρδίζα, Ἑγκληματολογία, τ. Β', 1938, σ. 216).

ὅτι ἡ ὁμολογία τοῦ κατηγορουμένου ἀποτελεῖ τὴν ἔκφρασιν τῆς πλήρους ἀληθείας. Τοῦτο δηλοῖ ἡ παροιμία:

Ἄμαρτία ἐξωμολογημένη, καθαρὰ ἀλήθεια¹⁾.

Κατὰ τὴν λαϊκὴν σκέψιν ὁ κατηγορούμενος, ὁ διὰ παντὸς μέσου ἀγωνιζόμενος διὰ τὴν ὑπεράσπισίν του, οὐδὲν ἔχει συμφέρον νὰ καταστρέψῃ ἑαυτὸν ὁμολογῶν τὴν προῆξιν του. Ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία:

Ποιὸς κλέβγει καὶ τὸ μαρτυρᾷ;²⁾

10. Νεκροφιλία.

Διὰ τὴν λαϊκὴν συνείδησιν, ὥς αὕτη διαφαίνεται εἰς τὴν δημώδη ποίησιν, ἡ μορφὴ τῆς γενετησίου ἀνωμαλίας τῆς νεκροφιλίας εἶναι ἕν ἀπὸ τὰ ἀνοσιώτερα καὶ βδελυρώτερα ἐγκλήματα.

- 5 *Κινάγει νὰ πάγῃ στὴν ἐκκλησίᾳ καὶ τ' ἅγια μοναστήρια.
Καὶ τ' ἅγιο Πνεῦμα ἐμίλησεν μετ' αὐτὸ ἅγιο βῆμα.
«Ποῦ πᾶς, σκυλλί, ποῦ πᾶς, μιὰρε, ποῦ πᾶς, μαγαρισμένε,
ποῦ μαγαρίζεις τὶς ἐκκλησίας καὶ τ' ἅγια μοναστήρια;»
«Ἢ μάννα τὸν τὸν ἐροῦν καὶ ὁ μάννα τὸν τοῦ λέγει
«Γιούλη μου, τί ἐμαγάρισες, ποῦσαι μαγαρισμένος;...
15 καὶ ἐγὼ ἔδεσα τὸν μαῦρο μου πὲ πᾶς θαντῆς κιβούρι.
Κι ὁ μαῦρος μου ἦτον μελελὸς, ἦτον καὶ παιγνιδιάρης,
καὶ ἔσκαψε μὲ τὰ νύχια του, βγάνει τὴν κόρη ὅζω.
Ἐφτά φορὲς ἀμάρτεψα μὲ τὴν ἀποθαμένη.
— Φεῦγα, σκυλλί, φεῦγα, μιὰρε, φεῦγα, μαγαρισμένε,
20 ποῦ μαγαρίζεις τὶς ἐκκλησιὰς καὶ τ' ἅγια μοναστήρια...³⁾*

Ἡ παρέμβασις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ὁ βαρύτατος χαρακτηρισμὸς τοῦ ἐνόχου, ἡ πλήρης μεταστροφή τῶν ἐμφύτων αἰσθημάτων τῆς μητρὸς, ἡ ὁποία, ἐνῶ μὲ τόσῃν τρυφερότητι τὸν προσφωνεῖ «γιούλη μου», κατόπιν μετὰ βδελυγμίας τὸν ἀποπέμπει, πάντα ταῦτα εἶναι ἐνδεικτικὰ τοῦ μεγέθους τῆς προσβολῆς τῶν ἠθικῶν καὶ θρησκευτικῶν συναισθημάτων τοῦ λαοῦ.

Εἶναι δὲ χαρακτηριστικόν, ὅτι εἰς τὰ δημοτικὰ ἄσματα, ὅταν προβάλλωνται ἐγκλήματα, διὰ τῶν ὁποίων προσβάλλεται αὐτὸς ὁ ἠθικὸς νόμος, ὥς αἰμομειξία,

¹⁾ ΠΠ τ. Β', σελ. 137, (ἄμαρτία, 3)

²⁾ Κ. Κανελλάκη, Χιακά Ἀνάλεκτα σ. 290, 588. Πρβλ. καὶ Ν. Δημητρακόπουλον, σ. 97, σημ. 2.

³⁾ Λαογραφία ΙΑ', 196,8. Συλλογὴ Haxthausen, ἔκδ. Soyter.

νεκροφιλία κλπ., τότε ἐξεγείρεται ἡ θεία ὀργὴ ἐκδηλουμένη, κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν, διὰ τῆς ἀποδοκιμασίας τῆς πράξεως ὑπὸ τῆς Ἀνωτέρας δυνάμεως καὶ τῆς ἐπακολουθούσης ἀναταραχῆς εἰς τὰς ἐκκλησίας, τὰ μοναστήρια κλπ., ἢ τῆς ἐξαπολύσεως θεομηνιῶν, ἀνομβρίας, ξηρασίας κλπ., ὅπως π.χ. ἐπὶ αἰμομειξίας.

*Γιατὶ τ' ἀκούει ὁ οὐρανός, τρεῖς χρόνους καὶ δὲν βρέχει,
γιατὶ τ' ἀκούγει ἡ δόλια γῆς, χορτάρι δὲν φυτρώνει¹⁾.*

Θὰ ἡδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι εἰς τοιαύτης φύσεως ἐγκλήματα, τὸ δημῶδες ῥῆσμα φέρει ἐκδήλως σπέρματα καὶ ἵχνη τῶν θεοκρατικῶν περὶ ποινῆς ἰδεῶν, αἵτινες ἴσχυον εἰς ἐποχὰς ἀρχαίων δικαίων, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ποινὴ, ὡς λέγει ὁ ἀείμνηστος Τιμ. Ἡλιοπούλος, ἐχρησίμευε «πρὸς ἐξιλέωσιν καὶ ἱκανοποίησιν τοῦ θείου, ὁ δὲ καταδικασθεὶς ἐθεωρεῖτο ἔνοχος τοῦ ἁμαρτήματος πρὸς αὐτοὺς τοὺς θεούς, ἐπισύρων τὴν κοινὴν περιφρόνησιν ἀπεβάλλετο τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ διὰ τοῦ κοινωνικοῦ κύκλου, δὲν ἡδύνατο νὰ προσεγγίσῃ τοὺς βωμούς, οἱ ἄνθρωποι ἀπέφρουγον αὐτὸν ὡς μεμολυσμένον» κλπ.²⁾

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων καθίσταται, νομίζω, φανερόν, ὅτι ἡ ἐξερεύνησις καὶ μελέτη τῶν λαϊκῶν περὶ δικαίου ἀντιλήψεων, τῶν περιεχομένων εἰς τὰς παροιμίας καὶ τὰ δημοδῆ ῥήματα, δύναται νὰ παραστή σπουδαίαν συμβολήν εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ Δικαίου, ἰδίᾳ ὑπὸ ἱστορικὴν καὶ φιλοσοφικὴν ἑποψιν. Τὴν αὐτὴν δ' ἀξίαν ἔχει, ὡς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἐλέχθη, ἡ θεογονία καὶ τῶν μύθων, τῶν παραδόσεων καὶ τῶν λοιπῶν δημοδῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν γνησιωτάτην ἐκδήλωσιν τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως. Πολλὰ ἔχει νὰ διδαχθῇ καὶ ἐξ αὐτῶν ὅχι μόνον ὁ μελετητὴς τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ ὁ νομοθέτης εἰς τὴν διατύπωσιν νομικῶν κανόνων, οἵτινες θὰ ἔχουν τὴν ἰδιάζουσαν ἀξίαν, ὅτι ἀνταποκρίνονται εἰς πραγματικὰς καταστάσεις καὶ δὲν εἶναι ἀπλῶς τὸ ἀποτέλεσμα νοητικῶν ἐνεργειῶν.

1) ΛΑ 1153 Γ, σ. 119, 23, Μ. Ἰωαννίδου, Ἀράχοβα.

2) Τιμ. Ἡλιοπούλου, Σύστημα τοῦ Ἑλλ. Ποιν. Δικαίου, τ. Α', σελ. 16-17.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1939-1947

ΥΠΟ

Γ. Α. ΜΕΓΑ ΚΑΙ Γ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

Ἐν ἔτει 1907 ἡ Σύγκλητος τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, προτάσει τοῦ ἀειμνήστου Ν. Γ. Πολίτου, «ἀπεφάσισε νὰ προσάξῃ εἰς τὴν Ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ Ἐπετηρίδα καὶ τμῆμα βιβλιογραφικόν, ἐν ᾧ κατὰ τάξιν μεθοδικὴν θ' ἀναγράφονται πάντα τὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων εἰς ξένας γλώσσας ἐκδιδόμενα ἔργα πρὸς τὸν σκοπόν, ὅπως γίνεται ἀποσπαστικῶς γνωστὴ ἡ πνευματικὴ ἐργασία τοῦ ἡμετέρου ἔθνους».

Εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς Συγκλήτου καὶ τὴν μεθοδικότητα τῆς ἐργασίας τοῦ Νικολάου Πολίτου, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Σύγκλητος ἀνέθηκε τὴν σύνταξιν τοῦ τμήματος τούτου, ὀφείλομεν τὴν πρώτην συστηματικὴν «Ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν». Ἐν ταύτῃ περιελήφθησαν τὰ ἀπὸ τοῦ 1907 μέχρι τοῦ 1920 ἐκδοθέντα ἔργα¹⁾, εἶναι δ' εὐνόητον ὅτι ἰδιαιτέραν ἐν αὐτῇ θέσιν κατέχει ἡ Ἑλληνικὴ Λαογραφία²⁾.

Δυστυχῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πολίτου ἡ ἀπόφασις ἐκείνη τῆς Πανεπιστημιακῆς Συγκλήτου ἠτόνησεν, ἀλλ' ἡ ἀξία τοῦ ἐγκαινιασθέντος ὑπ' αὐτοῦ βιβλιογραφικοῦ ἔργου πλήρως ἀνεγνωρίσθη. Πλὴν τῆς διτόμου Ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας Δ. Γκίνη καὶ Β. Μέξα, τῆς ἐκδοθείσης ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, εἶδον τὸ φῶς πολλοὶ καὶ ἀξιόλογοι βιβλιογραφαὶ τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, τῆς λαογραφίας

¹⁾ Ν. Γ. Πολίτου Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία. Κατάλογος τῶν ἐν Ἑλλάδι ἢ ὑπὸ Ἑλλήνων ἀλλαχοῦ ἐκδοθέντων βιβλίων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1907 (Α' 1907-1908). Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος Γ' (σελ. 393-540). Ἐν Ἀθήναις 1909.—Β' (1909-1910). Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Ἐπιστ. Ἐπετ. Ξ' (σελ. 139-612) Ἐν Ἀθ. 1911.—Γ' 1911-1920. Ἐκδίδεται ἐκ τῶν καταλοίσων ἐπιμελεῖα Στίλπωνος Π. Κυριακίδου δαπάνῃ τοῦ Ἀθηνῆνσι Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις 1927.

²⁾ Τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν Λαογραφίαν κεφάλαια τῆς Ἑλλ. Βιβλιογραφίας ἀνεδημοσιεύθησαν ἐν τῇ Λαογραφίᾳ τ. Γ' (1911) σελ. 242-259 καὶ Γ' (1929-32) σελ. 209-232.

καὶ γλωσσολογίας¹⁾. Ἰδίᾳ πρέπει νὰ μνημονευθοῦν ἐδῶ τὸ ἐκτενὲς ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ Στ. Κυριακίδου «Le Folklore en Grèce de 1919 à 1930» (Βυζάντιον VI (1931) σελ. 737-770) καὶ ἡ βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, ἡ δημοσιευομένη ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1931 εἰς τὴν Volkskundliche Bibliographie, τὴν συντασσομένην ὑπὸ P. Geiger. Παρὰ ταῦτα πλήρης βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1920, προσιτὴ εἰς εὐρύτερον ἐν Ἑλλάδι κύκλον μελετητῶν, ἐλλείπει.

Τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἐθεώρησε καθήκον τοῦ τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον νὰ πληρῶσθι, ἀλλ' ἔκρινε σκόπιμον νὰ περιλάβῃ κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἑπετηρίδα αὐτοῦ κατάλογον τῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1939, ὅτε ἤρχισεν ἐκδιδομένη ἡ Ἑπετηρὶς αὕτη, λαογραφικῶν δημοσιευμάτων ἀνέθηκε δὲ τὴν ἐργασίαν ταύτην εἰς τὸν συντάκτην Γεώργιον Κ. Σπυριδάκη ν, ὅστις ἐργασθεὶς κατὰ τὰ ἔτη 1946 καὶ 1947 κατήρτισε τὴν κατωτέρω δημοσιευομένην βιβλιογραφίαν²⁾. Ἡ βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1921-1938 θὰ περιληφθῇ εἰς πρῶτην τὸμον τῆς Ἑπετηρίδος.

Ἡ ἀναστάσις, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἐκ τοῦ τελευταίου πολέμου, τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς καὶ τῆς ξηνοκινήτου ἀνταρσίας ἡ πατρίς ἡμῶν, εἶχεν, ὡς εἰκός, τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς πρωτεύουσας. Ἐκ τούτου καὶ ὁ καταρτισμὸς τῆς βιβλιογραφίας ταύτης προσέζησεν εἰς δυσχερείαν, ἐκ

¹⁾ Κ. Π. Χατζηγιάννου, Βιβλιογραφία τῆς Κυπριακῆς λαογραφίας καὶ γλωσσολογίας (σύγχρονης γλώσσας). Λευκωσία 1933.—Ν. Γ. Κνωσῆ, Κυπριακὴ βιβλιογραφία. Ἐν Λάρνακι 1935 (σελ. 107-124: λαογραφία, ἠθογραφία, ἐθνολογία, σελ. 260-298: λαϊκοὶ ποιηταί).—Γ. Κ. Σπυριδάκη, Βιβλιογραφία Κρητικῆς λαογραφίας καὶ γλωσσολογίας (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Μύσωνος, τ. Γ') Ἀθῆναι 1934.—Συμπλήρωμα Α'ον (Μύσων Ζ' (1938) σελ. 97-128)—Ν. Β. Τωμαδάκη, Ἀναίρεσις καὶ συμπλήρωσις βιβλιογραφίας Γ. Κ. Σπυριδάκη (Νεοελλην. Ἀρχεῖον 1 (1935), σελ. 102-124).—Κ. Ἡλιοπούλου, Βιβλιογραφία τῆς Πελοποννησιακῆς λαογραφίας καὶ γλωσσολογίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830. Ἐν Ἀθῆναις 1937.—P. E. Formosis, Contribution à l'étude de la chanson et de la musique populaire grecque, Thessalonique 1938.—Κατάλογοι τῶν κατ' ἔτος δημοσιευομένων λαογραφικῶν ἔργων καὶ βιβλιοκρισίαι καταχωρίζονται καὶ εἰς τὰ περιοδικά: Ἑπετηρὶς Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδῶν, Byzant. Zeitschrift, Byz.-Neugriech. Jahrbücher, Βυζάντιον, Λαογραφία κ. ἄ.

²⁾ Καρπὸς τῆς ἐργασίας ταύτης εἶναι καὶ τὸ ἄρθρον, τὸ καταχωρισθὲν εἰς τὸ Bulletin analytique de Bibliographie hellénique 1948: Le Folklore en Grèce. Chronique bibliographique pour les années 1940-1947 par G. Spyridakis (Collection de l'Institut Français d'Athènes). Athènes 1949.

Εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἀνὰ χεῖρας βιβλιογραφίας ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν τὸ τμήμα τῆς Volkskundliche Bibliographie τῶν ἐτῶν 1939-1941, τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Λαογραφίαν. Ἐκδοσις CIAP 1949.

τῶν ὁποίων ἐνδέχεται νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἢ ἐπιθυμητὴ καὶ ἀναγκαία εἰς τοιαύτας ἐργασίας πληρότης. Ἄλλ' ἐπρωτιμήσαμεν καὶ ἀτελεστέραν νὰ δημοσιεύσωμεν τὴν βιβλιογραφίαν ταύτην μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ δυνηθῶμεν βραδύτερον νὰ συμπληρώσωμεν τὰ τυχὸν ἐλλείποντα.

Εἰς τὴν κατάταξιν τῶν ἄρθρων ἠκολουθήσαμεν τὴν χρονολογικὴν σειράν, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς γίνεται ἐμφανὴς καὶ ἡ πορεία τῶν γενομένων ἐργασιῶν, εἰς τὴν διάταξιν δὲ τῆς κατατακτέας ὕλης εἴχομεν ὑπ' ὄψιν συνοπτικὸν διάγραμμα, τὸ ὁποῖον ἐμφαίνεται εἰς τὸν ἐν τέλει τῆς βιβλιογραφίας παρὰτιθέμενον πίνακα περιεχομένων¹⁾.

Γ. Α. ΜΕΓΑΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

— Ὁ βελὸς εἰς τὴν ἀρχὴν βιβλιογραφικῆς σημειώσεως ἐπανάληψιν τοῦ ἐν τῇ προηγουμένῃ σημειώσει ὀνόματος τοῦ συγγραφέως.

* Ἀστερίσκος πρὸ τοῦ βιβλιογραφούμενου λήμματος δηλοῖ, ὅτι τοῦτο παρελήφθη ἐξ ἄλλου βιβλίου.

(....) Ἐντὸς παρενθέσεως: α) ἀναγράφεται ἐν ἀρχῇ τοῦ λήμματος τὸ ἐν βραχυγραφίᾳ ὄνομα τοῦ συγγραφέως ἢ παραινύμεται ἐπὶ ψευδοπλημνὸς τὸ πραγματικὸν ὄνομα, ἐπὶ ἀωνύμου δὲ δημοσιεύματος τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι γνωστόν, β) ἀναγράφεται ἡ χρονολογία καὶ ὁ τόπος ἐκδόσεως ἐπὶ αὐτοτελῶν δημοσιευμάτων, ὅταν ταῦτα δὲν περιέχονται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ἀλλὰ λαμβάνονται ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀναγραφόμενου βιβλίου.

[....] Ἐντὸς ἀγκυλῶν τίθενται προσθῆκαι τοῦ βιβλιογράφου σχετικαὶ μὲ τὸ βιβλιογραφούμενον δημοσίευμα, ὡς καὶ ἀναγραφὴ τῆς περιεχομένης εἰς τὸ δημοσίευμα λαογραφικῆς ὕλης, ἣτις δηλοῦται καὶ διὰ μικροτέρων στοιχείων.

(!) Τὸ θαυμαστικὸν δηλοῖ τὴν ἀπαράλλακτον ἀντιγραφὴν τυπογραφικοῦ σφάλματος.

Ἡ κατάταξις ἐγένεν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου μὲ τὴν ἐξῆς ἀντιστοιχίαν τῶν γραμμάτων τοῦ λατινικοῦ:

v = β	h = χ	f = φ	th = θ
w = β	ca = κα	g = γ	x = ξ
ch = χ	co = κο	ph = φ	

¹⁾ Ὁ κ. Γ. Σπυριδάκης εὐθύνεται διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ πληρότητα τῆς βιβλιογραφίσεως καὶ τὴν σύνταξιν τῶν ἄρθρων. Διὰ τὴν διάταξιν τῆς ὕλης καὶ τὸ ὅλον βιβλιογραφικὸν σύστημα ἡ εὐθύνη ἀνήκει εἰς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΕΡΕΥΝΗΘΕΝΤΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΝ
ΚΑΙ ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ ΑΥΤΩΝ

- 'Αγγλ'Επ** 'Αγγλοελληνική 'Επιθεώρηση. Μηνιαία έκδοση πνευματικής καλλιέργειας. 'Εκδίδεται από τὸ Βρεττανικὸ Συμβούλιο. 'Αθήναι 1945 κέ.
- 'ΑρχΒυζΜν** 'Αρχεῖον τῶν Βυζαντινῶν μνημείων τῆς 'Ελλάδος. Περιοδικὸν σύγγραμμα συντασσόμενον καὶ ἐκδιδόμενον ὑπὸ 'Αναστασίου Κ. 'Ορλάνδου. 'Αθήναι.
- 'ΑρχΘρΘσ** 'Αρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ Θησαυροῦ. Τριμηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα, ἐκδιδόμενον ὑπὸ 'Επιτροπῆς Θρακῶν. Διευθυντὴς Πολύδ. Παπαχριστοδούλου. 'Εν 'Αθήναις.
- 'ΑρχΠόντ** 'Αρχεῖον Πόντου. Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς 'Επιτροπῆς Ποντιακῶν μελετῶν. 'Εν 'Αθήναις.
- 'ΑρχΣάμ** Νικολάου 'Ι. Ζαφειρίου. 'Αρχεῖον Σάμου. Σύγγραμμα περιοδικὸν κατὰ τριμηνίαν ἐκδιδόμενον. 'Αθήναι.
- BNJb** Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher. Internationales Wissenschaftliches Organ, hrsg. von Prof. Dr. Nikos A. Bees (Βέης). Athen.
- BZ** Byzantinische Zeitschrift, begründet von Karl Krumbacher, hrsg. von Franz Dölger. Leipzig u. Berlin.
- Δωδ'Επιθ** Δωδεκανησιακή 'Επιθεώρησις. Πολιτική, επιστημονική καὶ κοινωνική. Διευθυντὴς Γεώργ. Μ. Οικονόμου (τεύχ. 1-4). Παν. Γ. Κρητικός. 'Εν 'Αθήναις.
- ΕλΓράμμ** 'Ελεύθερα Γράμματα. Περιοδικὸ τῆς ἑλληνικῆς σκέψης. Διευθυντὴς Δημήτρης Φωτιάδης. 'Αθήνα.
- 'ΕλΔωδ** 'Ελεύθερα Δωδεκάνησα. Μηνιαία Πολιτικὴ Λογοτεχνική 'Επιθεώρησις. 'Εκδίδεται ἀπὸ συντακτικὴ 'Επιτροπή. Διευθυντὴς Μ. Μιχαηλίδης-Νουάρος. 'Αθήναι. [ἔτ. Α' (1945-46) ἀρ. φ. 1-7].
- 'ΕπΒυζΣπ** 'Επετηρίς 'Εταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. 'Αθήναι.
- 'ΕπΚρητΣπ** 'Επετηρίς 'Εταιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν. 'Αθήναι.
- ΕΛΑ** 'Ακαδημία 'Αθηνῶν. 'Επετηρίς τοῦ Λαογραφικοῦ 'Αρχείου, ἐκδιδομένη ἐπιμελείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ 'Αρχείου. 'Εν 'Αθήναις. [ἔτ. Α' - ΣΤ' (1939 - 1944)].
- ΕΜΑ** 'Ακαδημία 'Αθηνῶν. 'Επετηρίς τοῦ Μεσαιωνικοῦ 'Αρχείου, ἐκδιδομένη ἐπιμελείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ. 'Εν 'Αθήναις.
- ΕΕΠΕ** 'Επιθεώρησις 'Ελληνοϊταλικῆς Πνευματικῆς 'Επικοινωνίας. Roma [ἔτ. Γ' (1940) τεύχ. 1, 3, 6].
- 'ΕπτΓράμμ** 'Επτανησιακὰ Γράμματα. Δεκαπενθήμερο περιοδικό. Διευθυντὴς Βασίλης Φωκάς. 'Αθήναι. ['Ετος Α' (1945-46) ἀρ. 1-6].
- 'Εργ'Εστ** 'Εργατικὴ 'Εστία. Περιοδικὴ έκδοσις τοῦ ὁμωνύμου 'Οργανισμοῦ. Διευθύνεται ὑπὸ 'Επιτροπῆς. 'Αθήναι. [Περ. Β', ἔτ. 1947 ἀρ. 1-6]
- 'ΗπΓράμμ** 'Ηπειρωτικὰ Γράμματα. Μηνιαῖο φιλολογικὸ περιοδικό. 'Εκδότης Ν. Σημηριώτης, Γιάννινα. [Χρον. Α' (1944), τεύχ. 1-10].
- ΘεσσΓράμμ** Θεσσαλικὰ Γράμματα. Δεκαπενθήμερο περιοδικὸ τῆς Θεσσαλικῆς πνευματικῆς ζωῆς. Βόλος. [Χρόν. Α' (1945), φ. 2-4].

- Θρακ** Θρακικά, Σύγγραμμα περιοδικόν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις «Θρακικοῦ Κέντρου». Ἐν Ἀθήναις.
- Κυν'Επιθ** Κυνουριακὴ Ἐπιθεώρηση. Κοινωνικὴ, φιλολογικὴ, εἰκονογραφημένη. Περιοδικόν ὄργανον τῶν Κυνουριακῶν Σπουδῶν. Ἀθήνα. [τόμ. Β' (1938-39); Γ' (1940) τεύχ. 1-4].
- ΚυπρΓράμμ** Κυπριακὰ Γράμματα. Μηνιαῖο περιοδικὸ μελέτης καὶ τέχνης. Διευθυντὴς Νίκος Ἰ. Κρανιδιώτης. Λευκωσία-Κύπρος.
- ΚυπρΣπ** Κυπριακαὶ Σπουδαί. Δελτίον τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν. Ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου.
- Λαογρ** Λαογραφία. Δελτίον τῆς ἑλληνικῆς λαογραφικῆς Ἑταιρείας ἐκδιδόμενον ἐπιμελείᾳ Στίλπωνος Π. Κυριακίδου. Ἐν Θεσσαλονίκῃ. [Τόμ. ΙΒ' (1938-48)].
- Λογοτεχν** Λογοτεχνία. Μηνιαῖον λογοτεχνικόν καὶ ἐπιστημονικόν περιοδικόν. Διευθυντὴς Γιώργος Σαμψών. Λευκωσία.
- Λ'HellCont** L'Hellénisme Contemporain. Revue bimestrielle. Directrice: Henriette Avantagheles. Athènes.
- Μακεδ** Μακεδονικά. Σύγγραμμα περιοδικόν τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ἐν Θεσσαλονίκῃ.
- Μακεδ'Ημερ** Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον. Διευθυντὴς Νικολ. Α. Σφενδόνης. Θεσσαλονίκη. [ἔτ. ΙΕ' (1939), ΙΣΤ' (1940)].
- Μακεδ'Ηχώ** Μακεδονικὴ Ἥχώ. Μηνιαῖα καλλιτεχνικὰ ἐκδόσις Τέχνης-Ερεῖνης-Μελέτης. [ἔτ. 1940, ἀρ. 148].
- ΜακΘρΦιλ** Μακεδονικὰ καὶ Θρακικὰ Φιλολογία. Περιοδικὸ δημοσίευμα. Φιλολογία-Λαογραφία-Μουσικολογία. Διευθ. Ε. Π. Φορμπούλη. Θεσσαλονίκη. [τόμ. Α' (1946) σ. 1-106].
- ΜικρΧρον** Μικρασιατικὰ Χρονικά. Σύγγραμμα περιοδικόν, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ τμήματος Μικρασιατικῶν Μελετῶν τῆς Ἑνώσεως Σμυρναίων. Ἀθήναι.
- Μύσων** Μύσων. Ἱστορικόν καὶ λαογραφικόν περιοδικόν, ἐκδιδόμενον κατὰ τριμηνίαν. Διευθυντὴς καὶ ιδιοκτήτης Μ. Γ. Καταπότης. Ἀθήναι.
- ΝΓράμμ** Νεοελληνικὰ Γράμματα. Ἑβδομαδιαία φιλολογικὴ, καλλιτεχνικὴ, ἐπιστημονικὴ ἐφημερίδα. Διευθυντὴς Δημήτρης Φωτιάδης. (Ἀθήναι).
- Ν'Εστ** Νέα Ἑστία. Ἐκδίδεται τὴν 1ην καὶ 15ην κάθε μηνός. Διευθυντὴς Πέτρος Χάρης. Ἀθήναι.
- ΝΚράτ** Τὸ Νέον Κράτος. Μηνιαῖα Ἐπιθεώρησις, πολιτικὴ - κοινωνικὴ. Φιλοσοφία - Ἱστορία - Τέχνη. Διευθυντὴς Ἀριστος Καμπάνης. Ἀθήναι.
- Ναξ'Αρχ** Ναξιακὸν Ἀρχεῖον. Μηνιαῖο ἱστορικὸ καὶ λαογραφικὸ περιοδικόν. Ἐκδίδεται ἀπὸ τὸν «Προοδευτικὸ Ὀμιλὸ Νάξου». Νάξος.
- Ναυτ'Ελλ** Ναυτικὴ Ἑλλάς. Μηνιαῖα εἰκονογραφημένη ἐπιθεώρησις τῆς Ἑλληνικῆς Θαλασσίας Ἑνώσεως. Διευθυντὴς Ἐπαμεινώνδας Μπαμπούρης. Ἀθήναι.
- Ὁρίζοντες** Ἑλληνικὸν Ἡμερολόγιον «Ὁρίζοντες». Διευθυντὴς Μάριος Βαϊῶνος [τόμ. Α' (1942) - Γ' (1944)].
- Παγκεφ'Ημ** Σπύρου Σκηنيωτάτου, Παγκεφαλληνιακὸν Ἡμερολόγιον. Ἀργοστόλιον - Ἀθήναι.
- ΠερΣ'Αργ** Περιοδικόν τοῦ ἐν Χίφ Συλλόγου Ἀργέντη ἐκδιδόμενον καθ' ἑξαμηνίαν. Ἰδρυτὴς Φίλιππος Π. Ἀργέντης. Διευθυντὴς Στέφανος Καββάδας. Χίος.

- Πολ'Επιθ** Πολιτική 'Επιθεώρησης. Δεκαπενθήμερον περιοδικόν. 'Αρχισυντάκτης Κ. Θ. Παπαλεξάνδρου. 'Αθήναι.
- ΠοντΦύλλ** Ποντιακά Φύλλα. Μηνιαῖον περιοδικόν ἐκδιδόμενον ὑπὸ 'Επιτροπῆς Ποντίων. Διευθυντῆς Νικ. Ι. Καπνᾶς. 'Αθήναι. [Ἔτ. Γ', τεύχ. 30-32, σ. 185-280].
- ΠρομΠυρφ** Προμηθεὺς ὁ Πυρφόρος. Δεκαπενθήμερον ἐκπαιδευτικόν περιοδικόν. Διευθυντῆς καὶ ἰδιοκτῆτης Γεώργιος Φ. Δαφέρμος. Ρέθυμνον. [ἔτ. 1939, 1940].
- ΣπαρτΧρον** Σπαρτιατικά Χρονικά. Μηνιαία φιλολογικὴ καὶ πολιτικὴ ἐπιθεώρησης. 'Εν 'Αθήναις. Ὁργανον τῶν ἀπανταχοῦ Λακεδαιμονίων (Λακώνων). Ἰδιοκτῆτης-Διευθυντῆς Δημήτριος Καρβελάς. [Ἔτ. Β'-Ζ (1938-1944). Περ. Β' ἔτ. Η' (1945-46) ἀρ. 1 (74) - 4 (77-80)].
- ΦάρΒ'Ελλ** Ὁ Φάρος τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Ἐπιμελεῖα Γιάννη Ταχογιάννη-Ἀντ. Κοσματοπούλου. Θεσσαλονίκη. [Ἔτ. Α' (1939), Β' (1940)].
- ΧρονΠόντ** Χρονικά τοῦ Πόντου. Μηνιαῖο λαογραφικὸ περιοδικό. Ὁργανο τοῦ Συλλόγου «Ἀργοναῦται-Κομνηνοί». 'Αθήναι. [Χρόν. Α' (1943-44), Β' (1945) τεύχ. 13-20].
- Ψυχ'Ερ** Ψυχικαὶ Ἔρευναι. Μηνιαία ψυχολογικὴ Ἐπιθεώρησης. Διευθυντῆς Ἄγγελος Τανάγρας. 'Εν 'Αθήναις. [Ἔτ. 15 (1939)-17 (1941)].
- 'Αθηνᾶ,** Σύγγραμμα περιοδικόν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑκατημερονικῆς Ἑταιρείας. 'Εν Ἀθήναις.
Βωμός, Μηνιαία ἔκδοσις Λόγου καὶ Τέχνης. Διευθυντῆς Τάκης Δόξας. Πύργος Ἡλείας [ἔτος 1 (1947) τεύχ. 2-6].
- Γράμματα (Πειραιᾶ),** Μηνιαῖο λογοτεχνικὸ περιοδικόν. Διευθυντῆς Κλεάρχος Στ. Μιμίκος. 'Αθήναι. [Χρόν. Α' (1940) - ΙΑ' (1947) τεύχ. 1-5].
- Δεήρεος,** Μηνιαῖο λαογραφικὸ-ἱστορικὸ-λαογραφικὸ περιοδικό. Διευθυντῆς Μανώλης Ι. Πιτυκάκης. Νεάπολις Κρήτης. [Ἔτ. Α' (1937-38) - Δ' (1940-41) τεύχ. 37-42].
- 'Εκλογή,** Ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα ὅλου τοῦ Κόσμου. Μηνιαῖο περιοδικό. Ἐκδίδεται ἀπὸ τὴν Ἀγγλοελληνικὴ Ὑπηρεσίαν Πληροφοριῶν. Ἀθήναι.
- 'Ελευσίνα,** Τὰ Ἐλευσίνα. Περιοδικόν ἐκδιδόμενον κατὰ μῆνα. Ἱστορία-Ἀρχαιολογία-Λογοτεχνία-Τέχνη. Διευθυντῆς Γεώργιος Θεμ. Μαλτέζος. Ἀθήναι. [Ἔτ. 1946, τεύχ. 1-2].
- Ελληνικά,** Ἱστορικόν περιοδικόν δημοσίευμα. Διευθύνται τῆς συντάξεως Κωνστ. Ἀμαντος-Σωκρ. Κουγέας, τόμ. ΙΑ' (1939).
- 'Ελληνικὸ Ὑπαιθρο,** Μηνιαία ἔκδοσις τῆς Ἐνώσεως Ὁρειβατῶν-Φυσιολατρῶν. Διευθύνεται ἀπὸ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ. Ἀθήναι. [Περ. Β' Χρόν. 13 (1946). Περ. Γ' Χρόν. 14 (1947) τεύχ. 1-3, 6-7].
- 'Επετηρὶς τῶν Βουρβούρων,** Ἐπιμελεῖα τοῦ Συλλόγου τῶν ἀπανταχοῦ Βουρβουραίων. Ἀθήναι.
- 'Επτανησιακά Φύλλα,** Μηνιαῖο φιλολογικὸ-λαογραφικὸ καὶ ἱστορικὸ περιοδικό. Διευθυντῆς Ντίνος Κονόμος. Ζάκυνθος ('Αθήναι). [Ἔτ. 1946, ἀρ. φ. 1-5].
- 'Ηπειρωτικὴ Ζωή,** Μηνιαῖο περιοδικὸ μελέτης τῶν προβλημάτων τῆς Ἡπείρου. Ἐκδίδεται καὶ διευθύνεται ἀπὸ ὁμάδα Ἡπειρωτῶν. ('Αθήναι). [τεύχ. 2 (1946)].
- «Ἡχώ», ἡ,** Ἡ «Ἡχώ». Μηνιαία Ἐπιθεώρησης. Ὁργανον ἐπικοινωνίας καὶ ἀλληλεγγύης τῶν Ἐπτανησίων. Ἰδιοκτῆτης-Διευθυντῆς Φώτιος Κονιδάρης. Ἀθήναι.
- 'Ἡώς,** Δεκαπενθήμερος εἰκονογραφημένη τουριστικὴ Ἐπιθεώρησης. ἐκδιδομένη ἐν

- Ἀθήναις. (Διευθυντής ὑπεύθυνος Κ. Ἀθ. Παπαγεωργίου), ἔτ. Β' (1939-40) ἀρ. 17-34.
- Ἰόνιος Ἀνθολογία**, Μηνιαῖο ἱστορικό, φιλολογικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ περιοδικό. Διευθυντής Σπύρος Μινώτος, ἔτ. ΙΓ' (1939) ἀρ. 126-129. ἔτ. ΙΔ' (1940) ἀρ. 130-133.
- Καλλιτέχνης**, Βορειοελλαδικὴ Ἐπιθεώρηση. Θεσσαλονίκη. [Ἔτ. Α' (1947) ἀρ. 1, 2].
- Κήρυξ τῆς Αἰγίνης**, Μηνιαῖον λογοτεχνικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν περιοδικόν. Πειραιεύς. [Ἔτ. Α' (1947)].
- Κυπριόπουλο, τό**, Τὸ Κυπριόπουλο. Μηνιαῖο περιοδικό. Διευθυντής Μιχαὴλ Τροκούδης. Κάτω Δευτερὰ Λευκωσίας.
- Μεγίστη, ἡ**, Ἡ Μεγίστη. Ἱστορικόν, λαογραφικόν καὶ κοινωνικόν περιοδικόν. Ὁργανον τῶν ἀπανταχοῦ Καστελλοριζίων. Ἐν Πειραιεῖ. [Ἔτ. Β' (1938-39) ἀρ. 16, 18-23, ἔτ. Γ' (1939-40), ἀρ. 24-31].
- Μετεώρα**, Περιοδικὸ τοῦ «Ἐκδρομικοῦ καὶ μορφωτικοῦ Ὁμίλου Τρικκάλων». Τρίκαλα. [Χρόν. Α' (1947), ἀρ. 1-6].
- Μικρασιατικὴ Ἑστία**, Τρίμηνον περιοδικόν, ἐκδιδόμενον παρὰ τῆς «Μικρασιατικῆς Ἑστίας», Ἑταιρείας ἱστορικῶν καὶ λαογραφικῶν ἑρευνῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀθήναι. [Τόμ. Α' (1946), τεύχ. 1].
- Μορφές**, Λογοτεχνία-Τέχνη· Ἐπιστήμη· Φιλοσοφία. Θεσσαλονίκη. [Περ. Β' ἔτ. Δ' (1947) σ. 1-80, 241-280, 361-480].
- Μπρόνκτο**, Ἐβδομημερὴ εἰκονογραφικὴ Ἐπιθεώρηση. Διευθυντής Ντ. Καμφορόπουλος. Ἀθήναι. [Ἔτ. 16 (1939), 17 (1940)].
- Πάν, ὁ**, Ὁ Πάν. Μηνιαῖο φυσιολατρικὸν περιοδικόν. Ἐκδοσὴ τοῦ Φυσιολατρικοῦ Συνδέσμου «Ὁ Πάν». Ἀθήναι. [Ἔτ. 1945-1947].
- Πάφος**, Παγκύπριον λογοτεχνικὸν περιοδικόν. [Πάφος] [ἔτ. Δ' (1939)-ΣΤ' (1941), ἀρ. 1-3].
- Πνεῦμα**, Μηνιαῖον γενικὸν περιοδικόν. Διευθυντής Σπύρος Γουδέλης. Ἀθήναι. [Περ. Β' ἔτ. Δ' (1944), ἀρ. 1-17].
- Πνευματικὴ Ζωή**, Δεκαπενθήμερον λογοτεχνικὸ καὶ βιβλιογραφικὸν περιοδικόν. Διευθυντής Μελέης Νικολαΐδης, Ἀθήναι. ἔτ. 1939, 1940.
- Ραδάμανθυς**, Πανελλήνιος Ἐγκυκλοπαιδικὴ Ἐπιθεώρησης. Ἀθήναι. Ἰδρυτής - Διευθυντής: Ἐλευθ. Παπαγιαννάκης.
- Σαμιακὸν Ἡμερολόγιον**, Ἀθήναι 1939 (Ἐκδοσις Ἀδελφότητος Σαμίων).
- Σκύρος**, Τοπικὴ Ἐπιθεώρηση. Ἐκδίδεται ἀπὸ Ἐπιτροπὴ νέων τῆς Σκύρου. Ἀθήναι. [Χρόν. Α' (1947), ἀρ. 1-4].
- Studi Bizantini e Neellenici**. Roma. Pubblicazioni dell' «Istituto per l'Europa Orientale» in Roma. Istituto di Studi Bizantini e Neellenici. vol. V (1939) — VI (1940).
- Συζήτησις, ἡ**, Ἡ Συζήτησις. Μηνιαῖα ἔκδοσις, Διεύθυνσις Ἀθηναῖς Ε. Ζήση. [Περ. Β' ἔτ. Γ' (1938-39), Δ' (1939-40)].
- Τέχνη**, Μηνιαῖα φιλολογικὴ Ἐπιθεώρησης. Ρόδος. [Ἔτ. Α' (1946) τεύχ. 1-9. ἔτ. Β' (1947), τεύχ. 10-11].
- Ὑπαίθρο**, Μηνιαῖο φυσιολατρικὸν περιοδικόν. Ἐκδοσὴ τοῦ Συνδέσμου Ἐκδρομῶν «Ὑπαίθριος Ζωή». Ἀθήναι. [Ἔτ. 1939, 1940].

Ι Γ Ε Ν Ι Κ Α

1. **Κυριακίδου Στίλπ. Π.** Τί είναι ἡ λαογραφία καὶ εἰς τί δύναται νὰ ὠφελήσῃ ἡ σπουδὴ της. *Λαογρ* 12 (1938-48) 130-157.
Κρίσις: Μακεδ Α' (1940) 577-580 (Εὐάγγ. Στ. Τζιάτζιος).
2. **Μέγα Γεωργ. Α.** Ἡ λαογραφία καὶ ἡ συμβολὴ τῶν διδασκάλων εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς (Διάλεξις). Γ. Ν. Παλαιολόγον, Ὁ θεσμὸς τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν καὶ ἡ Μαράσλ. Παιδαγωγ. Ἀκαδημία, Ἀθῆναι 1939, σ. 713-729.
3. **Δασκαλάκη Ἀπ. Β.** Ὁ ὁδοστρωτὴρ τοῦ μοντερνισμοῦ καὶ ὁ ἑλληνικὸς τοπικισμὸς. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Γ' (1939-40) ἀρ. 28, σ. 3-5.
4. **Δαφέρμου Γεωργ. Φ.** Διδάσκαλοι καὶ λαογραφία. ΠρομΠυρφ ἔτ. 1938 ἀρ. 308 σ. 3, ἔτ. 1939 ἀρ. 315-317 σ. 3.
5. **Κορδάτου Γιάννη** Ἡ λαογραφία ἄλλοτε καὶ τώρα. ΝΓράμμ Πεο. Β' ἀρ. φ. 136 (1939) σ. 1.
6. **Κυριακίδου Στίλπ. Π.** Ἡ σημασία τοῦ λαογραφικοῦ ἔργου διὰ τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα καὶ τὸν ἐθνικὸν πολιτισμὸν. ΝΚράτ 4 (1940) 645-656. — Πολ. Ἐπιθ Πεο. Δ' ἔτ. Α' (1945) 1015-1022.
7. **Μαρίνη Κώστα** Ἡ λαϊκὴ δημιουργία καὶ ἡ ἐμπνευσις καὶ βάση γιὰ τὴν λαογραφία. ΝΓράμμ Πεο. Β' (1946) ἀρ. φ. 129 σ. 79.
8. **Μαζαράκη Εὐσταθ. Δ.** Σχέσεις λαογραφίας καὶ φιλολογίας. Ὁρίζοντες 2 (1943) 565-573.
9. — Ὁ ἐνιαῖος χαρακτήρας τῆς λαογραφίας. ΝἘστ 33 (1943) 607-611.
10. **Μέγα Γεωργ. Α.** Τὸ λαογραφικὸν ἔργον. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 106-107.
11. **Δουκάτου Δ. Σ.** Ἐκδρομὲς καὶ λαογραφία. Ὁ Πάν 16 (1946), ἀρ. 140 σ. 71-72.
12. **Κυριακίδου Στίλπ. Π.** Ἀνακοινώσεις καὶ ἀγγέλματα: Commission internationale des arts et traditions populaires (C.I.A.P). *Λαογρ* 12 (1938-48) 607-608.

II ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Α'. Βιβλιογραφία.

13. **Βαλέτα Γ.** Αἰολικὴ βιβλιογραφία. Βιβλία-ἔντυπα τυπωμένα στὴ Λέσβο καὶ στὴν Αἰολικὴ περιοχὴ της—Βιβλία-ἔντυπα γραμμένα ἀπὸ Λέσβιους—Ἀδραμυτινοῦς. 1566-1939. Μυτιλήνη-Ἀθῆναι (1939) 8^{ον}, σελ. 217.
Βλ. σ. 213: V. Λαογραφικά.
14. **Σπυριδάκη Γεωργ. Κ.** Βιβλιογραφία Κρητικῆς λαογραφίας καὶ γλωσσολο-

- γίας (συγχρόνου γλώσσας). Συμπλήρωμα πρώτον. Μύσων Ζ' (1938) 97-129. Κρίσεις: Λαογρ. 12 (1938-1948) 331-332 (Στ. Π. Κυριακίδης). BNJb XV (1939) 285-86 (N. Sbironos). Πνευματική Ζωή, Χρόν Γ' (1939) 315 (Γ. Ι. Φουσάρας).
15. **Μιχαηλίδου Κ. Μ.** Συμβολή στην Αιολική βιβλιογραφία. Ἀθήνα 1940. 8^{ον}, σελ. 136.
Βλ. σ. 133: Νεώτερη φιλολογία. Λαογραφία.
16. **Μυρίδου Χρυσ.** Συμβολή εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τοῦ Πόντου. Ἀρχ. Πόντ 10 (1940) σ. 3-197.
Γενική βιβλιογραφία περιλαμβάνουσα καὶ τὰ λαογραφικὰ δημοσιεύματα.
17. **Eckert G. - Formozis P.E.** Beiträge zur Mazedonischen Volksmagie. Thessaloniki 1942 8^{ον}, σελ. 108, πίν. I-IV. (Volkskundliche Beobachtungen und Materialien aus Zentral-Mazedonien und der Chalkidike. Heft I). Σελ. 93-104: Βιβλιογραφία λαογραφικῆ ἀφορῶσα ἰδίᾳ εἰς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν.
18. — Lieder und Märchen aus Kozani und Siatista. Thessaloniki 1944 8^{ον} σ. 114, πίν. I-III. (Volkskundliche Märchen aus Mazedonien. Heft 5) Τραγούδια, παραμύθια, λαϊκὴ κατοικία κλπ.
Σελ. 94-111 Βιβλιογραφία λαογραφικῶν δημοσιευμάτων ἀφορῶντων εἰς τὴν Μακεδονίαν.
19. **Ἀνδριώτη Ν. Π.** Τὰ ὄρια τῶν βορείων καὶ νοτίων ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων τῆς Θράκης. Ἀρχ. Θράκη 10 (1943-44) 148-185.
Βιβλιογραφία γλωσσική· δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ λαογραφικῶς.
20. **Σπυριδάκη Γεωργ. Κ.** Δωδεκανησιακὴ λαογραφία. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 20-23, 160.
21. **Δ. (Σπυριδάκη Γεωργ. Κ.)** Δημοσιεύματα εἰς τὴν «Φωνὴν τῆς Δωδεκανήσου». Δωδ'Επιθ 1 (1947) 174-176, κεφ. Α γ καὶ Β β.
22. **Geiger Paul** Bibliographie Internationale des Arts et Traditions Populaires. International Folklore Bibliography. Volkskundliche Bibliographie. Bibliographie fondée en 1917 par John Meier et E. Hoffmann-Krayer. Années 1939—1941. CIAP. (Bâle) 1949.
Περιλαμβάνεται καὶ βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφίας συνταχθεῖσα ὑπὸ Στίλ. Π. Κυριακίδου.

Β' Γενικὰ καὶ σύμμεικτα

α) Γενικά.

23. Δωδεκανησιακοὶ διαγωνισμοί. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Γ' (1939-40) ἀρ. 24-25, σ. 16.
24. Κρίσις διαγωνισμοῦ τῆς Ἐπιτροπῆς [πρὸς συλλογὴν γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου ἐκ Πόντου] Ἀρχ. Πόντ 9 (1939) 253-254.

25. Τὸ «Μπάρδειον λαογραφικὸν διαγώνισμα» τῆς «Ἑταιρείας Κυνοουριακῶν Σπουδῶν». Κυν'Επιθ 3 (1940) 33-34.
26. Κανονισμὸς λαογραφικοῦ ἐπάθλου Κ. Μαγκλῆ. ΚυπρΣπ 4 (1940) 115-118.
27. Λαογραφικαὶ συλλογαὶ ἀπὸ τὸ «Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Μέσης καὶ Νέας Ἑλληνικῆς». Θρακ 15 (1941) 383-385.
28. Ἡθογραφικὴ ἐφορτὴ εἰς Κομοτινὴν. ΝΓράμμ τῆς 6 Ἰουλ. 1940, σ. 11 = Θρακ 15 (1941) 389-392.
29. Ἑταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν. Προκήρυξις λαογραφικοῦ διαγωνισμοῦ. ΚυπρΣπ 4 (1940) 123-124. 6 (1942) 97-99.
30. — Βιβλιοθήκη. Αὐτ. 7 (1943) σ. XII.
Ἀναγράφονται χειρόγραφα λαογραφικῆς ὕλης.
31. Συλλογαὶ λαογραφικῆς ὕλης καὶ ἀνακοινώσεις. Θρακ 20 (1944) 198-204.
32. Μικρασιατικὴ λαογραφία. Μικρασ. Ἑστία 1 (1946) τευχ 1, σ. 90-93.
33. Προκήρυξις λαογραφικοῦ διαγωνισμοῦ. Δελτ'Επιθ 1 (1947) 196-97.
34. Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία. Λαογρ 12 (1938-48), 309-310, 606-607.
35. Ἀργαίου Ἀρέθα Αἰ μικρασιατικὰ λαογραφικὰ μελέται. ΠοντΦύλλ Γ' (1938-1940) 222-23, 255-56.
36. Αναστασιάδου Βροντή Ἑνδοαφροασιατικὴ διαλέξεις. [Οἱ Σαμιάτισσες καὶ τὰ τραγούδια τους]. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Γ' (1939-40) ἀρ. 28, σ. 10.
37. Βουραζέλη Ἑλένης Δ. Ὁ βίος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ξένων περιηγητῶν. Τευχ. Α' Εἰσαγωγή. Ἐν Ἀθήναις 1939 8ον, σελ. 255.
Λαογρ. εἰδήσεις ἀπὸ σ. 143 κέ.
Κρίσεις: ἙπΒυζΣπ 15 (1939) 468-471 (Ἰορδάνης Βαμβακίδης). Μακεδ 1 (1940) 597-98 (Α. Σιγάλας). ΒΝJb 16 (1940) 248-49 (William Miller). Ἡὼς ἔτ. Β' (1939-40) ἀρ. 31-32, σ. 45 (Κ. Θ. Δημαρᾶς).
38. Θεσσαλοῦ Κώστα, Τὰ δεκάχρονα τῆς ἱστορικῆς καὶ λαογραφικῆς Ἑταιρείας τῶν Θεσσαλῶν. Πνευματ. Ζωὴ Χρόν. Γ' (1939) 239.
39. Κυριακίδου Στ. Π. Λαογραφία καὶ δημοτικισμός. Ν'Εστ 26 (1939), 1480-1488.
40. — San Giovanni Crisostomo folklorista. Studi Bizant. e Neoellenici 5 (1939) 506.
41. — Νεκρολογία: † Πέτρος Α. Φουρίκης (1878-1936). Γεώργιος Π. Ἀναγνωστόπουλος (1884-1936), Λαογρ 12 (1938-1948) 303-307. — Νεκρολογία: Συνεργάται τῆς Λαογραφίας, ἀποθανόντες κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατοχῆς. Δημήτριος Λουκόπουλος (1874-1943). Στυλιανὸς Βίος (1880-1944). Λαογρ 12 (1938-1948) 601-605.

42. — Ἀνακοινώσεις καὶ ἀγγέλματα. Ἑλληνικὴ λαογραφικὴ Ἑταιρεία. Λαογρ 12 (1938-1948) 606-607.
43. **Μάργαρη Δημ.** Ἡ ζακυνθινὴ ἡθογραφία στὸ ἔργο τοῦ Ξενόπουλου. Ἰόνιος Ἀνθολογία ἔτ. ΙΓ' (1939) ἀρ. 126, σ. 17-37.
44. **Μέγα Γ. Α.** Κυνουριακὴ λαογραφία. Κυν'Επιθ 2 (1938-39) 36-37.
45. — Ζητήματα ἑλληνικῆς λαογραφίας Τεῦχ. Α': Α'. Ζητήματα ἀφορῶντα τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν. Β'. Ζητήματα τοῦ λαϊκοῦ δικαίου. Γ'. Ζητήματα σχετικὰ μὲ τὸ παιδίον. Δ'. Παιδιὰ καὶ ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα παίδων. ΕΛΑ 1 (1939) 99-149.
- 45α. — Ε'. Ζητήματα σχετικὰ μὲ τὸν γάμον. Ϛ'. Τὰ κατὰ τὴν τελευτήν. ΕΛΑ 2 (1940) 118-205.
46. — Ζητήματα ἑλληνικῆς λαογραφίας. Τεῦχ. Β': Ζ' Μαγεία. Η' Μαντική. Θ' Ἀστρολογία. Ι' Μετεωρολογία. ΙΑ' Δημ. ἱατρική. ΕΛΑ 3 - 4 (1941 - 42) 77 - 195. — Τεῦχ Γ': ΙΒ' Λαϊκὴ λατρεία. ΕΛΑ 5 - 6 (1943 - 44) 86 - 144. Ἐξεδόθησαν καὶ εἰς ἰδιαιτέρα ἀνάτυπα. Κρίσις ΒΖ 41 (1941-1942) 297 (F. Dölger).
47. — Ἐκθέσεις τῶν ὑπὸ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου πεπραγμένων κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν [1937, 1938, 1939]. ΕΛΑ 1 (1939) 150-168.
48. — Ἐκθέσεις τῶν ὑπὸ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου πεπραγμένων κατὰ τὸ ἔτος 1940. ΕΛΑ 2 (1940) 206-211. κατὰ τὰ ἔτη 1941 - 42. ΕΛΑ 3 - 4 (1941 - 42) 210 - 13, κατὰ τὰ ἔτη 1943 - 44. ΕΛΑ 5 - 6 (1943 - 44) 155 - 159.
49. (**Νικολαΐδη Μελη**) Τὸ Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο. Πνευματικὴ Ζωὴ Χρόν Γ' (1939) 51β
50. **Παπαχριστοδοῦλου Πολυδ.** Ἡ Θράκη καὶ ἡ λαογραφία. ΝΓράμμ Περ. Β' ἔτ. 1939, ἀρ. φ. 113, σ. 13.
51. — Σημειώματα [προκήρυξις λαογρ. διαγωνισμοῦ]. Ἀρχ.ΘρΘησ 5 (1938-39) 276.
52. **Π(ιτυκάκη) Μ.** Λαογραφικὲς ἔρευνες. Δρῆρος 2 (1938-39) 438.
53. — Μία ἀπορία. Αὐτόθι σ. 470-471.
54. — Τὰ ξενικά στοιχεῖα [b,d,g εἰς τὴν καταγραφὴν λαογρ. κειμένων]. Αὐτ., σ. 471.
55. — Μία περιοδεῖα γιὰ λαογραφικὲς ἔρευνες. Αὐτόθι, σ. 706.
56. **Στεφάνου Ν. Μ.** Τὰ λαογραφικά μας. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Β' (1938-39) ἀρ. 20, σ. 3-5.
57. **Τηλ(ικίδου) Γρ.** Ἡ λαογραφία εἰς τὸν τόπον μας. ΠοντΦύλλ Γ' (1938-1940) 256.
58. **Φαρμακίδου Ξεν.** Λαογραφία καὶ Κύπριοι λαογράφοι. Πάφος 4 (1939) 25-26.
59. **Φ(ορμόξη) Π.** Λαογραφία — Ἡ ἴδρυσις ὁμίλου Μακεδονικῶν καὶ θρακικῶν λαογραφικῶν μελετῶν. Τὰ σχέδιά μας καὶ οἱ σκοποὶ μας. ΜακΘρΦύλλ 1 (1939) 21-23.
60. — Ἡ Λαογραφία τῆς Μακεδονίας καὶ ἡ ἱστορία τοῦ ἐποικισμοῦ τῆς. Αὐτόθι, σ. 26-33.
61. **Χαραλάμπους Χρυστ.** Ἡ λαογραφία καὶ ἡ Κύπρος. Πάφος 4 (1939) 226-27.

62. **Ἀνδριώτη Νικ.** Γλωσσική λαογραφία. Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ἰ. Ἀμαντον, Ἀθῆναι 1940, σ. 57-86.
63. **Δαφέρμον Γεωργ. Φ.** Ἡ λαογραφία εἰς τὴν Σητεῖαν. ΠρομΠυρφ ἔτ. 1940, ἀρ. 338 σ. 7. ἀρ. 339 σ. 7.
64. **Δημαρᾶ Κ. Θ.** Λαογραφικά καὶ ἄλλα ζητήματα. ΝΓράμμ Περ. Β' (1940) ἀρ. φ. 204 σ. 1, 5.
Κρίσις: Αὐτόθι, ἀρ. φ. 206 σ. 7 (Νίκη Πέρδικα)
65. **Κονιδάρη Φωτ.** Διὰ τὴν λαογραφίαν τῆς Κεφαλληνίας. Ἡ «Ἡχώ» ἔτ. Η' (1940), ἀρ. 92. σ. 5.
66. **Κουγέα Σωκρ. Β.** Δύο γράμματα τοῦ Λασκαράτου ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν ἀλλο-
λογραφίαν τοῦ Δανοῦ φιλόλογου Πίο. Ν'Εστ 27 (1940) 4-9.
67. **Λουκάτου Δ. Σ.** Ἡ κεφαλληνιακὴ λαογραφία. Ἡ «Ἡχώ» ἔτ. Η' (1940) ἀρ. 92, σ. 2-3.
68. **Μαλεβίτη Ἀθαν.** Ἡ λαογραφία μας. Κιν'Εστ Γ' (1940) 21.
69. **Χουρμουζιάδου Ἐλ.** Καλλισθένης. Χουρμουζιάδης [νεκρολογία] ἈρχΘροθισ 7 (1940-41) 367-368.
70. **Λουκάτου Δ. Σ.** Τὸ λαογραφικὸν στοιχεῖον ἐν ἔργῳ τοῦ Παπαδομανῆ. Ν'Εστ 30 (1941) 66-63.
71. **Βέη (Bees) Νίκου Α.** Χαιρετισμὸς ΧρονΠόντ 7 (1943-44) 3-5.
72. **Μέγα Γ. Ἀ.** Διὰ τὰ ἀκριτικά μας τραγούδια. (Ἐπιστολὴ) ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 189.
73. — Δημήτριος Λουκόπουλος. Ν'Εστ 34 (1943) 1113-114. [Νεκρολογία].
74. **Πεξοπούλου Ἐμμ.** Περὶ τῆς συνεχείας τοῦ ἑλλην. Ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαίων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Πρακτ. Ἑλλ. Ἀνθρ. Ἑταιρ. ἔτ. 1943, σ. 12-17.
75. **Ζακυνθινού Δ.** Ἡ ἐνότης τῆς ἐλληνικῆς ἱστορικῆς παραδόσεως. Ν'Εστ 38 (1945) 949-956.
76. **Κουκουλὲ Φ.** Διὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐθίμων τῶν Λακεδαιμονίων. ΣπαρτΧρον Περ. Β' 8(1945-46) ἀρ. 1 (74), σ. 3-4.
77. **Λουκάτου Δημ. Σ.** Ἡ λαϊκὴ παράδοση καὶ ὁ ἐνιαῖος ἐλληνικὸς χαρακτήρας. Ἀγγλ'Επ 1 (1945), ἀρ. 4 σ. 6-8.
78. **Μυριόδη Χρυσ.** Λαογραφικά Μικρᾶς Ἀσίας. ΧρονΠόντ 2 (1945) 370-373.
79. **Ξενίτα Ε. [Ε. Ἀκογλου]** Γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῶν παραδόσεών μας. ΧρονΠόντ 2 (1945-1946) 353, 401-403.
80. — Διάλεξι. Συναυλία ποντιακῶν δημ. τραγουδιῶν. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 446.
81. **Τηλικίδου Γρ.** Γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς ἐλληνικῆς λαογραφίας. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 321-322.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

82. **Τριανταφυλλίδου Ἀννης** Ἐθνολογικά σημειώματα ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν. Πρακτ. Ἑλλ. Ἀνθρ. Ἑταιρ. ἔτ. 1945, σ. 25-31.

Ἦθη, ἔθιμα, παραδόσεις κ.ἄ.

83. **Ἀργέντη Φιλίππου - Κυριακίδου Στίλπωνος Π.** Ἡ Χίος παρὰ τοῖς γεωγράφοις καὶ περιηγηταῖς ἀπὸ τοῦ ὀγδόου μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος. Ἀθήναι 1946, 4^{ον} τόμ. 1-3, σελ. 1944 + Πίν. 74 [εἰς αὐτοτελὲς παράρτημα].

Ὑπάρχουν πολλαχοῦ λαογρ. εἰδήσεις.

Κρίσεις: Ν᾽Εστ 39 (1946) 632-634 (Κ. Θ. Δημαρᾶς). Λαογρ 12 (1938-1948) 622-625 (Α. Βακαλόπουλος).

84. **Κυριακίδου Στίλπωνος Π.** Γλῶσσα καὶ λαϊκὸς πολιτισμὸς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Ἀθήναι 1946 8^{ον}, σελ. 99. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων) [Μελέτη].

85. **Κλαδᾶ Σ. Γ.** Ἡ ψυχαγωγία τοῦ λαοῦ. Ἔργ᾽Εστ Περ. Β' ἔτ. 1947, σ. 70-72

86. **Μιχαηλίδου Νουάρου Μ.** Ἡ δωδεκανησιακὴ λαογραφία. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 160-161.

87. **Λουκάτου Δημ. Σ.** Ὁ Λαογράφος [Δημήτρης Λουκόπουλος]. ἘλΓράμμ. ἔτ. 1947, σ. 26-28.

88. **(Λουκόπουλος Ἀνδρέας)** Βιβλιογραφία τῶν λαογραφικῶν καὶ λαογρ. δημοσιευμάτων τοῦ Δημ. Λουκόπουλου. ἘλΓράμμ. ἔτ. 1947, σ. 29.

89. **Μερλιέ Μέλπωσ,** Ὁ Λουκόπουλος καὶ τὸ μουσικὸ λαογραφικὸ ἀρχεῖο. ἘλΓράμμ. ἔτ. 1947, σ. 21-22, 30.

90. **Merlier Octave,** Δημήτρης Λουκόπουλος. ἘλΓράμμ. ἔτ. 1947, σ. 17-18.

91. **Πετρίδου Μιχ. Γ.** Παράδοση. Μετέωρα 1 (1947) 104-105.

92. **Σπυριδάκη Γ. Κ.** Λαογραφικά ἐρωτήματα. Δωδ'Επιθ 1 (1947), 323, 458-59.

93. **Ρωμαίου Κ. Α.** Πῶς ἐγνώρισα τὸ Δ. Λουκόπουλο. ἘλΓράμμ. ἔτ. 1947, σ. 17, 23.

94. **Τριανταφυλλίδη Μανόλη** Πῶς εἶδα τὸ Λουκόπουλο. ἘλΓράμμ. ἔτ. 1947, σ. 24.

95. **Τωμαδάκη Νικολάου Β.** Ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος καὶ ἡ Κρήτη κατὰ τὸ 1400. Μελέτη φιλολογικὴ καὶ ἱστορικὴ. Ἐν Ἀθήναις 1947, 8^{ον}, σελ. 148.

Κρίσεις: Δωδ'Επιθ 1 (1947) 457-458 (Γ. Κ. Σπυριδάκης).

96. **Φωτιάδου Δημήτρη** Ἡ σημασία τῆς λαογραφικῆς ἔρευνας. ἘλΓράμμ. ἔτ. 1947, σ. 19.

β) Σύμμεικτα.

97. **(Παπαχριστοδοῦλου Πολ.)** Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὰ λαογρ. Σκοποῦ Ἀνατ. Θράκης. ἈρχΘρΘησ. 5 (1938-39) 265-270.

98. **Γιοφύλλη Φώτου** Πανηγύρια τῆς Κερκύρας. Ἡὼς ἔτ. Β' (1939-40) ἀρ. 33-34, σ. 42.

99. **Ζ(ήση) Ε(ύστρατίου)** Μερικαὶ ἐξηγήσεις (διὰ λαογραφικὰ ζητήματα). Ἡ Συζήτησις, περ. Β' ἔτ. Γ' (1938-39) 77-81.
Κάλανδα, παροιμῖαι καὶ ἔθιμα.
100. **Λιουνδάκη Μαρίας** Γύρω στὸ μαγγάλι. Παραμύθια, αἰνίγματα καὶ τραγούδια γιὰ παιδιὰ 7 χρονῶν κι' ἀπ'άνω. Σκίτσα Ἀ. Ἀλεξανδρίδη. Ἡράκλειον ἄ.ἔ. 8^{ον}, σελ. 46.
Ἄσμ. 11, μῦθοι, παραδ. 3, παραμύθ. 3, αἰνίγμ. 22, ἐπὶ 1, γλωσσοδ. 4, παίγν. 1.
101. **Λουκοπούλου Δημ.** Σύμμεικτα λαογραφ. ἐξ Αἰτωλίας. Λαογρ 12 (1938-48) 1-61.
102. **(Λουκοπούλου Δημ.)** Σύμμεικτα. Λαογρ. 12 (1938-48) 589-601.
Ἄσματα, παραδόσεις, μαντική, εὐτράπ. διηγήσεις, ἔθιμα κλπ.
103. **Μαυροφείδου Ὑλγας - Κυριακίδου Ἀγγελικῆς Σ.** Τραγούδια καὶ παραμύθια ἀπὸ τὸ Λειβάδι τῆς Χαλκιδικῆς. Λαογρ 12 (1938-1948) 378-385.
Ἄσματα 9, παραμύθια 3.
104. **Οἰκονομίδου Ἀπ. Β.** Λαογραφικὰ Μαδύτου. Ἀρχ.Θρ.Θησ 5 (1938-39) 112-128.
Ἄσματα 72, λογοπαίγνια 12.
105. **Ὀρφανίδου Μαρίας** Μία ἐξυπνὴ ὁμορφίαι. Ἀρχ.Θρ.Θησ 2 (1938-39) 636-637.
Παροιμ. 12, ἀνέκδ. 1.
106. Λαογραφικὰ ἀπὸ τὸ Μαλεβούζι. Ἀρχ.Θρ.Θησ 2 (1938-39) 427.
Παροιμῖαι καὶ γῶμαι 9, δίστ. 5.
107. **Παπαδοπούλου (Σταυριώτου) Δ. Σ.** Τὰ Σιπυρῶν. Ποντ.Φύλλ. 3 (1938-40) 7-11, 54-59, 103-108, 149-153, 226-230, 258-262.
Τοπογραφία, ὕλικος βίος, χοροί, λατρεῖα κλπ.
108. **Πετροπούλου Δ. Α.** Λαογραφικὰ Σαχπού Ἀνατ. Θράκης. Ἀρχ.Θρ.Θησ 5 (1938-39) 145-229.
Ὑλικός βίος, ἔθιμα λατρείας, γάμον καὶ τελευτῆς, λαϊκὴ ἱατρικὴ, παραμύθια 10, δίστ. 105, ἄσμ. 22, αἰνίγμ. 56, παροιμ. 132 κλπ.
109. **Σαραντῆ-Σταμούλη Ἑλπιν.** Σύμμεικτα. Λαογρ 12 (1938-1948) 286-290.
110. **Χουρμουζιάδου Καλλ.** Ἐπαρχία Μετρώων καὶ Ἀθύρων. Ἀρχ.Θρ.Θησ. 5 (1938-39) 105-111.
Κοινων. ὁργάνωσις, παραδόσεις. 2, ἄσματα 5.
111. **Ἀκογλου Ξενοφ. Κ.** (Ξένου Ξενίτα). Ἀπὸ τῆ ζωῇ τοῦ Πόντου. Λαογραφικὰ Κοιτωρῶν. Ἀθῆναι 1939 8^{ον}, σελ. 532 + 2 χάριτ.
Κρίσεις: Ποντ.Φύλλ. Γ' (1938-40) 252, 256 (Γρ. Τηλ.κιδης). Ν.Γράμμ. Περ. Β' ἄρ. 132 (1939) σ. 14 (Γ. Μυλωνογιάννης). Αὐτ. ἄρ. 136 (1939) σ. 1 (Γ. Κορδάτος). Αὐτ. ἄρ. 144 (1939) σ. 11 (Ἰωαν. Δ. Σαλτσῆς). Αὐτ. ἄρ. 145 (1939) σ. 11, ἄρ. 147 σ. 8 (Ξ Ἀκογλου). Αὐτ. ἄρ. 146 (1939) σ. 10 (Κ. Μαρίνης). Ν'Εστ 26 (1939) 1155-56 (Κ. Μαρίνης).
112. **Βαλαώρα Βασ. Γ.** Ἡ Λαογραφία τοῦ χωριοῦ μου Περίστα Ναυπακτίας. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1939 8^{ον}, σελ. 48. (Λαογραφία. Παράρτημα 1).
Κρίσις: Ν'Εστ 26 (1939) 1300-1301 (Κώστας Μαρίνης).

113. **Βρόντη Ἀναστασίου Γ.** Ροδιακά. Ἐν Ἀθήναις 1939 8^{ον}, σελ. 139. (Σύλλ. πρὸς διάδοσιν ὠφελ. βιβλίων. Ἱστορ. καὶ λαογραφ. βιβλιοθήκη, ἀρ. 15).
Υφαντική, ἄσμ. 47, δίστ. 95, παραδ. 37, παραμύθια 4, ἐπιδ. 9, παροιμ. 90, ἔθιμα, δεισιδαιμ. κλπ.
Κρίσις: Τέχνη 1 (1946) 95 (Χ. Παπαχριστοδούλου).
114. **Δεληγιάννη Β. Ν.** Τὸ χατζηλήκι στὰ Κουβούκλια Προύσης. ΜικροΧρον 2 (1939) 400-420.
Ἔθιμα, ἄσματα 11.
- 114α. — Σύμμεικτα λαογραφ. Κουβουκλίων Προύσης. ΜικροΧρον 3 (1940) 338-355.
Ἀνέκδ. 3, μῦθοι 6, παραδ. 7, παραμύθι 1, λαϊκὴ ἱατρικὴ.
115. **Μαυρακάκη Ἰωάννη Ι.** Ἀνάλεκτα Κρητικῆς λαογραφίας. Τόμ. Α', Χανιά Αὐγουστος 1939, 8^{ον}, σελ. 88.
Κρίσις: ἘπΚρητΣπ 3 (1940) 468-69 (Ν. Β. Τωμαδάκης).
116. **Παπαδάκη Εἰρ.** Λαογραφικὰ σύμμεικτα Σητείας. ἘπΚρΣπ 2 (1939) 385-402.
Ἄσμ. 6, παραδ. 6, δοξασαίαι καὶ δεισ. συνήθειαι, γεωγραφολογία κλπ.
117. **Πετροπούλου Δ. Α.** Λαογραφικὰ Κώστα. Ἀνατολικῆς Θράκης. ἈρχΘρΘησ 6 (1939-1940) 225-298.
118. **Συλβίου Λαογραφικὰ Σμύρνης. ΜικροΧρον 2 (1939) 367-390.**
Ἔθιμα κατὰ τὸν γάμον, γέννησιν καὶ τελευτήν, μαντικὴ, μαγικά, ἄσματα κλπ.
119. **Τσομάκα Ἑλένης** Διάφορα ἐκ Κεσσάνης. Θρακ 12 (1939) 373-377. 15 (1941) 318-321.
Μαγικά καὶ δεισ. συνήθειαι, παροιμ., ἄσμ., δίστα, παρωνύμια, ἔθιμα λατρείας.
120. **Χουρμουζιάδου Κ.** Γλωσσικὸν ἰδίωμα Τσακηλίου. Θρακ 12 (1939) 310-322.
Γλῶσσα (κύρ. ὄνόμ., παρωνύμ., τοπωνύμια) κατάροι, εὐχαὶ κλπ.
121. — Τὸ Τσακῆλι τῶν Μετρώων. Θρακ 11 (1939) 347-413.
Κοινот. διοικήσεις, κατοικία, ἐνδυμασία, γεωργία, οἰκοκυρικὴ κλπ.
122. **Ἀβραμίδη Σταύρου** Θρακικὴ λαογραφία. Μακεδ' Ἡμερ ἔτ. 16 (1940) 58-60.
123. **Ἀποστολίδου Μυρτ.** Βούλγαροι ἢ Ἕλληνες ἦσαν οἱ Καρυῶται; Θρακ 13 (1940) 157-216.
Παρεμβάλλεται ποικίλον λαογρ. ὑλικόν.
124. «**Βιτζέντζος Κορνάρου, δ**» **Σύλλογος** Λαογραφικὰ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σητείας.
ἘπΚρητΣπ 3 (1940) 425-432.
Μαγικά καὶ δεισιδ. συνήθειαι, ἄσματα.
125. **Γιαννακογεώργου Α.** Λαογραφικὰ ἀπὸ τὴν Κατερίνην. Μακεδ 1 (1940) 506-7.
Ἄσμ. 4, ἔθιμα λατρευτικά.
126. **Καζαβῆ Γεώργ. Ν.** Νισύρου λαογραφικά. Νέα Ὑόρκη 1940, 8^{ον}, σελ. 210.
Ἄσμ. 103, δίστ. 345, παροιμ. 447, εὐχαὶ - κατάροι, αἰνίγμ. 36.
Κρίσις: Δωδ' Ἐπιθ 1 (1947) 241 (Γ. Κ. Σπυριδάκης).

127. **Κιρμιζάκη 'Αγλαΐας** Λαογραφικά Περιβολίων Κυδωνίας. 'ΕπΚρητΣπ 3 (1940) 310-326.
Παραμύθ. 7, ἔθιμα λατρείας, παραδόσεις 10.
128. **Κουκουλὲ Φαίδ.** Συμβολὴ εἰς τὴν Κρητικὴν λαογραφίαν ἐπὶ Βενετοκρατίας. 'ΕπΚρητΣπ 3 (1940) 1-101.
Κρίσις: ΒΖ 40 (1940) 239-240 [F. Dölger].
129. **Διγνοῦ 'Αντ.** Ὑδροαῖκων θρύλων καὶ παραδόσεων, ρητῶν καὶ δοξασιῶν ἔλεγχος. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας ἔτ. Η' (1940) 119-120. [Μελέτη].
130. **Δουκάτου Δημ. Σ.** Ἡ στρατιωτικὴ λαογραφία. Ν'Εστ 27 (1940) 163-167.
131. **Μερκάτη Σιλβ. 'Ι.** Δημοτικὰ κείμενα ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ 'Αλλατίου ΕΕΠΕ 3 (1940) 212-213.
Παροιμίαι καὶ γνῶμαι 10.
132. **Μπήτου Ἰωάννου** Λαογραφικά τῆς Κρήτης. ΦάρΒ'Ελλ 1 (1940) 98-102.
Ἄσμα 1, παραμῦθι 1, ἐπφοῖ 1.
133. **Οἰκονομίδου Δ. Β.** Ἀπεραθίτικα λαογραφικά σύμμεικτα, τεῦχ. Α'. Ἀθήνα 1940, σχ. 8^{ον}, σελ. 76.
Εἰσαγωγή, μαντική, ἐπώνυμα, παραμύθια, ἔθιμα.
Κρίσις: ΝΓράμμ. Περ. Β' (1940) ἀρ. φ. 203, σ. 10-11 (Γ. Ζεργιώλης). Ν'Εστ 29 (1941) 113-119 (Κώστας Μαρίνης).
134. **Πέρδικα Νίκης Δ.** Σκῆρος. Τομὸς Γ. Ἡγεσιώσεις καὶ περιγραφαὶ—Ἱστορικά καὶ λαογραφικά σημειώματα—Ἡθῆ καὶ ἔθιμα—Μνημεῖα τοῦ λόγου τοῦ λαοῦ. Ἀθήναι 1940. 8^{ον} μέγ., σελ. 313.
Κρίσις: Ν'Εστ 28 (1940) 972-974 (Κώστας Μαρίνης). ΝΓράμμ. Περ. Β' ἀρ. φ. 199 (1940), σ. 10 (Σοφία Μαυροειδῆ-Παπαδάκη). ΚυπρΓράμμ 5 (1940-41) 339-341 (Κώστας Προουῆς). Λαογρ. 12 (1938-1948) 609-613 (Στίλπων Π. Κυριακίδης).
Τόμ. II. Μνημεῖα τοῦ λόγου τοῦ λαοῦ. Ἀθήναι 1943. 8^{ον} μέγ., σελ. 328.
Κρίσις: Ν'Εστ 35 (1944) 317-319 (Κώστας Μαρίνης).
135. **Πετροπούλου Δ. Α.** Λαογραφικά Σαμοκοβίου Ἀνατολικῆς Θράκης. Ἀρχ. Θεθης 7 (1940-41) 145-223.
136. **Σαραντῆ-Σταμούλη 'Ελπιν.** Λαογραφικά σύμμεικτα Μικρᾶς Ἀσίας. Μικρὸ Χρον 3 (1940) 328-337.
Ἄσματα, παραμύθια, ἐπφοδαί, μαντική, μαγικαὶ καὶ δεισ. συνήθειαι, δίστιχα.
137. **Φαντίσιον Βασίλη Χριστ.** Τὰ καλούδια μας. Ἀθήνα 1940, 8^{ον}, σελ. 136.
Ἄσματα προλήψεις, παραμύθια, παροιμ., μαντικὴ - χοροὶ κλπ.
138. **Φιλιππίδου Φιλип. Α.** Πάνορμος. Μικρὸ Χρον 3 (1940) 368-389.
139. **'Ανθία Τεύκρου** Ἡ ζωντανὴ Κύπρος. Κύπρος 1941 8^{ον}, σελ. 141.
Ἀπόπειρα λαογραφικῆς συνθέσεως· περιλαμβάνεται ποικίλη λαογραφικὴ ὕλη.
Κρίσις: ΚυπρΓράμμ 6 (1941-42) 113-14 (Κ. Προουῆς).

140. **Βαμβακίδου Ἰορδάνου** Σύμμεικτα ἐξ Οἰνός. ἈρχΠόντ 9 (1939) 152-178. 11 (1941) 61-96.
 Δημοσιεύονται: αἰνίγμ. 25, ἄσμ. 57, παραμύθια 3, παραδ. 13, εὐτραπ. διηγ. 9, παροιμ. 9, κατάραι 92, μαντική, ὄνειροχρητικά, προλήψεις καὶ δεισ. δοξασίαι, μετεωρολογία, γλῶσσα (βαπτ. ὄνομ. ἐπώνυμα, παρωνύμ. κλπ.)
141. **Z.** Διάφορα λαογραφικά Σαμακοβίου. Θρακ 15 (1941) 322-331. 16 (1941) 311-324. 17 (1942) 188-194, 215-221.
142. **Πετροπούλου Δ. Α.** Λαογραφικά Σκοπέλου-Πέτρας (Ἀνατολικῆς Θράκης). ἈρχΘρΘησ 8 (1941-42) 135-192.
143. **Φωστηροπούλου Ἀγαθαγγέλου** Τὸ χωρίον Ἰμέρα. ἈρχΠόντ 11 (1941) 146-163.
 Ἱστορικά. γεωργ. βίος, ἀμφίσεις, ἄσματα 1. δίστ. 79.
144. **Καλονάρου Πέτρου Π.** Ἡ Βενετία εἰς τοὺς θρύλους καὶ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀθῆναι 1942, 8^{ον} σελ. 47.
145. **Κιακίδου Θ. Π.** Διάφορα λαογραφικά Σαμακοβίου. Θρακ 17 (1942) 195-215.
 Τοπογραφία, λατρεία, ἄσματα κλπ.
146. **Πετροπούλου Δ. Α.** Λαογραφικά Μαιέσσου Ἀν. Θράκης. ἈρχΘρΘησ 9 (1942-43) 181-220.
147. **Βαφειδου Νικ.** Λαογραφικά περιφερίας Διδυμοτείχου καὶ δημοτικά ἄσματα Σουφλίου. Θρακ 18 (1943) 303-307.
 ἄσμ. 3, ἐπὶφ. 1, μαγικά ἔθιμα κατὰ τὸν τόπον.
148. **Eckert Georg - Formozis P. E.** Mazedonischer Volksglaube. Magie, Aberglaube und religiöse Vorstellungen in Saloniki und der West-Chalkidike. Thessaloniki 1943. 8^{ον}, σελ. 107. (Volkskundliche Beobachtungen und Materialien aus ZentralMazedonien und der Chalkidike. Heft 2).
149. **Δαυρεντίδου Ἰσαάκ Ν.** Ἔθιμα κατὰ τὴν στράτευση τῶν Ποντίων τοῦ Καυκάσου. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 170-171.
150. **Νυμφοπούλου Μ.** Λαογραφικά Σάντας. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 125-27.
 Ἀνέκδ. 2, μῦθ. 1.
151. **Ξενίτα Ξένου (Ξενοφ. Ἀκογλου)** Λαογραφικά Κοτυώρων καὶ περιοχῆς. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 13-21, 44-50.
 Ἀνέκδ., αἰνίγμ., μουσική, μῦθοι, παραμύθια.
152. **Παπαχαραλάμπους Γ. Χ.** Ἀνάμεικτα ἀπὸ τὴν λαογραφίαν τῆς Κύπρου. ΚυπρΣπ 7 (1943) 137-39.
 Παραδόσεις 2. ἄσμα 1.
153. **Πετροπούλου Δ. Α.** Λαογραφικά Σκεπαστοῦ Ἀν. Θράκης. ἈρχΘρΘησ 10 (1943-44) 186-217.

154. **Ἀνδριώτη Νικ.** Ἀρχαῖα καὶ νέα λαογραφικά. Γράμματα 5 (1944) 203-210. [Μελέτη].
155. **Ζ.** Διάφορα ἀπὸ τὸ Σαμακόβι. Θρακ 20 (1944) 77-80.
Λατρεία καὶ χαιρετισμοί.
156. **Παπαϊωαννίδου Κ.** Λαογραφικά Σωζοπόλεως. Θρακ 19 (1944) 268-298.
ἄσμ. 8 καὶ δίστ. 9, παροιμ. 53, ἔθιμα κλπ.
157. **Σαραντῆ-Σταμούλη Ἑλπιν.** Ἀπὸ τὰ φυτὰ τῆς Θράκης. Θρακ 20 (1944) 9-72.
158. **Φαρμακίδου Ξενοφ. Π.** Κύπρια λαογραφικά σπουδάσματα. Ἐν Λευκωσίᾳ 1944 8^{ον}, σελ. 120.
159. **Ἀποστολίδου Μυρτ.** Λαογραφικά-Γλωσσικά Στενιμάχου. Ε'. Ἡ γλῶσσα τοῦ Στενιμάχου. ἈρχΘροθ 12 (1945-46) 174-180.
Παροιμίες, λογοπαίγνια, ἄσματα.
160. **Δουκάτου Δημ. Σ.** Λαογραφικά-γλωσσικά Στενιμάχου. Β' Λαογραφικά Στενιμάχου. ἈρχΘροθ 12 (1945-46) 134-166.
Παροιμίες 108, ἀμπελουργικά καὶ λατρευτικά ἔθιμα.
161. **Μιχαλίδου - Νουάρου Μ.** Γιὰ νὰ γνωρίσωμε τὴ Λωδεκάνησο. Μελέτη ἱστορικῆς, ἀρχαιολογικῆς, τοπογραφικῆς, οἰκονομικῆς, τοπογραφικῆς, λαογραφικῆς. Με χάρτες καὶ εἰκόνες ὅλων τῶν νησιῶν. Ἀθήναι 1945. 8^{ον}, σ. 179.
162. **Τζομπάρη Φιλήμονος Ἰ.** Λαογραφικά-γλωσσικά Στενιμάχου. Γ' α' Τρύγος, β' Χατζηλίκι, γ' Ἐθιμα γάμου, δ' Διάφορα. ἈρχΘροθ 12 (1945-46) 166-173.
Ἀμπελουργία, λατρεία, γάμος, ἄσματα.
163. **Καλοκάρδου Ἑλλης** Λαογραφικά Σκοποῦ Ἀνατολικῆς Θράκης. ἈρχΘροθ 12 (1946-47) 129-192.
Λατρεία, παροιμίες 135, ἄσμ. 8, παίγνια, παραμύθ. 2, παραδ. 2 κ. ἄ.
164. **Δανίτου Νικ. Κλ.** Ἡ ψυχὴ τῆς Κύπρου. Τὸ λαϊκὸ τραγούδι-τὰ δίστιχα-Ἡθῆ, ἔθιμα, θρύλοι καὶ παραδόσεις σαράντα αἰώνων - Ἱστορικά μελετήματα. Ἀθῆναι 1946, 8^{ον}, σελ. 120.
165. **Δουκάτου Δημ. Σ.** Κεφαλόνιτικη λατρεία. Λαογραφικά-ἠθογραφίες-ἱστορικά. Ἀθῆναι 1946 8^{ον} μικρ., σελ. 284.
Ἡθογραφία μετὰ πολλῶν λαογραφικῶν εἰδήσεων.
Κρίσεις: ἘπτΦυλλ ἔτ. 1946, ἀρ. 5, σ. 68. (Δ. Βούρβαχης). Ἡχὼ ἔτ. 1946, ἀρ. 2 σελ. 9 (Ω). Σοσιαλ Ἐπιθεώρηση Χρόν. Β' (1946) ἀρ. 16-17, σ. 160 (Ν. Κρανιάς).
166. **Παπαχριστοδούλου Πολ.** Λαογραφικά. Β' Ἡθῆ κι' ἔθιμα Θρακιώτικα. ἈρχΘροθ 12 (1946-47) 237-247.
Οἰκιακὴ οἰκονομ., ὕφαντ., τρύγος, οἰκογένεια.

167. **Σιταρά Α.** Λαογραφικά. Α'. Μαδύτου. ἈρχΘρΘησ ΙΓ' (1946-47) 228-237. Λατρεία, παραδόσεις.
168. **Ταρσούλη Ἀθηνᾶς** Κάρπαθος. Ν᾽Εστ 40 (1946) 732-734, 808-811. — Κάσος Αὐτόθι, σ. 987-989. Ἔθιμα γάμου, ἄσματα, δίστιχα.
169. **Τσαούση Ἀγαθαγγέλου** Ποικίλα λαογραφικά τοῦ χωρίου Χοψᾶ. ἈρχΠόντ 12 (1946) 208-220. Ἄσμ., ἀνέκδ., ἔθιμα κατὰ τὴν γέννησιν καὶ τελευτήν, μαντική, μαγεία καὶ μετεωρολογία.
170. **Φωστηροπούλου Σωτηρίας** Ποικίλα λαογραφικά Ἱμερας. ἈρχΠόντου 12 (1946) 227-31.
171. **Χατζηγάκη Ἀλεξ. Κ.** Τ' Ἀσπροπόταμο Πίνδου. Τρίκκαλα 1946. 8^{ον}, σελ. 48. Ἄσμ. 30, παραδ. 2, τοπωνύμια. Κρίσεις: Μορφές Περ. Β' ἔτ. Α' (1946-47) 196 (Μπάμπης Νίντας). ΚυπρΓράμμ 12 (1947-48) 191-92 (Παῦλος Φλώρος).
172. **Χανιώτη Βάσου** Ταξίδι στὴν Κάρπαθο. Ἑλληνικὸ Ὑπαιθρο περ. Β' Χρόν. 13 (1946) 123-125 [μελέτη]. Ἐνδυμασ., ὕφαντ., δίστιχα.
173. Βορειοηπειρωτικὲς σελίδες. Ἡ Λαογραφία (ἱστορικά, λαογραφικά, ἦθη καὶ ἔθιμα). Ἐπιμελεία Γιάννη Λάλη. Ἀθήναι 1947. 8^{ον}, σελ. 147. Ἔθιμα κατὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον, τὴν τελευτήν, λαοεθνικά, εἰρήσεις διὰ τὴν κοινωνικὴν οργάνωσιν.
174. **Κυριαξῆ Παύλου** Κύμη καὶ Σάμος. Ἑλληνικὸ Ὑπαιθρο, Περ. Γ' Χρόν. ΙΔ' (1947) 64-65.
175. **Κυριακίδου Στίλπ. Π.** Τὰ σύμβολα ἐν τῇ νεοελληνικῇ λαογραφίᾳ. Λαογρ 12 (1938-1948) 503-546. [Μελέτη].
176. **Κωνσταντινίδου Κ. Ν.** Ἡ Ρόδος ἓνα τραγούδι. Ἀλεξάνδρεια 1947. 8^{ον}, σελ. 132. Ὁ συγγρ. παραθέτει ποικίλην λαογραφικὴν ὕλην, ἰδίᾳ ἄσματα, δίστιχα, παραδόσεις κ.ἄ. Κρίσις: ΚυπρΓράμμ 12 (1947-48) 190 (Κώστας Προυσιῆς).
177. Ὁ Ἑλληνικὸς Πόντος. Μορφές καὶ εἰκόνες ζωῆς. Εἰκόνες Χρήστου Γ. Δημάρχου. Κείμενο Νίκου Ι. Καπνᾶ. (Ἀθῆναι 1947). 8^{ον}, σελ. 68 (Σύλλογος Ποντίων «Ἀργοναῦται-Κομνηνοί»). Κρίσις: Λαογρ 12 (1938-1948) 615-616 (Στίλπων Π. Κυριακίδης).
178. **Παπανικολάου Σταύρου Κ.** Τὸ Κοροπὶ τῶν Μεσογείων τῆς Ἀττικῆς μετὰ τῆς περιφερείας του. Ἐν Ἀθήναις 1947. 8^{ον}, σελ. 79.
179. **Ταρσούλη Ἀθηνᾶς** Δωδεκάνησα. Τόμ. Α' (Ρόδος, Κάρπαθος, Κάσος, Χάλκη) (Ἀθῆναι 1947) 8^{ον} μέγ., σελ. 334. Περιγραφὴ τῶν νήσων μὲ ἄφθονον λαογραφικὸν ὕλικόν, 128 σχεδιάσματα σπιτιῶν κλ. καὶ 27 ἐγχρώμους πίνακας ἐνδυμασιῶν, κεντημάτων κλπ. Κρίσις: Δωδ'Ἐπιθ 1 (1947) 429 (Μ. Μιχαηλίδης Νουάρος).

Γ' Ὑλικὸς βίος καὶ τέχνη τοῦ λαοῦ.

1. Συνοικισμός, οἰκία καὶ αὐλή. Ἐπιπλα καὶ σκεύη.

180. **Γκανούλη Γεωργ. Θ.** Τὰ ἀρχοντικά σπίτια τῆς Σιατίστας τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' μ. Χ. αἰῶνος. Μακεδ' Ἡμερ. 15 (1939) 153-159.
181. **Ἰωαννίδου Μαρίας** Οἰκίαι Ἀραχόβης. ΕΛΑ 1 (1939) 68-98 + πίν. 10.
182. **Κουκουλὲ Φαίδωνος** Ἡ βυζαντινὴ ιδιωτικὴ οἰκία κατὰ τὰς φιλολογικὰς πηγὰς. Studi Bizantini e Neoellenici 5 (1939) 495-500.
183. **Κωτούλα Ἑλένης Γ. Τ'** ἀρχοντόσπιτα τῆς Σιατίστας. ΦάρΒ' Ἑλλ 1 (1939) 237-242. [ἐν σελ. 240 ἥσμ. 1].
184. **Μαρκοπούλου Γλαύκου** Λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ. Πάφος 4 (1939) 272-275.
185. **Μέγα Γ. Α.** Θρακικαὶ οἰκίσεις. Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς βορειοελληνικῆς ἀγροτικῆς οἰκίας. ΕΛΑ 1 (1939) 5-49 + πίν. 11.
186. — Ἡ λαϊκὴ οἰκοδομία τῆς Λήμνου. ΕΛΑ 2 (1940) 3-29 + πίν. 8.
Κρίσις: ἈρχΘροθσ 8 (1941-42) 292-297 (Γ. Δ. Κόντης).
187. — Τ' ἀρχοντικά τῶν Ἀμπελοκίων. Ν' Ἑστ 28 (1940) 892-893.
188. **Μπίρη Κώστα Η.** Τὸ παλιὸ ἀθηναϊκὸ σπίτι. Ν' Ἑστ 27 (1940) 275-281.
189. — Ἀθηναϊκὰ μελέται. Τεύχ. 3. Ἀθήνα 1940. ἑσλ. 3-9. τὰ παλιὰ ἀθηναϊκὰ σπίτια = Ν' Ἑστ 27 (1940) 275-281.
190. **Ὀρλάνδου Ἀναστ.** Ἀθηναϊκὸν ἀρχοντόσπιτό τῆς Τουρκοκρατίας. ἈρχΒυζ Μν 5 (1939-40) 198-205.
191. **Βαφειάδῃ Β.** Αἱ πόλεις τῶν Κυκλάδων. Χωροταξία-Πολεοδομία-Ἀρχιτεκτονικὴ. Δελτίον «Κύκλου Τεχνικῶν» Β' (1942) ἀρ. 2, σ. 9-12.
- 191^α. **Βαλάτα Γ.** Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Ζαγοράς. Χωροταξία, ἐνθ' ἀν. ἀρ. 3, σ. 17-20.
192. **Μέγα Γεωργ. Α.** Σκοποὶ καὶ μέθοδοι διὰ τὴν ἔρευναν τῆς λαϊκῆς οἰκοδομίας. Χωροταξία-Πολεοδομία-Ἀρχιτεκτονικὴ. Δελτίον «Κύκλου Τεχνικῶν» Β' (1942) ἀρ. 8, σ. 41-44.
193. **Eckert Georg** Siedlungsgeographische Beobachtungen aus der Chalkidike. Thessaloniki, 1943. 16^{ον}, σελ. 36.
194. **Λυγίζου Ἰωάνν.** Ἑλληνικὴ νησιωτικὴ ἀρχιτεκτονικὴ. Ἀθήναι 1943. 8^{ον} μέγ., σελ. 141.
Κρίσις ὑπὸ Δ. Εὐαγγελίδου, κατωτ. ἀριθ. 195.
195. **Εὐαγγελίδῃ Δ. Ε.** Τὸ νησιωτικὸ λαϊκὸ σπίτι. Ν' Ἑστ 35 (1944) 430-438.
196. **Εὐελπίδῃ Χρ.—Τσαούση Σπ.** Τὸ ἀγροτικὸ σπίτι. Ἀθήνα 1944. σχ. 8^{ον}, σ. 100.
197. **Λυγίζου Ἰωάνν.** Ἡ νησιώτικη ἀρχιτεκτονικὴ. Ν' Ἑστ 35 (1944) 593-594.
198. **Μαρκοπούλου Γλαύκου** Ἡ λαϊκὴ μας ἀρχιτεκτονικὴ. Τόμος Α'. Ἱστορικὴ εἰσαγωγή. Ἀθήναι 1945. 8^{ον}, σελ. 109.

199. **Χανιώτου Βάσ.** Τὰ σπίτια τῆς Καρπάθου. ἙλΔωδ 1 (1945-46) ἀρ. 3, σ. 28-30.
200. **Μέγα Γεωργ. Α.** Θεσσαλικάι οἰκίσεις. Ἀθήναι 1946. 8^{ον}, σελ. 113 + μς' πίν. φωτογραφιῶν. (Σειρὰ ἐκδόσεων τοῦ Ὑφυπουργείου Ἀνοικοδομήσεως. Ἀρ. 4). Κρίσεις: Ν᾽Εστ 40 (1946) 1017-1018 (Κ. Ἡ. Μπίρης). ΤεχνΧρον. τεῦχ. 267-268 (1946) (Α. Ι. Σῶκος).
201. — Λαογραφία καὶ ἀρχιτεκτονική. Ν᾽Εστ 40 (1946) 1140-1141.
202. **Τριποδάκη Δ. Ε.** Ἡ χωρική κατοικία στὸ Λασιθί.—(Ἀνάτυπον ἐκ τῶν Τεχνικῶν Χρονικῶν, τεῦχ. 269-270 (1946) σελ. 12).
203. **Τσοπανάκη Ἀγ.** Ἡ αἰσθητικὴ τῆς πέτρας. Τέχνη 1 (1946) 126-131.
204. **Γιανουλέλη Γ. καὶ Μ.** Τὸ λαϊκὸ ὄρεινὸ σπίτι στὴν Κρήτη. Παρουσίαση κ. Ἀργύρη Στυλιανίδη-Φιλικοῦ. Ὁ Αἰώνας μας, ἔτ. 1947-48, ἀρ. 3, σ. 92-93. Εἰκὼν ἐκτὸς κειμένου.
205. **Κ. Σπ.** Σπίτι στὴ Βέργοια 18^{ον} αἰῶνα. Παρουσίαση ζωγράφου Ἀ. Στυλιανίδη-Φιλικοῦ. Ὁ Αἰώνας μας, ἔτ. 1947-48, ἀρ. 4, σ. 156-157. Εἰκὼν ἐκτὸς κειμένου.
206. — Ὁρεινὸ σπίτι Πελοποννήσου 18^{ον} αἰῶνα (Χωριὸ Τρόπαια, πρώην Βερόβιτσα). Παρουσίαση ζωγράφου Ἀ. Στυλιανίδη-Φιλικοῦ. Ὁ Αἰώνας μας, ἔτ. 1947-48, ἀρ. 7, σ. 220-221. Εἰκὼν ἐκτὸς κειμένου.
207. — Ἀστικὸ σπίτι Ζακύνθου. Παρουσίαση Ἀ. Στυλιανίδη-Φιλικοῦ. Ὁ Αἰώνας μας, ἔτ. 1947-48, ἀρ. 8, σ. 252-253.
208. — Θεσσαλικὸ σπίτι. Παρουσίαση ζωγράφου Ἀ. Στυλιανίδη-Φιλικοῦ. Ὁ Αἰώνας μας, ἔτ. 1947-48, ἀρ. 11, σ. 348-349. Εἰκὼν ἐκτὸς κειμένου.
209. — Σπίτι τοῦ Πηλίου. Παρουσίαση ζωγράφου Ἀ. Στυλιανίδη-Φιλικοῦ. Ὁ Αἰώνας μας, ἔτ. 1947-48, ἀρ. 12, σ. 380-381. Εἰκὼν ἐκτὸς κειμένου.
210. **Κωνσταντινίδη Ἀρη** Δυὸ «χωριά» ἀπ' τὴ Μύκονο καὶ μερικὲς πιὸ γενικὲς σκέψεις μαζί τους. Ἀθήνα 1947. σχ. 16^{ον}, σελ. 38 + πίν. VIII.
211. **Δοῦζου Ἀλ.** Τὸ Δωδεκανησιακὸ σπίτι. Ὁ Αἰώνας μας, ἔτ. 1947-48, ἀρ. 6, σ. 188-189. Εἰκὼν καὶ σχόλια ἐκτὸς κειμένου.
212. **Orlandos Anast.** La maison paysanne dans l'île de Rhodes. L'Hell Cont. II Série, I (1947) 223-231.
213. **Στυλιανίδου - Φιλικοῦ Ἀργ.** Λαϊκὸ σπίτι Ἰωαννίνων. Ὁ Αἰώνας μας, ἔτ. 1947-48, ἀρ. 2, σ. 56. [Σχεδιάσμα ἐκτὸς κειμένου].— Ἀθηναϊκὸ σπίτι. Αὐτόθι, ἀρ. 9 σ. 284-285.— Λαϊκὸ σπίτι Σκύρου. Αὐτόθι, ἀρ. 10 σ. 316-317. Εἰκόνες ἐκτὸς κειμένου.

214. *Ταρσούλη Ἀθηνᾶς* Τὸ Καρπάθικο σπίτι. Ὁ Αἰώνας μας, ἔτ. 1947-48, ἀρ. 2, σ. 54-56. [Βλ. καὶ ἀριθ. 179].
215. *Hačjimiha! Angélique* L'Epire. L'Hell Cont. II Série, I (1947) 155-161.

2. Ἐνδύματα.

216. *Ἀγιοπετρίτη* Ἀγιοπετρίτικη ἔνδυμασία. Κυν'Επιθ 2 (1938-39) 62.
- 216^α. *Βασματζή Θεοδ. Β.* Ἐθνικὲς ἔνδυμασίαι τῶν νησιῶν μας. Ναυτ'Ἑλλ 11 (1939-40) 1417.
217. *Βουγιουνκλή Δεσπ.* Ἡ φορεσιὰ τῆς Καπουτζήδας. Λαογρ. 12 (1938-48), 337-349 + πίν. IV εἰκόνων ἐκτὸς κειμένου.
- 217^α. *Γάλλια Μ.* Ἑλληνίδες τῆς Σμύρνης τοῦ 1800. Ἀρχόντισσες τῆς Τήνου τοῦ 1804. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 786, σ. 36-37.
2 ἔγχρωμοι εἰκόνες ἐξ ἔργων περιηγητῶν.
218. *Κουκουλέ Φαίδωνος* Τὰ ἀνεμίτια. ἘπΒυζΣπ 15 (1939) 142-144.
219. *Κουκουρίδη Β. Μ.* Χιακαὶ χωρικά ἔνδυμασίαι. (Α') Νενήτων. Β') Καλαμωτῆς. ΠερΣ'Αργ. 1 (1938-39) 191-202.
220. *Λυμπέρη Μανώλη* Ἡ Κυνοῦσια ἔνδυμασία. Κυν'Επιθ 2 (1938-39) 49 καὶ 46.
221. *Πετρίδη Ἀννης Μ.* Ἡ ἔνδυμασία τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν τῆς Μεγίστης. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Β' (1938-39), ἀρ. 21, σ. 7-8. ἀρ. 22, σ. 11-12.
222. *Ρουσάλη Σοφίας Ἡλ.* Ἡ τσακάρικη ἔνδυμασία. Κυν'Επιθ 2 (1938-39) 61, 70, 78, 88, 92.
223. *Στάλιον Ἀμαλίας* Ἐθιμα καὶ ἔνδυμασίαι Κομοτινῆς. Θρακ. 13 (1940) 329-32.
224. *Ταρσούλη Ἀθ.* Ἑλληνικὲς φορεσίαι. (Ἀθῆναι 1941), 8^{ον}. μέγ., σελ. 16 + πίν. 65.
Ἐγχρωμα δειγμάτων ἔνδυμασιῶν ἐξ Ἀττικῆς, Ρούμελης, Εὐβοίας, Θεσσαλίας, Ἡπείρου, Μακεδονίας, Θράκης. Βλ. καὶ ἀριθ. 179.
Κρίσεις: Ν'Ἑστ. 30 (1941) 768-770 (Φάνης Μιχαλόπουλος). Λαογρ 12 (1938-48) 613-615 (Στίλμων Π. Κυριακίδης).
225. *Ἐταιρ. Κυπρ. Σπουδῶν* Λαϊκαὶ ἔνδυμασίαι. ΚυπρΣπ 6 (1942), σ. VIII.
Καταγραφή ἔνδυμασιῶν ἀποκτηθεισῶν ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας.

3. Τροφαὶ καὶ ποτά.

226. *Κουκουλέ Φαίδ.* Βυζαντινῶν τροφαὶ καὶ ποτά. ἘπΒυζΣπ 17 (1941) 3-112.
Κρίσις: BZ 41 (1941-42) 329 (F. Dölger).
227. *Παπαχριστοδούλου Πολυδ.* Λαογραφικά. Α' Τροφὲς καὶ δίαιτα τῶν Θρακῶν. ἈρχΘροθσ 9 (1942-43) 157-177.
228. *Παρασύρα Κωστή Ε.* Ὁ ἄρτος καὶ τὸ ψωμί.—Πίττας συμπληρωματικά.
Ἐκκλησ. Φάρος 38 (1939) 323-337.

4. Βίοι

(γεωργικός, ποιμενικός, μελισσοκομικός, ναυτικός, αλιευτικός κλπ.)

229. *Βίου Στυλ. Γ.* Σχῆνος ὁ μαστιχοφόρος καὶ ἡ μαστίχη. Περσ' Ἀρχ 1 (1938-39) 96-100.
230. *Βρόντη Ἀναστ. Γ.* Οἱ ζευγαῖδες τῆς Ρόδου. Λαογρ 12 (1938-48) 104-129.
Περιλαμβάνονται ἔτι παροιμίες καὶ γνῶμαι 30, δίστ. 6 καὶ μετεωρολογικαὶ εἰδήσεις.
231. — Ἡ μελισσοκομία καὶ τὸ μαντρατόρεμα στὴ Ρόδο. Λαογρ 12 (1938-48) 195-230.
Περιλαμβάνονται καὶ ἔθιμα λατρευτικά, μαγεία, μαντική, δημ. ἰατρική, μαγικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι.
Κρίσεις: Ν' Ἔστ 27 (1940) 387-389 (Κώστας Μαρίνης).— Τέχνη (Ρόδου) 1 (1946) 95 (Χ. Π(απαχριστοδούλου)).
232. *Ἐπιτανησίας Μαριέττας* Ἡ καλλιέργεια τῆς ἑξοχῆς στὴ ζακυνθινὴ λαογραφία. Λαογρ 12 (1938-48) 79-91.
233. *Κιζλάρη Θανάση* Ἀγροτικὸς βίος τῶν Θεσπιάδων. Λαογρ 12 (1938-48) 386-416.
234. *Μαδιᾶ Γεωργ.* Ποιμενικὰ τῆς Χίου. Περσ' Ἀρχ 1 (1938-39) 14-23.
235. *Ξερίτα Ε. (Ε. Απογλου)* Τὸ τσεστίρι. Ποικ' Φύλλ 3 (1938-40) 231-233, 236.
236. *Ὁρφανίδου Μαρίας* Τὸ μεταξάσιον Δελφῶν 2 (1938-39) 475-480.
Δημοσιεύονται καὶ ἐπὶ φῶτ. 5, παραδ. 2, δίστ. 3 μαγικ. καὶ δεισ. συνήθειαι κλπ.
237. *Πιτυκάκη Μανώλη* Τὸ τσετίρι. Δελφῶν 2 (1938-39) 560-564.
Ἐπιτηδεύματα.
238. *Σλίνη Μιχ. Χρ.* Ἀγροτικὰ ἔθιμα Δρυμοῦ Μακεδονίας. Λαογρ 12 (1938-48) 92-103.
239. *Γιοφύλλη Φώτου* Ὅταν ρίχνεται τὸ καράβι στὴ θάλασσα. Ναυτ' Ἑλλ 11 (1939-40) 1279-1280.
240. *Δαφέρμου Γεωργ. Φ.* Λεξικὸ τοῦ γεωργοῦ. ΠρομΠυρφ. ἔτ. 1939 ἀρ. 314 σ. 7, ἀρ. 315 σ. 7, ἀρ. 316 σ. 7. [Συνέχεια ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 308 φύλλου τοῦ 1938].
241. — Ὁ τσαγκάρης—ὁ χαρκιᾶς—ὁ μαραγκὸς ἢ ξυλουργὸς—ὁ ράφτης καὶ ὁ συναγληκᾶς—ὁ μυλωνᾶς—λυραντζῆς, μάγερὸς, πίκαιρος—ὁ λυραντζῆς στὸ γάμο-κυνηγός. ΠρομΠυρφ. ἔτ. 1939 ἀρ. 315 σ. 7, ἀρ. 316 σ. 7, ἀρ. 318 σ. 7, ἀρ. 332, σ. 7.-ἔτ. 1940, ἀρ. 334 σ. 7, ἀρ. 345 σ. 7, ἀρ. 348 σ. 7, ἀρ. 350 σ. 7.
242. *Ζήση Μ. Ε.*—Ὁ θέρος στὸ Αὐδῆμι. Θρακ 12 (1939) 356-362.
Ἄσμ. 1, δίστ. 24.
243. *Ἡλιοπούλου Κ. Ν.* Ποιμενικὰ τῆς Ἡλείας. Λαογρ 12 (1938-1948) 253-285.
244. *Πασσιάδου Θεμιστοκλέους* Τὸ μαινόμενον μέλι. ἈρχΠόντ 9 (1939) 43-62.

245. **Σταμ(αίου) Σταμ.** Μὲ τὴν τράτα στ' ἀκρογιαλία. Μπουκέτο 16 (1939)
ἀρ. φ. 805, σ. 7-8.
Ἀλιευτ. βίος καὶ ἄσματα 5.
246. **Τσιώκον Γιάννη** Τὸ «παρασπόρι». Ν'Εστ 25 (1939) 138.
Γεωργικὸς βίος.
247. **Σ. Φ.** Σκιαθίτικα ἔθιμα. Ναυτ'Ελλ 10 (1939) 1072.
Ἀλιευτικὸς βίος.
248. **Λουκάτου Δημ.** Ἡ στρατιωτικὴ λαογραφία. Ν'Εστ 27 (1940) 163-167.
249. **Παπαχαλαλάμπους Γ. Χ.** Ἔθιμα τοῦ θειρισμοῦ. ΚυπρΓράμμ 5 (1940-41)
89-90.
250. **Πιτυκάκη Μανώλη** Γύρω ἀπὸ τὴ γεωργικὴ ζωὴ. Δοῦρος 4 (1940-41)
51-54, 85-88.
251. **Σγουρίτσα Ἀγνη. Γ.** Αἰγοπροβάτων ἀνάγνωσμα. ΣπαρτΧρον 4 (1940-41)
ἀρ. 41-43, σ. 43.
Ποιμενικὸς βίος.
252. **Κάνθου Θεοδ. Χρ.** Γεωργικὰ ἀνέκδοτα καὶ μὲ τὰ χρόνια χάνονται. Πάφος
6 (1941) 107.
253. **Eckert Georg.** Die Wanderhienewirtschaft in der Chalkidike. Thessalo-
niki 1943. 8ον, σελ. 1.
254. **Κομνηνοῦ Ἰ.** Σελίδες ἀπὸ τὴ χρόνια ζωὴ τοῦ Ἀ. Πόντου. ΧρονΠόντ 1
(1943-44) 213-217.
Ποιμενικὸς βίος.
255. **Λαυρεντίδου Ἰσαὰκ Ν.** Ἔθιμα κατὰ τὴ στράτευση τῶν Ποντίων τοῦ Καν-
κάσου. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 170-171.
Στρατιωτικὸς βίος.
256. **Λεβέντη Πάνου** Ἀπὸ τὴν «Κυπριακὴν λαογραφίαν» τοῦ Ξ. Π. Φαρμα-
κίδου. ΚυπρΓράμμ 8 (1943-44) 211-213.
Γεωργικὸς βίος, παροιμίαι 4, αἰνίγματα 2.
257. **Παναρέτου Α.** Γεωργικὰ λαογραφικὰ σημειώματα. ΚυπρΓράμμ 8 (1943-44)
49-54, 100-105.
ἄσματα 2, δοξασίαι, παροιμ. καὶ γνῶμαι.
258. **Σταυριώτου (Δ.Κ.Π.)** Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς Σταυρί. Χρον
Πόντ 1 (1943-44), 252-262.-2 (1945-46) 373-387 469-478.
Γεωργικὸς βίος.
259. ***Eckert G.—Formozis P. E.** Das Hirtenleben in der Chalkidike. Θεσ-
σαλονίκη 1944.
260. **Παναρέτου Α.** Κυπριακὰ μέτρα, σταθμά, μονάδες χρόνου καὶ σχετικαὶ πρὸς
αὐτὰ λέξεις. ΚυπρΣπ 8 (1943-44) 61-82.

261. **Παναρέτου Α.** Κυπριακές γεωργικές παροιμίες. ΚυρΣπ 9 (1945) 77-112. Γνώμαι 136 καὶ γεωργ. λεξιλόγιον.
262. **Τσιτενοῦ Πῶς ἀλωνίζαμ' σὴν Τσίτεν.** ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 303-308, 342-346.
263. **Ζερζελίδου Γ.** Ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν βουνῶν τοῦ Πόντου. Ὁ γιορτασμὸς «τς εὐδίας». ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 429-431.
264. **Κανδηλάπτου (Κάνι) Γ. Θ.** Τὰ παρχάρᾳ. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 478-480. Κτηνοτροφία καὶ ἄσματα 2.
265. **Λουκάτου Δημ.** Λαογραφικά—γλωσσικά Στενιμάχου. Β') Ἀμπελουργικὰ λατρευτικὰ ἔθιμα. ἈρχΘρΘησ 12 (1945-46) 157-166.
266. **Νυμφοπούλου Μιλτ.** Μαγειρικά σκευὴ τῶν Σανταίων. Σπιτικά, ἐκκλησιαστικά καὶ σχολικά ἔπιπλα αὐτῶν. Ἐργαλεῖα τῶν τεχνιτῶν Σάντας. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 480-482.
267. **Μαρίνη Κώστα Π.** Τὸ καλοκαίρι στὸ χωριό. Ἑλληνικὸ Ὑπαιθρο. περ. Β' Χρόν 13 (1946) 126-127. Γεωργικὸς βίος
268. **Μηλιώρη Νίκου Ε.** Βουρλὰ καὶ Βουρλιώτες. Ὁ Βουρλιώτης καὶ τὸ ἀμπέλι Μικρὰς Ἑστίᾳ 1 (1946) τευχ. Γ, σ. 53-68.
269. **Καλαβροῦ Νεοκλῆ** Τὸ περδικοπαρνέ. Τεχν. 2 (1947) 22-24.
270. **Καρανικόλα Σουηρ.** Συμαῖκα λαογραφήματα. Συμαῖκον σπογγαλειτικὸν ἔθιμον «Τὸ στεροτάξιδο». Δωδ'Επιθ Γ (1947) 348-350.
271. — Συμαῖκα λαογραφήματα. Τὸ μούδισμα (ἀμμουδίασμα) τῶν σφουγγαριῶν. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 425-427.
272. **Σπυριδάκη Γεωργ. Κ.** Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τοῦ θερισμοῦ. Ἐργ'Εστ. περ. Β' ἔτ. Α' (1947-48) 283-84.
273. **Ταρσούλη Ἀθηνᾶς** Οἱ σφουγγαράδες. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 53-55.
274. **Ψυχογιοῦ Κώστα** Θερινὲς συνήθειες—παραδόσεις. Βωμὸς 1 (1947) τευχ. 2, σ. 53-55. [Συνέχεια ἐκ τοῦ Α' τεύχους].

5. Βιοτεχνία καὶ λαϊκὴ τέχνη.

(Ἀρχιτεκτονική, χειροτεχνία, ὕφαντική, κεντητική, ξυλογλυπτική, ἀγγειοπλαστική, μεταλλουργική, λαϊκὰ ἐπιτηδεύματα.)

275. Ἀπὸ τὴ θρακικὴ χειροτεχνία. ἈρχΘρΘησ. Ε' (1938-39) 95-96. Εἰκόνες κεντημάτων ἐπὶ ζωναριοῦ καὶ τραπεζομανδήλου.
276. **Βαριανοῦ Χ. Χ.** Ὁ χειροποίητος τάπης. Ἡὼς ἔτ. Β' (1939-40) ἀρ. 17, σ. 14-15.
277. **Βίου Στυλ. Γ.** Ἀγγειοπλαστικὴ ἐν Χίῳ. ΠερΣ'Αργ 1 (1938-39) 6-10.
278. — Κατεργασία τοῦ ρασποῦ (ἢ ράσου). ΠερΣ'Αργ 1 (1938-39) 143-150. Καὶ 10 ἄσματα εἰς σελ. 147-150.

279. **Δέλφη Φοίβου** Ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἀράχοβας. Ὁ ἀργαλειός. Ἡὼς ἔτ. Β' (1939-40) ἀρ. 29-30, σ. 32-33.
Πληροφορία περὶ τῶν ὑφαντῶν ἐκθεμάτων.
280. **Ζώγια Ἑλλία** Ἐνα γράμμα γιὰ τὴ λαϊκὴ τέχνη. ΝΓράμμ. περ. Β' ἀρ. φ. 124 (1939) 14.
281. **Λογαριαστικά Ἀντων. Σ.** Μιά πόρτα στὸ χωριὸ Μίλατος. Δοῆρος 2 (1938-39) 460-461.
282. **Μακρῇ Κίτσου Α.** Ὁ ζωγράφος Θεόφιλος στὸ Πήλιο. Βόλος 1939. 8^{ον}, σελ. 52.
283. **Φωτιάδου Δημητρ.** Ἡ λαϊκὴ τέχνη κ' ἐμεῖς. ΝΓράμμ. περ. Β' ἀρ. φ. 123 (1939) σελ. 1 καὶ 3.
284. **Συγγοπούλου Ἀνδρ.** Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην. Μακεδ' Ἡμερ 16 (1940) 37-40.
285. **Παπαδοπούλου Εἰρ.** Γιὰ τὰ ὑφάδια. Τὰ ταρακιά. ἈρχΘροθσ 7 (1940-1941) 364
286. **Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς** Τὰ ἀντικείμενα τῆς λαϊκῆς μας τέχνης. ΠειρΓράμμ 1 (1940) τευχ. 2, σ. 80-82.
287. **Ἡ Ἑλπίς** (Τέχνες καὶ ἐκδόσεις). Ν' Ἐστ 29 (1941) 140-141.
288. **Αποστολίδου Κ. Μυρτίλου** Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων. ἈρχΘροθσ 7 (1940-41) 2-65.
289. **Μιχαλοπούλου Φάνη** Ἡ οἰκοδομικὴ καὶ ἡ τέχνη τῆς Μοσχολόεως. Ν' Ἐστ 29 (1941) 105-112.
290. **Μαλτέζου Κ.** Δικαία ἢ δίκια κούπα. ΕΛΑ ἔτ. Γ'-Δ' (1941-42) 33-37.
- 290α. **Παπαχριστοδούλου Πολυδ.** Λαογραφικά. Β' Ἐπαγγέλματα στὴ Θράκη. ἈρχΘροθσ 9 (1942-43) 177-180.
291. **Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν** Δωρεαί. ΚυπρΣπ 4 (1940), σ. XII — Λαϊκὴ Τέχνη. Αὐτόθι 7 (1943), σ. XIII-8 (1944), σ. XIV.
Ἀναφέρονται ἀποκτηθέντα ἀντικείμενα λαϊκῆς τέχνης.
292. **Χανιώτου Βασ.** Τὰ ὑφαντὰ καὶ τὰ κεντήματα τῆς Καρπάθου. ἙλΔωδ 1 (1945-46) ἀρ. 5, σ. 25-26.
293. **Μακρῇ Κίτσου Α.** Λαϊκὲς ζωγραφίαι στὸ Ἀρχονταρῖκι τοῦ Μοναστηριοῦ τοῦ Ἀη-Λαυρέντη. ΘεσοΓράμμ. Χρόν. Α' (1945) ἀρ. φ. 1-2.
294. [Εἰκόνες] 1) Ξύλινον παράθυρον κυπριακοῦ σπιτιοῦ. 2) Πανέρι—κολοκύθι μὲ διακοσμῆσεις—βαμβ. σινδόνι ὑφαντὸν—Ἀλατέρα ξυλίνη. 3) Γυναικ. σάκκος (σάρπα). 4) Ράφι σκαλιστὸν—ἐνδυμασίαι καὶ κεντήματα. ΚυπρΣπ. Ι' (1946) Εἰκόνες ἐκτὸς κειμένου εἰς τὸ τέλος τοῦ τόμου.

295. **Χανιώτου Βάσου** Ταξίδι στην Κάροπαθον. Ἑλληνικὸ "Υπαιθρο. Περ. Β' Χρόν. 13 (1946) 123-125.
Ὑφαντικὴ - κέντημα.
296. **Μακρῇ Κίτσου Α.** Λαϊκὲς ζωγραφιὲς στὸ Ἀρχονταρῖκι τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Ἀη Λαυρέντη στὸ Πήλιο. Βόλος 1947. 8^{ον}, σελ. 15+1 φύλλον εἰκόνων.
Κρίσις: ἙλΓράμμ. Περ. Β' ἔτ. 1948 ἀρ. 10, σ. 296-297 (Τ. Α. Βάσος).
297. **Ταρσούλη Ἀθηνᾶς** Τὰ ροδίτικα κεντήματα. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 383.
298. **Χατζημιχάλη Ἀγγελικῆς** Συκριανὴ λαϊκὴ τέχνη. Σκῦρος 1 (1947) 3-5.
299. — L'art populaire grec. Athènes 1937. 4^{ον}, σελ. 161.
Κρίσις: Λαογρ 12 (1938-48) 609 (Στέλιων Π. Κυριακίδης).
300. **Παπάξογλου Θάλειας** Τὰ κεντήματα στὴν Καπουτζήδα. Λαογρ 12 (1938-48) 459-464 + πίν. η'

Δ'. Πνευματικὸς βίος

1. Λαϊκὴ πίστις

α' Ὁρησκειτικαὶ καὶ δεισιδαιμονικὲς δοξασίαι τοῦ λαοῦ.

301. **Αὐγερινοῦ Κώστα** Ἡ Πρωτογεννία. Κεν'Επιθ 2 (1938-39) 87.
302. **Λασκαράτου Ἀνδρ.** Ὁρησκειτικὴ δεισιδαιμονία καὶ ἐπιστημονικὴ δεισιδαιμονία. Ἡ «Ἠχώ» ἔτ. Ζ' (1938-39) ἀρ. 45-46, σ. 14-15.
Ἀναδημοσίευσίς ἀπὸ τὸ περιοδ.: Ὁ Λαῖκος.
303. **Ὀικονομίδου Δ. Β.** Ἀπεραθίτικες δεισιδαιμονίες. Ἐφημ. «Ναξιακὸν Μέλλον» Ἀθῆναι, φ. 36 (5 Μαρτ. 1938), φ. 39 (13 Μαΐου 1938), φ. 42 (27 Ἰουλίου 1938), φ. 51 (6 Μαρτίου 1939).
304. **Ὀρφανίδου Μαρίας** Ὁ κρητικὸς κι' ἡ ὁρησκειά. Δρῆρος 2 (1938-39) 533-534. [Μὲ 18 δίστιχα].
305. **Πιτυκάκη Εἰρήνης Γ.** Ἡ μάνα γεννᾷ κι' ἡ μοῖρα μοιράζει. Δρῆρος 2 (1938-39) 674-75.
306. Νησιώτικες προλήψεις τῆς Νάξου. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 789, σ. 54.
307. Ἱστορίες φαντασμάτων, παραδοξολογίαι, ξόρκια. (Ἀπὸ τοὺς λαογραφικοὺς θησαυροὺς τῆς νήσου Κρήτης). Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 806, σ. 45 καὶ 68.
308. Οἱ Τριτογεννημένοι. Ἡ Τρίτη καὶ ἡ γρουσουσίζις της—Γιατὶ θεωρεῖται ὡς κακοσημαδιακὴ ἡ ἡμέρα αὐτὴ [κλπ.]. Μπουκέτο 16 (1939) φ. 806, σ. 5 καὶ 69.
309. **Βλ. Μ.** Γιατὶ θεωρεῖται γρουσούζικο τὸ 13; Ναυτ'Ελλ. 10 (1939) 970.
310. **Γεηγορίου ἡγουμένου Μαχαίρᾶ** Προλήψεις καὶ γνῶμαι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν δώδεκα μηνῶν. Πάφος 4 (1939) 200-203.
311. **Μ. Ι. Γ.** Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος κατὰ διαφόρων δεισιδαιμονιῶν. Ραδάμανθς ἔτ. 24 (1939) τεύχ. 7 (495), σ. 3-4.

312. **Μαντζουράνη Κ. Ι.** Βουρβουρέϊκη λαογραφία. Δ'. Προγνωστικά, προμαντεύματα καὶ συμβουλαι τῶν χωρικῶν. Ε'. Ὑπολείμματα ἀρχαίας λατρείας εἰς τὰ Βούρβουρα. Ἐπετ. τῶν Βουρβούρων Γ' (1939) 135-137.
313. **Παπαχαράλαμπος Γ. Χ.** Ἔθιμα, προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι τῶν Κυπρίων. ΚυπρΣπ 3 (1939) 13-27. [Μελέτη].
314. **Συλλέκτου** Ναξιώτικες προλήψεις. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 785, σ. 20.
315. **Τανάγρα Ἀγγέλου** Τὸ καλὸ «ποδαρικὸ» καὶ ὁ «σεφτὲς» ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς Τύχης. Ψυχ'Ερ 15 (1939) 115-118. [Μελέτη].
316. **Τριανταφυλλίδου Φιλίππου** Τὰ ἔθιμα τοῦ ξενιτέμματος (!) εἰς τὸ Ζαγόρι τῆς Ἠπείρου. Μακεδ'Ημερ 15 (1939) 211-215.
317. Ὁ ἀριθμὸς 13. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 837 σ. 25.
318. Ἱστορίες, παραδόσεις, προλήψεις τοῦ λαοῦ μας. Μπουκέτο 17 (1940) φ. 841, σ. 31.
319. **Κυριακίδου Στίλπ. Π.** Ὁ ἐλληνικὸς λαὸς καὶ τὰ λουλούδια. ΠειρΓράμμ Χρόν. Α' (1940) τευχ. 2, σ. 86-91. [Μελέτη].
320. **Ἀχιλλέα Φιλίππου** Δεισιδαιμονίαι καὶ προλήψεις. Πάφος 6 (1941) 106-107.
321. **Κιρμιζάκη Ἀγλαΐας** Παραμύθια καὶ προλήψεις Δυτικῆς Κρήτης. ἘπΚρητΣπ 4 (1941) 204-205.
322. **Φιλίππου Δοξίου** Πλατανιστὰς καὶ ἡ πέποιε τῆς καλῆς Γεντίνας. Πάφος 6 (1941) 206-207.
323. **Ζήση Εὔστοι.** Προλήψεις Αὐδαίαν. Θρακ 17 (1942) 229-231.
324. **Eckert G - Formozis P. E.** Geister und Dämonenglaube im Pontus. Nach Mitteilungen von Charilaos Serassis. Thessaloniki 1943.8ον, σελ. 45.
- 324^α — Mazedonischer Volksglaube... und religiöse Vorstellungen, βλ. ἀνωτ. 148.
325. **Χρηστοβασίλη Χρ.** Σημειώσεις ἠθογραφικὰς καὶ γλωσσικὰς. (3. ὁ πρῶτος μαῦρος πετεινός). ἨπΓράμμ 1 (1944) 17.
326. **Ἀσπρέα Γ.** Δεισιδαιμονίαι, προλήψεις καὶ θαύματα στοὺς ἀγῶνες τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ὁρίζοντες 3 (1944) 803-807.
327. **Δανίτου Νικ. Κλ.** Κυπριακὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τριάντα αἰῶνων. Ὁρίζοντες 3 (1944) 830-836. [Μελέτη].
328. **Λεβέντη Πάνου** Τὸ φτάρνισμα. ΚυπρΓράμμ 9 (1944-45) 58-59.
329. **Κονομῆ Ν. Χ.** Τὸ σάρισμαν. ΚυπρΓράμμ 10 (1945-46) 129.
330. **Σπυριδάκη Γ. Κ.** Οἱ ἀμφιθαλεῖς εἰς τὸν βίον τοῦ λαοῦ. ἈρχΘρΘησ. ΙΓ' (1946-47) 193-208. [Μελέτη].
331. **Δέλλα-Ρόκκα Ἰ. Ν.** Προλήψεις τοῦ Ναξιακοῦ λαοῦ. ΝαξΑρχ 1 (1947) 67-69.
332. **Ρωμαίου Κ.** Δοξασιεῖς τῶν διαφόρων λαῶν γιὰ τὴν καταγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου. ἈρχΘρΘησ ΙΔ' (1947-48) 273-298, 364. [Μελέτη].
333. **Σπάλα Πάνου** Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι. Ἐργ'Εστ. Περ. Β' ἔτ. Α (1947-48) 261.

β' Μαγεία. Ἐπωδαί.

1. Μαγεία.

334. Φάρμακα καὶ φυλακτὰ, φαρμακευτικὲς ιδιότητες τῶν κοραλλίων καὶ τῶν μαργαριταριῶν. Ναυτ' Ἑλλ 10 (1939) 1206.
335. *Γρηγορίου ἡγουμένου Μαχαιρᾶ* Λήμμαν ἀντροῦνου, ἀμπόδεμα ἢ ὄρχιπέδη. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 534-536.
336. *Ἐμμανουὴλ Ἐμμ.* Ὁ Μανδραγόρας, τὸ «μαγικὸν φυτόν». Ψυχ' Ἐρ. 15 (1939) 7-10.
337. *Ζευγώλη Γ. Σ.* Τὸ «λικόρνο». Ν' Ἐστ 25 (1939) 138.
338. *Μενεγάκη Γ.* Ἡ θεία μου καὶ τὰ ξόρκια της. Δοῦρος 3 (1939-40) 762-764.
339. *Ξενίτα Ξ. (Ξ. "Ακογλου)* Βασκανία. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 192-194.
340. *Παπαχαραλάμπους Γ. Χ.* Κυπριακὰ ἔθιμα. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 107-8.
341. *Πετρίδης Ἀθ.* Τὸ «ἀμπόδεμα». Λαϊκαὶ παραδόσεις τῆς Μάνης. Ψυχ' Ἐρ 15 (1939) 60-62.
342. [*Τανάγρα Ἀγγέλου* Παρατηρήσεις εἰς τὸ ὁπιοσίεσμα τοῦ Ἀθ. Πετρίδου, Τὸ «ἀμπόδεμα»] Ψυχ' Ἐρ 15 (1939) 59-63.
343. *Πηλιάτσου Α.* Μανδραγόρας, τὸ ῥιζοῦν τῆς ἀγρίας. ΚυπρΓράμμ. ἔτ. 1940, τευχ. 2, 127-129.
344. *Σπυριδάκη Γεωργ. Κ.* Ὁ ἀριθμὸς ἐβραϊζόντα δύο. Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ι. Ἀμαντον, Ἀθῆναι 1940, σ. 409-412. [Μελέτη].
345. (*Ζουρούδη Ἀντιγόνης Ν.*) Ἡ διὰ λιτανείας πρόκλησις βροχῆς εἰς τὴν νῆσον Χάλκην (Δωδεκάνησος). Ψυχ' Ἐρ. 17 (1941) 107-108.
Παρατηρήσεις ὑπὸ τοῦ Ἀγγ. ΣΤανάγρα ἐν σ. 108-110.
346. *Μέγα Γεωργ. Α.* Ζητήματα ἑλληνικῆς λαογραφίας. Κεφάλ. Ζ'. Μαγεία, μαγικαὶ συνήθειαι καὶ δεισιδαιμονίαι. ΕΛΑ ἔτ. Γ'-Δ' (1941-42) 77-116.
347. *Σπυριδάκη Γ. Κ.* Ἐξορισμοὶ καὶ μαγικοὶ κατάδεσμοὶ ἐκ κρητικῶν χειρογράφων. ΕΛΑ ἔτ. Γ'-Δ' (1941-42) 60-76.
348. *Eckert Georg - Formozis P. E.* Beiträge zur Mazedonischen Volksmagie. Thessaloniki 1942. 8^{ον}, σελ. 107 + VI πίν. (Volkskundliche Beobachtungen und Materialien aus Zentral-Mazedonien und der Chalkidike. Heft 1).
349. *Χρυσάνθη Κύπρου* Ἡ πέτρα τῆς κουφῆς καὶ ὁ ὀφίτης λίθος τῶν ἀρχαίων. ΚυπρΓράμμ 7 (1942-43) 43-47.
350. — Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν Κυπριακῶν γητιῶν. ΚυπρΓράμμ. 7 (1942-43) 117-124.
351. *Eckert Georg - Formozis P. E.* Regenzauber in Mazedonien. Thessa-

Ioniki 1943. 8^{ον}, σελ. 97. (Volkskundliche Beobachtungen und Materialien aus Zentral-Mazedonien und der Chalkidike. Heft 3).

352. **Μέγα Γ. Α.** Μαγικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι πρὸς ἀποτροπὴν ἐπιδημικῶν νόσων (Τρυποπέρασμα. Καινούργια φωτιά-διαβολοφωτιά. Σίδερο) ΕΛΛ ἔτ. Ε' - ΣΤ' (1943-1944) 5-58.
353. **Παπαδοπούλου Α. Α.** [Ἀνομβρία. Ἡ κουδκουκούρα]. ἈρχΠόντ 12 (1946) 216.
- 353^α. **Τσαούση Ἀγαθ.** βλ. ἀνωτ. ἀριθ. 169.
354. **Πετροπούλου Δ. Α.** Ἡ γύμνωση στὶς μαγικὰς ἐνέργειες. ἈρχΘρΘησ. ΙΓ' (1946-47) 97-128. [Μελέτη].

2. Ἐπωδαί.

355. Ἱστορίες φαντασμάτων, παραδοξολογίες, ξόρκια. (Ἀπὸ τοὺς λαογραφικοὺς θησαυροὺς τῆς νήσου Κρήτης). [1]. Μπουκέτο 16 (1939) φ. 806, σ. 45 καὶ 68.
356. **Μενεγάκη Γ.** Ἡ θεία μου καὶ τὰ ξόρκια της. [2]. Δρῆρος 3 (1939-40) 762-64.
357. **Ὀρφανίδου-Συμινελάκη Μαρίας** Γηθειὲς γιὰ νόσους διάφορες. [8]. Δρῆρος 3 (1939-40) 866-867.
358. **Παπαχαραλάμπους Γ. Χ.** Ἐθνομ. παραδόσεις καὶ δεισιδαιμονίαι τῶν Κυπρίων. [7 ἐπωδαὶ καὶ κατάδεσμοι]. ΚετοΣτ 3 (1939) 27-30.
359. **Περνάκη Ἀντ.** «Γηθειεὲς» καὶ «κατάδεσμοι». [4]. Πάφος 4 (1939) 227-232.
360. **Σπανδωνίδη Ειρήνης** Τραγοῦδια τῆς Ἀγασίας (Παρασοῦ). [2]. Ἀθήνα 1939, σ. 108.
361. **Γρηγορίου ἡγουμ. Μαχαιρᾶ** Δύο ἐπωδαὶ καὶ ἐπωδαί. Πάφος 5 (1940) 360-362.
362. **Δαφέρμον Ἐλευθ. Γ.** Γηθειεὲς (λέγονται στὸν Ἀγ. Μάμα Μυλ/μου) [3]. ΠρομΠυρφ ἔτ. 1940, ἀρ. 348 σ. 7, ἀρ. 349 σ. 7.
363. **Μυριβήλη Σ.** Ἡ Γιλλὺ στὴ Θράκη. [1]. Νἔστ 28 (1940) 893.
364. **Γρηγορίου ἡγουμένου Μαχαιρᾶ** Δύο ἐπωδαί. [1] Ὁ πόνος. 2) Ἡ γροφή ἢ δροφή]. Πάφος 6 (1941) 45-46.
365. **Χρυσάνθη Κύπρου** Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν Κυπριακῶν γητιῶν [4] ΚυπρΓράμμ 7 (1942-43) 117-124.
366. **Τομπόλη Σώζου Κ.** Τὸ δῆμμαν τ' ἄλουποῦ. ΚυπρΓράμμ 9 (1944-45) 221-222.
367. **Ζαφειρίου Νικ. Ι.** Κατάδεσμοι (ἀμπουδέματα) [1]. ἈρχΣάμ 1 (1946) 246. — Ἐπωδοὶ (γυτέματα) (!) [2]. Αὐτόθι, σ. 316-317.
368. **Σπάλα Πάνου** Τὸ «μάτιασμα» καὶ τὰ «ξόρκια». Ἐργ᾽Εστ., περ. Β ἔτ. Α' (1947-48) 285.
369. **Συμινελάκη Μαρίας - Λιναρδάκη Ἐλευθερίας** Κρητικὰ λαογραφικά. Ι Γηθειεὲς καὶ τραγοῦδια ἀπὸ τὸ νομὸ Ἡρακλείου. Ἡράκλειον Κρήτης 1947. 8^{ον}, σ. 7-25. [Ἐπωδαὶ 86].

γ'. Μαντική.

370. *Πιτυκάκη Μανώλ.* Ἀπὸ τὰ «τεφετέργια» τοῦ Κυπριγιώτη. Δρῆρος 1 (1937-38) 71-72, 103-104, 134-135, 177-178. — 2 (1938-39) 608-609, 673-674.
371. — Ὁ Κλήδωνας στὰ χωριά μας. Δρῆρος 3 (1939-40) 985-987. — 4 (1940-41) 25-29.
372. *Μαντζουράνη Κ. Ι.* Βουρβουρέϊκη λαογραφία. Δ'. Προγνωστικά, προμαντεύματα καὶ συμβουλαὶ τῶν χωρικῶν. Ἐπετ. τῶν Βουρβούρων 3 (1939) 135-137.
373. *Συλβίου* Ὁ Κλήδωνας. ΜικροΧρον 3 (1940) 390-395.
374. *Λαμπιδου Ὁδ.* Κυβομαντεία. ἘπΒυζΣπ. 17 (1941) 185-194.
Κρίσις: BZ 41 (1941-42) 297 (F. Dölger).
375. *Μέγα Γεωργ. Α.* Ζητήματα Ἑλληνικῆς λαογραφίας. Κεφ. Η'. Μαντική ΕΛΑ ἔτ. Γ'-Δ' (1941-42) 117-140.
376. *Eckert Georg* Das Schulterblatortakel bei den Aromunen, mit Beiträgen von Cuschan Araia. Thessaloniki 1944, 8^{ον}, σελ. 28.
377. *Καλομενοπούλου Ν. Θ.* Διορημεία, ὁρόμοι καὶ διάφοροι προλήψεις παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς. Νέα Δρόμοι ἔτ. 1 (1949) ἀρ. 4, 91-94, σ. 11-12.
378. *Παπαχαλαμπίου Γ. Χ.* Προλήψεις μαντικῶν ὁνείρων καὶ λατρεία τοῦ Ἀδώνιδος ἐν Κύπρῳ. ΚυπρΣπ. 14 (1946) 25-33 [Μελέτη].
379. *Δημαρᾶ Κ.* Οἱ χρησμοὶ στὴ νέα μας ἐποχή. Ἐκλογή 3 (1947-48) 196-203.
380. *Δουκάτου Δημ. Σ.* Τῆς τύχης τὸ κυνηγιό. ἘλΓράμμ., ἔτ. 1947 ἀρ. 58, σ. 3.

2. Λαϊκὴ κοσμοθεωρία καὶ ἐπιστήμη

α'. Κοσμογονικοὶ καὶ ἀστρολογικοὶ μῦθοι. — Μετεωρολογία.

381. Σημεῖα προγνώσεως τοῦ καιροῦ. Ναυτ'Ελλ 10 (1939) 980, 1028.
382. *Δεναξᾶ Ἀρτεμ.* Προγνωστικά τοῦ καιροῦ. Ναυτ'Ελλ 10 (1939) 1102.
383. *Ἐξαδακτύλου Χρ.* Παροιμίες γιὰ τὸν καιρὸ (Μορφίτικα χωριά). Πάφος 4 (1939) 22-23.
384. — Κυπριακὲς παροιμίες: 1) Γιὰ τὸν καιρὸ (Κερυνιώτικα χωριά). Πάφος 4 (1939) 240.
385. *Δίβα Ρίτου* Παροιμίες γιὰ τὸν καιρὸ (Μαραθιώτικα χωριά). ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 413-16.
386. *Μαντζουράνη Κ. Ι.* Βουρβουρέϊκη λαογραφία: Β' Μετεωρολογικαὶ παροιμίες τοῦ χωριοῦ μας. Ἐπετ. τῶν Βουρβούρων Γ' (1939) 130-132.
387. *Γκράβιγγερ Π.* Τὸ ὥριαϊον ὥροσκοπίον. Ἀθῆναι 1940, 8^{ον}, σελ. 41.

388. **Γκράβιγγερ** Ἡλιακὸν ὠροσκόπιον καὶ προγνώστικὴ Ἀστρολογία. Αἱ πλανητικαὶ διελεύσεις καὶ ἡ πρόγνωσις. Ἀθῆναι 1940. 8^{ον}, σελ. 31.
389. **Ἐξαδακτύλου Χρ.** Παροιμίαι γιὰ τὸν καιρὸ (Σολιάτικα χωριά). Πάφος 5 (1940) 134-35.
390. — Ὁ Μάρτιος. Πάρος 5 (1940) 227-8.
391. — Παροιμίαι γιὰ τὸν καιρὸ (Ἀπὸ τὰ Σκαλιώτικα μέρη - Σκάλα, Ἀραδίππου, Λειβάδια, Μουρουτζίνα Ἀθηαίνου κ.ἄ.). Πάφος 6 (1941) 24-25.
392. — Παροιμίαι γιὰ τὸν καιρὸ ἀπὸ τὰ Τηλλυριώτικα χωριά. Πάφος 6 (1941) 80-81.
393. **Κρανιδιώτη Νίκου** Προβλέψεις γιὰ τὸν καιρὸ. ΚυπρὸΓράμμ 5 (1940 - 41) 439-440.
394. **Μέγα Γεωργ. Α.** Ζητήματα Ἑλληνικῆς λαογραφίας. Κεφ. Θ'. Ἀστρολογία. Κεφ. Ι' Μετεωρολογία. ΕΛΑ ἔτ. Γ'-Δ' (1941-42) 141-62.
395. **Παναρέτου Α.** Κυπριακὲς γεωργικὲς παροιμίαι. ΚυπρὸΣπ 9 (1945) 77 - 112. Παροιμ. καὶ γνῶμ. 136 καὶ λεξιλόγιον μετεωρολογίας.
396. **Καρανικόλα Σωτηρ.** Συμμετα λαογραφίαι. Τὸ Μικρὸ καλοκαιράκι. Δωδ' Ἐπιθ 1 (1947) 378.
397. **Σπυριδάκη Γεωργ. Κ.** Παρατηρήσεις εἰς τὸ Μικρὸ καλοκαιράκι. Δωδ' Ἐπιθ 1 (1947) 378-379.

β'. Μῦθοι περὶ ξύλων καὶ φυτῶν.

398. **Κυριακίδου Στίλπωνος Π.** Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ τὰ λουλούδια. ΠειρὸΓράμμ 1 (1940) τευχ. 2, σ. 86-91. [Μελέτη].
399. **Παπανικολάου Κ. Ι.** Ὁ βασιλεὺς τῶν λουλουδιῶν. Ν' Εστ 27 (1940) 617-620.
400. **Σταμούλη-Σαραντιῇ Ἑλπινίκης** Ἀπὸ τὰ φυτὰ τῆς Θράκης. Θρακ 20 (1944) 9 - 72.
401. **Χρυσάνθου Κ.** Συμβολὴ εἰς τὴν δημώδη ἐμβρυολογίαν τῶν Κυπρίων. ΚυπρὸΣπ 8 (1944) 127.
402. **Ἀγραφιώτου (Σερ. Τσιτσᾶ)** Στὰ ἄγρια ὄρη καὶ ἄκαρπα ξύλα. Λαογραφικὴ δασικὴ φυτογνώσις. Λαμία (1947). 8^{ον}, σελ. 120.
Κρίσις: Ὁ Πάν 17 (1947) 106 (Δ. Λουκάτος).

γ'. Δημώδης ἰατρικὴ.

403. Φάρμακα καὶ φυλακτά. Φαρμακευτικὲς ἰδιότητες τῶν κοραλλίων καὶ τῶν μαργαριταριῶν... Ναυτ' Ἑλλ 10 (1939) 1206.
404. *** Βίγκου Α.** Γιατροσόφια καλογερικά. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας τ. 8, 56-58.

405. **Μέγα Γεωργ. Α.** Ζητήματα Ἑλληνικῆς λαογραφίας. Κεφ. ΙΑ'. Δημώδης ἰατρική. ΕΛΛ ἔτ. Γ'-Δ' (1941-42) 163-195.
406. **Καββαδά Στεφ. Δ.** Ἀσθενεῖαι θεραπευόμεναι ἐν Χίῳ διὰ βοτανῶν ἢ φυτῶν τῆς Χιακῆς γῆς. Περσ'Αρχ 2 (1939) 201-208.
407. **Παῖδούση Μικέ** Δημώδης ἰατρική. Ἐμπειρικοὶ ἰατροί. Περσ'Αρχ 2 (1939) 60-69.
408. **Πιτυκάκη Μανώλ.** Δημώδης ἰατρική. ΙΙ Γιατροσόφια. Δρῆρος 1 (1937-38) 307-311, 369-372. — 2 (1938-39) 379-383, 411-414.
409. **Ρουτζεράκη Η.** Γιατροσόφια. Δρῆρος 3 (1939-40) 764-65.
410. **Σγουρίτσα Ἀγγελιάου** Φάρμακα τοῦ λαοῦ. Σπαρχρον 3 (1939-1940) ἀρ. 27-28, σ. 13.
411. **Ἰωακείμογλου Γ.** Φαρμακολογία καὶ λαϊκὴ βοτανική. ΠειρΓράμμ 1 (1940) τευχ. 2, σ. 117-118.
412. **Χρυσάνθη Κύπρου** Θηριακὰ τῆς Κυπρίου. ΚυπρΣπ 4 (1940) 39-63.
413. **Φωστηροπούλου Δέσποινας** Πράγματα ἰατρικῆ. ἈρχΠόντ 11 (1941) 143-145.
414. **Χρυσάνθη Κύπρου** Κυπριακὰ φαρμακευτικὰ ὕλης στὸ «περὶ ὕλης ἰατρικῆς» τοῦ Ἀπρσοῦδου. ΚυπρΣπ 6 (1942) 104-123.
415. — Ἡ πέτρα τῆς κουφῆς καὶ ὁ ἀπὸ τῆς λίθου τῶν ἀρχαίων. ΚυπρΓράμμ 7 (1942-43) 43-47. — Τζιόγχος — Σαλβιανόφροτος — σκορπίδιν — χόρτον. Αὐτόθι, σ. 78-82.
416. **Βέρα Σόλωνος** Ἡ ἰατρικὴ τοῦ λαοῦ. Ὁρίζαντες 2 (1943) 679-683.
417. **Χρυσάνθη Κυπρίου** Οἱ ὀνομασίαι τῶν νόσων κατὰ τοὺς Κυπρίους. ΚυπρΣπ 7 (1943) 71-94.
418. — Τὰ αἷτια τῶν νόσων κατὰ τοὺς Κυπρίους. ΚυπρΣπ 8 (1944) 83-97.
419. — The magic numbers, Three, Seven and Seventy-two in Cypriote Folk - Medicine. Folk-Lore LVII (1946) 79-83.
420. **Χαριτάκη Κωστή** Ἡ λαογραφία διὰ τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν ὑγιεινὴν. Ἀρχεῖον Ἰατρικῶν Ἐπιστημῶν 2 (1946) 124-127.

3. Δημώδης φιλολογία καὶ γλῶσσα.

α'. Ἶσματα

1. Συλλογαί.

421. **Ἀγιοπετρίτη** Ἀγιοπετρίτικη ἐνδυμασία [Μεθ' ἐνὸς ἱσματος]. ΚυνΕπιθ 2 (1938-39) 62.
422. **Ἀθανασοπούλου Θ. Ἰ.** Ἶσματα. Ναναρίσματα Δημητσάνης Γορτυνίας [36]. Λαογρ 12 (1938-48) 158-162.

423. **Δεληγιάννη Β. Ν.** Τραγούδια τοῦ χωριοῦ Κωστή [5]. Ἀρχοθεσ 5 (1938-39) 133-136.
424. **Ζ(ήση Εὐστρατίου)** Ἀποκρητικά τραγούδια εἰς τὴν Θράκην. Ἡ Συζήτησις, περ. Β' ἔτ. Γ' (1938-39) 81-83.
425. **Καβαδά Σ.** Κάλαντα Χριστουγέννων. Περσ' Ἀρχ 1 (1938-39) 89.
426. **Klaar Marianne** Klephtenkrieg-Neugriechische Volkslieder in rythmischer Prosa frei ins Deutsche übertragen. Athen 1938. 76. S. 8°. (Texte und Forschungen zur Byzantinisch-neugriechischen Philologie. Beihefte zu den «Byzantinisch-neugriechischen Jahrbüchern» herausgegeben von Prof. Dr. Nikos A. Bees. N° 26)
Κρίσεις: BNJ^b XV (1939) 263-264 (G. Soyter), 287 (N. Bees). Ν' Εστ 25 (1939) 292-93 (Βασ. Ρώτας).
427. **Κοντελιέρη Μιχ.** Κρήτη καὶ Κυκλάδες, τὰ ἀνθίσματα τοῦ ἀθανάτου Ἑλλην. πολιτισμοῦ. Δρῆρος 2 (1938-39) 627.
Ἄσματα 1, δίστ. 2.
428. **Κουφοῦ Δ.** Τραγούδι τοῦ Βασίλειου. ΣπαρτΧρον 2 (1938-39) ἀρ. 22, σ. 9.
429. **Λογαριασάκη Ἀντων.** Παλιὰ καλάντα τοῦ Μάρτη [1]. Δρῆρος 2 (1938-39) 640-41.
430. **Ν. Κ.** Ἐπικάια. Τῆς Ἀναλήψεως τοῦ πέθαντος τὰ παιδάκια στὴ θάλασσα. [1]. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Β' (1938-39) ἀρ. 19, σ. 8.
431. **Νίδα (Νικ. Β. Δασκαλάκη)** Τραγούδια Βυθωνιάτικα, ὁ παπᾶ Καλομοίρης [1]. ΣπαρτΧρον 2 (1938-39) ἀρ. 20, σ. 14.
432. **Οἰκονόμου Θεοδ. Μ.** Τσακωνικο τραγούδι τοῦ γάμου. Κυν'Επιθ 2 (1938-39) 22.
433. **Πεδιώτου Καλλιρόης (!)** Ἡ κόρη μὲ τοὺς δώδεκ' ἀδελφούς. Δρῆρος 2 (1938-39) 490-91.
434. **Πιτυκάκη Μανώλ.** Παινέματα. [1]. Δρῆρος 2 (1938-39) 433.—Τοῦ βασιλεῖα τ' ἀλέτρι. [1]. Αὐτόθι, σ. 590.
435. **Ρωμαίου Κωνστ.** Αἱ Ἀπόκρεω. [2]. Κυν'Επιθ 2 (1938-39) 21.
436. **Σπανοῦ Δ.** Τὰ Ψαρά. Περσ' Ἀρχ 1 (1938-39) 13-14.
Δίστιχα καὶ ἐπῶδοι ἁσμάτων.
437. **Φιοράκη Στέλιου** Λαογραφικὰ εὐτράπελα ἀπὸ τὸ χωριὸ Ἀβδοῦ Πεδιάδος. [4]. Δρῆρος 2 (1938-39) 725-727.
438. Οἱ Ἀμερικάνοι. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 791, σ. 67.
439. Θρακιώτικο τραγούδι. Θρακ. 11 (1939) 428-429.
Ἐν ποντιακὸν ἄσμα.

440. **Βακαλοπούλου Ἀπ.** Αἱ ἐν ἔτει 1770 ναυμαχίαι μεταξὺ ρωσικοῦ καὶ τουρκοῦ στόλου εἰς τὴν λαϊκὴν μας ποίησιν [2]. Ἑλληνικά 11(1939) 109-114.
441. **Βαριαδάκη Ἰωάννου** Ὁ νυφιάτικος στὸν Κέραμο καὶ τὰ περὶ χωρα. Ὁ ἀποκριάτικος στὸν Κέραμο καὶ τὰ περὶ χωρα. [2]. Περσ' Ἀργ 1 (1938-39) 154-155.
442. **Baud - Bovy S.** Τραγούδια τῶν Δωδεκανήσων, τόμ. Β'. Ἀθῆναι 1938. 8^{ον}, σελ. ια' + 447.
Κρίσις: Ν' Ἑστ 25 (1939) 723-725 (Αὔρα Σ. Θεοδοροπούλου).
443. **Βίον Στυλ.** Δημοτικὰ τραγούδια [3]. Περσ' Ἀργ (1938-39) 151-153, 156.
444. **Βογαζλή Δ. Κ.** Δημοτικὰ Φιλιππουπολίτικα καὶ Στενιμαχίτικα τραγούδια. Θρακ 11 (1939) 279-306.
Ἶσματα 31, ὦν 7 εἰς εὐρωπ. μουσ. γραφὴν.
445. **Γκανούλη Γ.** Δημοτικὰ τραγούδια ψαλλόμενα ἐν Σιατίστῃ τῆς Μακεδονίας. [10]. Μακεδ' Ἡμερ 15 (1939) 65-66. — 16 (1940) 302-304.
446. **Δαφέρμον Γεωργ. Φ.** Ἡ Διαμάντα, τραγούδι. ΠρομΠυρφ ἔτ. 1939 ἀρ. 326 σ. 7, ἀρ. 327 σ. 7.
447. **Ἐρανιστοῦ, Τοῦ** Δημοτικὰ γιὰ παρὰδες. [2]. Ναυτ' Ἑλλ 11 (1939-40) 1470.
448. **Ζωγραφήκη Γ. Κ.** Πῶς ὁ λαὸς μας τραγουδοῦ τὸν ἔρωτα. [10]. Φάρβ' Ἑλλ 1 (1939) 117-122.
449. **Ἰατορίκου, Τοῦ** Ἄγνωστοι ᾠδοὶ καὶ μᾶστιρες (ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὸ Μαλεβύζι). [1]. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 810, σ. 30 καὶ 70.
450. **Κουρμούλη Αἰκατερίνης** Δημῶδη ᾠδαίκα ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀγίου Βασιλείου [28]. ἘπΚρητΣπ. 2 (1939) 428-447.
451. **Κουτσογιαννοπούλου Δημ.** Ἡ τελετὴ τοῦ γάμου παρὰ Ποντίους. Θεσσαλονίκη 1939. 8^{ον}, σελ. 22. [Ἶσματα 16 καὶ δίστιχα].
Κρίσις: Λαογρ 12 (1938-1948) 332 (Στίλπων Π. Κυριακίδης).
452. **Λαμπίκη Δημ.** Χριστουγεννιάτικα τραγούδια [1]. Ν' Ἑστ 26 (1939) 76-77.
453. **Μαντζουράνη Κ. Ι.** Βουρβουρέϊκη λαογραφία. Α'. Τὰ τραγούδια μας [40]. Ἑπετ. τῶν Βουρβούρων 3 (1939) 118-129.
454. **Μαρίνη Κώστα** «Τραγουδιοῦ γυρίσματα». [2]. Ν' Ἑστ 25 (1939) 641-643.
455. **Μέγα Γ. Α.** Τὸ Ἀρχαδί εἰς τὴν δημῶδη ποίησιν. [1]. ἘπΚρητΣπ 2 (1939) 448-49.
456. **Παράξενον, Τοῦ** Κυνουριακὰ τραγούδια. Κυν' Ἐπιθ 2 (1938-39) 77.
457. **Μικρομάτη Μαρίας Σ.** Ὁ Σιαγκαλλῆς. [1]. Πάφος 4 (1939) 237-38.
458. *** Μποροτλή Ἀντ.** Τὸ τραγούδι τοῦ Τσελεπῆ Δασκαλογιάννη. Χανιά Κρήτης (1939), 8^{ον}, σελ. 36.
459. **Νικολονδάκι Κώστα Χ.** Τραγούδι τοῦ Ἀγριολίδι. ΠρομΠυρφ ἔτ. 1939, ἀρ. 331, σ. 7.

460. **Νικολουδάκι Κωνστ. Χ.** Τραγούδι τοῦ Γλυμνηνταλή. ΠρομΠυρφ, ἔτ. 1939 ἄρ. 332, σ. 7.-ἔτ. 1940 ἄρ. 334, σ. 7.
461. **Νικολούδη Γεωργ.** Συμβολή εἰς τὸ Χιακὸν λεξικόν. [ἄσμ. 2]. ΠερΣ'Αργ 1 (1938-39) 176-177.
462. **Νταγκάκη Έμμ.** Τραγούδι τς ἀγάπης. ΠρομΠυρφ ἔτ. 1939, ἄρ. 322, σ. 7. ἄρ. 323, σ. 7.
463. **Παπαγγέλου Κ.** "Ενα δημοτικὸ τραγούδι τῆς Χαλκιδικῆς. Μακεδ'Ημερ 15 (1939) 96.—"Η ἐγκαταλειμμένη. Αὐτόθι, σ. 150.
464. **Πατριαρχέα Παναγ. Ν.** Περὶ ἐπενθέσεως ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ. ΕΜΑ 1 (1939) 60 σημ. 1, 62 σημ. 7, 67 σημ. 1, 79 σημ. 1.
"Ἄσμ. 4. Δημοσ. ἔτι παροιμ. καὶ γνῶμ. 4 ἐν σελ. 58, 65 σημ. 4, 88 σημ. 2, 91 σημ. 3.—
Αἰνίγμ. 1, σ. 88 σημ. 1.—Εὐχαί 1, σ. 62 σημ. 3.
465. **Παυλίδη Δώρας** "Η λυερή. [1]. Πάφος 4 (1939) 236-37.
466. **Πετροπούλου Δημ.** Δημοτικὰ τραγούδια. Μακεδ'Ημερ 15 (1939) 285.—
Τραγούδια—δίστιχα—κλέφτικα. Αὐτόθι, σ. 301-304.
Δίστ. 14, ἄσμ. 4.
467. **Πέτρου Χρ. Ν.-Μεσσηγιέτου** Κοιτικὰ στίχοι ἐκ παλαιῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μουσείου Ἡσυχαστηρίου [ἄσμ. 3]. ΕπΚρητ 2π 2 (1939) 365 - 369.
468. **Ρουσάκη Έω.** Μαντινάδες τοῦ "Ἀλκας-Βήτα. [ἄσμ 1]. ΠρομΠυρφ ἔτ. 1939 ἄρ. 324 σ. 7, ἄρ. 325 σ. 7.
469. **Σαραντῆ-Σταμούλη Έλπιν.** Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Θράκης. "Αθῆναι 1939, 8^{ον}, σελ. 287 (=Θρακικά ΙΑ' (1939) 1-278).
Κρίσις: Λαογρ 12 (1938-1948) 330-331 (Στίλπ. Π. Κυριακίδης).
470. — Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Θράκης [433]. Θρακ. 11 (1939) 1-278.
471. **Σπανδωνίδη Ειρήνης** Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης (Παгнаσού). "Αθήνα 1939 8^{ον}, σελ. 1στ' + 438.
"Ἄσματα 321. "Απὸ σελ. 165-380 σχόλια περὶ τῶν ἁσμάτων.
Κρίσις: ΒΖ 40 (1940) 239 (F. Dölger). Ν'Εστ 28 (1940) 1098-1100 (Κώστας Μαρίνης).
472. **Τριανταφυλλίδου Φιλ. Γ.** Τὰ ἔθιμα τοῦ ξενιτέμματος εἰς τὸ Ζαγόρι τῆς "Ηπείρου. [1]. Μακεδ'Ημερ 15 (1939) 213.
473. **Τσομάκα Έλένης** Κρουνερίτικα τραγούδια [7]. Θρακ 12 (1939) 374-377.
474. **Χουρμουζιάδου Καλλισθένους** Δημοτικὰ τραγούδια Τσακηλίου τῆς ἐπαρχίας Μετρών καὶ "Αθύρων [21]. Θρακ. 11 (1939) 307-314.
475. Δημοτικὸ [1]. "Η Συζήτησις ἔτ. Δ' (1939-40) 60.
476. Τῆς Ρήνας τῆς Καράχρουσης. "Η Μεγίστη ἔτ. 3 (1939-1940) ἄρ. 24-25 σ. 20.

Τὰ κάλανδα, Αὐτόθι, ἀρ. 26 σ. 21. — Νανουρίσματα, Αὐτ. ἀρ. 27 σ. 21, ἀρ. 28 σ. 18.
ᾠσματα 4.

477. **Ἄγλαοῦ** Τρισεύγενη καὶ Παναγιωτίτσα. [1]. ΣπαρτΧρον 3 (1939-40) ἀρ. 31, σ. 12.
478. **Γκλέγα Γιώργη** Τὰ μοιρολόγια τοῦ τόπου μας. ΣπαρτΧρον 3 (1939-40) ἀρ. 31, σ. 8-9.
Μυρολόγια 4 μετὰ ἐρμηνευτικῶν καὶ ἄλλων σημειώσεων.
479. **Δανιὴλ Δημητρ.** Τῆς τρίχας τὸ γιοφύριν. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 490-491.
480. **Κληρίδης Δεύκου Ν.** Τὸ τραοῦδιν τοῦ Παπᾶ. [Ἀγρός]. Πάφος 4 (1939) 23-25.
481. — Τὸ τραοῦδιν τῆς πέριτικας [Ἀγρός Κύπρου]. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 123.
482. — Τὸ τραγοῦδι τῆς Τρανταφυλλένης. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 560.
483. **Κυρεῖ Ἀ.** Τὸ ἀμπέλιν. [3]. Πάφος 4 (1939-40) 171. — Ὁ Γιαννατζῆς τοῦ Παπᾶ, Αὐτόθι, σ. 238. — Ἡ Ἀρετῇ. Αὐτόθι, σ. 456-57.
484. **Διναρδάκη Ἐλενθερίας** Τὸ κρητικὸ τραγοῦδι. [3]. Δοῦρος 3 (1939-40) 784 - 785.
485. **Μανέττα Τάνη** Τὸ λάβαρο τοῦ Δεσποῦ. [4]. Ἡ Συζήτησις ἔτ. Δ' (1939-40) 70.
486. **Μαυρακάκη Γιάννη** Σφακιστὰ καὶ κρητὰ τῆς Προτοχροναῖς. [1]. Δοῦρος 3 (1939-40) 836-37.
487. **Νῆδα (Νικ. Δασκαλάκη)** Οὐλές οἱ δαφνές. ΣπαρτΧρον 3 (1939-1940) ἀρ. 25, σ. 13. — Τὰ ζαγαράκια. Αὐτόθι, ἀρ. 31 σ. 14. — Τὸ φυσικώτερο. Αὐτόθι, ἀρ. 34, σ. 6. — Θανάσω καὶ Μαντῆς. Αὐτόθι, ἀρ. 34 σ. 14. [ᾠσματα 4].
488. **Παπαχαλαλάμπους Γ. Χ.** Τὸ Σκληροπούλλον. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 370-373.
489. **Πετρίδης Μιχ.** Τὸ νησάκι μας. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Γ' (1939-40) ἀρ. 24-25, σ. 8.
ᾠσμα περὶ Καστελλορίζου.
490. **Πιτυνάκη Μανώλη** Χαμηλοπερπατοῦσα. Ἡ ὥριμη κοπελιά. Ἡ ὁρφανοῦλα. [3]. Δοῦρος 3 (1939-40) 901, 923, 933. — Ἡ κρυφαγκαστρωμένη. Αὐτόθι, σ. 852.
491. **Σγουρίτσα Ἀγγελιάου** Τὸ Θανατικὸ τοῦ 1687. ΣπαρτΧρον 3 (1939-40) ἀρ. 30, σ. 10. — Ἡ Μαλάμω. Αὐτόθι 4 (1940-41) ἀρ. 39-40, σ. 37.
492. **Σπανδωνίδης Εἰρήνης** Τὸ Μελένικο καὶ μερικὰ τραγοῦδια του. [6] Ἡὼς ἔτ. Β' (1939-40) ἀρ. 31-32, σ. 24-26.
493. **Σπυριδάκι Κ.** Τὸ γιοφύριν τῆς Μαρουλλοῦς. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 409-410.
494. **Στεφανάκη - Ταξιδιώτου Κωστή** Ὁ γάμος τῆς ὁρφανῆς. Δοῦρος 3 (1939 - 1940) 850.
495. **Σφυρόερα Νίκου Β.** Ναξιώτικα θαλασσινὰ τραγοῦδια [4]. Ναυτ'Ελλ 11 (1939-40) 1386.

496. Ἡ 1^η Μαΐου. [3]. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 845, σ. 6.
497. Μανιάτικα μοιρολόγια [3]. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 849, σ. 33.
498. **Ἀνταποκριτοῦ** Μιὰ ἡθογραφικὴ γιορτὴ στὴν Κομοτινὴ. [ἄσμ. 1]. ΝΓράμμ περ. Β' (1940) ἀρ. φ. 188, σ. 11.
499. **Βασδραβέλλη Γ. Κ.** Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς Ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας 1796-1832. Θεσσαλονίκη 1940. 8^{ον}, σελ. 14, 15, 63-64, 65, 141, 143, 145, 171-72 σημ. 1, 181 σημ. 1. [ἄσμ. 9]. (Μακεδον. Βιβλιοθ. Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρ. Μακεδονικῶν Σπουδῶν, 1)
500. **Βλαχογιάννη Γιάννη** Ναυτικὰ ἱστορικὰ τραγούδια [12]. Νἔστ 28 (1940) 991-993.
501. **Δαφέρμου Γεωργ. Φ.** Ὁ γάμος καὶ τ' ὄψικι. [5]. ΠρομΠυρφ ἔτ. 1940, ἀρ. 338 σ. 7, ἀρ. 339 σ. 7, ἀρ. 341 σ. 7.
502. **Δεληγιάννη Βασ.** Ἀπὸ τὴν Ἀπολλωνιάδα Προύσης. ΜικρΧρον 3 (1940) 443 - 447. [ἄσμ. 8, δίστ. 10].
503. **Θεοδωροπούλου Αὔρας Σ.** Τὰ Κάλαντα. Νἔστ 27 (1940) 44-45. [Μελέτη].
504. **Κυπαρίσση Βασ.** Τραγούδια τῆς Χαλκιδικῆς. Θεσσαλον. 1940. 8^{ον}, σελ. δ' + 107. (Λαογραφία. Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Παράρτημα 2) [ἄσμ. 274, διατ. 20].
- Κρίσις : Μακεδ 1 (1940) 580 (Εὐάγγ. Σπ. Τσιάντζος).
505. — Τραγούδια τῆς ἀγάπης. ΦαρΒΕΖ 2 (1940) 274-276. ἄσματα 6 ἐκ Βραστῶν Χαλκιδικῆς
506. **Μερκάτη Σιλβ. Γ.** Δημοτικὰ κείμενα ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ Ἀλλατίου ΕΕΠΕ 3 (1940) 209-217.
507. **Οἰκονομίδου Δ. Β.** Προσθῆκες σ' ἓνα ἱστορικὸ σημεῖωμα. «Ναξιακὸν Μέλλον» φ. 66, Ἀθῆναι, 10 Φεβρουαρ. 1940. (Περὶ τοῦ ἄσματος «Τρεῖς καλοῦροι Κρητικοί», δημοσιεύεται καὶ γνησίᾳ παραλλαγὴ τούτου ἐξ Ἀπυράνθου Νάξου).
508. — Τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ. Ἐφημ. «Ἕθνος» ἔτ. 29^{ον}, φ. 4052, Βουκουρέστιον, 17 Ἀπριλίου 1940.
509. **Παπαδάκη - Κασσιέρη Εὐρηνῆς** Τραγούδια καὶ παρωνύμια Πλάκας Ἀποκορώνου [2]. ἘπΚρητΣπ 3 (1940) 421-422.
510. **Παπαϊωάννου Μιλτιάδου** Ὁ Θεόδωρος Ζιάκας καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1854. [2]. Μακεδ'Ημερ 16 (1940) 179-190.
511. **Παπαχρονοπούλου Τούλας** Τὰ Κάλαντα. [1]. Νἔστ 27 (1940) 121-122.
512. **Πετροπούλου Δ.** Τραγούδια Μακεδονικά [2]. Μακεδ'Ημερ 16 (1940) 272.
513. **Σηφάκι Νικ. Σ.** Τὸ τραγούδι τ' Ἀρκαδιοῦ. ΠρομΠυρφ ἔτ. 1940, ἀρ. 349 σ. 7.
514. **Σμυρλῆ Δώλη** Ὁ χορὸς τῆς φωτιᾶς. [5]. Μακεδ'Ηχώ ἔτ. 1940 ἀρ. 198 (σ. 5)

515. **Σμυρλή Λώλη** Μακεδονικά δημοτικά τραγούδια. [Ώσμ. 6]. Μακεδ'Ηχώ ̑τ. 1940 ̑ρ. 198 (σ. 6-7)
516. — 'Η πυρκαϊὰ τῆς Βεροίας τοῦ 1864 στῇ λαϊκῇ παράδοσῃ. [ῥσμ. 1]. Μακεδ. 1 (1940) 518-519.
517. — I) Τῆς Βασίλισσας Βιργίνας. II) Κάτω στὸν Ἅγιο Θόδωρο. ΦάρΒ'Ελλ 2 (1940) 214.—Βιργίνα Βιργινάδα. Αὐτόθι, σ. 228.—Βασιλοπούλα λάλησε. Αὐτόθι, σ. 310.
518. **Τόμπα Ἀγγέλου** Ἔθιμα καὶ ῥσματα ἀρραβώνων εἰς τὸ Καβακλῇ (Θράκης). [10]. Μακεδ'Ημερ 16 (1940) 283-288.
519. Ἀπόψε δὲν ἐπλάγιασα. [1]. ΣπαρτΧρον 4 (1940-41) ̑ρ. 44-47, σ. 60.
520. Τραγούδια τῆς Πέρα Ρίζας. [2]. ΣπαρτΧρον 4 (1940-41) ̑ρ. 38, σ. 23.
521. **Γρηγορίου ἡγουμένου Μαχαιρᾶ** Τὸ ἀλφάβητον τοῦ Χάρου. ΚυπρΓράμμ 5 (1940-41) 461-466.
522. **Κουφοῦ Δ.** Ὁ Γκάγκαλος. Τώρα εἶναι ῥγά. [2]. ΣπαρτΧρον 4 (1940-41) ̑ρ. 44-47, σ. 59.
523. **Παντουβάκη Μιχ.** Ἡ κόρη μὲ τὰ δώδεκα ἰδοτσοῦς. Δρῆρος 4 (1940-41) 11-12.
524. **Ἐξαδακτύλου Χρ.** Ὁ Μαυροπόδης. Πάφος 6 (1941) 123-125.
525. **Ἰωαννίδη Ἀγγ.** Δημοτικὸ τραγούδι τῆς Θράκης. Θρακ. 15 (1941) 331.
526. Βασίλειος Διγενὴς Ἀκρίτας. Τὰ ἐπιμετρεα κείμενα Ἀθηνῶν (πρῶν Ἄνδρου, μετὰ συμπληρώσεων καὶ παραλλαγῶν ἐκ τῆς διασκευῆς Τραπεζοῦντος), Κρυπτοφέρρης καὶ Ἐσκοριᾶλ. Νέα πλήρης ἐκδοσις μετ' εἰσαγωγῆς, ὑποσημειώσεων καὶ κριτικοῦ ὑπομνήματος ὑπὸ **Πέτρου II. Καλονάρου** Τόμος Α' μετὰ 32 αὐθεντικῶν εἰκόνων ἐκτὸς κειμένου. (Ἀθῆναι 1941), 8ον, σελ. νστ' + 272. Κρίσις: Ἐπ.Βυζ.Σπουδ. 17 (1941) 314-317 (Ε. Κριαρᾶς). Ν'Εστ. 33 (1943) 61-63 (Κ. Θ. Δημαρᾶς).
- Τόμος Β'. Τὰ κείμενα Κρυπτοφέρρης καὶ Ἐσκοριᾶλ μετὰ 32 αὐθεντικῶν εἰκόνων ἐκτὸς κειμένου καὶ ἑνὸς ἱστορικοῦ χάρτου (Ἀθῆναι 1941) 8ον, σελ. ιστ' + 320.
- Ἀπὸ σελ. 201 ἐπιμετρον περιέχον 30 δημῶδη ῥσματα τοῦ Ἀκριτικοῦ κύκλου καὶ μετὰ φρασιν τῶν κειμένων τῆς Σλαυϊκῆς διασκευῆς τοῦ Ἀκριτικοῦ ἔπους.
527. **Κάνθου Θ. Χ.** Ὁ Ψαχνόγιαννος. [1]. Πάφος 6 (1941) 23-24.
528. **Διουδάκη Μαρίας** Κρητικὰ τραγούδια [25]. ἘπΚρητΣπ 4 (1941) 213-235.
529. **Παπαδάκη - Κασσιέρη Εἰρήνης** Τραγούδια καὶ αἰνίγματα Πλάκας Ἀποκορώνου. ἘπΚρητΣπ 4 (1941) 206-211. [Ώσμ. 11, δίστ. 29].
530. **Παπαδοπούλου Δημ. Κ.** Ποικίλα ῥσματα τοῦ χωρίου Σταυρίν. ἈρχΠόντ 11 (1941) 25-51.
- ῥσματα 55. Ἐν σελ. 51-60 ἐρμηνευτικαὶ σημειώσεις.

531. **Φωστηροπούλου 'Αγαθ.** Τραγούδια Ίμερας. [1]. 'ΑρχΠόντ 11 (1941) 158.
532. **Κονομή Ν. Χ.** [Τῶν ἐγγιά 'δελφῶν]. [1]. ΚυπρΓράμμ. 6 (1941-42) 211.
533. — 'Απὸ τὶς ἔμμετρες ἱστορίες τῶν ζώων. [4]. ΚυπρΓράμμ 6[(1941-42) 200-202.
534. **Οἰκονομοπούλου Ν.** Τὸ τραοῦδιν τῆς πέρτικας. [2]. ΚυπρΓράμμ 6 (1941-42) 100 - 101.
535. **Δρακίδου Γερασίου** «Ροδιακά». Ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς «Γλωσσικῆς Ἑταιρείας». Ἀθῆναι 1937. 8^{ον}, σελ. η' + 277.
Συλλογὴ ᾄσμάτων (97), διστίχων (113), νανουρισμάτων (23), παροιμιῶν, εὐχῶν, ᾠδῶν, ὁρκῶν, ἐπιδῶν καὶ αἰνιγμάτων.
Κρίσις : Λαογρ 12 (1938-1948) 312-314 (Στίλπων Π. Κυριακίδης).
536. **Παναρέτου Α.** Τὸ τραοῦν τῆς πέρτικας. [2]. ΚυπρΓράμμ 6 (1941-42) 102-104.
537. — Τὸ τραοῦν τοὺς μηνάες [3]. ΚυπρΓράμμ 6 (1941-42) 161-162.
538. **Τόμπολη Σώζου** Τὰ τέσσαρ' ἀδέρφκια. ΚυπρΓράμμ 6 (1941-42) 139.
539. **Κονομή Ν.** Ἐπίδραση τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ σχολεῖα τῆς Τουρκοκρατίας. [2]. ΚυπρΓράμμ 7 (1942-43) 26-27.
540. **Ἐφραιμίδου Π. Χ.** Δημοτικὰ τραγούδια. Παλαιὸ Χριστουγεννιάτικο ᾄσμα. Παλαιὰ τραγούδι (Σουρμέναν) [2]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 145.
541. — Παλαιὰ τραγούδια (Σουρμέναν) [Οὐδ' ὀνομαζέται]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 145.
542. **Λουκάτου Δημ. Σ.** Τραγούδια τῆς Βορ. Θράκης [5]. ἈρχΘρΘησ 10 (1943-44) 218-221.
543. **Δύντεκε Ἐντβίγης** Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἐκλογὴ καὶ μετάφρασις εἰς τὴν γερμανικὴν. Μέρος Α'. Ἑλληνικὰ κείμενα. [Ἐποπτεία δημοσιεύσεως Γ. Α. Μέγα]. Ἀθῆναι 1943. 8^{ον}, σελ. ις' + 368.
Δημοσιεύονται 240 τραγούδια, ὧν 133 ἀνέκδοτα (104 ἐξ ἰδίας συλλογῆς, 27 τῆς συλλογῆς τοῦ Λαογραφ. Ἀρχείου καὶ 2 τῆς συλλογῆς Σ. Μενάρδου) καὶ 252 δίστιχα, τὰ πλεῖστα ἐξ ἰδίας συλλογῆς. Σελ. 327-352 γλωσσάριον.
544. **Ξενίτα Ξένου** (Ξενοφ. Ἀκογλου). Χριστουγεννιάτικα ᾄσματα σὲ τούρκικη γλῶσσα [3]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 93. — Παιδικὸ τραγουδάκι. Αὐτόθι, σ. 148.
545. **Παμπούκη Ι. Τ.** Νιώτικα ναυτικὰ τραγούδια [5]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 110-112, 171-172.
546. — Δημοτικὰ τραγούδια Οἰνός [11]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 140-141, 194, 218. — 2 (1945-46) 298-99, 366-67.
547. **Σαββαντίδη Ν. Κ.** Μοιρολόγι Σταυρὶ (Μάννας πρὸς τὸ ξενιτεμένο τῆς παιδί). ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 86-7. — (Γιὰ πεθαμένη γυναῖκα μὲ μικρὰ παιδιά) [2]. Αὐτόθι, σ. 112-13.
548. — Τραγούδι τοῦ γάμου (Σταυρὶ). [Δίστιχα]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 141-144.

549. **Σούλη Χρ.** Ἡπειρωτικὰ δημοτικὰ τραγούδια [7]. ἩπΓράμμ 1 (1944) σελ. 1, 49, 97, 147, 195-96, 243, 298.
550. — Δημήτριος Μ. Σάρος, ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του [ἄσμ. 1]. ἩπΓράμμ 1 (1944) 24.
551. **Σταυριώτου (Δ.Κ.Π.)** Τῇ Τρίχας τὸ γεφύρι. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 65-66.
552. **Τσιρκινίδη Ἡλία Α.** Ὁ τραβωδάνον. [1]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 130-132. — Δημοτικὰ τραγούδια Σταυρὶ [9]. Αὐτόθι, σ. 172-73, 195, 219.
553. **Χρηστοβασίλη Χρ.** Τὸ κάστρο τῆς Νεράϊδας. [3]. ἩπΓράμμ 1 (1944) 18-19.
554. **Eckert Georg - Formozis P. E.** Lieder und Märchen aus Kozani und Siatista. Mit Beiträgen von Spyros Syngollitis und Michael Kalinderis. Thessaloniki, 1944. 8^{ον}, σελ. 114 + 3 πίν. (Volkskundliche Miszellen aus Mazedonien. Heft 5).
Ἄσματα 36 μετὰ μεταφράσεως εἰς τὴν γερμανικὴν.
555. **Καλογιαννίδη † Σάββα** Τραγούδια Σαλμασιόβιου [7]. Θρακ 20 (1944) 73-76.
556. **Lüdeke Hed.** [Γενικαὶ παρατηρήσεις περὶ τῶν Κυπριακῶν ἁσμάτων]. Ξενοφ. Π. Φαρμακίδου, Κύπρια λαογραφία ἀποθνήσκοντι. Ἐν Λευκωσίᾳ 1944, σ. 89-91.
557. **Ταρσοῦλη Γεωργίας** Μωραΐτικα τραγούδια — Κορώνης καὶ Μεθώνης [298]. Ἀθήναι 1944. 8^{ον}, σελ. 208.
Κρίσις: Ν᾽Εστ 35 (1944) 412-413 (Κ. Ρομαίος).
558. **Κληρίδης Ν.** Ἕνα εὐτράπελο κυπριακὸν τραγούδι. ΚυπρΓράμμ 9 (1944-45) 171-172.
559. **Κονομῆ Ν. Χ.** Τρεῖς καλογέροι κρητικοί. ΚυπρΓράμμ 9 (1944-45) 173.
560. **Χουρμουζιάδου † Καλλ.** Δημοτικὰ τραγούδια [5]. ἈρχΘρΘησ 11 (1944-45) 182-183.
561. **Παπαζήση Χρ.** Ποιμενικοὶ γάμοι στὰ Θεσσαλικά βουνά. [5]. ΘεσοΓράμμ Χρόν Α' (1945) ἀρ. 4, σ. 6.
562. **Παπαχριστοδούλου Πολυδ.** Χριστούγεννα στὴ Θράκη. [1]. Ν᾽Εστ 37 (1945) 93.
563. **Σαραφίδου Μαρίας** Σατιρικὸ Ἱμερας. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 367.
564. **Ζωγραφίδου Γ. Κ.** Σατιρικὸ Καυκάσου. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 468.
565. **Κληρίδης Ν.** Γιὰ μιὰ λαμπάδα τῆς Παναγίας τοῦ Κύκκου. [1]. Τὸ Κυπριό-πouλο 1 (1945-46) 222.
566. **Κονομῆ Ν. Χ.** Τὸ Ἐρωτικὸ ἀλφάβητο. ΚυπρΓράμμ 10 (1945-46) 164.
567. **Κυνθρεώτου Ἰακ. Μ.** Τῆς Τρίχας τὸ γιοφύριν. ΚυπρΓράμμ 10 (1945-46) 79-82.
568. **Νικολαΐδης Ἀνανίου** Κορόνιξα ἢ Κορόξενα. [1]. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 417.

569. **Μιχαηλίδου-Νουάρου Μ.** Δωδεκανησιακή λαογραφία καὶ ποίηση. ἙλΔωδ 1 (1945-46) ἀρ. 1 σ. 36-39, ἀρ. 2 σ. 34-37, ἀρ. 3 σ. 37-40, ἀρ. 4 σ. 24-28, ἀρ. 5 σ. 8-10.
ἄσματα 25, δίστιχα 30.
570. Ὁ ἀδερφοσκοτωμένος. Ραδάμανθυς. Περ. Β' ἔτ. 2 (1946) τευχ. 14 (540) σ. 4.
571. Τραγούδια δημοτικά [3]. Ραδάμανθυς. Περ. Β' ἔτ. 2 (1946) τευχ. 15 (541) σ. 3.
572. Δημοτικά τραγούδια [6]. Ραδάμανθυς. Περ. Β' ἔτ. 2 (1946) τευχ. 16 (542) σ. 3, 7.
573. **Κόλια Γ. Τ.** Τραγούδια ἀπὸ τὴν Κουκουβίστα (Καλοσκοπή) Γραβιάς Παρνασσίδος [71]. Λαογρ 12 (1938-48) 350-377.
574. Ζακυνθινὴ δημοτικὴ ποίηση. ἙπτανΦύλλα ἔτ. 1946, σ. 76.
575. **Ἀλεξιάδου Κων.** Δημῶδη ῥήματα Ἰνεδόλεως (Ἀβωνοτείχια) [61]. ἈρχΠόντ 12 (1946) 131-170.
576. **Βέη (Bees) Νίκου** Ὁ «Κ. Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων» καὶ μία καταγραφὴ τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Κισσάβου. ΝἘστ 39 (1946) 16-18.
577. **Ἐξάρχου Ἀπ. Ι.** Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἡπείρου [2]. Γράμμ. 10 (1946) 203.
578. **Κανδηλάπη Γεωργ.** Δημοτικὰ ῥήματα Χαλκίδας [11]. ἈρχΠόντ 12 (1946) 221-226.
579. **(Κονόμου Ντίκου)** Ἡ Ζακυνθινὴ δημοτικὴ ποίηση. [3]. ἙπτανΦύλλα ἔτ. 1946, ἀρ. 2-3, σ. 40.
580. **Μαυρῆ Ν. - Παπαδοπούλου Ε.** Δωδεκανησιακὰ δημοτικὰ τραγούδια [1]. Ἑκλογὴ 2 (1946) ἀρ. 8, σ. 64.
581. **Μελαχροινῶ Ἀποστόλου** Δημοτικὰ τραγούδια. Εἰσαγωγή, ἀνέκδοτα, κλέφτικα, ἱστορικά, ἀκριτικά, παραλογές, τῆς ἀγάπης. Σημειώματα. Ἀθήνα 1946, 8^{ον}, σελ. μθ' + 222. [Ἀπὸ σ. 1-14 δημοσιεύονται 13 ἀνέκδοτα ῥήματα].
Κρίσις: Γράμματα 9 (1946) 52-53 (Λεωνίδας Παυλίδης).
582. **Μιχαηλίδου Κ. Θ.** Τραγούδια τῆς πατρίδας μας [1]. ἩπειρωτΖωὴ ἔτ. 1946 τευχ. 2., σ. 17.
583. **Παπαχριστοδούλου Χ.** Γεωργικὰ κάλαντα τῆς Ρόδου. Κάλαντα' χελιδόνισμα [4]. Τέχνη 1 (1946) 6-10, 34-25.—ἔτ. Β' (1947) 20-21.
584. **Σελλᾶ Μ.** Τὸ ἀτρόμητο καράβι. Τέχνη 1 (1946) 11-12.
585. **Σουμελίδου Γ.** ἄσματα: Α') Ἀπὸ τὴν συλλογὴν Ε. Κούση Β') Ἀπὸ τὴν συλλογὴν Ἰορ. Βασιλειάδου [47]. ἈρχΠόντ 12 (1946), 65-110.
586. **Συγκολλίτου Σπύρου** Τὸ κάστρο τῆς Οὐργιάς. Μορφές, Περ. Β' ἔτ. Α' (1946-47) 155.
587. **Σφυρδέρα Νίκου Β.** Ἀπεραθίτικα πολεμικὰ τραγούδια (1940-1944). Ἀθήνα 1946. 8^{ον}, σελ. 55 [Συλλογὴ συγχρόνων λαϊκῶν τραγουδιῶν].
Κρίσις: ἙλΓράμμ ἔτ. 1946, ἀρ. 51 σ. 278 (Δημ. Σ. Λονκάτος).

588. **Χανιώτη Βάσου** Ταξίδι στην Κάρπαθο. [3]. Ἑλληνικὸ Ὑπαίθρο, Περ. Β' Χρόν. 13 (1946) 123-124.
589. Λαϊκὸ τραγούδι τῆς Βύζας. Καλλιτέχνης 1 (1947) 90.
590. Τραγούδια δημοτικά [2]. Ραδάμανθυς ἔτ. 32 (1947) ἀρ. 2 (544) σ. 3, ἀρ. 7 (549) σ. 3.
591. Ἀκαμάτρας ἐξαφελμος.—Ἡ σάτυρα τῆς τεμπελιάς. Ἐργ'Ἑστ, Περ. Β' ἔτ. 1947, σ. 7.
592. **Βρόντη Ἀναστασίου** Λαϊκὰ τραγούδια τῆς ἐλευθέρης Δωδεκανήσου. Ρόδος 1947. 8^{ον}, σελ. 157.
593. **Γιουλάτου Κ. Χ.** Τὰ Μονοπολάτικα κάλαντα τοῦ Λαζάρου. Παγκερ Ἡμερολ 4 (1947) 40-41.
594. **Γκίσσα Ἀρ.** Τραγούδια Ἀγιοβασιλιάτικα [2]. Καλλιτέχνης 1 (1947) 38.
595. **Γκοσιοπούλου Τάκη Π.** Ἀπ' τὰ «τραγούδια τοῦ Λεχόβου» [2]. Καλλιτέχνης 1 (1947) 89.
596. **Δροσίνη Γ.** Ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια Λογοτεχνία [Κύπρου] ἔτ. Β' (1947-48) ἀρ. 17, σ. 2-3.
597. **Ζαφειρίου Νικ. Γ.** Σαμιακαὶ παραδόσεις [ισμ. Μ]. Ἀρχ. Σάμ. 2 (1947) 156-157.—Ἀπὸ τὰ εὐρατικά ἄσματα [1]. Ἀέτωλ. σ. 158-9.
598. **Ζευγώλη Τάσου Μ.** Ἀπεραθίτικα δημοτικὰ τραγούδια [3]. Ναξ'Αρχ 1 (1947) 91-93.
599. **Καμμᾶ Παντ. Α.** Ἀπὸ τὴν Τηλιακὴ λαογραφία. Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Τήλου. [ἄσμ. 14. δίστ. 57]. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 194-196, 230-231, 279-280, 319-320, 355-358.
600. **Κυριαζή Παύλου** Κύμη καὶ Σκῦρος [ἄσμ. 2]. Ἑλληνικὸ Ὑπαίθρο, Περ. Γ' Χρόν. 14 (1947) 65.
601. **(Μεργιὲ Μέλπως)** Κάλαντα [3]. ἙλΓράμμ ἔτ. 1947 ἀρ. 58, σ. 5.
602. **Μιχαηλίδου - Νουάρου Μ.** Ἐπικάαιρα Δωδεκανησιακὰ τραγούδια [2]. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 142-144.
603. — Τραγούδια περιστατικά Δωδεκανήσου [5]. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 190-191.
604. ***Μπάριμπα Παντζελιοῦ** Τὸ τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη. Εἰσαγωγή, σχόλια Βασ. Λαούρδα. Χαρτογραφία Κ. Λασηθιωτάκη. Ἡράκλειο Κρήτης, 1947. Κρίσεις: ἙλΓράμμ, ἔτ. 1947 ἀρ. 65, σ. 126.—Ὁ Αἰώνας μας, ἔτ. 1947-48, ἀρ. 10, σ. 320-21.
605. **Παναρέτου Α.** Ὁ πραγματευτὴς ἡ τὸ τραοῦν τοῦ θέρου [3]. ΚυπρΓράμμ 12 (1947-48) 211-215.
606. **Παπαγεράκη Ἰω.** Γαμήλια ἄσματα Βάβδου (Χαλκιδικῆς) [5]. Ραδάμανθυς ἔτ. 32 (1947) ἀρ. 558, σ. 6-7.

607. **Παπανικολάου Φωτ.** Ὁ θάνατος τοῦ ἀδερφοῦ μου. Καλλιτέχνης 1 (1947) 58 - 59.
608. **Πετρίδου Μ. Γ.** Δημοτικὸν Καστελλορίζου. Αἱ σκλάβος. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 453.
609. **Σ.**—Τὰ τραγούδια τοῦ ἀργαλειοῦ [6]. Ἐργ'Εστ περ. Β' ἔτ. 1947, ἀρ. 38.
610. **Συμινελάκη Μαρίας—Διναρδάκη Ἐλευθερίας.** Κρητικὰ λαογραφικά. I Γηθειὲς καὶ τραγούδια ἀπὸ τὸ νομὸ Ἡρακλείου. Ἡράκλειον Κρήτης, 1947. 8^{ον}, σ. 26-40.
Ἄσματα 29, ἐπῳδαί, κατάραι καὶ λογοπαίγνια.
611. **Σκαρδάση Μιχ.** «Μοιρολόγια» [1]. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 86-88.
612. **Σκαφιδᾶ Νικ.** Ὁ Παπαγεώργης (1803), Μετέωρα, Χρόν. Α' (1947) 59.—
Ἡ μάχη τῆς Καλαμπάκας (1854), Αὐτόθι, σ. 135. [Ἄσματα 2.]
613. **Σμυρνάκη † Γερασίμου** Δημώδη Πατριακὰ ἄσματα. [ἄσμ. 16, δίστ. 45]. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 26-29, 64-68.
614. **Σπάλα Πάνου** Δωδεκανησιακὴ ποίηση. [5]. Ἐργ'Εστ περ. Β' ἔτ. 1947 σ. 45.
615. — Οἱ καῦμοι τῆς θάλασσης. Ἐργ'Εστ περ. Β' ἔτ. 1947 ἀρ 1, σ. 5-6.
616. — Τὸ Δημοτικὸν ἐργατικὸν τραγούδι. Με ποικιλόχρονα Πάνου Μητροπούλου. Ἀθήναι 1947. 8^{ον}, σελ. λ' + 73.
Συλλογὴ ἁσμάτων ἐργατικῶν, ρυθμικῶν καὶ σχετικῶν παροιμιῶν καὶ αἰνιγμάτων.
Κρίσεις: Ν'Εστ 42 (1947) 1399-1400 (Γεωργία Κατζίνης). Βωμός 1 (1947) 105-106 (Τάκης Δόξας). Μορφές, περ. Β' ἔτ. Β' (1947-48) 113 (Β. Δεδούσης). Λαογρ 12 (1938-1948) 619-622 (Στίλπων Π. Κυριακίδης)
617. **Σταθάτου Νικ.** Καράβι ἀνοίγει τὰ φτερά. [1]. Ναυτ'Ελλ ἔτ. 19 (1947) ἀρ. 176 σ. 12.—Ὁ θάνατος τοῦ ναύτη. [1]. Αὐτόθι, ἀρ. 177, σ. 5.
618. **Ταρσοῦλη Ἀθηνᾶς** Στιχοπλακιὲς ἀπὸ τὸ Πυλὶ τῆς Κῶ. [1]. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 315.—Οἱ σφουγγαράδες. [6]. Αὐτόθι, σ. 53-55.
619. **Χατζηγάκη Ἀλεξ.** Ὁ Δημάκης. [1]. Μετέωρα 1 (1947) σ. 13.—Ἀσπροποταμίτικο [1]. Αὐτόθι, σ. 88.
620. **Χρηστοβασίλη Χρ.** Ἡ καλύτερή μου ἀρχιχροινιά. [1]. Ἐργ'Εστ περ. Β' ἔτ. 1947, σ. 117.

2. Μελέται

621. **Βαγενᾶ Θάνου** Δημήτρης Καλλιοντζῆς, τὸ πρωτοπαλλήκαρο τοῦ Ζαχαριᾶ. Κυν'Επιθ 2 (1938-39) 39-40.
- 621^α **Zakythinios D.** Corsaires et pirates dans les mers grecques au temps de la domination turque. L'Hell Cont 3eme Année 1938-1939, σ. 695-738.
Ἀναφέρονται ἄσματα σχετικὰ πρὸς τοὺς πειρατὰς.

622. **Joannidu Maria** Untersuchungen zur Form der neugriechischen Klage-
lieder (Moirologien). (München) 1938. 8^{ov}, σελ. 70.
Κρίσις: BZ 39 (1939) 439-441 (S. Baud-Bovy)
623. **Μέγα Γεωργ. Α.** Ὁ Ἀηθασίλης ζευγολάτης. Ν'Εστ 25 (1939) 36-38.
624. — Τὸ Ἀρχάδι εἰς τὴν δημώδη ποίησιν. ἘπΚρητΣπ 2 (1939) 448-49.
625. **Σπυριδάκη Γ. Κ.** Ὁ Σταυράκογλους (ἄσμα). ἈρχΘρ.Θησ 5 (1938-39) 276-78.
626. **Ἄγγα Τέλλου (Ἰωάννου)** Κριτικὰς «ἀποχρώσεις» γιὰ τὸ τραγοῦδι τῆς
«Ἄλαφίνας». Ν'Εστ 25 (1939) 136-138.
627. **Ἀποστολάκη Γιάννη** Τὸ τραγοῦδι τῆς Ἀγιά Σοφιάς. Θεσσαλονίκη 1939,
8^{ov}, σελ. 16.
628. **Βαγενᾶ Θάνου** Θανάσης Καράμπελας, ὁ πολυτραγουδημένος κλέφτης. (Ἱστο-
ρικο-λαογραφικὴ μελέτη) Ἀθήνα 1939. 8^{ov}, σελ. 33.
Κρίσις: ΝΓράμμ, περ. Β' ἀρ. 150 (1939) σ. 10-11 (Γ. Μυλωνογιάννης). Ν'Εστ 26 (1939)
1298-1299 (Κώστας Μαρίνης).
629. — Πέτρος Μαντιάς, ὁ ξακουστός κλεφταρκατζάνιος. Ἐπετ. τῶν Βουρβού-
ρων 3 (1939) 138-149.
630. **Baud-Bovy Samuel** La chanson populaire grecque du Dodécanèse.
I Textes, Paris 1936, pp. 4073 (Collection de l'Institut Néo-Hellénique
de l'Université de Paris. Tome III).
Κρίσις: Λαογρ. 12 (1938-1948) 315-327 (Στίλπων Π. Κυριακίδης).
631. **Βλαχογιάννη Γιάννη** Τῆς χήρας τὸ κερούκεφαλο. Ν'Εστ 25 (1939) 179-182.
Ἑρμηνεία τοῦ διστιχοῦ.
632. — Ἀπολιχνίσματα. [Τοῦ Χέλμου τὸ χιόνι]. — [Τραγουδιοῦ γυρίσματα, Τῆς
Τρίχας τὸ γεφύρι]. Στὴ σκάλα τοῦ Ἀνταϊτικοῦ. Ν'Εστ 25 (1939) 379, 380 -
381, 684-85.
633. — Συμβολισμὸς ἢ ἀλληγορία στὴν ποίηση. Ν'Εστ 25 (1939) 10-14.
Πραγματεία περὶ τοῦ ἔργου ἢ «Ἐλαφίνα».
634. **Κουρμούλη Γ. Ι.** Τοπωνυμικά ζητήματα. Β' Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως
Κάνεβο. ἘπΚρητΣπ 2 (1939) 251-255.
Μελέτη περὶ λέξεως ἀπαντώσης εἰς κρητικὸν γλωσσικὸν ἄσμα.
635. **Κουτσούμη Ντίνου Γ.** Ὁ ἔρωτας στὰ δημοτικὰ τραγοῦδια. ΝΓράμμ περ. Β'
ἀρ. φ. 128 (1939), σ. 2-3.
636. **Λουκάτου Δημ.** Νυφούλες. ΝΓράμμ περ. Β' ἀρ. φ. 134 (1939), σ. 11.
637. **Μαρίνη Κώστα** «Τραγουδιοῦ γυρίσματα». Ν'Εστ 25 (1939) 641-643.
638. **Μιχαηλίδου-Νουάρου Μ.** Παρατηρήσεις εἰς παλαιότερους τόμους τῆς Λαο-
γραφίας. Εἰς Λαογραφίας ΙΑ', 151 καὶ ἐξῆς. Λαογρ 12 (1938-48) 295-301.
Κρίσις: Αὐτόθι, σ. 301-303 (Στίλπων Π. Κυριακίδης)

639. **Παπαδοπούλου Δημ.** Τὸ Σταυρί. ΠονιΦύλλ 3 (1938-1940) 258-59.
640. **Πάτερη Θρύλον.** Ἡλειακὴ δημοτικὴ ποίηση. Ἀθήνα 1939. 8^{ον}, σελ. 100. Δημοσιεύονται ἄσματα 6.
641. **Πετροπούλου Δημ. Α.** Ἡ ἑλληνικὴ φύση στὰ δημοτικά μας τραγούδια. Ὑπαιθρο ἔτ. Δ' (1939) ἀρ. 47, σ. 252-256. — Ὁ φτερωτὸς κόσμος στὰ δημοτικά μας τραγούδια. Αὐτόθι, ἀρ. 50, σ. 62-68.
642. **Γκλέκα Γεωργ.** Οἶνονντιακά. ΣπαρτΧρον 3 (1939-40) ἀρ. 27-28, σ. 8. Δημοσ. 2 ἄσματα μετὰ μελέτης περὶ τῆς ἱστορικῆς αὐτῶν ἀρχῆς.
643. **Προυσῆ Κώστα** Ἡ Ἀροδαφνοῦσα. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 485-89.
644. **Συλβίου** Κρητικὲς μαντινάδες. Ναυτ'Ελλ 11 (1939-40) 1371-1372.
645. **Ἄγρα Τέλλον [Ἰωάννου]** Τὸ λουλούδι στοιχεῖο ποιητικό. ΠειρΓράμμ 1 (1940) τευχ. 2, σ. 38-44.
646. **Ἀλεξάκη Γ. Σ.** Τὸ τραγούδι τοῦ Ἀρκαλοχωρίτη. ἘπΚρητΣπ 3 (1940) 412 - 416.
647. — Ὁ Κωστής ὁ Ἀρκαλοχωρίτης καὶ τὸ τραγούδι του. Μελέτη ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ. Ἀθῆναι 1940. 8^{ον}, σελ. 55.
Κρίσεις: BZ 40 (1940) 239 (F. Dörger), Ἀπόρρ 4 (1940) 993 (Μ. Πιτυκάκης).
648. **Βλαχογιάννη Γιάννη** Θρυλικά τραγούδια τῆς στεριᾶς. Ν'Εστ 28 (1940) 873-877.
649. — Ναυτικά ἱστορικά τραγούδια. Ν'Εστ 28 (1940) 986-993.
650. — Ρίμες κοινωνικῆς, ἱστορικῆς, ναυτικῆς. Ν'Εστ 28 (1940) 1108 - 1114.
651. — Ἐνα τραγούδι τοῦ Τσοπανάκου. Ν'Εστ 28 (1940) 1157.
652. — Ρίμες ἱστορικῆς. Ν'Εστ 28 (1940) 1319-1325.
653. **Gagliardi Laura** Niccolo' Tommaseo ed Andrea Mustoxidi (Due lettere). ΕΕΠΕ 3 (1940) 59-63.
654. **Γριτσοπούλου Τάσου Ἀθ.** Ἐνα τραγούδι τοῦ Τσοπανάκου. Ν'Εστ 28 (1940) 1155-1157.
655. — Ὀλίγα περὶ Τσοπανάκου. Ν'Εστ 29 (1941) 465-466.
656. **Θεοδοροπούλου Ἀύρας Σ.** Τὰ κάλαντα. Ν'Εστ 27 (1940) 44-45.
657. **Ἰωαννίδου Μαρίας Χ.** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ οἱ σύγχρονες Θρακικῆς συλλογές. ἈρχΘρΘησ 7 (1940-41) 134-144.
658. **Δανίτη Νικολάου** Ὁ ἀθλητισμὸς στὸ λαϊκὸ μας τραγούδι. ΕΕΠΕ 3 (1940) 178-181, 239-242.
659. **Μαρίνη Κώστα** Τραγουδημένοι ἥρωες. Ν'Εστ 28 (1940) 1402-1403.
660. **Μαυροειδῆ-Παπαδάκη Σοφίας** Ἡ ἀγάπη τῆς ζωῆς στὸ δημοτικὸ μας τραγούδι. ΕΕΠΕ 3 (1940) 144-148.
661. **Mercati Silvio Giuseppe** Venezia e la poesia Neo-greca. ΕΕΠΕ 3 (1940) 386-404.

662. **Παπαχριστοδούλου Πολυδ.** Τὸ τραγούδι τῆς Θράκης. ΝΓράμμ περ. Β' (1940) ἀρ. φ. 163, σ. 7.
663. **Πατριαρχέα Βασ. Δ.** Ὁ θρήνος τοῦ νεκροῦ. ΝΚράτ 4 (1940) ἀρ. 38-39, σ. 979-988. ἀρ. 40, σ. 1040-1049.
664. — Λαϊκὴ ποίησις καὶ ἱστορία. Ὁ ἔμμετρος λόγος ἐν Μάνη καὶ τὰ μυρολόγια. ΝΚράτ 4 (1940) ἀρ. 31, σ. 469-478. ἀρ. 32-33, σ. 574-588.
665. **Ρούσσου † Δημοσθ.** Ἑλληνικὰ ποιήματα γιὰ τὴ δόξα Μιχαήλ τοῦ Γενναίου (μετάφρ. Δ. Β. Οἰκονομίδη). ΝΚράτ 4 (1940) ἀρ. 36, σ. 803-811.
666. **Τσαρπαλῆ Κ.** Τὸ δημῶδες ᾄσμα. Μακεδ'Ηχώ, ἔτ. 1940 ἀρ. 198 [σ. 3-4] Ἄρθρον περὶ τῆς σημασίας τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ.
667. **Χαραλαμπίδη Ε. Ι.** Δυὸ Μαριανουπολίτικα τραγούδια. Ν'Εστ 28 (1940) 1027-1028.
668. **Ἀποστολάκη Γιάννη Μ.** Ἡ συλλογὴ τοῦ Ἀραβαντινοῦ. Τὸ κλέφτικο τραγούδι. Ἀθῆναι 1941. 8^{ον}, σελ. 63.
669. **Ἄγγα Τέλλου (Ἰωάννου) Β'** Τὸ δημοτικὸ ἔπος. Ν'Εστ 29 (1941) 86-90. Μελέτη περὶ τοῦ περιεχομένου καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀκριτικοῦ τραγουδιοῦ.
670. **Ἰγκιάνου Δημ.** Θρήνος τῆς Κύπρου. Πρωτοτύποι καὶ ἀρχαία. Κυπρ.Πράμμ 6 (1941-42) 23-25.
671. **Βαγιακάκου Δικαίου Β.** Γύρα σὰν μυρολόγι τῆς Μέσα Μάνης. ΣπαρτΧρον 5 (1941-42) ἀρ. 57-58, σ. 68-70. ἀρ. 59-60, σ. 81-82.—ἔτ. 6 (1942-1943) ἀρ. 61-63, σ. 93-96. ἀρ. 67-68, σ. 127-132. ἀρ. 69-70, σ. 137-139.
672. **Ἰωαννίδου - Μπαρμπαρίγου Μαρίας** Ὁ Χάρος καὶ τ' ἀδέλφια. Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. ΕΛΑ ἔτ. Γ'-Δ' (1941-42) 38-59.
673. **Βλαχογιάννη Γιάννη** Τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ. Ν'Εστ 34 (1943) 1271-1279.—35 (1944) 554.
674. **Ποριώτη Ν.** Τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια στὰ ἔργα τοῦ Δαννούτσου Ν'Εστ 33 (1943) 825-830.
Περὶ τῶν ἐλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, τὰ ὅποια παρέλαβεν ὁ Δαννούτσος.
675. **Προυσῆ Κώστα** Τὰ ἱστορικὰ κυπριακὰ τραγούδια. Κυπρ.Σπ 7 (1943) 21-46.
676. **Μεταλλεῖδη Μιχάλη** «Τῇ Τρίχας τὸ γεφύρ». ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 168-170.
677. **Σουμελίδου Γ.** Γιὰ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 166 - 67.
678. **Σταυριώτη (Δ.Κ.Π.)** Τῇ Τρίχας τὸ γεφύρ. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 62-66, 193 - 194.
679. **Ἀνδρουλιδάκη Μίνως Κ.** Τὰ μαλώματα τῶν βουνῶν. Ν'Εστ 36 (1944) 646 - 47.

680. **Βέη (Bees) Νίκου Α.** Τὰ μαλώματα τῶν βουνῶν στὰ νεοελληνικά γράμματα
κι' ὁ βερολιναῖος πάπυρος 284. Ν'Εστ 35 (1944) 50-56 242-244, 334-341.
Κρίσις: Αὐτόθι, σ. 302 (Μ. Μιχαηλίδης - Νουάρος).
681. **Κορομηλᾶ Γ. Δ.** Περὶ τῆς Ρήγαινας καὶ τῆς Ἀροδαφνούσας. Ὅριζοντες 3
(1944) 868-878.
682. **Μιχαηλίδου - Νουάρου Μ.** Γύρω ἀπὸ τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ.
Ν'Εστ 35 (1944) 452-455.
683. — Τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ. Ν'Εστ 36 (1944) 715-716.
684. **Σπυριδάκη Γεωργ. Κ.** Τὸ ζήτημα τῆς προελεύσεως τοῦ ἔσματος τοῦ νεκροῦ
ἀδελφοῦ. ἈρχΘρησ 11 (1944-45) 193-208.
685. **Ἀποστολάκη Γιάννη** Τὸ κλέφτικο τραγούδι (Τὸ πνεῦμα κι' ἡ τέχνη του).
Πολ'Επιθ. περ. Δ' ἔτ. Α' (1945) 1081-1090 [Ἀνετυπώθη, σελ. 11]. — (Κρι-
τικὴ κειμένων), Αὐτ. ἔτ. Β' (1946) 320-336, 425-436 [Ἀνετυπώθη, σελ. 31], —
(Τὸ πνεῦμα του), Αὐτ. ἔτ. Β' (1946) 715-747 [Ἀνετυπώθη, σελ. 35].
Ἀνετυπώθη. Ἐν Ἀθήναις, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας 1950, σχ. 8^{ον} σελ. 184. Προσ-
ετέθη κεφ. Ἡ τεχνικὴ (σελ. 149-179) ἀπὸ τοῦ κατὰ κράτος τοῦ συγγραφέως.
686. **Βαγιακάκου Δικαίου Β.** Εἰσαγωγὴ ἀπὸ τὴν Μέσα Μάννη. 3^{ον} Ἐνα παλαιὸ
Μανιάτικο μυθολόγι 4^{ον} Ἐνα σύγχρονο μυθολόγι στὸν Θεοδ. Μαντούβαλο
(Καπετὰν Ταύγετο). Σπαστὸν περ. Β' 8 (1945-46) ἀρ. 1 (74), σ. 6-8.
ἀρ. 2 (75), σ. 29-31.
687. **Μιχαηλίδου - Νουάρου Μ.** Δωδεκανησιακὴ λαογραφία καὶ ποίηση. ἘλΔωδ 1
(1945-46) ἀρ. 1, σ. 36-39. ἀρ. 2, σ. 34-37. ἀρ. 3, σ. 37-40. ἀρ. 4, σ. 24-28.
ἀρ. 5, σ. 8-10.
688. **Baud - Bovy Samuel** Sur le Χελιδόνισμα. Βυζαντινὰ Μεταβυζαντινὰ, vol. I
(1946) part I, σ. 23-32.
689. **Βέη (Bees) Νίκου** Ὁ «Κ. Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων» καὶ μία καταγραφή
τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Κισσάβου. Ν'Εστ 39 (1946) 16-18.
690. **Καλαματιανοῦ Γιώργου** Αὐθεντικὲς ἀναλύσεις νεοελληνικῶν λογοτεχνημάτων.
Νίκαια Πειραιεὺς 1946. 8^{ον}, σελ. 88.
Ἐν σ. 5-16 ἀναλύεται τὸ ἔσμα τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ.
691. **Μιχαηλίδου - Νουάρου Μ.** Δωδεκανησιακὴ λαογραφία (Ἡ ἀρχαία καὶ
ἡ σημερινὴ Ἑλλάδα). ἘλΔωδ 2 (1946) ἀρ. 7, σ. 9-12.
692. **Σουμελίδου Γ.** Ἄσματα. Γ') Τὸ ἔσμα τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ. ἈρχΠόντ 12
(1946) 110 - 116.
693. — Τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ στὶς ποντιακὲς παραλλαγές. Ν'Εστ 39
(1946) 170-173.
694. **Σπαταλᾶ Γερασίμου** Ἡ μορφολογία τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μας.
Μελέτη. Ἀθῆναι 1946. 8^{ον}, σελ. 55.

695. **Φρ. Πωλ. Γρ.** Τὰ χελιδόνια. Ναυτ'Ελλ 19 (1946-47) 15.
696. **Βολονάκη Μιχ.** Τὸ ἐθνικὸν συναίσθημα ἐν τῇ δημῳδῇ δωδεκανησιακῇ ποιήσῃ. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 330-332.
697. **Ἐρευνητοῦ** Ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἀθάνατης φυλῆς μας. Ἔργ'Εστ περ. Β' ἔτ. 1947 σ. 8 καὶ 36.
698. **Ζευγώλη Γ. Δ.** Ὁ Χάρος στ' Ἀπεραθίτικα μοιρολόγια. Ναξ'Αρχ 1 (1947) 33 - 35.
699. **Θεοφανειδῆ Βασ. Δ.** Εἰσαγωγὴ στὴν ἀποκριάτικη ποίηση τῆς Σάμου. ἌρχΣάμ 2 (1947) 225-231.
700. **Καψάλη Γερασίμου** Τὰ Μανιάτικα μοιρολόγια. Μορφές περ. Β' ἔτ. Β' (1947-48) 255-260, 298-301.
701. **Κυριακίδου Στίλπ. Π.** Ἡ δημῳδὴς ἑλληνικὴ ποίησις καὶ ἡ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους (Διάλεξις). Λαογρ 12 (1938-1948) 465-502.
702. **Δαμπρινοῦ Γ.** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἀθήνα 1947. 8^{ον}, σελ. 128.
Κρίσις: ἙλΓράμμ περ. Β' ἔτ. 1947, ἀρ. 1, σ. 96-97 (Μ. Μ. Παπαϊωάννου).
703. **Συγγοπούλου Ἀνδρέου** Τὸ ἀνεκδότος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα. Λαογρ. 12 (1938-1948) 547-588.
704. **Οἰκονομίδου Δ. Β.** Περὶ Γεωργίου Σταυράκογλου. ἈρχΘρ.Θ. 14 (1947) 95-98 (Δημοσιεύεται ἀνεκδότος παραλλαγή τῆς ρίμας τοῦ Σταυράκογλου εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν).
705. **Πετροπούλου Δημ. Α.** Τὸ τραγούδι τῆς ρωμιοπούλας. Δωδ'Επιθ 1 (1947), 403 - 407.
706. **Σ(πάλα) Π(άνου)** Τὸ λαϊκὸ τραγούδι σὰν μέσο βιοπορισμοῦ. Ἔργ'Εστ περ. Β' ἔτ. 1947, σ. 37.
707. — Τὸ ἀντίκρουσμα τῆς θάλασσας. Ἔργ'Εστ, περ. Β' ἔτ. 1947, σ. 87.
708. **Σταθάτου Νικ.** Θαλασσινοὶ ριμναδόροι τῆς Κεφαλονιάς. Ναυτ'Ελλ 19 (1947) ἀρ. 178, σ. 9. ἀρ. 179, σ. 27.

β' Δίστιχα

1. Συλλογαὶ

709. Τὶ λέγουν οἱ Μεγιστεῖς. Γιὰ τὴν Κάσο. Γιὰ τὴν Κάρπαθο. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Β. (1938-39) ἀρ. 23 σ. 18. [Δίστ. 5].
710. **Φιλιπποπούλου Δημ. Γ.** Τραγούδια τῆς Τρύπης, μέλος ὑπερδῶριον [3]. Σπαρτ'Χρον 2 (1938-39) ἀρ. 21, σ. 14.
711. Δίστιχα ἐρωτικά [9]. Σαμ'Ἡμερ. ἔτ. 1939, σ. 206, 244.
712. Δίστιχα μοιρολόγια [3]. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 805, σ. 46.
713. Δίστιχα τῆς Ρούμελης. [43]. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 791 σ. 20. ἀρ. φ. 793 σ. 5.

714. **Ἀγγουριδάκι Γ.** Μαντινάδες (Τριπόδω) [30]. ΠρομΠυρφ. ἔτ. 1939 ἀρ. 314 σ. 7, ἀρ. 315 σ. 7, ἀρ. 316 σ. 7, ἀρ. 317 σ. 7, ἀρ. 319 σ. 7, ἀρ. 320 σ. 7, ἀρ. 321 σ. 7.
715. **Ἀνδρουλιδάκη Μίνως** Κρητικὲς μαντινάδες τῆς ἀγάπης καὶ τῆς λησμο-
νιάς [16]. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 778, σ. 52.
716. **Βαλαβάνη Ἰωάννου** Ὀλιγόστιχα ἄσματα Κερασσοῦντος [14]. ἈρχΠόντ 9 (1939) 151.
717. **Δαφέρμου Γεωργ. Φ.** Μαντινάδες [74]. ΠρομΠυρφ. ἔτ. 1939 ἀρ. 313 σ. 7, ἀρ. 314 σ. 6, ἀρ. 321 σ. 7, ἀρ. 324 σ. 7, ἀρ. 330 σ. 7. — ἔτ. 1940 ἀρ. 339 σ. 7, ἀρ. 341 σ. 7, ἀρ. 344 σ. 7, ἀρ. 346 σ. 7, ἀρ. 347 σ. 7, ἀρ. 349 σ. 7.
718. — Μαντινάδες Δαφνέδων [3]. ΠρομΠυρφ. ἔτ. 1939, ἀρ. 331, σ. 7.
719. **Ζαχοπούλου Κυρίλλου** Ἡ διαδικασία τοῦ διαζυγίου ἐν Μ. Ἀσίᾳ πρὸ πολλῶν ἐτῶν. [2]. ΜικρΧρον 2 (1939) 365-366.
720. **Ζωγραφάκη Γ. Κ.** Πῶς ὁ λαὸς μας τοῦ ἐξωδεῖ τὸν ἔρωτα. [7]. ΦάρΒ'Ελλ Α' (1939) 120.
721. **Παπαδοπούλου Δημ. Κ.** Ἀσματὰ δάματα τοῦ χωρίου Σταυρίν καὶ τῶν πέριξ [584]. ἈρχΠόντ 9 (1939) 100-134.
Ἐδμητικὰ σημειώσεις περὶ τῶν ἀσμάτων ἐν σελ. 135-141.
722. **Σαρεῖ Ἀλκυνόνης** [Μαντινάδες] [4]. ΠρομΠυρφ. ἔτ. 1939 ἀρ. 325, σ. 7.
723. **Σταμούλη - Σαραντῆ Ἐλπινίκης** Ἀσματὰ τραγούδια τῆς Θράκης [1663].
Θρακ. 11 (1939) 40-43, 104-180, 189-193, 201-204, 224-232.
724. **Φιλίππου Δοῦζου** Ἐρωτικὰ λαϊκὰ τραγούδια [19]. Πάφος 4 (1939) 239-40.
725. Τραγούδια τῆς ἀγάπης. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Β' (1938-39) ἀρ. 22 σ. 12, ἀρ. 23 σ. 10. — Δίστιχα πεισματικά [50]. Αὐτόθι, ἔτ. Γ' (1939-40) ἀρ. 24-25 σ. 20, ἀρ. 26 σ. 8, ἀρ. 27 σ. 21, ἀρ. 30 σ. 21, ἀρ. 31 σ. 22.
726. **Διναρδάκη Ἐλευθερίας** Τὸ κρητικὸ τραγούδι. [27]. Δρῆρος 3 (1939-40) 783-786.
727. **Πετρίδου Μιχ. Γ.** Τὸ νησάκι μας. [10]. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Γ' (1939-1940) ἀρ. 26, σ. 5-6.
728. **Ροντζεράκι Η.** Οἱ σατυρικὲς μαντινάδες [15]. Δρῆρος 3 (1939-40) 989-990.
729. **Δαφέρμου Ἐλευθ.** Μαντινάδες (Ἀγ. Ἰωάννου Μυλ.). [9]. ΠρομΠυρφ. ἔτ. 1940, ἀρ. 350 σ. 7.
730. **Δουκάτου Δημ.** Λαϊκὰ κεφαλονίτικα δίστιχα τ' ἀργαλειοῦ [5]. Ἡ «Ἡχώ» ἔτ. Η' (1940) ἀρ. 92, σ. 6.
731. **Τηλικοῖδου Γρ. Π.** Χαρακτηριστικὰ μνημεῖα τοῦ προφορικοῦ λόγου τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου. Δίστιχα. Ἀθῆναι 1941. 8ον, σελ. 63.
Δίστιχα 297. καὶ ἄσμ. 6.

732. **Κλόκαρη Ἀ.** Προλογίζοντας τὰ τραγούδια καὶ τὰ μοιρολόγια. [179]. ΚυπρΓράμ 7 (1942-43) 105-10, 145-49.
733. **Λανίτου Νικ. Κ.** Κυπριώτικα ἐρωτικά δίστιχα [21]. Ν'Εστ 33 (1943) 297-98.
734. **Σταυριώτου (Δ. Κ. Π.)** Δίστιχα περιοχῆς Σταυρί. [642]. ΧρονΠόντ χρόν. Α' (1943-44) 88-89, 113-115, 144-145, 173-174, 195-197, 220-23. — Χρόν. Β' (1945-46) 299-303, 339-341, 421-424, 465-468.
735. **Ζαφειρίου Νικ. Ἰ.** Ὁ Πλάτανος. Τὸ πλατανιώτικο νερὸ καὶ ὁ πλατανιώτικος χορός. [8]. ἈρχΣάμ 1 (1946) 148-150.
736. — Τραγούδια τοῦ γάμου. [31]. ἈρχΣάμ. 1 (1946) 306-308.
737. **Μαυρῆ Ν. - Παπαδοπούλου Ε.** Δωδεκανησιακὰ δίστιχα. Ἐκλογή 2 (1946) ἀρ. 8, σ. 65.
738. Ἡ λαϊκὴ μουσα τῶν Δωδεκανήσων. [10]. Ἐργ'Εστ, περ. Β' ἔτ. 1947, σ. 11.
739. **Ἀντάριου Νίκου** Ἀστροπαλίτικα νανουρίσματα [38]. Δωδ'Επιθ Α' (1947) 159 - 160.
740. **Ζαφειρίου Πολυξένης Ν.** Ἀπὸ τῆ Σαῖθ. 11. Τραγούδια τοῦ χωριοῦ. [38]. ἈρχΣάμ 2 (1947) 45-47
741. **Καμῶ Παντ. Δ.** Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ὑλου. [57]. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 356 - 358.
742. **Λεούση Δημητράς Χ.** Αἰγινήτικα δίστιχα [4]. Κῆρυξ τῆς Αἰγίνης ἔτ. Α' (1947) ἀρ. 11-12, σ. 10.
743. **(Λυκούρη Ἰωάννου Β.)** Αἰγινήτικα δίστιχα [7]. Κῆρυξ τῆς Αἰγίνης ἔτ. Α' (1947) ἀρ. 9 σ. 18, ἀρ. 10 σ. 4.
744. **Μιχαηλίδου - Νουάρου Μ.** Δωδεκανησιακὰ δίστιχα (μαντινάδες) [28]. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 299-300.
745. — Σύγχρονη Καρπαθιακὴ ποίηση. [42]. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 416-417.
746. **Σταθάτου Νικ.** Θάλασσα καὶ κρητικὲς μαντινάδες. Ναυτ'Ελλ 19 (1947) ἀρ. 175, σ. 24.
747. **Ταρσοῦλη Ἀθηνᾶς** Μαντινάδες τῆς Λέρον [24]. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 264.
748. — Ἐρωτικὲς μαντινάδες Χάλκης [40]. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 359-360.

2. Μελέται

749. **Τζαρτζάνου Ἀχιλλ.** «Τοῦ Χελμοῦ τὸ χιόνι». Ν'Εστ 25 (1939) 573-74.
750. **Καλαρᾶ Κ. Θ.** [Τὸ χιόνι τοῦ Χελμοῦ]. Ν'Εστ 25 (1939) 859.
751. **Καλλιὰ Γιάννη Ν.** [Τὸ χιόνι τοῦ Χελμοῦ]. Ν'Εστ 25 (1939) 858-59.
752. **Κυριακίδου Στίλπ.** Ἡ γένεσις τοῦ νεοελληνικοῦ διστίχου καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσομετρίας, μορφῆς καὶ περιεχομένου ἐν τῇ δημῳδαί ποιήσει. ΝΚράτ 3 (1939) ἀρ. 28, σ. 252-271. — ἔτ. 4 (1940) ἀρ. 30, σ. 394-405.

753. **Κυριακίδου Στίλπ.** Ἡ γένεσις τοῦ διστιχίου καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσομετρίας. Θεσσαλονίκη 1947. 8^{ον}, σελ. 79. (Λαογραφία, Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας. Παράρτημα ἀρ. 4).
Ἀναδημοσίευσις τῆς ἀνωτέρω μελέτης μετὰ προσθήκης ἐν ἐπιμέτρῳ Κρίσις. Μορφὲς περ. Β' ἔτ. 1 (1947) 474 (Μπάμπης Νίντας).
754. **Πολυχρονοπούλου Τούλας** Τὸ χιόνι τοῦ Χελμοῦ. Ν^ο Ἔστ 25 (1939) 858.

γ'. Ἐπῳδαὶ (βλ. Μαγεία).

δ'. Μῦθοι

755. **Γιαγιᾶς τοῦ «Μπουκέτου», Τῆς** Ὁ κακὸς δικαστής. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 804, σ. 13 καὶ 68.
756. **Πιτυκάκη Μανώλ.** «Ἀπὸν λυπᾶται τὰ ξένα κόκκαλα . . . οἱ σκύλοι τρῶνε τὰ δικά-ν- του» [1]. Δρῆρος 3 (1939-40) 924-26.
757. **Ὑψηλάντη Π. Β.** Ὁ Τσοπάνος καὶ τ' ὄφις. ΠοντΦύλλ 3 (1938-1940) 270-71.
758. **Κονομῆ Ν. Χ.** Ἐνα Κυπριακὸ παραμῦθον [2]. [Ὁ γάμος τζ' ἡ ἀλεπού. Ὁ πατεῖνος]. ΚυπρΓράμμ 6 (1941-42) 158-59.
759. **Ἀπὸ τῆς ἑξαμετρικῆς ἱστορίας τῶν ζώων** ΚυπρΓράμμ. 6 (1941-42) 200-202. Τέσσαρα ἀποσπάσματα σατιρικοῦ ποιήματος περὶ κρίσεως τῶν ζώων.
760. **Μανουσαρίδη Ἰ.** Ἀνέκδοτα Κοιτάσματα [1]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 201 καὶ 229.
761. **Χρυσάνθη Κύπρου** Κυπριακοὶ μῦθοι ποὺ ἀποδίδουν σὲ ζῶα τὴν ἀνακάλυψη φαρμάκων καὶ τὴν ἐπινόηση θεραπευτικῶν ἀγωγῶν. ΚυπρΣπ 9 (1945) 123-127. [Μελέτη].

ε'. Παραμύθια

1. Συλλογαί.

762. **Πιτυκάκη Εὐδότης** Τὰ παλαιῖνά λόγια. [2]. Δρῆρος 2 (1938-39) 699-703. — 3 (1939-40) 801-805.
763. **Πιτυκάκη Μαρίας** Οἱ σαράντα δράκοι [1]. Δρῆρος 2 (1938-39) 619-622
- 763α. **Καπν(ᾶ) Σμ.** Μῦθοι. Ἡ ζήλεια ὀφίδια γεννᾷ. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 76-77 ἀρ. 8.
764. **Ἀκογλου Ξενοφ.** Ἐνα παραμῦθον τοῦ Πόντου. ΝΓράμμ περ. Β' ἀρ. φ. 121 (1939), σ. 10. — Τὰ καλὰ τ' ἀδέρφια. Αὐτόθι, ἀρ. φ. 127 (1939), σ. 2. — Ἡ Σαχταροῦτσα. Αὐτόθι, ἀρ. φ. 132 (1939), σ. 12.
765. Τὸ παιδί τοῦ Ἀράπη. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 796, σ. 51-52.

766. Τὸ Δαφνοκούκουτσο. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 807, σ. 46, 68.
767. Ἡ κατάρα τῆς μάνας. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 781, σ. 53-54.
768. **Γιαπανᾶ Χ.** Ὁ μαῦρος τῆς ἡ γεναῖκα του. Πάφος 4 (1939) 232-33.
769. **Πετροπούλου Δημ.** Ἐνα παραμῦθι. Μακεδ'Ημερ 15 (1939) 287-88.
770. **Ροδινού Πέρση** Ὁ Λόρτος. Πάφος 4 (1939) 232-36.
771. **Φωστηροπούλου Δεσπ.** Παραμῦθια Ἰμερας [2]. ἈρχΠόντ 9 (1939) 179-92.
772. **Παπαχαλαάμπους Γ. Χ.** Ἀπὸ τὰ Κυπριακὰ παραμῦθια [2]. ΚυπρΓράμμ. 4 (1939-40) 211-215.
773. — Ἡ καταγωγή τῆς γυναίκας. [1]. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 478-481.
774. ***Σμυρλῆ Μανόλη** Μακεδονικὰ παραμῦθια. τόμ. Α', Βέροια 1940. Σελ. 62. Κρίσις: Μακεδ Α' (1940) 606-607. (Ἀ(ντών.) Σ(ιγάλας)).
775. **Λιναρδάκη Ἐλευθερίας** Τὸ διακονιαράκι. Δρῆρος 4 (1940-41) 57-58.
776. **Κιρμιζάκη Ἀγλαΐας** Παραμῦθια καὶ προλήψεις Δυτικῆς Κρήτης [9]. ἘπΚρητΣπ 4 (1941) 196-203.
777. **Σταμούλη - Σαραντῆ Ἐλπινίης** Ἀπὸ τὰ παραμῦθια τῆς Θράκης. [93] Θρακ 15 (1941) 332-365. — 16 (1941) 89-100. — 17 (1942) 97-187.
778. **Φωστηροπούλου Δεσποίνης** Παραμῦθια, ἀνέκδοτα καὶ παραδόσεις Ἰμερας [4]. ἈρχΠόντ 11 (1945) 136-185.
779. **Κωνσταντινίδου Γ.** Παραμῦθι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἡ μοιρασιά. Θρακ 18 (1943) 308-323.
780. **Eckert Georg - Formozis P. E.** Lieder und Märchen aus Kozani und Siatista. Mit Beiträgen von Spyros Syngollitis und Michael Kalinderis. Thessaloniki 1944. 8^{ον}, σελ. 114+3 πίν. (Volkskundliche Miszellen aus Mazedonien. Heft 5).
Ἀπὸ σ. 46-79 δημοσ. 3 παραμῦθια μετὰ μεταφράσεως αὐτῶν εἰς τὴν γερμανικὴν.
781. **Ζήση Εὐστρ.** Παραμῦθια Αὐδημιού [3]. Θρακ 20 (1944) 81-86.
782. **Προυσῆ Κώστα** Τὸ βασιλόπουλλον τῆς Βενεδιᾶς. ΚυπρΓράμμ 9 (1944-45) 244-256. — Οἱ Ἀνεράες. Αὐτόθι, 10 (1945-46) 278-282.
783. **Παμπούκη Ἰ. Τ.** Παραμῦθια τῆς Οἰνόςης. Τοῦ Μισκίνη. [1]. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 424-28.
784. **Παπαδοπούλου Δ. Κ. (Σταυριώτη)** Παραμῦθια τοῦ χωρίου Σταυρίν. ἈρχΠόντ 12 (1946) 171-196.
Παραμῦθια 3. Ἑρμηνευτικαὶ σημειώσεις ὑπὸ Α. Α. Παπαδοπούλου. Αὐτόθι, σ. 196-207.
785. **Πιλαβάκη Κ.** Τὸ παραμῦθιν τοῦ Συστειλλῆ ποὺ τὸν ἐσύστειλεν ἡ Κοτζάκαρη μέσα στὸ σεντούτζιν τῆς τῆς εἶδεν τὴν βασιλοπούλλαν. ΚυπρΓράμμ 11 (1946-47) 245-248.

2. Μελέται.

786. Οἱ σπανοὶ καὶ ἡ πονηριά τους. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 807, σ. 34 καὶ 70.
 787. *Χατζηϊωάννου Κ. Π.* Τὰ παραμύθια (Σύντομη εισαγωγή στὴν ἔρευνά τους). Πάφος 4 (1939) 189-200.
 788. *Παπαχαράλαμπους Γ. Χ.* Ἀπὸ τὰ κυπριακὰ παραμύθια. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 211-15.
 789. *Προυσῆ Κώστα* Ἀνακοίνωσις γενομένη τὴν 1 Μαΐου 1943 ὑπὸ τοῦ κ. Κώστα Προυσῆ καθηγητοῦ..... μὲ θέμα «Γύρω ἀπὸ τὸ κυπριακὸ παραμῦθι». ΚυπρΣπ 6 (1942), σ. XXI-XXII.
 Ἀνάλυσις παραμυθίων, ὧν τὰ κείμενα ἐδημοσιεύθησαν βραδύτερον· βλ. ἀνωτ. ἀριθ. 782.

3. Συλλογαὶ παραμυθίων ἑλληνικῶν καὶ ξένων διὰ παιδιὰ.

790. Ἡ Σταχτομποῦτα. Ἀθῆναι, 8^{ον} ἄ. ἔ. κ. σελ.
 791. *Andersen* Τὰ παραμύθια τοῦ Ἀντερσεν. Μετάφραση ἀπὸ τὰ Δανικὰ Βασ. Δασκαλάκη. [7]. Ἀθῆναι, ἄ. ἔ. 8^{ον}, σελ. 92.
 792. *Βλάχου Λίνας Ἡλ.* Νεράιδες καὶ ληστές. Διασκευὴ Λίνας Ἡλ. Βλάχου. Ἀθῆναι, ἄ. ἔ. 8^{ον}, σελ. 40 (Παιδικὴ Βιβλιοθήκη). Παραμύθια 7 διεσκευασμένα.
 793. *Γκριμ* Χαρούμενες νύχτες. Ἐκλογὴ ἀπὸ τὰ παραμύθια τοῦ Γκριμ. [5]. Εἰκόνες: Θ. Ἀνδρεοπούλου. Ἀθῆναι, ἄ. ἔ. 8^{ον}, σελ. 52.
 794. *Μοναστηριώτη Δημ.* Πασχαλινὰ παραμύθια. Ἀθῆναι, ἄ. ἔ. 8^{ον}, σελ. 62 (Παιδικὴ Βιβλιοθήκη).
 Δημοσ. 9 παραμύθια διεσκευασμένα. Τὰ περισσότερα ἐκ τούτων δὲν εἶναι λαϊκά.
 795. *Πασχαλίδου Δεσποίνης* Παραμύθια τοῦ λαοῦ μας [10]. Ἀθήνα 1939. 8^{ον}, σελ. 78.
 796. *Χριστοδουλοπούλου Ἰωάνν.* Ἀγγ. Τὰ παραμύθια τοῦ νέου σχολείου (Συλλογὴ καὶ εἰδικὴ διδακτικὴ μὲ ἐφαρμογὰς). Ἀθῆναι 1939. 8^{ον}, σελ. 110.
 797. *Γιαννοπούλου Κατ.* Ὁ Σταράκης, παραμῦθι. Εἰκόνες Α. Μεταξᾶ. Ἀθῆναι 1946. 8^{ον}, σελ. 60.
 798. *Γκριμ* Παραμύθια [6]. Μετάφρ. Δ. Παπαϊωάννου. Ἀθῆναι (1946). 8^{ον}, σελ. 92.
 799. *Δέλτα Π. Σ.* Παραμύθια καὶ ἄλλα [2]. Γ' ἔκδοσις. (Ἀθῆναι 1946). 8^{ον}, σελ. 36 + 77.
 800. *Plenzat Karl* Λαϊκὰ παραμύθια ἀπ' ὅλες τὶς χῶρες. (Διασκευὴ Δ. Γ. Ζήση). (Ἀθῆναι 1946). 8^{ον}, σελ. 222.
 Δημοσιεύονται 27 παραμύθια ἐκ διαφόρων χωρῶν, ἐκ τούτων 1 ἑλληνικόν.
 801. * *Τσουκαλᾶ Δανάη* Τὰ παραμύθια τῆς Νεφέλης. (Ἀθῆναι) 1947.

Γ' Εὐτράπελοι διηγήσεις. Ἀνέκδοτα. Περιπαίγματα.

802. Ὁρφανίδου *Μαρίας* Τὸ παραμῦθι τῆς ἔξυπνάδας. Δρῆρος 2 (1938-39) 574-575.
803. — Ἐξυπνάδες καὶ βλακεῖες. [1]. Δρῆρος 2 (1938-39) 587-588.
804. *Πιτυκάκη Μανώλ.* Κρητικὲς παροιμίαι. [4]. Δρῆρος 2 (1938-39) 432-433, 465, 501, 580-81.
805. *Ζερζελίδου Γ.* Ἀνέκδοτα. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 212-215, ἀρ. 43.
806. *Μεταλλεῖδης Μιχ.* Ἀνέκδοτα. [6]. ΠοντΦύλλ. 3 (1938-40) 31-32 ἀρ. 6 α-δ, 82 ἀρ. 15, 249-250 ἀρ. 49.
807. *Ξενίτα Σ.* Ἀνέκδοτα Κοτυώρων [5]. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 32 ἀρ. 7, 84 ἀρ. 10, 166-67 ἀρ. 32, 271-72, 274.
808. *Παπανδρεάδης Α.* Ἀνέκδοτα. ΠοντΦύλλ. 3 (1938-40) 250-251, ἀρ. 50.
809. *Δουκοπούλου Δημ.* Εὐτράπελοι διηγήσεις. Περιπαίγματα χωριῶν ἀπὸ τὸ Μοναστηράκι τῆς Ἀκαρνανίας [12]. Διάγρ. 12 (1938-48) 163-64.
810. *Πολίτου Γ. Ν.* Περιπαίγματα χωριῶν [12]. Διάγρ. 12 (1938-1948) 165.
811. *Σομμελίδου Ἀνδρ.* Ἀνέκδοτα [14]. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 79 ἀρ. 10, 210-11, ἀρ. 39 καὶ 40.
812. *Σπυριδόπουλου - Τσουμπάνου Μ.* Ἀνέκδοτα. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 210, ἀρ. 38.
813. *Τορνικίδη Γ.* Ἀνέκδοτα [7]. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 167-69 ἀρ. 33-35, 211-212 ἀρ. 41-42, 247-248 ἀρ. 45-46.
814. *Υψηλάντου Π. Β.* Ἀνέκδοτα [14]. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 28-30 ἀρ. 3, 31 ἀρ. 5, 80-82 ἀρ. 11-14, 84 ἀρ. 11, 111-123 ἀρ. 20-27, 165-66 ἀρ. 30-31, 246-247 ἀρ. 44, 272-74.
815. *Χρηματοπούλου Κ.* Ἀνέκδοτα [3]. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 208-210 ἀρ. 37, 248-49 ἀρ. 47, 48.
816. — Οἱ Ἕλληνες ἀλληλοσατυριζόμενοι. [δίστιχα, παροιμίαι, παρατράγουδα κτλ.] Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 783, σ. 9.
817. Ὁ σπανὸς μυλωνᾶς. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 795, σ. 27-28.
818. *Δημητρίου Νικ. Ἀλκ.* Σαμιώτικα Ἀνέκδοτα [5]. Σαμῆμερ. ἔτ. 1939, σ. 171-73.
819. *Σπανδωνίδης Εἰρήνης* Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης (Παρνασοῦ). Ἀθήνα 1931, σ. 105-6. [Εὐτρ. διηγ. 7].
820. *Πιτυκάκη Μανώλη* Ἡ δικαιοσύνη τοῦ καντῆ. Δρῆρος 3 (1939-40) 898.
821. — Τοῦ Σφακιανοῦ τὸ πεῖσμα. Δρῆρος 3 (1939-40) 912.

822. Ἱστορίες, παραδόσεις, προλήψεις τοῦ λαοῦ μας. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 841, σ. 31.
823. *Ξένον, Τοῦ* Ἑλλήνες ἐναντίον Ἑλλήνων. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 838, σ. 19.
824. *Κληρίδη Ν.* Χαρακτηρισμοὶ καὶ πειράγματα στὴν Κύπρο. ΚυπρΓράμμα 5 (1940-41) 65-66.
825. *Πεδιὰδίδου Καλιρῶς (!)* «Δάνεισε τὸ φτωχὸ ἑκατό, γὰ σοῦ πέψη ὁ Θιὸς διακόσια». Δοῦρος 4 (1940-41) 22-25.
826. *Πιτυκάκη Μανῶλ.* Ἡ κεφαλὴ κι' ἡ γλῶσσα. Δοῦρος 4 (1940-41) 30.
827. *Δημητράτου Π.* «Καὶ στὴν Πόλὴ σιμιτζίης». ΝῒΕστ 29 (1941) 309.
828. *Φωστηροπούλου † Δεσποίνης* Παραμῦθια, ἀνέκδοτα καὶ παραδόσεις Ἰμερας [12]. ἈρχΠόντ 11 (1941) 138-142.
829. *Ἀβραμάντη Γ.* Ἀνέκδοτα Τσίτης [2]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 224-26.
830. *Ἀρχιτεκτονίδου Ν. Γ.* Ἀνέκδοτα Κελέκκλησες [3]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 91-92.
831. *Ζερζελίδου Γ.* Ἀνέκδοτα Ματσούκας [2]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 148-49, 174-76, 226-27, 266-67. — 2 (1945-46) 310, 311, 433, 483.
832. *Θουρμουλοπούλου Εὐκλ.* Ἀνέκδοτα Κοτυώρων [7]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 121-28, 150-51. — 2 (1945-46) 341, 347.
833. *Κωνσταντινίδη Π. Γ.* Ἀνέκδοτα Σαυριμένων [2]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 146, 200-201.
834. *Μανουσαρίδη Ἰ.* Ἀνέκδοτα Κοτυώρων [3]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 151 καὶ 229.
835. *Ναζλίδη Ζαχαρ. Ἰ.* Ἀνέκδοτα Κοτυώρων [Ἐναν μαστορ'κὴν]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 264-65.
836. *Νυμφοπούλου Μιλτ.* Ἀνέκδοτα Σάντας [4]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 176, 200. — 2 (1945-46) 309-310.
837. *Ξενίτα Ε. (Ἀγογλου Ε. Κ.)* Ἀνέκδοτα Κοτυώρων καὶ περιοχῆς [3]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 70-71.
838. — Ἀνέκδοτα Τραπεζούντας [7]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 116-17.
839. — Ἀνέκδοτα Κοτυώρων [1]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 264.
840. *Σαββαντίδη Ν. Κ.* Ἀνέκδοτα Σταυρὶ [1]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 227-28.
841. *Σαμαρτζῆ Χρ. Α.* Ἀνέκδοτα Κελέκκλησες [3]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 121-22.
842. *Σταυριώτη (Δ.Κ.Π.)* Ἀνέκδοτα Σταυρὶ [16]. ΧρονΠόντ. 1 (1943-44) 40-42, 71, 89-91, 122-23.
843. *Τσιτενοῦ* Ἀνέκδοτα Τσίτης [6]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 117-120, 197-200. — 2 (1945-46) 347.

844. **Υψηλάντου Π. Β.** Ἀνέκδοτα Χαλδίας (Ἀργυρόπολης) [4]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 42-43, 123-25, 229.
845. — Δεισιδαιμονίες καὶ ἀνέκδοτα Χαλδίας (Ἀργυρόπολης) [1]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 69-70.
846. — Ἀνέκδοτα Ἀργυρόπολης [1]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 265-66.
847. **Χάϊτα Πολ.** Ἀνέκδοτα Κοτυώρων [5]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 149-150.
848. **Π(απα)χ(ριστοδοῦλου) Π(ολυδ.).** Ἀνέκδοτα Σκοπιανὰ [9]. ἈρχΘρΘησ 11 (1944-45) 191-92.
849. **Κανδηλάπτη (Κάνι) Γ.** Ἀνέκδοτα Χαλδίας [1]. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 309.
850. **Δεμονοπούλου Φ.** Ἀνέκδοτα Κοτυώρων. Ντὸς ἃ σὴν κλωστρά. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 311.
851. **Μελανοφρύδου Παν.** Ἀνέκδοτα Χαλδίας [3]. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 346-47.
852. — Ἀνέκδοτα Δορουλίου [1]. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 432-433.
853. — Γιά ἓνα μῦθο. — Ἀνέκδοτο [Τὸ πρῶτον]. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 388.
854. **Παμπόνη Γ. Γ.** Νηπτικοὶ μῦθοι [29]. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 333-339.
855. **Παναγιωτίδη Λαζ.** Ἀνέκδοτα Κανκάρου [1]. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 309, 431-32.
856. **Μελανοφρύδου Π.-Κανδηλάπτη Γ.** Ἀνέκδοτα Χαλδίας [3]. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 432, 483-84.
857. **Ξενίτα Σ. (Ἀκογλου Σ.)** Ἀνέκδοτα Κυτωρών [4]. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 484-85.
858. **Υψηλάντου Π. Β. (Π. Β. Σαλαπασίδη)** Ἀνέκδοτα Τραπεζούντας [1]. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 482.
859. **Α. Β. Κ.** Οἱ κατσοκκλέφτες. Ἑλληνικὸ Ὑπαιθρο περ. Β' χρόν. 13 (1946) ἀρ. 1 (102), σ. 24.
860. **Ζαφειρίου Νικ. Γ.** Σαμιακαὶ ἠθογραφίαι [3]. ἈρχΣάμ. 1 (1946) 317-326.
861. **Ποπολάρου** Ζακυνθινὰ σατιρικά ἀνέκδοτα τῆς κατοχῆς (ἱστοριοῦλες, ἐπεισόδια, ἀστεῖα). ἙπτανΦύλλα ἔτ. 1946, σ. 56-58.
862. **(Δυκούρη Γ. Β.)** Αἰγινήτικα ἀνέκδοτα. Κῆρυξ τῆς Αἰγίνης 1 (1947) ἀρ. 8, σ. 6.
863. **Μπακούρη Μ. Γ.** Αἰγινήτικα ἀνεκδοτολογία. Κῆρυξ τῆς Αἰγίνης 1 (1947) ἀρ. 9, σ. 15.
864. **Σκηγιωτάτου Σ.** Ἐχασ' ἡ Πόλη γαῖδαρο κι' ἡ Βενετιά βελόνι. Παγκρεφ' Ἡμερ 4 (1947) 65-68.

ζ'. Παροιμίες και γνώμαι—Παροιμιώδεις εκφράσεις

1. Συλλογαί

865. Ναυτικά λόγια [9]. 'Η Μεγίστη ἔτ. Β' (1938-39) ἀρ. 20, σ. 6.
866. Παροιμία Μεγίστης [17]. 'Η Μεγίστη ἔτ. Β' (1938-39) ἀρ. 22, σ. 16.
ἔτ. Γ' (1939-40) ἀρ. 26, σ. 4.
867. *Γρίσπου Παν.* Παροιμία Χαλκιδικῆς. Λαογρ 12 (1938-1948) 165.
868. *Καββαδά Σ.* Χιακαὶ παροιμίες [27]. Περσ'Αργ 1 (1938-39) 92-95.
869. *Ὁρφανίδου Μαρίας* Γιὰ τοὺς μῆνες. [67]. Δοῖρος 2 (1938-39) 660-62.
870. *Πιτυνάκη Εἰρήνης Γ.* Τὰ παλαιῖνὰ λόγια [3]. Δοῖρος 4 (1938-39) 699-703.
871. *Πιτυνάκη Μανώλ.* Κρητικὲς παροιμίες [3]. Δοῖρος 2 (1938-39) 432-33, 465, 501.
872. Γνωμικὰ ἔμμετρα [3]. Σαμ'Ημερ ἔτ. 1939, σ. 247.
873. Ἑλληνικὲς παροιμίες [122]. Μπονκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 777 σ. 21, φ. 778 σ. 21, φ. 779 σ. 33, φ. 780 σ. 20, φ. 781 σ. 32, φ. 782 σ. 3, φ. 783 σ. 4 καὶ 9, φ. 785 σ. 44, φ. 786 σ. 20, φ. 787 σ. 20, φ. 788 σ. 68, φ. 790 σ. 5, φ. 791 σ. 45, φ. 793 σ. 52, φ. 794 σ. 45, φ. 795 σ. 28, φ. 796 σ. 28, φ. 798 σ. 44, φ. 799 σ. 20.
874. Ἑλληνικὲς παροιμίες [63]. Μπονκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 802 σ. 20, φ. 803 σ. 52.
875. Λαϊκὲς θαλασσινὲς παροιμίες [102]. Νέστ'Ελλ 10 (1939) 949, 980.
876. *Ἀχιλλέα Φιλίππου* Κυπριακὲς παροιμίες [176]. Πάφος 4 (1939) 51, 93-94, 241, 450-51, 508.
877. *Βαμβακίδη Ἰ.* Νιώτικα (Λαογραφικά, γλωσσικά καὶ ἱστορικά τῆς Οἰνός τοῦ Πόντου). Γ' Παροιμίες καὶ ἄλλες παροιμιώδεις φράσεις [180]. ΠοντΦύλλ Γ' (1938-40) 130-134, 160-164.
878. *Βέη (Bees) Ν.* Megara - Magara (Zu Hierokles' Synecdemos 645, 12). BNJb XV (1939) 208.
Περὶ τῆς βυζαντ. παροιμ. "Ἄγγελος καὶ ὠτίον μεγαρικῶν.
879. *Δαφέρμου Γεωργ. Φ.* Παροιμίες [255]. ΠρομΠυρφ. ἔτ. 1939 ἀρ. 313 σ. 7, ἀρ. 314 σ. 7, ἀρ. 315 σ. 7, ἀρ. 316 σ. 7, ἀρ. 317 σ. 7, ἀρ. 318 σ. 7, ἀρ. 319 σ. 7, ἀρ. 320 σ. 7, ἀρ. 321 σ. 7, ἀρ. 328 σ. 7, ἀρ. 329 σ. 7, ἀρ. 330 σ. 7. - ἔτ. 1940 ἀρ. 337 σ. 7, ἀρ. 339-345 σ. 7, ἀρ. 347 σ. 7, ἀρ. 349 σ. 7.
880. *Ζήση Εὐδοτ.* Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις Αὐδημίου [255]. Θρακ 12 (1939) 333-355.—15 (1941) 297-305.
881. *Μαντζουράνη Κ. Ι.* Βουρβουρέϊκη λαογραφία. Γ') Παροιμίες τοῦ χωριοῦ μας [56]. Ἐπετ. τῶν Βουρβούρων Γ' (1939) 133-134.

882. **Παπαδοπούλου Δημ. Κ.** Παροιμίες και παροιμιώδεις φράσεις τοῦ χωρίου Σταυρὶν [400]. ἈρχΠόντ 9 (1939) 63-91.
883. **Παπαδοπούλου Τάκη** Ἑλληνικὲς παροιμίες [20]. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 803, σ. 52.
884. **Rohlf's Gerhard** Das Griechentum Unteritaliens [15]. Πρακτ. τῆς Ἀκαδ. Ἀθηνῶν 14 (1939) 354.
885. **Σπανδωνίδη Εἰρήνης** Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης (Παρνασοῦ). Ἀθήνα 1939, σ. 157-162 [παροιμ. 83].
886. **Πολίτου Γ. Ν.** Παροιμίες [2]. Λαογρ 12 (1938-48) 165.
887. **Χατζηϊωάννου Κ. Π.** Κυπριακὲς παροιμίες. [181]. Λαογρ 12 (1938-48) 231-252.
888. **Ζ(ήση) Ε.** Θρακικαὶ παροιμίες. [2]. «Ἡ Συζήτησις» 4 (1939-40) 24.
889. **Δίβα Ρίτου** Παροιμίες γιὰ τὸν καιρὸ [21]. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 413-416.
890. **Ὁρφανίδου - Συμινελάκη Μαρίας** Ὁ Κοιτικὸς καὶ ἡ δουλειά. [14]. Δρῆρος 3 (1939-40) 849.
891. — Γιὰ τὴ γρά καὶ γιὰ τὸ γέρο [24]. Δρῆρος 3 (1939-40) 897-98.
892. **Π(ετρίδη) Μ. Γ.** Ναυτικὰ Λόγια Καστελλορίου [2]. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Γ' (1939-40) ἀρ. 29, σ. 20.
893. Κυπριωτικὲς παροιμίες [9]. ΦαῦΒΕΛ 2 (1940) 310, 318.
894. **Κυριαξῆ Ν. Γ.** Κυπριακαὶ παροιμίες. Ἐν Ἀθήναις 1940. 8^{ον}, σελ. VIII + 415. Περιλαμβάνονται 4500 παροιμίες (ιδεὲ σ. 8).
- Κρίσις : Πάφος 5 (1940) 357-58 (Λοῖζος Φιλίππου)
895. **Δουκάτου Δημ.** Ὁ Λούης [1]. ΝΕστ 27 (1940) 511.
896. **Soyter G.** Die neugriechischen Sprichwörter in der Volksliedersammlung Werner von Haxthausens. [82]. BNJb 16 (1940) 171-89.
897. **Ὁρφανίδου - Συμινελάκη Μαρίας** Ἡ πεῖρα τοῦ κόσμου [11]. Δρῆρος 4 (1940-41) 13-14.
898. **Ἐξαδακτύλου Χρ.** Παροιμίες γιὰ τὸν καιρὸ ἀπὸ τὰ Τηλλυριώτικα χωριά [12]. Πάφος 6 (1941) 80-81.
899. **Χουρμουζιάδη † Καλλ.** Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις Πετροχωρίου (Τσακηλίου) Μετρῶν [1288]. Θρακ 16 (1941) 191-226.
900. **Κλόγκαρη Ἀντώνη** Κυπριακὲς παροιμίες [40]. ΚυπρΓράμμ 6 (1941-42) 128-132, 168-171.
901. **Παπαζώνη Τ. Κ.** Λόγια τῆς Ἐκκλησίας μεταφωτισμένα στὴ λαλιὰ τοῦ ἔθνους. Ὁρίζοντες 2 (1943) 339-349.
902. **Μελανοφρύδου Π.** Ἰδέαι τῶν Ποντίων περὶ τῶν ἄλλων ἔθνων. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 247-251.

903. **Παμπούκη Ι. Τ.** Νιώτικες ναυτικές παροιμίες [61]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 262-64.
904. **Κουνκιάδη Ἀνδρονίκης Κ.** Παροιμίες Ἀδριανουπόλεως [177]. ἈρχΘρΘησ. 11 (1944-45) 183-89.
905. **Δίβα Χρ.** Ὁ Ἀπρίλιος — ὁ Μάϊος. ΚυρΓράμμ 9 (1944-45) 17-21. — Ὁ Αὐγουστος. Αὐτόθι, σ. 57. — Τὸ φτάρνισμα. Αὐτόθι, σ. 59 [παροιμ. 14].
906. **Π(απα)χ(ριστοδούλου) Π(ολυδ.)** Παροιμίες Σαράντα Ἐκκλησιῶν [38]. ἈρχΘρΘησ. 11 (1944-45) 189-191.
907. **Χουρμουζιάδη † Καλλ.** Εὐτράπελες παροιμίες ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ Ἀθύρων [33]. ἈρχΘρΘησ 11 (1944-45) 179-182.
908. **Marketos B. J.** A proverb for it. 1510 greek sayings compiled and edited by — Translated by Ann Arpajoglu. Introduction by Prof. Clarence A. Manning. Drawings by John Vassos. New World Publishers, New York City 1945. Σχ. 8ον, σελ. 190.
909. **Παναρέτου Α.** Κυπριακὲς γεωργικὲς παροιμίες [136]. ΚυρΣπ 9 (1945) 77-112.
910. **Ζαφειρίου Νικ. Ἰ.** Δύο παροιμίες ἈρχΣπ 1 (1946) 308. — Γνωμικὰ Σαμιώτικα [6]. Αὐτόθι, σ. 328. — Πόθεν ὡς παροιμία λαῶν κλαῖν δῶ. Αὐτόθι, 2 (1947) 144.
911. Κυρ. παροιμίες [5]. Κυπριόπουλο ἐτ. Β' (1946-47) ἀρ. 1, σ. 5.
912. **Δικηγοροπούλου Σοφίας Ι.** Παροιμίες [2]. Κυπριόπουλο ἐτ. Β' (1946-47) ἀρ. 5, σ. 58.
913. Παροιμίες γιὰ τὸ Μάρτη μὲ βάσι τῇ δουλειᾷ [4]. Ἐργ'Εστ περ. Β' ἐτ. 1947, σ. 36.
914. **Σκηنيωτάτου Σπύρου** Παροιμίες καὶ γνωμικὰ [19]. Παγκρῆ Ημερ 4 (1947) 5-16, 33-133.
915. **Σταθάτου Νίκου** Ἡ Θάλασσα στὶς παροιμίες. Ναυτ'Ελλ 20 (1947-48) τευχ. 182, σ. 20.

2. Μελέται

916. **Βλαχογιάννη Γιάννη** Σταύρωνε καὶ γράφε. Ν'Εστ 25 (1939) 135-36.
917. — Τῆς χήρας τὸ προσκέφαλο. Ν'Εστ 25 (1939) 179-182.
918. **Κιζλάρη Θανάσ. Γ.** Παροιμίες. Σταύρωνε καὶ ἀρμενίζε. Λαογρ 12 (1938-1948) 291-95.
919. **Τζαρτζάνου Ἀχ.** Σταύρωνε καὶ δένε (τὰ πρωθύστερα). Ν'Εστ 25 (1939) 424.
920. **Ἰωαννίδου Μαρίας** Βυζαντινὰ παροιμίες ἐκ χειρογράφου τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν. ΕΛΑ 1 (1939) 50-67.
- Δημοσιεύονται 31 παροιμίες, ὧν αἱ 10 ἄγνωστοι, μετὰ ἐρμηνευτικῶν σημειώσεων.

921. **Φίλιππα Σπ. Ν.** Σταύρωνε καὶ δένε. Ν^οΕστ 25 (1939) 355.
922. **Κουκουλὲ Φαίδωνος** Δημῳδοὶς παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις παρὰ Χρυσοστόμῳ. Τεσσαρακονταετηρὶς Θεοφίλου Βορέα, τόμ. Α', Ἐν Ἀθήναις 1940, σ. 355-368.
923. **Ρωμαίου Κ. Α.** Παρατηρήσεις εἰς βυζαντινὰς καὶ νεοελληνικὰς παροιμίας. Ἀθηνᾶ 50 (1940) 100-111.
924. **Παναρέτου Α.** Παρατηρήσεις σὲ γεωργικὰς παροιμίας Κύπρου. ΚυπρὸΓράμμ 6 (1941-42) 37-38.
Παρατηρήσεις εἰς τὴν συλλογὴν τῶν παροιμιῶν Ν. Γ. Κυριαξῆ.
925. **Ζήση Εὐστρ.** Παρατηρήσεις εἰς παροιμίας Πετροχωρίου. Θρακ 17 (1942) 232-39.
926. **Κουκουλὲ Φαίδωνος** Οἰνονντικαὶ παροιμίαι καὶ περιπαίγματα. Σπαρτ Χρον 6 (1942-43) ἀρ. 69-70 σ. 135-36, ἀρ. 71-72 σ. 147-48.
927. **Βαγιακάκου Δ.** Τρωάδα. ΕΛΑ ἔτ. Ε' ΣΤ' (1943-44) 145-154.
928. **Διαμαντοπούλου Κωνστ. Γ.** Λαογραφικὴ Οἰκονομική. Α' Λαογραφικὴ Κοινωνικὴ Οἰκονομική. Εἰσαγωγή. Αἰτία τῆς γενέσεως τῶν ἀναγκῶν. Παραγωγή. Τιμαί. [Ἀθῆναι] 1945, 8^{ον}, σελ. 42.
Μελέτη παροιμιῶν ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως.
929. **Δουκάτου Δημ.** Τὸ βουνὸ στὶς παροιμίας. Ὁ Πάν ἔτ. 16 (1946) 36.

η'. Παραδόσεις

930. **Ἀναστασιάδης - Βρόντης Ἀναστ.** Οἱ δώδεκα κολῶνες τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Β' (1938-39) ἀρ. 19, σ. 7-8.
931. **Βίου Στυλ. Γ.** Παραδόσεις περὶ θησαυρῶν. Περσ'Αρχ 1 (1938-39) 32-36.
— Ἱστορικαὶ παραδόσεις ἐξ Ἀμάτων. Αὐτόθι, σ. 203-206. [Παρ. 3].
932. **Δογαριαστάκης Ἀντων. Σ.** Ἡ ἀξία τῶν γερόντων. [1]. Δρῆρος 2 (1938-39) 589-590.
933. **Τσαμπαρλάκης Νικ. Χ' Γ.** Οἱ κακαθροπισμένοι. Δρῆρος 2 (1938-39) 534-37.
934. Ἡ Στριγγλὲς τῆς Σπαρτιάς (κεφαλλονίτικη παράδοσις). Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 790, σ. 46 καὶ 68.
935. Θρῦλοι καὶ ἱστορίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ [2]. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 810, σ. 17.
936. Ἱστορίαι φαντασμάτων, παραδοξολογίαι, ξόρκια. (Ἀπὸ τοὺς λαογραφικοὺς θησαυροὺς τῆς νήσου Κρήτης) [2]. Μπουκέτο 16 (1939), ἀρ. φ. 806 σ. 45, 68.
937. Ὁ τάφος τοῦ Καϊάφα. Ναυτ'Ελλ 10 (1939) 1086.

938. Σπηλιῆς καὶ Νεράιδες τῆς Μάνης. [4]. Μπουκέτο 16 (1939), ἀρ. φ. 825 σ. 51, 56.
939. Τὰ χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 803, σ. 30.
940. Τὸ ἐρωτοχτυπημένο στοιχειὸ (Ζακυνθιανὴ παράδοσις). Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 788, σ. 97, 130.
941. *Βασματζή Θεοδ. Β.* Ἕνας θρῦλος τῆς Σαμοθράκης. Ναυτ'Ελλ 10 (1939) 915.
942. *Χρηστοβασίλη Χ.* Τ' αὐτιά τοῦ μεγάλου Ἀλεξάντρου. [1]. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 783, σ. 63-64.
943. *Γρανίτσα Στεφ.* Οἱ δώδεκα βασιληίδες. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 788, σ. 45.
944. *Δημητριάδου Ζήνωνος Κ.* Γριῆς πόδια [1]. Σαμ'Ημερ. ἔτ. 1939, σ. 224-25.
945. *Ἐπιανησίας Μαριέτ.* Γιατί λένε τὸ Φλεβάρη «Κουτσοφλέβαρο». Ἡ «Ἡχώ» 7 (1939), ἀρ. 79 σ. 4. — Ἡ βροχὴ τοῦ Ἀπρίλη. Αὐτόθι, ἀρ. 80, σ. 6. — Ὁ Μάης, ὁ γιὸς τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Ρόδως. Αὐτόθι, ἀρ. 81, σ. 10. — Ὁ Θεριστὴς ποὺ φερε τὴν εὐτυχία. Αὐτόθι, ἀρ. 81-83, σ. 2-3.
946. — Οἱ θρῦλοι τῶν ἡμερῶν. Πνευματικὴ Ζωὴ χρόν. Γ' (1939) 39β-40α, 55, 87, 185-86, 205, 249-250, 263.
947. *Κ. Μ. Κ.* Ἡ Κύπρος καὶ ἡ Βασιλοῦσα. [1]. Ναυτ'Ελλ 10 (1939) 1072.
948. *Κενταυροῦ Τόν.* Ὁ στενωπὸς στὸ οὐρανὸν Κρητικὴς παραδόσεις. [1]. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 813, σ. 28.
949. *Κυριαζή Ν.* Λαϊκαὶ παραδόσεις [2]. Πύρρος 4 (1939) 122-24.
950. *Λαυράγκα Δ. Σ.* Ἡ λιτανεία τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος ἐν Κερκύρα Παγκρεφ'Ημερ. ἔτ. Γ' (1939) 279-282.
951. *Μπακαλάκη Γ.* Ἀπὸ τὴ ζωντανὴ φυλλάδα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου [2]. Μακεδ'Ημερ 15 (1939) 97-98.
952. *Μπάφα Γιάννη* Τὰ Χριστούγεννα τοῦ Χατζῆ - Ὁσμὰν πασᾶ. Μακεδ'Ημερ. 15 (1939) 49-56.
953. *Πετρίδη Ἀθ.* Βρυκόλακες — Στρίγγλες — Μάγια. Τὸ «διαλάλημα» τῶν νεογεννήτων. Ψυχ'Ερ. 15 (1939) 26-29, 43-44.
954. *Πετροπούλου Δ.* Ὁ πύργος τοῦ Ἀϊ Βασίλη. Μακεδ'Ημερ 15 (1939) 184.
955. *Σ. Σ.* Ὁ ναὸς τῶν ἐξ παρθένων (ἕνας ὥραιος θρῦλος τῆς Ἀδριανουπόλεως). Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 811, σ. 13 καὶ 34.
956. *Σπυριδάκη Γ. Κ.* Κρητικαὶ παραδόσεις [23]. ἘπΚρητΣπ 2 (1939) 134-149, 597.
957. *Τοφαρίδου Ν. Γ.* Κυπραῖτικες ψευτιές [1]. Ναυτ'Ελλ 10 (1939) 1083.
958. *Χουρμουζιάδου Καλλ.* Παραδόσεις Πετροχωρίου καὶ ἄλλων χωριῶν τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ Ἀθύρων [99]. Θρακ 11 (1939) 315-344.

959. **Χρησιτάρχη Ν.** Ὁ θρύλος τῆς ἡλιοπρόσωπης δούκισσας. [Σουρμένων]. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 197-99.
960. — Ὁ θρύλος τῶν «Ἀγίων Ἀσωμάτων». [Σουρμένων]. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 234-36.
961. Ὁ «Ἅγιος Κωνσταντῖνος» μας. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Γ' (1939-40) ἀρ. 31, σ. 21-22.
962. **Βασματζῆ Θεοδ. Β.** Ἕνας θρύλος γιὰ τὴν ἄνοιξι. Ναυτ'Ελλ 11 (1939-40) 1495-96.
963. **Διαγούτσου Θ.** Ὁ καπετάνιος καὶ ὁ διάβολος. Ναυτ'Ελλ 11 (1939-40) 1283.
964. **Δουκοπούλου Δημ.** Τὸ πρῶτο μου ταξίδι. Ἡὼς ἔτ. Β' (1939-40) ἀρ. 27-28, σ. 18-20.
965. **Παντουβάκη Μιχ.** Τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου Νικόλα. Δρῆρος 3 (1939-40) 757.
966. **Πατριαρχέα Β. Δ.** Τὰ Δωδεκαήμερα Μῦθοι καὶ παραδόσεις. Ἡὼς ἔτ. Β' (1939-40) ἀρ. 27-28, σ. 29-31.
967. **Πιτυκάκι Εὐρήνης Γ.** Ὁ Χουσακός. Δρῆρος 3 (1939-40) 991-92.
968. **Σταμ(ατίου) Σταμ(ατίου)** Οἱ στοιχειώμενοι θησαυροί. Ἡὼς ἔτ. Β' (1939-40) 56.
969. **Στεφανάνη - Ταξιδιώτη Κωστή** Τὸ ἀμόκντο μοναστήρι τῆς ἁγίας Ἄννας. Δρῆρος 3 (1939-40) 816.
970. **Τσαμπαρλάκη Ν. Ι.** Τὸ μυρισμένο κατσαρόφι. Δρῆρος 3 (1939-40) 968-69.
971. Ἡ γυναῖκα καὶ ὁ διάβολος. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 828, σ. 14.
972. Ἱστορίες, παραδόσεις, προλήψεις τοῦ λαοῦ μας. [2]. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 841, σ. 31. [Γιατὶ μυτίζουν τὰ σκυλιὰ τὸ ἓνα τ' ἄλλο].
973. **Ἀναστασιάδη Α. Σ.** Ἀστέρες - πλειάδες [2]. ΜικρΧρον 3 (1940) 304-306.
974. **Ἀξιότη Πέτρου** Θρακικοὶ θρύλοι· τὸ τζαμί τοῦ Σουλτάν - Σελήμ. ΦάρΒ'Ελλ. 2 (1940) 251-53.
975. **Βακαλοπούλου Ἀπ.** Τὸ κάστρο τοῦ Πλαταμῶνα. Μακεδ. 1 (1940) 75.
976. **Γκανούλη Γεωργ. Θ.** Μακεδονικαὶ παραδόσεις [3]. Μακεδ'Ημερ 16 (1940) 265-68.
977. **Δαφέρμου Γεωργ. Φ.** Στοιχειώμενος θησαυρός. ΠρομΠυρφ ἔτ. 1940 ἀρ. 334 σ. 7, ἀρ. 335 σ. 7, ἀρ. 336 σ. 7.
978. — Ἡ καμπάνα τοῦ Χουμερίου. ΠρομΠυρφ ἔτ. 1940, ἀρ. 349 σ. 7, ἀρ. 350 σ. 7.
979. **Καμπούρογλου Δ. Γρ.** Τὸ περβόλι τοῦ δράκου. ΠειρΓράμμ 1 (1940) τευχ. 3, σ. 10-12.

980. **Κουτρομπᾶ Μιχ.** Λαϊκαὶ παραδόσεις — τὸ πείσμα τῆς γυναίκας. Ἀλεξ. Μπαλάσκα (Κλέωνος Βρανᾶ), Ἡμερολόγιον τῶν Χανίων μετὰ λεπτομεροῦς ὁδηγοῦ τῆς πόλεως. (Χανιά) 1940, σ. 53.
981. **Λουκοπούλου Δημ.** Νεοελληνικὴ μυθολογία. Ζῶα-φυτά. Ἐν Ἀθήναις 1940. 8ον, σελ. 230. (Σύλλ. πρὸς διάδοσιν ὠφελ. βιβλ. ἀρ. 76).
Παραδ.: ζῶων 84, φυτῶν 34. Ἐκ τῶν παραδόσεων τούτων πολλαὶ δημοσιεύονται τὸ πρῶτον. Ἀριθμοῦνται μόνον οἱ τύποι τῶν παραδόσεων, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ παρατιθέμεναι παραλλαγαὶ ἐκάστης παραδόσεως. Αἱ παραδόσεις ἔχουν διασκευασθῇ γλωσσικῶς.
982. **Μπουντιῶνα Εὐθ. Μ.** Τῆς τύχης τὰ γραμμένα. Μακεδ' Ἡμερ 16 (1940) 241-44.
983. **Μυριβήλη** Ὁ λογοτέχνης καὶ ἡ φυλή. [1]. Ν' Ἔστ 27 (1940) 723.
984. **Παλαιοῦ Τοῦ** Στοιχειωμένα σπίτια [2]. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 844, σ. 39-40.
985. **Σ.** Τὸ στοιχειωμένο σπίτι τῆς Νεβέσκης. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 826, σ. 12 καὶ 50. ἀρ. φ. 827 σ. 8 καὶ 41.
986. **Ταρσοῦλη Ἀθηνᾶς** Ἱστορία καὶ θρύλοι στοὺς Κάστρο τοῦ Μυστρά [1]. ΕΕΠΕ 3 (1940) 167-171.
987. **Τσάκωνα Τῆς** Τσακωνικὴ παράδοση. Κυρ. Ἐπὶλ. 3 (1940) 20.
988. **Ἀγγουράκη Γεωργίου Χ.** Ἐξ ὁμίσεως τ' ἀγιοσταφίτου Σταυροῦ. Δοῦθος 4 (1940-41) 9-10.
989. **Μενεγάκι Γεωργ.** Ἡ Παναγία ἡ θαυματοποιή. Δοῦθος 4 (1940-41) 12-13.
990. **Ἰντιάνου Ἀντ.** Μαρία τοῦ Μολίνο, ἡ Ρήγαινα τοῦ Μπουφαβέντο; Κυπρ. Γράμμ 5 (1940-41) 468-470.
991. **Κάνθου Θεοδότου Χρ.** Τὸ στοίσιωμα. [1] Κυπρ. Γράμμ 5 (1940-41) 407.
992. **Σαμοθράκη Ἀχιλλ.** Ντούκενι καὶ Κασκάπανι (Θρακικὴ παράδοσις). Θρακ 16 (1941) 404-411.
993. **Φιλίππου Δοῦζου** Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας στὶς λαϊκὰς παραδόσεις τῆς Πάφου [8]. Πάφος 6 (1941) 18-21.
994. **Φωστηροπούλου † Δεσποίνης** Παραμύθια, Ἀνέκδοτα καὶ παραδόσεις ἡμερας. [2]. Ἀρχ. Πόντ 11 (1941) 142-43.
995. **Παπαχαλαράμους Γ. Χ.** Ἡ κκελὲ τ' Ἀναστάση [2]. Κυπρ. Γράμμ 6 (1941-42) 18-19.
996. **Βαφείδου Νικολ.** Τὸ «Σκουλοδόντι» καὶ ἡ «Παπᾶ Πέτρα» τοῦ Διδυμοτείχου. [3]. Θρακ 17 (1942) 272.—Ἡ πανώλης ἐν Διδυμοτείχῳ. Αὐτόθι, σ. 434-35.
997. **Καλονάρου Πέτρου Π.** Ἡ Βενετία εἰς τοὺς θρύλους καὶ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀθήναι 1942. 8ον, σελ. 47.

998. **Κονομή Ν. Χ.** Ἐπίδρασις τοῦ Βυζαντίου στὰ σχολεῖα τῆς Τουρκοκρατίας [1]. ΚυπρΓράμμ 7 (1942-43) 26-27.
999. **Χρυσάνθη Κ.** Ἀνακοινώσεις γενομένη τῇ 8 Ἀπριλίου 1944 ὑπὸ τοῦ . . . με θέμα: «Προσωποποιήσις τῆς πανώλους, τῆς φάουσας καὶ χολέρας κατὰ τοὺς Κυπρίους» ΚυπρΣπ 7 (1943) 127-28.
1000. **Μεταλλεῖδου Μιχάλη** Τῇ τρίχας τὸ γεφύρ'. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 168-69.
1001. **Σταυριώτου (Δ.Κ.Π.)** «Τῇ τρίχας τὸ γεφύρ'» (Β'). [2]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 193-94.
1002. **Υψηλάντου (Π. Β.)** Δεισιδαιμονίες καὶ ἀνέκδοτα Χαλδίας (Ἀργυρόπολης) [1]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 68-69.
1003. **Χρηστοβασίλη Χρ.** Τὸ Κάστρο τῆς νεράϊδας. Παλιὰ ἱστορία σὲ καινούργιο παραμῦθι. Σημειώσεις ἠθογραφικῆς καὶ γλωσσικῆς. ἨπΓράμμ 1 (1943-44) 17-19.
1) Νεράϊδα. 2) Ξωτικιά 3) Ὁ πρῶτος μαῦρος πετεινὸς 4) Κάστρο τῶν Ἑλλήνων 5) Μονοβύζα 8) Γιάννω 9) Ἀμάραντος 10) Κάτω Κόσμος 11) Ἀπάνω Κόσμος 12) Μέγας Ἀλέξανδρος 15) Σκυλοκέφαλοι.
1004. **Ἀνδρουλιδάκη Μίνως Κ.** Στοιχεῖν καὶ φαντάσματα σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Λαογραφικὸν ὁλοκάρτερον [13]. Ἀθήνη 4, 2, σελ. 128.
Κρίσις: Ν'Εστ 35 (1944) 611-12 (Κώστας Μαρανῆς)
1005. **Κληρίδου Ν.** Κυπριακοὶ θρύλοι [2]. ΚυπρΓράμμ 9 (1944-45) 29-30.
1006. **Λίβα Χρ.** Ἡ Παναγία ἡ Γαλόκισση. ΚυπρΓράμμ 9 (1944-45) 220-21.
— Ὁ Φεβρουάριος. Αὐτόθι, σ. 262.
1007. **Πετροπούλου Δημ.** Ἐνα παραμῦθι. Ὁ καπετὰν Ἀναστάσης. ἈρχΘρΘης 11 (1944-45) 209-214.
1008. **Χρυσάνθη Κύπρου** Ἡ προσωποποίηση τῆς Εὐλογιᾶς καὶ ὁ εὐλογισμὸς κατὰ τοὺς Κυπρίους [1]. ΚυπρΓράμμ 9 (1944-45) 137-38.
1009. **Λυκούδη Στυλ. Ἐμμ.** Ἀη-Λιᾶς ὁ θαλασινός. Ναυτ'Ελλ 17 (1945) ἀρ. 154, σ. 27.
1010. **Παπαχαλαμπίους Γ. Χ.** Κυπριακαὶ παραδόσεις [27]. ΚυπρΣπ 9 (1911) 113-122.
1011. **Φαλιάιτς † Κώστα.** Ὁ θρύλος τῆς Γοργόνας. Ναυτ'Ελλ 17 (1945) ἀρ. 154, σ. 10.
1012. **Ἀβραμάντη Ἰ.** Παραδόσεις Τσίτες [5]. ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 431, 485-86.
1013. **Παπαχαλαμπίους Γ. Χ.** Ἀπὸ τὴν παιδιόφραστον διήγησιν τετραπόδων ζώων [1]. ΚυπρΓράμμ 10 (1945-46) 262-66.
1014. **Καιροφύλα Κώστα.** Ὁ Ἰούδας ἦταν Κερκυραῖος; ἘπΓράμμ 1 (1946) 3.
1015. **Ζαφειρίου Νικ. Ἰ.** Σαμιακαὶ παραδόσεις [2]. ἈρχΣάμ 2 (1947) 157-58.

1016. *Μαρκόπολι* † *Μιχ. Ίακ.* Ναξιακά Χριστούγεννα. [2]. Ναξ'Αρχ 1 (1947) 148-151.
1017. — 'Ο παληόπυργος τῆς Πλάκας. Ναξ'Αρχ 1 (1947) 120-22, 137-38.
1018. *Μηλιοπούλου Παρασκ. Ί.* Πῶς ἔγινε τὸ μουλάρι. (Μῦθοι τῶν Μεγάρων τῶν Γρεβενῶν). Καλλιτέχνης 1 (1947) 31-32.
1019. *Παπανικολάου Φωτ.* Ἡ κουκουβάγια «Γιατὶ ἡ κουκουβάγια κρατεῖ ἀνοιχτὰ τὸ στόμα της καὶ μπαίνουν τὰ μικροπούλια». Καλλιτέχνης 1 (1947) 23-24. — 'Ο κότσυφας. Αὐτόθι, σ. 74.
1020. *Σιδέρη Κατίνας Ἀντ.* Ἡ «Θεοσκέπαστη» τῆς Κωμιακῆς. Ναξ'Αρχ 1 (1947) 115-17.
1021. *Χαβιαρᾶ Νικ. Δ.* Λαογραφικά ἐκ Σύμης. Α΄ Παραδόσεις θρησκευτικαὶ [4]. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 452-53.

2. Μελέται.

1022. *Α.* Θρύλοι καὶ παραδόσεις γιὰ τὸν Ἅγιον Γεώργιον. Ναυτ'Ελλ 10 (1939) 977-78.
1023. *Βλαχογιάννη Γιάννη* Ἀπολιθώματα τῆς Τρίκας τὸ γεφύρι]. Ν'Εστ 25 (1939) 381.
1024. *Gaster M.* Zur Alkestis-Sage. BZ 15 (1939) 66-90.
1025. *Γεηγορίου ἠγουμένου Ματαῖρα.* Ὁ Ἐπίσκοπος τοῦ Λαμαλά. Ραδάμανθυς 24 (1939) τεύχ. 4 (492), σ. 11.
1026. *Καιροφύλα Κ.* Ὁ Βρονκόλακας τῆς Μυκόνου κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα. Ψυχ'Ερ 15 (1939) 118-123.
1027. * *Διγνοῦ Α.* Ὑδραϊκῶν θρύλων καὶ παραδόσεων ρητῶν καὶ δοξασιῶν ἔλεγχος. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας τ. 8, σ. 119, 120, 142.
1028. *Π.* Μυθολογικά. ἈρχΠόντ 9 (1939) 142-48.
1029. *Σπυριδάκη Γεωργ. Κ.* Κρητικαὶ παραδόσεις. ἘπετΚρητΣπ 2 (1939) 134-149, 597.
1030. *(Τανάγρα Ἀγγέλου)* Οἱ Βρονκόλακες ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα. Ψυχ'Ερ 15 (1939) 105-107.
1031. *Ρουτζεράκη Η.* Οἱ Καλικάντζαροι. Δρῆρος 3 (1939-40) 832-33.
1032. *Ζευγώλη Γ. Σ.* Γιλλοῦ, Γελλοῦδα-Γιαλοῦ. Ν'Εστ 28 (1940) 1354-55.
1033. *Κυριακίδου Στίλπωνος* Ὁ ἐλληνικὸς λαὸς καὶ τὰ λουλούδια. ΠειρΓράμμ (1940) τεύχ. 2, σ. 86-91.
1034. *Λέτσα Ἀλεξ. Ν.* Ἀπὸ ποῖον δένδρον ἔγινε τὸ ξύλον τοῦ Σταυροῦ. ΦάρΒ Ἑλλ 2 (1940) 163-171.
1035. *Κακριδῆ Ί.* Καινέας. ΚυπρΓράμμ 5 (1940-41) 79-82.=Ο δαμασμός των αδαμάστων. Ν'Εστ 33 (1943) 392 [παραδ. 2].

1036. **Μέγα Γεωργ. Α.** Ὁ Ἰούδας εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ. ΕΛΑ ἔτ. Γ'-Δ' (1941-42) 3-32.
1037. — Ὁ περὶ Οἰδίποδος μῦθος. ΕΛΑ ἔτ. Γ'-Δ' (1941-42) 196-209.
1038. **Καρά Σίμ. Ί.** Τί ἀξιῶν οἱ ποντιακὲς παραδόσεις. ΧρονΠόν 1 (1943-44) 7-10.
1039. **Σπυριδάκι Κ.** Ἡ Παναγία εἰς τὴν Κύπρον. ΚυπρΣπ 8 (1944) 135-37.
1040. **Φιλίππου Δοῦζου** Ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς καὶ αἱ κυπριακαὶ θρησκευτικαὶ παραδόσεις. ΚυπρΣπ 8 (1944) 1-15.
1041. **Codellas Pan. S.** The Smerdaki. Journal of Amerikan Folklore. Vol. 58, N° 229 (1945) 236-244.
1042. **Chrysanthis Kypros** The personification of Plague and Cholera according to the Cypriots. Folk-Lore, τόμ. LVI (1945) 256-266.
1043. **Ρωμαίου Κ. Α.** Ἀχνάρια ἐπάνω σὲ βράχους. ἈρχΘρΘησ 13 (1946-47) 209-227. — Προσθήκη εἰς τὰ «ἀχνάρια ἐπάνω σὲ βράχους». Αὐτόθι, τόμ. 14 (1947-48) 374-76.

θ'. Αἰνίγματα-λογοπαίγνια

1044. **Βαλαβάνη-Γιοάννου** Αἰνίγματα-λογοπαίγνια. Κερασσοῦνας καὶ Οἰνῆς [20]. ἈρχΠόντ 9 (1939) 149-50.
1045. **Σταμούλη-Σαραντῆ Ἑλπινίκης** Αἰνίγματα [128]. Θρακ 13 (1940) 354-365.
1046. **(Ψωμαδάκη Αικ.—Ροδανάκη Ίω.)** Αἰνίγματα ἐκ Σητείας [88]. (Συλλογὴ Συλλόγου «Βιτζέντζου Κορνάρου»). ἙπΚρητ Σπ 4 (1941) 236-40.
1047. **Παπαδάκη-Κασσιέρη Εἰρήνης** Τραγούδια καὶ αἰνίγματα Πλάκας Ἀποκορώνου [25]. ἙπΚρητΣπ. 4 (1941) 211-12.
1048. **Κωνσταντινίδου Π. Γ.** Αἶνιγμα (Σουρμένων). ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 92.
1049. **Νυμφοπούλου Μιλτ.** Αἰνίγματα Σάντας [25]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 147.
1050. **Ζαφειρίου Νικ. Ί.** Αἰνίγματα [6]. ἈρχΣάμ Α' (1946) 143.
1051. **Σιδηροπούλου Εὐφροσύνης** Αἰνίγματα Κοτυώρων. ἈρχΠόντ 12 (1946) 232-33.
1052. Αἰνίγματα καὶ παροιμίαι μὲ βάση τὴ δουλειὰ [5]. Ἑργ'Εστ περ. Β' ἔτ. 1947, σ. 37.
1053. Γλωσσοδέτες. Τὸ Κυπριόπουλο 1 (1945-46) σ. 40, 111.
1054. **Ἀδαμίδη Μάκη Κ.** Γλωσσοδέτης. Τὸ Κυπριόπουλο 2 (1946-47) 80.
1055. **Ζαφειρίου Νικ. Ί.** Γλωσσοδέτες. ἈρχΣάμ 1 (1946) 157.
1056. **Μηνᾶ Χριστ. Χρ.** Γλωσσοδέτες [1]. Τὸ Κυπριόπουλο 2 (1946-47) 47.

ι'. Εὐχαὶ - χαιρετισμοὶ - κατάραι - ὅρκοι - βλασφημίαι

1057. **Σταμούλη-Σαραντῆ Ἑλπινίκης** Εὐχές. ἈρχΘρησ 5 (1938-39) 97-104.
 1058. **Παπαδοπούλου Δημ. Κ.** Κατάραι καὶ εὐχαὶ τοῦ χωρίου Σταυρίν. [κατάραι 150, εὐχαὶ 34]. ἈρχΠόντ 9 (1939) 92-99.
 1059. **Ὁρφανίδου-Συμινελάκη Μαρίας** Εὐχές.... Δρῆρος 3 (1939-40) 942.
 1060. **Λιβαθινοπούλου Ρ.** Ὁ Κεφαλλονίτης μὲ τὸ πλουσιώτερο βλασφημολόγιο καὶ καταρολόγιο. Ἡ «Ἡχώ» 8 (1940) ἀρ. 94 σ. 13-14.
 1061. Τὸ «φασκέλωμα» ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως. Ψυχῆ 17 (1941) 104-106.
 1062. **Σταθάτου Ν.** «Κεφαλλονιά καὶ Κεφαλλονίτης». Ἡ Ἡχώ περ. Γ' ἀρ. 8-9 (118-19) (1947), σ. 5 [βλασφημίαι].

ια'. Γλῶσσα

1. Συνθηματικαὶ γλῶσσαι. Ὄνόματα: κύρια, ἐπώνυμα, παρωνύμια κτλ.

1063. **Βίου Στυλ. Γ.** Τὰ ἀνδρωνυμικά ἐν Χίῳ. Μεσ᾽ Ἀργ 1 (1938-39) 45-46.
 1064. **Βρανούση Δ.** Βηλαρᾶς ἢ Βιλάρας. Ν᾽ Ἑστ 26 (1939) 1219.
 1065. **Δαφέρμου Γεωργ. Φ.** Ζωολογικὰ ἑσπεῖα. Ἀνθρωπογνωσία, ὀνοματολογία. Προμ. Μεσ᾽ Ἀργ 1939/ἀρ. 313-316 σ. 6. — Τὰ δηλαστοικά Αὐτοῦ, ἀρ. 316 σ. 6, ἀρ. 317 σ. 6, ἀρ. 317 σ. 6, ἀρ. 318 σ. 6, ἀρ. 320-322 σ. 6, ἀρ. 324-31 σ. 6.
 1066. **Δαφέρμου Γεωργ. Φ.** Μυλοποταμίτικα ἐπώνυμα καὶ τοπωνύμια. ἘπΚρητ Σπ 2 (1939) 376-77.
 1067. **Χονγεμουζιάδου Κ.** Τὸ γλωσσικὸν ἴδιωμα Ὑσακλίου [Δ'. Κύρια ὀνόματα. Παρωνύμια. Ἐθνικά κλπ.]. Θρακ 12 (1939) 310-16, 321-22.
 1068. **Ἀνδριώτη Ν.** Γλωσσικὴ λαογραφία. Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ἰ. Ἀμαντον, Ἀθῆναι 1940, σελ. 57-86.
 Κρίσις: Ν᾽ Ἑστ 28 (1940) 1374 (Κώστας Μαρίνης). ΒΖ 40 (1940) 258 (F. Dölger).
 1069. **Ἀποστολίδου Φ.** Κύρια ὀνόματα κα' ἐπίθετα τῆς Τσαντῶς. Θρακ 13 (1940) 343-353.
 1070. **Γράβα Παν.** Τὰ κονδαρίτικα τῆς Σιάτιστας. Λαογρ 12 (1938-48) 429-447.
 1071. **Καλινδέρη Μιχ.** Τὰ μουχίτικα τῶν Μπλατσιωτῶν. Λαογρ 12 (1938-48) 448-458.
 1072. **Παπαδάκη-Κασσιέρη Εἰρήνης** Τραγούδια καὶ παρωνύμια Πλάκας Ἀποκορώνου. ἘπΚρητΣπ 3 (1940) 422-24.
 1073. **Ἀποστολίδη Φωτ.** Θρακικὴ γλωσσολογία. Θρακ 16 (1941) 272-277, 283. Κύρια ὀνόματα, μεταφορικαὶ ἐκφράσεις κλπ.
 1074. **Σύδη Θεοδ.** Οὐσιαστικὸ καὶ ἐπίθετο. Ν᾽ Ἑστ 29 (1941) 513-14.
 Ἐξετάζεται ἡ σημασία τοῦ οὐσιαστικοῦ καὶ τοῦ ἐπιθέτου εἰς τὰ δημοτικὰ ᾄσματα.

1075. **Χατζή Αντ. Χρ.** Σκιππετάρου—Šhkipētār. Περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχῆς τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος τῶν Ἀλβανῶν. Ἑλληνικαὶ Μελέται 1 (1940) 23-42.
Κρίσις: BZ 41 (1941-42) 237 (F. Dölger).
1076. **Σταμούλη Α. Α.** Ἐπωνυμίας Παναγίας ἐν Θράκῃ. Θρακ 17 (1942) 222-26.
1077. **Κουρτίδη Κωνστ. Γ.** Περὶ καταγωγῆς τῶν Σουφλιωτῶν ἈρχΘροθισ 10 (1943-44) 221-24. [Ἐπώνυμα Σουφλιωτῶν].
1078. **Παμπούκη Ἰ. Τ.** Ποντιακὰ ποικίλα. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 72-75.
1079. — Νιώτικα ἐπώνυμα καὶ παρωνύμια. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 96-98.
1080. **Σουμελίδου Γ.** Παρχαρομάννα - Ρωμάννα. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 190-91.
1081. Ἐπωνυμίας Παναγίας ἐν Θράκῃ. Θρακ 19 (1944) 309.
1082. **Κληρίδη Ν.** Ὀνομασίες τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος στὴν Κύπρῳ. ΚυπρΣπ 8 (1944) 99-126.
1083. **Σωτηρίου Γ. Α.** Αἱ εἰκόνες τῆς Παναγίας καὶ αἱ ἐπωνυμίας τῶν. Ὅριζοντες 3 (1944) 724-730.
1084. **(Παπαχριστοδοῦλου Πολυδ.)** Ἐπώνυμα Σκεπαστιανῶν. ἈρχΘροθισ 11 (1944-45) 162.
1085. — Μετασηματισμὸς κυρίων ὀνομάτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἈρχΘροθισ 11 (1944-45) 141-44.
1086. **Κεραμοπούλλου Αντ. Δ.** Αἰκατερίνη — Ἑκατερίνη. Ἀθηνᾶ 51 (1941-46) 128.
1087. — Ἡ ἐτυμολογία καὶ ἡ ἱστορία τοῦ ὀνόματος «Βούλγαρος». Πολ'Ἐπιθ. περ. Δ' ἔτ. Α' (1945) 1091-97.
1088. **Βλαχογιάννη Γιάννη** Τὰ τοπικὰ ὀνόματα καὶ τὸ σχολαστικὸ Κράτος. Ἱχνη ἱστορίας τῆς Φραγκοκρατίας. Ν'Ἔστ 35 (1946) 478-481.
1089. **Ζαφειρίου Νικ. Ἰ.** Κύρια (βαπτιστικά) ὀνόματα ἐν Σάμῳ. ἈρχΣάμ 1 (1946) 90-111. — Τὸ μητρικὸν δίκαιον ἐν Σάμῳ. Αὐτόθι, σ. 112-139 [Ἐν σ. 125-132 πίναξ τῶν μητρωνύμων ἐν Σάμῳ].
1090. — Τοπικὰ (ἐθνικὰ) ἐπίθετα τῆς Σάμου. ἈρχΣάμ 1 (1946) 140-43.
1091. — Τὰ ἐν Σάμῳ ἐπώνυμα. ἈρχΣάμ 2 (1947) 110-141.

2. Τοπωνύμια

1092. **Ζακυνθηνοῦ Διον.** Σίσια. Ἡ «Ἠχὼ» ἔτ. Ζ' (1938-39) ἀρ. 75-76, σ. 4.
1093. **Σ(τεφάνου) Ν(ικολάου) Μ.** Μεγίστη, Κισθίην ἢ Καστελλόριζον, τὰ ὀνόματα τοῦ νησιοῦ μας. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Β' (1938-39) ἀρ. 18 σ. 14-15, ἀρ. 19. σ. 13-14, ἀρ. 22 σ. 13-14, ἀρ. 23 σ. 7-10.
1094. **Τσαμπαρλάκη Ν. Ἰ.** Τοῦ Ἀράπη ὁ μῶλος. Δοῆρος 2 (1938-39) 603-604.
1095. **Ἀ(μάντου) Κ.** Στρόβιλος. Ἑλληνικά 11 (1939) 292.
Κρίσις: BZ 40 (1940) 253 (F. Dölger).

1096. **Ἀμάντου Κ.** Ἅγιος Γεώργιος ὁ Διασορίτης. Ἑλληνικά 11 (1939) 330-31.
Κρίσις: BZ 40 (1940) 253 (F. D(ölger)).
1097. — Ζυγός. Ἑλληνικά 11 (1939) 272.
1098. **Bees (Βέη) Νίκου Α.** Megara - Magara (Zu Hierokles' Synecdemos 645, 12). BNJb 15 (1939) 196-208.
Κρίσις: BZ 40 (1940) 254 (F. D(ölger)).
1099. **Γεωργακά Δημ.** Τοπωνυμικά. Λαογρ 12 (1938-48) 62-78, 177-194.
1100. — Προσθήκη εἰς τὰ περὶ τοῦ ὀνόματος Μάνη κλπ. Ἀθηνᾶ 49 (1939) 221-27. — Τὸ Λιτόχωρον. Μακεδ' Ἡμερ 15 (1939) 225-27.
1101. — Ἑτυμολογικαὶ διασαφήσεις ΛεξικογρΔελτ' Ἀκαδ' Ἀθηνῶν 1 (1939) 78-88.
Περὶ τῶν τοπων. Καλαμάτα, Καισαρεία, Καισαριανή, Χασιά, Ἀθήνα, Θήβα, Πάτρα.
1102. — Über den Ortsnamen Μαλεβός. BZ 39 (1939) 341.
1103. **Δαφέρμου Γεωργ. Φ.** Μυλοποταμίτικα ἐπώνυμα καὶ τοπωνύμια. ἙκΚρητ Σπ 2 (1939) 375-384.
Εἰς τὰς σελ. 378-380, 381, 384 δημοσιεύονται παραδόσεις 6.
1104. **Ζακυνθινοῦ Διον. Α.** Κεφαλήναις ἱστορίαι καὶ τοπωνυμικά. Ἡ «Ἠχώ» ἔτ. Ζ' (1939) ἀρ. 79 σ. 12, ἀρ. 80 σ. 12.
1105. ***Καλογερόση Π.** Περὶ τῆς ἀνομασίας τῆς ἑσθρᾶς μονῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς «Ρεκίτης». ΣπαρΧρον 2 (1938-39) ἀρ. φ. 21, σ. 4.
1106. **Κουρμούλη Γ. Ἱ.** Τοπωνυμικά ἐπώνυμα. Α') Τοπωνυμικὸν λεξικὸν τῆς Κρήτης. Β') Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως Κάνεβο. ἙκΚρητΣπ 2 (1939) 245-55.
1107. **Κυριαζῆ Ν.** Τοποθεσίαι χωρίου Λύση. Πάφος 4 (1939) 203-221.
1108. **Πατριάρχέα Παναγ.** Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ τοπωνυμίου Μαΐνη-Μάνη. Studi byzantini e neoellinici 5 (1939) 525-26.
1109. **Ρωμαίου Κ.Α.Π.** Μεσαιωνικά τοπωνύμια. Ἑλληνικά 11 (1939) 283-291.
Περὶ τῶν τοπωνυμίων: Ἐλος, Πεντεσκούφη.
1110. **Τωμαδάκη Νικ. Β.** Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν σλαβικῶν, ἀρμενικῶν καὶ τουρκικῶν ἐποικήσεων ἐν Κρήτῃ. ἙκΚρητΣπ 2 (1939) 7-19.
Ἐξετάζονται καὶ σχετικὰ τοπωνύμια.
1111. **Φαρμακίδου Ξενοφῶντος** Τοπωνύμια. Πάφος 4 (1939) 328-331.
1112. — Τοπωνύμια τοῦ χωρίου Κάρμιν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυρηναίας. Πάφος 4 (1939) 435-441.
1113. **Hill George** Δύο τοπωνυμικά αἰνίγματα. [1) Νεμεσός - Limassol 2) Λευκωσία Nicosia. μετάφρ. Ἀντ. Ἰντιάνου]. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 438-446.
1114. **Κωνσταντοπούλου Ν.** Ἑρμηνευτικαὶ παρατηρήσεις καὶ συμπληρώσεις ἐπὶ τῶν τοπωνυμικῶν Σκοποῦ. ἈρχΘρΘησ 6 (1939-40) 209-224.

1115. **Ἀμάντου Κ.** Κρητικά τοπωνύμια. ἘπΚρητΣπ 3 (1940) 223-26.
Κρίσις: BZ 40 (1940) 253 (F. D(ölger)).
1116. **Ἀποστολίδου Κ. Μυρτ.** Τὰ ξενοφανῆ τῆς Φιλιππουπόλεως ὀνόματα Pul-pudeva, Ploudin - Plovdiv, Pulprudena, Plovdiv. ἘπΒυζΣπουδ 16 (1940) 252 - 280.
1117. **Θωμοπούλου Ἰακώβου** Ἑρμηνεία ἀρχαίων τοπωνυμικῶν Κεφαλληνίας. Ἡ «Ἡχώ» ἔτ. Η' (1940) ἀρ. 93 σ. 12-13, ἀρ. 94, σ. 8-9, ἀρ. 95-96 σ. 7-9, ἔτ. Θ' (1940-41) ἀρ. 97 σ. 12-13, ἀρ. 98-99 σ. 11-12
1118. **Καρατζᾶ Σταματ. Κ.** Ἀρχαιοπινῆ καὶ ἄλλα τινὰ τοπωνύμια ἐν μέσῃ καὶ νοτίῳ Εὐβοίᾳ. Ἀθηνᾶ 50 (1940) 237-249.
1119. **Kahane Heinrich und Renée** Italienische Ortsnamen in Griechenland. Athen 1940. 8^{ov}, σελ. XVIII + 379. (Texte und Forschungen zur byzantinisch - neugr. Philol. hrsg von Nikos A. Bees [Βέης] Nr. 36).
Κρίσις: BNJb 17 (1939-1943) 250-56 (N. P. Andriotis).
1120. **Κουρλιμπίνη Ἀντ.** Τοπωνύμια Ἐλευθερίου. Κυν᾽Επιθ 3 (1940) 37.
1121. **Κυριαζῆ Ν.** Τοπωνυμία Τζελαβίου. Πάφος 5 (1940) 225-27.
1122. — Σκάλα - Λάονακας. Πάφος 5 (1940) 236-290, 362-66.
1123. **Μαλεβού Πέτρου** Ο Μαλεβός. Κυν᾽Επιθ 3 (1940) 14.
1124. — Καὶ πάλιν ὁ Μαλεβός. Κυν᾽Επιθ 3 (1940) 37.
1125. **Παπαχριστοδούλου Χρ.** Τοπωνυμία Ραβδου. Ὄνόματα ἀρχαίων ἱερῶν στὰ σημερινὰ τοπωνύμια. Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Γ. Ἀμάντου, Ἀθῆναι (1940), σ. 321-330.
1126. **Πλάτωνος Νικ. Ε.** Χανιά - Ἀλχανία. ἘπΚρητΣπ 3 (1940) 227-235.
Κρίσις: BZ 40 (1940) 254 (F. D(ölger)).
1127. * **Σμυρλῆ Μανόλῃ** Διατὶ γράφεται ἡ λέξις Βέροια μ' ἓνα ρ. Βέροια (1939), σελ. 38.
Κρίσις: Μακεδ. 1 (1940) 606 (Ἀ. Σ(ιγάλας)).
1128. **Φαρμακίδου Ζ. Π.** Τοπωνύμια τοῦ χωρίου Ἐγκωμης (Νέας - κόμης) τῆς ἐπορχίας Ἀμμοχώστου. Πάφος 5 (1940) 132-33, 149-50.
1129. **Χατζῆ Ἀντωνίου Χ.** Τοπωνυμολογικά σύμμεικτα. Ἑκατονταετηρὶς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 1837-1937. Ἀθῆναι 1940, σ. 355-360.
1130. — Τρίκαλος - Τρίκη. Ἐπιστ. Ἐπετ. τῆς Φιλοσ. Σχολῆς Πανεπ. Ἀθηνῶν 3 (1940) 53-71.
Κρίσις: BZ 41 (1941-42) 237 (F. D(ölger)).
1131. **Ἰντιάνου Ἀντωνίου** Τὸ τοπωνυμικὸ αἶνιγμα «Λεμεσός». ΚυπρΓράμμ 5 (1940-41) 326-30.
1132. **Φιοράκη Στέλιου Ἰ.** Οἱ ὀνομασίαι τῶν χωριῶν μας Κράσι, Κερά, Σφενδύλι. Δρῆρος 4 (1940-41) 21-22.

1133. **Ἀμάντου Κ.** Προσθήκαι εἰς τὸ Χιακὸν γλωσσάριον καὶ τὸ Χιακὸν τοπωνυμικόν. Λεξικογρ. Δελτίον Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, ἔτ. Γ' (1941) 133-174. [Τοπωνύμια ἐν σελ. 155-160.]
1134. **Βουραζέλη Ἑλένης Α.** Ἀρχιπέλαγος-Αἰγαῖον πέλαγος. Ἐν Ἀθήναις 1941, 8^{ον}, σελ. 80. (Φιλοσοφικὴ Βιβλιοθήκη εἰς μνήμην τοῦ καθηγητοῦ Χρίστου Ἀνδρούτσου ἀρ. 9). — Ἀρχιπέλαγος-Αἰγαῖον Πέλαγος. Δωδ' Ἐπιθ 1 (1947) 150-51.
1135. **Ζήση Εὐστορ.** Τοπωνυμικά καὶ διάφορα Αὐδημίου. Θρακ 15 (1941) 392-93.
1136. **Σταμούλη Α. Α.** Τοπωνύμια ἐπαρχίας Σηλυβρίας. Θρακ 16 (1941) 306-10.
1137. **Φαρμακίδου Ξ. Π.** Τοπωνυμιαὶ τοῦ χωρίου Μαζωτός. Πάφος 6 (1941) 47 - 48.
1138. — Τοπωνυμιαὶ τοῦ χωρίου Οὐρρι ἢ Γούρρι. Πάφος 6 (1941) 158.
1139. — Τοπωνυμιαὶ τοῦ χωρίου Τσέρι. Πάφος 6 (1941) 204-206.
1140. — Τοπωνυμιαὶ τοῦ χωρίου Διερόντι. Πάφος 6 (1941) 65-66. — Τοπωνυμιαὶ τοῦ χωρίου Πολεμίδκια. Αὐτόθι, σ. 59-60.
1141. **Φιλίππου Δοῦζου** Ἑτυμολογικὰ — Ἀττικὰς. Πάφος 6 (1941) 139-140. — Ἡ Στανθοκόμη. Αὐτόθι, σ. 63-75.
1142. **Georgakas D.** Griechische Ortsnamen. BZ 541 (1941-42) 75-90.
1143. **Γριτσοπούλου Τάσου** Τοπωνύμια ἐκ Κλαδά. ΣπαρτΧρον 5 (1941-42) ἀρ. 57-58, σ. 72-73.
1144. **Καλογεροπούλου Διον. Π.** Τὸ Ἀρσάκωβον, ἡ ἑτυμολογία του καὶ ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῆς θέσεώς του. ΣπαρτΧρον 5 (1941-42) τευχ. 50-51, σ. 18-20.
1145. **Παπαχαλαμπους Γ. Χ.** Γύρω ἀπὸ τὸ τοπωνυμικὸν αἶνιγμα «Λεμησός». ΚυπρΓράμμ 6 (1941-42) 126-27. (1941-42) 126-27.
1146. **Κληρίδη Ν.** Τοπωνυμικὸ τοῦ Δαλιοῦ. ΚυπρΣπ 6 (1942) 45-64.
1147. **Σπυριδάκι Κ.** Πόθεν τὸ ὄνομα τοῦ ἐν Κύνρω Κλαρίου ποταμοῦ. ΚυπρΣπ. 6 (1942) 93-95.
1148. **Σταμούλη Α. Α.** Σηλυβρίας τοποθεσίαι. Θρακ 17 (1942) 226-28.
1149. **Γκλέκα Γ.** Βαμβακοῦ. ΣπαρτΧρον 6 (1942-43) 92.
1150. — Μπασσαράς. ΣπαρτΧρον 6 (1942-43) 155-56.
Κρίσις: Αὐτόθι, σ. 114 (Νίδας (Νικ. Δασκαλάκης)).
1151. **Ἀμάντου Κ.** Οἱ Σλάβοι εἰς τὴν Ἑλλάδα. BNJb 17 (1939-1943) 210-221. Τοπωνυμικὴ μελέτη ἐξ ἀφορμῆς τοῦ βιβλίου: Max Vasmer, Die Slaven in Griechenland.
1152. **Louisidis Louis. L.** Κουτλουμούσιον-Κουτλουμούσι [On the origin of the

- name of the monastery of Mount Athos]. BNJb 17 (1939-1943) 53-60.
1153. **Παπαδοπούλου Χ.** «Ἀρχαδικὰ τοπωνύμια ἐν Πάφῳ». ΚυπρΣπ 7 (1943) 127 [Ἀνακοίνωσις].
1154. **Ἀγγελάνι Ἐμμαν. Ε.** Τὸ χωρίον Ἀρμένιοι Σητείας Κρήτης. Ἱστορικο-τοπογραφικὴ μελέτη. Ἀθῆναι 1944.
Ἐν σελ. 38-61 δημοσιεύεται τὸ τοπωνυμικὸν τοῦ χωρίου.
1155. **Ἀνδριώτη Νικ.** Λιθορῖκι καὶ Λιθορίζης. Ν᾽Εστ. 35 (1944) 601.
1156. **Βλαχογιάννη Γιάννη** Καὶ πάλι γὰρ τὸ Λιθορῖκι. Ν᾽Εστ 36 (1944) 711-13.
1157. — Τὰ τοπικὰ ὀνόματα καὶ τὸ σχολαστικὸν Κράτος. Ἰχνη ἱστορ. τῆς Φραγκοκρατίας. Ν᾽Εστ. 35 (1944) 478-481.
1158. **Ζακυνθνοῦ Διον. Α.** Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι καὶ αἱ σλαβικαὶ τοπωνυμῖαι. Ν᾽Εστ 35 (1944) 485-490, 536-542.
Ἀνετυπώθη εἰς σελ. 15.
1159. **Κακριδῆ Ἰ. Θ.** Καὶ πάλι γὰρ τὸ Λιθορῖκι. Ν᾽Εστ 36 (1944) 768.
1160. **Χατζῆ Ἀντωνίου** Μυζηθρᾶς-Μυατρᾶς Πνεῦμα περ. Β' ἔτ. Δ' (1944) τεύχ. 13-17, σ. 22-23.
1161. **(Παπαχριστοδούλου Πολυδ.)** Τοπωνύμια Σκεπαστιανῶν. ἈρχΘροθ 11 (1944-45) 162.
1162. **Ζακυνθνοῦ Διον. Α.** Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἀθῆναι 1945. 88 σ., σ. 67-86.
1163. — Ρωμανία-Ρωμυλία. Ν᾽Εστ 38 (1945) 813-15.
1164. **Καργώτη Γ. Ἰ.** Κυπριακὰ τοπωνύμια. ΚυπρΣπ 9 (1945) 65-76.
1165. **Καλογεροπούλου Διον. Π.** Περὶ τοῦ ἐτύμου τοῦ ὀνόματος τῶν Σκορτῶν. ΣπαρτΧρον περ. Β' ἔτ. 8 (1945-46) ἀρ. 1 (74), σ. 17-18.
1166. **Χατζῆ Ἀντ. Χ.** Ρουμελία καὶ Βούλγαροι. Ἐπιστήμη 1 (1945) φ. 2, σ. 6-7.
1167. — Ἀθήνη-Κόλονρις. Ἐπιστήμη 1 (1945) φ. 3, σ. 4-5.
1168. — Ἐπίσκεψις καὶ Ἐπισκοπή. Ἐκκλησ. Κήρυξ 1 (1945) 29.
1169. **Καλογεροπούλου Διον.** Ἡ ἱστορία τῆς λέξεως Ἀλφειός. Τὰ Ἐλευσίνια Α' (1946) 25-28.
1170. **Ζαφειρίου Νικ. Ἰ.** Τοπωνύμια τῆς Σάμου. ἈρχΣάμ 1 (1946) 175-234.— 2 (1947) 49-104.
1171. **Καργώτη Γ. Ἰ.** Κυπριακὰ τοπωνύμια. Α') περὶ τὴν Χάτζιαν. ΚυπρΣπ Θ' (1945) 65-76.— Β') περὶ τὴν Μαδαρήν. ΚυπρΣπ 10 (1946) 85-94.
1172. **Κοντολέοντος Ν. Μ.** Ἀρχαῖα τοπωνύμια τῆς Χίου. Ἀθηνα 51 (1941-46) 126-27.
Ταυτίζονται τὰ σημερινὰ τοπων. Καρί(δ)ες πρὸς τὸ ἀρχαῖον Καρίδαι καὶ τὸ Ἀμάδες πρὸς τὸ ὄνομα Ἀμαῖδαι.

1173. **Μακρυνίχαλου Σ. Ι.** Ρωμυλία καὶ ὄχι Ρουμेलία. Ν'Εστ 40 (1946) 114-142.
1174. **Μπίρη Κ. Η.** Τοπωνυμικά τῶν Ἀθηνῶν. Ἀθήναι 1945, σχ. 16^{ον}. σελ. 265.
Κρίσις: Ν'Εστ. 39 (1946) 183-185 (Δημ. Ἰ. Γεωργακάς).
1175. — Τοπωνυμικὲς ἀλήθειαι. Ν'Εστ 39 (1946) 371-373.
1176. — Ἡ περιμάχητη Πλάκα. Ν'Εστ 40 (1946) 884.
1177. **Παπαχριστοδούλου Χ.** Πῶς πρέπει νὰ γράφονται τὰ ὀνόματα τῶν χωριῶν μας [Ρόδου]. Τέχνη 1 (1946) 43-44.
1178. — Ἀρχίπολη — Καλαβάρδα. Τέχνη 1 (1946) 59-62 — Φυτώνυμα τοπωνύμια [Σορωνή — Μαλώνα]. Αὐτόθι, σ. 83-85.
1179. **Ρωμαίου Κ. Α.** Περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως Χανιά. Ἀθηνᾶ 51 (1941 - 1946) 95-112.
1180. **Πετροπούλου Δημ. Α.** Ψυρῆς καὶ ψειρῆς. Ν'Εστ 39 (1946) 437.
1181. **Τσέλιον Μιλτιάδου** Τὰ «μπερδέματα» τῆς Πλάκας. Ν'Εστ 39 (1946) 624-25.
1182. **Χατζηγάκη Ἀλεξ. Κ.** Τοπωνυμικά Ἀσπροποτάμου (Πίνδου). Ν'Εστ 40 (1946) 1165-66.
1183. — Ἐξήγηση τῆς ὀνομασίας «Καθόνι». Ἑλληνικὸ Ὑπαιθρο περ. Β' χρόν. 13 (1946) 128.
1184. **Χατζῆ Αντ. Χ.** (3) Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι. Ἐπιστήμη 2 (1946) φ. 4 σ. 3, φ. 5 σ. 3-4, φ. 6 σ. 4-5.
1185. **Κατσουροῦ Αντ. Φλ.** Τοπωνύμια τῆς Νάξου. Ναξ'Αρχ 1 (1947) 75-83, 94-103, 108-114, 123-136.
1186. **Καψαμπέλη Γιάννη** Τὸ τοπωνυμικὸ τοῦ Ὀλύμπου. Ὁ Πάν 17 (1947) 64-65.
1187. **Κόλια Γ. Τ.** Ἡ σημασία τῶν τοπωνυμίων. Ὁ Πάν 17 (1947) 97-98.
1188. **Μέγα Γ. Α.** Ἀνατολικὴ Ρουμेलία. Ν'Εστ 41 (1947) 501-502.
1189. **Ὀθιονόμου† Γεωργ. Μ.** Ἡ προελληνικὴ Δωδεκανήσος. Προελληνικά τοπωνύμια. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 133-36.
1190. * **Παπαϊωάννου Μ. Μ.** Γόλος-Βόλος καὶ τὰ συγγενῆ σλαβικά τοπωνύμια στὴν Ἑλλάδα. Ἀθήνα 1947. 8^{ον}, σελ. 23.
1191. **Παπαϊωάννου Μ. Μ.** Δασκαλιό - Σκολιό. Τ' φράγκ' τ' ἁλώνι. Ὁ Πάν 17 (1947) 28-32.
1192. — Σκολιό - Φράγκον ἁλώνι. Ὁ Πάν 17 (1947) 99-100.
1193. **Πλάτωνος Νικολ. Ε.** Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικόν, τὴν τοπογραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν πόλεων καὶ φρουριῶν τῆς Κρήτης. ΚρητΧρον 1 (1947) 239 - 255.
1194. **Ρωμαίου Κ.** Τὸ Σκολιό, ἡ τρίτη κορυφὴ τοῦ Ὀλύμπου. Ὁ Πάν 17 (1947) 48 - 52. — Τὰ ὀνόματα τῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου. Αὐτόθι, σ. 124-28.

1195. ***Σαμάρα Π. Ί.** Τοπωνύμια Λέσβου. Γλωσσολογική μελέτη Α'. Μυτιλήνη 1947, σελ. 19.
1196. **Σταυρινίδη Ν.** Ἀνέκδοτα ἔγγραφα τῆς τουρκοκρατίας ἐν Κρήτῃ. Κρητ Χρον 1 (1947) 84-122.
1197. **Σωτηρίου Μιλτιάδη Γ.** Γύρω στὸν Ὑμηττό. Ἑλληνικὸ Ὑπαιθρο περ. Γ' χρόν. 14 (1947) 66.
Περὶ τῶν τοπωνυμίων: Κοντοπήγαδο, Γύρισμα, Στεφάνια.
1198. **Χαβιαρᾶ Νικήτ. Δ.** Ἡ Νουλιὰ. Συμαϊκὸν Βῆμα, ἀρ. φ. 110 (22 Ὀκτ. 1947), σ. 1-2.
Κρίσις: Δωδ'Επιθ Α' (1947) 396 (Γ. Κ. Σπυριδάκης).
1199. **Χατζῆ Ἀντων. Χ.** Ἀκάδημος (Ἀπόλλων)—Ἀκαδήμεια. La Croix 1 (1947) 112-19.
1200. — Τῆλος-Ἐπισκοπή. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 8-9.
1201. — Εὐβοϊκὰ τοπωνύμια (Μέρος Α'). Πανευβοϊκὰ 1 (1947) 2-4.
1202. — Πελοπόννησος—Μορέας (ὅμοιο). Νέα Δρόμοι 6 (1943) ἀρ. φ. 69-71 σ. 19-23 καὶ Ἐπιστήμη 3 (1947) 109-103.
1203. **Ψυχογιῶ Ντίνου Δ.** Ἑτυμολογικὰ παρασημασίαι. Βωμός 1 (1947) 91-93, 129-31.
- ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ**
ιβ'. Λαϊκὸν θέατρον
1204. ***Heilsberg A.** Ein Keilschrifttext, der älteste Mimus der Weltliteratur und seine Auswirkungen. (Sonderabdruck aus «Theater der Welt») 16 S. 8.
Κρίσις: BNJb XV (1939) 261-63 (Bruno Meissner).
1205. **Νάκη Ν.** Ἕνας λαϊκὸς καλλιτέχνης. ΝΓράμμ περ. Β' (1940) ἀρ. φ. 182, σελ. 3 καὶ 10.
1206. **Κακούρη Κατερίνας Ί.** Προαισθητικὸς μορφὸς θεάτρου. (Ἀθῆναι) 1946. 8ον, σελ. ιβ' + 192.
Κρίσις: Ν'Εστ 41 (1947) 316-17 (Γιάνν. Σιδέρης). ΚυπρΓράμμ 12 (1947) 123-24 (Κ. Προουσις).
1207. **Κονόμου Ντίνου** Τὸ λαϊκὸ θέατρο στὴ Ζάκυνθο (σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ ζακυνθινοῦ θεάτρου). Γέννηση καὶ χαρακτηρισμὸς τοῦ ζακυνθινοῦ λαϊκοῦ θεάτρου. ἙπτανΦύλλα, ἔτ. 1946 ἀρ. φ. 2-3 σ. 41-44, ἀρ. φ. 4 σ. 45-50.

ιγ'. Δημώδη βιβλία

1208. **Ἀμαριώτου Μαρίας** Ἡ περισταμένη. ἙπΚρητΣπ 2 (1939) 313-23.
Στιχούργημα περὶ τοῦ θρόνου τῆς Παναγίας διὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

1209. **Κριαρά Έμμ.** Κριτικά και Άλλαι περί τῆς γλώσσης τοῦ Ἑρωτοκρίτου παρατηρήσεις. ΕΜΑ 1 (1939) 5-42.
1210. — Λεηλασία τῆς Παροικίας τῆς Πάρου (κρητικὸν ποίημα τοῦ 17^{ου} αἰῶνος). Ἀθηνᾶ 48 (1938) 119-162.
Κρίσις: ΒΖ 39 (1939) 225 (F. Dölger).
1211. **Παπανικολάου Κώστα Ἰω.** Φλώριος καὶ Πλατζιαφλώρα. (Βυζαντινὴ Βιβλιοθήκη ἱστορικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἀρ. 3), Ἀθῆναι 1939. 8^{ον}, σελ. 172.
Κρίσις: ΒΝJb 16 (1940) 227-28 (G. Soyter).
1212. **Σπυριδάκη Γεωργ. Κ.** Τὸ ἔσσημα τοῦ σεισμοῦ ἐν Κρήτῃ (1508). ΒΝJb 15 (1938-39) 58-65.
1213. **Ζώρα Γ.** Ἀνεκδοτὸν «ποίημα τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος μισερ Μαρή Φαλιέρου». ΕΕΠΕ 3 (1940) 13-30.
Κρίσις ΕΜΑ 1 (1939) 141-47 (Ε. Κριαράς).
1214. — Ποίημα παραινετικὸν Μαρίνου Φαλιέρου (ἐκ τοῦ ἀνεκδότου Ἀμβροσιανοῦ κώδικος Υ, 89 sup.). ΕΕΠΕ 3 (1940) 149-166.
1215. — Ἱστορία καὶ ὄνειρο τοῦ Φαλιέρου. ΕΕΠΕ 3 (1940) 311-20, 373-85.
1216. **Κριαρά Έμμ.** Γύπαρις, κρητικὸν ποίημα Πηγαί - κείμενον. Athen 1940. 8^{ον}, σελ. 1 + 272 (Texte und Forschungen zur Byzantinisch-Neogr. Philologie, Nr. 39).
Κρίσις: ἘπΒυζΣπ 17 (1940) 318-320 (Γ. Κ. Σπυριδάκης). ἘπΚρηΤΣπ 4 (1941) 251-260 (Μ. Ι. Μανούσκακας). Ν᾽Εστ 33 (1943) 514-17 (Γ. Μέγας). Ν᾽Εστ 33 (1943) 506-507 (Έμμ. Κριαράς). ΒΝJb 17 (1939-43) 243-49 (Στ. Γ. Καψωμένος). ΒΖ 43 (1950) 40-41 (F. Dölger).
1217. **Κριαρά Ε.** Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ κειμένου τῆς Ἀχιλλιδος. Ἀθηνᾶ 50 (1940) 175-96.
1218. — Κριτικά καὶ λεξιλογικά εἰς τὰ «Ἑρωτοπαίγνια». Ἀθηνᾶ 51 (1941) 5-14.
- 1218α. **Μέγα Γεωργίου** Τὸ πρότυπον τῆς «Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ» Ν᾽Εστ 32 (1942) ἀρ. τεύχ. 373, σ. 42-44.
Κρίσις: ΒΖ 43 (1950) 67 (F. Dölger).
1219. **Ζώρα Γ. Θ.** Ἀλφάβητος τῆς Ξενιτείας (ἐκ τοῦ ἀνεκδότου Ἀθηναϊκοῦ κώδικος, ἀρ. 535). Ν᾽Εστ 34 (1943) 913-919.
1220. **Μέγα Γ.** Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ. Κριτικὴ ἔκδοσις. (Ἀθῆναι 1943). 8^{ον}, σ. 195.
Κρίσις: Ν᾽Εστ 34 (1943) 1156-60 (Γ. Ζώρας). Ἐφ. «Ἐλεύθερον Βῆμα» 25 Ἀπρ. 1943, ἀρ. 7382, σ. 1 (Κ. Θ. Δημαράς). Ἐφ. «Ἡ Πρωΐα» 27 Μαΐου 1943, ἀρ. 18174, σ. 1 (Κ. Βάρναλης). Ἐφ. «Ἡ Πρωΐα» 3 Ἰουν. 1943, ἀρ. 18180, σ. 1 (Ε. Κριαράς).
1221. **Γρηγορίου ἡγουμ. Μαχαιρά** Ὁ Θρηνὸς τοῦ καρραβιοῦ. ΚυπρΓραμμ 10 (1945-46) 27-33.
Τὸ κείμενον ἐκ χειρογρ. τοῦ 18 αἰ. ἐν σελ. 28-32.

1222. **Ζώρα Γεωργ. Θ.** Ποιήματα αγνώστου ποιητοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1945. 8^{ον}, σελ. 15 [ποιήμ. 6].
1223. — Κείμενα καὶ γλῶσσα τῆς Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ. Ν᾽Εστ 40 (1946) 1201-1204.
1224. **Μαρκάκη Πέτρου** «Πωρικολόγος». Μιά δημοτική παραλλαγή ἑνὸς πεζογραφήματος τοῦ 12^{ου} αἰῶνος. Ἀθήναι 1946, σελ. 16 (Ἔκδοσις περιοδικοῦ «Νέοι Δρόμοι».)
1225. **Μέγα Γεωργ. Α.** Κείμενον καὶ γλῶσσα τῆς Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ. Ν᾽Εστ 39 (1946) 528-36, 596-604.
1226. **Κριαρᾶ Ἑμμ.** Ἡ ρίμα θρηνητική τοῦ Ἰωάννου Πικατόρου. ΕΜΑ 2 (1940) 20-69.
Κρίσις: Κρητ. Χρον. 1 (1947) 206-214 (Μ. Μανούσας). ΒΖ 43 (1950) 395 (F.D(ölger)).
1227. **Μανούσας Μαν.** Ἀνέκδοτα ἰντερμέδια τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου. ΚρητΧρον 1 (1947) 575-580.
1228. **Μαρκάκη Πέτρου** Τὸ μεσαιωνικὸ εἶδος τοῦ «Ἡ Εὐμορφη Βοσκοπούλα», σὰν δημοτικὴ παραλλαγή στὴν Ἀπείραντο τῆς Νάξου. Φιλολ. Πρωτοχρονιά 1947, σελ. 137-144.
- 4. Μουσικὴ καὶ χοροὶ**
1229. **Βαριαδάκη Ἰωάννου** Ὁ Νυμφαῖος στὸν Κέραμο καὶ τὰ περίχωρα. Ὁ Ἀποκριάτικος στὸ Κέραμο καὶ τὰ περίχωρα. ΠερΣ'Αργ 1 (1939) 154-55.
1230. **Δαμπελὲτ Γεωργίου** Τὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ ἡ αἰσθητικὴ καὶ μουσικο-θεωρητικὴ ὑπόστασις του. ΝΚράτ 3 (1939) ἀρ. 19, σ. 62-70.
1231. — Γύρω ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν δημώδη μουσικὴν. (Οἱ φυσικὲς πηγὲς τῶν ἑλληνικῶν κλιμάκων καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἁρμονίας). ΝΚράτ 3 (1939) ἀρ. 22, σ. 390-98.
1232. — Γύρω ἀπὸ τὴν δημοτικὴν μας μουσικὴν. Οἱ ἑλληνικοὶ χοροὶ (ἡ κυριαρχοῦσα μορφή καὶ ἡ ἐνορχήστρωσίς τους). ΝΚράτ 3 (1939) ἀρ. 23, σ. 466-471.
1233. — Γύρω ἀπὸ τὴν δημοτικὴν μας μουσικὴν. (Γιὰ τοὺς συλλέκτας τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ χορῶν). ΝΚράτ 3 (1939) ἀρ. 25, σελ. 27-32.
1234. **Μεταλλινοῦ Στάθης** Ὁ «Καγκελευτὸς» τῆς Ἱερισσοῦ. Μακεδ'Ημ 15 (1939) 267-272.
1235. **Μιραμπὲλ Ἀντρέα** Τὸ νεοελληνικὸ λεξιλόγιον τῆς μουσικῆς. ΝΓράμμ περ. Β' ἀρ. φ. 114 (1939), σ. 4-5.
1236. **Φωτιάδου Δημήτρη** Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο. ΝΓράμμ περ. Β', ἀρ. 119 (1939), σ. 3.
1237. **Ἀργαίου Ἀρέθας** Τὸ Μουσικὸν Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 277-78.

1238. **Σακελλαρίου Χ.** Ἑλληνικοὶ χοροί. Συλλογὴ Χ. Σακελλαρίου. Ἀγγλικαὶ μεταφράσεις Θ. Στεφανίδη. Ἀθήνα (1940). 8ον μέγ. ἄ. σ. [φύλλα 61]. Δημοσιεύονται 50 ᾠσματα χοροῦ μετὰ μουσικῆς καὶ ἄπλοϊ τινες χοροὶ ἐπίσης οἱ βηματισμοὶ 10 χορῶν.
1239. Δίσκοι φωνογράφου θρακικῶν τραγουδιῶν. Θρακ 15 (1941) 385.
1240. **Τόμπολη Σώζον** Τὰ τέσσαρ' ἀδέρφκια. ΚυπρΓράμμ 6 (1941-42) 139.
1241. **Καλομοίρη Μανώλη** Ἡ μουσικὴ καὶ τὸ λαϊκὸ μοτίβο. ΠειρΓράμμ 2 (1942) 182.
1242. **Λαμπελὲτ Γεωργίου** Οἱ ξένοι συλλέκται δημοτικῶν μας ᾠμάτων. ΠειρΓράμμ 2 (1942) 120-23.
1243. **Ξενίτα Ξ. (Ξ. Ἀκογλου) - Καρᾶ Σ.** Τὰ κάλαντα [Τὰ κάλαντα, τὰ Φῶτα, ὁ κύρ Θωπέκης. Μοιρολόγι Σταυρί]. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 129-130.
1244. — Ποντιακὴ μουσικὴ. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 152, 177, 188, 202-203, 230-31, 268. — Χρόν 2 (1945-46) 314, 348, 389, 434, 487.
1245. — Χριστουγεννιάτικα ᾠσματα σὲ τούρκικη γλῶσσα. ΧρονΠόντ 1 (1943-44) 94-95
1246. **Παπαχριστοδοῦλου Πολυδ.** Σημεῖσματα διὰ τὰ θρακικὰ τραγούδια. Ἀρχ. Θεολ. 10 (1943-44) 304.
1247. **Μιχαηλίδου Σόλωνος** Ἡ καπτακὴ λαϊκὴ μουσικὴ. ΚυπρΓράμμ 9 (1944-45) 115-126.
1248. **Ἀνθία Τεύκρου** Μουσικὸ Ἑγκόλλημα. Εὐρωπαϊκὰ λαϊκὰ καὶ ἐργατικὰ τραγούδια. Τόμ. Α' (Δεύτερη ἐκδοσὴ) σελ. 60. τόμ. Β' σελ. 36. Λευκωσία-Κύπρος 1945. Δημοσιεύεται ἡ μουσικὴ καταγραφὴ 10 δημοτ. ᾠμάτων. Τόμ. Α'. σελ. 21 ἀρ. 8, σ. 23. ἀρ. 9, σ. 25 ἀρ. 10, σ. 26 ἀρ. 11, σ. 29-30 ἀρ. 12, σ. 32-33 ἀρ. 14. — Τόμ. Β'. σελ. 8-10 ἀρ. 2, σ. 11-12 ἀρ. 3, σ. 21-22 ἀρ. 8, σ. 23-24 ἀρ. 9.
1249. **Μουστοξύδη Θ. Μ.** Τί εἶναι ὁ χορός. Γράμμ 7 (1945) 209-225.
1250. **Ἀκογλου Ξεν. Κ.** Τραγούδια τῶν Κοτυώρων ΜακεδΘρΦύλλ 1 (1946) 34-41, 99-103. [μουσ. 12 ᾠσμ.].
1251. — Τραγούδια τῶν Κοτυώρων σὲ μεταγραφὴ ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ παρασημανικὴ σ' εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ γραφὴ. Π. Ε. Φορμόζη καὶ Ἰ. Γ. Ξάνθου. Θεσσαλονίκη (1946). 8ον, σελ. 8. (Μελέτες γιὰ τὴ λαϊκὴ μουσικὴ καὶ τὸ λαϊκὸ τραγούδι. Διευθ. Π. Ε. Φορμόζη. Φυλλάδ. 1).
1252. **Baud-Bovy S.** Ροδίτικη μουσικὴ. Τέχνη 1 (1946) 182-83.
1253. **Ζαφειρίου Νικ. Ἰ.** Ὁ Πλάτανος, τὸ πλατανιώτικο νερὸ καὶ ὁ πλατανιώτικος χορός. ἈρχΣάμ 1 (1946) 144-151.
1254. **Καλομοίρη Μανώλη** Ὁ ἄγνωστος μουσουργὸς τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ. Ν᾽Εστ 40 (1946) 713-721.

1255. **Καλομοίρη Μαν.** Ὁ ἄγνωστος μουσουργὸς τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ καὶ οἱ πρόδρομοι τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς. Πρακτ' Ἀκαδ' Ἀθηνῶν 21 (1946). Ἐν Ἀθήναις 1950, σ. 274-290.
1256. **Μιχαηλίδη Γιάγκου** Ψυχολογικὰ πορίσματα ἐκ τῆς μελέτης τῶν κυπριακῶν τραγουδιῶν. Κυπρ Σπ 10 (1946) 45-52.
1257. — Εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα στὴν ἐκδοσὴ τῆς μουσικῆς τῶν κυπριακῶν χορῶν. Κυπρ Σπ 10 (1946) 197-207. [6 μουσ. καταγραφαί].
1258. **Σταματιάδου Α.** Ἡ λαϊκὴ μουσική. ἘλΓράμμ ἄρ. 51 (1946), σ. 276. Ἄρθρον περὶ τῆς συλλογῆς τῶν μελωδιῶν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν.
1259. **Βασιλειάδου Σώτου** Ἑλληνικὴ δημοτικὴ μουσική. Ὁ Αἰώνας μας, ἔτ. 1947-48, ἄρ. 3, σ. 88-89.
1260. * **Baud-Bovy Samuel** Chansons populaires Grecques du Dodecanèse, recueillies et harmonisées par... (Edition Henn Genève). Κρίσις: Ν'Εστ 41 (1947) 382 (Λέανδρ. Κ. Παλαμάς).
1261. **Δάση Δ.** Ὀλίγα περὶ ἐξοχικῶν χορῶν *Δελανθίου*. Παγκεφ' Ημ 4 (1947) 119-120.
1262. **Μεγλιέ Μέλπω**ς Ὁ Λουκόπουλος καὶ τὸ μουσικὸ λαογραφικὸ Ἄρχεῖο. ἘλΓράμμ ἔτ. 1947 ἄρ. 59, σ. 21-22-30.
1263. **Poniridis Georges** La musique Grecque. L'HellCont I (1947) 498-502.

Ε'. Κοινωνικὸς βίος.

1. Οἱ κύριοι σταθμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Γέννησις, γάμος, τελευτή.

1264. **Φαρμακίδου Σ. Π.** Ὁ τοκετὸς παρὰ Κυπρίοις πρὸ πεντηκονταετίας. Πάφος 4 (1939) 72-76.
1265. **Παπαχαλαράμπους Γ. Χ.** Κυπριακὰ ἔθιμα. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 107-8. Δοξασίαι καὶ ἔθιμα περὶ τὸ παιδίον καὶ εἰς τὸν νεκρόν.
1266. **Ζήση Εὐστ.** Προλήψεις ἐγκυμοσύνης Αὐδημίου. Θρακ 13 (1940) 333-34.
1267. **Μέγα Γεωργ. Α.** Ζητήματα Ἑλλην. Λαογραφίας. Κεφ. Γ'. Ζητήματα σχετικὰ μὲ τὸ παιδίον. ΕΛΛΑ, Α (1939) 120-142.— Κεφ. Ε'. Ζητήματα σχετικὰ μὲ τὸν γάμον. Αὐτ. Β' (1940) 118-165.— Κεφ. Σ'. Τὰ κατὰ τὴν τελευτήν. Αὐτ. 166-205.
1268. **Ξενίτα Ξένου** Ἡ βάφτιση στὰ Κωτύωρα. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 12-15.
1269. **Τόμπα Ἀγγέλου** Ἔθιμα καὶ ἔσματα ἀρραβώνων εἰς τὸ Καβακλή (Θράκης). Μακεδ' Ημερ 16 (1940) 283-88.
1270. **Χουρμουζιάδου † Καλλ.** Τὸ παιδίον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν

- Μετρῶν καὶ Ἀθύρων τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. ἈρχΘρΘησ 7 (1940-41) 66-133.
 Δημοσ. ἔτι παίγνια 71, ῥσμ. 69 κλπ.
1271. **Κουρτίδου Κ.** Ἔθιμο ἀρραβόνων ἐπαρχίας Διδυμοτείχου. ἈρχΘρΘησ 5 (1938-39) 270.
1272. **Ὁρφανίδου Μαρίας** Ἔθιμα στοὺς γάμους. Δρῆρος 2 (1938-39) 444-50.
1273. **Δαφέρμου Γεωργ. Φ.** Ὁ λυρατζῆς στὸ γάμο — ὁ γάμος — τὸ ψῆμα τοῦ γάμου. ΠρομΠυρφ ἔτ. 1939 ἀρ. 332 σ. 7. — ἔτ. 1940 ἀρ. 334 σ. 7, ἀρ. 335 σ. 7, ἀρ. 336 σ. 7, ἀρ. 337 σ. 7, ἀρ. 338 σ. 7, ἀρ. 339 σ. 7, ἀρ. 340 σ. 7, ἀρ. 341 σ. 7, ἀρ. 342 σ. 7, ἀρ. 343 σ. 7, ἀρ. 344 σ. 7.
1274. **Ζήρα Γιάννη Α.** Τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου εἰς τὸ Πλάτσι. Μακεδ' Ἡμερ 15 (1939) 171-75.
 Δημοσ. καὶ ῥσματα 10.
1275. **Κουτσογιαννοπούλου Δημ.** Λαογραφικὰ σημειώματα. Ἡ τελετὴ τοῦ γάμου παρὰ Ποντίους. Θεσσαλονίκη 1939. 8^{ον}, σελ. 22.
 Κρίσεις: Λαογρ 12 (1938-1948) 332 (Στῆλ. Π. Καρακίδης).
1276. **Παπασταύρου Χρ. Β.** Τσάμικοι γάμοι — παλαιὰ καὶ νέα. Ἡπειρωτικὴ ἠθογραφία εἰς πράξεις 4 καὶ εἰκόνες 3. Ἀθήναι 1939. 8^{ον}, σελ. 90.
1277. **Σ. Γάμοι, βαφτίσματα καὶ γέννηματα στὴν Εὐβοία.** Μουσικά 16 (1939) ἀρ. φ. 821 σ. 22 καὶ 41, ἀρ. φ. 823 σ. 24.
1278. **Δάππα Τάκη** Τσοπάνικοι γάμοι τοῦ 1841. Ἡὼς ἔτ. Β' (1939-40) ἀρ. 21, σ. 19-20.
1279. **Γκαβανᾶ Δημ.** Πῶς τραγουδοῦνε τὰ προικιὰ στὴν περιφέρεια Κοζάνης. ΦάρΒ' Ἑλλ 2 (1940), 89-93. [ῥσμ. 7].
1280. **Λέτσα Ἀλεξ.** Ὁ γάμος ἐν Βογατσικῷ. Μακεδ Α' (1940) 123-189.
 Δημοσ. καὶ ῥσματα 36.
1281. **Λιουδάκη Μαρίας** Ὁ γάμος στὴν Κρήτη τώρα καὶ παλιά. ἘπΚρητΣπ 3 (1940) 327-411 [καὶ 19 παροιμ. ἐν σελ. 331, 345, 347, 348, 356, 357, 378, 408-9].
 Κρίσεις: ΒΖ 40 (1940) 240 (F. Dölger).
1282. **Μηλιώρη Νικ. Ε.** Λαογραφικὰ Βουρλῶν. ΜικρΧρον 3 (1940) 356-367.
 Περιγραφή τῶν ἐθίμων τοῦ γάμου. Δημοσ. ἔτι μαντικὴ, λατρεία καὶ δίστιχα 7.
1283. **Οἰκονόμου † Κ. - Σιγάλα Α.** Γαμήλια ἔθιμα ἐν Σιατίστῃ. Μακεδ. 1 (1940) 264-276.
1284. **Στάλιου Ἀμαλίας** Ἔθιμα καὶ ἐνδυμασίαι τῆς Κομοτινῆς. Θρακ 13 (1940) 321-329.
 Δημοσ. ῥσμ. 5, παίγν. 2 καὶ ἔθιμα κατὰ τὸν γάμον καὶ τὴν γέννησιν.
1285. **Ἀθανασιάδου Εὐστ.** Ἔθιμα Σάντας. ἈρχΠόντ 11 (1941) 108-115.
 Περιέχεται καὶ ὕλη περὶ κοινῶν, ὀργανώσεως, ἐνδυμασίας, χορῶν.

1286. **Ἀθανασίου Νίκου Β.** Οἱ γάμοι στὰ Σουλιωτοχώρια. ἩπΓράμμ 1 (1944) 187-90, 229-32.
1287. **Παπαζήση Χρ.** Ποιμενικοὶ γάμοι στὰ Θεσσαλικά βουνά. ΘεσΓράμμ 1 (1945) ἀρ. 4, σ. 6.
1288. **Ζαφειρίου Νικ. Ἰ.** Τραγούδια τοῦ γάμου. ἈρχΣάμ 1 (1946) 306-308.
1289. **Καμμά Παντ. Α.** Ὁ τηλικὸς γάμος. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 384-88.
1290. **Κριτωτάκη-Ριανοῦ Ἰω. Μ.** Ἡ προξενεῖα [ἐν Κρήτῃ]. Ραδάμανθυς 32 (1947) ἀρ. 556, σ. 3-4.
1291. **Συρνάκη † Γερασ.** Ὁ γάμος εἰς τὴν Πάτμον. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 155-58, 236-39, 311-13.
1292. **Ταρσούλη Ἀθηνᾶς** Λίγα ἀπὸ τὰ ἔθιμα καὶ τὰ τραγούδια τοῦ γάμου στὴν Χάλκη [5]. Δωδ'Επιθ (1947) 148-49.
1293. **Κουκουλὲ Φαίδ.** Τὰ κατὰ τὴν ταφὴν τῶν βυζαντινῶν βασιλέων. ἘπΒυζΣπ 15 (1939) 52-78.
1294. **Διουνδάκη Μαρίας** Ἡ τελευτὴ στὴν Κρήτη. ἘπΚρηΤΣπ 2 (1939) 403-427.
1295. **Κουκουλὲ Φαίδ.** Βυζαντινῶν νεκρικὰ ἔθιμα. ἘπΒυζΣπ 16 (1940) 3-80.
Κρίσις: BZ 40 (1940) 231 (F. D[ider]).
1296. **Δουκάτου Δημ.** Λαογραφικὰ περὶ τελευτῆς ἐνδείξεις πικρῆς Γωάννης τῷ Χρυσοστόμῳ. ΕΛΑ 2 (1940) 30-117.
Κρίσις: BZ 41 (1941-42) 309 (F. D[ider]).
1297. **Πατριαρχέα Βασ. Δ.** Ὁ θρῆνος τοῦ νεκροῦ. ΝΚράτ 4 (1940) ἀρ. 38-39 σ. 978-988, ἀρ. 40 σ. 1040-49.
1298. **Turchi Nicola** Κόλυβοι e περιδείπνον. Studi Bizant. e Neoell. VI σ. 244-45. (Atti del V Congr. Internazionale di Studi Bizantini. II Roma 1940).
1299. **Κάνθου Θεοδότ. Χρ.** Τὸ στοίσιωμα. ΚυπρΓράμμ 5 (1940-41) 407.
Δοξασία περὶ στοιχειώσεως τοῦ νεκροῦ.
1300. **Ἀχιλλέα Φιλίππου** Δεισιδαιμονίες. Πάφος 6 (1941) 106.
1301. **Παπαχαραλάμπους Γ. Χ.** Περίδειπνα. ΚυπρΓράμμ 7 (1942-43) 18.
1302. **Παπακώστα Ἀγγέλου Ν.** Λαϊκὲς ὀνομασίες καὶ ἐκφράσεις γιὰ τὸ θάνατο καὶ τοὺς νεκροὺς στὴν Ἡπειρο. ἩπΓράμμ 1 (1944) 255-58.
1303. **Ζευγώλη Γ.Δ.** Ὁ Χάρος στ' Ἀπεραθίτικα μοιρολόγια. Ναξ'Αρχ 1 (1947) 33-35

2. Θρησκευτικὴ ζωή.

Λαϊκὴ λατρεία

α'. Συλλογαὶ

1304. **Ἀτζέμη Κωνστ. Ε.** Χολιᾶς γιὲ δὲ χολιᾶς. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Β' (1938-39)

- ἀρ. 16 σ. 11-12, ἀρ. 17, ἀρ. 18 σ. 12, ἀρ. 19 σ. 6, ἀρ. 20 σ. 19, ἀρ. 21 σ. 18, ἀρ. 22 σ. 15.
1305. *Αὐγερινού Κώστα* Ἡ πρωτοχρονιά. Κυν'Επιθ 2 (1938-39) 87.
1306. *Δεληγιάννη Β. Ν.* Τὰ ἀναστενάγια στὸ χωριὸ Κωστή τῆς περιφερείας Ἀγαθονπόλεως Ἀν. Θράκης. ἈρχΘρΘησ 5 (1938-39) 129-132.
1307. *Ζήση Ε(ὐστρατίου)* Ἡθῆ καὶ ἔθιμα εἰς τὴν Θράκην. Ἡ Συζήτησις περ. Β' ἔτ. Γ' (1938-39) 58-60.
Ἔθιμα Χριστουγέννων
1308. *Λουκάτου Δημ. Σ.* Τὸ πάρκο. Ἡ Ἡχὼ ἔτ. Ζ' (1939) ἀρ. φ. 77-78, σ. 6-7.
Στολισμός τοῦ πάρκου (=ἐξέδρας) κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Θεοφανείων.
1309. *Πετροπούλου Δ. Α.* Τὰ ἀναστενάγια. ἈρχΘρΘησ 5 (1938-39) 136-142.
[Ἀσμ. 1].
1310. *Ρωμαίου Κωνστ.* Αἱ Ἀπόκρεω. Κυν'Επιθ 2 (1938-39) 21.
1311. *Στεφάνου Νικ. Μιχ.* Πασχαλιά. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Β' (1938-39) ἀρ. 16 σ. 17-18, ἀρ. 18 σ. 19-20, ἀρ. 19 σ. 17-18, ἀρ. 20 σ. 13-15.
1312. Πρωτομαγιά στὶς Ἐπιβάτες. Θρακ 12 (1939) 332.
1313. *Ἀποστολίδου Φωτίου Γρ.* Ὁ Ἀρχάγγελος ὁ Κουλουρομυσιανός. Θρακ 12 (1939) 328-331.
1314. *Βασιλειάδου Β. Κ.* Ἡθῆ καὶ ἔθιμα Κυδωνιῶν. Τοπικαὶ πανηγύρεις. Μικρ Χρον 2 (1939) 361-369.
1315. *Γιαγιάς τοῦ «Μπουκέτου» Τῆς* Ἡ πρωτομαγιά στὴν Ἑλλάδα. Μπουκέτο 16 (1939), ἀρ. φ. 792 σ. 50 καὶ 67.
1316. *Κ. Μ. Κ.* Ἡ Κύπρος καὶ ἡ θάλασσα. Ναυτ'Ελλ 10 (1939) 1072.
1317. *Λαογράφου* Τὰ πασχαλινὰ αὐγά. (Ἄγνωστα ἑλληνικὰ ἡθῆ καὶ ἔθιμα). Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 788 σ. 18, φ. 789 σ. 46.
1318. *Λουκάτου Δημ.* Νυφοῦλες. ΝΓράμμ περ. Β' ἀρ. φ. 134 (1939) 11.
Ἔθιμα τῆς 24 Ἰουνίου.
1319. *Μαγκριώτου Ι.* Ἡθῆ καὶ ἔθιμα τοῦ χωρίου Εὐκαρύου. Θρακ 12 (1939) 323 - 327.
1320. *Μαράτου Ἀλίκης* Σπετσιώτικη λαογραφία. Ναυτ'Ελλ 10 (1939) 1045.
1321. *Μιχαηλίδου-Νουάρου Μ.* Λαογραφικὰ γύρω ἀπὸ τὸ Μάρτη. ΝΓράμμ περ. Β' ἀρ. φ. 122 (1939) σ. 5.
1322. *Νικολοῦδῃ Γεωργ.* Συμβολὴ εἰς τὸ χιακὸν λεξικόν. ΠερΣ'Αργ 1 (1939) 174 - 77.
Ἐν σ. 176 - 7 περιγραφὴ τῆς πανηγύρεως τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου εἰς Ποταμίαν.
1323. *Παϊδούση Μικῆ* Θαυματουργοὶ Ἅγιοι. Ἱατρικὴ Μονῶν, Ἀγιάσματα. ΠερΣ'Αργ 2 (1939) 70 - 71.

1324. **Παπαχριστοδούλου Πολυδ.** Τὰ Θρακικὰ ἀναστενάγια. ΝΓράμμ περ. Β' ἀρ. φ. 144 (1939) σ. 8 καὶ 15. — Τὸ πανηγύρι τῆς Πέτρας. Αὐτόθι, ἀρ. φ. 151 (1939) σ. 6 καὶ 11.
1325. **Παπαχριστοδούλου Πολυδ.** Τὸ Δεκαπενταύγουστο στὴ Θράκη. ΝΓράμμ περ. Β' ἀρ. φύλλ. 141 (1939), σ. 3.
1326. **Περιπλανωμένου Τοῦ** Ὁ κλήδωνας στὴ Μακεδονία (Ἡ Νεράϊδα τοῦ Μπλατσιοῦ). Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 800, σ. 66 καὶ 70.
1327. **Σεφερλή Π. Δ.** Οἱ ἄγιοι Σαράντα. ΣπαρτΧρον ἔτ. Β' (1939) ἀρ. 19, σ. 11-12.
1328. **Σπανδωνίδη Εὐρήνης** Τραγούδια τῆς Ἀγόριανης (Παρνασσῶ). Ἀθήνα 1939, σ. 85-96 354-57: τοῦ Μάη, Κάλαντα κ.λ. [Περιγραφή σχετικῶν ἐθίμων].
1329. **Σταματιάδου Νεοφ.** † **Ἀρχιμ.** Πῶς ἐορτάζονται τὰ Χριστούγεννα εἰς τὴν Κορωνοφωλεὰν Δ. Θράκης. Θρακ 11 (1939) 345-46.
1330. **Σταμ(ατίου) Σταμ.** Σιφνιώτικες πρωτοχρονιές. Μπουκέτο 19 (1939) ἀρ. φ. 774, σ. 6 καὶ 68.
1331. — Ἡ Παναγίς τῆς Λέσβου. Μπουκέτο 16 (1939), ἀρ. φ. 775 σ. 7-8. — Φῶτα... Φωτεινά. Αὐτόθι, ἀρ. φ. 776, σ. 7-8. — Νησιώτικες ἀποκορῆς. Αὐτόθι, ἀρ. φ. 781, σ. 7-8. — Παράξενες ἀποκορῆς στὴ Λέσβο. Αὐτόθι, ἀρ. φ. 782, σ. 7-8. — Ὁ Καννάβιος τῆς... Καθάρσις δευτέρου. Αὐτόθι, ἀρ. φ. 783, σ. 7-8. [Δημοσ. καὶ 5 ἔσματα].
1332. **Φαρακλᾶ Δανῦδ** Ἡ Ἀποκορῆ ἀπὸ σημερινὸ χωριό. Σαμ'Ημερ. ἔτ. 1939, σ. 201-204.
1333. — Πῶς γίνονται τὰ βρεχτὰ (χουσαφι). [Ἐθιμον τῆς Πρωτοχρονιάς]. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Γ' (1939-40) ἀρ. 24-25, σ. 6. — Πρωτοχρονιὰ στὸ νησάκι μας. Αὐτόθι, ἀρ. 27, σ. 7-8.
1334. **Μελανοφρύδη Π. Η.** Λαϊκὸν ποντιακὸν ἐορτολόγιον. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 16-22. [Ἀσμ. 2].
1335. **Μεταλλεῖδη Μιχ.** Τὸ πανηγύρι τοῦ Ἀη-Λιᾶ τῆς Μοχώρας. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 175-76.
1336. **Ξενίτα Ξένου** Οἱ νηστεῖες (Κοτυώρων). ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 62-67.
1337. **Φωστηροπούλου Ἀγ.** Ἀερεμίτσα. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 60.
Πανήγυρις εἰς τὸ παρεκκλήσιον Ἀερεμίτσα τῆς Ἱμερας Πόντου.
1338. **Γιοφύλλη Φώτου** Τὸ Πάσχα στὰ νησιά μας. Ναυτ'Ελλ. 11 (1939-40) 1487-88. [Δημοσ. καὶ ἔσματα 2].
1339. — Ἀποκορῆς στὴν Ἑπτάνησο. Ἡὼς ἔτ. Β' (1939-40) ἀρ. 29-30, σ. 44.
1340. **Λέκκα Νικ. Γ.** Λαογραφία ἐπὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι πηγῶν. Ἡὼς ἔτ. Β' (1939-40) ἀρ. 27-28 σ. 13-15, ἀρ. 29-30 σ. 10-11, ἀρ. 31-32 σ. 12-13, ἀρ. 33-34 σ. 8-9.

1341. **Μ.Α.Κ.** Ἡ Ἀποκριὲς καὶ ἡ Καθαρὴ Δευτέρα. Ἡ Μεγίστη ἔτ. Γ' (1939-40) ἀρ. 29, σ. 15-16.
1342. **Μαθιουδάκη Γ.** Ἀνήμερα τῷ Χριστουγέννω. Δρῆρος 3 (1939-40) 825-28.
1343. **Πιτυκάκη Μανώλ.** Ὁ κλήδωνας σὰ χωριά μας. Δρῆρος 3 (1939-40) 985-987. — 14 (1940-41) 25-29.
1344. **Ρουσιᾶ Μαρίκας** Ἀνιστόρητη ἱστορία. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 432-437. [Παράδοσις περὶ Καλλικαντζάρων].
1345. **Σταμ(ατίου) Σταμ.** Οἱ ραγκουτσαρέοι τῆς Μακεδονίας. Ἡὼς ἔτ. Β' (1939-1940) ἀρ. 27-28, σ. 26.
Τελεταί, χοροὶ κλπ. μετημφισμένων κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου (7 Ἰανουαρ.).
1346. **Ἀβραμίδου Σταύρου Γ.** Ἡ γιορτὴ τῆς εὐλογίας τῶν σταφυλιῶν. Μακεδ' Ἡμερ 16 (1940) 58-60.
1347. Ἡ ἁγία Σαρακοστή. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 838, σ. 44.
1348. Ἡ 1^η Μαΐου. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 845, σ. 6.
1349. Τί τρῶνε στὴν Ἑλλάδα τὴν παροχρόνι; (Ἡ βασιλόπητα). Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 826, σ. 6 καὶ 50.
1350. Τὸ ἀρνὶ τοῦ Πάσχα. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 843, σ. 51.
1351. **Δυγγερινῶ Κώστα** Ὁ Μάρτιος. Κρῖς Επὶ 3 (1940) 14.
1352. **Βαφείδου Νικόλα** Μερικαὶ συνήθειαι Λιδομυαίνου. Θρακ 13 (1940) 335-342.
1353. **Γιαγιᾶς τοῦ «Μπουκέτου»** Ἀγνώστα χριστουγεννιάτικα ἤθη καὶ ἔθιμα. (Τὸ πάντρεμμα τῆς φωτιᾶς). Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 826, σ. 14 καὶ 49.
1354. **Ἐξαδακτύλου Χρ.** Ὁ Μάρτιος. Πάφος 5 (1940) 227-28.
1355. **Ζ.** Ἔθιμα Σαμοκοβίου. Θρακ 13 (1940) 386-389.
1356. **Ξένου Τοῦ** Ἡ Ἀπόκριες στὴ Λέσβο. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 835, σ. 36.
1357. **Παπαχριστοδούλου Πολυδ.** Τὰ Φῶτα στὴ Θράκη. Ἡ Νεολαία, ἔτ. Β' (1939-1940) 426-27.
1358. **Σ.** Ἡ Τσικνοπέφτη στὴν Κρήτη. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 834, σ. 44 [Δημοσιεύονται καὶ ἄσματα 2 καὶ δίστ. 6].
1359. **Σμυρλῆ Λώλη** Ὁ χορὸς τῆς φωτιᾶς. Μακεδ' Ἡρῶ ἔτ. 1940 ἀρ. 198 [σ. 4-5]
1360. **Σπυριδάκη Κωνστ.** Ἔθιμα λαϊκῆς λατρείας καὶ δοξασίαι ἐκ Κατσιδονίου Σητείας. ἘπΚρητΣπ 3 (1940) 417-420.
1361. **Συλβίου** Λαογραφικὰ Σμύρνης. Ὁ κλήδωνας. ΜικρΧρον 3 (1940) 390-406. [Δημοσιεύονται καὶ δίστιχα 186 ἀπὸ σ. 396-406].
1362. **Τουργούτη Χ. Ν.** Ὁ Ἅγιος Βασίλειος ζευγολάτης. Ν' Ἐστ 27 (1940) 56.
1363. **Τριανταφυλλίδου Φ. Γ.** Πῶς γιορτάζονται οἱ ἀποκριεὲς στὸ Ζαγόρι τῆς Ἠπείρου. Μακεδ' Ἡμερ 16 (1940) 106-108.

1364. **Τριανταφυλλίδου Φ. Γ.** Πῶς γιορτάζεται ὁ Λάζαρος στὴν περιφέρεια Ζαγορίου. ΦάρΒ'Ελλ ἔτ. Β' (1940) 125-129.
Δημοσ. καὶ ἄσματα 2.
1365. **Ροδοσίου Ν.** Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδος μου Ὀρτάκιοι (Ἀδριανουπόλεως). Τὰ Δημήτρια (δὲ Μπέης). Θρακ 13 (1940) 311-320.
1366. † **Σωφρονίου ἐπισκόπου Ἐλευθερουπόλεως** Ἡ πυροβολία τῶν Ἀναστενάρηδων. Ψυχ'Ερ. 16 (1940) 178-179.
1367. **Χουρμουζιάδου Ἀ.** Αἱ τελεταὶ τῆς ἀκαΐας τῶν Βραχμάνων εἰς τὸν Αἴμον. Τὰ Ἀναστενάρια. Ψυχ'Ερ. 16 (1940) 53-57.
1368. **Δεληγιάννη Β. Ν.** Τὸ χατζηλήκι στὰ Κουβούκλια Προύσης. ΜικρΧρον 2 (1939) 400-420.
Δημοσ. καὶ ἄσματα 10, παραδ. 2.
1369. Φλογάρα. Θρακ 15 (1941) 321.
1370. Ἡθογραφικὴ ἐορτὴ εἰς Κομοτινήν. Θρακ 15 (1941) 389-390.
Ἔθιμον τῆς Μεγ. Παρασκευῆς μεθ' ἑνὸς κομποῦ.
1371. **Μιχαὴλ Σταύρου** Ἡ πῆττα τοῦ ἀγίου Φανουρίου. Πάφος 6 (1941) 207-208
1372. **Παπαχαλαμπίου Γ. Χ.** Ἀποφύγ. ΚυπρΓράμμ 7 (1942-43) 19.
1373. **Σταμούλη Σαραντῆ Ἑλπινίης** Ἀπὸ τὰ ἀγίσματα τῆς Θράκης. Θρακ 18 (1943) 219-290.— 19 (1944) 308-309.— 20 (1944) 210.
1374. **Γκλέκα Γεωργ.** Πυρολατρεία. ΣμικρΧρον 7 (1943-44) ἀρ. 73-74, σ. 171.
1375. **Δίβα Χρ.** Ὁ Μάρτιος. ΚυπρΓράμμ 8 (1943-44) 202-205.
Δημοσ. καὶ δεισιδαίμονες δοξασίαι καὶ 14 παροιμίαι.
1376. **Παμπούκη Ἰ. Τ.** Νιώτικος Ἀἰ Γιώργης. ΧρονΠόντ (1943-44) 11-12 36-39.
Δημοσ. ἔτι παραδόσεις, παροιμίαι καὶ ἄσματα.
1377. **Σταμούλη Σαραντῆ Ἑλπιν.** Ἀπὸ τὰ φυτὰ τῆς Θράκης. Θρακ 20 (1944) 17, 21-23, 27, 28, 34, 55, 57, 60-61, 63. [Φυτὰ εἰς λατρευτικὰς ἐνεργείας].
1378. **Δίβα Χρ.** Ὁ Ἀπρίλιος - ὁ Μαῖος. ΚυπρΓράμμ 9 (1944-45) 17-21.— Ὁ Αὐγουστος. Αὐτόθι, σ. 57.
1379. — Ὁ Φεβρουάριος. ΚυπρΓράμμ 9 (1944-45) 262-63.
Δημοσ. ἔτι ἄσματα 2, δίστ. 6 καὶ παροιμίαι 6.
1380. **Παπαχριστοδούλου Πολυδ.** Σαραντα Ἐκκλησιῶν παναγύρια καὶ ἀγίσματα—Ἑσνάφια—Γειτόνια—Χατζιλίκι—Νείρατα—Ρακί-κέφια. ἈρχΘρΘησ 11 (1944-45) 163-166.
1381. — Ἀπὸ τίς ἐορτὲς τῆς Τυρινῆς (Στενιμάχου). ἈρχΘρΘησ 11 (1944-45) 162-163.

1382. **Κανδηλάπιη (Κάνεως) Γ. Θ.** Ἡ τελετὴ τοῦ «Λουτροῦ» τ' Ἀϊ Γιάννε». ΧρονΠόντ 2 (1945-46) 387-88.
1383. **Καπίστρα Ἰ.** Σημειώματα. Ἀναστενάγια. ἈρχΘροΘησ 12 (1945-46) 233-35.
1384. Λαογραφικά τοῦ Μάρτη. Ἐργ'Εστ περ. Β' ἔτ. 1947, σ. 11.
1385. **Δεληγιάννη Βασίλ.** Ἀναστεναρίων παραποίησις. ἈρχΘροΘησ 14 (1947-48) 350-353.
1386. — Ἡ τήρησις τῆς γιορτῆς τοῦ ἁγίου Συμεών. ἈρχΘροΘησ 14 (1947-48) 361-364.
1387. **Δεληγκάνη Κ.** Ὁ λειδινὸς ἐν Αἰγίνῃ. Κῆρυξ τῆς Αἰγίνης ἔτ. Α' (1947) ἀρ. 8, σ. 7-9.
1388. **Δημητρίου Νικολ.** Ἀποκρηῆς στὴ Σάμο. ἈρχΣάμ 2 (1947) 160-164.
1389. **Καμυᾶ Παντελῆ** Τηλιακὰ παναῦρια. Τὸ παναῦρι τ' Ἀη Παντελέμονα. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 99-103.
Δημοσ. καὶ 43 δίστιχα.
1390. — Ἀπὸ τὴν τηλιακὴ λαογραφία. Τὸ κομμάδι. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 152-153.
Ἔθιμον τῆς Λαμπρῆς.
1391. **Καπίστρα Σωτηρίου Ἰ.** Τὸ ἀναστεναρὶ στὸ πανηγύρι τῆς Ἁγίας Ἑλένης Σερροφν. ἈρχΘροΘησ 14 (1947-48) 348-350.
1392. **Καρανικόλα Σωτηρ.** Ἡ Μεγαλοβδυσματὰ καὶ τὰ γιαπράκια τῆς Μεγάλης Πέφτης. Συμιακὸ ἔθιμο. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 154.
1393. — Συμιακὰ λαογραφήματα. Ὁ Αὐγουστος εἰς τὴν Σύμην. Δωδ'Επιθ 1 (1947) 272-76, 316-317. — Οἱ Κήδες. Αὐτόθι, σ. 443-44. — 2 (1948) 21-22.
1394. **Μαρίνη Κ.** Οἱ φωτιᾶς τ' Ἀγιάννη. ἘλΓράμμ. περ. Β' ἔτ. 1947 ἀρ. 2, σ. 33.
1395. **Μαρκόπολι † Μιχ. Ἰαν.** Ναξιακὰ Χριστούγεννα. Ναξ'Αρχ 1 (1947) 148-151.
1396. **Μπίτα Διλῆς Γ.** Τὸ κόψιμο τῆς κουλούρας στὴ Ζάκυνθο. Παγκεφ'Ἡμερ 4 (1947) 179-181.
- 1396α. **Παπακώστα Ἀγγ.** Οἱ Παναγίες τοῦ Παπαδιαμάντη. Ἀθῆναι 1947. 8ον, σ. 32.
1397. **Παπαχριστοδοῦλου Πολυδ.** Οἱ πιτερᾶδες στὴ Θράκη. Ν'Εστ 41 (1947) 343-345.
1398. **Πετροπούλου Δ. Ἀ.** Λαϊκὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν καὶ λαϊκὴ λατρεία. Ὁ Πάν 17 (1947) 61-62.
1399. **Σπάλα Πάνου** Πάσχα Ἑλλήνων. Ἐργ'Εστ περ. Β' ἔτ. Α' (1947-48) 235.
1400. **Τάρη Ἰ. Δ.** Τὰ κόλλιντα σὸν Αὐγερινὸ (Βοΐου Κοζάνης). Καλλιτέχνης 1 (1947) 17-18.
1401. **Φρ. Πῶλ. Γρ.** Τὰ χελιδόνια. Ναυτ'Ελλ ἔτ. 19 (1947) ἀρ. 178, σ. 15.

2. Μελέται

1402. **Ἀγγελομάτη Χρ. Ἐμμ.** Χριστιανικά ἔθιμα. Ἡὼς ἔτ. Β' (1939-40) ἀρ. 25-26, σ. 23.

Μελέτη περὶ τῶν κατὰ τὸ Δωδεκαήμερον ἐθίμων.

1403. **Κουρτίδου Κωνστ. Γ.** Τὰ ἀναστενάγια καὶ ἡ σκυλουδητέρα ἥ διονυσιακαὶ παραδόσεις εἰς τὴν Θράκην. ἈρχΘρΘησ 5 (1938-39) 90-95.

1404. **Κριτωτάκη Ἰ. (Ἰ. Ριανοῦ)** Ἡ πρωταπριλιά. Δρῆρος 2 (1938-39) 657-59.

1405. **Βλαχογιάννη Γιάννη** Ἀπολιχνίσματα [Κυλίστρες. Τὸ νερὸ κοιμᾶται]. Ν'Εστ 25 (1939) 380-81.

1406. **Liungmann Waldemar** Einige Worte über das Kukerispiel in Hagios Georgios und zwei damit zusammenhängende Namensserien. BNJb 15 (1939) 21-28.

Κρίσις: BZ 40 (1940) 238 (F. Dölger).

1407. **Μέγα Γεωργίου** Ὁ Ἀθασίλης Ὁρθόδοξος. Ν'Εστ 25 (1939) 36-38.

1408. **Μιχαηλίδου-Νουάρου Μ.** Οἱ Καλλικατσαροί. ΝΓράμμ περ. Β' ἀρ. φ. 110 (1939) σ. 12.

1409. — Οἱ ἀποκριεῖς τῆς Δωδεκαήμερου. ΝΓράμμ περ. Β' ἀρ. φ. 116 (1939) σ. 14.

1410. **Σεφερλή Παναγ. Α.** Οἱ Ἀγιοὶ Σάββατα. Σπάρτοχρον ἔτ. Β' (1939) ἀρ. 19, σ. 11-12.

1411. **Σπυριδάκη Γεωργ. Κ.** Ὁ ἀριθμὸς πενήντακοντα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ νεωτέροις Ἑλλήσι. Ἐν Ἀθήναις 1939. 8ον, σελ. ιε' + 109.

Κρίσις: BZ 40 (1940) 238 (F. Dölger).

1412. **Φαλτάιτς Κ.** Ναοὶ καὶ λατρεῖαι τοῦ Διονύσου ἐν Σκύρῳ. Ἀθῆναι 1939. 8ον, σελ. 24.

1413. — Αἱ σημεριναὶ Ἀπόκρεω καὶ ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ναυτ'Ελλ 10 (1909) 891-92.

1414. **Κριτωτάκη Ἰ. (Ἰ. Ριανοῦ)** Αἱ ἀπαρχαὶ καὶ ἡ εὐλόγησις τῶν σταφυλῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν 6 Αὐγούστου. Δρῆρος 3 (1939-40) 748-751.

1415. — Τὰ κόκκινα αὐγά. Δρῆρος 3 (1939-40) 943-44.

1416. **Μπόγρη Δημ.** Ἡ βραδεῖα τοῦ Ἀγίου Νικολάου (δυάλεξις). Ναυτ'Ελλ 11 (1939-40) 1353-1355.

1417. **Παπαχαλαλάμπους Γ. Χ.** Κυπριακὰ ἔθιμα. ΚυπρΓράμμ 4 (1939-40) 107-08.

1418. Ἡ πρωταπριλιά καὶ ἡ ἱστορία της. (Τὰ πρωταπριλιάτικα ψέματα). Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 840, σ. 38.

1419. (**Girard**) Τὰ «ἀναστενάγια». Τὸ πυροβάδισμα τῶν Βραχμάνων εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου. Ψυχ'Ερ. 16 (1940) 2-8.

1420. **Καμπούρογλου Δ. Γ.** Ἀθηναϊκὴ πρωτομαγιά. ΠειρΓράμμ 1 (1940) τευχ. 2, σ. 18.
1421. — Ὁ ἀναθεματισμὸς τῆς εὐθυμίας (τὰ κούλουμα). Ν᾽Εστ 27 (1940) 353-54.
1422. **Κουκουλὲ Φαίδωνος** Πρωτομαγιά. ΠειρΓράμμ 1 (1940) τευχ. 2, σ. 58-63.
1423. **Λουκάτου Δημ.** Ὁ ἅγιος τῶν βουνῶν. ΝΓράμμ περ. Β' (1940) ἀρ. φ. 190, σ. 10.
1424. **Μπαλάνου Δημ.** Τὸ φυτικὸν βασίλειον ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως. ΠειρΓράμμ 1 (1940) τευχ. 2, σ. 16-17.
1425. **Πατριαρχέα Β. Δ.** Τὰ Δωδεκαήμερα. Μῦθοι καὶ παραδόσεις. Ἐν Ἀθήναις 1940. 8ον, σελ. 20. (Ἱστορικῶν μελετημάτων, τευχ. Β'. — Ἀνατύψεις ἐκ τοῦ περιόδ. «Ἡώς», τευχ. 27-28, Ἰανουάριος 1940).
1426. **Τανάγρα Ἀγγέλου** Τὸ πυροβάδισμα τῶν Βραχμάνων εἰς τὸν Αἷμον. Τὰ Ἀναστενάγια, ἑλληνικὸν ἔθιμον. Εἴναρ δυνάτῃ ἡ ἀναβίωσις του; Ψυχ᾽Ερ. 16 (1940) 67-74.
1427. — Τὸ πυροβάδισμα τῶν Βραχμάνων εἰς τὸν Αἷμον. Οἱ Ἀναστενάγηδες. Ψυχ᾽Ερ. 16 (1940) 81-88, 103-110.
1428. — Ἡ ἀναβίωσις τοῦ ἔθιμου τῶν Ἀναστενάγων. Ψυχ᾽Ερ. 16 (1940) 98-100.
- Γίνεται λόγος περὶ τῶν τελεσθέντων ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ Μαυρολεύκῃ τῆς Μακεδονίας.
1429. — Τὰ Ἀναστενάγια. Ψυχ᾽Ερ. 16 (1940) 114-123, 131-137.
1430. (**Thornton Φιλίππου**) Ἡ ἀκαΐα τῶν Βραχμάνων εἰς τὸν Αἷμον. Ψυχ᾽Ερ. 16 (1940) 18-28. — Τὸ πυροβάδισμα τῶν Βραχμάνων εἰς τὸν Αἷμον. Τὰ ἀναστενάγια. Αὐτόθι, σ. 34-42.
1431. **Φίλιππα Σπ. Ν.** Οἱ Ἀναστενάγηδες. Ν᾽Εστ 27 (1940) 704-705.
1432. **Χατζηϊωάννου Κ.** Ἐπιβιώσεις τοτεμισμού στὴν Κύπρο. Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ἰ. Ἀμαντον. Ἀθῆναι 1940, σ. 99-106.
1433. **Μαζαράκη Εὐσταθ. Δ.** Ἔθιμα τῆς πρωτοχρονιάς. Τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα... Ὁρίζοντες 2 (1943) 666-68.
1434. **Μακρυμιχάλου Στεφάνου Ἰ.** Ὑπολείμματα τῆς λατρείας τοῦ Ἀδωνίδος ἐν Μυκόνῳ. Ὁ Κραντωνέλλος. Πρακτ᾽Ακαδημ᾽Αθηνῶν 16 (1941) 229-232.
1435. **Σωτηρίου Γ. Α.** Αἱ εἰκόνες τῆς Παναγίας καὶ αἱ ἐπωνυμίαι των. Ὁρίζοντες 3 (1944) 724-730.
1436. **Ρωμαίου Κωνστ. Ἀθ.** Λαϊκὲς λατρεῖες τῆς Θράκης. Ἀναστενάγια. Τελετὴ τῆς Τυρινῆς Δευτέρας. ἈρχΘρησ 11 (1944-45) 1-131.
- Κρίσις: Γράμματα 9 (1946) 123-124 (Δημ. Σ. Λουκάτος).

1437. *Ζώη Λεωνίδου Χ.* Τὸ κόψιμο τῆς κουλλούρας. Ἑπταν. Φύλλα ἔτ. 1946, σ. 61-62.
1438. *Κορδάτου Γιάννη Κ.* Καταγωγή καὶ διαμόρφωση τοῦ τοτεμισμού. Τὰ Ἑλευσίνια ἔτ. 1946, σ. 59-63.
1439. *Παπαχριστοδούλου Χ.* Ἡ λατρεία τῆς Παναγίας στὴ Ρόδο. Τέχνη 1 (1946) 144-46, 168-69.
1440. *Φωτιάδου Εὐαγγ. Π.* Ἡ Πρωτοχρονιά. Πολ'Ἐπιθ περ. Δ' τόμ. Γ' (1946) 69-71.
1441. *Θεοφανείδου Βασ. Ἰ.* Εἰσαγωγή στὴν ἀποκριάτικη ποίηση τῆς Σάμου. ἈρχΣάμ 2 (1947) 225-231.
1442. *Μιχαλοπούλου Φάνη* Τὸ «τρίήμερο τοῦ Πάσχα» καὶ ἡ γιορτὴ τοῦ Θησείου. Ν᾽Εστ 41 (1947) 584-86.
1443. — Ἡ καταγωγή τῶν Χριστουγέννων. Ἐργ'Εστ περ. Β' ἔτ. 1947, σ. 101-104.
1444. *Παπαχριστοδούλου Χ.* Κουδουνάτοι — Καμουζέλλες — Καρναβάλια. Τέχνη 2 (1947) 51.
1445. *Πετροπούλου Δημ.* Φυσιολογία τοῦ ἐθισμού. Ὁ Πάν 17 (1947) 33-34.
1446. *Σιταρά Α.* Λαογραφικά. Α' ἔκδοσις. ἈρχΘεσ 13 (1946-47) 228-237.

3. Κοινωνικὴ Ζοή.

α'. Κοινωνικὴ ὁργάνωσις

1447. *Παπαχριστοδούλου Πολυδ.* Οἱ ὀνομασίες στὶς Σαράντα Ἐκκλησίες. ἈρχΘεσ 5 (1938-39) 142-44.
Ἔθιμα ὀνομαστικῶν ἑορτῶν. Δημοσ. καὶ ᾠσματα 3.
1448. *Παπαχριστοδούλου Πολυδ.* Τὰ ἐσνάφια τῶν γεμενετζήδων, καβάφηδων, κουντουράδων στὶς Σαράντα Ἐκκλησίες. Τὰ γειτόνια. Τὸ ρακὶ κεφί. ἈρχΘεσ 11 (1944-45) 166-173, 177-179.
1449. *Κυριακίδου Στίλπ. Π.* Ἡ Οἰκογένεια. Αἱ περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς οἰκογενείας ὑλιστικαὶ θεωρίαι καὶ τὰ σύγχρονα διδάγματα τῆς Ἐθνολογίας. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1939. 8ον, σελ. 45.
Κρίσις: ΝΚράτ 3 (1939) ἀρ. 27 σ. 205 (τῆς Συντάξεως [Ἰ. Καμπάνης]).
1450. *Μέγα Γεωργ. Α.* Ζητήματα Ἑλλήν. Λαογραφίας. Κεφ. Α'. Ζητήματα ἀφορῶντα τὴν κοινωνικὴν ὁργάνωσιν. ΕΛΑ 1 (1939) 100-109.
1451. *Πηνιάτογλου Λαζ.* Τὸ πρωτεῖον τῆς οἰκογενείας. Δοκίμιον κοινωνικῆς ἀνθρωπολογίας. Ἀθῆναι 1938. 8ον, σελ. XI + 235.
Κρίσις: Πρακτ. Ἑλλήν. Ἀνθρῶπ. Ἑταιρ. ἔτ. 1941, σ. 3-4 (Ἰ. Κούμαρης).

1452. **Κορδάτου Γιάννη** Ἡ ἀρχαῖκή μορφή τῆς οἰκογενείας. ΝΓράμμ περ. Β' (1940) ἀρ. φ. 165 σ. 3, ἀρ. φ. 166 σ. 3-4, ἀρ. φ. 167 σ. 3.
1453. **Λαμέρα Κ.** Περὶ τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας δημογεροντιῶν. Μικρ Χρον 3 (1940) 1-73.
1454. **Μανίκη Ἀντώνη Ν.** Τὸ συνάφι τῶν ταβερνιαρέων εἰς τὴν προεπαναστατικὴν Ὑδραν. Τὸ Μέλλον τῆς Ὑδρας ἔτ. Η' (1940) 17-19.
1455. **Παπαλεξανδρῆ Γ.** Πρῶτες μορφές τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ γάμου. ΝΓράμμ περ. Β' (1940) ἀρ. φ. 177 σ. 5, ἀρ. 178 σ. 3.
1456. **Πηνιάτογλου Λαζ.** Ἕνα γράμμα. ΝΓράμμ περ. Β' (1940) ἀρ. φ. 170, σ. 10.
1457. — Ψυχανάλυσις καὶ κοινωνικὴ ἀνθρωπολογία. ΝΚράτ 4 (1940) ἀρ. 29, σ. 309-319.
1458. **Πετροπούλου Δ. Α.** Ἔθιμα συνεργασίας καὶ ἀλληλοβοηθείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. ΕΛΑ ἔτ. Ε'-Σ' (1943-44) 59-85.

β'. Λαϊκὸν δίκαιον

1459. **Μαύρου Γεωργ.** Αἱ περὶ δικαίου ἀπειλήσεις τοῦ Χιακοῦ λαοῦ. ΠερΣ'Αρχ 1 (1938-39) 62-69.
1460. **Ἀπαλοδήμου Παναγ.** Προικοσύμφωνα τοῦ Κοσμά. Κυν'Επιθ 2 (1938-39) 76.
1461. **Γκίνη Δημ.** Τὸ ἐξ ἐθίμων δίκαιον τῶν Χίων ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἑλληνικά 11 (1939) 299-306.
1462. **Πατριαρχέα Βασ. Δ.** Ἡ αὐτοδικία ἐν Μάνη. Ἱστορική, γλωσσικὴ καὶ λαογραφικὴ συμβολή. ΝΚράτ 3 (1939) ἀρ. 23, σ. 450-65. [Ἀνετυπ. εἰς σ. 20. 8ον].
1463. **Ζήση Εὐστρατίου** Τρία ἔγγραφα τῆς ἐπαρχίας Γάνου καὶ Χώρας. Θρακ 13 (1940) 251-57.
Πωλητήρια καὶ προικοσύμφωνα.
1464. **Σιγάλα Ἀντωνίου** Πατριαρχικαὶ πράξεις καὶ φερμάνια καὶ ἄλλα τινὰ ἔγγραφα. Μακεδ. 1 (1940) 277-323.
Ἀπὸ σελ. 296 κἑξ. δημοσιεύονται προικοσύμφωνα, διαθῆκαι, συμφωνητικά κλπ.
1465. **Γενεράλι Ἐμμ.** Ἰερὰ μονὴ τῶν Ἀσωμάτων Ἀμαρίου Κρήτης. ἘπΚρητΣπ (1941) 49-66.
Δημοσιεύονται ἔγγραφα ἀγοραπωλησιῶν καὶ ἐν συμφωνητικὸν διαλύσεως γάμου.
1466. **Ζαφειρίου Νικ. Ἰ.** Τὸ μητρικὸν δίκαιον ἐν Σάμῳ. ἈρχΣάμ 1 (1946) 112-139.
1467. **Δέλλα-ρόκκα Ἰ. Ν.** Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν ἐθίμων τῆς Νάξου. Ναξ'Αρχ 1 (1947) 36-42.

1468. **Κατσουροῦ Ἀντ. Φλ.** Συμβολή στὴ μελέτη τῶν ἐθίμων τῆς Νάξου. Ναξ. Ἀρχ 1 (1947) 8-13.
1469. Σιφναϊκὰ προικοσύμφωνα. Ραδάμανθυς περ. Β' ἔτ. 2 (1946) τευχ. 4 (530), σ. 6.

4. Παιδικὴ ζωὴ

α'. Παιδιαὶ

1470. **Βλαχογιάννη Γιάννη** Ἀπολιχνίσματα (Σβούρα). Ν' Ἔστ 25 (1939) 380.
Περὶ τῆς παιδιᾶς ἢ σβούρα.
1471. **Ἀποστολίδου Δημ.** Παιδιαὶ τῶν ἑλληνοπαίδων τοῦ Πόντου. ΠοντΦύλλ 3 (1838-40) 67-68 [Μελέτη].
1472. **Πετροπούλου Δ. Α.** Τζιβοντό ἢ τζίβαρ'. Μακεδ' Ἡμερ 16 (1940) 240.
1473. **Ἀθανασιάδου Εὐστ.** Παιγνίδια Σάντας [45]. ἈρχΠόντ 11 (1941) 116-129.
1474. **Ζήση Εὐστρ.** Παιγνίδια Αὐδημίου [22]. Θρασ 15 (1941) 306-317.
1475. **Μελανοφρύδη Παντελῆ** Παιγνίδια Χαλδίας [45]. ἈρχΠόντ 11 (1941) 97-107.
1476. **Παπαχαλαμπους Γ.** Ἀρχαῖα παιχνίδια παρὰ τοῖς σημερινοῖς Κυπρίοις. ΚυπρΣπ 7 (1943) 95-102.
1477. **Ρωμαίου Κ. Α.** Τὰ παιγνίδια τῶν παιδῶν καὶ ἡ σημασία γιὰ τὴν ἑρευνα τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ. ΣπάρτΧρον 7 (1943-44) ἀρ. 73-74, σ. 163-165, 168.
1478. **Eckert Georg** Griechische Fadenspiele. Thessaloniki 1944. 8ον, σελ. 21 (Volkskundliche Miscellen aus Mazedonien. Heft 6.)

III. ΞΕΝΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Α'. Γενικὰ καὶ σύμμεικτα

1479. **Χάρρις Κ.** Θαλασσινὲς «Τρύπες τοῦ Ἄδου». Ναυτ' Ἑλλ. 14 (1939-40) 1297.
1480. Τὰ πασχαλινὰ αὐγά. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 842, σ. 22 καὶ 61.
1481. Ἡ τύχη ἢ παντοδύναμη. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 828, σ. 21 [παραμῦθι].
1482. (**Buschan Georg.**) Τὸ αἶνιγμα τῆς πυροβασίας. Ψυχ' Ἐρ. 16 (1940) 146-153.
1483. Ἡ μαγεία κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Αἱ «μάγισσαι» τοῦ Varbois. Ψυχ' Ἐρ. 17 (1941) 11-13, 59-62.
1484. Ἡ δοκιμασία τοῦ ὕδατος πρὸς ἀνίχνευσιν τῶν μάγων κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Ψυχ' Ἐρ. 17 (1941) 74-75.

1485. Φαινόμενα ἀκαΐας. Ψυχ'Ερ 17 (1941) 57-59.
 1486. Ἡ βασκανία ἀνὰ τοὺς διαφόρους λαούς. Ραδάμανθυς περ. Β' ἔτ. 2 (1946) τευχ. 7 (533), σ. 6.

Β'. Λαογραφία τῶν βαλκανικῶν λαῶν.

1. Βουλγαρική λαογραφία

1487. **Gerard André** Vieilles coutumes Bulgares. Les danseurs du feu. «Illustration» Παρισίων. Μετάφρασις ὑπὸ **Σπύρου Μ. Σταμούλη**: Οἱ Ἀναστενάριοι τῆς Θράκης. Ἡ Συζήτησις περ. Β' ἔτ. Γ' (1938-39) 173-74.
 1488. (**Πανῶφ Πέτρου**) Ἡ πυροβασία εἰς τὴν ἐποχὴν μας. Ψυχ'Ερ 16 (1940) 162-64. [Μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμαν. περιοδ. Signal].
 1489. ***Gerov B.** Zur Frage der altbulgarischen Form des Namens der Stadt Saloniki. Sofia 1939.
 Κρίσις: BNJb 17 (1939-43) 256-257 (Ν. Γ. Παδάσις).
 1490. **Μέγα Γεωργ. Α.** Ἔχουν οἱ Βούλγαροι εὐαγγέλιν ἔπος; Ἀθῆναι 1946. 8ον, σελ. 44. (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων).
 1491. **Πρωτοπάλτη Έμμ. Γ.** Ὁ πολιτισμὸς τῶν γειτόνων (ὅπως φαίνεται πρὸς αἰσθητικὸν πρᾶγμα). Ἔργ'Ἐστ περ. Β' ἔτ. Α' (1947-48) 230-31.

2. Σερβική λαογραφία

1492. ***Mazon André** Documents, contes et chansons slaves de l'Albanie du Sud. Paris 1936. (Bibliothèque d'études balkaniques. V.), 8ον σ. 461.
 Κρίσις: Λαογρ 12 (1938-1948) 327-330 (Στίλπων Π. Κυριακίδης).
 1493. **Παπαγεωργίου Ἀλέκου Γ.** Ὁ Στέφανος Κουμανούδης, μεταφραστὴς σερβικῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν (ἔξι ἀνέκδοτες μεταφράσεις). Ν'Ἐστ 26 (1939) 912-914.
 1494. Τῆς ξενητεῖας. Μακεδ'Ἠχώ ἔτ. 1940 ἀρ. 198 [σ. 5. ἄσμ. 1].

3. Ρουμανική λαογραφία

1495. **Cartoian N.** Cartile populare in literatura românească. Vol. II Epoca influenței grecești. București 1938. 8ον, σελ. 450 (=Τὰ λαϊκὰ βιβλία εἰς τὴν Ρουμανικὴν λογοτεχνίαν. Τόμ. II. Ἐποχὴ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως).
 Κρίσις: ΝΚράτ 3 (1939) ἀρ. 22, σ. 409-412 καὶ ΕΜΑ 1 (1939) 124-137. (Ν. Γ. Σβορώνος).
 1496. **Fleury Jean** Ὁ διάβολος στὴ Ρουμανία (τὰ ὄργια τῶν δαιμονολατρῶν μέσα σὲ μιὰ σπηλιά). Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 802, σ. 50 καὶ 70.
 1497. **Σβορώνου Ν. Γ.** Τ' ἀναστενάρια εἰς Ρουμανίαν. ἈρχΘρΘησ 7 (1940-41) 365-367.

4. Τουρκική λαογραφία

1498. *Πντικάκη Μανώλ.* Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία καὶ οἱ Τοῦρκοι τῆς Κρήτης. Δοῦρος 4 (1938-39) 516-520.
1499. Τούρκικες παροιμίες [6]. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 796, σ. 28.
1500. *Ἀγογλου Ξενοφ. Κ. (Ξ. Ξενίτα)* Ἀπὸ τῆ ζωῇ τοῦ Πόντου. Λαογραφικὰ Κοτυώρων. Ἀθήνα 1939.
Ἐν σ. 383-384 δημοσ. 10 ἄσματα τουρκικά.
1501. **Kösemihal Mahmut. R.* Le mouvement musical dans les pays balkaniques. Ankara (Ancyre) 1937 in 8° de 367 p. avec planches (Texte en Turc).
Κρίσις: BNJb 15 (1939) 264 - 265 (E. Borrel).
1502. **Μαζτᾶ Ι. Χρ.* Ἑμμετρες ἱστορίες τοῦ Ναση-εδ-ντίν Χότζα. Λευκωσία Κύπρος 1939. 8ον, σελ. 90.
1503. *Μανέντα Τάκη* Τουρκικὰ ἔθιμα. Ἡ Συλλογὴ 4 (1939-40) 15. [Ἐθιμα τελευτῆς].
1504. *Παπάζογλου Ἀβραὰμ* Γαλήνια ἔθιμα τῶν Τούρκων τῶν Ἀλταίων. Μακεδ' Ημερ 14 (1939) 113-118.
1505. *Γαπτογιάννης* στὴν τουρκικὴ λαογραφία. Μακεδ' Ημερ 16 (1940) 209-220.

Γ'. Λαογραφία ἄλλων ἐυρωπαϊκῶν λαῶν.

1. Ἀγγλικὴ λαογραφία

1506. Ἑγγλέζικες παροιμίες (Ἡ πιὸ χαρακτηριστικὴ, ἢ πιὸ ἔξυπνες καὶ πιὸ πρωτότυπες παροιμίες τῶν Ἀγγλῶν, τῶν Σκώτων καὶ τῶν Οὐαλλῶν) [29]. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 807, σ. 52.
1507. Ἀγγλικὲς παροιμίες [11]. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 830, σ. 25.
1508. *Lindsay T. F.* Πρωτομαγιάτικα ἔθιμα στὴν Ἀγγλία. Ἀγγλ' Επ 2 (1946-47) 118-119.
1509. *Burn Andrew-Robert* Τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Σκωτίας. Γράμμ 10 (1946-47) 59-66. [Μὲ εἰσαγωγικὸν σημείωμα ὑπὸ Δ. Σ. Λουκάτου].
1510. *Μαλαθούρα Ἰωάνν.* Ἀγγλικαὶ παροιμαὶ καὶ γνωμικά, μὲ μετάφρασιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ παράθεσιν ἀντιστοίχων ἑλληνικῶν. Athens (1946). 8ον, σελ. η' + 119.

2. Λαογραφία τῶν Βαλτικῶν λαῶν

1511. **Kurtz Edith* Heilzauber der Letten in Wort und Tat. Zusammen- gestellt und übersetzt von — I. Allgemeines. Siechtum magischen Ur-

sprungs. Innere Krankheiten. Riga 1937. 8ον, σελ. 185. (Veröffentlichungen der Volkskundlichen Forschungsstelle am Herder-Institut zu Riga. Band. V).

Κρίσις: Λαογρ 12 (1938-1948) 167-68 (Στίλπον Π. Κυριακίδης).

1512. Ἡ μεγάλη ἀγάπη (χριστουγεννιάτικο φινλανδικὸ παραμῦθι). Μπουκέτο 16 (1639) ἀρ. φ. 825, σ. 14 καὶ 54.

3. Γαλλικὴ καὶ Βελγικὴ λαογραφία

1513. **Μιστρὰλ Φρ.** Ὁ Ζαοζαὶ στὸν Παράδεισο. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 824, σελ. 3-4. [παραμῦθι].— Ὁ ἀρχιπεταλωτής. Αὐτόθι, ἀρ. φ. 825, σελ. 3-5. [Παράδοσις].

1514. **Ντὲ Νεοβὰλ Ζερὰρ** Ἡ βασίλισσα τῶν ψαριῶν. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 822, σ. 24. [Παραμῦθι].

1515. **Σταμ(ατίου) Σταμ.** Ἑλληνογαλλικὰ Χριστούγεννα (Χριστουγεννιάτικη ἱστορία). Φάβ' Ἑλλ 1 (1939) 33-36. [Παραμῦθι].

1516. Ἐκδόσεις λαογραφικῶν μελετῶν **Albert Marinus**, Le Folklore Belge. **Maurice Duportet**, Topographie de la France. **A. van Gennep**, Manuel de Folklore français contemporain. **Jean Challeau-Marie Drouart**, Chansons populaires de Haute-Bretagne. ΠοντΦόλλ 3 (1938-40) 183.

1517. **Μπλαντὲ Ζὰν** Οἱ Νεραϊδόνυμφες. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 857, σ. 34 καὶ 41. [Παραμῦθι].

1518. **Perrault Charles** Ὁ Γαλαζογέννης καὶ ἡ γυναῖκα του. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 837 σ. 23-24. [Παραμῦθι].

1519. **Πρωτομάστορα Τοῦ** Οἱ μαραγκοί. Ἔργ' Ἑστ περ. Β' ἔτ. 1947, σ. 46, καὶ 50. [Παράδοσις 1].

4. Γερμανικὴ λαογραφία

1520. * **Fehrle Eugen** Deutsche Feste und Jahresbräuche. Leipzig-Berlin B. G. Teubner 1936. 8ον σ. VI+116.

Κρίσις: Λαογρ 12 (1938-48) 171-172 (Στίλπον Π. Κυριακίδης).

1521. * **Jahrbuch der Volkskundlichen Forschungsstelle**. Band. I. Druck u. Verlag der AG «Ernst Plates» Riga 1937. (Veröffentlichungen der Volkskundlichen Forschungsstelle am Herder-Institut zu Riga. Band. VI.) 8ον σ. 144.

Κρίσις: Λαογρ 12 (1938-48) 168-69 (Στίλπον Π. Κυριακίδης).

1522. * **Volkskundliche Bibliographie für die Jahre 1931 und 1932**. Im Auf-

trage des Verbandes Deutscher Vereine für Volkskunde mit Unterstützung von E. Hoffmann-Krayer herausgegeben von Paul Geiger. Gruyter et Co. Berlin 1937. 8ον σ. XXXVIII + 542.

Κρίσις: Λαογρ 12 (1938-48) 169-171 (Στίλπων Π. Κυριακίδης).

1523. *Κυριακίδου Στίλπωνος Π.* Johannes Bolte (1858-1937). Λαογρ 12 (1938-48) 307-309 [νεχρολογία].

5. Ίταλική λαογραφία

1524. **Herrmann Ferd.* Beiträge zur italienischen Volkskunde. Heidelberg 1938. Carl Winter's Universitätsbuchhandlung. [Heidelberger Akten der von Portheim-Stiftung. 23] 8ον σ. VII + 79.

Κρίσις: Λαογρ 12 (1938-48) 311-12 (Στίλπων Π. Κυριακίδης).

6. Πολωνική λαογραφία

1525. Πολωνικὲς παραδόσεις. Πῶς γνώρισαν οἱ ἄνθρωποι τὴ χαρά. Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 816 σ. 3, ἀρ. φ. 817 σ. 8 καὶ 20.

1526. *Strowska Suzanne* Ὁ τσαρσάκης ἢ παρὰ τοῦ κι' ἢ βασίλισσα. Μπουκέτο 17 (1940) ἀρ. φ. 846, σ. 44 καὶ 49. [Παρθενύδι].

Δ' Λαογραφία Ἀσιατικῶν λαῶν

1. Ἀθιγγανική λαογραφία

1527. *Δεληγιάννη Βασ.* Οἱ γύφτοι τῆς Θράκης. ἈρχΘροθ 11 (1944-45) 157-162. Ἔθιμα κατὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὴν τελευτὴν.
1528. *Μπίρη Κώστα Η.* Οἱ γύφτοι. Μελέτη λαογραφικὴ καὶ ἐθνολογικὴ. Ἀθῆναι 1942. 8ον, σελ. 30.

2. Ἑβραϊκὴ λαογραφία

1529. Τὸ ἀθάνατο νερὸ (ἐβραϊκὴ παράδοσις). Μπουκέτο 16 (1939) ἀρ. φ. 798, σ. 62.

3. Λαογραφία ἄλλων ἀσιατικῶν λαῶν

1530. Ἡ «δίκη τοῦ χροκοδείλου» εἰς τὴν νῆσον Βόρνεο. ΨυχῚΕρ. 16 (1940) 186-190.
1531. (*Meynart Basil*) Ἡ πυροβασία ἐν τῇ Πολυνησίᾳ. Ἐξάπλωσις ὅλου τοῦ σώματος ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Μετάδοσις τῆς ἀφλεξίας εἰς τρίτους. ΨυχῚΕρ 17 (1941) 1-7
1532. Ἔθιμα καὶ συνήθειες τῶν Ἰαπώνων. Τὸ Κυπριόπουλο 2 (1946-47) ἀρ. 2, σ. 8.

IV. ΠΑΡΑΛΕΙΦΘΕΝΤΑ

α') Γενικά καὶ σύμμεικτα

1533. **A(vatangelos) H.** Marinós Papadopoulos Vrétos et ses correspondants. L'Hell Contemp. III (1938-1939) 763-794.

Ἀπὸ σελ. 788 κέξ. βιογραφία καὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Jean Pío, ἐκδότου ἑλληνικῶν παραμυθιῶν.

1534. **Γέροντα Δημ.** Ἀλ. Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν παλαιῶν Ἀθηναίων. Ἡθῃ, ἔθιμα, θροῦλοι, θρησκευτικαὶ δοξασαί τῆς ἀρχαιότητος διασφζόμ ναι στὰς Ἀθήνας τῆς Τουρκοκρατίας. Νέοι Δρόμοι ἔτ. Β' (1939) ἀρ. φ. 21 σ. 15-19, ἀρ. φ. 22 σ. 8-11, ἀρ. φ. 23 σ. 9-12, ἀρ. φ. 24 σ. 21-22.

1535. **Ἀργαίου Ἀρέθα** Ἰω. Σαραντίδης Ἀρχέλαος (1861-1931). ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 180.

1536. — Αἱ μικρασιατικαὶ λαογραφικαὶ μελέται. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 35-36, 87-88, 136-37, 178-180, 222-23 255-256 [31, καὶ ἀνωτ. ἀρ. 35].

1537. **Ξενία Ξένου** Θρησκεία - Ἔθιμα. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 154-58.

1538. **Τζομπάρη Τ.** Λαογραφικά. Τυπώματα Σκεπαστιανῶν. Ἐπώνυμα Σκεπαστιανῶν. Ἀπὸ τίς ἐορτὲς τῆς ἑορτῆς (Σκεπαστιανῶν). ἈρχΘροσ 11 (1944-45) 162-63.

1539. **Χατζηκώστα Ἰσμήνης Κ.** Cyprus and its Life. Morals and Customs of Cyprus, Folksongs, etc. — «Ἡ Κύπρος καὶ ἡ ζωὴ τῆς» ἦτοι ἦθῃ καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου, λαϊκὰ τραγουδιὰ, δίστιχα, μοιρολόγια, αἰνίγματα, παροιμίαι, παραμύθια κλπ. Λονδίνον 1943. 8ον, σελ. 48 + πίν. εἰκόνων IX + σελ. 93.

Δημοσιεύονται ἔθιμα κατὰ τὸν γάμον καὶ τὸν θάνατον, λατρευτικά, ἄσματα 12, δίστ. 30, ἐπφδαί 7, αἰνίγματα 12, παροιμ. 26, παραμύθια 3. Μέρους τοῦ λαογραφικοῦ τούτου ὑλικοῦ δημοσιεύεται καὶ εἰς ἀγγλικὴν μετάφρασιν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ βιβλίου, σελ. 23 - 48. Τὸ βιβλίον, ὡς ἀναφέρει ἡ ἐκδότις ἐν σ. 7 τοῦ ἑλληνικοῦ μέρους, ἐτυπώθη ἐν Λευκωσίᾳ τὸ 1949.

1540. **Κούμαρη Ἰωάννου** Σκέψεις ἐπὶ τοῦ ὁμοιομόρφου τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀνθρώπων. Πρακτ. Ἑλλην. Ἀνθρωπ. Ἑταιρ. ἔτ. 1947, σελ. 15-45.

Μελέτη περὶ τῶν ὁμοιομόρφων ἐκδηλώσεων τοῦ βίου παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς.

β') Οἰκία—Λαϊκὴ τέχνη—Βίος—Τροφαί

1541. **Δημητροπούλου Ἰ.** Αἱ ἐκπαιδευτικαὶ προσπάθειαι διὰ τὴν λαϊκὴν τέχνην. Νέοι Δρόμοι ἔτ. Β' (1939) ἀρ. φ. 20, σ. 30-32.

1542. **Σαλλαπασίδη Π. Β.** Περιγραφὴ τῶν κατοικιῶν τῆς Ἀργυροπόλεως. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 69-75.

1543. **Ξενίτα Ξένου** Λαογραφικά Κοτυώρων. Οίκιακή οικονομία: Προμήθειες τροφίμων. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 112 - 118.
1544. **Πηγιάτογλου Δαζάρου Α.** Κοινωνική ανθρωπολογία (τέχνη) και ψυχανάλυσις. Β'. Προϊστορία και έμφυχον σχέδιον. Πρακτ. Έλλην. Άνθρωπ. Έταιρ. έτ. 1943, σ. 46-49.
1545. **Κονκουλέ Φαίδωνος** Αί έμπορικαί πανηγύρεις κατά τούς βυζαντινούς χρόνους. Πολ'Επιθ. περ. Δ' έτ. Β' (1946) 509-516.

γ) Μαγεία - Μαντική

1546. **Ξενίτα Ξένου** Βασκανία (Κοτυώρων). ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 192 - 194.
1547. **Καλομενοπούλου Ν. Θ.** Διοσημΐαι, οΐωνοι και διάφοροι προλήψεις παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς. Νέοι Δρόμοι έτ. Η' (1945) αρ. φ. 91-94, σ. 11-12.

δ) ᾠσματα

1548. **Gregoire H. - Lüdeke Hed.** Nouvelles chansons épiques des IXe et Xe siècle. Byzantion 14 (1939) 235-263.

*Έν σελ. 150-263 δημοσιεύεται μετά μεταφράσεως εἰς τὴν γερμανικὴν τὸ τραγούδι τοῦ

*Αΰγουρη (Άρμούρη) κατὰ παραλλαγὰς τῶν Κ. Καραού.

1549. **Ζακύνθογ Δ. Δ.** Κουρσάρου καὶ αἰσιματὰ τοῦ ἑλληνικοῦ θηλοσπόν. Έτ. Β (1939-40) αρ. 25-26 σ. 10-11, αρ. 27-28, σ. 12.

Δημοσιεύονται καὶ 2 ᾠσματα.

1550. **Ἀμάντου Κ.** Προσθῆκαι εἰς τὸ Χιακὸν κουρσάριον καὶ τὸ Χιακὸν τοπωνυμικόν. Λεξικογρ. Δελτίον ᾠκαδ. ᾠθηνῶν έτ. Γ' (1941) 133 - 174.

*ᾠσματα 12 ἀπὸ σελ. 163 - 174.

1551. *Ένα εὐτράπελο Κυπριακὸ τραγούδι. ΚυπρΓράμμ 9 (1944) 171-172.

1552. ***Böhm F.** Die neugriechische Totenklage. Berlin 1947, S. 99.

Δημοσ. καὶ μοιρολόγια κατὰ μετάφρασιν ὑπὸ τῆς Hedwig Lüdeke.

ε') Εὐτράπελοι διηγήσεις - Ἀνέκδοτα

1553. **Ἀρταχανίδη Ἰ.** Μῦθοι. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 77-79 αρ. 9.

1554. **Κωνσταντινίδη Π.** Ἀνέκδοτα. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) σ. 30-31 αρ. 4, σ. 82-83 αρ. 16.

1555. **Παπαδάκη Χ.** Παραμῦθια [1]. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 25-26 αρ. 1.

1556. **Σουμελίδου Κωνστ.** Ἀνέκδοτα. Μὴ γελᾶς, σ' εἰσέτερα πὰ θὰ ἔρται. Ποντ Φύλλ 3 (1938-40) 272.

1557. **Σπορίδη Θ.** Ἀνέκδοτα. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 83-84 αρ. 17.

1558. **Στεφανίδου Χ.** Παραμῦθια. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 26-28 αρ. 2.

1559. **Χοντολίδη Μιλτ.** Ἀνέκδοτα [1]. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 123-24.

ς') Παροιμίες

1560. *Παπατζώνη Τ. Κ.* Λαϊκές ἀπηχήσεις ἀπὸ λόγια τῶν Ἱερῶν Γραφῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ν' Ἔστ 30 (1942) τευχ. Χριστουγέννων, σελ. 86-90.
1561. *Λουκάτου Δημ.* Ἡ ἐκκλησιαστικὴ φρασεολογία στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα. Ν' Ἔστ 33 (1943) 116.

ζ') Παραδόσεις

1562. *Χαβιαρᾶ Νικήτα Δ.* Ὁ Καλοστράτης τῆς Σύμης. Δωδ' Ἐπιθ 1 (1947) 98-99.

η') Γλῶσσα

1563. *Ἀνδριώτη Νικ.* Συμβολὴ στὴ μορφολογία τῶν νεοελληνικῶν ἑπωνύμων. ἘπειΦιλολογολῆς Πανεπ. Θεσσαλονίκης, τόμ. 6 σ. 184-206.

θ') Τοπωνύμια

1564. *Battisti G.* La toponomastica della penisola Salentina in rapporto all'isola neo-greca di Terra d'Otranto. Studi Bizant. e Neoell. V (1939) 391-404.
1565. *Σαρρῆ Ι.* Ζάσανο - Ζασάνι. Τὸ Βουνό 6 (1939) 25-26.
1566. **Σερεπάρη Α.* Ἡ ὀνομασία «Πόντος». Ἡμερολόγιον Μακεδονίας, τόμ. Γ, σ. 37-41.
1567. *Βαλαβάνη Γ.* Πόθεν τὸ ὄνομα τῆς Παλαιτζάκης τοῦ Πόντου. ΠοντΦύλλ 3 (1938-40) 108-111.
1568. *Κολαξιζέλη Σ.* Ἡ Ἀγιάσος εἶναι ἡ «Ἀγία Σιών» καὶ ὄχι ὁ «Ἅγιος Ἄσσαν». Ἀγία Σιών 4 (1940) 41-50.
1569. *Παπαϊωάννου Μ. Μ.* Μύτικα. Τὸ Βουνό 6 (1939) 190-192. — Χριστάκη. Αὐτόθι, 7 (1940) 14. [Τοπωνύμια τοῦ Ὀλύμπου].
1570. *Georgakas D.* Beiträge zur Deutung als slavisch erklärter Ortsnamen. BZ 41 (1941-42) 351-381.
1571. **Δζωρδζόγλου Δ.* Ἑτυμολογία τῶν λέξεων «Μυτιλήνη» καὶ «Λέσβος». Ποιμὴν 12 (1947) παράρτ. Τευχ. 10-11, σ. 78-82.

Α'. ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΩΝ¹⁾

- Α. 1022
 Α. Β. Κ. 859
 Anatanghelos Henriette 1533
 'Αβραμάντης 'Ι. 829, 1012
 'Αβραμίδης Σταύρος 122, 1346
 'Αγγελάκης 'Εμμαν. Ε. 1154
 'Αγγελομάτης Χρ. 'Εμμ. 1402
 'Αγγουράκης Γιώργος Χ. 988
 'Αγγουριδάκης Γ. 714
 : 'Αγιοπετρίτης 421
 : 'Αγλαός 477
 : 'Αγρας Τέλλος 626, 645, 669
 : 'Αγραφιώτης 402
 : 'Αδαμίδης Μάκης Κ. 1054
 : 'Αθανασιάδης Εὐστάθ. 1285, 1473
 : 'Αθανασίου Νικ. Β. 1286
 : 'Αθανασόπουλος Θ. 'Ι. 422
 : 'Ακογλου Ξενοφ. Κ. (Ξενίτας Ξ.) 111, 764, 1250, 1251, 1500 βλ. καὶ Ξενίτας Ξεν.
 : 'Αλεξάκης 'Ι. 'Ε. 646, 647
 : 'Αλεξιάδης Κωνστ. 575
 : 'Αμαντος Κωνστ. 1095, 1096, 1097, 1115, 1133, 1550
 : 'Αμαριώτου Μαρία 1208
 : 'Αναστασιάδης Α. Σ. 973
 : 'Αναστασιάδης - Βρόντης 'Αναστ. 930. βλ. καὶ Βρόντης 'Αν. Andersen 791
 : 'Ανδριώτης Νικ. Π. 19, 62, 154, 1068, 1119, 1155, 1489, 1563
 : 'Ανδρουλιδάκης Μίνως Κ. 679, 715, 1004
 : 'Ανθίας Τεῦκρος 139, 1248
 : 'Ανταποκριτής 498
 : 'Αντάρτης Νίκος 739
 : 'Αξιώτης Πέτρος 974
 : 'Απαλοδήμος Παν. 1460
 : 'Αποστολάκης Γιάννης 627, 668, 685
 : 'Αποστολίδης Δημ. 1471
 : 'Αποστολίδης Κ. Μυρτ. 123, 159, 288, 1116
 : 'Αποστολίδης Φώτ. Γρ. 1069, 1073, 1313
 : 'Αργαίος 'Αρέθας 35, 1237, 1535, 1536
 : 'Αργέντης Φίλιππος 83
 : 'Αρταχανίδης 'Ι. 1553
 : 'Αρχιτεκτονίδης Ν. 'Ι. 830
 : 'Ασπρέας Γ. 326
 : 'Ατζέμης Κωνστ. Ε. 1304
 : 'Αύγερινός Κώστας 301, 1305, 1351
 : 'Αχιλλέα Φίλ. 320, 876, 1300
 : Βαγενάς Θάνος 628, 629
 : Βαγιακάκος Δικ. Β. 671, 686, 927
 : Βαγιανός Χ. Χ. 276
 : Βακαλόπουλος 'Α. 83, 440, 970
 : Βαλαβάνης Γ. 1567
 : Βελαβάνης 'Ιωάνν. 716, 1044
 : Βελάκης Γ. 191α
 : Βελαώρα Βασ. Γ. 112
 : Βελέτης Γεώργ. 13
 : Βερβακίτης 'Ισοδ. 37, 140, 877
 : Βερνιάδης 'Ιωάνν. 441, 1329
 : Βερνιάκης Κ. 1220
 : Βιστοσάβελης 'Ι. Κ. 499
 : Βιστοσάκης Β. Κ. 1314
 : Βιστοσάκης Σώτος 1259
 : Βιστοσάκης Θεόδ. Β. 216α, 941, 962
 : Βιστος Γ. Α. 296
 : Battisti G. 1564
 : Βαφειάδης Β. 191
 : Βαφειδής Νικ. 147, 996, 1352
 : Baud - Bovy Sam. 442, 622, 630, 688, 1252, 1260
 : Βέης (Bees) Νίκος Α. 71, 426, 576, 680, 689, 878, 1098.
 : Βέρας Σόλων 416
 : Βίγκος Α. 404
 : Βίος Στυλ. Γ. 229, 277, 278, 443, 931, 1063
 : Βλ. Μ. 309
 : Βλαχογιάννης Γιάννης 500, 631, 632, 633, 648, 649, 650, 651, 652, 673, 916, 917, 1023, 1088, 1156, 1157, 1405, 1470
 : Βλάχου Λίνα 'Ηλ. 792
 : Βογαζλής Δ. Κ. 444
 : Böhm F. 1552
 : Βολονάκης Μιχ. 696
 : Borrel E. 1501
 : Βουραζέλη 'Ελένη Δ. 37, 1134
 : Βρανούσης Α. 1064
 : Βρόντης 'Αναστ. 36, 113, 230, 231, 592, βλ. καὶ 'Αναστασιάδης - Βρόντης 'Αν.
 : Βούρβαχης Δ. 165

¹⁾ Διὰ δύο στιγμῶν, προτασσομένων τοῦ ὀνόματος, δηλοῦνται τὰ ψευδώνυμα.

- Burn Andrew - Robert 1509
Buschan Georg 1482
- Gagliardi Laura 653
Γάλλιας Μ. 217
Gaster M. 1024
Geiger Paul 22
Γενεράλις Έμμ. 1465
Gennep A. van 1516
Gerard André 1487
Γέροντας Δημ. Άλ. 1534
Gerov B. 1489
Γεωργακάς Δημ. 1099, 1100, 1101, 1102, 1142, 1174, 1570
: Γιαγιά του «Μπουζέτου» Ή: 755, 1315, 1353
Γιανουλέλης Γ. και Μ. 204
Γιαννακογεώργος Ά. 125
Γιαννοπούλου Κατ. 797
Γιαπανάς Χ. 768
Γιουλάτος Κ. Χ. 593
: Γιοφύλλης Φώτος 98, 239, 1338, 1339
Girard 1419
Γκαβανάς Δημ. 1279
Γκανούλης Γεώργ. Θ. 180, 976
Γκίνης Δημ. 1461
Γκίσσας Άρ. 594
Γκλέκας Γεώργ. 478, 642, 1149, 1150, 1374
Γκοσιόπουλος Τάκης Π. 595
Γκορβίγγος Π. 387, 388
Γκούμ 793, 798
Γκούρας Παν. 1070
Γρανίτσας Στέφ. 943
Gregoire H. 1548
Γρηγόριος ήγούμενος Μαχαιρά 310, 432, 361, 364, 521, 1025, 1221
Γρίσπος Παν. 867
Γριτσόπουλος Τάσος Άθ. 654, 655, 1143
- Δ. Βλ. Σπυριδάκης Γεώργ.
Δανιήλ Δημ. 479
Δάσης Δ. 1261
Δασκαλάκης Βασ. 791
Δασκαλάκης Άπ. Β. 3
Δασκαλάκης Νικ. Β. 431, 487
Δαφέρμος Γεώργ. Φ. 4, 63, 240, 241, 446, 501, 717, 718, 879, 977, 978, 1066, 1103, 1273
Δαφέρμος Έλενθ. Γ. 362, 729
Δεδούσης Β. 616
Δεληγιάννης Βασ. Ν. 114, 114α, 423, 502, 1306, 1368, 1385, 1386, 1527
Δεληγκάνης Κ. 1387
Δέλλα - Ρόκκας Ί. Ν. 331, 1467
: Δέλφης Φοῖβος 279
Δεναξάς Άρτεμ. 382
Δζωρδζόγλου Δ. 1571
Δημαράς Κ. Θ. 37, 64, 83, 379, 526, 1220
Δήμαρχος Χρ. Γ. 177
Δημητράτος Π. 827
Δημητριάδης Ζήνων Κ. 944
Δημητρίου Νικ. Άλκ. 818, 1388
Δημητρόπουλος Ί. 1541
- Διαμαντόπουλος Κωνστ. 928
Δικηγοροπούλου Σοφία Ί. 912
Dölger Fr. 46, 128, 226, 374, 471, 647, 1095, 1096, 1098, 1115, 1126, 1130, 1210, 1216, 1218α, 1226, 1281, 1295, 1296, 1406, 1411
: Δόξας Τάκης 616
Δρακίδης Γεράς. 535
Δροσίνης Γ. 596
Drouart Marie 1516
Duportet Maur. 1516
- Eckert Georg 193, 253, 376, 1478
Eckert G. - Formozis P. E. 17, 18, 148, 259, 324, 324α, 348, 351, 554, 780
Έμμανουήλ Έμμ. 336
Έξαδάκτυλος Χρ. 383, 384, 389, 390, 391, 392, 524, 898, 1354
Έξαρχος Άπ. Ί. 577
: Έπτανήσια Μαριέττα 232, 945, 946
: Έρανιστής, Ό 447
: Έρευνήτης 697
Ευαγγελίδης Δ. 194, 195
Ευελπίδης Χρ. 196
Εφραιμίδης Π. Χ. 540, 541
Ζ. 141, 155, 1355
Ζαχαθηνός Δ. 75, 621α, 1092, 1104, 1158, 1162, 1163, 1549
Ζαχαρίου Νικ. Ό. 967, 597, 735, 766, 860, 990, 1015, 1050, 1055, 1089, 1090, 1091, 1170, 1253, 1288, 1466
Ζαφειρίου Πολυξ. Ν. 740
Ζαχόπουλος Κύριλλος 719
Ζερζελίδης Γ. 263, 805, 831
Ζευγώλης Γ. Δ. 1303
Ζευγώλης Γ. Σ. 133, 337, 698, 1032
Ζευγώλης Τάσος Μ. 598
Ζήρας Γιάννης Δ. 1274
Ζήση Μ. Ε. 242
Ζήσης Δ. Γ. 800
Ζήσης Εύστρ. 99, 323, 424, 781, 880, 888, 925, 1135, 1266, 1307, 1463, 1474
Ζουρούδη Άντιγ. Ν. 345
Ζώγιας Ήλίας 280
Ζωγραφάκης Γ. Κ. 448, 720
Ζωγραφίδης Γ. Κ. 565
Ζώης Λεωνίδης Χ. 1437
Ζώρας Γ. 1213, 1214, 1215, 1219, 1220, 1222, 1223
- Ήλιόπουλος Κ. Ν. 243
- Θεοδοροπούλου Αῦρα Σ. 442, 503, 656
Θεοφανείδης Βασ. Δ. 699, 1441
: Θεσσαλός Κώστας 38
Θρουμμουλόπουλος Εὐκλ. 832
Θωμόπουλος Ίάκωβος 1117
- Ίντιανός Άντ. 670, 990, 1131
: Ίστορικός, Ό: 449
Ίωακειμόγλου Γ. 411

- *Ιωαννίδης *Αγγ. 525
 *Ιωαννίδου Μαρία 181, 622, 657, 920 Βλ.
 και επόμενον.
 *Ιωαννίδου - Μπαρμπάργου Μαρία 672
 *Ιωάννου βλ. *Άγρας Τέλλος
 Heilsberg A. 1204
 K. M. K. 947, 1316
 K. Σπ. 205, 206, 207, 208, 209
 Καββαδάς Στέφ. Δ. 406, 425, 868
 Καζαβής Γεώργ. 126
 Καιροφύλας Κώστας 1014, 1026
 Κακούρη Κατερίνα *Ι. 1206
 Κακριδής *Ιωάνν. 1035, 1159
 Καλαβρός Νεοκλής 269
 Καλαματιανός Γιώργος 690
 Καλαράς Κ. Θ. 750
 Καλινδέρης Μιχ. 1071
 Καλλίας Γιάννης N. 751
 Καλογρέσης Π. 1105
 Καλογερόπουλος Διον. Π. 1144, 1165, 1169
 Καλογιαννίδης * Σάββας 555
 Καλοκάριου *Ελλη 163
 Καλομενόπουλος Ν. Θ. 377, 1547
 Καλομοίρης Μαν. 1241, 1254, 1255
 Καλονάρος Πέτρος Π. 526, 997
 Καμμάς Παντ. Α. 599, 741, 1289, 1389, 1550
 Καμπάνης *Αρ. 1449
 Καμπούραγλου Δημ. Γ. 959, 1420, 1421
 Καρδαλάκης *Εμμ. 518, 856
 Καρδινάκης (Κανίς) Γ. Θ. 264, 849, 1382
 Κάνθος Θεόδ. Χρ. 252, 527, 991, 1299
 Καπίστρας *Ι. 1383, 1391
 Καπνός Νίκος *Ι. 177
 Καπνός Σμ. 763α
 Καρανικόλας Σωτήρ. 270, 271, 396, 1392,
 1393
 Καραός Σίμ. *Ι. 1038, 1243, 1244, 1245
 Καρατζάς Σταμ. 1118
 Καργώτης Γ. *Ι. 1164, 1171
 Cartoian N. 1495
 Κατσουρός *Αντ. Φλ. 1185, 1468
 Kahane Heinrich und Renée 1119
 Καράλης Γεω. 700
 Καφαμπέλης Γιάννης 1186
 Καφωμένος Στυλ. 1216
 : Κεντρί. Τό 948
 Κεραμόπουλλος *Αντ. 1086, 1087
 Κιακίδης Θ. Π. 145
 Κιζλάρης Θανάσης 233, 918
 Κιριζάκη *Αγλαΐα 127, 321, 776
 Klaar Marianne 426
 Κλαδάς Σ. Γ. 85
 Κληρίδης Λεῦκος Ν. 480, 481, 482, 558
 Κληρίδης Ν. 824, 1005, 1082, 1146
 Κλόκαρης *Αντ. 732, 900
 Codellas Pan. S. 1041
 Kösemihal Mahmut 3101
 Κολαξιζέλης Σ. 1568
 Κόλιας Γ. Τ. 573, 1187
 Κομνηνός *Ι. 254
 Κονιδάρης Φώτ. 65
 Κονομής Ν. Χ. 329, 532, 533, 559, 566,
 758, 759, 998
 Κονόμος Ντίνος 579, 1207
 Κοντελιέρης Μιχ. 427
 Κόντης *Ι. Δ. 186
 Κοντολέων Νικ. Μ. 1172
 Κορδάτος Γιάννης Κ. 5, 111, 1438, 1452
 Κορομηλάς Γ. Δ. 681
 Κουγέας Σωκρ. Β. 66
 Κουκκίδη *Ανδρονίκη Κ. 904
 Κουκουλές Φαίδων 76, 128, 182, 218, 226,
 922, 926, 1293, 1295, 1422, 1545
 Κουκουρίδης Β. Μ. 219
 Κούμαρης *Ι. 1451, 1540
 Κουρλιμπίνης *Αντ. 1120
 Κουρμούλης Αικατερο. 450
 Κουρμούλης Γεώργ. *Ι. 634, 1106
 Κουρτίδης Κωνστ. Γ. 1077, 1271, 1403
 Κουτρομπάς Μιχ. 980
 Κουτσογιαννόπουλος Δημ. 451, 1275
 Κουτσούμης Ντίνος Γ. 635
 Κουφός Δ. 428, 522
 Κρανιάς Ν. 165
 Κρασιδάκης Νίκος 393
 Κρασιδάς *Εμμ. 526, 1209, 1210, 1213, 1216,
 1217, 1218, 1220, 1226
 Κρασιδάκης *Ριανός *Ιω. Μ. 1290, 1404,
 1411, 1415
 Κρασιδάκης *Γακ. Μ. 567
 Κρασιδάκης Βασ. 501, 506
 Κρασιδάς Ν. Γ. 894, 949, 1107, 1121, 1122
 Κρασιδάς Παύλος 174, 600
 Κυριακίδης Στίλπων Π. 1, 6, 12, 14, 22, 39,
 40, 41, 42, 83, 84, 134, 175, 177, 224,
 299, 319, 398, 451, 469, 535, 616, 630,
 701, 752, 753, 1033, 1275, 1449, 1492,
 1511, 1520, 1521, 1522, 1523, 1524
 Κυριακίδου *Αγγελική Σ. 103
 Κυρρός Α. 483
 Kurtz Edith 1511
 Κωνσταντινίδης *Αρης 210
 Κωνσταντινίδης Γ. 779
 Κωνσταντινίδης Κ. Ν. 176
 Κωνσταντινίδης Π. Γ. 833, 1048, 1554
 Κωνσταντόπουλος Ν. 1114
 Κωτούλα *Ελένη Γ. 183
 Λαμέρας Κ. 1453
 Λαμπέτ Γεώργ. 1230, 1231, 1232, 1233,
 1242
 Λαμπίτης Δημ. 452
 Λαμπρινός Γ. 702
 Λαμφίδης *Οδυσσ. 374
 Λανίτης Νικ. Κλ. 164, 327, 658, 733
 : Λαογράφος 1317
 Λάππας Τάκης 1278
 Λασκαράτος *Ανδρ. 302
 Λαυράγκας Δ. Σ. 950
 Λαυρεντίδης *Ισαάκ Ν. 149, 255
 Λεβέντης Πάνος 328, 256
 Λέκκας Νικ. Γ. 1340

Λεμονόπουλος Φ. 850
 Λεούση Δήμητρα Χ. 742
 Λέτσας Άλξ. Ν. 1034, 1280
 Λιαροῦτσος Θ. 963
 Λιβαθινόπουλος Ρ. 1060
 Λίβας Ρίτος 385, 889
 Λίβας Χρ. 905, 1006, 1375, 1378, 1379
 Λιγνός Άντών. 129, 1027
 Λίλλης Γιάννης 173
 Λιναρδάκη Έλενθ. 369, 484, 610, 726, 775
 Lindsay T. F. 1508
 Λιουδάκη Μαρία 100, 528, 1281, 1294
 Liungmann Wald. 1406
 Λογαριαστάκης Άντών. 281, 429, 932
 Λοΐζος Άλ. 211
 Λουκάτος Δημ. Σ. 11, 67, 70, 77, 87, 130, 160, 165, 248, 265, 380, 402, 542, 587, 636, 730, 895, 929, 1296, 1308, 1318, 1423, 1436, 1561
 Λουκόπουλος Δημ. 101, 102, 809, 964, 981
 Λουκοπούλου Άγλαΐα 88
 Λυγίζος Ίωάνν. 194, 197
 Lüdeke Hed. 556, 1548. Βλ. και Λύντεκε Έντρ.
 Λυκούδης Στυλ. Έμμ. 1009
 Λυκούρης Ίωάνν. Β. 743, 862
 Λυμπέρης Μανώλης 220
 Λύντεκε Έντρ. 543. Βλ. και Lüdeke Hed.

Μ. Α. Κ. 1341
 Μ. Γ. 311
 Μαγκριώτης Ί. 1319
 Μαδιάς Γεώργ. 234
 Μαζαράκης Ευστάθ. Δ. 8, 9, 1433
 Mazon André 1492
 Μαζτιάς Ί. Χρ. 1502
 Μαθιουδάκης Γιάννης 1342
 Μακρής Κίτσος 282, 293, 296
 Μακρυμύχαλος Σ. Ί. 1173, 1434
 Μαλαθούρας Ίωάνν. 1510
 Μαλεβίτης Άθαν. 68
 Μαλεβός Πέτρος 1123, 1124
 Μαλεζός Κ. 290
 Μανέντας Τάκης 485, 1503
 Μανίκης Άντώνης Ν. 1454
 Μανούσας Μαν. 1216, 1226, 1227
 Μανουσαρίδης Ί. 760, 834
 Μαντζουράνης Κ. Ί. 312, 372, 386, 453, 881
 Μαράτου Άλίκη 1320
 Μάργαρης Δημ. 43
 Μαρίνης Κώστας 7, 111, 112, 133, 134, 231, 267, 454, 471, 628, 637, 659, 1394
 Marinus Alb. 1516
 Μαρκάκης Πέτρος 1224, 1228
 Marketos B. J. 908
 Μαρκόπουλος Ίακ. 1016, 1017, 1395
 Μαρκόπουλος Γλαῦκος 184, 198
 Μαυρακάκης Ίωάνν. 115, 486
 Μαυρής Ν. 580, 737
 Μαυροειδής-Παπαδάκη Σοφία 134, 660
 Μαῦρος Γεώργ. 1459

Μαυροφείδου Όλγα 103
 Μέγας Γεώργ. Ά. 2, 10, 44, 45, 45α, 46, 47, 48, 72, 73, 185, 186, 187, 192, 200, 201, 346, 352, 375, 394, 405, 455, 623, 1036, 1037, 1188, 1216, 1218α, 1220, 1225, 1267, 1407, 1450, 1490
 Meissner Bruno 1204
 Μελανοφρύδης Παν. 851, 856, 902, 1334, 1475
 Μελαχρινός Άπόστ. 581
 Μενεγάκης Γεώργ. 338, 356, 989
 Mercati Silvio Giuseppe 131, 506, 661
 Μερκάτης Σίλβ. Ί. βλ. Mercati Silvio Giuseppe
 Merlier Octave 90
 Μερλιέ Μέλω 89, 601, 1262
 Μεταλλειδής Μιχάλης 676, 806, 1000, 1335
 Μεταλλινός Στάθης 1234
 Meynart Basil 1531
 Μηλιοπούλου Παρασχ. Ί. 1018
 Μηλιώρης Νίκος Ε. 268, 1282
 Μηνάς Χρυσ. Χρ. 1056
 Μικρομάτη Μαρία Σ. 457
 Miller William 37
 Μισαράκης Άντρέας 1235
 Μισαράς Φρ. 1513
 Μισογιάννης Σταῦρος 1371
 Μισογιάννης Γιάνκος 1256, 1257
 Μισογιάννης Κ. Θ. 582
 Μισογιάννης Κ. Μ. 15
 Μισογιάννης Σόλων 1247
 Μισογιάννης Νουάρος Μ. 86, 161, 179, 569, 602, 603, 638, 680, 683, 687, 691, 744, 745, 1321, 1408, 1409
 Μισογιάννης Φάνης 224, 289, 1442, 1443
 Μισογιάννης Δημ. 794
 Μουστρεῦδης Θ. Μ. 1249
 Μπακαλάκης Γ. 951
 Μπακούρης Μ. Γ. 863
 Μπαλάνος Δημ. 1424
 Μπάριμπα Παντζελιός 604
 Μπάφας Γιάννης 952
 Μπήτος Ίωάνν. 132
 Μπίρης Κώστας 188, 189, 200, 1174, 1175, 1176, 1528
 Μπίτα Λιλή Γ. 1396
 Μπλαντέ Ζάν 1517
 Μπόγγρης Δημ. 1416
 Μπορτολής Άντών. 458
 Μπουντώνας Εῤθ. Μ. 982
 Μυλωνογιάννης Γ. 111, 628
 Μυριβήλης Σ. 363, 983
 Μυριδής Χρυσ. 16, 78
 Ν. Κ. 430
 Ναζλίδης Ζαχαρ. Ί. 835
 Νάκης Ν. 1205
 Νίδας 431, 487, 1150
 Νικολαΐδης Άνανίας 568
 Νικολαΐδης Μελής 49
 Νικολουδάκης Κώστας Χ. 459, 460
 Νικολούδης Γεώργ. 461, 1322

Νίντας Μπάμπης 171, 753
 Νταγκάκης Έμμ. 462
 Ντε Νερβάλ Ζεράρ 1514
 Νυμφόπουλος Μιλτ. 150, 266, 836, 1049

Ξάνθος Ί. Γ. 1251

: Ξενίτας Ξέν. (= Άκογλου Ξ.) 79, 80, 151,
 235, 339, 544, 807, 837, 838, 839, 857,
 1243, 1244, 1245, 1268, 1336, 1537, 1543,
 1546 βλ. και Άκογλους Ξεν.

: Ξένος, Ό 823, 1356

Συγγόπουλος Άνδρ. 284, 703

Σύδης Θεόδ. 1074

Οικονομίδης Άπ. Β. 104

Οικονομίδης Δ. Β. 133, 303, 507, 508, 665 704

Οικονομόπουλος Ν. 534

Οικονόμος Θεόδ. Μ. 432

Οικονόμου Γεώργ. Μ. † 1189

Οικονόμου Κ. Γ. 1283

Ορλάνδος Άναστ. 190, 212

Ορφανίδου Μαρία 105, 236, 304, 802, 803,

869, 1272 βλ. και επόμενον

Όρφανίδου-Συμνελάκη Μαρία 357, 890,
 891, 897, 1059

Π. 1028

Παϊδούσης Μιχ. 407, 1323

Παλαμίας Λεωνίδης Κ. 260

Παπαδόπουλος Ί. Γ. 545, 546, 783, 854, 901,
 1078, 1079, 1376

Παναγιωτίδης Δάξ. 855

Πανάρετος Α. 257, 260, 261, 395, 536, 537,
 605, 909, 924

Παντουβάκης Μιχ. 523, 965

Πανώφ Πέτρος 1488

Παπάγγελος Κ. 463

Παπαγεράκης Ίω. 606

Παπαγεωργίου Άλέκ. Γ. 1493

Παπαδάκη Ειρήνη 116. Βλ. και επόμενον

Παπαδάκη-Κασσιέρη Ειρήνη 509, 529,
 1047, 1072

Παπαδάκης Χ. 1555

Παπαδόπουλος Άνθ. Ά. 353

Παπαδόπουλος (Σταυριώτης) Δ. Κ. 107, 784

Παπαδόπουλος Δημ. Κ. 530, 639, 721, 882,
 1058

Παπαδόπουλος Έ. 580, 737

Παπαδόπουλος Τάκης 883

Παπαδόπουλος Χ. 1153

Παπαδοπούλου Είρ. 285

Παπαζήσης Χρ. 561, 1287

Παπάζογλου Άβραάμ 1504, 1505

Παπάζογλου Θάλεια 300

Παπαϊωαννίδης † Κωνστ. 156

Παπαϊωάννου Δ. 798

Παπαϊωάννου Μ. Μ. 702, 1190, 1191, 1192,
 1569

Παπαϊωάννου Μιλτ. 510

Παπακώστας Άγγελος Ν. 1302, 1396α

Παπαλεξανδρής Γ. 1455

Παπανδρεάδης Ά. 808

Παπανικολάου Κ. Ι. 399, 1211

Παπανικολάου Σταύρος Κ. 178

Παπανικολάου Φώτ. 607, 1019

Παπασταύρου Χρ. Β. 1276

Παπατζώνης Τ. Κ. 901, 1560

Παπαχαλαμπίους Γ. Χ. 152, 249, 313,
 340, 358, 378, 488, 772, 773, 788, 995,
 1010, 1013, 1145, 1265, 1301, 1372, 1417,
 1476

Παπαχριστοδούλου Πολύδ. 50, 51, 97, 166,
 227, 290α. 562, 662, 848, 906, 1084, 1085,
 1161, 1246, 1324, 1325, 1357, 1380, 1381,
 1397, 1447, 1448

Παπαχριστοδούλου Χ. 113, 231, 583, 1125,
 1177, 1178, 1439, 1444

Παπαχρονοπούλου Τούλα 511

: Παράξενος, Ό 456

Παρασύρας Κωστής Ε. 228

Παστιάδης Θεμιστοκλής 244

Πασχαλίδου Δέσπ. 795

: Πάτρης Θρύλος 640

Πατριαρχέας Βασ. Δ. 663, 664, 966, 1297,
 1425, 1462

Πατριάρχης Παν. Ν. 464, 1108

Παυλίδης Δώρα 465

Παυλίδης Λεων. 581

Πεδουλάκης Καλλιρόη 825

Πεδουλάκης Καλλιρόη 433

Πεδουλάκης Έμμ. 74

Petroul Charles 1518

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Περδικα Νική Δ. 64, 184

Ροδανάκης Ίωάνν. 124, 1046

Ροδινός Πέρσης 770
 Ροδοσίνος Ν. 1365
 Rohlf's Gerhard 884
 Ρουσάκης Ιωάνν. 468
 Ρουσάλη Σοφία 'Ηλ. 222
 Ρουσιά Μαρία 1344
 Ρούσσοσ † Δημ. 665
 Ρουτζεράκης Η. 409, 728, 1031
 Ρωμαίος Κ. Α. [Καθηγ. Πανεπ.—'Ακαδημ.]
 93, 435, 1310, 1436
 Ρωμαίος Κ. 332, 557, 923, 1043, 1109, 1179,
 1194, 1477
 Ρώτας Βασ. 426

Σ. 609, 985, 1277, 1358

Σ. Σ. 955

Σ. Φ. 247

Σαββαντίδης Ν. Κ. 547, 548, 840

Σακελλαρίου Χ. 1238

Σαλλαπασιδής Π. Β. 1542. Βλ. και 'Υψηλάν-
 τής Π. Β.

Σαλτοής Ιωάνν. Δ. 111

Σαμάρας Π. 'Ι. 1195

Σαμαρτζής Χρ. 'Α. 841

Σαμοθράκης 'Αχιλλ. 992

Σαραντή-Σταμούλη 'Ελπιν. βλ. Σταμούλη-
 Σαραντή 'Ελπιν.

Σαραφίδου Μαρία 563

Σαροή 'Αλκρόνη 722

Σαρούης Γ. 1565

Σβορώνος Νικ. 14, 1495, 1497

Σγουρίτσας 'Αγησ. Γ. 251, 410, 491

Σελλας Μ. 584

Σερεκάκης 'Α. 1566

Σεφερλής Π. Δ. 1327, 1410

Σηφάκης Νικόλ. Σ. 513

Σιγάλας 'Αντ. 37, 774, 1127, 1283, 1464

Σιδέρη Κατίνα 'Αντ. 1020

Σιδέρης Γιάνν. 1206

Σιδηροπούλου Εύφροσύνη 1051

Σιταράς 'Α. 167

Σκαρδάσης Μιχ. 611

Σκαφιδάς Νικ. 612

Σκηνωτάτος Σπύρος 864, 914

Σλίνης Μιχ. Χρ. 238

Σμυρλής Λώλης 514, 515, 516, 517, 1359

Σμυρλής Μανώλης 774, 1127

Σμυρνάκης † Γεράσ. 613, 1291

Σούλης Χρ. 549, 550

Σουμελίδης 'Ανδρ. 811

Σουμελίδης Γ. 585, 677, 692, 693, 1080

Σουμελίδης Κωνστ. 1556

Soyter G. 426, 896, 1211

Σπάλας Πάνος 333, 368, 614, 615, 616, 706,
 707, 1399

Σπανδωνίδη Ειρήνη 360, 471, 492, 819, 885,
 1328

Σπανός Δ. 436

Σπαταλάς Γεράσ. 694

Σπορίδης Θ. 1557

Σπυριδάκης Γεώργ. Κ. 14, 20, 21, 92, 95,
 126, 272, 330, 344, 347, 397, 625, 684,

956, 1029, 1198, 1212, 1216, 1411

Σπυριδάκης Κ. 493, 1039, 1147

Σπυριδάκης Κωνστ. 1360

Σπυριδόπουλος-Τσουμπάνος Μ. 812

Σταθάτος Νίκος 617, 708, 746, 915, 1062

Στάλιου 'Αμαλία 223, 1284

Σταματιάδης 'Α. 1258

Σταματιάδης Νεόφ. † 'Αρχιμ. 1329

Σταματίου Σταμ. 245, 968, 1330, 1331,
 1345, 1515

Σταμούλη-Σαραντή 'Ελπιν. 109, 136, 157,
 400, 469, 470, 723, 777, 1045, 1057,
 1373, 1377

Σταμούλης 'Α. 'Α. 1076, 1136, 1148

Σταμούλης Σπύρος Μ. 1487

Σταυρινίδης Ν. 1196

Σταυριώτης (Δ. Κ. Π) 258, 551, 678, 734,
 842, 1001

Στεφανάκης-Ταξιδιώτης Κωστής 494, 969

Στεφανίδης Χ. 1558

Στεφάνου Νικ. Μ. 56, 1093, 1311

Strowska Suzanne 1526

Στυλιανίδης-Φιλικός 'Αργ. 204, 205, 206,
 207, 208, 209, 213

Συκοκίτης Σπύρος 586

Συλβός Γ. 118, 373, 644, 1361

Συλβός Γ. 314

Συμελάκη Μαρία 369, 610

Συμελάκης Νίκος Β. 495, 585

Σόκος 'Α. Γ. 200

Σοφορίου Γ. 'Α. 1089, 1435

Σοφορίου Μιλτ. Γ. 1197

Σοφορίδης επίσκ. 'Ελευθερουπόλεως 1366

Σοφώφρας 'Αγγελος 315, 342, 1030, 1426,
 1427, 1428, 1429

Τάρης 'Ι. Δ. 1400

Ταρσούλη 'Αθηνά 168, 179, 214, 224, 273,
 297, 618, 747, 748, 986, 1292

Ταρσούλη Γεωργία 557

Τζάρτζανος 'Αχιλλ. 749, 919

Τζιάτζιος Εδάγγ. Στ. 504

Τζομπάρης Τ. 1538

Τζομπάρης Φιλήμων 'Ι. 162

Τηλικίδης Γρ. 57, 111, 731

Τόμπας 'Αγγελος 518, 1269

Τόμπολης Σώζος 366, 538, 1240

Τορνικίδης Γ. 813

Thornton Φιλ. 1430

Τουργούτης Χ. Ν. 1362

Τοφαρίδης Ν. Γ. 957

Τριανταφυλλίδης Μανώλης 94

Τριανταφυλλίδης Φ. Γ. 1363, 1364

Τριανταφυλλίδης Φιλ. 316, 472

Τριανταφυλλίδου 'Αννα 82

Τριποδάκης Δ. 'Ε. 202

Τσάκωνα. 'Η 987

Τσαμπουλάκης Νικ. Χ'. Γ. 933, 970, 1094

Τσαούσης 'Αγαθ. 169, 353a

Τσαούσης Σ. 196

Τσαρπαλής Κ. 666

Τσέλιος Μιλτ. 1181

Τσιρκινίδης 'Ηλ. 'Α. 552
 : Τσιτσένος 262, 843
 Τσιτσός Σερ. 402
 Τσιώκος Γιάννης 246
 Τσομάκα 'Ελένη 119, 473
 Τσοπανάκης 'Αγ. 203
 Τσουκαλά Δανάη 801
 Turchi Nicola 1298
 Τωμαδάκης Νικόλ. Β. 95, 115, 1110

'Υψηλάντης Π. Β. : 757, 814, 844, 845, 846,
 858, 1002

Φαλτάιτς Κώστας 1011, 1412, 1413
 Φανίτσιος Βασίλ. Χριστ. 137
 Φαραζλάς Δανιὴλ 1332, 1333
 Φαρυμακίδης Ξεν. Π. 58, 158, 1111, 1112,
 1128, 1137, 1138, 1139, 1140, 1264
 Fehrle Eugen 1520
 Φίλιππας Σπ. Ν. 921, 1431
 Φιλιππίδης Φίλιππος 'Α. 138
 Φιλιπόπουλος Δημ. Γ. 710
 Φιλίππου Λοΐζος 322, 724, 894, 993, 1040,
 1141
 Φιοράκης Στέλιος 437, 1132
 Fleury Jean 1496
 Φλώρος Παῦλος 171
 Φορμόζης Π. Ε. 59, 60, 1251. Βλ. καὶ
 Eckert G. Fotiozidis P. E.
 Φρ. Νικόλ. Γ. 695, 1401
 Φωστηρόπουλος 'Αγαθάγγελος 143, 531,
 1337
 Φωστηροπούλου Δέσπ. 413, 771, 778, 828,
 994
 Φωστηροπούλου Σωτηρία 170
 Φουσάρας Γ. 'Ι. 14
 Φωτιάδης Δημ. 96, 283, 1236

'Ανώνυμα : 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31,
 32, 33, 34, 173, 216, 225, 275, 291, 294,
 306, 307, 308, 317, 318, 334, 355, 381,
 403, 438, 439, 475, 476, 496, 497, 519,
 520, 569, 570, 571, 572, 574, 589, 590,
 591, 709, 711, 712, 713, 725, 738, 765,
 766, 767, 786, 790, 817, 822, 865, 866,

Φωτιάδης Εὐάγγ. Π. 1440

Χαβιαρᾶς Νικήτας Δ. 1021, 1198, 1562
 Χάιτας Πολ. 847
 Χανιώτης Βάσος 199, 292, 295, 588
 Χαραλαμπίδης 'Ε. 'Ι. 667
 Χαραλάμπους Χριστ. 61
 Χαριτάκης Κωστής 420
 Χάρρις Κ. 1479
 Χατζηγάκης 'Αλέξ. 171, 619, 1182, 1183
 Χατζηγιάννου Κ. Π. 787, 887, 1433
 Χατζηκώστα 'Ισμήνη Κ. 1539
 Χατζημυχάλη 'Αγγελ. 215, 286, 287, 298, 299
 Χατζής 'Αντών. 1075, 1129, 1130, 1160, 1166,
 1167, 1168, 1184, 1199, 1200, 1201, 1202
 Χατζίνης Γιάννης 616
 Hadjimihali Angélique βλ. Χατζημυ-
 χάλη 'Αγγελ.
 Herrmann Ferd. 1524
 Hill George 1113
 Choleau Jean 1516
 Χουκολίδης Μιλτ. 1559
 Χουκολιάδης Καλλ. 110, 120, 121, 474,
 550, 899, 907, 958, 1067, 1270, 1367
 Hoyer E. - Krayer E. 1522
 Καραγιάννης Κ. 815, 816
 Καραγιάννης Ν. 959, 960
 Καραγιάννης Χρ. 325, 553, 620, 942, 1003
 Καραϊσκούδης Κωνσταντίνος 'Αγγ. 796
 Καραϊσκούδης Κύπρος 349, 350, 365, 491, 472,
 474, 475, 417, 418, 419, 761, 999, 1008,
 1042
 Καραγιάννης Κώστας 274
 Καραγιάννης Ντίνος Δ. 1203
 Τωμαδάκη Αἰκατ. 124, 1046

872, 873, 874, 875, 893, 911, 913, 934,
 935, 936, 937, 938, 939, 940, 961, 971,
 972, 1052, 1053, 1061, 1081, 1239, 1312,
 1347, 1348, 1349, 1350, 1369, 1370, 1384,
 1418, 1469, 1480, 1481, 1483, 1484, 1485,
 1486, 1494, 1499, 1506, 1507, 1512, 1521,
 1525, 1529, 1530, 1532, 1551.

Β'. ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ι. ΓΕΝΙΚΑ	Σελ. 166
ΙΙ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ	» 166-249
Α'. Βιβλιογραφία	» 166
Β'. Γενικά και σύμμεικτα	» 167-177
α) Γενικά	» 167
β) Σύμμεικτα	» 171
Γ'. Ύλικός βίος και τέχνη του λαού	» 178-185
1. Συνοικισμός, οίκια και αλλή. *Επιπλα και σκεύη ..	» 178
2. *Ενδύματα	» 180
3. Τροφαι και ποτά	» 180
4. Βίοι (γεωργικός, ποιμενικός, μελισσοκομικός, ναυτικός, ἀλιευτικός κλπ.)	» 181
5. Βιοτεχνία και λαϊκή τέχνη (*Λαχ. τεκτονική, χειροτεχνία, ύφαντική, κεντητική, ξυλογλυπτική, αγγειοπλαστική, με- ταλλουργική κτλ.). Λαϊκά επιτηδεύματα	» 183
Δ'. Πνευματικός βίος	» 185-237
1. Λαϊκή πίστις	» 185
α) Θρησκευτικά και δεισιδαίμονες δοξασίαι του λαού ..	» 185
β) Μαγεία. *Επωδαί	» 187
1. Μαγεία	» 187
2. *Επωδαί	» 188
γ) Μαντική	» 189
2. Λαϊκή κοσμοθεωρία και ἐπιστήμη	» 189
α) Κοσμογονικοί και ἀστρολογικοί μῦθοι. Μετεωρολογία ..	» 189
β) Μῦθοι περὶ ζώων καὶ φυτῶν	» 190
γ) Δημόδης Ιατρική	» 190
3. Δημόδης φιλολογία καὶ γλῶσσα	» 191
α) *Ἄσματα	» 191
1. Συλλογαί	» 191
2. Μελέται	» 202

β) Δίστοιχα.. .. .	σελ.	207
1. Συλλογαὶ	»	207
2. Μελέται	»	209
γ) Ἐπιδείκνυται. (βλ. Μαγείαν)	»	210
δ) Μῦθοι	»	210
ε) Παραμύθια	»	210
1. Συλλογαὶ	»	210
2. Μελέται	»	212
3. Συλλογαὶ παραμυθίων ἑλληνικῶν καὶ ξένων διὰ παιδιὰ	»	212
ς) Εὐτράπελοι διηγήσεις. Ἀνέκδοτα. Περιπαίγματα	»	213
ζ) Παροιμίαι καὶ γινώμαι. Παροιμιώδεις ἐκφράσεις	»	216
1. Συλλογαὶ	»	217
2. Μελέται	»	218
η) Παραδόσεις	»	219
1. Συλλογαὶ	»	219
2. Μελέται	»	224
θ) Αἰνίγματα. Λογοπαίγνια	»	225
ι) Εὐχαὶ-χαίρετεςμοὶ-κατάρσεις-δοκοὶ-βλασφημίαι	»	226
ια) Γλῶσσα.. .. .	»	226
1. Συνθηματικαὶ γλῶσσαι. Ὄνόματα: κύρια, ἐπώ- νυμα, παρωνύμια κτλ.	»	226
2. Τοπωνύμια	»	227
ιβ) Λαϊκὸν θέατρον	»	233
ιγ) Δημώδη βιβλία	»	233
4. Μουσικὴ καὶ χοροὶ	»	235
Ε'. Κοινωνικὸς βίος	»	237-249
1. Κύριοι σταθμοὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Γέννησις, γάμος, τελευτὴ	»	237
2. Θρησκευτικὴ ζωὴ. Λαϊκὴ λατρεία.		
α) Συλλογαὶ	»	239
β) Μελέται	»	245
3. Κοινωνικὴ ζωὴ	»	247
α) Κοινωνικὴ ὁργάνωσις	»	247
β) Λαϊκὸν δίκαιον	»	248

4. Παιδική ζωή	»	249
α) Παιδιά	»	249
III ΞΕΝΗ ΛΟΓΓΡΑΦΙΑ	»	249-254
Α'. Γενικά καὶ σύμμεικτα	»	249
Β'. Λαογραφία τῶν Βαλκανικῶν λαῶν	»	250
1. Βουλγαρική λαογραφία	»	250
2. Σερβική λαογραφία	»	250
3. Ρουμανική λαογραφία	»	250
4. Τουρκική λαογραφία	»	251
Γ'. Λαογραφία ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν λαῶν	»	251
1. Ἀγγλική λαογραφία	»	251
2. Λαογραφία τῶν βαλτικών λαῶν	»	252
3. Γαλλική καὶ Γερμανική λαογραφία	»	252
4. Γερμανική λαογραφία	»	252
5. Ἰταλική λαογραφία	»	253
6. Πολωνική λαογραφία	»	253
Δ'. Λαογραφία Ἀσιατικῶν λαῶν	»	253
1. Ἀδιγγανική λαογραφία	»	253
2. Ἑβραϊκή λαογραφία	»	253
3. Λαογραφία ἄλλων ἀσιατικῶν λαῶν	»	253
IV. ΠΑΡΑΔΕΙΦΘΕΝΤΑ	»	254-256

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1945 - 1949

Α'. Κατὰ τὸ ἔτος 1945.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰργάσθησαν ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ πλὴν τοῦ μονίμου αὐτοῦ προσωπικοῦ καὶ δύο ἐπικουροὶ συντάκται, οἱ φιλόλογοι Δ. Πετρόπουλος καὶ Μιχ. Καλινδέρης, ὁ μὲν πρῶτος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτους, ὁ δὲ δεύτερος ἀπὸ 12 Μαΐου, καὶ ὁ γραφεὺς Μενέλαος Τουρτογλῶν, προσληφθεὶς τὴν 14 Ὀκτωβρίου. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναταραχῆς, τῆς προκληθείσης ἐκ τῶν γεγονότων τοῦ παρελθόντος Δεκεμβρίου, ὁλόκληρος ὁ Ἰαγουάγιος διέρρηυσεν ἐν ἀποστείᾳ.

Αἱ ὑφιστάμεναι οἰκονομικαὶ ἐνστάσεις, ὅτιν ἐπέτρεψαν, καὶ ἐπαναληφθεὶς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο αἱ προσπάθειαι ἡμῶν πρὸς πλουτισμὸν τῶν συλλογῶν τοῦ Ἀρχείου εἴτε διὰ προκηρύξεως διαγωνισμῶν, εἴτε δι' ἀποστολῆς μελῶν τοῦ προσωπικοῦ πρὸς συλλογὴν λαογραφικοῦ ὕλικου καὶ ἐπιτοπίους ἐρεῦνας. Ἐκ τούτου αἱ ἐργασίαι τοῦ Ἀρχείου κατὰ τὸ λήξαν ἔτος περιορίσθησαν εἰς τὴν ἀποδελιώσιν λαογραφικῆς ὕλης ἐκ χειρογράφων καὶ ἐντύπων συλλογῶν καὶ εἰς τὴν ταξινομήσιν τῆς ἀποθησανορισθείσης ὕλης.

Χειρογράφα εἰσῆλθον εἰς τὸ Ἀρχεῖον 20 ἐκ σ. 2520 (ἐναντι 12 χειρογράφων ἐκ σ. 2354 τοῦ παρελθόντος ἔτους). Ἐκ τούτων 1 (τὸ ὑπ' ἀριθ. 1529 ἐκ σ. 5) προέρχεται ἔξ ὑπηρεσιακῆς συλλογῆς, 3 ἐκ δωρεῶν κατατεθέντα τὸ μὲν ὑπ' ἀριθ. 1530 (σ. 9) ὑπὸ τοῦ κ. Ἀν. Κεραμοπούλλου, τὸ δὲ ὑπ' ἀριθ. 1531 (σ. 45) ὑπὸ τοῦ κ. Ἀχ. Τζαρτζάνου, τὸ δὲ ὑπ' ἀρ. 1532 (σ. 10) ὑπὸ τοῦ κλητῆρος τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου Νικ. Γαλάνη, τὰ δὲ λοιπὰ 16 (ὑπ' ἀριθ. 1513-1528) ἐκ σταχυολογίας λαογραφικῶν εἰδήσεων ἐκ χειρογράφων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Ἡ περιεχομένη εἰς ταῦτα λαογραφικὴ ὕλη, ἡ ὑποκειμένη εἰς ἀρίθμῃσιν, εἶναι: ᾠσματα 120, δίστιχα 68, παροιμίαι 300, παραδόσεις 7, παραμύθια 4, παιδιαὶ 7, ἀραὶ 133, τοπωνύμια 986, παρωνύμια 100, ὀνόματα προσωπικὰ ζώων 1000 κλ., ποικίλαι δὲ εἶναι ἐν αὐτοῖς καὶ αἱ εἰδήσεις, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν βίον τοῦ λαοῦ.

Ἀπεδελτιώθησαν ἐν ὄλῳ 30 χειρόγραφα ἐκ σελ. 3220 (ἐναντι 38 ἐκ σελίδων 3843 τοῦ παρελθόντος ἔτους) ἦτοι 5 μὲν (ὑπ' ἀριθ. 249, 1518, 1520, 1521 καὶ 1522) ἐκ σελ. 333 ὑπὸ Γ. Σπυριδάκη, 6 δὲ (τὰ ὑπ' ἀρ. 1478, 1483, 1508, 1514, 1523 Α καὶ 1523 Β) ἐκ σελ. 1102 ὑπὸ Δ. Πετροπούλου, 9 δὲ (τὰ ὑπ' ἀριθ. 1124-1127, 1524-1527 καὶ μέρος τοῦ 798) ἐκ σελ. 1110 ὑπὸ Μ. Καλινδέρη, 5 δὲ (τὰ ὑπ' ἀριθ. 1485, 1512-1513, 1528-1529) ἐκ σελ. 610 ὑπὸ τῆς Γ. Ταρσούλη, 4 δὲ (τὰ ὑπ' ἀριθ. 38-41) ἐκ σελ. 56 ὑπὸ τοῦ Μ. Τουρτόγλου καὶ 1 (τὸ ὑπ' ἀριθ. 378 ἐκ σελ. 9) ὑπὸ τῆς Μαρ. Ἰωαννίδου. Πρὸς τούτοις ἀπεδελτιώθησαν 280 ἄσματα ἐκ τῆς χειρογράφου συλλογῆς Πολίτου καὶ ἐσταχυολογήθη ὕλη λαογραφικὴ ἐκ τῶν ἐξῆς ἐντύπων: *Θωμοπούλου*, *Ἱστορία τῆς πόλεως Πατρῶν*, 1888, *Ἀραβαντινοῦ*, *Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου*, 1853.

Διὰ τῶν ἐργασιῶν τούτων ἀπεδελτιώθησαν 438 ἄσματα, 300 δίστιχα, 6245 παροιμίαι, 18 παραδόσεις, 26 παραμύθια, 128 αἰνίγματα, 4 ἐπῳδαί, 7 παιδιαί, 194 εὐχαὶ καὶ κατάραι, 1092 τοπωνύμια, 100 παρωνύμια, 1000 ὀνόματα προσωνυμικά ζώων καὶ ποικίλαι εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ τὰς δοξασίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ κατάταξιν τῆς ἀποθησαυρισθείσης ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ ὕλης, ἐγένετο ἡ ἐξῆς ἐργασία:

1) Κατετάχθησαν συστηματικῶς 4108 ἄσματα (ἐναντι 1573 τοῦ παρελθόντος ἔτους) ἐξ ὧν 1290 ὑπὸ τῆς Μ. Ἰωαννίδου, 2018 ὑπὸ τοῦ Γ. Πολίτου καὶ 798 ὑπὸ τοῦ Γ. Σπυριδάκη. Συγχρόνως ἠρξάτο ἡ προπαρασκευὴ καὶ μελέτῃ τῶν δημοτικῶν ἡμῶν ἁσμάτων πρὸς καταρτισμὸν καὶ ἐκδοσιν τοῦ ἀποφασισθέντος ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν πλήρους ἀπανθίσματος αὐτῶν. Τοῦτο μέλλει ν' ἀποτελέσῃ τρόπον τινὰ πρόδρομον τῆς παρασκευαζομένης μεγάλης ἐκδόσεως τῶν τραγουδιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

2) Ὁ ἐνεργούμενος ὑπὸ τοῦ συντάκτου Δ. Λουκάτου ἔλεγχος τῆς γενομένης μέχρι τοῦδε κατατάξεως τῶν παροιμιῶν τοῦ Ἀρχείου ἐπροχώρησε ἀπὸ τοῦ λήμματος ΜΟΥΛΑΡΙ εἰς τὸ λῆμμα ΧΕΙΑΗ. Διὰ τῆς ἐργασίας αὐτῆς ἀνακατετάχθησαν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐφαρμοζομένου συστήματος Ν. Γ. Πολίτου 3840 παροιμίαι (ἐναντι 1574 τοῦ παρελθόντος ἔτους) οὐχὶ ὀρθῶς πρότερον κατατεταγμέναι.

3) Συνεπληρώθη ἡ κατάταξις τῆς ὕλης, τῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν μαγειάν καὶ τὰς μαγικὰς καὶ δεισιδαίμονας συνηθείας, ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχείου καὶ συνετάχθη ὑπ' αὐτοῦ ἐρωτηματολόγιον σχετικὸν πρὸς τὰς δοξασίας καὶ τὰς συνηθείας ταύτας, ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς καθοδήγησιν τῶν συλλογῶν λαογραφικῆς ὕλης.

4) Κατετάχθη ὁμοίως ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ ἡ ὕλη τοῦ Ἀρχείου, ἡ ἀναφερο-

μένη εις τὴν μαντικήν καὶ τὴν δημόδην ἱατρικὴν καὶ παρεσκευάσθη ἡ σύνταξις σχετικῶν ἐρωτηματολογίων.

Δυστυχῶς ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία, ἐν ᾗ διατελεῖ ἀπὸ τῆς πολεμικῆς περιόδου ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, δὲν ἐπέτρεψε τὴν συνέχισιν τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἑπετηρίδος τοῦ Ἀρχείου, τῆς ὁποίας ὁ Γ' τόμος παραμένει ἀπὸ τοῦ 1941 ἀσυμπλήρωτος.

Ὡσαύτως δὲν κατέστη δυνατόν νὰ λειτουργήσῃ ἡ Ἑθνικὴ Μουσικὴ Συλλογὴ, ἣτις διὰ νόμου συνεχωνεύθη εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον, μολονότι δι' ἀδράς δαπάνης ἐπρομηθεύθημεν εἰδικὸν φωνοληπτικὸν μηχανήμα.

Χρησιν τῶν συλλογῶν τοῦ Ἀρχείου εἰς τὰς μελέτας των ἔκαμαν οἱ καθηγηταὶ κ.κ. Ἰ. Ἀποστολάκης καὶ Φαίδων Κουκουλές, ἡ κυρία Κατερίνα Κακούρη, ὁ φοιτητὴς Νικ. Καραγεωργιάδης κ.λ.

Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἀρχείου εἰσῆχθησαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 40 βιβλία καὶ φυλλάδια (ἐναντι 6 τοῦ παρελθόντος ἔτους) καταγραφέντα εἰς τὸ βιβλίον εἰσαγωγῆς ὑπ' ἀριθ. 1602-1642, ἅπαντα ἐκ δωρεῶν, ἐξ ὧν 7 τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1 τῆς Ἑταιρείας Κρητ. Σπουδῶν, 2 τοῦ Συλλόγου «Βιτσέντζος Κορνάρος», 6 τῆς Ἐπιτροπείας Ἑθνικῶν Δημοσπειμάτων, 1 τοῦ κ. Ἀντ. Κεραμοπούλου, 1 τοῦ κ. Ἀ. Φωστήρου, 22 τῶν κληρικών Δ. Λαγκαποπούλου, 1 τοῦ κ. Γ. Σπυριδάκη καὶ 1 τῆς δ. Γεωργ. Ταρσούλη.

Ἐν τῇ προσδοκίᾳ, ὅτι αἱ δυσμενέσαι οἰκονομικαὶ συνθῆκαι, ὑφ' αἷς διατελεῖ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, θέλουσι προσεχῶς βελτιωθῇ, συνεχίζομεν τὸ ἔργον ἡμῶν μὲ αἰσιωτέρας ἐλπίδας διὰ τὸ ἐπὶ θύραις ἔτος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Δεκεμβρίου 1945.

Ὁ Διευθυντὴς
Γ. Α. ΜΕΓΑΣ

Β'. Κατὰ τὸ ἔτος 1946.

Κατὰ τὸ λήγον ἔτος ἐπῆλθον εἰς τὸ προσωπικὸν τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου αἱ ἑξῆς μεταβολαί: ὁ παρ' ἡμῖν ἀπεσπασμένος καθηγητὴς Μιχαὴλ Καλινδέρης, ἀφοῦ ἐπὶ ἓν καὶ πλέον ἔτος εἰργάσθη μετὰ ζήλου καὶ ἀόκνου φιλεργίας, ἠναγκάσθη δι' ἔλλειψιν στέγης διὰ τὴν οἰκογένειάν του νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐν τῷ γυμνασίῳ Κοζάνης θέσιν του. Ὡσαύτως ἡ παρ' ἡμῖν ὑπηρετοῦσα γραφεὺς Γεωργία Ταρσούλη, ἀφοῦ ἐπὶ ὁλόκληρον σχεδὸν ἔτος διετέλεσεν ἐπὶ ἐκπαιδευτικῇ ἀδείᾳ ἐν τῷ ἔξωτερικῷ, ὑπέβαλε τῇ 13ῃ Δεκεμβρίου παραίτησιν ἐκ τῆς ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχεῖῳ θέσεώς της· παραμένει δὲ κενὴ καὶ ἑτέρα θέσις ἐπικούρου συντάκτου ἐκ τῆς ἀπομακρύνσεως τῆς διδασκαλίσσης Μαρίας Λιουδάκη.

Ἡ ἔλλειψις οἰκονομικῶν πόρων ἡμπόδισε καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὴν ἐνέργειαν ἀποστολῶν τοῦ προσωπικοῦ καὶ τὴν προκήρυξιν διαγωνισμῶν πρὸς συλλογὴν λαογραφικοῦ ὕλικου. Ἐκ τούτου αἱ συλλογαὶ τοῦ Ἀρχείου ἐπλουτίσθησαν μόνον ἐκ καταθέσεως χειρογράφων ὑπὸ μελῶν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἀρχείου καὶ ἐκ σταχυολογίας λαογραφικῆς ὕλης ἐκ χειρογράφων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ. Οὕτω εἰσῆλθον εἰς τὸ Ἀρχεῖον 24 ἐν ὅλῳ χειρόγραφα ἐκ 2500 σελίδων (ἐναντι 20 χειρογράφων ἐκ σελίδων 2520 τοῦ προηγουμένου ἔτους). Ἐκ τούτων δύο (τὰ ὑπ' ἀριθ. 1547 καὶ 1548 ἐκ σελ. 50 κατετέθησαν ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ, πέντε (τὰ ὑπ' ἀριθ. 1546, 1549, 1550, 1551 καὶ 1552 ἐκ σελ. 121) ἐδωρήθησαν ὑπὸ τοῦ συντάκτου κ. Δ. Πετροπούλου καὶ τέσσαρα (τὰ ὑπ' ἀριθ. 1553-1556 ἐκ σελ. 53) ὑπὸ τοῦ συντάκτου κ. Γ. Σπυριδάκη. Τὰ λοιπὰ 13 (ὑπ' ἀριθ. 1533-1545) προέρχονται ἐκ σταχυολογίας λαογραφικῆς ὕλης ἐκ χειρογράφων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

Ἡ περιεχομένη εἰς τὰ χειρόγραφα ταῦτα ὕλη, ἡ ὑποκειμένη εἰς ἀρίθμῃσιν, εἶναι: ἔσματα 292, δίστιχα 146, παροιμίαι 588, παραδόσεις 40, μῦθοι 5, παραμύθια 24, εὐτραπ. διηγήσεις 30, αἰνίγματα 42, ἐπιδείκ. 5, παιδιὰ 7, ἀραὶ 90, παρωνύμια 213, τοπωνύμια 287, ὀνόματα προσώπων ζώων 714, ποικίλη δ' εἶναι ἡ λοιπὴ αὐτῶν ὕλη, ἡ ἀφοῶσα εἰς τὸν βίον τοῦ λαοῦ. Αἱ ἐργασίαι τοῦ Ἀρχείου ἐστράφησαν κυρίως περὶ τὴν ἀποδελτίωσιν λαογραφικῆς ὕλης ἐκ χειρογράφων συλλογῶν καὶ τὴν κατὰ τὰς ἐπεξεργασίας τῆς ἀποθησαυρισθείσης ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ ὕλης.

α) Ἀποδελτίωσις λαογραφικῆς ὕλης.

Ἀποδελτιώθησαν 22 χειρόγραφα ἐκ σελ. 3148 (ἐναντι 30 χειρογράφων τοῦ προηγηθέντος ἔτους ἐκ σελ. 3220) ἥτοι 3 μὲν ἐκ σελ. 940 (τὰ ὑπ' ἀριθ. 1534, 1537 καὶ 1545) ὑπὸ Δ. Πετροπούλου, 9 δὲ ἐκ σελ. 1335 (τὰ ὑπ' ἀριθ. 1528, 1533, 1538-1544) ὑπὸ Μ. Καλινδέρη, ἐργασθέντος ἐπὶ ἐξάμηνον, 10 δ' ἐκ σελ. 873 (τὰ ὑπ' ἀριθ. 42, 43, 43α, 44, 45, 47, 48α, 798, 1535 καὶ 1536) ὑπὸ Μ. Τουρτόγλου.

Ἡ ἀποδελτιωθείσα ὕλη περιλαμβάνει 168 ἔσματα, 143 δίστιχα, 6773 παροιμίας, 38 παραδόσεις, 6 μύθους, 21 παραμύθια, 30 εὐτραπέλους διηγήσεις, 8 ἐπιδείκ., 7 παιδιὰς, 91 εὐχὰς καὶ κατάρας, 221 παρωνύμια, 287 τοπωνύμια, 887 ὀνόματα ζώων, πρὸς δὲ ποικίλας εἰδήσεις, ἀναφερομένας εἰς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ τὰς δοξασίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

β) Κατὰ τὰς ἐπεξεργασίας τῆς ἀποθησαυρισθείσης ὕλης.

1. Συνεχίσθη ἡ μελέτη τῶν δημοτικῶν ἡμῶν ἱσμάτων πρὸς ἐκλογὴν τῶν πληρεστέρων καὶ γνησιωτέρων παραλλαγῶν διὰ τὸ παρασκευαζόμενον ἀπάνθισμα

ἁσμάτων. Εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἠσχολήθησαν οἱ συντάκται Μαρία Ἰωαννίδου, Γ. Πολίτης καὶ Γ. Σπυριδάκης, μελετήσαντες ἡ μὲν πρώτη 38 τραγούδια τῆς ξενιτειᾶς καὶ 8 μοιρολόγια, ὁ δὲ δεύτερος 55 κλέφτικα τραγούδια, ὁ δὲ τρίτος 114 ἐπύλλια. Συγχρόνως κατετάχθησαν 377 ἐκ τῶν ἀκατατάκτων ἁσμάτων τῆς συλλογῆς τοῦ Ἀρχείου ἥτοι 290 ὑπὸ τῆς συντακτρίας Μαρίας Ἰωαννίδου καὶ 87 ὑπὸ τοῦ συντάκτου Γ. Πολίτου.

2. Ὁ ἐλεγχος τῆς κατατάξεως τῶν παροιμιῶν τοῦ Ἀρχείου, ὁ ἀναληφθεὶς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1943 ὑπὸ τοῦ συντάκτου Δ. Λουκάτου, συνεπληρώθη, ἀνακαταταχθεισῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συστήματος Πολίτου κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 2405 παροιμιῶν, κατατεταγμένων πρότερον οὐχὶ ὀρθῶς. Οὕτως ἀπεκτιήθη ἡ ἀναγκαία εἰς τὴν κατάταξιν τῆς λαογραφικῆς ὕλης ἐνότης, ὅσον ἀφορᾷ τὰς παροιμίας, καὶ καθίσταται ἤδη δυνατὸς ὁ καταρτισμὸς ἀπανθίσματος καὶ ἐκ τοῦ κατ' ἐξοχὴν πλουσίου καὶ ἐκφραστικοῦ τούτου εἴδους τῶν πνευματικῶν προϊόντων τοῦ ἡμετέρου λαοῦ.

3. Εἰς τὸν συντάκτην Δ. Πετρόπουλον ἀπετέθη ἡ κατάταξις τῶν περὶ ζώων μύθων τῆς μαθητικῆς συλλογῆς τοῦ ἡμετέρου Ἀρχείου, κατετάχθησαν δ' ὑπ' αὐτοῦ 1860 μῦθοι τῶν χειρογράφων 1172-1227 ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ διεθνῶς ἀνεγνωρισμένου συστήματος κατατάξεως μύθων τοῦ Φινλανδοῦ Antti Aarne.

4. Εἰς τὸν συντάκτην Γ. Σπυριδάκη ἀπετέθη ἡ σύνταξις πλὴν τῆς βιβλιογραφίας τῶν λαογραφικῶν δημοσιευμάτων τῶν ἐτῶν 1939-1947, ἥτις συμπληρουμένη θὰ καταχωρισθῇ εἰς προσεχῇ τόμον τῆς ἑπετηρίδος τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου.

5. Συνεπληρώθη ἡ κατάταξις τῆς ὕλης τοῦ Ἀρχείου, τῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν λαϊκὴν λατρείαν καὶ τὴν μαντικὴν, συνταχθέντος καὶ σχετικοῦ μὲ τὴν μαντικὴν ἐρωτηματολογίου ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχείου, συμπληρουῦται δὲ προσεχῶς ὑπ' αὐτοῦ ἡ κατάταξις τοῦ εἰς τὴν δημόδιον ἱατρικὴν ἀναφερομένου ὕλικου, ὡς καὶ ἡ σύνταξις τοῦ σχετικοῦ ἐρωτηματολογίου.

Δυστυχῶς αἱ ἐκ τοῦ πολέμου προελθοῦσαι δυσχέρειαι ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὸ λήγον ἔτος νὰ ἐπηρεάζουν τὴν διεξαγωγὴν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἡμετέρου Ἀρχείου. Ἐκ τούτου καὶ ἡ συνέχισις τῆς ἐκδόσεως τῆς ἑπετηρίδος τοῦ Ἀρχείου δὲν κατέστη καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο δυνατὴ καὶ ἡ Ἑθνικὴ Μουσικὴ Συλλογὴ δὲν κατορθώθη νὰ λειτουργήσῃ.

Τῶν συλλογῶν τοῦ Ἀρχείου χρῆσιν ἔκαμαν εἰς τὰς μελέτας των, ὁ δασάρχης κ. Σερ. Τσιτσᾶς, ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Στυλ. Καψωμένος, ἡ κ. Αἰκ. Κακούρη, ὁ καθηγητὴς κ. Ἀναστ. Καραναστάσης, ὁ συντάκτης τοῦ Μεσαιων. Ἀρχείου κ. Μαν. Μανούσασκας καὶ ἄλλοι.

Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἀρχείου εἰσέχθησαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 29

βιβλία καὶ φυλλάδια (ἔναντι 40 τοῦ παρελθόντος ἔτους), καταγραφέντα εἰς τὸ βιβλίον εἰσαγωγῆς ὑπ' ἀριθ. 1643 - 1670, ἅπαντα ἐκ δωρεῶν. Ἐκ τούτων 6 ἐδωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, 1 ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, 2 ὑπὸ τοῦ κ. Β. Κριμπᾶ, 1 ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Ζωγράφου, 1 ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Διαμαντοπούλου, 1 ὑπὸ τοῦ κ. Ἰ. Μαλαθούρα, 3 ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Μέγα, 2 ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Πολίτου, 4 ὑπὸ τῆς δ. Γ. Ταρσούλη, 1 ὑπὸ τοῦ κ. Ἰ. Σημηριώτου, 6 ὑπὸ διαφόρων Συνδέσμων.

Μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅτι αἱ δυσχέρειαι, καθ' ὧν παλαίει ἡ Πατρίς ἡμῶν, θέλουσι παρέλθαι, προσβλέπομεν πρὸς τὸ ἐπὶ θύραις ἔτος μὲ ἀγαθὰς ἐλπίδας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Δεκεμβρίου 1946.

Ὁ Διευθυντὴς
Γ. Α. ΜΕΓΑΣ

Γ'. Κατὰ τὸ ἔτος 1947.

Αἱ κενωθεῖσαι κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος θέσεις δύο ἐπικούρων συντακτῶν καὶ ἑνὸς γραφέως, διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ καθηγητοῦ Μιχ. Καλινδέρη καὶ τῆς διδασκαλίσσης Μαρίας Λιουδάκη καὶ διὰ τῆς προσαιτήσεως τῆς γραφέως Γεωργίας Ταρσούλη, δὲν κατέστη δυνατόν κατὰ τὸ διαρρέυσαν ἔτος νὰ πληρωθῶσιν, ἀπὸ 24 δ' Ὀκτωβρίου ἀπουσιάζει ἐπ' ἀδείᾳ εκπαιδευτικῇ ἑνὸς ἔτους καὶ εἰς τῶν μονίμων συντακτῶν, ὁ κ. Δημ. Λουκάτος.

Ἡ ἐλάττωσις τοῦ προσωπικοῦ ἐπέφερε περιορισμὸν κυρίως εἰς τὴν ἀποδελτιωτικὴν ἐργασίαν τοῦ Ἀρχείου, ἐπειδὴ δέ, διὰ λόγους οἰκονομικούς, οὔτε ἀποστολαὶ τοῦ προσωπικοῦ πρὸς περισυλλογὴν λαογρ. ὕλης ἐνηργήθησαν, οὔτε διαγωνισμοὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν προεκηρύχθησαν, ὁ πλουτισμὸς τοῦ Ἀρχείου διὰ νέων λαογρ. συλλογῶν ὑστέρησε καὶ κατὰ τὸ λήγον ἔτος, εἰσελθόντων εἰς αὐτὸ μόνον 10 χειρογράφων ἐκ σελίδων 1868 (ἔναντι 24 χειρογράφων ἐκ σελίδων 2500 τοῦ παρελθόντος ἔτους). Ἐκ τούτων 4 μὲν προέρχονται ἐκ δωρεῶν τῆς κ. Μαγδαληνῆς Τσάκωνα (ἀριθ. 1566 ἐκ σελ. 23 σχ. 4ου), τοῦ κ. Γ. Σπυριδάκη (ἀριθ. 1557 ἐκ σελ. 10), τοῦ κ. Ἀθ. Κωστάκη (ἀριθ. 1558, σελ. 2), τοῦ κ. Μανούσακα (ἀρ. 1561, σ. 1), ἔξ δὲ (ὑπ' ἀριθ. 1559, 1560, 1562-1565) ἐκ σταχυολογίας καὶ ἀντιγραφῆς λαογραφικῶν εἰδήσεων ἐκ χειρογράφων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

Ἡ περιεχομένη εἰς ταῦτα ὕλη εἶναι ἄσματα 77, δίστιχα 78, παροιμίαι 252, παραδόσεις 59, παραμῦθια 4, αἰνίγματα 6, εἰχαὶ - κατάραι 77, ὄρκοι 20, τοπωνύμια 2447, παρωνύμια 20 καὶ ποικίλαι εἰδήσεις, ἀναφερόμεναι εἰς τὸν βίον καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. Ἐτέρα ὕλη εἰσῆχθη διὰ τῆς ἀποδελτιώσεως ἐντύπων τινῶν.

Εἰς τὴν ἀποδελτιώσιν ἡσχολήθησαν 1) ὁ συντάκτης Δ. Λουκάτος, ἀποδελτιώσας ἐκ διαφόρων περιοδικῶν καὶ ἡμερολογίων (Ἐθνη, Ἐπετ. Βυζ. Σπουδῶν, Ἐπετ. Κρητ. Σπουδῶν, Θεσσαλ. Χρον., Ἡμερολ. Μεγ. Ἑλλάδος) 931 παροιμίας, αἷς καὶ κατέταξε κατὰ τὸ κρατοῦν ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ σύστημα κατατάξεως, 2) ὁ ἐπὶ συντάκτης Δ. Πετρόπουλος, ἀποδελτιώσας 5 χειρόγραφα ἐκ σελ. 1558 (τὰ ὑπ' ἀριθ. 1560, 1562-1565), ὡς καὶ ὠρισμένα μέρη τοῦ Ἡμερολογίου Δυτ. Μακεδονίας 1932 καὶ 1933 καὶ τὰ Κώϊα τοῦ Ἰακ. Ζαργάφτη, τευχ. Α', 1921 καὶ 3) ὁ γραφεὺς Μεν. Τουρτόγλου, ἀποδελτιώσας τὰ ὑπ' ἀριθ. 1548 καὶ 1559 χειρόγραφα (ἐκ σελ. 312) καὶ μέρη τῶν Ἡμερολ. Δυτ. Μακεδονίας 1932-1938 καὶ ἀντιγράψας 188 ἄσματα ἐκ χειρογράφων καὶ ἐντύπων συλλογῶν.

Διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης ἀποδελτιώθησαν 420 ἄσματα, 76 δίστιχα, 1280 παροιμίαι, 93 παραδόσεις, 3 παραμύθια, 17 αἰνίγματα, 63 εὐχαὶ καὶ κατάροι, 20 ὅροι, 649 τοπωνύμια, 28 παρωνύμια, πρὸς δὲ ποικίλαι εἰδήσεις, σχετικαὶ μὲ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ τὰς δοξασίας τοῦ ἡμετέρου λαοῦ.

Κατὰ τὰ λοιπὰ αἱ ἐργασίαι τοῦ Ἀρχείου ἐπερρίφθησαν κυρίως περὶ τὴν κατάταξιν καὶ ἐπεξεργασίαν τῆς ἀποδελτιώσεως ἐν αὐτῷ ὕλῃ.

1. Συνεχίσθη ἡ προπαρασκευὴ πρὸς τὴν ἀποδελτιώσιν ἐκλεκτῶν ἁσμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἡσχολήθησαν οἱ συντάκται Μαρία Ἰωαννίδου καὶ Γ. Πολίτης, καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐμελέτησε τὰ ἱστορικὰ ἄσματα, ἐκλέξασα ἐξ 80 τύπων τὰς ἀριωτέρας καὶ ἀεισημωτέρας παραλλαγὰς, ὁ δὲ δεύτερος ἐμελέτησε τὰ κλέφτικα τραγούδια ἐκλέξας ἐκ 40 τραγουδιῶν τὰς καταλληλοτέρας παραλλαγὰς. Ὡσαύτως συνεχίσθη ἡ λεπτομερὴς κατάταξις ἁσμάτων ἐκ δημοσιευμένων καὶ ἀδημοσιεύτων συλλογῶν, καταταχθέντων ὑπὸ μὲν τῆς συντακτρίας Μ. Ἰωαννίδου 205, ὑπὸ δὲ τοῦ συντ. Γ. Σπυριδάκη 494 ἁσμάτων.

2. Ἡ κατάταξις παροιμιῶν ἐπεξετάθη εἰς συλλογὰς καὶ πραγματείας δημοσιευμένας εἰς περιοδικὰ καὶ βιβλία, ὡς τὴν Ἐθνη, τὰς Ἐπετηρ. Βυζ. καὶ Κρητ. Σπουδῶν, τὸν Μαλεβόν, τὰ Θεσσ. Χρονικά, τὴν Ἐπετηρ. Παρνασσοῦ, τὸ Ἡμερολ. τῆς Μεγ. Ἑλλάδος, Ν. Κυριαζῆ, Κυπρ. παροιμίας καὶ Σ. Φαρμακίδου, Κυπριακὴν Λαογραφίαν, καταταχθεισῶν ὑπὸ τοῦ συντ. Δ. Λουκάτου 2706 παροιμιῶν. Συγχρόνως ἐταξιθετήθησαν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ γραφέως Μεν. Τουρτόγλου εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Ἀρχείου 17.035 δελτία παροιμιῶν.

3. Συνεπληρώθη ἡ ἀνατεθεῖσα εἰς τὸν ἐπὶ συντάκτην Δ. Πετρόπουλον κατάταξις τῶν περὶ ζώων μύθων τῆς μαθητικῆς συλλογῆς τοῦ ἡμετέρου Ἀρχείου, καταταχθέντων ὑπ' αὐτοῦ 1233 μύθων τῶν χειρογράφων 1228-1385 καὶ 1454-1455 κατὰ τὸ σύστημα κατατάξεως Aarne.

4. Συνεχίσθη ὑπὸ τοῦ συντ. Γ. Σπυριδάκη ἡ σύνταξις βιβλιογραφίας τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1939-1947.

5. Ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχείου κατηρτίσθη διεξοδικὸν ἐρωτηματολόγιον, σχετικὸν μὲ τὴν δημώδη ἱατρικὴν, καὶ συνεπληρώθη ἡ πρὸ πολλοῦ παρασκευασθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ ἐκλογὴ μύθων καὶ παραμυθίων πρὸς ἑκδοσιν ἀπανθίσματος αὐτῶν, προοριζομένου πρὸς χρῆσιν διδασκάλων καὶ μαθητῶν καὶ μορφωτικούς ἐν γένει σκοπούς. Προσέτι ἐπανελήφθη ὑπ' αὐτοῦ ἡ σύνταξις γενικοῦ Καταλόγου τῶν ἑλληνικῶν μύθων καὶ παραμυθίων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ διεθνῶς ἀνεγνωρισμένου συστήματος κατατάξεως τοῦ Φιλλανδοῦ Antti Laarne, ἣτις εἶχε διακοπῇ ἐκ τῆς ἀνάγκης, ὅπως μελετητῇ καὶ καταταχθῇ τὸ ὕλικόν τοῦ Ἀρχείου, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τοῦ ἡμετέρου λαοῦ.

Δυστυχῶς καὶ κατὰ τὸ λήγον ἔτος δὲν κατέστη δυνατόν νὰ λειτουργήσῃ ἡ Ἑθν. Μουσικὴ Συλλογὴ καὶ χρησιμοποιεθῇ τὸ ἄρτιον φωνοληπτικὸν μηχανήμα, τὸ ὁποῖον αὕτη κέκτηται, πρὸς συλλογὴν καὶ καταγραφὴν δημοδῶν μελωδιῶν, μὴ ἐπιτευχθείσης τῆς ἀποστοφῆς τῶν δύο εἰδικῶν μουσικῶν, τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Μ. Εκπαιδεύσεως, οὓς προέκρινεν ἡ Ἀκαδημία. Ὡσαύτως δὲν κατέστη δυνατόν νὰ συνεχισθῇ ἡ ἑκδόσις τῆς Ἑπετηρίδος τοῦ Λαογραφ. Ἀρχείου, τῆς ὁποίας ὁ Γ' τόμος παραμένει ἀπὸ τοῦ 1941 ἀσυμπλήρωτος. Ἐπίσης ἀνεκδότα παραμένουν δύο τεύχη (2ον καὶ 3ον) τῶν Ἐρωτηματολογίων τοῦ Διευθυντοῦ, ἀναφερόμενα εἰς σπουδαιότατα κεφάλαια τῆς λαογρ. ἐρεῦνης, τὴν λαϊκὴν λατρείαν, τὴν μαγείαν, μαντικὴν, ἀστρολογίαν, μετεωρολογίαν καὶ δημ. ἱατρικὴν.

Τῶν συλλογῶν τοῦ Ἀρχείου χρῆσιν ἔκαμαν εἰς τὰς μελέτας τῶν οἱ κύριοι Ν. Τωμαδάκης καὶ Ν. Κονομῆς καὶ αἱ κυραὶ Φανὴ Σαρεγιάννη, Γεωργία Ταρσούλη καὶ Αἰκ. Κακούρη.

Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἀρχείου εἰσῆχθησαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 40 βιβλία καὶ φυλλάδια (ἔναντι 29 τοῦ παρελθόντος ἔτους), καταγραφέντα εἰς τὸ βιβλίον εἰσαγωγῆς ὑπ' ἀριθ. 1671 - 1710. Ἐκ τούτων 4 προέρχονται ἐξ ἀγορᾶς, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ ἐκ δωρεῶν. Ἐδωρήθησαν 8 ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, 4 ὑπὸ τοῦ κ. Π. Φορμόζη, 2 ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Χατζηϊωάννου, 2 ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Μέγα, 2 ὑπὸ Τεύκρου Ἀνθία, 2 ὑπὸ τοῦ κ. Νικ. Ζαφειρίου, 2 ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Σαλαμάγκα, 2 ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Σπυριδάκη, 1 ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Ποντιακῶν μελετῶν, 1 ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Καλογεροπούλου, 1 ὑπὸ τῆς κ. Κατ. Κακούρη, 1 ὑπὸ τοῦ κ. Παπασταύρου, 1 ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Ζευγᾶ καὶ 1 ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Δωδεκανησιακῆς

Ἐπιθεωρήσεως, 1 ὑπὸ τοῦ ἐκδότου Ναξιακῶν Ἀρχείων, 1 ὑπὸ τῆς ἀδελφότητος Σιφνίων, 1 ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ὁ Πάν, 1 ὑπὸ τοῦ Ἑλλ. γυμνασίου Ἀμμοχώστου, 1 ὑπὸ Α. Ζαμπάκη, 1 ὑπὸ Unesco.

Διὰ τὴν ἔλλειψιν οἰκονομικῶν πόρων ἀπέβη μέχρι τοῦδε ἀδύνατος ἡ προμήθεια τῶν ἐκδοθέντων ἀπὸ τοῦ 1940 λαογραφικῶν ἔργων καὶ δὴ τῶν τόμων τῶν λαογραφικῶν περιοδικῶν, ἑλληνικῶν καὶ ξένων, ὧν τοὺς προηγούμενους τόμους κέκτηται ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀρχείου καὶ πιθανῶς βραδύτερον θὰ εἶναι δύσκολος, ἂν μὴ ἀδύνατος, ἡ συμπλήρωσις αὐτῶν. Ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ δ' ἐνταῦθα νὰ τονίσω, ὅτι, ὅφ' ἃς σήμερον συνθήκας διατελοῦσι ἢ τε Ἑθνικὴ καὶ αἱ ἄλλαι δημόσιαι βιβλιοθήκαι τῶν Ἀθηνῶν, ὁ καταρτισμὸς κατὰ τὸ δυνατόν πλήρους καὶ συγχρονισμένης λαογραφ. βιβλιοθήκης ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ ἀποτελεῖ ἓνα τῶν σπουδαιότερων ὄρων διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν λαογραφικῶν σπουδῶν ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν.

Ἀτυχῶς ἡ παντελής ἔλλειψις τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς πλήρωσιν καὶ αὐτῶν τῶν στοιχειωδῶν ἀναγκῶν τῆς ὑπηρεσίας ἡμῶν οἰκονομικῶν πόρων δυσχεραίνει τὰ μέγιστα τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἔργου ἡμῶν καὶ δὴ εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν μετὰ πολυετὴ πολύμοχθον ἐργασίαν τὸ Ἀρχεῖον ἡμῶν ἐτελήθη ἤδη τοῦ ἔργου τῆς ἐπεξεργασίας καὶ μελέτης τοῦ ἀποθησαυρισθέντος ὕλικου πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ.

Ἐχόντες δ' ὅμως τὴν ἐλπίδα ὅτι «τὰς αἰτίας ἄσσει» ἄμεινον», χαιρετίζομεν τὸ ἐπὶ θύραις νέον ἔτος μὲ τὴν εὐχὴν νὰ παρέλθῃ ὁ βαρὺς χειμὼν, ὁ χειμάζων τὴν ἔνδοξον, ἀλλ' ἀτυχῇ μας Πατρίδα.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Δεκεμβρίου 1947.

Ὁ Διευθυντής
Γ. Α. ΜΕΓΑΣ

Δ' Κατὰ τὸ ἔτος 1948.

Κατὰ τὸ λήγον ἔτος ἀπεχώρησαν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ἀρχείου παραιτηθέντες δύο ἐκ τῶν συνεργατῶν ἡμῶν, ὁ μὲν συντάκτης Γ. Πολίτης τῇ 17 Μαΐου, ὁ δὲ γραφεὺς Μενέλαος Τουρτόγλου τῇ 7 Ἰουνίου. Καὶ ἐνισχύθη μὲν ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου τὸ προσωπικὸν τοῦ Ἀρχείου διὰ τῆς ἀποσπάσεως εἰς αὐτὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ξυλοκάστρῳ γυμνασίου Δ. Οἰκονομίδου, ἀλλὰ παραμένουν εἰσέτι κεναὶ δύο θέσεις συντακτῶν καὶ δύο θέσεις γραφέων ἐκ τοῦ προβλεπομένου μονίμου προσωπικοῦ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς τῶν μονίμων συντακτῶν τοῦ Ἀρχείου ἀπουσιάζει ἀπὸ ἔτους πρὸς μετεκπαίδευσιν ἐν Γαλλίᾳ, ἡ ὑπηρεσία ἡμῶν καὶ κατὰ τὸ λήγον ἔτος διεξήχθη μὲ ἡλαττωμένας τὰς εἰς προσωπικὸν δυνάμεις.

1. Πλουτισμὸς τῶν συλλογῶν τοῦ Ἀρχείου.

Δυστυχῶς τέταρτον ἤδη ἔτος ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Πατρίδος ἡμῶν δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἐπανάληψις τῆς προκηρύξεως διαγωνισμῶν πρὸς συλλογὴν λαογραφικῆς ὕλης καὶ τῆς ἐνεργείας ἀποστολῶν τοῦ προσωπικοῦ πρὸς εἰδικὰς ἐπὶ τόπου ἐρεῦνας, διὰ τῶν ὁποίων τόσον πλουσίαν ὕλην συνεκόμισε τὸ Ἀρχεῖον κατὰ τὰ προηγηθέντα τοῦ τελευταίου πολέμου ἔτη. Ἐν τοσοῦτῳ τὸ ΛΑ ἐπέτυχε νὰ περιλάβῃ εἰς τὰς συλλογὰς αὐτοῦ: 1) 4 χειρόγραφα ἐκ 1520 σελίδων σχ. 4^{ου}, ὑποβληθέντα τὸ 1939 εἰς τὸν λαογρ. διαγωνισμόν τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἑταιρείας, τῆς προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Δ. Μπαλάνου, τῆς χρησιμοποιοῦσεως τῆς περιοχομένης εἰς αὐτὰ ἀξιολογωτάτης λαογρ. ὕλης εὐγενῶς ἐπιτραπέισης ἡμῖν ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς ταύτης Ἑταιρείας, 2) τρία χειρόγραφα ἐκ 510 σελίδων, κατατεθέντα ὑπὸ τοῦ ἐν Σέρραις ἐγκατεστημένου ἱατροῦ κ. Ἰπλ. Μακρῇ, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ λαογραφίαν τῆς Κυζίκου, τῆς Ἀρτάκης καὶ τῶν Προκοννήσεων, ὡς καὶ εἰς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα δύο παρὰ τὴν Ἀρτάκην χωρίων, ὁμιλούντων ἰδίωμα συγγενὲς πρὸς τὴν Τσακωνικὴν διάλεκτον, 3) 2 χειρόγραφα ἐκ 388 σελίδων σχ. 4^{ου}, προσερχόμενα ἐκ τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Λαογραφικοῦ Φροντιστηρίου τοῦ καθηγητοῦ Γ. Μεγά. Πρὸς τούτοις ἐδωρήθησαν εἰς τὸ Ἀρχεῖον 1 χειρόγραφον ἐκ 136 σελίδων σχ. 4^{ου} ὑπὸ τοῦ συντάκτου κ. Δ. Οἰκονομάκου, ὃ χειρόγραφον ἐκ 81 σελίδων ὑπὸ τοῦ συντάκτου κ. Δ. Πετροπούλου, 2 ἐκ σχ. 64 ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀειμνήστου Ν. Γ. Πολίτου, ἕτερα δὲ 2 ἐκ σελ. 625 ἀπληρτίσθησαν διὰ σταχυολογίας λαογρ. ὕλης ἐκ δύο χειρογράφων τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ.

Οὕτω τὰ εἰσαχθέντα κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο χειρόγραφα εἰς τὸ ΛΑ ἀνῆλθον εἰς 25 συγκεκριμένα ἐκ 3240 σελίδων (ἐναντι 10 χειρογράφων ἐκ σελίδων 1868 τοῦ παρελθόντος ἔτους), ἡ δὲ περιοχομένη εἰς αὐτὰ ὕλη, ἡ ὑποκειμένη εἰς ἀρίθμησην, εἶναι: 1127 ᾠσματα, 637 δίστιχα, 2753 παροιμίαι, 42 παραμύθια, 14 εὐτρ. διηγήσεις, 14 παραδόσεις, 118 αἰνίγματα, 32 ἐπῳδαί, 30 παιδιαί, 392 εὐχαὶ καὶ κατάρραι, 397 τοπωνύμια, ὄρκοι 14, ὡς καὶ ποικίλη ἄλλη ὕλη, ἀναφερομένη εἰς τὰ ἔθιμα, τὰς πράξεις καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἡμετέρου λαοῦ.

2. Ἀποδελτίωσις λαογραφικῆς ὕλης.

Ἐνεκα ἐλλείψεως τῶν προβλεπομένων ὑπὸ τοῦ Ὁργανισμοῦ τοῦ ΛΑ γραφῶν καὶ τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ προσωπικοῦ εἰς ἐργασίας κατατάξεως καὶ ἐπεξεργασίας τῆς ἀποθησανρισθείσης ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ ὕλης αἱ ἀντιγραφικαὶ καὶ ἀποδελτιωτικαὶ ἐργασίαι, αἱ ὁποῖαι εἶναι οὐσιώδους σημασίας διὰ πᾶν Ἀρχεῖον, ὑστέρησαν ἐναντι τῆς πέρυσι συντελεσθείσης ἐργασίας, ἀποδελτιωθέντων ἐν ὅλῳ 3 χειρο-

γράφων ἔξ 666 σελίδων (ἔναντι 7 χειρογράφων ἐκ 1880 σελ. τοῦ παρελθόντος ἔτους). Πρὸς τούτοις ἀπεδελτιώθησαν καὶ ἔντυποί τινες συλλογαί. Εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀπασχολήθησαν 1) ὁ ἐπίκουρος συντάκτης Δ. Πετρόπουλος, ἀποδελτιώσας τὸ ὑπ' ἀριθ. 1566 χειρόγραφον καὶ μέρος τοῦ χειρογράφου 1568 (ἐν 31 σελ. 371), ὡς καὶ τὰ περιοδικὰ Φάρος Βορ. Ἑλλάδος 1938-40 καὶ Ἡμερολ. Ὀδοιπ. Συνδ. 1925· 2) ὁ ἐπὶ συντάκτης Δ. Οἰκονομίδης, συμπληρώσας τὴν ἀποδελτιώσιν τῶν χειρογράφων 1568 καὶ 1569 (σελ. 203) καὶ 3) ὁ γραφεὺς Μ. Τουρτόγλου, ἀποδελτιώσας τὸ χειρόγραφον 1569 Β (σελ. 92) καὶ τὰ ἡμερολόγια Δυτ. Μακεδονίας 1936, 1937 καὶ 1938 καὶ τὸ Μακ. Ἡμερολόγιον τῶν ἐτῶν 1932, 1934, 1936 καὶ 1937.

Οὕτω ἐσταχυολογήθησαν 353 ᾠσματα, 36 δίστιχα, 926 παροιμιαί, 12 παραδόσεις, 15 παραμύθια, 5 εὐτράπ. διηγήσεις, 85 αἰνίγματα, 31 ἐπιδείματα, 110 εὐχαί, 29 τοπωνύμια, πρὸς δὲ ποικίλαι ἄλλαι εἰδήσεις, ἀναφερόμεναι εἰς τὸν βίον καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ.

3. Κατάταξις λαογρ. ὕλης καὶ ἐπιστημονικὴ μελέτη τοῦ ὕλικου.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν κατάταξιν καὶ ἐπεξεργασίαν τῆς ἀποθησαυρισθείσης ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ ὕλης ἐγένετο ἡ ἑξῆς ἐργασία:

2. Συνεχίσθη ἡ κατάταξις δημοτ. ᾠμάτων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐφαρμοσμένου ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ συστήματος, καταρτιζόμενον ὑπὸ τοῦ συντάκτη Γ. Σπυριδάκη 937 ᾠμάτων.

2. Συνεπληρώθη ἡ κατάταξις τῶν μύθων τῆς μαθητικῆς συλλογῆς τοῦ Ἀρχείου, καταρτιζόμενος εὐρετηρίου αὐτῶν ὑπὸ τοῦ συντάκτη Δ. Πετροπούλου.

3. Συνεχίσθη ἡ προπαρασκευὴ τῆς ἐκδόσεως Ἀπανθίσματος ἐκλεκτῶν ᾠμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ ἐργασία αὕτη, ἀπαιτοῦσα ἐνδελεχῆ μελέτην πασῶν τῶν γνωστῶν δημοσιευμένων καὶ ἀδημοσιευτῶν παραλλαγῶν τῶν δημοτικῶν ἡμῶν ᾠμάτων, ἀποτελεῖ συνάμα τὴν ἀπαραίτητον προεργασίαν εἰς τὴν γενικωτέραν μελέτην, ἣν θ' ἀπαιτήσῃ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔκδοσις τοῦ Corpus τῶν δημοτικῶν ἡμῶν ᾠμάτων. Ἐκ τούτου ἡ ἐργασία αὕτη βαίνει μὲ σχετικῶς βραδὺν ρυθμόν, ἀλλὰ παρέχει εἰς τὸ προσωπικόν τὴν εὐκαιρίαν τῆς βαθυτέρας γνώσεως τῶν κειμένων τῆς δημώδους ἡμῶν ποιήσεως καὶ τῆς θέσεως προβλημάτων, σχετιζομένων μὲ τὴν παράδοσιν, ἐρμηνείαν καὶ ἔκδοσιν αὐτῶν. Συγχρόνως διενεργεῖται ἔλεγχος τῆς γινομένης ἐκλογῆς ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχείου.

Εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἡσχολήθησαν τρεῖς τῶν συντακτῶν τοῦ Ἀρχείου. Καὶ ἡ μὲν Μαρία Ἰωαννίδου ἐμελέτησε 17 παραλογές, 6 ἀκριτικά, 2 ἱστορικά καὶ 2 κλέφτικα, ὁ δὲ Γ. Πολίτης 32 κλέφτικα καὶ 1 ἀκριτικόν, ὁ δὲ Δ. Πετρόπουλος 62 κλέφτικα τραγούδια.

4. Συνεπληρώθη ἡ ἀνατεθεῖσα εἰς τὸν συντάκτην Γ. Σπυριδάκην βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1939-1947, ἣτις θὰ δημοσιευθῇ εἰς ἓνα τῶν ὑπὸ ἐκτύπωσιν τόμων τῆς Ἑπετηρίδος τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου.

5. Συνεχίσθη ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχείου ἡ σύνταξις τοῦ ἐπιστημονικοῦ Καταλόγου τῶν ἑλληνικῶν μύθων καὶ παραμυθίων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ διεθνῶς ἀνεγνωρισμένου συστήματος κατατάξεως τοῦ Φιλλανδοῦ Antti Aarne.

4. Ἑπετηρὶς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπανελήφθη ἡ ἔκδοσις τῆς Ἑπετηρίδος τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, ἣτις εἶχε διακοπῇ κατὰ τὰ ἔτη τῆς ξενικῆς κατοχῆς, ἐξετυπώθησαν δὲ ἤδη 4 τυπ. φύλλα τοῦ Γ' καὶ 6 τυπ. φύλλα τοῦ Δ' τόμου αὐτῆς, περιλαμβάνοντα πραγματείας τοῦ Διευθυντοῦ, τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Κ. Μαλτέζου, καὶ μελέτας τῶν συντακτῶν Μ. Ἰωαννίδου καὶ Δημ. Πετροπαύλου. Ἀμφότεροι οἱ συντάκται οὗτοι τὰ θέματα τῆς μελέτης τῶν ἡρώσθησαν ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ὕλικου τοῦ Ἀρχείου. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐπραγματεύθη τὸ θέμα τῆς «ἀδελφικῆς ἀγάπης ἢ «ὁ Χάρος καὶ τ' ἀδελφία», ὁ δὲ δεύτερος τὰ ἔθνη τῆς συνεργασίας καὶ ἀλληλοβοηθείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

5. Ἑθνικὴ Μουσικὴ Συλλογὴ.

Δυστυχῶς δὲν κατέστη ἀκόμη δυνατὴ ἡ λειτουργία τῆς Ἑθνικῆς Μουσικῆς Συλλογῆς, ἣτις ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Κράτους διὰ τοῦ νόμου 432 τοῦ 1914, «πρὸς διάσωσιν καὶ περισυλλογὴν τῶν ᾠμάτων, τῶν χορῶν καὶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ», συνεχωνεύθη δὲ διὰ τοῦ ἀπὸ 14 Μαρτίου 1927 Διατάγματος εἰς τὸ Λαογρ. Ἀρχεῖον. Εἶναι δὲ λυπηρὸν ὅτι δὲν ἐπετεύχθη ἡ ἀπόσπασις τῶν δύο εἰδικῶν μουσικῶν, τῶν ὑπηρετούντων εἰς σχολεῖα τῆς Μέσης Ἑκπαιδεύσεως, οὓς προέκρινεν ἡ Ἀκαδημία. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου καὶ τὸ πολύτιμον φωνοληπτικὸν μηχανήμα, τὸ ὁποῖον ἡ Ἀκαδημία ἐπρομηθεύθη τὸ 1939 διὰ χρημάτων τῆς Ἑθν. Μουσικῆς Συλλογῆς παραμένει ἐν ἀχρηστίᾳ, τὸ δὲ Ἑθνικὸν τοῦτο Ἰδρυμα ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιτελέσῃ τὸν προορισμόν, δι' ὃν ἰδρύθη ὑπὸ τῆς Πολιτείας.

6. Χρῆσις τῶν συλλογῶν τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου.

Χρῆσιν τῶν συλλογῶν τοῦ Ἀρχείου κατόπιν ἀδείας τῆς Ἀκαδημίας ἔκαμαν εἰς τὰς μελέτας τῶν οἱ κύριοι Γ. Θεοτοκάς, Μενέλαος Τουρτόγλου, Ν. Χ. Κονομῆς, καὶ αἱ κυραὶ Νίκη Πέφδικα, Δέσποινα Μαζαράκη καὶ Γεωργία Ταρσουλή.

7. Βιβλιοθήκη.

Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἀρχείου εἰσῆχθησαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 58 βιβλία καὶ φυλλάδια (ἐναντι 40 τοῦ παρελθόντος ἔτους), κατεγράφησαν δ' ἐν τῷ βιβλίῳ εἰσαγωγῆς ὑπ' ἀριθ. 1711-1768. Ἐκ τούτων ἐν προέρχεται ἕξ ἀγοραῖς, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ ἐκ δωρεῶν καὶ ἀνταλλαγῶν. Ἐκ τούτων ἐδωρήθησαν ἡμῖν ἐνεργείαις τῆς Unesco ὑπὸ τοῦ British National Book Centre 6 τόμοι τοῦ Journal of American Folklore Society (1916-20) καὶ 17 τόμοι τοῦ Folklore τῆς ἐν Λονδίνῳ Folklore Society (1904-1920). Προσέτι ἐδωρήθησαν 2 τόμοι ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 8 τόμοι ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν, 2 ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, 1 ὑπὸ τῆς Δημοτ. Βιβλιοθήκης Κοζάνης, 1 ὑπὸ τῆς Ἐνώσεως Λούντζης, ἀνὰ 1 τόμος ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τῶν περιοδικῶν Ναξιακοῦ Ἀρχείου, Δωδεκανησιακῆς Ἐπιθεωρήσεως, τοῦ Συνεταιριστοῦ, τῶν Λουλουδιῶν, 8 ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Παπαχαλαμπους, 3 ὑπὸ τῆς κ. Μαρίας Ἰωαννίδου, 3 ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Οἰκονομίδου, 2 ὑπὸ τοῦ κ. Ἀν. Βρόντη, 2 ὑπὸ τοῦ κ. Θ. Βαγενᾶ, 2 ὑπὸ τοῦ κ. Μανώλη Τριανταφυλλίδη καὶ ἀνὰ ἓν ὑπὸ τῶν κ. κ. Στ. Καραϊδίου, Π. Μπριοῦστερ, Ἀγγ. Χατζημιχάλη, Γ. Σπυριδάκη, Ἀντ. Κατῆ, Γ. Ν. Πολίτου, Ἀθ. Ταρσούλη, Κ. Χρυσάνθη, Ἀν. Ζαῦμπου, Π. Φορμόζη, Τάσος Τριποπούλου, Γεωργίας Ταρσούλη, Ἀρη Κωνσταντινίδη, Δ. Τριποδάκη, Η. Μαρκάκη, Ἀγ. Παναγιωτοπούλου, Γ. Ἀποστολάκη.

Ἐχοντες τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ μέγας χειμὼν, ὅστις ἐπέπεσε τῇ πατρίδι, θὰ παρέλθῃ καὶ εὐδία θὰ λάμπῃ πάλιν εἰς τὸν ἐθνικὸν ὁρίζοντα, χαιρετίζομεν τὸ ἐπὶ θύραις νέον ἔτος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Δεκεμβρίου 1948.

Ὁ Διευθυντὴς
Γ. Α. ΜΕΓΑΣ

Ε'. Κατὰ τὸ ἔτος 1949.

Κατὰ τὸ λήγον ἔτος τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον εἰργάσθη, ὥς καὶ κατὰ τὸ προηγούμενον, μὲ ἡλαττωμένας τὰς εἰς προσωπικὸν δυνάμεις ἔνεκα τῆς μὴ πληρώσεως ἕξ ἀπὸ μακροῦ κενῶν ἐν αὐτῷ ὁργανικῶν θέσεων καὶ ἔνεκα τῆς ἐπὶ ἐκπαιδευτικῇ ἀδείᾳ ἀπουσίας ἐνὸς τῶν μονίμων συντακτῶν αὐτοῦ. Οὕτω πλὴν τοῦ διευθυντοῦ εἰργάσθησαν ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο δύο μόνιμοι συντάκται, ἡ κ. Μ. Ἰωαννίδου καὶ ὁ κ. Γ. Σπυριδάκης, καὶ δύο ἀπεσπασμένοι λειτουργοὶ τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως, ὁ κ. Δ. Πετρόπουλος καὶ ὁ κ. Δ. Οἰκονομίδης.

Δι' ἔλλειψιν οἰκονομικῶν πόρων καὶ κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος οὔτε διαγωνισμοὶ οὔτε ἀποστολαὶ τοῦ προσωπικοῦ πρὸς περισυλλογὴν λαογραφικοῦ ὕλικου ἐνηργήθησαν, ἐπειδὴ δὲ καὶ δωρεαὶ χειρογράφων παρὰ συλλογέων λαογραφικῆς ὕλης ὀλίγαι ἐγένοντο, ὁ πλουτισμὸς τῶν συλλογῶν τοῦ Ἀρχείου διὰ νέας ὕλης ὑπελείφθη τοῦ τῶν προηγουμένων ἐτῶν· διότι εἰσῆχθησαν ἐν ὧν 14 χειρογραφα ἐκ σελ. 540 (ἐναντι 25 χειρογράφων ἐκ σελ. 3240 τοῦ παρελθόντος ἔτους). Ἐκ τούτων 2 (ὑπ. ἀρ. 1593 καὶ 1597 ἐκ σελ. 18 σχ. 4ου) ἐδωρήθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Ἀ. Καραναστάση, 1 (ὑπ' ἀρ. 1595 ἐκ σελ. 106 σχ. 4ου) ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Κώνστα, 1 (ὑπ' ἀρ. 1596 ἐκ σελ. 23 σχ. 4ου) ὑπὸ τῆς κ. Μαγδαληνῆς Τσάκωνα, 1 (ὑπ' ἀρ. 1600 ἐκ σελ. 92 σχ. 16ου) ὑπὸ τοῦ κ. Μιχ. Καλινδέρη, 1 (ὑπ' ἀρ. 1602 ἐκ σελ. 59 σχ. 8ου) ὑπὸ τῆς διδασκαλίσσης Εἰρ. Παπαδάκη, 2 (ὑπ' ἀρ. 1603 καὶ 1604 ἐκ σελ. 32 σχ. 8ου) ὑπὸ τοῦ συντάκτου Γ. Σπυριδάκη, καὶ 6 (τὰ ὑπ' ἀριθ. 1592, 1594, 1598, 1599, 1601 καὶ 1605 ἐκ σελ. 210 σχ. 4ου) προέρχονται ἐκ τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Λαογραφικοῦ Φροντιστηρίου τοῦ καθηγητοῦ Γ. Α. Μέγα. Ἐν τῶν χειρογράφων τούτων, τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Κώνστα κατατεθέν, περιέχει 50 αἰτωλικά ἄσματα, ἄριστα καταγεγραμμένα εἰς βυζαντινὴν παλαιόγραφικὴν, τὰ δὲ λοιπὰ περιλαμβάνουν 60 ἄσματα, 14 δίστιχα, 54 αἰνίγματα, 12 παραμύθια, 6 παραδόσεις, 7 ἐπωδὰς, 14 παροιμίας καὶ εἰδήσεις ἀναφερόμενας εἰς τὸ ἔθνος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Εἰς ἀποδελτιωτικὴν ἐργασίαν ἡγωνήθη μόνον ὁ ἐπίκουρος συντάκτης Δ. Οἰκονομίδης, σταχυολογήσας λαογραφικὰ ἐκ 8 χειρογράφων τοῦ Ἀρχείου (ἀρ. 1569 Α. Β. Γ. Δ, 1570, 1571, 1579 καὶ 1122 ἐκ σελ. 1415) ἥτοι ἄσματα 416, δίστιχα 64, παροιμίας 1502, παραμύθια 17, εὐτραπ. διηγήσεις 14, παραδόσεις 14, αἰνίγματα 43, παιδιὰς 24, εὐχὰς καὶ κατάρας 301, τοπωνύμια 443, παρωνύμια 17, ὀνόματα ζώων 16, ὄρκους 14 καὶ ποικίλας ἄλλας εἰδήσεις, ἀναφερομένας εἰς τὸν βίον τοῦ λαοῦ. Προσέτι ἀπεδελτιώθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συντάκτου ὕλη λαογραφικὴ ἐκ τῶν Notes of Karpathos of Prof. R. Dawkins (Ann. of Brit. School 9, 176 κέ).

Κατὰ τὰ λοιπὰ αἱ ἐργασίαι τοῦ Ἀρχείου περιορίσθησαν εἰς τὴν συστηματικὴν κατὰ τάξιν τῶν δημοτικῶν ἡμῶν ἁσμάτων καὶ τὴν προκαταρκτικὴν αὐτῶν μελέτην πρὸς ἐκλογὴν τῶν καταλληλοτέρων διὰ τὸ παρασκευαζόμενον ἀπάνθισμα παραλλαγῶν. Καὶ εἰς μὲν τὴν κατὰ τάξιν ἡσχολήθη κυρίως ὁ συντάκτης Γ. Σπυριδάκης, κατατάξας κατὰ τὸ ἐφαρμοζόμενον ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ σύστημα 1396 ἄσματα (ἐναντι 937 τοῦ παρελθόντος ἔτους), ἐπικουρικῶς δὲ ἡ συντ. Μ. Ἰωαννίδου κατατάξασα 13 ἄσματα ἐκ τοῦ ΙΑ' τόμου τοῦ Ν. Ἑλληνομνήμονος· εἰς δὲ τὴν ἐκλογὴν, ἣ ὁποία προαπαιτεῖ συγκέντρωσιν καὶ μελέτην πασῶν τῶν γνωστῶν δημοσιευμένων καὶ ἀδημοσιευτῶν παραλλαγῶν ἐκάστου ἁσματος ἡσχολήθησαν οἱ συντάκται Μ. Ἰωαννίδου καὶ Δ. Πετρόπουλος. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐμελέτησε 30

ἀκριτικά, ὁ δὲ δεύτερος 5 ἀκριτικά καὶ 176 κλέφτικα τραγούδια. Εἰς τὸν ἔλεγχον δὲ τῆς ἐργασίας ταύτης, ὡς καὶ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἑπετηρίδος τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, κατέγινεν ὁ Διευθυντὴς αὐτοῦ.

Δυστυχῶς ἡ ἔκδοσις τῆς Ἑπετηρίδος, ἐπαναληφθεῖσα κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος μετὰ πέντε ἐτῶν διακοπὴν, διεκόπη καὶ πάλιν μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Δ' τόμου (1943-1944) ἔνεκα ἐλλείψεως χρημάτων. Οὕτω παραμένει ὑπὸ τὰ πιεστήρια ὁ ἀπὸ τοῦ 1941 ἐκτυπούμενος Γ' τόμος (1941-1942), ἡ δὲ συνέχισις τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ Ἑρωτηματολογίου τῆς Λαϊκῆς Λατρείας καὶ τῶν λοιπῶν κεφαλαίων τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, ὡς καὶ ἡ ἐκτύπωσις τῆς ἀπὸ ἔτους ἐτοίμης πρὸς ἔκδοσιν Βιβλιογραφίας τῶν λαογραφικῶν δημοσιευμάτων τῶν ἐτῶν 1939-1947, ἀποβαίνει προβληματική.

Ἐπίσης δὲν κατέστη δυνατὴ καὶ κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος ἡ πρόσληψις τοῦ ἀπαιτουμένου διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Ἑθνικῆς Μουσικῆς Συλλογῆς προσωπικοῦ, ἐκ τούτου δὲ καὶ τὸ φωνοληπτικὸν μηχανήμα, τὸ ὁποῖον ἡ Ἀκαδημία ἐπρομηθεύθη τὸ 1939 δι' ἀδράς δαπάνης, παραμένει νὰ παραμένῃ ἐν ἀχρησίᾳ. Εἶναι τῷ ὄντι λυπηρόν, ὅτι, καθ' ὅσον χρόνον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ Βαλκανικὰ κράτη καὶ τὴν Τουρκίαν αἱ δημοτικαὶ μελωδίαι συλλέγονται καὶ μελετώνται ἐκ παρολίλων πρὸς τὰ κείμενα τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων εἰς εἰδικὰ ἴνστιτούτα, ἡ ἡμετέρα Ἑθνικὴ Μουσικὴ Συλλογὴ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1937, ὅτε ἀνέχθη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, δὲν κατώρθωσεν ἀκόμη νὰ κάμῃ ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν της.

Χρηθίσιν τῶν συλλογῶν καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀρχείου ἔκαμαν εἰς τὰς μελέτας των ὁ καθηγητὴς κ. Ἰ. Βογιατζίδης, ὁ κ. Σπ. Θεοδωρόπουλος καὶ ἡ δ. Γεωργία Ταρσούλη.

Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἀρχείου εἰσῆλθον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο 53 βιβλία καὶ φυλλάδια (ἔναντι 58 τοῦ προηγουμένου ἔτους), κατεγράφησαν δ' ἐν τῷ βιβλίῳ εἰσαγωγῆς ὑπ' ἀρ. 1769-1821. Ἐκ τούτων 2 τόμοι τοῦ Journal of American Folklore, τόμ. 60 καὶ 61 (1947 καὶ 1948) καὶ 1 τόμος τῶν Annales Universitatis Mariae Curie, Lublin 1947 προσέρχονται ἐξ ἀνταλλαγῆς πρὸς τὴν Ἑπετηρίδα τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, τὰ δὲ λοιπὰ ἐκ δωρεῶν, ἥτοι ἐδωρήθησαν 3 ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν, 2 ὑπὸ τῆς κ. Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη, 4 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Στ. Κυριακίδου, 1 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀ. Χατζῆ, 1 ὑπὸ τοῦ Μουσείου Μπενάκη, 1 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Μ. Τριανταφυλλίδη, 1 ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Κουκκίδη, 2 ὑπὸ τοῦ καθ. Γ. Μέγα, 2 ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Παπαχαραλάμπους, 1 ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Ν. Γ. Πολίτου, 1 ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Πίτσιου, 1 ὑπὸ τοῦ κ. Κυρ.

Χατζηϊωάννου, 1 ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Κληρίδη, 1 ὑπὸ τῆς Μπαγκείου Ἐπιτροπῆς, 1 ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Σπυριδάκη καὶ ἀνὰ 1 ὑπὸ τῶν κ. Δ. Πετροπούλου, Γ. Μανρακάκη, Ἰ. Παμπούκη, Χρ. Μουραχτανίδη, Ν. Ἀλευρᾷ, Ἀρ. Παπαδάτη, Θ. Σοφοκλέους, Γερασίμου Σαλβάνου, Β. Αὐλωνίτη, τοῦ καθηγητοῦ κ. Σπ. Δοντᾶ, τῆς κ. Εὐαγγ. Φραγκάκη, τῶν κ. Β. Κεράμποδος, Κλ. Οἰκονόμου, Θ. Βαγενᾶ καὶ Ν. Σηφάκη, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν Κυπριακῶν Γραμμάτων, τῆς Ἐθναρχίας Κύπρου, τοῦ Συνεταιριστοῦ, τοῦ Πανός, τῆς Φωνῆς τῶν Συνεταιρισμῶν, τῆς Ἐφημερίδος Κυνουρίας, τῶν Σιφναϊκῶν Νέων, τῆς Ἐφημερίδος Ὁρεστιάδος. Καὶ αὗται μὲν αἱ πρὸς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου δωρεαί, ἀλλ' εἶναι εὐνόητον, ὅτι καμμία εἰδικὴ βιβλιοθήκη δὲν δύναται ν' ἀνταποκριθῇ πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτῆς, ἂν περιμένῃ νὰ πλουτισθῇ μόνον διὰ δωρεῶν. Δυστυχῶς δὲν παρεσχέθησαν ἡμῖν καὶ κατὰ τὸ λῆγον ἔτος τὰ μέσα, ἵνα συμπληρώσωμεν τὰς σειρὰς τῶν ἐλληνικῶν καὶ ξένων λαογραφικῶν περιοδικῶν διὰ προμηθείας τῶν ἀπὸ τοῦ 1940 ἐκδοθέντων τόμων. Πολλὰ ἠλπίσαμεν ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς τοῦ ἡμετέρου περιοδικοῦ πρὸς ξένα λαογραφικὰ περιοδικά, ἀλλ' αἱ συχναὶ διακοπαὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἡμετέρας Ἐπετηρίδος καὶ ἡ ἐκ τούτου προερχομένη ἀταξία δὲν συμβάλλουν εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῆς ἀνταλλαγὴν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τέλος γὰρ προσέθετο, εἰς τὰ πρᾶγματα ἢ διεξαγωγὰ τῆς ὑπηρεσίας ἡμῶν, διαγραφόμενα ἐκ τῆς παντελοῦς ἐλευθέρως γραφῶν, ἀνάγκη δὲ ὅπως πλείονος ἐπιδιωχθῇ ἡ πλήρωσις τῶν δύο ἀπὸ μακρῶν χρόνων ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ θέσεων γραφῶν, ἵνα μὴ οἱ ὑπηρετοῦντες ἐν αὐτῷ στερῶνται ἀπασχολῶνται κατ' ἀνάγκην εἰς ἔργα ἀντιγραφικὰ ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου.

Ἐλπίζοντες ὅτι τὰ πρᾶγματα τῆς φίλης Πατρίδος θέλουν ἐν τῷ προσεχεῖ μέλλοντι βελτιωθῇ καὶ ὅτι θὰ παρασχεθῶσι καὶ ἡμῖν τὰ μέσα πρὸς προαγωγὴν τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἐθνικῶν ἅμα ἔργων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου καὶ τῆς Ἐθνικῆς Μουσικῆς Συλλογῆς, χαιρετίζομεν τὸ ἐπὶ θύραις νέον ἔτος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7ῃ Δεκεμβρίου 1949.

Ο Διευθυντῆς

Γ. Α. ΜΕΓΑΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

Ἀγία Ἄννα Εὐβοίας 4
 Ἀγία Σοφία Λήμνου 72
 Ἀγιάσος 3, 6, 35, 56, 57, 76
 Ἅγιος Ἰωάννης Βιζύης 64
 Ἅγιος Λαυρέντιος 60
 Ἀγόριανη 40
 Ἀγραφα 11, 20, 58, 63, 71
 Ἀγχιάλος 8, 9, 81
 Ἀδραμύτιον 4, 28, 44, 49, 51, 83, 84
 Ἀδριανούπολις 9, 13, 22, 44, 59
 Ἀθῆναι 21, 23, 31, 38, 41, 46, 51, 68, 120, 121, 122, 123, 124, 125
 Αἴγινα 68, 89
 Αἶνος 4, 22, 48, 51, 54, 63, 68, 69, 91
 Αἰτωλία 11, 15, 23, 26, 27, 48, 55, 66, 71, 78, 82, 85, 87, 91, 92, 93, 120, 121, 123
 Ἀκαρνανία 20
 Ἀλμαλί Μαλγάρων 79
 Ἀμισός Πόντ. 57, 65, 70
 Ἀμιόχωστος Κύπρου 26
 Ἀμοργός 17
 Ἀνακοῦ Καπαδοκ. 15
 Ἀπέρει Καρπάθου 18
 Ἀπολλωνιάς Προύσης 84
 Ἀπύρανθος Νάξου 12, 73
 Ἀράχοβα Παρνασσ. 4, 15, 19, 24, 51, 54, 74, 78, 83, 91
 Ἀργος 68, 92
 Ἀργος Ὁρεστικόν 69
 Ἀργυρόκαστρον 26

Ἀρκαδία 8, 9, 33, 48, 54
 Ἀρτεμῶνας Σίφνου 8, 50
 Ἀρτοτίνη 8, 9
 Ἀσβεστοχώρι 124
 Ἀταλάντη 71, 77
 Βασιλικὸ Χαλκιδικῆς 121, 122, 124
 Βασιλίτσι Πυλίας 11, 14, 50, 73
 Βέντζια Μακεδ. 17
 Βέροια 69
 Βιζύη 7, 48
 Βιθυνία 11, 24
 Βινία Ἀγραφῶν 47
 Βιτρινία 92
 Βλάστη Μακεδονίας 4, 9, 23, 73
 Βογατσικόν 5, 4
 Βούρβουρα 68, 95, 96, 99
 Βυτίνα 15
 Γαλανάδες Νάξου 88
 Γιαντισαροχώρι Κυθων. 35
 Γορτυνία 4, 84
 Γοῦβες Εὐβοίας 98
 Γουρουνάκι Χασίων 42
 Γραμματικὸ Ἀττικῆς 71
 Γριζι Πυλίας 65, 78, 92
 Γύθειον 35, 63, 67, 68, 75
 Δαδὶ Λοκρίδος 75
 Δαμασκηνιά Κοζάνης 45, 62
 Δαρδανέλια 31
 Δεμάτι Μαλακασίου 78
 Δημηγίτσα Χασίων 63
 Δρυμὸς Μακεδονίας 52, 92, 95, 96, 98

Ἐμπορεῖο Θήρας 90
 Ἐπίδauρος 88, 95
 Εὐκάρουν 7
 Εὐρυτανία 80, 92

Ζαγορά 54
 Ζαγόρι 60
 Ζάκυνθος 4, 32, 36, 39, 41, 42, 70
 Ζιζάνι Πυλίας 73
 Ζουπάνι 9

Ἡπειρος 6, 9, 14, 24, 26, 28, 45, 48, 49, 57, 67, 68, 69, 92, 120

Θεσσαλία 17, 26, 61
 Θῆβαι 13, 20
 Θήρα 13, 26
 Θράκη 4, 12, 15, 18, 26, 27, 35, 68, 69, 70, 79, 96, 120, 121, 122, 124, 125

Ἱεράπετρα 62
 Ἱμβρος 69, 81
 Ἰνναχώριον 46
 Ἴος 63
 Ἰστιαία 60, 66

Καβακλί 7, 11
 Καλάβρυτα 3, 6, 17, 40, 41, 68
 Κάλυμνος 58
 Καπλάνι Πυλίας 44
 Καπαδοκία 68
 Καρδαμύλη Λακωνίας 28
 Κάρπαθος 3, 4, 6, 10, 12, 14, 17, 20, 26, 44, 48, 50,

56, 64, 69, 73, 80, 82, 85,
86, 91, 92, 94, 95, 97, 99
Καρπενήσι 4
Κάρυστος 50
Καστανιά Λακεδαιμ. 43
Καστανόφυτον Καστορίας
36, 44
Καστελλόριζον 56
Καστορία 5, 9, 12, 16, 30,
33, 36, 48, 63, 69, 72, 79,
84, 87, 88, 93
Κατάλακκος Λήμνου 88
Κατιρλί Βιθυνίας 75
Κατσιδόνη Σητείας 13, 22,
28, 38, 51
Κάτω Παναγιά Κρήνης 74,
82
Κέρκυρα 41, 42, 59, 72, 74
Κεφαλληνία 4, 6, 12, 26,
30, 34, 77
Κεφαλόβρυσαν 60
Κηπουριό Δυτ. Μακεδ. 8
Κιλκίς 66
Κίμωλος 72, 87
Κίος Βιθυν. 10, 33, 36, 37,
38, 44, 51, 55, 81, 84
Κισσός Πηλίου 78
Κλουτσινοχώρια Καλαβρύ-
των 88
Κοζάνη 9, 59
Κομοτηνή 24, 66
Κόνιτσα 121, 122, 124
Κορινθία 11
Κορυτσά 69
Κορώνη 3, 5, 8, 9, 12, 13,
18, 21, 31, 33, 34, 36, 38,
39, 40, 41, 43, 44, 47, 48,
58, 66, 74, 83, 84, 88, 91
Κοτύωρα 31, 46, 55, 62,
70, 91
Κούρεντα 35
Κουτσόβλαχοι Σαμαρίνας

120, 121, 122, 124
Κρήνη Ίωνίας 56, 72, 73
Κρήτη 4, 12, 15, 25, 30, 38,
47, 56, 57, 69, 72, 80,
84, 91
Κυδωνίαι 6, 20, 27, 29, 33,
37, 39, 40, 42, 82, 84
Κύζικος 19, 20, 72, 81
Κύθνος 4, 26, 71, 76
Κυκλάδες 121
Κύμη 62, 71
Κύπρος 11, 20, 21, 23, 26,
35, 61, 63, 70, 71, 82, 84,
97, 98
Κωνσταντινούπολις 89
Κώς 22, 86
Κωσταράζι Δυτ. Μακεδον-
ίας 4, 52, 99
Κωστή Θάλασσα 7, 52, 54, 64
Λακκοβρεσι Μακεδ. 3
Λακωνία 3, 23, 41
Λασηθι 39, 41, 88
Λάστα Γορτυνίας 3, 4
Λατοίδα Κρήτ. 31, 89
Λειβήσιον Καρπάθου 4
Λεμεσός Κύπρου 44
Λέρος 85
Λέσβος 4, 21, 22, 25, 28,
31, 34, 42, 44, 57, 84
Λευκόγεια Κρήτης 13
Λήμνος 3, 5, 19, 23, 25, 30,
32, 35, 54, 59, 65, 67, 72,
73, 78, 84, 92
Λίμνη Εὐβοίας 87
Λοζέτσι Ἡπείρου 27, 33,
35, 40, 93
Μάδυτος 15, 28, 39, 47,
75, 81
Μακεδονία 15, 25, 33, 120
Μακρά Γέφυρα Θράκης 92

Μάλαρα Θράκ. 94
Μάνη 27, 89, 147
Μανιάκι 23, 96
Μαραθόκαμπος 76
Μέγαρα 20, 21, 49
Μέγας Πλάτανος Λοκρίδος
59, 62
Μεθώνη 12, 13, 63, 71, 77,
87
Μελιγαλά Μεσσηνίας 47
Μεσημβρία 23, 33, 49, 54,
58, 66, 78, 82, 99
Μεσοχώρι Πυλίας 3, 78
Μεσσηνία 41, 54
Μέτραι Θράκης 22, 23, 24,
34, 37, 40, 51, 69, 74, 77,
78, 80, 91, 92, 93, 124
Μηχανιώνας Κυζίκου 12
Μικρά Ἀσία 120
Μικρός Αἶμας 26
Μοραβίτσι Κρήτ. 3, 4
Μπαϊντίγι Μ. Ἀσίας 64
Μπάστα Μεσσηνίας 54
Μύκονος 61

Ναίμονας Μεσημβρίας 29,
31, 45, 52, 53
Νάξος 46, 66, 71, 93
Νάουσα 4
Ναύπακτος 60
Νέα Χαλκηδών 89
Νένητα 43, 71
Νῆσοι Αἰγαίου 120
Νιγρίτα 121, 122
Νίσυρος 25, 26
Ξάνθη 121, 122

Οἰνὴ Πόντου 71
Ὀλυμπία 36
Ὀρτάκιοι 7

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Πάνορμος 16
 Παραμυθιά 25, 69
 Πάργα 59
 Πάρος 30, 38
 Πάτραι 44, 80
 Πελοπόννησος 48, 120, 121,
 122, 124, 125
 Πεντάλοφος 91
 Πέργαμος 59
 Περιβόλια Κρήτης 48
 Περιστερά Θράκης 24, 59
 Πέτρα Λέσβ. 20, 47, 64, 74
 Πισοδέρι 76
 Πλαγιάριον Θράκης 25
 Πολύγυρος 79
 Πόντος 12, 15, 17, 26, 28,
 41, 53, 61, 62, 70, 75, 84,
 91, 93
 Πορταριά 60
 Πύλη 4, 5, 10, 11, 15, 20,
 38, 43, 54, 55, 56, 72, 97,
 100
 Πωγωνιανή Ήπειρου 69
 Ραφιομάτι Ἀρκαδίας 41
 Ρεϊσδερε 56, 57, 68
 Ρόδος 34, 40, 45, 46, 64,
 66, 86, 90
 Ρουμλούκι 92
 Σαμαρίνα 120, 121, 122, 124
 Σαμόκοβον Ἀν. Θράκης 6,
 7, 84, 99

Σάμος 47, 67, 68, 72
 Σαρακατσαναῖοι Χαλκιδι-
 κῆς 121, 122, 123
 Σαράντα Ἐκκλησίαι 7, 8,
 39, 43, 100
 Σβέρδια Λήμνου 47, 84, 91
 Σέριφος 42, 56
 Σητεία 24
 Σιάτιστα 4
 Σιγή Βιθυνίας 15, 21, 35
 Σιναπλί 7, 11, 79
 Σινασσοῦς (Καππαδ.) 64
 Σινίχοβον Αὐτ. Μακεδ. 32
 Σινώπη 3, 15, 17, 32, 39,
 42, 45, 48, 62, 65, 66, 68,
 69, 71, 72, 87, 92
 Σιτίστα Αἰτωλίας 76
 Σίφνος 66, 87, 92
 Σκανδαλί Λησίου 8
 Σκόπελος Θράκης 43
 Σκοπὸς Θράκης 91
 Σκυλόγιστρον Βυζαντίου 48
 Σκῦρος 4, 12, 15, 16, 18, 19,
 23, 28, 49, 67, 70, 77, 80,
 84, 86, 87, 88, 94, 96, 98,
 100
 Σμύρνη 4
 Σοβόλακκας Εὐρυταν. 49
 Σοποτὸν Καλαβρύτων 32
 Σούρμενα 92
 Σπάρτη 31, 35, 37, 71
 Στενήμαχος 4, 65, 75
 Στερεὰ Ἑλλάς 25

Σύμη 3, 26, 28, 49, 52, 56,
 63, 71
 Σῦρος 4, 5, 10, 32, 72, 76
 Σωζόπολις 13, 20, 28, 77
 Ταῦγετος 79
 Τελώνια Λέσβ. 16, 38, 47,
 67, 75, 81, 82, 84
 Τζαϊζί Πυλίας 6
 Τζαντὼ Θράκης 82, 90
 Τήλος 82
 Τήνος 4, 28, 63
 Τραπεζοῦς 121, 122, 123,
 124
 Τρίπολις 19
 Τσακίλι Θράκης 15, 62, 63
 Τσατάλιτσα 10
 Τύρναβος 12
 Ὑδρα 4, 12, 30, 44, 45,
 46, 67
 Φαλαισία Ἀρκαδίας 48
 Φανὸς Αἰτωλίας 47
 Φθιώτις 42, 91
 Φιλιππούπολις 69, 75
 Φράγκα Αἰγίου 69
 Φυσίνη Λήμνου 14
 Χαλκιδική 121, 122, 123
 Χαλκιὸ Χίου 7, 12
 Χατζηγύριον Θράκης 94
 Χίος 4, 17, 41, 71, 72, 92, 93

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Ἀγάπη, τὸ φίλημα τῆς ἀγά-
πης 42, 46

ἀγγορομαντεία 74

ἀγερμός 7 — ἀγερμοὶ παί-
δων 18, 22, 25, 28, 30,
34, 36, 59, 64

Ἅγια τῶν ἁγίων (τὰ Εἰσό-
δια τῆς Θεοτόκου) 92

Ἀγιαβλαχέρα, ἁγία Βλα-
χέραινα 77

ἁγία Αἰκατερίνη 93

— Εὐφημία 89

— Κυριακή 78

— Μαρίνα 78

— Μαύρα 63, 89

ἀγιάννηδες 72

ἁγία Παρασκευή 81

— Πελαγία 63
Τριᾶς 70

ἀγίασμα τῆς ἁγ. Παρα-
σκευῆς 81

ἀγιασμός ὕδατων καὶ κατοι-
κιῶν 82 — σπαρτῶν 78

ἀγιοζοῦμι 8

ἅγιο λελοῦδι 87

ἅγιο φῶς 43

ἅγιοι Ἀνάγγυροι 90

— Ἀπόστολοι 77

— Θεόδωροι 15, 16

— Σαράντα 23

Ἅγιον Πνεῦμα· βλ. Ἅγία
Τριᾶς

ἅγιος Ἀβέρχιος 90

— Ἀθανάσιος 63

— Ἀνδρέας 93

— Ἀντώνιος 4

— Ἀρτέμιος 89

— Βαρθολομαῖος 78

ἅγιος Βοσκός· βλέπε ἅγιος
Μάμας

— Γεώργιος 51 — ἔξοδος
γυναικῶν εἰς τὴν ἔξοχὴν
52 — μετάβασις αὐτῶν εἰς
τὴν βρύσιν 52 — οἱ κάρες
(φωτιές) τοῦ ἁγίου Γεωρ-
γίου 52 — πότισμα τοῦ
ἀλόγου του 52 — προσ-
φορὰ ἄρτων καὶ γάλα-
κτος 54 — λιτανεῖαι 54 —
ἁγῶνες 54 — ἔθιμα ποιμε-
νικά 54 — θυσίαι ἁμῶν 53

ἅγιος Γεώργιος ὁ μεθυστής
90 — ἀνοίγματα πρῶτων 91

ἅγιος Γεώργιος ὁ προστά-
της 90

— Δημήτριος 90

— Ἐλισσαῖος· βλ. προ-
φήτης Ἐλισσαῖος

— Ἡλίας, βλ. πρ. Ἡλίας

— Θωμᾶς 51

— Ἰωάννης· Γενέθλιον

Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου
(24 Ἰουνίου) (τοῦ Λιοτρο-
πιῦ) 71 — ἀγιάννηδες, τὸ

στεφάνι τοῦ ἁγ. Γιάννη
72 — ἀγιάννης 73, 77 —

δοξασίαι· ὅτι ἀνοίγουν οἱ
οὐρανοὶ κτλ. 71 — Ἀπο-
κεφάλις ἁγ. Ἰωάννου

(Ἀηγιάννης ὁ ἀποκεφα-
λιστῆς) (29 Αὐγούστου) 83

— ὀνόματα τοπικά τοῦ
ἁγίου 83, 84

ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος
(8 Μαΐου) ὀνόματα· Χα-

λαζιάς, Τριανταφυλλιάς

κτλ. 63 — (26 Δεκεμβρίου)
89 — ὁ Καλαθᾶς ἡ Ταλα-
ρᾶς 89

ἅγιος Κωνσταντῖνος 64

— Λουκᾶς 89

— Μάμας, προσφοραὶ
καὶ θυσίαι ἁμῶν —
κοινὴ τράπεζα 86

— Μάρκος 55

— Μηνᾶς, ἑορτὴ γιὰ
τοὺς τσοπάνηδες 71

— Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ·
βλ. Ταξιάρχαι

— Ὀνούφριος 71

— Πέτρος καὶ Παῦλος
77

— Πλάτων 92

Παντελεήμων 81

— Στυλιανός 93

— Φανούριος· Παράστα-
σις ἐν εἰκόνι 83 — Τά-
ματα 83

— Φίλιππος 92

ἀγκαῖγκος (νηματοπαίγ.) 124

ἁγῶνες δρόμου, ἵπποδρο-
μιῶν, πάλης 54, 75

ἀδερφοποῖτοι 46

ἀδραχτανάστασις 51

ἀεσόφια· βλ. Θεοτόκος

ἀηγωργίτης 54

Ἀηρουσαλιῦ 69

Ἀηρούφνης βλ. ἁγ. Ὀνού-
φριος

Ἀησωτήρα 82

ἀηθοδώρισμαν 15

ἀλεκτοροθυσίαι 79, 81, 84,
91

ἀλώνισμα· ἔθιμα 98 — ὁ

πρώτος ἐκ τῆς συγκομι-
δῆς ἄρτος 99

ἄμολυτή· βλ. ἀπολυτή

Ἀνάληψις: ὀνόματα τῆς
ἐορτῆς 66 — Συνήθειας
66-68

Ἀνάστασις: γεῦμα νυκτερι-
νὸν 45 — ἀνανέωσις τοῦ
αὐγοῦ τῆς Παναγίας 45 —
καινούργιο ἢ νιὸ φῶς 43
— χαιρετισμὸς τῶν δέν-
δρων 44 — λαμπροκούλ-
λουρα 45

ἀναστενάγρια 64

ἀνεστημένα σπύρτα 44

ἀνοιχομάτης (φυτὸν) 58

ἀντίκακο 131

Ἀντίπασκα 51

ἀντολλούσια (πολυσπόρια)
92

ἀξίωμα τῶν παιδιῶν 49 —

ἀρραβωνιασμένων 75

Ἀπαρνιαστής 71

ἀπαρχαὶ σταφυλῶν 83

ἀποβολές 3

ἀποκερασιά 40, 46

Ἀπόκρεφ 3-12

Ἀποκριὰ μικρὴ 92

ἀπολυτή (πρώτη ἐβδομάς

Τριωδίου) 3

ἀπονήστεια 17

ἀπόπατος (παίγνιον) 124

ἀπόραβδα 100

Ἀπορνιαστής 76

Ἀπουσουδιά 92

Ἀρμυρή 66

ἀρμυροκουλλούρα 11, 14

ἀροτριάσις εἰς τὴν πλατεῖαν
τοῦ χωρίου 7, 13

ἀρραβώνιασμα δένδρων 64

ἀρράου (νηματοπαίγν.) 122

Ἀρσαλιού· βλ. Ρουσαλιού

ἀριθμὸς σαράντα· βλ. σα-
ράντα

ἀρτσιβούριο 3

ἄρτσι-βούρτσι 3

ἀρφανὸς 39, 47

ἀρχιδευτέρα 12

ἀρχιχροσιά 85

ἀσθένεια· βλ. μεταβίβασις

ἔσματα: Βουλγάρως 150 —

Γιοφυριού τῆς Ἄρτας 153

ἀσπροβδόμαδο 49

ἀσπροδευτέρα 49

ἀσπροπέφτη 49

ἀσπροσάββατο 51

ἀσπροτρίτη 49

αὐγὰ τοῦ καλοῦ λαοῦ 42 —

ἀπόρροιας κακῆς αὐ-
γῶν ἀπὸ κοίτης 49 —

αὐγὰ παύσης 52 — βάλμα

τῶν τριῶν 32 — αὐγὰ τῆς

Παναγίας 32 — ἀνανέωσις

τοῦ αὐγοῦ τῆς Παναγίας

45 — αὐγῶν κατεστρώσεως

53 — αὐγομαντεία 76 —

συνήθειας τῆς Τυρινῆς με-

τὸ αὐγὸ 10

αὐγούλα 31

Αὐγουστος, πρώτη 81 — δρι-

μες Αὐγ. 82

ἀφανὸς 47, 72

Ἀψυχοῦ 16

Βάγια 26, 27, 28

βαγίζω 28

βαγιοχτυπήματα 28

Βαγιοσυριατοῦ 26

Βαγίου, τῇ 26

Βαθύ, τοῦ Βαθυοῦ ἢ τρέλ-

λα 81

Βαῖων Κυριακῇ: Ὀνόματα

ἐορτῆς 26 — Συνήθειας 26

κέ. — διανομὴ 27 — οἶω-

νισμοὶ 27

βαῖσμαν 28

βάρκα (ὄνομα νηματοπαί-
γνιου) 122

Βασιλὲς κατὰ μεταμφιέσεις
τῆς τυροφάγου 7

βασιλικὸς 88

βάφτισμα στὸ νερὸ 11

βεγγέρες 5

βελόνες (ὄνομα νηματοπαί-
γνιου) 125

βορεασμοὶ 50

Βοριάς, χορὸς τοῦ κύρ Βο-
ριά 8, 50

βορτουβάρια 68

βρύση: μετάβασις πρωινὴ
εἰς τὴν — 52, 57 — τάγι-

σμα β. με πολυσπόρια 93

Γαλαροδευτέρα 12

γαλατοπέφτη 66 — συνή-
θειας ποιμενικαὶ 67

γαλατόπιττα 69

γάμος βλάχικος 13 — γύ-
φτικος 4 — εἰκονικὸς 7

γεβέντισμα 145

γεβεντισμένος 142

γένεια: τοῦ ζευγολάτη 96 —
τ' ἀφεντικοῦ 97

γεωργικά ἔθιμα 7, 55, 70,
85, 88, 90, 92, 93

Γιανίτσαροι 4

γιαννάκια 72

γλυκὰ (νηματοπαίγν.) 121

γονατιά 69

γονάτισμα ἐν ἐκκλησίᾳ 69

γονατιστὴ 69

γονοκλισιά 34, 69

γούβα (νηματοπαίγν.) 122

γουργολμάτης (φυτὸν) 58

Δειλινὸς 89

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

δενδρολιβάνου διανομή 18
δεξαμενή (ὄν. νηματοποι-
γνίου) 122

Δευτέρα: τῆς τυροφάγου 6
κέ. — Καθαρή 12 — Με-
γάλη 30 — Νιὰ Δευτέρα 49
διπλανάσταση 40, 46
δίχτυ (ὄν. νηματοποιγνίου)
121

δοξάρι 31
δρίματα· βλ. δρίμες
δρίμες 19, 21, 35, 82
δῶρα πασχαλινὰ 40, — 1ης
Σεπτεμβρίου 86

Ἐγκαίρια χωρίου 51
εἰκοσιπεντάρια, τὰ 65
Εἰσόδια Θεοτόκου 92
ἐκθεσις κλινოსκεπασμάτων
τὴν νύκτα 72 — ἐξδομά-
των εἰς τὸν ἥλιον 76

ἐλαιῶν συγκομιδὴ 100 —
ἔθιμα κατ' αὐτὴν 100

Ἑλισσαῖος Προφήτης 71

Ἐννιάμερα τῆς Παναγίας 83
ἔξοδος εἰς τὴν ἔξοχὴν καὶ
συμπόσιον 21, 58, 65, 70
ἐξορκισμός ψύλλων καὶ
κορέων 45

Ἐπιτάφιος: στολισμός καὶ
προσκύνησις 36 — περιφο-
ρὰ 37 — λουλουδι Ἐπιτ.
38 — χῶμα ἐπιτ. 38

ἐριφίων θυσίαι· βλ. θυσίαι
ἐστίασις κοινὴ 9, 12, 29, 70
Εὐαγγέλια δώδεκα 34
Εὐαγγελισμοῦ συνήθειαι 24
Εὐχέλαιον μεγάλης Τετάρ-
της 31, 34

Ζαφείρης 61
ζούλια 12

ζύγισμα ἀνθρώπων 54
ζύμης νέας παρασκευὴ 31
Ζωοτόκοπη 50

Ἡλίας· βλ. Προφήτης
ἡμερομηνία 82

Θάλασσα (ὄν. νηματοποι-
γνίου) 122

Θεοτόκος — Γενέθλιον 87 —
Κοίμησις 83 — Εἰσόδια
(21 Νοεμβρίου): ὀνόματα
ἐορτῆς 92

θερισμός: τὸ πρῶτο δεμά-
τι — προσκύνημα — θερι-
σμός τελευταίων σταγόνων
— δέσμη τελευταίων στα-
γόνων — γέννημα — σπέρμα
κοῦ 96 κέ.

Θερμόλογος· βλ. Ἄπ. Για-
νιὸς τοῦ — 184

θραῦσις ἀνφίων 19, 30, 41
θυσία: ταύρων 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000

Ἱπποδρομίαι 54, 75

Καθαρὴ Δευτέρα 14
καθαροβδόμαδο 17
Καθαροδευτέρα· βλ. Δευ-
τέρα
κάθοδος εἰς τὴν θάλασσαν·
βλ. Ἀνάληψις
καθρεπτισμός εἰς τὸ λάδι 21
καινούργιο νερὸ 21
καινούργιο φῶς 43
κακανοὶ ἢ κακανέρια 72
καλαθάκια 31
κάλαντα Λαζάρου 25
καλαντήρα 26

καλαφουνοὶ 34
καλημεριστὰ (δίστιχα) 17
καλίγωμα 11
Καλόγεροι 7
Καλόγρια ἐπτάπους 17
Καλολόγος (ὁ) 40
Καλομηνᾶς 55
Καλὸς λόγος 9
Καλοχρονιά 85
Καμουζέλλες 4, 12
Κάνναβος 61, 65
κανναβοῦρι 65
Καπινοπαρασκευὴ 36
κατάδυσις βιαία 75
κατακλυσμός 11, 70
κατοπτρομαντεία 74, 77
καῦσις δαφνοφυλλῶν 41
— τοῦ Ἰουδα, τοῦ Ἑ-
βραίου 37, 47
καυκάσι 123
καυκαλίες 9
κάψαλος 72, 87
κερατίτσα 62
κεριά τῶν 12 Εὐαγγελίων 35
κηδεῖα τοῦ Καρνάβαλου 13
— τοῦ Τυροφάγου 13
Κιοπέκμπες 7, 12 κέ.
κλαδαριές 4, 9
κλειδοχρονιά 85
κλέψιμο λουλουδιῶν Ἐπι-
ταφίου 38 — ξύλων 47
Κλήδονας: τρόπος μαντι-
κῆς τῆς 1ης Μαΐου 61 —
Ἀναλήψεως 68 — 24 Ἰου-
νίου 72 κέ.
κλοπή· βλ. κλέψιμο κλπ.
Κόκκινη Πέφτη ἢ Κοκκινο-
πέφτη· βλ. Πέφτη
κοκκολόημα 100
κόλλυβα 6, 15, 68, 69
κολυμβήθρα 122
κοσόνες 31

Κουδουνάτοι 4
 κουζουνάκια 31
 Κούκερος ἢ Κουκεραῖοι 7
 κουκούγεροι 4
 Κούλουμα 12
 Κουκαράς 17
 Κουκουμᾶς 63
 κουλάτζια 93
 κουλλοῦρες Λαμπρῆς 39
 κούνια 17, 48, 54 — κούνια
 (νηματοπαίγν.) 121, 122
 κουνουκλησά· βλ. γονο-
 κλισά
 κουπάνα (νηματοπ.) 121
 κουραμπιές (νηματοπ.) 124
 κουρμπάνι 53, 78 βλ. θυσία
 κουρτούνα 121
 Κουτσοκέφαλ', τοῦ, 84
 κουτσοῦνες 31
 Κουτσοφλέβαρος, ἀποπομ-
 πὴ τοῦ Κ. 19
 Κουφουλᾶζαρους 25
 Κουφοκέφαλος 84
 κοφίνια 31
 Κραντωνέλλος 61
 κρασιῶν ἄνοιγμα 90, 91
 κρατ'τήρα 32
 κράχτης 37
 κρεββατάκι (παίγνιον) 122,
 κριθομαντεία 77
 Κρυαδίτης 84
 κυπτήματα γυναικῶν με-
 κλάδους 28, 57 — διὰ κλώ-
 νων καρύας 70 — τῶν παι-
 δων 21 — τῶν ζώων 22, 61
 κυανομαντεία 74
 κύλισμα ἐπὶ χλόης 52, 58
 κωλοπάνια τοῦ Χριστοῦ 33

Λαγάνες 12
 λαζαρίζω 26
 Λάζαρος — λαζαράκι 31 —

λαζαράκια 25, 31 — λα-
 ζάροι 17, 18, 25 — λα-
 ζαρέλλια 25 — λαζαρικά
 τραγούδια 25 — Λάζαροι
 Λαζαρίνες, Λαζαρίτσες 25
 Λάζαρος· βλ. κάλαντα
 Λάζαρος ἀγέλαστος 25 —
 Λαζάρων πομπή 26
 λαζόνια 25
 λαλαγᾶκια 23
 λαμνί 98
 λαμπατίνα 72
 λαμπρεύω 40
 Λαμπρῆς προλήψεις καὶ δει-
 σιδαιμονία 40
 λαμπριώτης 40, 45
 Λαμπρόημερα 49
 λαμπροκεῖ 44
 λαμπροκουλόμπα 45
 Λαμπροκέφτ' 49
 λαμπροσάββα 49
 Λαμπροσάββα 40
 Λαμπροφόρος τοῦ 71
 λαχανοπίττια 19
 λειτουργία τῆς Μεγάλης
 Πέμπτης 32
 λείψανο ὀβραῖκο 4
 λειψόπιττες 19
 λειῶμα 98
 λελοῦδι ἅγιο· βλ. ἅγιο λε-
 λοῦδι
 λιτανεῖαι 36, 87
 Λουλούδα 18
 Λουλούδ' τὸ 18
 Λουτρόπου (τ' Ἀη-Γιαν-
 νιοῦ) 71
 λύρα (νηματοπαίγνιον) 123

Μαγεία· βλ. πρωτομαγιά
 μαγικαὶ πράξεις 5, 52, 55, 80
 Μαγιόπουλο 59, 60
 μαγιόψυχος 68

Μάης 56 — μάης ἡ τὸ μαγιό-
 ξυλο 58, 59 — μάηδες 60
 Μακαρονοῦ 3, 6
 μάλαμα (τὸ) 98
 Μαιμουνιοῦ, τοῦ, 51
 μαντική 5, 11, 14, 15, 16,
 24, 27, 61, 68, 73, 74, 76,
 77, 80, 93, 118
 Μάππα· βλ. Σταυροπροσκυ-
 νήσεως καὶ Σταυροῦ Ὑ-
 ψωσις
 μάππα ἡ τοῦ πουλιοῦ 18
 μάρτα — μάρτης 20
 Μάρτιος· ἀντιλήψεις καὶ
 συνήθειαι Μ. 19 κέ.
 μασκαράδες 4
 μάτι (δν. νηματοπαίγν.) 121
 ματσίδι 26
 Μαυροσάββατο 51
 Μεγάλη Δευτέρα βλ. Δευ-
 τέρα
 Μεγάλη Παρασκευή· ἀγερ-
 μὸς 36 — νηστεία 38 —
 προζύμι 38 — προλήψεις
 καὶ δεισιδαιμονία 38
 Μεγάλη Πέμπτη· λειτουρ-
 γία 32 — ὕψωμα 33 — εὐ-
 χέλαιο 34 — ἀγερμοὶ 34
 αὐγά 32 — παννί 33 —
 προλήψεις καὶ δεισιδαι-
 μονία 35
 μεγαλοβδόμαδο 30
 Μεγάλου Σαββάτου συνή-
 θειαι 39 — Κανόνος 19
 Μεῶ, τοῦ — 71,
 Μελεδή 18
 Μελοῦδα 18
 μερομήνια 22· βλ. καὶ ἡμε-
 ρομήνια
 μερτοάτανο 20
 Μεσοπεντηκοστή 65
 Μεσοσαράκοστο 18

Μεσοσπορίτισσα, Μισο-
σπορίτριγυια 92
μεταβίβασις ἀσθενείας εἰς
δένδρα 84

Μεταμορφώσεως, τῆς, 82
μεταμφιέσεις 4, 7, 11, 12, 26
μεταμφιέσεις καὶ πομπή κο-
ριτσιῶν 25, 73

μεταξοσπόρου λειτούργημα
23

μετεωρολογία 22, 80, 93

μηναλάγια 82

μηνολογιάζω 82

Μοίρας κάλεσμα ἢ δέσιμο
15 — κατάδεσμος 14

μολυβδομαντεία 76

Μουρδουλοπέφτη 6

μουσκάρια 4

μούσκαροι 4

μπόλια 93

μπικλαβασάτο (δυν. νηματο-
παίγνιου) 121

Μπέης 7, 13

Μπούκλουβα 12

μπουμπούνες 4, 9

μπουμπουδιάρια 4

μπουρανί 12

μ'τσούν' 4

μυλωνάς (σάτυρα) 4

Νεκρικά ἔθιμα 6, 8

νεκροταφείων ἐπίσκεψις 8,
16, 36, 40, 43, 49, 51, 66

νερό ἀμίλητο ἢ βουβὸ ἢ
ἀρπαχτικό 72 — καινούρ-
γιο 21

νηματοπαίγνια 117 κέ. — Ση-
μασία μαγική ἢ θρησκευ-
τική. Ίασις ἀσθενειῶν
117 — μαντικὸν μέσον 118
νηστεία 38, 91 — τριήμερος 30
Νηστευτῆς 84

νηστικός 84

Νιά Δευτέρα' βλ. Δευτέρα

νιοσάββατο 51

νιότрито 49

νιὸ φῶς 43

νοῦρο 9

Ξάρτυσμα 12

ξηροτήα 93

Ξισπουρίτ'σα 92

ξουλιάσματα 12

ξυνοφάι 17

ξώλαμπρα 49, 51

Ὁβριζοῦ κάψιμο 37

οἰωνισμοὶ ἐκ βάσιν 27

οἰωνοὶ 11

ὀλόκριντα 2

ὄνειρομαντεία 5, 12, 13, 68

73, 74, 80, 93

ὀμιλίες 4

ὀργιαστικὴ κατοικία 64, 84

ὀφάνος 72

Παιδιαὶ εἰς ἐσπερίδας 5

Παναγία τῆς ἀποσοδειᾶς 87

— ἢ Ἀρχισπειρίστρα 92

— Παναγίας αὐγὸ' βλ. αὐ-

γὸ τῆς Παναγίας — τῆς

Βλαχέρας 77 — Παναγίας

ἐπιτάφιος 83 — τῆς Καρυ-

δοῦς 87 — ἢ Καφοδεμα-

τοῦσα 77 — ἢ Καφοχερο-

βολοῦ 77 — ἢ Ρευματο-

κρατοῦσα 51 — τὰ ἐννιά-

μερα τῆς Παν. 83

πανόγραμμα 4

παράθυρο (νηματοπαί-
γνιον) 124

παρακαμνιοὶ 79

παραπόταμος (ἐστίαςις εἰς
τὸ ὑπαίθριον) 12

παραστάσεις δραματικαὶ 4

— κωμικαὶ 13 — μιμικαὶ

12, 61, 65, 89, 94

παρφῆδιαί 4

Πάσχα — Πασκαλιὰ 40 —

Πασκαλιᾶς σαράντα 66 —

πενήντα 69 — πασκάτης

ἀμνὸς 40, 45

πασπάλι 142

πασχαλιές 36

Πέφτη κόκκινη 31 — Πέφ-
της λειτουργιὰ 32 — ἀνάρ-
τησις ἐρυθρῶν ὑφασμά-
των 33' βλ. καὶ Μεγάλην
Πέμπτην

Πεντηκοστῆς δεισιδαίμονες
συνήθειαι 69

πέρδικες 32

περισχοινισμός 79

περιπεριόνια 79 βλ. καὶ πε-
ριπία

Πετευναρᾶς 84

πετεινῶν θυσίαι' βλ. θυσίαι

πέτρα μαλλιαρὴ 58, 67, 74

πηλὸς καθαριστικὸς τῆς Ἀ-
ναλήψεως 67

πιπεριά 59, 60

πιπερὸς 60

Πιττεράδες 7

πιττεροδευτέρα 6

πιττουλίτσες 93

πληθερὴ 66

ποιμενικὰ ἔθιμα 54, 55, 61,
67, 76, 92, 93

πολυσπόρια 92, 93

Πολυσπορίτισσα 92

πομπή' βλ. Λάζαρος

πόρτα (νηματοπαίγν.) 122

Πορτοκαλοῦσα 92

πορτούλα (παίγνιον) 124

Πουλιού, τοῦ' βλ. Σταυρο-
προσκυνήσεως

πουλούδια τ' ἅη Γιωργιοῦ
55

πριόνι (νηματοπαίγν.) 120
προζύμι τῆς Μεγ. Παρα-
σκευῆς 38 — νέον 88

προλήψεις καὶ δεισιδαιμο-
νίαί: Τυρινῆς 11 — Κα-
θαράς Δευτέρας 14 — Μ.
Πέμπτης 35 — Μεγ. Πα-
ρασκευῆς 38 — Μεγ. Σαβ-
βάτου 40 — Λαμπρῆς 40,
48 — Πεντηκοστῆς 69 —
Μαΐου 55 κέ. 62 — Ψυχο-
σαββάτων 6

προσφοραὶ ἄρτων καὶ γά-
λακτος 54 — εἰς τοὺς νε-
κροὺς 8, 16, 33, 40, 43,
66, 82 — τροφῶν καὶ δεῖ-
πνα ἐπὶ τῶν τάφων 70

προσφωνήσιμ 3
προσφωνή 3

Προφήτης Ἑλισσαῖος 71

Προφήτης Ἡλίας 78

προφωνή 3

Πρωταπριλιά 24

πρώτη Λαμπρῆ 25

πρώτη Μαρτίου 19 κέ.

πρώτη Σεπτεμβρίου: γεωρ-
γικαὶ συνήθειαι 85

πρώτη Ὀκτωβρίου 89

πρωτοβδόμαδο 17

πρῶτο δεμάτι προσκύνημα
αὐτοῦ 96

Πρωτομαγιά 56, 62 — σταυ-
ρὸς στήν πόρτα 57 —
πρωτομαγιάς δεισιδαιμο-
νίαὶ καὶ δεισιδαίμονες
συνήθειαι 62

πρωτονήσιμη 12

πρωτόπεφτο 49

Πρωτοσταυριά 85

Πρωτοχρονιά 85

πυραὶ 9, 34, 47, 52, 72, 79, 84
— πυρᾶς ὑπερπήδησις 9,
23, 81

πυροβολισμοὶ 11

πυρομαντεία 11

πυρετός: δοξασία περὶ
προελεύσεως τῶν πυρε-
τῶν καὶ τρόποι καὶ μέσα
θεραπείας 84

Ράβδος (ὁ) 100

ραντισμὸς οἰκίας μὲ θα-
λασσινὸ νερὸ 58

Ριγανᾶς (ἝΑη -) 71

Ριγολόγος (ἝΑη -) 84

ριζικάρια 72

ροδάνη 48 βλ. κορίνα

ρόδα, ἔθιμα 70

Ρουσάλα 49

Ρουσάλα Σάββατο 55

Σαῖττα (νηματοπαίγν.)
124

Σαρακατσάνικα ἔθιμα 76

Σαρακοστή: ὀνόματα καὶ
εἰκονικὴ παράστασις αὐ-
τῆς 17, ἔθιμα 17 κέ.

σαρακοστοκουλλούρα 14

σαράντα 23

σαράντα κύματα 67

σαρανάτημερο 92

σαρανταλείτουργο 92

σαρανάρι 92

σαραντόπιτες 23

σαρμανίτσα 121, 122

σατυρισμοὶ 4

σήκωσες μικρές: βλ. μικρὴ
ἀποκριὰ

σημαντηρᾶδες 37

σιδήρου δάγκωμα 41

σκαμνάκι (ὄν. νηματοπαί-
γνίου) 121 — σκαμνὶ 122

σκάρφη (ὄν. νηματοπαί-
γνίου) 122

σκλάβος τῆς Παναγίας 87
Σκυλοδευτέρα 12, 13

σομμῆς (νηματοπαίγνιον)
121

Σπασοκάδ' (τοῦ) 84

σπίρτα ἀνεστημένα 44

σπλαγγνοσκοπία 5

σπορά 94 κέ. σπορᾶς ἕναρ-
ξις 94 — ἐπιστροφὴ ἐκ
τῆς σπορᾶς 95 — σπόρου
εὐλόγησις 94 — σπορὰ
κολλύβων 15

σταυρολούλουδα 37

Σταυροπροσκυνήσεως, τῆς,
18

Σταυροῦ ὕψωσις 87, 88, 97

Σταυροῦ τοῦ κλέφτη: βλ.

Σταυροῦ ἡρωδῆς
στυλίσματα σωροῦ 98

Σταφυλᾶς 84

σταφυλόψης 87: βλ. Θεοτό-
κου Γενέθλιον

Σταχτᾶς 7

στάχτη δι' ἀποτρεπτικούς
σκοποὺς 73

στοιχεῖο — στοιχείωμα 153

στοιχειώσεις 154

συνκρίκαλη 3

συμβάσεις 55

συνάθη 12

Συναληψιοῦ 66

σχοινένιο τριῶδ' 120

Τάματα 83

Ταξιάρχαι (τ' Ἅγιοστρα-
τ'γοῦ, τ' Ἅγιο Μιχαλιοῦ,
τ' Ἅγιο Στράτζκου, τ' Ἄξε-
στράτηγου) 91

τάταλο 26

ταύρων θυσίαι: βλ. θυσία

Τετάρτη τῆς τυρινῆς 7
 τεφρομαντεία 73
 τζαμάλα 94
 τζαμάλες 4, 9
 τζιτζιροκούλλικο 99
 τηγάνι (νηματοπαίγνιον) 123
 τριπλῇ 15
 τουλάπια 48
 Τουρνῇ 3
 τραμπάλα ἢ στραμπάλα 13
 τράπεζα κοινὴ 86 — συγγενική 9
 τρέλλα, τοῦ Βαθυοῦ ἢ — 81
 τρίγωνο 124
 τριήμερος· βλ. νηστεία
 τριόδι ἢ τρίλια 120
 Τριοημερίτης 15
 τριήμερο 15
 τρίχες κεφαλῆς 154
 Τριφῶδιον 4 — τρόποι ἀπαγγελίας 4
 τρυγητός· πρώτη ἡμέρα τρυγητοῦ — κλῆμα ἀτρυγητο — ἀπόνιψις χειρῶν ἐργατῶν 99
 Τσερκατζί τῆς ἐλιάς 26
 Τσικνοπέφτη 6
 Τυρινῇ 3
 Τυροφάγου Κυριακή· ἔθιμα

8 — Κηδεία τοῦ — 13
 Ὑδατομαντεία 73, 77
 ὑφασμάτων ἐρυθρῶν ἀνὰρτησις 33· βλ. καὶ Μεγάλη Πέμπτη
 ὕψωμα μεγάλης Πέμπτης 33
 Ὑψωσις τοῦ Σταυροῦ· Ὁνομασίαι· Σταυροῦ τοῦ κλέφτη, τῆς μάππας 87 — παρασκευὴ νέου προζυμιοῦ 88

Φάλλια (ἦ) 49
 φαλλοφορία 12, 59
 Φανιστῇ, τοῦ 71
 φανὸς 9, 44, 72
 φανούδα 72
 φέρετρον 121, 124
 φουνάρα 47, 72
 φουνταρία 47, 47, 72
 φτουχουλάσιος 35
 φυλακὴ (παίγνιον) 123
 φῶς ἅγιο — καινούργιο — νιὸ 43
 φωτιά 4 — τ' αἶ Γιαννιοῦ 72

Χαιρετισμὸς τῶν δένδρων 44

χαλβασάββατον 8
 χαμάδες 100
 χάσκα ἢ χάσκαρης 10
 χελιδόνισμα 22, 36
 χοιροσφάγια 5
 χοροὶ 29
 χορὸς τοῦ κύρ βοριά 8,50
 — τοῦ Πάσχα 48
 χουσάφι 12
 Χούχουτος 7
 χριστολούλουδα 37
 Χριστοσωτήρα, τοῦ 82
 Χριστοῦ, τοῦ, βλ. Μεταμόρφωσις, — κωλοπάννια 93
 χτένι 88, 97
 χυλοῦ παρασκευὴ 21

Ψάθα 97
 ψαλίδι (νηματοπαίγνιον) 121, 123, 125
 ψάρι (νηματοπαίγνιον) 121, 124
 ψαροκόκκαλο 124
 ψευδός, ψευδὴς εἰδησις 23
 ψυχροσάββατον· συνήθειαι 6 — τοῦ Μάη 68 — τοῦ Μυροθανάτου 68 — στίς πενήντα 68

Ὠμοπλατοσκοπία 46

RÉSUMÉ DU VOLUME

Questions de Laographie hellénique par G. A. Mégas (pp. 1-100)

L'auteur, Directeur des « Archives Laographiques de l'Académie d'Athènes », publie ici la deuxième partie du 12e chapitre, consacré à des questions relatives au culte populaire. La première partie, se rapportant aux fêtes de l'hiver, a déjà paru dans le volume précédent de cet annuaire (1943-44). Cette deuxième partie concerne les coutumes célébrées pendant les fêtes du printemps, de l'été et de l'automne, ainsi que les coutumes cultuelles propres à la vie des agriculteurs (ce dernier en appendice).

Ainsi s'achève l'édition des trois fascicules rédigés dans le but de fournir aux collectionneurs de matériel folklorique un formulaire des questions portant sur les mœurs et coutumes traditionnelles du peuple Grec.

Jeux de ficelle en Grèce par Paul G. Brewster et Georgia Tarsouli (pp. 101-125).

On trouve dans l'introduction une brève histoire des études faites dans différents pays, sur les jeux de ficelle, ainsi que la terminologie en usage pour chaque figure. On étudie en suite la technique en Grèce de ces jeux, dont les auteurs donnent l'ordre de changement, en les illustrant par des dessins et des photographies.

Le texte grec a le même contenu que le texte anglais.

Éléments de droit pénal et criminel contenus dans les proverbes et les chansons populaires par M. Tourtoglou (pp. 126-158)

L'auteur entreprend d'étudier, sur la base des données que procure l'examen attentif des proverbes et des chansons populaires, les conceptions du peuple hellénique se rapportant à certaines questions de droit pénal comme: 1) justification et but de la peine imposée; 2) liberté de conscience; 3) imputation du crime commis; 4) connivence; 5) repentir *de facto*; 6) crimes contre l'honneur; 7) infanticide; 8) viol-séduction; 9) adultère; 10) vol; 11) détournement de fonds, et certains autres sujets de criminologie,

comme : 1) Race; 2) Profession; 3) Âge; 4) Jeux de hasard; 5) Narcotiques; 6) Prostitution; 7) Superstitions; 8) Indices; 9) Témoins; 10) Nécrophilie.

L' auteur, considérant que la conscience du peuple trouve le moyen d'exprimer nettement sur le droit ses idées surtout par des proverbes, s'est efforcé d'y retrouver ces idées, qu'elles soient nettement énoncées ou simplement sous-entendues. Ensuite, il tâche de confirmer ces conclusions par une étude comparative avec les chansons populaires qui expriment les mêmes idées d'une manière analogue. Souvent il remonte jusqu' à des proverbes byzantins synonymes, éclairant ainsi la continuité de la tradition populaire sur les idées de droit.

Par cet examen l'auteur démontre que l'étude des textes populaires est indispensable et sert à éclairer plusieurs questions de droit pénal et criminel, particulièrement au point de vue historique et philosophique. On peut remarquer, ainsi, que certaines chansons populaires portent des indications claires sur des conceptions de droit (adultère-nécrophilie) en vigueur déjà dans diverses périodes de l'antiquité. Ce qui prouve, entre autres, que le peuple grec avait déjà des idées nettes et précises sur bien des questions, bien avant que la science juridique moderne fût arrivée à des conclusions analogues non sans difficultés et hésitations.

Bibliographie du Folklore grec des années 1939-1947 par G. A. Mégas et G. Spyridakis (pp. 159-263).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. Α. Μέγα, Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας:

Κεφ. IB'. Λαϊκὴ λατρεία (συνέχεια).

Β'. Ἑαριναὶ ἑορταὶ

α) Ἀπόκριεφ	Σελ.	3
β) Καθαρὰ ἑβδομάς καὶ λοιπὴ Σαρακοστή	»	12
γ) Ἀπὸ 1ης Μαρτίου μέχρι τοῦ Πάσχα	»	19
δ) Ἑορταὶ τοῦ Πάσχα	»	25
ε) Ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μέχρι τέλους Μαΐου	»	51
ς) Μεσοπεντηκοστή, Ἀνάληψις, Πεντηκοστή	»	65

Γ'. Θεριναὶ ἑορταὶ

α) Τὸ Γενέθλιον Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ ἑορταὶ τοῦ Ἰουνίου	»	71
β) Ἀπὸ τῆς Παναγίας τῆς Καφοδεματίας μέχρι τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος	»	77
γ) Ἀπὸ τῆς 1ης Αὐγούστου μέχρι ὁλοκατέλειψις τῆς καλοῦς τοῦ Προδρόμου	»	81

Δ'. Φθινοπωριναὶ ἑορταὶ

α) Ἑορταὶ Σεπτεμβρίου	»	85
β) Ἑορταὶ Ὀκτωβρίου	»	89
γ) Ἑορταὶ Νοεμβρίου	»	90

Ἐπίμετρον: Ἀγροτικὰ ἔθιμα.

Ἔθιμα σπορᾶς, θερισμοῦ, ὤλωνισμοῦ, τρυγητοῦ καὶ συγκομιδῆς τῶν ἐλαιῶν 94

P. G. Brewster and Georgia Tarsouli, A string figure series from Greece. Ἑλληνικὰ νηματοπαίγνια	»	101
--	---	-----

Μενελάου Τουρτόγλου, Στοιχεῖα ποινικοῦ δικαίου καὶ ἐγκληματολογίας εἰς τὰς παροιμίας καὶ τὰ ὄσματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ	»	126
--	---	-----

Γ. Α. Μέγα καὶ Γ. Κ. Σπυριδάκη, Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1939-1947	»	159
---	---	-----

Α'. Πίναξ τῶν ὀνομάτων τῶν συγγραφέων καὶ μεταφραστῶν . . . . . » 257

Β'. Πίναξ τῶν περιεχομένων τῆς βιβλιογραφίας . . . . . » 264

Γ. Α. Μέγα, Ἐκθέσεις τῶν ὑπὸ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου πεπραγμένων κατὰ τὰ ἔτη 1945-1949	»	267
---	---	-----

Πίναξ τοπωνυμίων . . . . . » 283

Πίναξ λέξεων καὶ πραγμάτων . . . . . » 286

Résumé du volume . . . . . » 293